ماموٚستا عوسمان كانی پانكەیی

سەروەرییەكانی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان لە رۆژگارە سەختەكانی گەلی كورددا

٢٠٠٨ - سلێمانی

abu ali alkurdy

سەروەرییەکانی
یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان
لە رۆژگارە سەختەکانی گەلی کورددا

نووسینی
مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی

کتێبی رووناکبیری (٦٤)

٢٠٠٨

* ناوی کتێب: سەروەرییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە ڕۆژگارە سەختەکانی گەلی کورددا

* نووسینی: مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی

* سەرپەشتیار: سەمەد زەنگنە

* پیت چنینی: پشتیوان فەرەج محەمەد، ئاواز فەرەج محمد

* دیزاین و بەرگساز: محەمەد بابۆلی

* چاپخانە: ڕوون

* چاپی یەکەم، سلێمانی

* تیراژ: ٢٠٠٠

* ژمارەی سپاردنی (١١٢٨)ی ساڵی ٢٠٠٧

* کتێبی ڕووناکبیری ژمارە (٦٤)

* لە بڵاوکراوەکانی بەشی ڕووناکبیری مەکتەبی ڕێکخستنی (ی. ن. ك)

ناونیشان: کوردستان – سلێمانی، گەڕەکی ئەندازیاران، ژمارەی گەڕەك (١٠٥)، کۆڵان (٤١)، خانوو (٤)
Email: basherunakberee@yahoo.com, Tell: 3182182 – 07501162938

ناوەڕۆك

لاپەڕە	بابەت
٩	سوپاس و پێزانین
١٠	پێشەكی
١١	هەندێ كارەسات لەدوا ساتەكانی كۆتایی شۆڕشی ئەیلولدا
١٤	كۆتایی هاتنی شۆڕشی ئەیلول (نسكۆ)
١٧	ڕژێمی بەعس و سیاسەتە سێ كوچكەییەكەی بەرامبەر بەگەلی كورد
٢٣	چۆنێتی ئەنجامدانی بەرنامەی ڕاگواستن
٢٤	نموونەی ڕاگواستنی ناوچەی شلێری پێنجوێن
٢٦	ڕاگواستنی ناوچەی هەورامان
٢٧	ڕاگواستنی ناوچەی شەمێران
٢٩	جاڕدانی شۆڕشی (ی.ن. ك) وەكو شۆڕشی نوێخواز
٣٠	دەرچوونی یەكەم دەستەی پێشمەرگە
٣٢	دەستگیركردنی دەستەیەك سەركردە
٣٤	دەست پێكردنی چالاكیە سەرەتاییەكان
٣٦	دروستبوونی هەرێمی پێشمەرگایەتی و دەست وەشاندنی تەواو لەڕژێمی عێراق
٣٧	كارەساتی هەكاری
٣٩	دەست پێ كردنی خۆپیشاندانی ناڕەزایی جەماوەری لەناوچەكانی كوردستان داو گۆڕینی ناوی كۆمەڵە.
٤١	((دروست بوونی كۆمەڵگا (مجمعی) زۆرەملێ لە كوردستانداو قۆناغەكانی بەعەرەب كردن و ڕاگواستن)) قۆناغی سێ یەم.
٤٤	كردنەوەی ڕادیۆی شۆڕش لەناو كۆمەڵێك كارەسات دا
٤٥	گەڕانەوەی هێرۆخان
٤٥	شەهید بوونی هاوڕێ ئارام
٤٦	فراوانبوونی چالاكی هێزی پێشمەرگەی كوردستان و گەیشتنەوەی بەڕێز مام جەلال بۆ ناو شۆڕشی كوردستان

هەڵبژاردنی ئەنجومەنی دێكان و یەك پرۆسەی ئازاد	٤٧
یەكگرتنەوەی هێڵەكانی ناو (ی.ن.ك)	٤٩
دیاری كردنی سنوری هەرێمەكان	٥٠
دروست بوونی مەڵبەند و تیپ	٥٢
پێكهێنانی كۆمیتەی ئاگر لەناو شاری كەركوكدا	٥٤
بارودۆخی جەماوەری گەلی كوردو شۆڕشە نوێخوازەكەی لەنێوان ساڵەكانی ١٩٨٠	٥٧
بۆ كۆتایی ١٩٨٣ هاتنە پێشەوەی راپەڕینی خوێندكاری	٥٧
دامەزراندنی دادگای باڵای شۆڕش	٥٨
دەست پێ كردنی چالاكی هێرش بردنەسەر دەزگاكانی ڕژێم و دەركردنی كوردە فەیلیەكان	٦٠
(پێكهێنانی بەرەی نیشتمانی دیموكراتی عێراقی و دروستبوونی شەڕی عێراق و ئێران).	٦١
دامەزراندنی تیپی هونەری و شەهید كارزان لەشاخ	٦١
خۆپیشاندانە خوێندكاری و جەماوەریەكانی كوردستان	٦٣
لێبوردنی گشتی ڕژێم بۆ سەربازە هەڵاتووە كوردەكان لەناوچە ئازادەكاندا (ڕزگاركراوەكان)ی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە.	٦٦
(داستانی قازان)	٦٦
دەركەوتنی تیپی پێشمەرگایەتی وەكو هێزێكی دیاری	٦٨
هاوكاری نێوان هێزی پێشمەرگەی كوردستان و جەماوەرو ڕێكخستن	٧٠
شەڕی براكوژی (خۆ كوژی)	٧١
شەهید بوونی سیروان تاڵەبانی فەرماندەو هاوڕێكانی	٧٣
حەڤدە شەهیدەكەی قرگە	٧٤
چەند راپەڕینی جەماوەری و چالاكیەكانی هێزی پێشمەرگە پێش ووتووێژی ساڵی ١٩٨٤	٧٦
هاتنە پێشەوەی ووتوێژ (مفاوەزات) ی ساڵی ١٩٨٤	٧٨
شەهید كردنی چەند سەركردەو پێشمەرگەیەك	٨٠
دروست بوونی چەكداری ڕژێم بە ناوی أفواجی (خفیفە) سووك	٨٠
كۆتایی ساڵەكانی ووتووێژ (١٩٨٤)	٨١
بارەگاكانی هێزی پێشمەرگە لە كاتی ووتووێژدا	٨٢

چالاكی‌و بارودۆخی هێزی پێشمەرگەی كوردستان‌و ڕژێمی عێراق دوای تێكدانی ووتوویژ لەلایەن ڕژێمەوە	٨٤
داستانی دابان هەلاج‌و چەند داستانێكی تری هێزی پێشمەرگە	٨٥
كردارە نامرۆڤەكانی ڕژێم دوای كۆتایی ووتوویژ لەگەڵ جەماوەری گەلی كوردا	٨٦
لێدانی ڕژێم لەهەندێ دێهات‌و ناوچەكان بەفڕۆكە	٨٦
ڕزگاركردنی شارۆچكەكان لەلایەن هێزی پێشمەرگەوەو چالاكی گەیشتنە ناو شاری كەركوك	٩٠
ڕێكەوتننامەی ئاشتی نێوان یەكێتی‌و پارتی‌و زیادبوونی چالاكی	٩٠
بەشداری كورد لەكۆنفرانسی نێودەوڵەتی	٩٢
داستانی قەیوان ماوەت‌و چەند چالاكیەك	٩٣
ساڵی ١٩٨٧و سەختی‌و نامرۆڤایەتی دەستوەشاندنی ڕژێم لەجەماوەری گەلی كورد بەچەكی كیمیاوی.	٩٦
ڕاپەڕینی ناڕەزایی هەڵەبجەی شەهیدو دەوروبەری ١٩٨٧/٥/١٣	٩٩
وێرانكردنی دێهاتەكانی شارەزوورو تەواوی كۆمەڵگا زۆرەملێكانی لەو سنورانەدا	١٠٢
چەند چالاكیەكی هێزی پێشمەرگەو لەناویاندا داستانی ڕزگاری‌و بادینان	١٠٤
نموونەی چەند داستان‌و نەبەردیەكانی هێزی پێشمەرگەی كوردستان	١٠٨
هاوكاری جەماوەری كورد بۆ پێشمەرگە بەناوی پشتگیری	١٠٩
داستانی گرتنی سەری ڕەش	١١٢
داستانی زینانەی گەرمیان	١١٣
داستانی شەڕی ناحیەی كانی ماسی	١١٤
داستانی ڕزگاری	١١٥
داستانی گرتنی بارەگای فەوجی (شرانش)	١١٨
ڕژێمی عێراق‌و هێنانی میسری‌و عەرەبی ووڵاتانی عەرەب بۆ عێراق	١٢٣
ڕۆڵی ئەدەب لەشیعرو پەخشان لەشۆڕشی گەلی كورداو كەناڵەكانی ڕاگەیاندن	١٢٧
زیندان‌و گرتوخانەكانی ڕژێم‌و چۆنێتی هەڵاتنی زیندانیەكان تیایاندا	١٢٨
هێرشە بەربڵاوەكانی ڕژێمی بەعس بەناوی (ئەنفال)ی شوم بۆ سەر ناوچە ڕزگاركراوو ئازادەكانی كوردستان‌و ژێردە سەڵاتی هێزی پێشمەرگە	١٣١
(ئەنفالی) یەك	١٣١

بۆردومانی دێی شاناخسێ بەچەکی کیمیاوی	١٢٩
کۆتایی ئەنفالی یەك و گەڕانەوەی پێشمەرگەکانی هەردوو مەڵبەندی (١و ٢) بۆ سنورەکانی خۆیان	١٤٤
ئەنفالی ٢ ی قەرەداغ	١٤٦
(لێدانی کیمیاوی لە دێی سێوسێنانی قەرەداخ)	١٤٩
ئەنفالی ٣ ی گەرمیان لە ڕۆژی (٧ بۆ ٢٠/ ٤/١٩٨٨)	١٥٧
گەیشتنەوەی پێشمەرگەکانی مەڵبەندی یەك لەشەڕی سەرکردایەتیەوە	١٥٩
هەندێ لەپێکهاتەی لێپرسراوێتی تیپەکانی سنوری مەڵبەندی یەك پێش ئەنفال	١٦٢
شەڕو بەرگری لە دێی شێخ تەوێلی گەرمیان کە دوا شەڕی ئەنفالی دوو بوو	١٦٣
کۆتایی شەڕی شێخ تەوێلی گەرمیان و کۆتایی هێرشی ئەنفالی (سێ)ی گەمیان	١٦٤
ناوی تیپی ١٧ ی زمناکۆ لەکاتی شەڕی بەرگری ئەنفالەکانی ڕژێم دا	١٦٦
کشانەوەی پێشمەرگە لە گەرمیانەوە بۆ بناری قەندیل (مەڵبەندی یەك)	١٦٨
بەردەوامی کشانەوەی هێزی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك	١٧٣
پەڕینەوە لە جادەی سەرەکی ئەڵلایی	١٧٤
گەیشتن بە دێکانی چەمی ڕێزان	١٧٥
ئەنفالی (٤)ی دەشتی کۆیەو لێدانی کیمیاوی لەدێی گۆپتەپە	١٧٨
پێشمەرگە دابڕاوەکانی بەری چەمی ڕێزان و ڕۆژهەڵاتی زێی دوکان و چۆنێتی بەرگریو ڕزگاربوونیان	١٨٢
بەئەنفال کردنی دانیشتوانی گەرمیان و قەرەداغ و دێکانی دەشتی کۆیەو چەمی ڕێزان دوای هێرشی ئەنفال بۆ ناو چەکەیان	١٨٥
درێژەی بەئەنفال کردنی گەلی کوردو زیندانی نوگرسەلمان	١٨٧
هێرشەکانی ئەنفالی (٥و ٦و ٧) بۆسەر سنورەکان و پێشمەرگەکانی مەڵبەندی ٣ی هەولێر	١٩٠
ڕووداوو کارەساتەکانی گەلی کورد لە ساڵی ١٩٨٨ دا	١٩٤
پاشماوەی هێرشی ئەنفالی حەوت بۆ بناری قەندیل دوای ئەنفالی مەڵبەندەکانی (١و ٢و ٣)	١٩٧
دەستپێکردنی هێرشی ئەنفالی (٧) بۆ بناری قەندیل	٢٠٠
ئەنفالی سنوری بادینان لە ١٩٨٨/٨/٢٤ بۆ ١٩٨٨/٩/٣١	٢٠٢

ڕاگواستن	٢٠٥
بەردەوامی هێرشی ڕژێم بەناوی (ئەنفالی ٨ بۆ سنووری بادینان)	٢٠٦
چەکی کیمیاوی‌و بەکارهێنانی لەم دەڤەرەدا	٢٠٧
هێرشی ڕژێم بەناوی ئەنفال‌و دەستگیرکردنی کادری ڕێکخراوەکانی ناو شارەکانی کوردستان	٢١٠
بەرەو ژیانی ئاوارەیی خێزان‌و پێشمەرگە لەناو ئێران‌و هەندێ ڕەفتاری ڕژێمی عێراق	٢١٨
پێکهاتەی یەکەی هێزەکانی پێشمەرگە لەناو ئێرانداو لەدوای کۆتایی هێرشەکانی ڕژێمی عێراق بەناوی ئەنفالەکان	٢١٩
سازدانەوەی یەکەی پێشمەرگایەتی لەناو ئێراندا	٢٢٣
دیاردەی تەسلیم بوونەوەی پێشمەرگەو ڕۆیشتن بەرەو هەندەران لەئێرانەوە	٢٢٤
تەبایی و هاوکاری حزبە کوردستانیەکان لەژیانی ئاوارەیی ناو ئێراندا	٢٢٦
پێشمەرگە پارتیزانەکانی دوای هێرشەکانی ئەنفال	٢٢٧
ئەو پێشمەرگانەی کە گەڕاونەتەوە گەرمیان دوای ماوەیەکی کەم بۆ سنوری گەرمیان‌و مەڵبەندی یەك	٢٤٠
لێدانی فڕۆکە لەپێشمەرگە پارتیزانەکان	٢٤١
هاوکاری‌و بەدەمەوەچوونی پێشمەرگەو ڕێکخستنەکانی ناو شار	٢٤٤
ئەو دەستەو فەرماندەو پێشمەرگانەی کە لەسنورەکانی ئێرانەوە وەکو پێویست گەڕانەوە بۆ سنورەکانی پێشوویان	٢٤٦
پێشمەرگە پارتیزانەکانی سنوری شاربازێر	٢٥١
پێشمەرگە پارتیزانەکانی ڕەتلی سورداش	٢٥٢
پێشمەرگە پارتیزانەکانی دوای ئەنفال (ڕەتلی کەرکوك)	٢٥٨
پێشمەرگە پارتیزانەکانی سنورەکانی مەڵبەندی ٣ی هەولێر (ڕەتلی هەولێر)	٢٦٣
پێکهێنانی سوپای رزگاری کوردستان (سرك)	٢٦٥
پێکهێنانی (سرك) لەسنوری شاری هەولێر	٢٧٠
کۆتایی ساڵی (١٩٩٠) و ئاسۆی ڕاپەڕین	٢٧١
گرتنی کوێت لەلایەن ڕژێمی عیراقەوەو گۆڕانکاری لە بەرنامەی پێشمەرگایەتی‌و سیاسیدا	٢٧٢
سازدانی بەرنامە بۆ ڕاپەڕین لەلایەن سەرکردایەتی (ی.ن.ك)	٢٧٥

سازدان و بەرپابوونی (ڕاپەڕین)ی جەماوەری کوردستان لەڕۆژی (١٩٩١/٣/٥ بۆ٣٠/١٩٩١/٣/٣٠)	٢٧٩
دروستبونی کۆڕەوی جەماوەری گەلی کورد	٢٨١
بۆچونەکان لەساتەکانی پێش هێرشی ئەنفالەکان دا	٢٨٢
دەستپێکردنی هێرشی ئەنفال	٢٨٣
جیابونەوەی پێشمەرگەو خێزانەکانیان و جەماوەرەکە	٢٨٥
ڕۆیشتنمان بەرەو بناری قەندیل	٢٨٧
بەیەکگەیشتنەوەی پێشمەرگەو خێزانەکانیان	٢٨٨
ژیانی ئاوارەیی ناو ئێران	٢٩١
ژیانی نووسەر	٢٩٢

سوپاس و پێزانین

به ئهوپهڕی ههستی پێزانینهوه زۆر سوپاسی ههمیشهیی تێکڕای ئهو کادرو کهسو هاوڕێو دۆستانهم ئهکهم که هاوکاری تهواویان کردمو بوون بهسهرچاوهی سهرهکی ئهم نوسینهم له زانیاری ڕووداوه تایبهتیو جۆراو جۆرهکانی ناو کارهساتهکانی کوردستانو بهسهر گهلی کوردمان لهشوێنه جیاجیاو داستانو بهسهرهاتو شههیدهکانی سهروهریمان بهڕاستی هاوکاریان کردم ههندێکیان مهیدانی لهناو داستانهکانی خهباتدا بوونو منیش بۆ مێژوو تۆمارم کردووهو لهو بهڕێزانهش که ئهمانهن:-

بهڕێز کاك مستهفا چاوڕهش، کاك محمود سهنگاوی، کاك شێخ جعفر قهرهداغی، د.شوان عوسمان، کاك ڕابهر، کاك حاکم برایم، کاك عبدالقادر باجلوری بادینی، کاکه ڕهیسو مامه سهعهو کاك حدادو کاك غفوری کۆمیتهی پێشمهرگه دێرینهکان، حمه ڕهزا برایم، کاکه ئهبهزی کاکه حمه زرگوێزی، کاك شێخ کهریم چاوڕهشو کاك حمهنوری گهرمیانی، کاك حسام عهلی فهرهج، کاك عوسمان حمه کاکی ههڵهدنی، کاك محمد سهنگریو کاك ملا حسین، کاك سیروان کوێخا نهجم، کاك شێخ عهلی ههڵهبجهیی، کاك حمه سۆران مامۆستا غازی سالار گهرمیانی، مامۆستا ڕێبوار ههولێری، مامۆستا سۆران خانهقینی، جهمال سیتهکی، کاك بهمزاد خانهقینیو کاك عهلی صالح، کاك کهمال تایهر برای شههیدی سهرکرده مامۆستا جهمال تایهر، کاك نعمت برای شههید ڕێباز، د. مجید حمه امین ههولێری، کاك فهخرهدین تهوێڵهیی/ههورامی، کاك محمد حاجی صابر شارهزووری، شێخ ئاراس مامۆستا شێخ محمد باساکی، تۆفیقه ڕهش پێنجوێنی، کاك سهرکهوت بهڕێوهبهری ئاسایش، کاك عهلی چهلهبی، شێخ حمهزیاد شێخ عبدالله، کاك احمد کرێکار کهرکوکی، مامۆستا شێخ مستهفا بادینی، کاك جبار عهلی شاوهیس نهێیی.

لهههمان کاتدا سوپاسی ئاکۆتاییم بۆ ههموو ڕۆشنبیرانو کارمهندانی ڕۆشنبیری گشتی ئهمیره عومهر بهشی دیزاینو خوێندکاری سهرکهوتوو پشتیوان فهرهجو ئاواز فهرهج لهگهڵ بهڵێن مۆفهریو مامۆستای بهنرخ مامۆستا ئهوزاد وهڵهسمتی زۆر هاوکاریان کردمو ههروهها سودوهرگرتن له گۆڤاری (ڕێبازی نوێ) و (الشرارة)ی ژمارهکانی ١ی ساڵی ١٩٩٠و (١١-١٢)ی ساڵی ١٩٨٩و شرارهی ژماره (١٢)ی ساڵی ١٩٨٩ نوسینهکانی جینۆسایدو ئهنفالهکان و ڕۆژنامهی کوردستانی نوێ، داوای لێبوردن لهو کهسانه ئهکهم لهیادم کردبنو بهگشتی زۆر سوپاسیان ئهکهم.

نووسهر

پێشەكی

﴿بەناوی خوای پەروەردگار﴾

خوێنەران و ڕۆشنبیرانی بەڕێز بۆ زانینتان مەبەستی سەرەكی و تایبەتیم لەم نوسینەمدا خستنە پێشچاوی ئەو هەموو ڕووداوو كارەساتە ناهەموارو كوێرەوەری ژیانی چەند نەوەیەكی ڕۆڵەكانی گەلی كوردمانە كە لەماوەی دواچارەكە سەدەی بیستەمدا توشی هاتن لەگەڵ ئەو هەموو ململانێو بەرگریە بێوێنەیە پاڵەوان ئاساییە پڕ لەهەستە شۆڕشگێڕیەی ئەو نەوانەی ئەو سەردەمەیە. توانیان ئەنجامی بدەن بەقوربانیدان بەخوێن و گیانو سامانو ژیانیان بەرامبەر هەموو ئەو ڕژێمە یەك لەدوا یەكەكانی داگیركەرانی كوردستان بەتایبەتی ڕژێمی هەرە دڕندەیی بەعسی صەدام كە بە ئەوپەڕی تواناو بەكارهێنانی هەموو جۆرە چەكەكانی هەتاكو كۆكوژی كیمیایی و هێرشی بەربڵاوی ئەنفال و سامانی وڵاتی بۆ لەناوبردنی گەلی كوردمانی بەكار دەهێنا ئەم نوسینەم كۆمەڵێك بەڵگەنامەی باوەڕو متمانەی مێژوویيە وەكو خۆی خستومەتە پێش چاوی نەوەكانی ئایندەمان هەتا بزانن گەلی كوردو ئەو نەوانەی نێوان دوو ڕوداوی مێژوویی لەماوەی ڕۆژانی (١٩٧٥/٣/٦) كارەساتو ڕۆژی ڕەشی كورد هەتا ڕۆژانی (١٩٩١/٣/٥)ی ڕۆژی سەرەتای ڕاپەڕین و سەركەوتنی بەهاری گەلی كورد چی ڕویداوە بەسەر ڕۆڵەكانی ئەم گەلە ستەمدیدەیە، با نەوەكانی ئایندە شانازی پێوە بكەنو ڕوداوەكانی یاد بكەنەوەو بیكەنە بەردی بناغەی وشیاریو پارێزگاری لە دەسكەوتەكانیان و گەشە پێكردنیان و هەتا ڕزگاری و ئازادی تەواوی كوردستان و گەلی كورد بەگشتی لەهەمان كاتدا زۆر داوای لێبوردن لەهەر كەمو كوڕیەك ئەكەم لەڕووی حیزبیەوە دڵنیابن مەبەستم هیچ لایەنگیریەكی بیری حیزبایەتی نیەو لەڕووی كەسایەتی و بۆچونەوە ڕێزم بۆ هەموو حیزبو خەڵكە شۆڕشگێڕە كوردستانیو نیشتمانیەكان و جەماوەری گەلی كورد بەشارو گوندنشینەوە كە بەڕاستی ڕۆڵی جوامێرانەی مێژووییان هەبووە من ئەم توانیوە نرخی تەواویان بدەمێ تەنیا ئەگەر چەند دڵۆپێك لەو دەریا گەورەیە ئەوەندەم توانیوە.

نووسەر

دووشەممە/٢٠٠٣/٧/٢١

هه‌ندێ كاره‌سات
له‌دوا ساته‌كانی كۆتایی شۆڕشی ئه‌یلولدا

له‌دوا ڕۆژه‌كانی مانگی ٢ ی ١٩٧٥دا چه‌كداره‌كانی ڕژێمی عێراق له‌نێوه شه‌وو هه‌تا به‌ره‌به‌یاندا شارۆچكه‌ی سیدصادقیان داگیركردو بۆ ڕۆژی دوایی هێزی عه‌سكه‌ری ڕژێم گه‌یشتنه شاره‌كه‌و سنوری ناوچه‌ی شاره‌زور له‌ناحیه‌ی عه‌ربه‌ت و زه‌ڕایه‌نه‌وه گۆڕا بۆ دێكانی هه‌تا نزیك زه‌ڵم، به‌رگری لێ‌نه‌كراو ناچار هه‌رچی باره‌گاو هێزی پێشمه‌رگه‌و ته‌نانه‌ت ڕێكخستن‌و كادره‌كانی له (ڕێكخراوی سیدصادق) به‌گشتی‌و به‌ره‌و دێی (چناره)ی بناری شاخی سورێن بڕۆین‌و خه‌ڵكی دێكان كه‌وتنه بارێكی نائاساییه‌وه له‌نێوان ئه‌م دوو هێزه‌دا. من (نوسه‌ر) ئه‌و كاته ئه‌ندامی ڕێكخراوی سیدصادق بووم‌و مامه عبدالخالق هه‌ورامی به‌رپرسمان بوو ئه‌ندامه‌كانی تریش بریتی بوون له:- كاك حه‌مه دۆلاشی‌و كاك عه‌بدول مه‌لا عه‌لی ناوگردانی‌و خوالێخۆش بوو كاك ته‌حسین كوێخا تالیب شانه‌ده‌ری‌و خوالێخۆشبوو كاك حسێن حه‌مه فه‌ره‌ج و مام حه‌بیب بیاره‌یی‌و كاك فایه‌ق براخاس هاواری له‌م كاته‌دا كۆمه‌ڵێك ئه‌ندامی دیاری وه‌كو كادره‌كانی دێكان به‌چه‌كی خۆیانه‌وه له‌گه‌ڵمان ده‌رچووبوون له‌وانه:- خوالێخۆشبوو كاك حه‌مه ئه‌مین فه‌تاح شاتوانی كه به‌ڕاستی پیاوێكی به‌هیمه‌ت بوو، هه‌روه‌ها كاك نوری حاجی فه‌تاحی بیه‌ڕه‌شكه‌یی‌و شه‌هید ڕه‌وفی خه‌لیفه سه‌عیدو كاك عه‌لی عبدالقادر صۆفی ڕه‌حیم قاڵیجۆیی‌و كاك حه‌مه ڕه‌شید مارف قاینجه‌یی‌و كاك عومه‌ری حاجی فه‌تاح و كاك واحید مامه دێوانه عه‌لیاوایی.

به‌مه‌به‌ستی هاتنه خواره‌وه بۆ دێكانی سنوره‌كه‌مان‌و گرتنه‌وه‌ی ڕێخستنه‌كان من‌و كاك فایه‌ق هاواری به‌شێوه‌ی دوو مه‌فره‌زه له‌گه‌ڵ هه‌ندێ له كادرو ڕێخستنه‌كانمان له‌شه‌وێكدا له‌دێی كانی ئاسكان‌و قاینجه‌وه ده‌ستمان كرد به جه‌وله به‌دێكانداو كۆبونه‌وه به دانیشتوانه‌كه‌یان هه‌تا دێكانی نزیك سیدصادق ڕۆیشتین وامان كرد كه‌مزۆر له‌ڕێكخستن‌و جه‌ماوه‌ره‌كه‌مان ووریا كرده‌وه‌و دوای ماوه‌ی هه‌فته‌یه‌ك زیاتر پێكه‌وه گه‌ڕاینه‌وه بۆ دێی كانی ئاسكان كه مامه عه‌بدولخالق‌و براده‌ران له‌وێ بوون به‌مه‌به‌ستی نوسینی ڕاپۆرتی سه‌ری مانگ‌و زانیاریه‌كانی ئه‌نجامی جه‌وله‌كه‌مان له‌ماڵی مامه حاجی عه‌لی ناوێك كۆبوینه‌وه‌و له‌ناوه‌ڕاستی ڕاپۆرت نوسینه‌كه‌ماندا بووین پێشمه‌رگه‌یه‌كی هێزی خه‌باتی ئه‌و كاته به‌ناوی كاك دارا حاجی محه‌مه‌د ڕه‌مزا موانی خۆی كرد به‌ژووردا به‌زۆری خۆی‌و هاته لامان‌و ووتی ئێوه ڕێكخراون‌و كۆبونه‌وه ئه‌كه‌ن، به‌لام بابزانن ئه‌م شۆڕشه كۆتایی

هاتووە، مامە عەبدولخالق بەتوڕەیی وەڵامی دایەوەو کاك دارا ووتی من لەبەرخاتری مامۆستا عوسمان خزمەت هاتووم ئەم هەواڵەتان بدەمێ کەیفی خۆتانە ئێمە هەموومان شپرزە بووین و هاتینە دەرەوە سەیرمان کرد ڕۆژگارێکی زۆر نائومێدی هاتۆتە پێشەوە هەر پێشمەرگەیەو بەدەم و چاوی هەڵبزرکاوی بێزاریەوە ڕوو لەشوێنێك ئەکەن و پۆلیسە هەڵاتووەکان و زۆر لەفەرمانبەرەکان بەپەلە بەرەو شارۆچکەی سەید صادق و خۆبەدەستەوەدانەوەی ڕژێم ڕێگایان بەپێ گرتوەتەبەر لەگەڵ جۆرەها پێشمەرگە بەچەك و بێچەك، لێرەدا سەرەتای ماڵ وێرانی و هیوا براوی ڕەنج بەفیڕۆدانەکەی هێزی پێشمەرگەو گەلی کورد دەستی پێکرد، ژن و پیاوی دێکان لەهەمووی زیاتر وەکو کۆستێکی هەرە گەورە دەست لەئەژنۆو ژنان لەچەند ماڵێکدا وەکو شیوەن بان و هاواری گریانیان بەرزبوەوە بەردەوام ئەو چەند ڕۆژە بەتایبەتی کە پێشمەرگەو کوڕە پێشمەرگەکانی خۆیان بەو جۆرە ئەبینیەوە، ئێمە وەکو ڕێکخراو هەرچەند کەسێکمان بەرەو شوێنێك و مامە عەبدولخالق بەرەو ناوچەی هەڵەبجە ڕۆیشت کە بارەگای لە شارۆچکەی بیارە بوو، ئەو کادرو پێشمەرگانەیش ماڵیان بەرەو ئۆردوگاکانی ناو ئێران و شوێنە سنووریەکان ڕۆیشتبوون بەپەلە ئەچوون بیانگەنێ من بەرەو دێی وەڵەسمت و دێکانی خڕنوك و سیامیوە ڕۆیشتم بەلای هەر دێیەکدا ئەڕۆیشتین گوێمان لە شیوەن و گریان بوو، ژنان بەدەم گریانەوە ئەیانلاواندەوە بۆ پێشمەرگەو ئەیانوت: بەقوربانی ڕەنجە بەخەسارەکەتان بین، من لەگەڵ دەستەیەك پێشمەرگە گەیشتینە دێی دۆڵە سوورو کانی سپیکەی دێی سەرجادەی پێنجوێن و لەم کاتانەدا سەیارە زۆر کەم بوو جگە لەوەی هەندێ ڕێگاکان مین (لوغم) ڕێژ کرابوون بەتایبەتی لەنزیك دۆڵە سوور بۆ کەولۆس و لەولاشەوە لەنزیك ڕێگاو پردی زەڵم لێرەشدا خەڵکی هەژار زۆر کەوتن بەسەر لوغمداو ئێمە لەچاخانەکەی دێی (کانی سپیکە) دانیشتین پێشمەرگەی پەرتەوازەو خەڵکی زۆری لێ بوو لەناویاندا هەندێ پێشمەرگەی سنوری گەرمیان و قەرەداغ و کە پێشتر وەکو مەفرەزە چووبونە ناوچەکەو لەم کاتەدا بەچەند هێسترێکەوە هاتبوون بۆ پێویستی و تەقەمەنی کە ئەم دەنگو باسەی کۆتایی شۆڕشیان بیست بوو هێسترەکانیان بەرەڵا کردبوو بێخاوەن و زۆر بەخێرایی ئەم هێسترانە بەکەل و پەلەکانیانەوە ڕێگای بەرەو پێنجوێنیان گرتبوو دیمەنێکی زۆر غەمبارو ناخۆش بوو، پێشمەرگەکانیش ئەگریان و نەیانئەزانی چی بکەن و بۆ کوێ بڕۆن. لەچەند شوێنێکەوە دیمەنی ژن و منداڵە شەهیدەکانیان بەسواری وولاخ بەرەو سنووری پێنجوێن ئەیانهێنان بە جلی ڕەشەوە لەناو دەریایەك غەمی نائومێدی خوێنی شەهیدەکانیاندا بەرەو ناو ئێران و ئۆردوگاو چارەنوسی نادیاریان ئەبردن، یەك پارچە هەوای ناوچەکانی

كوردستان بەشێوەی تەم و مژاوی دەرئەكەوت و مرۆڤەكان تەنیا بەلاشە ئەجولان و هەریەكە بەلایەكدا بەتاك و خێزانی هەنگاویان ئەنا، چەك لە پێنج دینارو فڕێ دان و هەتا پانزە بیست دینار ئەفرۆشراو فڕێ ئەدرا، لەناو پێنجوێندا زۆر ئەكرا بەتایبەت خەڵكی پێنجوێن، لێرەدا دیاردەی كۆتایی هاتنی شۆڕشەكە دەركەوت.

كۆتـایی هـاتنی شۆڕشی ئەیلول (هەرەس)

بریتییە لەشكستو كۆتایی هاتنی تەواوی شۆڕشی پێشوو كە بەشۆڕشی (ئەیلول) نـاو ئـەبرا لەبـەر ئـەوەی لەمێـژوی (١٩٦١/٩/١١)ەوە دەسـتی پێكردبـوو لـە(١٩٧٥/٣/٦) كۆتایی پێهێنرا بە پیلانێكی دەوڵەتی لەنێوان (هواری بومەدێنی) سەرۆكی جەزائیرو حەمە ڕەزای شای ئێرانو صەدام حسێن جێگر سەرۆكی ئەنجومەنی شۆڕشی عیراقی ئەو كاتە كە (احمد حسن بكر) سەرۆك كۆمار بوو، ئەم شۆڕشە لەو كاتەدا خۆی بەخاوەنی زیاتر لە سەد هەزار پێشمەرگە ئەزانیو زۆرترین سنورو ناوچە شاخاویەكان لەژێر دەسـەڵاتیاندا بوو، بـەدێهاتو هەنـدێ شارۆچكەوە هـەتا ئاستی قـەزاو ناحیـەش پیلانەكە بەڕێكـەوتنی شـای ئێـران بـەوەی كـە هاوكـاریو پـشتیوانی شۆڕشـەكە نـەكات لەبەرامبـەردا ڕێگـای كەشتیەوانی لەبەشێك لـە شـەتی عەرەبدا بدرێت لەلایـەن عیراقەوە كە چەندەها سـاڵ بوو ناكۆكیـان لەسـەر بـوو لـەم كاتـەدا لەسـەر خـوێنی كـوردی هـەزار هـەردوو داگیركـەری كوردستان مامەڵەی خۆیانیان پێكردو گەیشتنە ئەنجام، لەكاتێكدا كە بەهـەزارەها خێـزان ئاوارەی ناو ئێران بوون لەناو تەلبـەنی ئوردوگاكانـدا ئـەژیان لـەناو خێمـەو چادردا هـەر لـە سنوری سەرپێڵی زەهاوی نزیك خانەقینو دوایی كامێرانو سەولاواو سنوری ورمـێ بـەلای چۆمان و گەلاڵـەداو دوایـی كـەرەجی نزیـك تـاران. هـەرەس لـەو كاتـەدا كارەسـاتێكی زۆر جەرگبڕبوو لەگەڵ بیستنی ئەم هەواڵەدا پەژارەو غەمێكی سەخت كشا بەسەر گەلی كوردا لە هـەموو شـوێنێكی كوردسـتان بەگـشتیو شـوێنە ئازادكراوەكـان و نـاو خێزانـە ئاوارەكـان بەتایبەتی شیوەنو گریان بوو وەكو پرسەی چەندەها كۆست كەوتوو بەتایبـەت لەكاتێكدا كوڕو باوكو پێشمەرگەكانیان بەبێ چەكو بەرەگو شێوە شكستی ئـەبینی بـەرەو ماڵەكـەی ئەگەڕایەوە ئەبوو بەگریانو شیوەنێكی بە كۆمەڵ شپرزەیەكی یـەكجار ناخۆش كەوتە ناو هێزی پێشمەرگەو خێزانە ئاوارەكان كـەس خـاوەنی ڕاو بەرنامەیـەكی یـەك سـەعاتی نـەبوو هەریەكـە لەچـەند سـەعاتێكدا جۆرەهـا بڕیـاڕی ئـەگۆڕی، هەرچـەند هـەرەس بەتـەواوی لـە ١٩٧٥/٣/١٩ ڕاگەیەنرا بەڕادیۆی ئەو كاتە كە بڕیارێكی یەكجار جەرگبڕبوو بۆ هـەموو گـەلی كورد تەنانـەت بـۆ بەشـەكانی دیكـەی كوردسـتان، بـەڵام دوای ئـەوەیش زیـاتر بڕیارەكـانی هێزەكانی پێشمەرگە بوزۆریو ئاوارەكانی ئۆردوگاكانیش بێچارەنووسو خۆدانە دەست قەدەرو ڕوو بـەرەو خـۆ بەدەسـتەوەدان (تـسلیم) بونـەوە بەڕژێمی بـەعس لـەڕێگای نـزیكترین سەربازگەوە بوو بەچەكەكانەوە كە بەهەزارەها چەك لەماوەی چەند شەوو ڕۆژێكدا درانـەوە

به‌ده‌ست ڕژێمه‌وه به ئه‌وپه‌ڕی لاره ملیی و بێده‌سه‌لاتیه‌وه له‌ولاشه‌وه خێزانه په‌نابه‌نده‌كانی ناو ئێران به ئه‌وپه‌ڕی دڵشكاویی و بێ ئومێدیه‌وه به‌ره‌و سنور ئه‌گه‌ڕانه‌وه، دوای ئه‌وه‌ی هه‌موو خۆیان ئه‌گه‌یانده سه‌ربازگه‌یه‌كی ڕژێم و نوسراوی تایبه‌تیان بۆ ئه‌كردن و ناویان ئه‌نا به (عائدون الى الصف الوطني) و ئه‌وه‌ی خاوه‌نی كاری ئیداری بوایه ئه‌گه‌ڕایه‌وه سه‌ر كاری ئیداره‌كه‌ی له ماموستاو فه‌رمانبه‌ر، به‌لام ماموستاكان تا نزیكه‌ی (١٥) ڕۆژ ئه‌نێرانه قوتابخانه‌یه‌ك هه‌رچه‌ند ماموستا له‌وێ پێكه‌وه ئیمزایان پێئه‌كردن و دوایی بۆ شوێنه كۆنه‌كه‌ی خۆیان كه پێش مانگی ١٩٧٤/٣ له‌وێ بوون.

له‌م هه‌رەسه‌دا ڕژێم وه‌كو هه‌موو ئاوات و خه‌ونه‌كانی هاتبێته‌دی به ئه‌وپه‌ڕی خۆشیه‌وه ئاهه‌نگی سه‌ركه‌وتنی ساز ئه‌داو شه‌وانه به‌ته‌له‌فزیۆن و ئه‌م دیمه‌نه ناخۆشه‌ی ته‌سلیمبوونه‌وه‌ی پێشمه‌رگه‌و خێزانی ئاواره‌ی پیشان به‌خه‌ڵكی ئه‌داو چه‌ك و ته‌قه‌مه‌نیش به‌ره‌و ڕوو ئه‌كرایه‌وه‌و كه‌ڵه‌كه ئه‌كران، له‌ترسانا ئه‌ویشی بدۆزیاته‌وه ئه‌یبرد بۆیان به‌م جۆره هه‌ره‌س ڕۆژگارێكی تاریكی له‌مێژووی كوردا دروست كرد، كه زۆربه‌ی كورد به ئه‌وپه‌ڕی لاوازیی و بێداری ده‌ستیی و به‌ملكه‌چی ته‌سلیم به‌دوژمنه‌كه‌ی كردبوه كه چه‌ند ڕۆژێك له‌وه‌وپێش له‌سه‌نگه‌ردا به‌ره‌و ڕوی ڕاوه‌ستابوو، له‌پڕ هه‌ره‌س خستنیه ناو ئه‌و ڕۆژگاره ڕه‌شه‌وه هه‌ره‌س زه‌مینه‌یه‌كی سه‌خت و له‌باری خسته به‌رده‌م دوژمنی گه‌لی كورد به‌گشتیی و هێزی عه‌سكه‌ری به‌تایبه‌تی كه به‌ئاره‌زووی خۆی به‌رنامه‌ی خۆی ده‌ست پێكرد له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا جاڕی لێبوردنی گشتی دیاری كرابوو له ڕێكه‌وتننامه‌ی (١٩٧٥/٣/٦)دا له‌جه‌زائیر، به‌لام كه‌وتنه گواستنه‌وه‌ی زۆر له لێپرسراوو ئه‌فسه‌ره‌كان بۆ خوارووی عێراق و له‌وه‌زیفه‌ی مه‌ده‌نیداو دروستكردنی به‌ناو سه‌ربازگه‌و شوێنی مه‌شق بۆ ئه‌وانه‌ی گوایا سه‌ربازیان له‌سه‌ره‌و بۆ هێزه‌كانی پۆلیس كه به‌ڕاستی ده‌وری چاكیان هه‌بوو له‌م شۆڕشه‌دا بۆیه ده‌زگاكانی ڕژێم به چاوی تۆڵه‌وه معامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ ده‌كردن. ئه‌و سه‌ركرده‌و كه‌سانه‌و خێزانانه‌یش له‌ئێران مانه‌وه ڕژێمی شای ئێران په‌رته‌وازه‌ی كردن هه‌رچه‌ند ماڵێك پێكه‌وه بۆ شاره فارسی نشینه‌كان و دوورخستنه‌وه‌یان له شاره كوردنشینه‌كان و به زۆری لێپرسراوه‌كانیان بۆ شاری كه‌ره‌جی نزیك تاران كه تیایدا زۆربه‌ی به‌رزانیه‌كان بوون. جگه له‌مانیش هه‌ندێكی ڕۆیشتن به‌ره‌و ده‌ره‌وه‌ی ئێران و وڵاته‌كانی ئه‌وروپا له‌گه‌ڵ ئه‌م باره پشێوی و ناهه‌مواریی و سه‌رگه‌ردانی كوردیه‌دا به‌رده‌وام ته‌سلیم بوونه‌وه هه‌بوو به‌ره‌و ڕژێمی عێراق له هه‌موو سنوورێكه‌وه كه له‌دوایدا ئه‌مانیشیان به‌ماڵه‌وه ئه‌برده خوارووی عێراق و له‌دێكاندا دایان ئه‌نان ڕووبه‌ڕووی مختار یان ده‌زگایه‌كی حزبی ئه‌و سنووره‌یان ئه‌كردن. بۆ مێژوو ئه‌یڵێم هه‌ره‌س برینێكی زۆر قوڵ و دیاری بوو له‌هه‌موو جه‌سته‌كانی

گەلی کورداو ئەوی لەکاتی هەرەسدا ژیابێت یان لەشۆڕشەکەدا بەشداری کردبێت بە ئەوپەڕی بەڵگەی زیندووەوە ئەگاتە ئەو ئەنجامەی هەر بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕی یان چەکداری پێشمەرگایەتی کە مەبەستی گەیاندنی گەلی کورد بێت بەهەر مافێکی نەتەوایەتی ئەگەر پشت بە هاوکاری‌و پشتیوانی هەر دەوڵەتێك لەدەوڵەتە ناوچەیی‌و داگیرکەرەکانی بەشەکانی کەی کوردستان ببەستێت ئەوەیە ئامانجەکەی بێگومان‌و بێلێکدانەوە کارەساتی شکستی‌و هەرەسە ئەگەر چەندەها ساڵیش درێژە بکێشێت، چونکە هەرکاتێك یەکێ لەو دەوڵەتانە بزانن هەر بزووتنەوەیەك لەناو پارچەیەکی کەی کوردستان‌و لەدژی دەوڵەتە سەردەستەکەی کە بکرێت هەر بەزوویی لەلایەن دەزگا تایبەتیەکانەوە سەرکردەکان‌و بەرپرسی ئەو بزوتنەوە بەمەبەستی کۆنترۆڵ کردنی جم‌و جۆڵ‌و بەرنامەو چالاکیەکان‌و لەهەمان کاتدا بەکارهێنانیان وەکو وەرەقەیەکی زەغت یان چەکێك دژی دەوڵەتەکەیان بۆ ملکەچ پێکردنی ئەو دەوڵەتە لەپێناو بەرژەوەندی خۆیان کە چەندەها ساڵ بێت ناکۆکیان هەبێت لەسەری وەکو ئەڵێن (بە بەردێك دوو نیشانە ئەشکێنی) هەم شۆڕشەکە نایەڵێت بەئەنجامی خۆی بگات لەهەمان کاتیشدا لە پێناوی بەرژەوەندی خۆیاندا ڕێ ئەکەون‌و هیچ بەزەییەکیان بە چارەنووسی ئەم گەلە هەژارە خاوەن هەزارەها قوربانیەدا نایەتەوەو لەسەر خوێنی ئەوان مامەڵەی ڕێکەوتنی بەرژەوەندی‌و لابردنی ناکۆکیەکانی چەند ساڵەیان ئەکەن‌و تەمێی بەشە کوردەکەی خۆشیانی پێ ئەکەن‌و بێ ئومێدیان ئەکەن نموونە شۆڕشی (١٥) پانزە ساڵەی ئەیلوول کە ئەنجامەکەی بەدەسکەوتنی مەلەوانی ڕژێمی شای ئێران لەنیوەی شەتول عەرەبداو ئامادەیی سەرۆکی ڕژێمی عێراق بە شای ئێران کە چەندەها ساڵ بوو ململانێ‌و دوژمنایەتیان لەنێواندا بوو لەم کاتەدا لەسەر خوێن‌و لاشەی کوردی هەژارو شۆڕشە چەند ساڵیەکەی ڕێکەوتن لەو ڕێکەوتننامە بەناو شومەی جەزائیردا وەکو پیشەی هەمیشەیی لەکۆبوونەوەو کۆنگرە دەوڵەتی‌و بەناو ئیسلامیەکانیاندا کە دەربڕینی کۆتایی بەرنامەی کۆبوونەوەکانیان بەیەکپارچەیی خاکی عێراق دەرئەبڕی‌و ئەرازاندەوە وەکو تەنیا ئەم دەوڵەتانە دڵسۆزی تەواوی گەلی عێراق بن‌و تەنیا ئەم دەربڕینانەیش بە مەبەستی وەلانانی مافی گەلی کوردی هاونیشتیمانی‌و هاوئاینی‌و هاومێژوویان بوو بێت.

پیادەکردنی ڕێکەوتننامەکە هەر لەو سەردەمەدا لەنێوان وەزیرانی دەرەوەی عێراق (سعدون حمادی) و وەزیری دەرەوەی ئێران (عباس خەلعەت) و وەزیری دەرەوەی جەزائیر (عبدالعزیز بوتفلیقە) بەتەواوی ئەنجامدراو خستیانە بەردەم بەرنامەی کارپێکردن لەدوای چەند هەفتەیەکی دوای ئەم ڕێکەوتننامەیەو لەڕۆژی (١٩٧٥/٣/١٥)ەوە دەستیان پێکرد.

ڕژێمی بەعس و
سیاسەتە سێ کوچکەییەکەی بەرامبەر بە گەلی کورد

سیاسەتە سێ کوچکەییەکەی ڕژێمی بەعس: بریتی بوون لە پیادەکردنی بەرنامەی: بە عەرەب کردن، بە بەعس کردن، ڕاگواستن ئەمانە لەدوای هەرەسەوە زۆر بەزەقیی بە ئاشکرا ڕژێمی بەعس و دام و دەزگای پێویستی بۆ سەرپەرشتی کردن و هەنگاونانی بەکردار بەئەوپەڕی تواناى مادیو هێزی داپڵۆسێنەرەوە بۆ پێك هێنانو مەشقی تایبەتی لەجۆری داڕشتنی نەخشەو پیلانەکانیان بۆ ساز ئەدان پێش هاتنیان یان ناردنیان بۆ پارێزگاو شوێنەکانی کوردستان کە پارێزگا بنکەی سەرەکیو سەرپەرشتیاری لێپرسراوانی دەزگاکانیان بوو لەدەزگای: ئەمن، استخبارات، منظومەی شمالی، منظمەی قیادەی شعبەو فەرعەکان لە قەزاو ناحیەکان و شوێنە حەساسو سنووریەکان، داڕشتنی بەناو جۆرە مەکاتبو بۆچوونە ناو چینو توێژەکانی جەماوەری کورد کە ئەمانە هەر هەمووی لە ئەنجامی (هەرەس)دا هاتە کایەوەو زەمینەیەکی یەکجار لەبارو گونجاوی بۆ ڕەخساندن بۆ ئەنجامدانیان و هیچ جۆرە بەرگریەك لەبەردەمیاندا نەماو بێترس دەستیان پێکرد کە ئەوانیش بەم جۆرە بوون و شاری کەرکوك بەتایبەتی بنکەی عەمەلیاتو نەخشەکانیان بوو.

١) **سیاسەتی بە عەرەب کردن (تەعریب):**

ئەم سیاسەتە وەکو نەخشەو بەرنامەیەکی ڕەگەز پەرستی عەرەبیو دەسەڵاتدارانی لە عێراق کە بەرامبەر بەگەلی کوردی ژێردەستە کە ئەنجامیان ئەدا دیاردەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی دەسەڵاتی عەبدولسەلام عارف کە لەئەنجامی کودەتایەك لە ١٩٦٣/٢/٨ دژی عەبدولکەریم قاسم کردی و هاتە سەر حوکم و ئەم سیاسەتەی لەحوزەیرانی هەمان ساڵدا دەستی پێکرد بەمەبەستی دەرکردنو ڕاونانو دەرپەڕاندنو گواستنەوەی وەزیفەی کوردەکان لە هەندێ پارێزگاو شوێنە سەرچاوە نەوتیەکانو تێکەڵاوەکان لەگەڵ عەرەبو دەست بەسەرا گرتنی ماڵو سامانەکانیان لەپێش هەموو شوێنەکانی تەعریب کراو شاری کەرکوكو دەورو پشتەکەی بەتایبەتی دێکانی نزیك بابە گوڕگوڕ لەنێوان دبسو کەرکوك بەرەو دەشتایی حەویجەو لەملایشەوە بەرەو دووزو هەر لەدێکانی شۆراوی ناو بابەگوڕگوڕ هەتا تۆپزاواو (علی الغیر) هەروەها لە سنووری شاری موسڵ و سنجارو شێخان و لەناو شاری خانەقینو دیالەو مەخموورو کەندێنا هەولێر لەمانەوە دیاردەی

بەردەوام بوو بەیناوبەین هەتا هەرەس لەبەرئەوەی بەرگری هەبوو بەهۆی هێزی پێشمەرگەوە لەو کاتەدا بەرپەرچی ئەدرایەوە ڕژێمیش زۆر بەتوانا نەبوو نەیئەتوانی ئەوکاتە بەتەواوی ئەنجامی بدات هەندێ جارو لە هەندێ ناوچەدا شکستی بەتەواوی ئەخواردو وەکو ئەوەی لە سنووری دێکانی نێوان شاری خانەقین و ئەوبەری سیروان ڕوویدا کە هێزەکانی ڕژێمیان شکاندەوە لەحەفتاکاندا، بەلاَم لە شارەکاندا بەهۆی دەرکردن و گواستنەوەی فەرمانبەری بێ دەسەلاَتەوە بەبیانووی جۆراو جۆر بەردەوام ئەم سیاسەتە ئەنجام ئەدراو زۆریش بۆ پارێزگاکانی ناوەڕاست و خواروپش دوور ئەخرانەوە لەناو شاری بەغداو مەندەلیش بە هەزارەها ماڵی کوردی فەیلیان بەناوی ئێرانی و بیانووی جۆراو جۆر دەرکرد، بەلاَم دوای هەرەس و بەتەواوی لەمانگی ٦/١٩٧٥ ئەم دیاردەیە زۆر بەئاشکراو بێ سلّکردنەوە دەستی پێکرد وەکو بەرنامەو نەخشەیەکی پێویستی داڕێژراو لە هەمان کاتدا وەکو ڕق و تۆڵەیەك لە کوردو لەم کاتی هەرەسەشدا هەلێکی باشیان بۆ ڕەخسا بوو لە هەمان کاتدا ڕێکەوتننامەی جەزائیریان کردبووە بەرنامەیەك و بەلێشاو ماڵە کوردو دێهاتی کورد دەرئەکراو ماڵە عەرەب و عەشایەری عەرەب بە هاوکاری مادیەوە ئەهێنرایە شوێنەکانیان لەماڵ و زەوی و زارەکانیان و ڕاستەوخۆیش نفوس و بەلّگەنامەکانیشیان ئەگواستەوە بۆ بنەبڕکردنی ناوی کورد لەو سنوورانەدا ئەوەی هەر زوو دەستی پێکرد لەناو شاری خانەقین و هەموو دێهاتەکانی سەر بەم قەزا دێرینەی کورد هەتا دێکانی سەرتەك و بەمۆو تا دەگاتە سەر ئاوی سیروانی ڕۆژهەلاَتی شاری دەربەندیخان و زۆربەی ماڵەکانیان بە زۆری سەربازی بارکردو هێنرانە سنووری شارەزوور لەسەرەتادا بەسەر دێکاندا دابەش ئەکران و لەدواییدا دیاردەی دروستکردنی کۆمەلّگا (مجمع) هاتە ناوو بۆ ئەمانە کۆمەلّگایەك لەنێوان عەربەتی خواروو دێی باریکە دروست کرا کە چەند هەزار ماڵێك ئەبوو زۆربەی پیاوەکانیشیان لە دائیرەکانی کشتوکاڵ و غابات و کرێکاری ئیدارە مەدەنیەکان دائەمەزراندو لەهەمانکاتدا دێکانی گوندەو پشتەو ناوچەکانی تاوگۆزیان داگرت و کۆمەلّگای زەڕایەنیان بۆ دروست کردن لە نزیك دێکانی میلی زەڕایەن، لە نزیك شاری کەرکوکێ قەرەهەنجیریش ناحیەیەکیان بۆ دروست کردن بەناوی (ناحیەی الربیع) بۆ ماڵە عەرەبی فەرمانبەرەکان و دەرکردنی ماڵە کوردەکان بۆ ناو چەمچەماڵ و سلێمانی و هەولێرو سڕینەوەی شوێنەواری کوردەکان لەو سنورانەی دەووروپشتی و لەسەر ڕەسمیاتی شاری کەرکوکن و لە هەمانکاتدا لاواز کردنی ئاماری کورد لەسەر نفوسی پارێزگاو شاری کەرکوکی کوردنشینی خاوەن چەندەها بیرە نەوت لەسنووری پارێزگای هەولێریش بەمەبەستی بە عەرەب کردنی قەزای مەخموور کەندێنا

واقەراج و ناحیەکانی گوێڕو دیبەگەو سەرگەڕانو باقرت بە سەدەها دێ تەعریب کران لەنێوان کەرکوك و دبس و پردێ و شرگات و تکریت و موصلێ چەند کۆمەڵگایەکیان دروست کرد لە قوشتەپەی خوار هەولێر بەناوی قودسو قادسیە، حەیفاو، یافاو، ١٧ تموز، العروبه، الکرامه، الاندلس، الیرموك، الحطین،... هتد لێ نرانو شێخ عواص ناوێکیان بۆ هەندێ شوێن هێنا لەپارێزگای دهۆکیش دەرکردنو چۆڵکردنی هەموو ماڵە کوردەکانی ئەتروشو هێنانی ماڵە عەرەب بۆ شوێنو سەرزەویو کشتوکاڵەکانیانو بردنی کوردەکانیش بۆ گوندەکانی بەنینانو دوو گوندان و زەنگەنان لە سنووری عەشایەری سبعەی ئاکرێ مەبەست لەم سیاسەتە لەسنووری بادیناندا کۆنترۆڵکردنی جادەی گشتی: موسڵ ـ سوریا ـ ئیبراهیم خەلیلو جادەی گشتی موسڵ ـ شەنگار (سنجار) سوریا بوو، دوورخستنەوەی کورد لەسەر نەوتی عین زالە هەروەها بەناونوسین کردنی کوردە یەزیدیەکان بە عەرەب کە دانیشتووی سنجارو شێخانو بە عەرەب کردنی: سنجار، زەمار، سمێلێ فایدە دەشتی سلێمانیو نیشتەجێ کردنی عەشایەرە عەرەبەکانی: جبوری، شمر، ئەل بوجحێش، زوبع فتاغە، شرابین، خواتنە، جواله، الخزه لەئوردوگاکانی باستکێ، باتیلێ، پێشا بیرێ، مەرینا گرشینێ، مسێرك شاریا لەدەشتی سلێمانیو دەوروبەری سمێلو فایدە بەم سیاسەتە توانیان ڕێژەی کورد لەو سنوورانەدا کەم بکەنەوە بەپێی سەرژمێری سالانی ١٩٦٥ و ١٩٧٧ جگە لە چەندەها بیانوو فشار خستنەسەر ئەو کوردانەی کە لە موسڵ نیشتەجێ بوون بەوەی کە ئەبێ بە عەرەب ناونووسی خۆیان بکەن ئەگینا هیچ معاملەو شتێکیان بەناوەوە تۆمار ناکرێت. بەگشتی لەم دەڤەرە ژمارەی (٢٦٠) دێ تەعریب کراوەو (٧٢٦) دێ ئەنفال و ڕاگوێزراوە کە بەگشتی (١٠٨٦) گوندەو بەتەواوی ڕێژەی دانیشتوانی کوردیان لەو سنوورانەی مەبەستیان بووە بەهۆی ئەم سیاسەتی بە عەرەبکردنە گۆڕیو ڕێژەی عەرەبیان بەئارەزووی خۆیان بەرزکردوەتەوە بۆ نموونە لە سەرژمێری ساڵی ١٩٦٥ ڕێژەی کورد لەشەنگار (سنجار) ٦٧ ٪ بوەو عەرەب ٢٦٪ تورك ٦٪ بەڵام لە سەرژمێری ساڵی١٩٧٧ ئەم ڕێژەیە بۆ کورد بووە ١٠ ٪ وە عەرەب ٩٠ ٪ و - قەزای شێخان ڕێژەی کورد لە سەرژمێری ساڵی ١٩٦٥ لە ٦٩ ٪ بووە عەرەب ١٧ ٪ بەڵام لە سەرژمێری ساڵی ١٩٧٧ ئەم ڕێژەیە بۆ کورد بووە (٨٪ و) عەرەب (٩٢٪).

٢) سیاسەتی بە بەعس کردن (تبعیث):

ئەم سیاسەتە بەمەبەستی نەهێشتن یان لاوازکردنی بیرو بۆچوونی هەستی نەتەوەیی کوردی بوو لەناو کوردەکاندا هەر لەکەسو خێزانو بنەماڵەو عەشایەرو ڕەگەزی شێخانیو

سیداتەکان ڕژێم کاری جۆراو جۆرو لە هەندێ شوێندا بەتایبەت لەناو شارەکان بەزۆر ئەیسەپاند بەسەریانداو امتیازاتی وەزیفەو بایع و شتی کەی وەکو هاندەرێك ئەبەخشی بە کەسانی دیاریو هەل پەرستەکانیان مەکتەباتی ڕێکخستنی یان لەجۆرە پیشە جیاوازەکان دروست کردبوو بۆ سەرپەرشتی کردنیانو پێکهێنانی بەرنامەی سەندیکاو نەقابەکان جیای ئەکردنەوە بەناوی پیشەیی جوتیاریو کرێکاری و مامۆستایی و... هتد.

ئەم دیاردەیە لەهاتنە سەر دەسەلاتی ڕژێمی بەعسەوە لەدوای (١٩٦٨)ەوە دەرکەوتو هەتا کاتی هەرەس زۆر لاواز بوو ئەو کەسانەی ملکەچیان ئەبوون بەکەسانی خۆفرۆشو سیخوڕ ناوئەبران لای جەماوەر نەفرەتی لێ ئەکرا تەنانەت کچیان لەسێدارەدا لە ١٩٧٤/٥/٤ خوێندکار لەیلا قاسم لەگەڵ جواد هەمەوەندی نەریمان مستیو ئازادو حسێنو بورهانەو محمد و هیوا، بەڵام لە دوای هەرەس ئەم سیاسەتە زۆر بە فراوانیو بەتوندی بەرنامەکەی پیادەکراو فشارێکی زۆر خرایە سەر فەرمانبەری ئیدارەکانو کرێکارو مامۆستا بەتایبەتی بەئاشکراو بەزۆر مامۆستایان ناچار ئەکرد کە ببێتە بەعسو فۆرمیان پێ پڕئەکردەوەو ئەیانووت مامۆستا گەورەترین ئەوەی پاشەڕۆژ پەروەردە ئەکات چۆن ئەبێت بەعسی نەبێت، هەروەها پەیمانگای وەرگرتنی مامۆستایانو خانەی مامۆستایان ئەوەی بەعسی نەبوایە لەدوای هەرەس بەتایبەتی وەرنەئەگیران لەهەمان کاتدا بۆ معاملەو وەرگرتنی وەکالەتەکانو بائعیەکان بەم بیانووە چەندەها کرێکارو فەرمانبەرو مامۆستا کەوتنە بەردەم سزادانو گرتنو دەرکران دوورخرانەوە بۆ پارێزگاکانی ناوەڕاستو خوارووی عێراق هەرچەندە لەو کاتەدا هەندێ هەوڵ درابوو بۆ بەرگری کردنی ڕژێم لەو سیاسەتانەی بەرامبەر بە گەلی کورد کە ئەویش هەوڵی دیبلۆماسیو مرۆیی بوو لەوانە لە ١٩٧٥/٨/١٨ وەفدێك بەسەرۆکایەتی عصمت شریف وانلی گەیشتە بەغداو چەند شوێنێکی بینی، بەڵام نەیتوانی بگاتە ئەنجام چونکە ڕژێمی عێراق بە ئەوپەڕی لێبڕانەوە هەنگاوی بۆ بەرنامەو پیلانەکان ئەنا بەرامبەر بە پاکتاوکردنی ڕەگەزە سیاسەتە سێ کوچکەیەکەی بە دەرپەڕاندنو ڕاگواستنی کورد لەشوێنی خۆیا.

٣) ڕاگواستن (ترحيل):

ئەم سیاسەتە سەختترو ناخۆشترین بەرنامەی ڕژێمی بەعس بوو دەرهەق بە گەلی کورد کە تیایدا هەموو دانیشتوانی گوندەکان بێبەری ئەکران لە خاكو ئاوو سامانو چەندەها ساڵەی باوو باپیری ئەمیش بە تێکدانو تەخت کردنی ماڵو دێکان بە بەرچاوی خۆیانەوە یان تەقاندنەوەی خانوو مزگەوتو خوێندنگاو بینا کۆنکریتو چیمەنتۆکانو هێنانی خێزانەکانیان بۆ شوێنێکی چەندەها کیلۆمەتر دوور لە زەویو زارەکانیانەوە بەم

سیاسەتە هەموو دانیشتوانی گوندنشینەکانی بێئیش و کار ئەکردن و زەویەکانیان و باخ و رەزەکانیان ئەسوتاندو لێیان زەوت ئەکردن و ناویان ئەنا ناوچەی حەرام کراو (محرمە) لێیان و ئەیانخستنە کۆمەڵگای (مجمع) کە لەچەند ژوورێك دروست کرابوو لە هەر شوێنێك خۆیان مەبەستیان بوایە تەنانەت ووشك و بێئاو لێرەشدا چەندەها دۆنمی زەوی کشتوکاڵی دێهاتەکانی کەشیان پێ ئەگرت و بەسەربازگەو رەبایەو جۆرەها دەزگای مەشق پێکراو چوار دەورو ناوەوەی ئۆردوگاکانیان ئەتەنی و رۆژانە بەچەندەها بیانوو تەشقەڵەیان بەخەڵکەکەی ئەکردو کاتێك بەتەواوی ئەیانخستنە مجمعەکانەوە.

ئەم سیاسەتە لەدوای هەرەسەوە راستەوخۆ دەستی پێکردو لە رێکەوتننامەکەی جەزائیری (١٩٧٥/٣/٦) دا بەرنامەکەی دارێژراو بوو هەروەها نامیلکەکەی صەدام حسێن بەناوی سەنگەرێك یان دوو سەنگەر (خندق واحد ام خندقان) بەئاشکرا راگەیەنرا، بەڵام بەپێی کتێبەکەو رێکەوتننامەکە ماوەی (١٥ بۆ ٢٥) کم بووە لەدێهاتە سنووریەکانەوە دەست پێبکات و ئەو سنوورە چۆڵ کراوانە بەهێزی هەردوولا بتەنرێت. بەسەربازی داگیرکەری رژێمی عێراق و شای ئێران لەساڵی ١٩٧٧ بەتەواوی بەرنامەی ئەم سیاسەتە دارێژرا سەرەتا بەپێکهێنانی لیژنەکانی تەخمین کردن لە قەزاکاندا بەتایبەت سنووریەکان لە لێپرسراوی ئیداری و نوێنەرەکانی کشتوکاڵی و منەزەمەکانی بەعس بەمەبەستی تەخمین کردنی زەوی و رەزو باخ و ماڵاتی ئەو دێهاتانەی لەسنوورەکاندا بەو مسافەیەی دیاریان کردووە تەقدیرکردنی بە پارە بەناوی ووشەی (تەعوین) هاتە ناو خەڵکەکانیان هان ئەدا بە پارە لەباتی سەروەت و سامانەکانیان لەگەڵ ئەمانەشدا هەڵمەتی راگەیاندن لە لیژنەکانی تایبەتی لێپرسراوانی حزبی رژێمی بەعس کە لەو کاتەدا (حسن العامری) زیاتر کاری پێ سپێررا بوو لەگەڵ چەندەها لیژنەی راگەیاندنی ئەمینداریتی گشتی کشتوکاڵی و بەرێوەبەرایەتی کشتوکاڵی پارێزگاکان و زۆر لە کاربەدەستەکانی ناو دەزگا کارتۆنیەکانی ئەنجومەنی تەشریعی و تەنفیزی کاری زۆر بەجدیان بۆ ئەکرد لەلایەك بەسەردانی دێکان و کۆبوونەوەی فراوان پێ کردنیان هەرچەندە وەڵامی زۆر نارەزایی ئەدرانەوە لەدێهاتەکاندا بۆ نموونە لەدێی هاواری کاکەییەکان لەسنووری هەڵەبجەی شەهید پێیان وتبوون ئێمە نرخی یەك بەردی دێکەمان بەهەزارەها ملیۆن نافرۆشین ئەگەر بەدەست و بەرای خۆمان بێت خۆ ئەگەریش بەزۆر هەرچیمان لێ ئەکەن بیکەن و لە دێیەکی سنووری هەولێر ووتبوویان ئێمە حەز ئەکەین لە دێکەی خۆماندا تێزاب بکەن بەسەرماندا، بەڵام وازمان لێ بێنن با لەجێی باوو باپیرانمان بمرین. لەزۆر دێهاتە سنووریەکاندا ناوچە شاخاوی و کوێستانەکاندا وەڵامی زۆر رەقیان دابوونەوە بەو

لیژنانەو پیاوو دەزگاکانی ڕژێمدا، بەڵام هیچ کاری نەکردە سەریان چونکە ئەمە نەخشەو بەرنامەی دارێـژراویان بـوو لەسـەر کـورد لەگـەڵ پێکهێنـانو ئیشکردنی ئـەم لیژنانـەی تەخمینو تەعویزو ڕاگەیاندنانەدا دروستکردنی خانوو لەکۆمەڵگا (مجمع)دا دەست پێکرا بێگوێدانـە ئـەو هـەموو نـاڕەزایی و بێـزاری دەربڕینـە کـە هـەتا لیژنـەی هەنـدێ ناوچـەکان گەیـشتنە لای دەزگاکـانی بـاڵای ڕژێمـی بـەعس هـیچ سـوودی نـەبوو، لیژنـەکانیش وەکـو چاوبەستن بوو.

بـەرگری زۆریـش لەدروسـتکردنی (مجمع) کـراو بـەناوی کۆمـەڵگای زۆرەملـێو گـۆڕی بـاوو بـاپیرو سـڕینەوەی ئاسـەوارو شـوێنی باپیرانمـان ناوئـەبرا لەگـەڵ هەنـدێ بـەرگری پێـشمەرگایەتی (ی. ن.ك)دا کـە ئـەو کاتـە وەکـو شۆڕشـێکی نوێخـواز لـە ١٩٧٦/٦ کـە خاوەنی چەند سەد پێشمەرگەیەك بوو بەجۆری پارتیزانی و بەرەو گەشەکردن ئەڕۆیـشت بـەهۆی ئـەم دیـاردە نارەوایانـەی ڕژێـم دەسـتی پـێکردو بەتایبـەت سیاسـەتی ڕاگواسـتنی دێکـان، بـەڵام لـە بەدبـەختی گـەلی کـوردا پێـشمەرگەکانی ئـەم شۆڕشـە تووشـی کارەساتی هەکاری بوون کە بووە هۆی لەدەست دانی نزیکەی هەزار پێشمەرگەو چەند سەرکردەیەکی بەتواناو لێهاتوو لەوانـە شـەهیدان عـەلی عەسـکەریی و د. خالـد و شـێخ حـسێن بابـە شـێخ ئێزیدی و ڕەئوف بەگ قلیجەیی و حەمە ئەمین خەلیفە قادر کۆزەرەقـەیی و دەیـەها کادری سیاسـی و عەسـکەری ئـەو کاتـە، ئـەم زیانـە گەورەیـەی هێـزی پێـشمەرگە کـە پشت‌وپەنای گوندنـشینەکان بـوو بـوو بـەهۆکارێکی لـە بـارتر لەبـەردەم ڕژێمـدا کـە بەئاسـانی بەرنامـەی ڕاگواستنەکەی و دروست کردنی خانووی مجمعەکان ئەنجام بدات.

لە ناوەڕاستی مانگەکانی ساڵی ١٩٧٨ بە دواوە بەتەواوی ڕژێمی بەعس کردارەکـانی ڕاگواسـتنی دەسـت پـێ کـردو بەرنامـە پێویـستیەکانی خـستە کـارو ئەنجامـدانی بـەکردار بەهەموو توانایەکیانەوەو زۆر بەپێویست و دڕندانە.

چۆنیێتی ئەنجامدانی بەرنامەی ڕاگواستن

ئەویش بەناردنی سوپایەکی عەسکەری زۆری پیادەو چەکداری تر بەهەموو جۆرە چەکێك و تانك و زریێ پۆش بۆ کۆنترۆڵکردنی تەواوی ئەو گوندانەی کە مجەمەعی بۆ ئامادە کرابوو ئەم سوپایە لەهەموو چواردەورو شوێن و جادەو ڕێگای ئەو سنورانەوە بەچەندەها یەکەی لیوای عەسکەری و فەوجەکان زۆر بەچڕو پڕی لەسەریشەوە بە فڕۆکەی کۆپتەر هەموو بەرزایەکانیان بەرەبایە دائەبەزاندو لەگەڵ یەکە عەسکەریەکانیشدا چەندەها لیژنەی هەندەسی و تەقێنەرەوەی مادە پێویستیەکانی تێکدان و ڕوخێنەری خانوو بۆ ماڵ لە (شۆفڵ و متەفەجراتی ترو مادەی سوتێنەری ڕەزو باخیان ئامادە کردبوو، زۆربەی ڕاگواستن بۆ دێهاتە سنووریەکان وەکو نەخشە بە تێنتی(T.N.T) بەرنامەیەکی داڕێژراو و دیاری لەیەك کات لەمانگی ١٩٧٨/٨ و لەچەند ڕۆژێکدا بە هەڵمەتێکی زۆر خێراو بێ بەزەییانە دەستیان پێکرد کە لەچەند ڕۆژێکی زۆر کەمدا لەماوەی سێ ڕۆژ پێشتر هەموو ئەو دێهاتانەیان ئەگرت و ئەو ڕۆژەی دەستیان بەهێنانی خەڵکەکە بکردایە لەدوای نیوە شەوی ئەو ڕۆژەوە هەر وەحدەو ئامرو لیژنەی تەقێنەرەوەکان چواردەوری دێکانیان ئەگرت و لەمزگەوت یان قوتابخانەی دێ کە لەبەیانی زوودا ماوەی چەند سەعاتێکیان بۆ خەڵکەکەو هەر خێزانی ماڵێك دیاری ئەکرد کە لەو ماوەیەدا هەرچیان هەیە بیگەیەننە ئەو جێگەیە بەزۆری لەخواروی دێکانیانەوە شوێنەکانیان دیاری ئەکرد خەڵکی هەژاریش لەماوەی ئەو چەند سەعاتەدا ناتوانن هەموو ئەو سەروەت و سامان و کەل و پەلەی کە چەندەها ساڵەی باوو باپیرانیان خستویانەتە سەریەك بەو پەلە پەلەو شپرزەییەو ترسە بیبەن و هەربۆیشیان نەئەبران بۆیە بەناچاری و بە ئەوپەری نارەزایی و لەناو کارەساتی بێچارەنووس و نادیاری ژیاندا هەندێ لەو کەل و پەلانەی کە زیاتر لایان مەبەست بوو لەو ماوەیەداو بە ئەوپەری شپرزەیی و ترس و لەرزی خۆ بەدەست دانی دوژمنی چەند ساڵەوە بەخۆیان و ئەو کەل و پەلە کەمەوە ئامادە ئەکرد لە دوای ئەوەی هەر ماڵە بەکورێکی یان کەسێکی دا هەرچی ئاژەڵیان هەبووە لە مەڕو بزن و ڕەشە وڵاخ بەڕێ کەدا ئەیان دانە بەر لەگەڵ هەڵگرتنی هەندێ نان و چاو بەپێ بەرەو ئەو مجەمەعەی بۆیان دیاری کراوە کە چەند ڕۆژ لەناو ئەو هەموو وەزعە ئالەبارەداو بەو گەرمایە هەتا ئەگەیشتنە جێ لە هەندێ شوێندا نەیان ئەهێشت ئەو باڵندەو ئاژەڵ و وڵاخانەیان ببەن و زۆریان لەو ناوەدا بەرەڵڵا ئەکران و بێ خاوەن و بێناز ئەکەوتن لەوانە بەزۆری گوێ درێژ، ماین، ئەسپ و بەگشتی

سەگ و پشیلەو کەروێشك و باڵندە لە قەل و مریشك و قازو مراوی و هەنگەکان لە بەرچاوی خاوەنەکانیان لەناو ماڵەکاندا ئەسوتان یان پەرتەوازەی ناو دوکەڵەکە ئەبوون.

نموونەی ڕاگواستنی ناوچەی شلێری پێنجوێن

هەندێ لەجوتیارەکان لە کاتی کۆکردنەوەیاندا بۆ بارکردن و ڕاگواستنیان هەوڵیان ئەدا کە بچن هەندێ میوە لە ڕەزو باخەکەیان بکەنەوە یەکسەر ئەکەوتنە لێدانیان‌و پێیان ئەوتن (ئەوە حەرامە ماڵی ئێوە نیە ماڵی دەوڵەتە) جوتیارەکان زۆریان خاوەنی هەنگ بوون‌و هەنگی چاکی چەند ساڵە بەتایبەت ئەم دێهاتە سنووریانە هەموو کوێستان‌و دارستان‌و نزارو خاوەنی چەندەها جۆری گژووگیاو گوڵی هەمەجۆری ڕەنگاو ڕەنگی بۆن خۆش‌و کانیاوی ساردی سازگار بوون، کاتێك هەنگدانەکانیان تێك ئەدا سەربازەکان ئەچوون شانە هەنگوینەکانیان ئەدایە بەر ئاوی کانیاو و جۆگەکان هەتا هەنگەکە بڕوات یان ئاوبیبات و هەنگوینەکە بخۆن یان بیبەن، بۆ نموونە: دێکانی سنووری ناوچەی شلێری پێنجوێن هەر لە شاێن و میشیاو و لارەدەرو وێنەو داروخان و نەرمەلاسی و سپیکانی و شێرەو سریسان.

لەڕۆژی ١٩٧٨/٨/٢٠ بەو کرداره نامرۆڤانەو دڕاندانەی سەرەوە باریان کردن کە ٢٧ ی ڕەمەزانی ئەو ساڵە بوو ئامر لیواکە عقید قیس ناوێك بوو لە بەرەبەیانی ڕۆژی ١٩٧٨/٨/١٩ ئەچووە دێکان‌و ناوی خەڵکی هەردێیەکی بە لیستی خۆی پێ‌بوو ئەیخوێندەوەو ئاگاداری ئەکردن کە ڕۆژی دوایی لەماوەی چەند سەعاتێکدا بەخۆیان‌و کەلوپەلەکانیان لەبەردەم قوتابخانەکەیان ئامادەبن کە لەبەردەم دێکانیاندا بوون زۆربەی دێکان پشتیان بە شاخەوە بوو، هەر کە خەڵکی دێکە کۆئەبوونەوە لە شوێنی دیاریکراو هەر ئازا دەستە تایبەتیەکانی عەسکەری ماڵەکانیان ئەنفامرێژ ئەکردو بە یەکجارو لەیەك کاتدا لەبەرچاوی خێزان‌و خەڵکی دێکە بە یەك دەنگ ئەتەقاندەوە، ئەم سنوورە نزیکەی زیاتر لەسەد(١٠٠) سەد دێی نیشتەجێبووی مێژوویی دێرینی تیابوو ئەو کۆمەڵگا (مجمع)ە زۆرە ملێیەی بۆیان ئامادەکردبوون مجمعی شانەدەری بوو کە نزیکەی چوار هەزار ماڵێکی دوو ژووری لەنێوان شارۆچکەی سەیدسادق و دێی شانەدەری لە شوێنێکی ووشك و بێ ئاوی بەناوبانگی گەرمیدا کە ناوئەبرا بە (ڕەقەی سورەجۆ) ئەم ماڵە کوێستانی‌و ژیانی چەندەها ساڵەی ناو سنووری سازگاری ئاوی ساردەیان گەیاندە ئەم شوێنە گەرمەو لە هاویندا جگە لەوەی کە لەڕێگا ماوەی یەك هەفتە زیاتر ئەم هەموو ژن و منالْ و پیرە لەناو ئیفاو زیلی عەسکەری دا لە کۆتایی چەند ڕۆژەی مانگی ڕەمەزان و

جەژنەکانـدا لـەناو ئـەو هـەموو دوکـەڵ و تـەم و مـژەو تـۆزو خـۆڵ و ڕێگـای هەڵـدێردا بـێ پشوودان بەرەو مجمعی شانەدەری شارەزوور بردن و بۆ ژیانێکی پێچەوانەی خۆیان و بێ هیچ هۆیەکی ژیان لەناوو کارەباو نەخۆشخانە، هەربۆیە لە ساڵی یەکەمدا چەندەها منالی ساواو پیر تووشی نەخۆشی سك چوون بوون و ئەمردن جگە لەوەی تووشی چەندەها کارەساتی ناخۆش بوون لەڕێگاداو لەناو ئیڤاو زیلەکاندا لە دیاردەی منالبوونی ژن و بێ پشوودانی و ماندووبونێکی یەکجار سەخت و هەتا لە دێی (دەرەورگان) جوتیارێکی (٥٠) پەنجا ساڵی بەناوی حەمە ڕەحیم کوژرا هەر لەو ساڵەداو لە ١٩٧٨/٩/٢٩ دێکانی بناری سورێن بەڕوی شارەزووریان داگرت کە دێکانی: چنارە، کانێسکان، نەوێ، وەڵەسمت، بەردەبەل، وشقوبە، توتاقاچ، خرنوك و سیمامیوە و هەموو ئەو دێیانەی کەوتبوونە ناو شاخی سورێن و هێنرانە ناو مجمعی شانەدەریەوە جگە لەم مجمعەی شانەدەری چەند مجمعێکی تر دروست کرا بۆ دێکانی شلێری پێنجوێن وەکو قەزاکە دێکانی بە زۆری ئەماو یەکێك بوو لەشارە خاوەن هەستی نەتەوایەتی و شۆڕشگێڕی و نەترسی لەو کاتەدا یەکەم دیاردەی نارەزایی کە پەردەی ترسی دری لەبەردەم ڕژێمی بەعسدا لەو کاتەدا کە زۆر گرنگ بوو لە سنووری ئەم شارەدا دەستی پێکرد لە ١٩٨٠/٧/١٨ و خۆ دەرخستنی نارەزایی جەماوەری ڕوویداو تیایدا شوانێکی هەژار بەناوی دەروێش مەجید عبداللە بەدەستی سەربازەکان شەهیدکرا هەر لەتۆڵەی ئەم شەهیدەو بۆ چاو شکاندنی دەزگاو کاربەدەستانی ڕژێم لەو کاتە حەساسەدا دانیشتوانی شاری پێنجوێن بەهاوکاری چەند دەستەیەکی پێشمەرگەی خۆیان و هەموو جەماوەرەکە لە هەموو چین و توێژەکانیەوە ماوەی سێ شەوو ڕۆژ کۆنترۆڵی شارەکەیان کردو بە دەها پیاوی ڕژێمیان بەسزای گەل و شۆڕش گەیاندو تۆڵەی دێهاتە وێرانکراوەکانیان لێ سەندن و خۆدەرخستنەکەیش زۆر بوێرانەو منەزەم سەرپەرشتی ئەکراو زۆر بەخۆڕاگری و یەکگرتووی هەتا ملیان بە ڕژێم شۆڕکردو ئەو کەسانەی گرتبوویان پێیان ئازاد کردن کە ڕژێم بەهێزێکی زۆرەوە بەرەو ڕوویان بوونەوە تەنانەت ١٦ کۆپتەر لەو ٣ ڕۆژەدا هێزی سەربازی بە دەورووپشتی شاری پێنجوێندا دابەزاند لەگەڵ ئەمانەشدا خۆدەرخستن و چالاکیەکانی جەماوەرو هێزی پێشمەرگە زۆر سەرکەوتوانە بوو پێشمەرگەکانیش لەباوەشی جەماوەرەکەو بەهاوکاریان توانیان دەرباز ببن هەرچەند شاری پێنجوێن و ناوچەکەی بەجەماوەرێکی شۆڕشگێڕ دەرکەوتبوون هەر لە یەکەم ڕۆژی دەرکەوتنی پیاوەکانی بەعسەوە لەڕۆژانی ١٩٧٥/٤/٧ و مناسەبەکانیاندا هەر زوو ئەم جەماوەرەی پێنجوێن بەڕوویاندا ئەتەقینەوە بێ سڵ کردنەوە.

* لەمانگی ١٩٨٢/١٠ دێکانی بەرکێوی شارباژێڕدا گیران لەناو شەڕی عێراق ـ ئێراندا کە بریتی بوون لەدێکانی: ڕەزڵە، پارەزان، زلزلە، گوێزە ڕەش، دۆڵپەموو، حاجی مامەند، قەلاتێ، سەرخوار، سەردەرەو عارەبە، دەرەمیانە.

ڕاگواستنی ناوچەی هەورامان:

ڕژێمی عێراقی زۆر بەچاوی تۆڵەوە سەیری ئەم ناوچەیەی ئەکرد لەبەرئەوە هەمیشە لە هەوڵەکاندا مەفرەزەی عەسکەری ئەنارده سەر سنورەکان بۆ نموونە لە مێژووی ١٩٧٩/٦/٢٦ هێرشێکی ڕژێم بەرەو دێی کۆلێتان کرا لەو هێرشەدا چەند گەنجێکی هەلاتوو پێشمەرگەبوون گیران لەوانە: محمودی مام حسێن سەید سادقی، بەکر عبدالقادر وسێن سەید سادقی و ئەکرەم حەمە ئەجمی بەردە بەلی و عارف مارف شاوەیس ئەوێیی ئەمانە هەموویان گەنجی ڕۆشنبیرو خاوەن شەهادە بوون لەگەڵ ئەوەشدا لەبەرئەوەی لەم شوێنە بەناو محەرەمەدا گیران گەیاندیانە ژووری لەسێدارەدان لە (موسل) و سەریان تاشراو ئامادەکران بۆ خنکاندن دوایی بە لێبوردنێکی گشتی بەهۆی فشاری خۆدەرخستنی گشتی خوێندکارانی کوردستانەوە ئازادکران ڕژێم بەناچاری مەبەست لەم هێرشەشدا بۆ دێی کۆلێتان زیاتر لە هەموو دێکان لەخزمەتی پێشمەرگەدا بوون بەتایبەت پیاوی دیارو خاوەن بیری پێشکەوتووخواز کە چەندەها کەسانی چاك بوون کە هەستێکی پاکی کوردایەتی هەبوو لەو کاتەدا، لەهەمان ئەو کاتەدا دێهاتەکانی سنوری هەورامانیان هەر بەهەمان شێوەو بەرنامەو نەخشە وێرانکاریەکەیان داگرت بۆ مجمعی لای دێی عەنەبی هەڵەبجەو ناحیەی سیروان و زەمەقی خوار شاری هەڵەبجە، ناوچەی هەورامان بەگشتی ناوچەیەکی شاخاوی سەختە بەڕاستی دانیشتوانی کە بە لەهجەیەکی هەورامی ڕەسەنی کوردی قسە ئەکەن و بەتەواوی لەسەر شان و ئەستۆی خۆیان ئەژین و زۆربەی پێداویستیەکانیان لەکەل و پەل و پۆشاك خۆیان دروستی ئەکەن هەر لەپیشەی باوو باپیرانیەوە شالی ڕەسەنی ڕانك و چۆغەو پشتێن و کولەباڵ و کلاشی پەڕۆ دروست کردن و چنینی بە دەزوو لەهەموو ماڵەکاندا خەریکن جگە لەوەی لە ڕەزو باغێکی زۆری میوە لە هەنارو توو دارگوێزی زۆرو هەمەجۆر میوەیان هەیە خەڵکی هەورامان لەگەڵ ئەوەدا حەزیان لەبواری ڕۆشنبیری زۆرەو بەرنامەیەکی کۆمەلایەتی پێشکەوتوویان هەیەو پەیوەندی خێزانیان لەگەڵ یەکتر زۆر پتەوەو لە بوارە کۆمەلایەتی و پێشکەوتوخوازەکانیان ئەوەیە کە ژن بە ژن و گەورە بە بچوك ناکەن و شیربایی وەرناگرن لە

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێز (مەجید حاجی شەریف) لارەدەری خەڵکی سنورەکە.

کچ بە شوداندار دێکانیان نزیکەی (٣٠) دێیەک ئەبوون هەر هەموویان ماڵوێران و ڕەنج بێوەر کردو ڕەزەکانیان بەخەسار کردن لەشوێنی باپیرە گەورەی چەند سەد ساڵەی پێش زاین بە ئەوپەڕی دڵ شکاویەوە هێنانیانە خوارەوە بۆ مجمەعەکانی سنوری شارەزوور لە مجەمەعی عەنەب و سیروان و ناو هەڵەبجەی شەهیدو پەرتەوازەی شارەکان بەگشتی لەدێ و شارۆچکە دیاریەکانیان: تەوێڵەو بیارەو بەڵخەو گوڵپ و سەرگەت و سۆسەکان.. هەتا زەردەهاڵ دوایی.

ڕاگواستنی ناوچەی شەمێران:

هەروەها دێکانی سنووری شەمێران و سازان و هاوارو دەڵەمەڕی پشت هەڵەبجە هەتا دێی عەبابەیلێی سەروی شاری هەڵەبجەو دێی عەنەبی چەند کیلۆمەترێ لای چەپی هەڵەبجەو لەولاشەوە هەردوو شارۆچکەی خورماڵ و سیروان هەریەکەیان بەتەنیشتیانەوە مجەمەعێکی چەند هەزار ماڵی دروست کرا تەنانەت مجەمەعی سیروان خەڵکانی سنووری شارباژێڕو نامپارێزیان بۆ هێنا لەوانە دێی (ئاروزەر)، جگە لەم شوێنانە لەسنورەکانی نێوان سلێمانی و چەمچەماڵ مجەمەعەکانی ئەڵلایی و تەیناڵ و بازیان و تەکیەی دەربەند دروست بوو بۆ دێکانی سنووری بازیان و هەندێ لە دێکانی پشدەرو قەڵادزەو شارباژێڕی لای ماوەت و شینکایەتی هەروەها دروستکردنی مجەمەعەکانی قەلاچۆلان و سورە قەڵات و کارێزەو کەناروێ بۆ دێهاتەکانی کەی شارباژێڕو ئەو سنورانەی خۆیان، بەهەمان بەرنامە لەسنووری هەموو پارێزگاکانی کوردستان لەپارێزگای هەولێرو دهۆک و لەهەندێ شوێن و ناوچەی تەرداو لەسەرەتا بۆ ڕاگواستنی دێهاتە سنووریەکانی هەموو کوردستان بەسنورەکانی خانەقین و هەڵەبجەو هەورامان و پێنجوێن شلێرو شارباژێڕو چۆمان و گەلاڵەو هەتا سنورەکانی دێهاتەکانی دهۆک بەتایبەتیش دێهاتەکانی سنوری عێراق ئێران لەسەر ڕێکەوتننامەی شومی جەزائیر لە ١٩٧٥/٣/٦ دا.

هەرچەندە ڕژێمی بەعسی صدام هەر لەدوای هەرەس و زۆر بە پەلە لەهەوڵی بەئەنجام گەیاندنی ئەم سیاسەتە نەگریسە سێ کوچکەیەدا بوو بەرامبەر بە گەلی کورد بەهەموو توانایەکی سامانی عەسکەریی و هەموو جۆرە دەزگا داپڵۆسێنەرەکانی و ئیمکانیەتە مادیەکانی، بەڵام وەکو مێژوویەکی ویژدانانە هەر زوو لە بەرامبەر هەڵسانەوەی هەرەس و بەهانا هاتنەوەی جەماوەری گەلی کوردماندا سەرکردە بەتواناو دڵسۆزەکانی کورد جاڕی

چاوپێکەوتن لەگەڵ کادرەکانی سنوری هەورامان، ئەیوب کوێخا رۆستەم، جەبار علی شاوەیس ئەوێیی بناری سورێن.

ڕێکخستنێکی نوێیان دا بەگوێی هەموو جەماوەری گەلی کورددا لە ١٩٧٥/٦/١ کە لەمێژوودا بە دەستەی دامەزرێنەرانی (ی. ن. ك) ناویان دەرچوو کە ئەوانیش ئەم بەڕێزانە بوون: (مام جەلال تاڵەبانی، د. فوئاد مەعسوم، کاك نەوشیروان مستەفا، د. کەمال فوئاد، عمر شێخ موس، عبدالرزاق فەیلی، عادل مراد).

وە لە ١٩٧٥/٩/١١ بەیاننامەی دەستەی دامەزراندنیان دەرکرد، و لە ١٩٧٦/٦/١ بەتەواوی جاڕی شۆڕشی نوێ خوازیاندا زۆر بەئاشکرا وەکو مژدەیەك بە گوێی هەموو گەلی کورداو وەکو ترس و تۆقاندنێکیش بەرامبەر بەهەموو دەسەڵاتە داگیرکەرەکانی ڕژێمی صەدامو کەسە جاسوس وخۆفرۆش و ئەڵقە لەگوێکانیان کە وایان دانابوو جارێکی تر شۆڕشی کورد نابێتەوە. بەخەیاڵی خۆیان و ئەقڵی ئاغاکانیان.*

تێبینی:

تەنیا لەسنوری پارێزگای سلێمانیدا (١٦٨٨)دێ و (٢٣) ناحیەو (١٠) قەزا هەتا ساڵی (١٩٧٥)بووە کە هەموو دێکان و زۆربەی ناحیەکان و قەزاکان کاول و وێران کران بەدەستی ڕژێمی بەعسی صەدام.

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ ڕزگار شەمێرانی و چەند کەسێکی خەڵکی ناوچەی شەمێران.

جاڕدانی شۆڕشی (ی. ن. ك) وەکو شۆڕشی نوێخواز

سالّی ١٩٧٦ وەرچەرخانێکی مێژوویی زۆر گەورەو سەخت بوو لە ژیانس باری بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردماندا، بەتایبەت لەماوەیەکی کەمی یەك سالّ بەسەر ئەو کۆستە زلەی هەرەسی شۆڕشی ئەیلوول هەرزوو بوو بەهۆی سازدانەوەو دروستکردنەوەی بەرنامەی شۆڕش و کوردایەتی و لەبنهێنانی و داڕوخانی دێوەزمەی ورەی هەرەس و هێنانەوەی بە ئاقارێکی پڕ لە هیمەت و ئامادەیی بۆ خۆڕاگری و پتەوبونەوەی ورەی پۆلایین و توانای بێسنوور بەرامبەر بە پوچەلّ کردنەوەی پیلانەکانی ڕژێمی داگیرکەر کە لەو کاتەدا زۆر بە پەلەو بە هەموو توانایەك هەولّی بەئەنجام گەیاندنی ئەدا بەتایبەت بەعەرەب کردن و ڕاگواستنی گەلی کوردو پاکتاوکردنی ڕەگەزی لە هەموو نیشتمانی کوردستاندا.

سالّی ١٩٧٦ لەساتەوەختێکدا بوو بە گۆڕەپانی خەبات و تێکۆشان لەناو هەموو چین و توێژەکانی گەلی کوردا، ململانێ و گیانی خۆبەخشین لەڕیزەکانی دەستە بچووکەکانی پێشمەرگایەتیە سەرەتاییەکان و لەناو خوێندنگا پڕ لەئەزموونەکانی ڕێکخستن کە بەزوویی و زۆر دانایانەو بەنهێنی زۆربەی شارو شارۆچکەو دێهاتەکانی کوردستانی گرتەوە بە شاری بەغدادیشەوە کە پایتەختی ڕژێمی بەعس بوو، لە هەمووی سەیرتر ئەوەبوو کە سەرکردایەتی بەناو ئەنجومەنی ڕژێمی عێراق لەمێژووی ١٩٧٥/٤/٧ لەیادی چەند سالّەی دروست بوونی حزبی بەعسدا بەئاشکراو بەهەموو بۆچوونێکیەوە لەهەموو کەنالّەکانی ڕاگەیاندنەوە بلاّوی کردەوە کە جارێکی تر کورد بە هیچ جۆرێك ناتوانن دەست بدەنەوە چەك بەم بۆچوونەی ئەو ڕژێمە دەستی لە هیچ کوردێك نەئەپاراست بە جۆرەها کوشتن و بڕین و ئەشکەنجەو تۆقاندن و لە سێدارەدان، تەنانەت لە ١٩٧٤/٥/١٢ کچێکی خوێندکاری زانکۆی بەغداد بەناوی لەیلا قاسم و جواد ئازادو حەسەن و نەریمان فوئاد مەستی لە ئەبو غرێب و لەڕۆژی ١٩٧٤/٤/٢٩ دەسگیرکران و زۆر هەلّوێستی مەردانەیان بوو. سەرەتای دەست پێکردنەوەی شۆڕشی نوێخواز لەسالّی ١٩٧٦/٦ەوە لە قۆناغی شۆڕشی چەکداری پێشمەرگایەتیدا بەدەستەو مەفرەزە سەرەتاییەکان بە قۆناغی پارتیزانی ئەژمێردرێت و سەختترین قۆناغی خەباتی شۆڕشی چەکداری بووە لە مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردا کە بەو چەند دەستە پێشمەرگەیەو بێ توانایی دەرامەتی و بێ شوێن و بێ پشت و پەنا لە ئاسمان و زەویداو بێ چەك و تەقەمەنی بە دروشمی شۆڕشی درێژ خایەن و خۆڕاگری لەئەستۆی خۆ لەبەرامبەریشدا ڕژێمی بەعسی صەدام بەو هەموو توانایە مرۆیی و عەسکەری و چەك و تەقەمەنی و داراییەوە،

تەنانەت هەموو جۆرەكانی فڕۆكەو زۆرترین عسكەری بە بنكەو بارەگاكانی و بەجۆری ڕەبایە لەهەموو شوێنەكانی كوردستاندا بوو، لەدەسەلاتی هەر فەرماندەیەكی عسكەری لەهەر ناوچەیەكدا چەندەها فڕۆكەی جۆراوجۆر بەتایبەت كۆپتەری جەنگی گواستنەوەی سەربازی بەكاربێنێت، لە ساڵەكانی (١٩٧٩،١٩٧٨،١٩٧٧،١٩٧٦) ڕژێم هەمیشە كرداری كێومالی (عملية تمشيط) ی ئەنجام ئەدا كە بریتی بوو لە بەكارهێنانی زۆرترین هێز بە فڕۆكەیشەوە لە یەك ساتەوەختدا بەدەوروبەری سنورێكیان ئەگرت بەچەند دێ و ناوچەیەكەوە هەموو شوێنەكانیان بە ئەوپەڕی نایاسایی و ترساندن ئەپشكنی و گەنج و پیاوەكانیان لە دەرەوەی ماڵەكاندا ڕیز ئەكردن و كرداری نامرۆڤانەوە ڕەفتاری ناشیرینیان بەكارئەهێنا بەرامبەر بەخەڵكەكەو بەجۆرەها ناوو بیانوەوە گەنج و كەسانی ڕۆشنبیرو دیاریان ئەگرت یان ئەكوشتن بە بەرچاوی كەس و كاریانەوە.

دەرچوونی یەكەم دەستەی پێشمەرگە :

دوای ئەم هەموو كردارە ناشیرینانەی ڕژێمی بەعس پرسیارو لێكۆڵینەوەیان لەگەڵ ئەكردن و لەولاشەوە دەستە دەستە عسكەری بەر ئەبووە ناو ماڵ و ژن و منالْ تەنانەت هەندێ جار كارەساتی ناخۆش كوشتن و بریندداری لێ ئەكەوتەوە لەگیانی هاوولاتیاندا بە تێكدەر (مخرب) ئەیاننووسی، تەنانەت لەخستەخانەكانیشدا بەنهێنی چارەسەر ئەكراو ئەگەر كوژراویش بوایە ئەبوایە بەترسەوە پرسەی بۆ دانرایە سەیر لەوەشدا بوو، پارەی گوللەكان (فیشەكە)كانیشیان كە ٣٠ سی دینار بوو لە خاوەنەكەی ئەسەند بۆیە لەدەست پێكردنەوەی شۆڕش و چوونە دەرەوەی ڕێكخستن و كەسایەتیە دیاریەكان یەكەم دەستەی پێشمەرگە لە سنورەكانی هەڵەبجەی شەهیدی شارەزوورو هەورامانەوە دەستی پێكرد، كە بریتی بوون لەم كەسانەو بەم جۆرە لە شەوی ٢٦-١٩٧٦/٦/٢٧ كاتژمێر ١٢ی شەو بەناونیشانێك كە نهێنی تایبەتی خۆیان بوو، لەو كاتەدا لەسنووری هەڵەبجەو شارەزور ناوەكانیش بریتی بوون:-

١- كاك شێخ عەلی (محمود عبدالرحمن) خولە كەشكۆڵ بەرپرسیاری سیاسی.

٢- عەلی احمد ناسراو بە عەلی شیعە لە شەڕی پشتیوانی شەهیدبوو لەكوردستانی ڕۆژهەلات.

* ئەم زانیاریەم كاتی خۆی لەشەهیدی سەركردە مامۆستا جەمال تایەر وەرگرتوە.

٣- شـەوکەتی حـاجی موشـیر محمـد کـە لـەناو مەیـدانی شۆڕشـدا بـوو بـەکادرو فەرماندەیـەکی بـەتواناو زۆر بەداخـەوە لەشـەوی ٢٠٠٢/٢/٨ بەدەسـتی تیرۆرسـتانی دوژمنانی کورد شەهیدکرا.

٤- حامدی حاجی خالید محمد.

٥- محمـد حـاجی محمـود گوڵەخانـە کـە ئێـستا سـکرتێری حزبـی سۆشیالـستی دیموکراتی کوردستانە.

٦- حەمە سەعید حەمە ئەمین ناسراو بە د. ڕەمزا لە ١٩٧٨/٩/١٦ لە شەڕی براکوژیدا شەهید کرا.

٧- تۆفیق ڕەحیم عبدالله بە تۆفیقی ڕەعنا ناسرا بوو.

دوای چـەند ڕۆژێـك کاکـە حەمـەی حـاجی صـابر قاینەجـەیی پەیوەنـدی پێـوەکردن‌و دوای ئەمانیش شەهید محمود گەرمیانی‌و شەهید ڕەوفی خەلیفە سەعید قەدەغەری ئەمانە کە زۆربەیان لەوکاتەدا خاوەنی سامان‌و زەوی‌و زاری زۆریش بوون، لـە ڕۆژی ١٩٧٦/٨/٨ شەهیدان عەلی عەسکەریی‌و د. خالدو سعدی گچکەو عەلی والی پەیوەندیان کردو هـەروەها لە شەوی ٢-١٩٧٦/٩/٣ شەهید شەماڵی باخ و شەهید سیروان تاڵەبانی‌و شەهید ئەنوەری مەجیـد سـوڵتان‌و کاکـە حەمـە سـەعید قەڵـەو چوونە دەرەوە، لـە سـنووری بادینـانیش بـە پەیوەنـدی کـردن‌و دەسـت بـە کـاربوونی مەردانـەی شۆڕشـەوە دەسـتەیەك بەسەرپەرشـتی ئیـبراهیم عـزو چـوونە ناوچـەکەو ڕۆڵێکـی پـڕ لـە ئومێدیان بینـی بەرامبـەر بـە ترسـاندن‌و پوچەڵ کردنەوەی بەرنامەو پیلانەکانی ڕژێم، بەڵام زۆر بەداخەوە لە ١٩٧٦/١٠/١٩ بەناوی هاوکـاری پێـشمەرگایەتیەوە دەسـگیرکران و لـەناوبران دوای ئـەمانیش دەسـتەیەك بەسەرپەرشتی عزت سنجاری بەهەمان شێوەو ملازم حەسەن خۆشناو کە هاوکاری مادی‌و چەکیشیان پـێ‌بوو لـە دۆشـکەو چـەکی تـر کـە زۆر بەداخـەوە ڕژێـان پـێ‌گیراو شـەهیدیان کـردن، لەبەرژەوەندی دوژمنـانی گەلەکەمانداو لەوکاتـە ناسکەداو پـڕ لـە مەترسـیەی گـەلی کوردا کـە لەبـەردەم کەڵبـەی تیـژو لـەباری گونجـاوی بەرنامـەی ڕاگواسـتنی حزبـی بەعسدا بوون.

بەهـەمان شـێوە لـە زۆربـەی شـوێنەکانی کوردسـتانەوە زۆر لـە کـادرە کـۆن‌و تـازە پێگەیـشتوو لەکەسـانی بـەتوانا دەسـتیان کـرد بەچـوونە دەرەوەو پەیوەنـدی کـردن بـە شۆڕشەوە. پێکهێنـانی دەسـتەی بچووکی چەکدارو زۆرترینیـان لـەناو شـاری سلێمانیەوە بـەڕێ ئـەکران، بـەزۆری شـاری سـلێمانی بـوو بـووە سەرچاوەیەکی پەیوەنـدی کردنـەوەو گرتنـەوەی کـادرە سیاسـی‌و عەسـکەریەکان تەنانـەت ئەوانـەی لـەملاو لاو شارۆچـکەکانی

کەبوون هاتبوونە ناو شاری سلێمانی، لەوانە کاک مەلا بەختیار کە لەو کاتەدا ڕۆڵی چاك و بەرچاوی بینی لە دەرەوەو ناوەوەی ڕێکخستنەکان.

لەو کادرە عەسکەری‌و سیاسیانەی لەوکاتەو لە سەرەتادا ڕاستەوخۆ چوونە دەرەوە تەنانەت هەندێکیان دوورخرابوونەوە بۆ شارەکانی خوارووی عێراق لەوانە: بەڕێز کاك مولازم عومەرو کاك سالار عەزیزو کاك شۆڕش اسماعیل، هەروەها لەو کادرانە کاك شێروان شێروەندی لە سنووری خانەقین‌و کاك حەمە هاواری‌و مام هادی‌و مام هەڵمەت لەناوچەی هەورامان، چەندەها کەسانی تر لەوانە شەهید احمد گریانەیی، چەند کادرێك لە سنووری ناوارەی ئێرانەوە خۆیان گەیاندە دەستەکانی پێشمەرگە تەنانەت بۆ سوریاو لوبنان بەشداری مەشقیان کرد. لەوانە کاك عادل شکورو دلێر جاف گەرمیانی‌و کاك سامان گەرمیانی کاك قادر خەبات لەبناری قەندیل دوای جاڕدانی شۆڕشی نوێخوازی لە (١٩٧٦/١١/٢٥) پەڕینەوەی وەجبەی دووەمی پێشمەرگە لەسوریاوە بۆ کوردستان بەسەرپەرشتی هەڤاڵی بەڕێز کاك نەوشیروان مستەفا.

دەستگیر کردنی دەستەیەك سەرکردە:

لەکارەساتێکی تری سەرەتای ساڵی ١٩٧٦ و لە ڕۆژی ١٩٧٦/١/١ ڕژێمی شای ئێران خاڵە شەهاب شێخ نووری‌و هاوڕێکانی کە لەشاری سەقز گیرابوون لەڕێگای پێنجوێنەوە زۆر نامەردانە تەسلیمی ڕژێمی عێراقی کردەوە کە بریتی بوون، لەکۆمەڵێك کادری لێهاتوو بەتوانای (کۆمەڵەی مارکس و لینینی کوردستان) لەو کاتەدا ئەوانیش ئەم کادرانە بوون:

١- شەهید شەهاب شێخ نووری. ٢- جەعفەر عبدالواحید

٣- عومەر سەید عەلی ٤- فەرەیدون عبدالقادر

٥- ئەرسەلان بایز ٦- ئاوات عبدالغفور

٧- عەلی بچکۆل (عەلی محمد قادر)

هەر لەو ساڵانەدا ڕژێم بە پەلە کەوتە گرتنی چەند کەسانێکی تر لەشارەکانی کوردستان و لەبەغدا کە ئەمانە بوون:

١- ئاسۆ شێخ نوری ٢- عەلی حەمە مراد

٣- عەباس میرزا سەعید ٤- جەبار فەرمان

٥- ئیبراهیم حسێن (حاکم ئیبراهیم) ٦- ئەنوەر حسێن

ئەم زانیاریانەم لە هەڤاڵان شەهیدی سەرکردە کاك شەوکەتی حاجی موشیر، شێخ علی کەشکۆڵ وەرگرتوە.

٧- سه‌عدون فه‌یلی	٨- خدر عبدالرحمن
٩- عبدالله عه‌لی ڕه‌شید	١٠- شێخ داروٚ شێخ نوری
١١- عوسمانی نانه‌وا	١٢- كه‌مال علی
١٣- فاروق ئه‌حمه‌د	١٤- ئه‌نوه‌ر زۆراب كه‌ركوكی
١٥- حسێن ڕه‌زا ڕه‌زا	١٦- سه‌لام حه‌سه‌ن برزۆ.

له‌ ١٩٧٦/٧/١١ ده‌ستكرا به‌ دادگاییان و له‌ ١٩٧٦/١١/٢١ ڕژێم سێ كه‌سیان به‌حوكمی سێداره‌دا وه‌كو ئه‌ندامێكی قیادیان كه‌ له‌م كاته‌دا كاره‌ساتێكی زۆر ناخۆش بوو، زۆر لایه‌ن پشتگیری لێ كردن ڕژێم هه‌ر ئیعدامی كردن ئه‌وانیش ئه‌مانه‌ بوون: (خاڵه‌ شه‌هاب شێخ نووری) (جه‌عفه‌ر عبدالواحید كۆیی) (ئه‌نوه‌ر زۆراب كه‌ركوكی) ته‌رمه‌كانیان هێنانه‌وه‌و زۆر به‌ڕێزه‌وه‌ پێشوازی كران و نێژران، ئه‌وانی كه‌یش زیندانی كران هه‌ریه‌كه‌ به‌ شه‌ش ساڵ هه‌تا لێبوردنی گشتی له‌ مانگی ١٩٧٩/٩ ئازادكران و زۆربه‌یان په‌یوه‌ندیان كرد به‌هێزی پێشمه‌رگه‌وه‌، له‌گه‌ڵ ئه‌و هه‌موو به‌كارهێنانه‌ توندوتیژیه‌ بێ وێنه‌یه‌ی ڕژێم كه‌ به‌رامبه‌ر به‌گه‌لی كورد به‌گشتی كه‌سانی هۆشیارو شۆڕشگێڕ به‌تایبه‌تی ئه‌یكردبێ دریغی له‌هه‌موو جۆره‌كانی ته‌مه‌ن و پیشه‌و ناوو ناوبانگ، به‌ڵام خۆشبه‌ختانه‌و زۆر به‌شانازیه‌وه‌ ئه‌و وته‌و تیۆره‌ به‌نرخه‌ی به‌كردار سه‌لماند كه‌ ئه‌ڵێ هه‌تا توندو تیژی زۆربێت له‌سه‌ر گه‌لانی ژێرده‌سته‌ ئه‌وه‌ گیانی شۆڕشگێڕی و به‌رگری و خۆڕاگری زیاترو پته‌وتر ئه‌بێت به‌ڕاستی كرده‌وه‌ نامرۆڤایه‌تیه‌كانی ڕژێمه‌ داگیركه‌ره‌كانی كوردستان به‌گشتی و به‌تایبه‌ت ڕژێمی به‌عسی صدام بوو به‌هه‌ڵگیرساندن و جۆشدانی ته‌واوی خوێندنگایه‌كی شۆڕشگێڕی سه‌رتاسه‌ری له‌كوردستانداو له‌ماوه‌یه‌كی چه‌ند ساڵه‌دا سه‌ده‌هاو هه‌زاره‌ها له‌ناو ڕێكخستنه‌ نهێنی و ئه‌ڵقه‌ ڕۆشنبیریه‌كانی ناو شارو شارۆچكه‌كانه‌وه‌ خوێندكاری به‌رچاو ڕۆشن و هه‌ست به‌ لێپرسینه‌وه‌ به‌ره‌و گۆڕه‌پانی جۆره‌كانی قۆناغی خه‌بات و بۆ ڕیزه‌كانی پێشمه‌رگه‌ په‌یوه‌ندیان ئه‌كرد، به‌نووسراوی ته‌زكیه‌و پشتگیری ڕێكخستن ئه‌ناسران دروشمی گیانی له‌خۆبوردن و دڵسۆزی و پشوودرێژی له‌یه‌كه‌م ڕۆژه‌وه‌ له‌ئامێزی په‌یمانی ماندوونه‌ناسیان ئه‌داو خۆڕاگرتن به‌رامبه‌ر به‌و هه‌موو ژیانه‌ پڕ له‌مه‌ترسی و مه‌ینه‌تیه‌ی بێ نان و ئاوو جێگاو پێخه‌ف و بێ پشودانه‌ له‌ملاشه‌وه‌ ملكه‌چ كردنی خێزان له‌باوك و دایك و براو خوشكی عه‌ره‌ب و منداڵی ساواو ئه‌وانه‌ی ژنیان بوایه‌ به‌گشتی بۆ به‌رده‌سه‌ڵاتی ده‌زگاكانی ڕژێم و ئیهانه‌ی ڕۆژانه‌یان، هه‌رچه‌ند له‌سه‌ره‌تای شۆڕشدا ڕژێم فه‌رمانی گرتن و حجز كردنی دان به‌ دوورخستنه‌وه‌یان بۆ ناوه‌ڕاست و خوارووی عیراق و تێكدانی سامان و ماڵه‌كانیان ئینجا ئه‌م كرده‌وه‌ نامرۆڤانه‌ی ڕژێم زیاتر هانی گیانی

شۆڕشگێڕی و خەڵکی کوردو هێزی پێشمەرگەی ئەدان، بەمەرجێکی تەواوی پێشمەرگەی لەخۆبوردنیان ئەزانی و گیانی تۆڵەیان بەجۆشتر ئەبوو کاتێك ئەیان بیست کەسوکاریان گیراوە ئینجا دڵگەرمتر ئەبوون. بۆیە هەر لەماوەی ئەو چەند ساڵەی کۆتایی هەفتەکاندا لە پێکهاتەی دەستەی پارتیزانی پێشمەرگەوە بەچالاکی پێویست و گەشەکردنەوە لەسنورەکەدا گەشەی چۆنایەتیان سەندو پەرەیان بەخۆیانداو لەگەڵ ڕەگی قوڵ و لەناو ئامێزی جەماوەردا، ڕۆژ بەڕۆژ زیاترو گەورەتر ئەبوو بەجۆرێك دەنگ و چالاکیەکانیان لەهەموو شوێنەکانی کوردستان و مژدەی هەڵسانەوەی شۆڕشی نوێخواز بە سەرپەرشتی (ی. ن. ك) بەهەموو جۆرەکانی ڕێکخستنەوە دوایی بە تەمێ‌کردنی خەڵکە ئەڵقە لەگوێ و پیاوەکانی ڕژێم بەجۆرێ ئامۆژگاری هەتا سێ جارو ترساندنیان هەتا پاشگەزبوونیان لەهاوکاری کردنی ڕژێم بەتایبەت هەندێ لەموختارەکانی دێکان کە ساویلکەبوون.

دەست پێکردنی چالاکیە سەرەتاییەکان:

هەندێ کەسانی ناو شارو شارۆچکەکان کە هەندێ لەجۆرەکانی دەزگاکانی ڕژێم بەکاریان ئەهێنان بۆ کاری سیخوڕی و خراپەکاری لەسەر لاشەی گەلەکەمان، بەڵام ئەمە خۆشبەختانە زۆری نەخایاند هەرچەند قوربانی درا لەناو ڕیزەکانی پێشمەرگە لەسنورەکانی کوردستان لە دێکان و ناو شارەکاندا.

پێشکەوتنی هێزی پێشمەرگەو پێکهاتەی وەکو پێویست گەیشتە هەرێم بەپێی دابەشی سنووری جوغرافیای ئەو کاتە لەشوێنەکانی کوردستان وەکو دەست نیشان کراوە ناوو سنوری چالاکیەکانیان.

چالاکی و دەست وەشاندنی هێزی پێشمەرگە لەناو ئەو بارودۆخە ناهەموارەشدا دریغیان نەکردو زۆر چاونەترسانە دریان بەسام و هەیبەتی هێزی زۆرو زەبەنەی دوژمن ئەداو زۆر مەردانەو چاونەترسانە لەهەموو شوێنەکانی کوردستان لەیەکەم ساتدا لەشەوی ١٩٧٦/٦/٢٦، تەقەیان سازدا بەمەبەستی جاڕدانی شۆڕشی نوێخوازی (ی. ن. ك) ئینجا چالاکی و دەست وەشاندن لەو ساڵانەداو بەخشینی یەکەم قوربانی لە شەوی ٦-١٩٧٦/١٠/٧، لە دێی قاینەجەی شارەزوور کە ئەویش شەهید (فاتیح شێخ حەیدەر عارف) هەڵەبجەیی بوو، لەهەمان کاتدا چەند پێشمەرگەیەك کە تازە پەیوەندیان کردبوو کەوتنە دەستی ڕژێم و دوایی لەسێدارەدران ئەوانیش بریتی بوون لە شەهیدان: ناصر تەپی سەفایی و حەمەی حەمە فەرەج تەپی سەفایی و وەهاب زەڵمی و حەمەڕەشید حاجی سەعید قاینەجەیی کە خاوەن

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان ئاسۆی شێخ نوری، حاکم برایم حسێن.

ماڵەکە بوو، لەم چالاکیەدا هەردوو پێشمەرگەی دێرین و سەرەتایی کاک شەوکەت حاجی مشیرو کاک حامدی حاجی خالید بەشەری دەستەو یەخە دەرچووبوون دوای ئەوەی ئەفسەرێك و چەند سەربازێکی رژێمیان کوشتبوو لەکاتێکدا بەدەوری ئەو ماڵەدا بوو کە ئەمانی تیا بووە کە ئەمە لەشێوەی سیحرو فلیم ئاسایەکدا توانیان دەربازبن لەو کاتەدا.

لەسەرەتاو ناوەراستی ئەم ساڵانەدا دەستە دەستە لەسەرکردەکانی دەرەوەی وڵات بەرەو ناوەوە لەرێگای شام و ناو سنورەکانی تورکیاوە ئەگەیشتنەوە کوردستان بۆ سەرپەرشتی و سازدانەوەی هێزی پێشمەرگەو کردنەوەی خولی رۆشنبیری و مەشق زانینی نەخشەی کارو بەرنامەی پێشمەرگایەتی بەپێی رۆشنایی و زانیاریەکانی شۆرشەکانی گەلانی رزگاریخوازی دنیاو بەکارهێنان و راهێنانی ئەزمونەکانیان و لە ١٩٧٧/٩/١٥ بەیاننامەی کۆبوونەوەیەکی فراوانی سەرکردایەتی (ی. ن. ك) بوو بۆ رژێمیش زیاتر کەوتە پەلەقاژە لەلایەك مەبەستی هەر زوو بەربەست کردنی بڵێسەی شۆرشەکەو لەولاشەوە ئەنجامدانی بەرنامەکەی لەراگواستنی دانیشتوانی کوردستان لەشوێنەکانیان بۆیە بەسازدانی هێزە عەسکەریەکان.

دروستبوونی هەرێمی پێشمەرگایەتی و دەست وەشاندنی تەواو لەڕژێمی عێراق

ڕژێمی عێراق بەمەبەستی هەرزوو بەربەست کردنی گەشەکردنی شۆڕشی کورد بە بەرنامەی عەسکەریە فراوانەکەی خۆی کەوتە پەلاماری زۆر لەشوێنە شاخاویە سەختە دوورەکانی کوردستان بۆ نموونە لە ڕۆژی ١٩٧٨/٩/١٦، شاڵاوێکی ڕژێم کرا بۆ سەر ناوچەی باڵەبان تەنانەت لەماڵە ڕەوەندەکانی داو زیانێکی زۆری لێدان.

هەر لەو کاتەدا لە ١٩٧٨/٩/١٣ چالاکیەکی هەرێمی (٣) کرا بەرامبەر بەهێزەکانی ڕژێم و لە ١٩٧٨/٣/١٢ لەبەرەنگاریەکی بێ وێنە شەهیدی سەرکردە (سەعدی گچکە) شەهید کرا، چوارده پێشمەرگە بەداخێکی زۆرەوە لەم چەند ساڵەی سەرەتایی پێشمەرگەدا بەهۆی پیلانەکانی ڕژێم و جیاوازی لایەنەکان ڕژێم توانی سوود لەو هەوڵانەی خۆی وەربگرێت زیاتر لە پێشمەرگە بگەیەنێت لەوانەیش شەهید کردنی پێشمەرگەی دیاری و بەواتوانا کاکە حەمە غەفور ئاغجەلەری لە دێی کانی بی بەخۆی و شەش پێشمەرگە بەدەستی چەند کەسێکی ڕژێم و دوایی گەیشتنەوە لای ڕژێم لە چەمچەماڵ ئەمە لە ١٩٧٧/٧/٢٣دا ڕوویداو پێشمەرگەکانیش ئەنوەرو ئەحمەد و عبدالله، لەسنوری شارباژێڕیشدا خۆفرۆشێ هەر لەو ساڵەدا احمد فتح الله و چەند پێشمەرگەیەك شەهید کران. لەگەڵ ئەم بارە سەختەی بەرنامەی پێشمەرگایەتیدا هەتا ئەهات پێشمەرگە گەشەی ئەکردو زیاد ئەبوو، بەڵام زیاتر لەڕووی چۆنایەتیەوە هەتا ساڵەکانی ١٩٨٠ و کەمێك بەرەو سەروتریش. لەساڵی ١٩٧٨ کاتێك هێزەکانی پێشمەرگە لەهەزار پێشمەرگەیەك زیاتر ئەبوو بەرنامەیەك داڕێژرا بەمەبەستی هێنانی چەك و هەرچی زووتر بۆ بەرگری کردنی دێهاتەکانی کوردستان لەڕاگواستن بۆ ئەم مەبەستە لە ١٩٧٨/٤/١٩ دەستەیەکی (٢٢٠) پێشمەرگەی بەڕێکەوت بۆ ناوچە سێ گۆشەیەکەی کوردستانی دابەش کراو بەتایبەت بۆ ناوچەی برادۆست کە ئەم هۆزو تیرانەی ئەم سنورە زۆر دۆستی پێشمەرگەو هەستی کوردایەتی بوون دواتریش بەم ڕەتڵەوە بە سێ ڕەتڵ نزیکەی (چەند سەد) پێشمەرگە بەرەودوا بەڕێکەوتن بەسەرپەرشتی شەهید عەلی عەسکەری کە لەو کاتەدا بەرپرسی یەکەمی هێزی پێشمەرگە بوو لەگەڵ شەهیدان د. خالد و حسێن بابە شێخ و ملازم عومەرو عەلی والی بەگ و کاکە حەمەی حاجی مەحمو و کاك حامدی حاجی خالیدو شەهید ڕەوف بەگ و چەند کادرێکی عەسکەری و سیاسی لەوکاتەدا کە سامانێکی گەورەی شۆڕشی (ی. ن. ك) بوون لەسازدان و پێکهێنانیان و هەڵسانەوەی شۆڕشی نوێخوازی کورد. *

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان: مامە جەمال، ڕەابەر سەید برایم.

كارەساتی هەكاری

ئەم سێ هێزە بەناو سنورەكانی عێراق و ئێران و توركیا ڕۆیشتن بۆ ماوەی زیاتر لەمانگێك بەڕێوەبوون بە ژیانێكی زۆر سەخت لەلایەك ساردو سەرما و لەلایەك لێدانی هەر سێ ڕژێمەكە بەجۆرەها چەك هەتا بە فڕۆكەو لەدەستدانی چەندەها پێشمەرگە شەهید بوون لەسەرما ڕەق بوونەوەو بەجێمان لەگەڵ ئەوەشدا لە ١٩٧٨/٥/١٣ گەیشتنە هەكاری توركیا بەو كارەساتە پڕ لەمەترسیەو ئازارەدا ئەو هەموو هێزی پێشمەرگەیەو هەموو كادرە بەتواناو چالاكە سیاسیو عەسكەریەوە كەوتنە ناو پیلانێكی زۆر جەرگ بڕانەی تیرەكانی ئەو سنورەو دەستی ناوخۆ كە زۆر بەداخێكی هەرە گەورەوە بەسەرپەرشتیو بەرچاوی میتی توركەوە هێزی چەكداری كوردو پێشمەرگە كەوتنە ویزەیان هەتا نزیكەی ١٩٧٨/٦/١٨ شەڕو پێكدادان ڕووی داو لەئەنجامدا ئەم هێزەی پێشمەرگەی (ی. ن. ك) كە لەوكاتەدا تاقە ئاواتی گەلی كورد بوو هەمووی تەفرو تونا كراو چەندەهایان لێ شەهیدو بێسەرو شوێن كراو زۆریشی لێ بەدیل گیرا كە تیایاندا سەركردەكانی هێزەكە شەهیدان عەلی عەسكەریو د. خالد و حسێن بابە شێخ كە ئەم سەركردانە لە ١٩٧٨/٧/٧ بە دیلی شەهیدیان كردنو بەم جۆرە تەنیا ڕژێمە سەركوتكەرەكانی كورد بە ئاوات گەیشتن لەو كاتەداو لەهەمان كاتدا كۆمەڵێك پێشمەرگە بە ئەولای سنورەكانی ڕژێمی عیراق گەڕانەوەو خۆیان دایەدەست سەربازەكانەوە زۆربەیان بە گەیشتنەوەیان لە شوێنی خۆیان پەیوەندیان كردەوە بەهێزی پێشمەرگەو لەوانەیش تەنیا چەند پێشمەرگەیەك كە لەگەڵ شەهید جەمال عەلی باپیر بەهەندێ تاكتیكو توانای خۆیان دەربازبوونو گەشتنەوە ناو هێزی پێشمەرگە لەم كارەساتەدا كە بەكارەساتی هەكاری ناسراوە مێژوویەكی یەكجار ناخۆش و ڕەش بوو لە كارەساتو زیانی كورد بە كورد كوشتن كە هەمیشە ئەمە میكرۆبی بەئەنجام نەگەیشتنی كێشەی گەلی كوردمان بووە لەدێر زەمانەوە، ئەو حەوت پێشمەرگەیە بە شەهید جەمال عەلی باپیرەوە كە دەرچوون ئەمانەن:-

١) كاكە حەمەی حاجی مەحمود	٢) مەحمود زەردۆیی
٣) شەهید تاهیر حاجی عەزیز	٤) ڕەفیق پارەزانی
٥) بەكرە سور ئاوەكورتێیی	٦) شەهید حەمەڕەش گرێزەیی

لەم کاتەی ئەو کارەساتە گەورەیە لە هێزی پێشمەرگە کەوت بەپەلە ڕژێمی عێراق کەوتنە سازدانی بەرنامەی ڕاگواستنی دێهاتە سنووریەکان و بەهەڵ زانی بەتایبەت لەمانگەکانی هاوینی ساڵی ١٩٧٨ دا بۆ کۆمەڵگا زۆرە ملێکان.*

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان مامە عبدالخالق هەورامی، رەفیق پارەزانی پێشمەرگەی سۆشیالیست، حمە شارەزووری.

دەست پێکردنی خۆپیشاندانی نارەزایی جەماوەریی لەناوچەکانی کوردستاندا و گۆرینی ناوی کۆمەڵە

لەگەڵ ئەم کۆستە گەورەیەی لە هێزی پێشمەرگە کەوت لەوکاتە پێویستەدا بۆ گەلی کوردو بزووتنەوە رزگاریخوازەکەی کە چەند پێشمەرگەیەك زۆربوو لەمەیداندا بێت بەڵام خۆشبەختانە سەرکردایەتی (ی. ن. ك) لەناو (زەنگ و نۆکان) توانیان هێزی پێشمەرگە سازبدەنەوەو پێشمەرگە پەرتەوازەکان بگرنەوەو لەناو رێکخستنەکانیشەوە هاوکاری باش کرا بەناردنی کەسانی بەتوانا بۆ ناو ریزی هێزی پێشمەرگەو هەر لەماوەی چەند مانگیدا چالاکی پێشمەرگایەتی و جەماوەری دەستی پێکرد بەسەرپەرشتی رێکخستنەکان و لەناو شارو شارۆچکەکان بۆ نموونە لەرۆژێکی زۆر گرنگی رژێمی بەعسدا کە رۆژی ٧/٤/ ی یادی دروست بوونی حزبی بەعسی رژێمی عێراق کە لەو رۆژەدا ئەبوایە لە هەموو شوێنەکانی عێراق بەگشتی و لە کوردستان بەتایبەتی ئەگەر بەزۆرو فشارو چاودێری پیاوەکانی رژێمیش بوایە ئەبێ بکرایە بەبۆنەو یادی تەواو بکردایەتەوەو دائرەکان و خەڵکیان بەزۆر ئەبرد، بەڵام لەهەمان ئەو رۆژەو لە ١٩٧٩/٤/٧ گەورەترین خۆپیشاندان لە شاری پێنجوێن کرا بۆ ماوەی سێ رۆژ، دەسەڵاتی رژێمیان لەشارەکەدا نەهێشت تەنانەت رژێم بەهێزی عەسکەری و لێدانی چەند کۆپتەر ئینجا خۆپیشاندانەکە سەرکەوتوو بوو لەلایەن جەماوەرەوە کە لەوکاتەدا چاوشکاندنێکی گەورەی هەیبەت و دەسەڵاتی رژێم بوو، لەهەمان کاتیشدا بەرزبوونەوەی گیان و هەستی شۆرشگێری جەماوەری بوو تەنانەت شوانێك بەناوی دەروێش مەجید شەهید بوو تیایدا وە لەساڵی دوایی و لە ١٩٧٩/٦/٩ خۆپیشاندانی شارۆچکەی قەسرێ کرا دژی راگواستن زۆر بوێرانەو لە ١٩٧٨/١١/٢ کۆبوونەوەی کۆمەڵە ناوی کۆمەڵە لە کۆمەڵەی مارکس لینینی کوردستان گۆرا بۆ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بۆ ئەو سات و کاتەی ناوبانگی لەناو جەماوەری گەلی کوردا رۆڵی کاریگەرو وەرچەرخانێکی باش بوو. وە لەروی ناوەوەو دەرەوەی کوردستاندا، لە شێنی و گۆرینی ناوی کۆمەڵە. وە بۆ سازدانەوەی هێزەکانی پێشمەرگەو بەرزبوونەوەی ورەی جەماوەر لەبەردەم رژێمدا هەر لەو ساڵەدا سەرکردایەتی (ی.ن.ك) لە ١٩٧٩/٧/٧ دوای کۆبوونەوەو دراسەیەکی مەیدانی پەیرەوی ناوخۆی مەکتەبی عەسکەری بڵاوکردەوە کە بەم جۆرە هێزی پێشمەرگە لەیەك سەنگەردا بەناوی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) خەباتی پێشمەرگایەتی بکات و پلەی لێپرسراوێتی بەپێی تواناو لێهاتوویی وەربگیرێت لە

مەیدانی شەڕو چالاکیدا درا بێجیاوازی لە بۆچوون و ڕێکخستنەکانی ناو (ی.ن.ك) کە لێی پێکهاتووە کە بەڕاستی هەر لەناو ئەم دەسەڵاتو سەرکردایەتیەدا بوو توانرا چەند بۆچوونێك لەناو یەك نیمچە بەرەدا جێبکاتەوە لەیەك سەنگەرداو بەیەك ناوی سەرتاسەری (ی.ن.ك) بەدرێژترین ماوەی خەبات لەشۆڕشێکی سەختی وا درێژ خایەندا بێ هەست کردن هەتا مانگی ٢ی ساڵی ١٩٩٢ کۆنگرەی یەکەمی (ی.ن.ك) دا بڕیاری یەکگرتنەوەی تەواو درا.

چاوپێکەوتن لەگەڵ خوالێخۆش بوو کەمال تایەر، سەلیم سەرسپی.

دروست بوونی كۆمەڵگای (مجمع) زۆرەملێ لە كوردستانداو قۆناغەكانی بە عەرەب كردن و ڕاگواستن

قۆناغی سێیەم:

ڕژێمـی بـەعس بـۆ ئـەنجام گەیانـدنی سیاسـەتەكانی دژی گـەلی كـورد بەگـشتی‌و بەتایبـەت لـەناو سیاسـەتی بەعـەرەب كـردن‌و ڕاگواستنی گەلی كورد تێكدانی دێكانیـان‌و دوورخستنەوەیان لە ماڵ و زەوی‌و سامان‌و گۆڕو شوێنی باو باپیرانیان بـەدەها كیلۆمـەتر و چـۆڵ كـردن‌و وێـران كردنـی شوێن‌و هـەتا كانیاوەكانیـان و لـە هەندێ شـوێندا هێنـانی عەرەب بۆ شوێن‌و سەر زەویەكانیان، بەتایبەت سنورەكانی خانـەقین‌و كـەركوك‌و جەلـەولاو كفری (گـەرمیانی خـواروو) دوزو قادر كـەرەم و لـەیلان‌و قەرەهـەنجیرو سنورەكانی هـەولێر (بحركـەو گـوێرو دیبەگـەو مـەخمورو سـنوری موصـل‌و سـنجارو شـێخان)، هـەر لـەمانگی ٦/١٩٧٥ ەوە بەچەند قۆناغێك دەستی پـێكرد بەتایبـەت لەسـەرەتادا سیاسـەتی بەعـەرەب كـردن بـوو واتـە دەركردنـی كوردەكـان لەسـنورەكانی خانـەقین‌و كـەركوك‌و موسـڵ، دوایـی لەسـاڵی ١٩٧٨ەوە دێهاتـە سـنوریەكان بۆ ناوەوە خستنیان لە كۆمـەڵگای (مجمعی) زۆرە ملێـی چـەند هـەزار مـاڵی لەسـەر زەوی‌و زاری دێهـاتی تـرو بـێ گوێدانـە هـیچ جـۆرە سەرچاوەیەكی ژیـان تەنانـەت ئـاوی خواردنـەوەو كارەبا لەسـەرەتادا نـەبوون‌و بـوو بـەهۆی مردنی چەندەها منداڵی ساواو كەسانی تر لـە هاوینداو لەبەر گـەرما بەتایبـەت خـەڵكانی دێهاتە سنووریەكان كە هەموو سنوری كوێستان بوون و فێری ئـاوو هـەوای فێنك‌و خـۆش بوون، وە بەگشتی هەر لـەمانگی ٦/١٩٧٥ هـەتا مـانگی ٣/١٩٩١ ی ڕاپـەڕین نزیكـەی زیـاتر لـەنیو ملیـۆن كـورد لەكۆمـەڵگایا (مجمعـی) زۆرە ملـێدا ژیـان‌و ئامـادە كرابـوون بـە شارەكانیـشەوە بـۆ ڕاگواسـتنی قۆنـاغی دوایـی ئـەویش بردنیـان بـۆ خـوارووی عێـراق و شێوەی (١٨٢) هـەزار ئـەنفال كراوەكـان. ئەگـەر ڕاپـەڕین نەبوایـە. گـرنگترین مجمعـەكانیش ئەمانەبوون كە بەو جۆرە دروست كرابوون لەكوردستاندا:-

١- كۆمـەڵگای زۆرە ملێـی (نـصر) نزیكـەی ١٨ هـەزار مـاڵ ئـەبوو لـەنێوان ناحیـەی عەربەت‌و زەڕایەنی شارەزوورو بۆ سنورەكانی ناوچەی پێنجوێن‌و شلێری سـنوری ئێـران كە بە دەها كیلۆمەتر دوورە لەم شوێنەوە.

٢- كۆمـەڵگای برایـەتی لـە هـەمان سـنووردا بـوو ئـاوی تانجـەرۆ لەنێوانیانـدا بـوو پێشیان ئەوت باریكە بەهۆی دێی باریكەوە بۆ دێكانی سنووری سەیدسادق‌و شارەزوورو

بێبەری کردنیان لەزەوی‌و زاری کشتوکاڵی هەمە جۆریان کە چەند کیلۆمەترێك لییانەوە دووربوو.

٣- کۆمەڵگای زەڕایەن لەساڵی ١٩٧٦ /١٩٧٧ەوە دروست کرابوو بۆ خەڵکانی دێکانی ئەوبەری سیروان‌و سنوری خانەقین‌و هەڵەبجە کە لەقۆناغی یەکەمدا دەستی پێکرد.

٤- شارۆچکەی هەڵەبجە کە بەهەڵەبجەی تازە ناو ئەبراو لەڕەسمیاتدا بوو بەقەزای شارەزوورو لەساڵی ١٩٨٨ بۆ خەڵکانی هەڵەبجەی شەهیدو هەورامان‌و سیروان‌و خورماڵ کرا دوای کیمیاویەکەو بەچەندەها دۆنم زەوی کشتوکاڵی ئەو سنورەی لەناو برد.

٥- کۆمەڵگای شانەدەری لەدەشتی ڕەقەی سورەجۆی نێوان سەید سادق‌و شانەدەری ڕێگای سەیدسادق پێنجوێن ئەمە لەساڵی ١٩٧٨ەوە دروست کرا بۆ دێکانی سنوری شلێری پێنجوێن‌و بناری سورێن‌و لەساڵەکانی ١٩٨٤ بۆ سەرەتای ١٩٨٨ چۆڵکرا بەهۆی شەڕی ئێران‌و عێراق‌و تۆپ بارانی ئێران‌و دوایی کیمیاوی لێدانی شاری هەڵەبجەی شەهیدو خەڵکەکەی برانە مجمعی نەصرو باریکە هەتا ڕاپەڕین‌و دوایی.

٦- کۆمەڵگای کانی مانگاو ڕاوگانی نزیك پێنجوێن.

٧- کۆمەڵگای نامپارێزی سنوری پێنجوێن شارباژێڕ.

٨- کۆمەڵگای حەسەن ئاوا لە نزیك پێنجوێنەوە.

٩- کۆمەڵگای قوڕەڕەشەی پێنجوێن

١٠- کۆمەڵگای عەربەت کە لەنێوان هەردوو دێکانی عەربەتی خواروو باریکەدا بوو لەساڵی ١٩٧٦ دروست کرا بۆ خەڵکانی سنوری خانەقین‌و ئەوبەری سیروان.

١١- کۆمەڵگای سیروان لە نزیك هەڵەبجەی شەهید بەتەنیشت ناحیەی سیروان.

١٢- کۆمەڵگای زەمەقی لەنزیك هەڵەبجەی شەهید.

١٣- کۆمەڵگەی عەنەب لەنێوان هەڵەبجەی شەهید و دێ ی عەنەب بۆ دێکانی هەورامان و شارەزوور بۆ سنورەکانی خۆیان و پشدەر.

١٤- کۆمەڵگای بازیان کە چەند بەشێك بوون‌و زەوی کشتوکاڵی ئەو سنورەی گرتبوەوە.

١٥- کۆمەڵگای ئەڵڵایی ئەمە لەسەرەتادا باش دروست کرا بۆ دێهاتەکانی ئەو سنورەی خۆیان‌و دوایی گۆڕا بۆ هەمان مەبەستی ڕژێم.

١٦- کۆمەڵگەی باینجان هەر لەسنوری بازیان.

١٧- كۆمـهڵگای (مجمـع) ی زۆره ملێـی تهكیـهی دهربهنـدی بازیـان بـۆ سـنورهكانی ئاغجهلەرو ئهوناوه.

١٨- كۆمـهڵگای صـمودی گـهرمیان لهسـهرووی شارۆچـكهی كـهلار بـۆ ڕێگـای كفـری ئهمه بۆ ههموو پاشماوهكانی ئهنفالی دێكانی گهرمیان.

١٩- كۆمهڵگای شۆڕشی چهمچهماڵ لهبهردهم بـان مـهقان دا ئهمـهیش بۆ سـنورهكانی گهرمیانی ههژارو ناوشوان و دهركراوانی كهركوك.

٢٠- كۆمهڵگای قهلاچۆلانی شارباژێر.

٢١- كۆمهڵگای سوره قهڵاتی شارباژێر.

٢٢- كۆمهڵگای كهناروێی شارباژێر.

٢٣- كۆمهڵگای كارێزهیی شارباژێر.

٢٤- كۆمهڵگای حاجیاوای نێوان چوارقوڕنهو سهروچاوه.

٢٥- كۆمهڵگای چوارقوڕنه.

٢٦- كۆمهڵگای تاسلوجهی ڕۆژئاوای سلێمانی ئهمانه ههتا خانهقینیشی تیابوو.

٢٧- كۆمهڵگای پیرهمهگرون لهنێوان تاسلوجهو دوكان.

٢٨- كۆمهڵگای بهحركهی سنوری پارێزگای ههولێر.

٢٩- كۆمهڵگای حهریر، سنوری پارێزگای ههولێر.

٣٠- كۆمهڵگای مهلا هۆمهر، سنوری پارێزگای ههولێر.

٣١- كۆمهڵگای شاویس، سنوری پارێزگای ههولێر.

٣٢- كۆمهڵگای بنهسلاوه، سنوری پارێزگای ههولێر.

٣٣- كۆمهڵگای قوشتهپه كه لهساڵانی ١٩٧٦ ـهوه دروست بوو لهخواررووی ههولێرو لێرهدا بهرزانیهكان ئهنفال كران له ١٩٨٣/٨/٣١ ی بهیانیدا.

كۆمهڵگا زۆره ملێكانی سنووری پارێزگای دهۆكیش ئهمانه بوون:

(شیلادزێ، دێـره لـوك، كـانێ، بیكۆڤـه، قهدشـێ، باتوفێ، بێرسـڤێ، هیـزاوا، مهرونـه، تلكـبر، بـاگیرات، كـۆری گاڤـان، گاڤـا، شـاریا، باكرمـان، دهرگـای عهجـهم، مرێبـا نزیـك ئهتروشێ، ئهتروش كه له (١٩٧٦)ەوه دروست كراو دوایی بوو به قهزای شێخان*

چـاوپێكهوتن لهگـهڵ بـهرێزان مـهلا مـستهفای بـادینی، عبـدالقادر بـاجلوری، خوالێخـۆش بـوو عبدالرحمن گۆمهشینی، كۆمهڵێك له خهڵكانی سنوری ناوچه جیاجیاكان.

کردنەوەی ڕادیۆی شۆڕش لەناو کۆمەڵێك کارەسات دا

وە لە ١٩٧٩/٩/٦ و زۆر بە داخەوە کاکە ئاسۆی دەلاك دەستگیرکرا کە بەڕاستی پێشمەرگەیەکی زۆر چاونەترس و ئازاو دەست وەشێن بوو لەپیاوەکانی ڕژێم لەناوجەرگەی شارەکاندا. لەگەڵ ئەم هەموو ماڵ وێرانیی و ڕۆژگارە سەختەی بەردەم هێزەکانی پێشمەرگە بەدەستی ڕژێم و پیلانەکانی بەردەوام و ڕاگواستنی دێهاتەکانی کوردستان و شەڕی ناوخۆ بەڵام سەرکردایەتی و هێزەکانی پێشمەرگە هەر لە داهێنان و سازدانەوەی هێزەکانیان و بەرنامەکانیان بوون بەتایبەت لە ١٩٧٧/٣/٢١، یەکەم ڕۆژی کردنەوەی دەنگی شۆڕشی عێراق ئەمە لەوکاتە وەکو ڕاگەیاندنێکی زۆر فراوان و کاریگەر دەنگی ئەدایەوە لە کوردستان و عێراقدا بۆیە سەرچاوەی هەواڵ خۆش و بەباوەڕ بەتایبەت بەناوی شۆڕش هەموو گەلی عێراق بوو کە بووە هۆی ترس و لەرزێکی گەورە بۆ ڕژێمی عێراق و لە هەمان کاتدا هاندەرێکی چاك بوو بۆ بەرزکردنەوەی ورەی جەماوەر و چالاکیەکانی هێزی پێشمەرگەو ناو ڕێکخستنەکانی شار و شارۆچکەکان لە هەموو شوێنەکانی کوردستانی عێراقدا کە هەر لەو ساڵانەدا دەستەی هەڵۆی سور لەبەغدا دامەزرا بە سەرپەرشتی ئەفسەری شۆڕشگێڕ ملازم جوامێر، بەئومێدێکی زۆر گەورەوە لەناوجەرگەی شاری بەغدا کاریان کردو دەستی وەشاند کە بەداخەوە ڕژێم دەستگیری کردن و لە ١٩٧٨/٤/١٠ لە سێدارەی دان، وە لە ١٩٧٩/٧/٢٢ کادری ڕۆشنبیرو شاعیر مەلا عەلی لە سێدارەدرا وە لەناو جم وجۆڵ و چالاکیەکانی هێزی پێشمەرگەو شاڵاو و پەلاماری بێ وچان هێزی عەسکەری ڕژێم لەو ساڵانەداو لە ١٩٧٨/٣/١٢ شەهیدی سەرکردە سەعدی گچکەو ژمارەیەك پێشمەرگە شەهید بوون لەڕێی ڕۆیشتنیان بۆ کۆبوونەوەی سەرکردایەتی لەسنوری پشدەر دوای تۆمار کردنی داستانێکی زۆر قارەمانانە بەکوشتنی چەندەها ئەفسەرو سەرباز کە لەو کاتەدا دەنگێکی زۆر گەوە بوو بۆ هێزی پێشمەرگە وە هەروەها دەستێکی نامەردانەی خۆفرۆشانە کاکە شاسوار جەلال (ئارام) کە ئەمیش بەنمونەیەك لەشیعرەکانی شەهید مەلاعەلی پێشمەرگەو شاعیر:

مەڵێن دەمرێ و لەترسی مەرگ پەشێوە
پێشمەرگەبم هەر دەکەومە پێش ئێوە
بەمەرگی پێشمەرگی پێوە ئاسودەم
ڕووشم زەردەی پێکەنینی هەر پێوە

گەرانەوەی هێرۆخان:

وە لەمانگی (١٩٧٩/٣) هێرۆخان گەرایەوە بۆ ناو هێزی پێشمەرگەی کوردستان و یەکەم پێشمەرگەی ژن بوو کە راگەیاندنی رۆژنامەنووسی و کامێرای ڤیدیۆی بەکارهێناو وێنەی شەرو داستانەکانی پێشمەرگەی لەناو جەرگەی شەرو بەرگریەکانداو یادگارەکانیانی تۆمار کردووەو کتێبخانەی شۆرشی سەرپەرشتی کردووە بەلاّم یەکەم پێشمەرگەی ژن حەلیمە خان بووە کە بە ملازم حلیمە ناسراوە.

شەهید بوونی هاورێ ئارام:

بە هاورێ ئارام ناسرابوو لە دێی تەنگی سەری قەرەداخ شەهیدکرا کاکە ئارام سەرکردەیەکی زۆر بلیمەت و سیاسی بوو تێکرای هێزی پێشمەرگەو رێکخستنەکان نومێدێکی گەورەیان پێ ی بوو کە ئەویش لە ١٩٧٨/١/٣١ شەهیدکرا بەدەستی مغفرمزەیەکی خۆفرۆشی رژێمی بەعس، لەدەستدانی ئەم سەرکردەیە لەو کاتەدا زیانێکی زۆر گەورە بوو لە کوردو شۆرشەکەی درا، هەرچەند لەسەرەتادا رژێم نەیزانی کە ئەوە شەهید ئارامە تا ماوەیەك.

فراوانبوونی چالاکی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و گەیشتنەوەی بەڕێز مام جەلال بۆ ناو شۆڕشی کوردستان

لەو سالأنەی کۆتایی حەفتاکاندا بەسالەکانی هەلسان و چالاکی هێزی پێشمەرگەو ڕێکخستنەکان و گرتن و لێدان و لەسێدارەدانی خەلکە شۆڕشگێڕیەکە چوە سەرو ئەم بارودۆخە تێکڕای کوردستانی گرتبووەوەو ڕژێم لە ١٩٧٧/١٢/١٥ فەرمانی لە سێدارەدانی چەند کەسێکی ئەنجامدا، وە لەناو شاری سلێمانی دوای زیندانی کردنی چەند کەسێك لەناویاندا (اسماعیل قاسم و محمد قاسم کە دوو برابوون یاسینە ڕەش لەسێدارە دران، وە لە ١٩٧٧/٣/٣٠ هێزێکی ڕژێم پەلاماری ناوچەی پشدەریان داو هێزەکانی پێشمەرگە زۆر نەبەردانە تێکیان شکاندن، وە لە ١٩٧٧/٣/٢٧ هێزی پێشمەرگە داستانێکیان لەچیای ساوین تۆمار کرد بەرامبەر بەهێزەکانی ڕژێم، وە لە ١٩٧٧/٩/١ نەبەردێکی هێزی پێشمەرگە لەگوندی قازانقایە ئەنجامدرا، وە لە ٩/٢، ١٩٧٨/٩/١٣ دوو چالاکی گەورە لەلایەن هەردوو هەرێمی ٧، ٣ ئەنجامدرا لە چۆمان و دۆلی جافەتی، وە لە ١٩٧٩/٨/٨ هێرشی ڕژێم بۆ سەر ناوچەی سورداش، وە لە ١٩٧٩/٣/٢٧ خۆپیشاندانێکی ناڕەزایی دەربڕین کرا لەناو شاری سلێمانی دژی سیاسەتی بەعەرەب کردنی خوێندن کە ئەمە ڕەتدانەوەیەکی زۆر گەورەی جەماوەری کورد بۆ دژی سیاسەتی ڕژێم لەو کاتەدا، وە هەر لەم سالأنەدا پیاوێك بەناوی (عبداللەی مەلا) خەلکی دێی وەراز بەیەك دەمانچەوە بۆ ماوەی زیاتر لە چەند سەعاتێك بەرەنگاری هەموو هێزەکانی ئەمنی سلێمانی بوو لەمالێکدا لە گەڕەکی مەجید بەگ نەیهێشت بچنە سەری هەتا دوا فیشەك خۆی پێکوشت و ئامادە نەبوو خۆی بدات بەدەستەوەو چەندەهای لێ بریندارکردن و کوشتن. لە پشتگیری و چالاکیەکانی (ی.ن.ك) لەدەرەوەی ولات لە ١٩٧٩/٥/١٢ وەفدی (ی.ن.ك) بەشداری کۆنگرەی حزبی شیوعی فەرەنسای کرد. وە لە ١٩٧٩/١٠/١ لە کۆنگرەی بنغازی لە لیبیا سەرۆك قەزافی هەلوێستی زۆر مەردانەو ویژدانانەی دا بەرامبەر بەکێشەی کوردو مافە نەتەوایەتیەکان، ئەمانە لەو کاتەدا پشت و دەنگێکی گەورەی هەبوو بۆ کێشەی کوردو شۆڕشەکەی، ئەمانە بەگشتی ڕۆلێکی بەرچاوی هەبوو بۆ هەلسانەوەو سازدانەوەی شۆڕش دوای هەرەس و دوای کارەساتی هەکاری لەناوخۆی کوردستان بەرزکردنەوەیەکی ورەو پشت و پەنای جەماوەری گەلی کورد بوو لە کوردستانی عێراق لەو کاتە ناهەموارەدا، وە بەتایبەتیش گەیشتنەوەی بەڕێز مام جەلال لە ١٩٧٧/٧/٢٠و کردنەوەی ڕادیۆی

نەنگی گەلی عێراق و دەرکردنی پەیڕەوی ناوخۆی مەکتەبی عەسکەری هەمووی لە بەرژەوەندی پێشکەوتنی بەرنامەکانی شۆڕشی نوێخواز بوو لەوکاتەدا کە هەموو ژیانی کورد لەبەردەم مەترسیەکی گەورەی لە ناوبردنی ژێردەسەلات و بەرنامە ڕەگەزپەرستیەکانی ڕژێمی صەدام حسێن بوو کە بەئاشکرا هەنگاوی بەکردارو پڕ لەتوانای بۆ نابوو زۆر لێ براوانە، هەرچەند ئەم هەڕەشانەی ڕژێم لەم کاتەدا هۆکارێکی گەورە بوو کەچەوساندنەوەی نەتەوایەتی گەلی کورد بووبووە پەیامێك (رسالەیەك) بۆ ڕۆڵەکانی کورد کە وەکو پێویستی سەرشانیان ئەبێ خەبات بکەن و بەرگری لەخۆیان و لەمافەکانی گەلەکەیان بکەن بۆیە هەتا ئەهات ڕیزەکانی پێشمەرگە زیاترو ڕۆژانە پەیوەندی پێوە ئەکرا لەلایەن ڕۆڵە جگەر سۆزو بەهۆشەکانی ناو شارو دێهاتەکانی کوردستان و هێزی پێشمەرگە گەشەی ئەکرد هەتا کۆتایی ساڵەکانی حەفتاو سەرەتای ساڵەکانی هەشتا لەمێژووی شۆڕش و بزووتنەوەی کوردایەتیدا بەتایبەت لەبەردەم شۆڕشی نوێخوازی (ی.ن.ك) کەوتە ڕۆڵ و هەنگاوی بەرچاوی ناو گۆڕەپانی خەباتی ئاشکرا لەکوردستانداو ئینجا هێزی پێشمەرگە کەوتە قۆناغێکی تازەی خەبات بۆ ئاست و شێوەی پەلامارو هێرش بۆ سەر بنکەو بارەگاو سەربازگەو دام و دەزگاکانی، بەڕاستی گەیشتنەوەی هەڤاڵ مام جەلال ئومێدو گوڕو تینێکی تەواوی دا بەهێزی پێشمەرگەو جەماوەری خەڵکی کوردستان لەشار و دێکاندا.*

هەڵبژاردنی ئەنجومەنی دێکان و یەك پرۆسەی ئازاد:

گورزێکی کاریگەر بوو بۆ لێدانی دەزگا داپلۆسێنەرەکانی ڕژێم لە هەر شوێنێکی کوردستان، وە بە بەرنامەی پێشکەوتوو هێزی پێشمەرگە بوو بەخاوەنی بنکەو بارەگای خۆی و شوێنی ڕزگارکراو لەناوچەو سنورێك دێهاتی جوانی کوردستان و دانیشتوانی ئەم سنورە ئازادانە لەژیانێکی زۆر خۆشحاڵداو خۆیان بە خاوەن ئەزانی، لەگەڵ ئەوەشدا کە هەموو کاتێك ژیانیان لەمەترسی و هەڕەشەی لێدان و بەردەم تۆپی دوور هاوێژو شاڵاوی کتوپڕی سەربازی و لێدانی فڕۆکەدا بوون بەخۆیان و خێزانیانەوە چەندەها قوربانیان ئەدا بەڵام شانازیان بەو ژیانەی بەردەم دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگەوە ئەکرد نەك ژیان لەناو کۆمەڵگا زۆرەملێکان کە ڕژێم بەزۆر خستبوونیە ناوی دوای تێکدانی دێهات و ڕەزو باخەکانیان و لەناو دەسەڵات و فەرمانی نابەجێی پیاوو سیخوڕەکانی خۆیاندا بەکاریان ئەهێنان، لەیەکەم پرۆسەی هەڵبژاردنی دێکان لەسنورە ئازادکراوەکاندا لەبەرامبەردا

---

*بۆ ئەمە سوود لە ئەدەبیاتی کۆمەڵەی وەرگیراوە.

دانیشتوانی ناو دێهاتە ڕزگارکراوەکانی بەردەم هێزی پێشمەرگە خاوەنی مافی خۆیان بوون هەتا لەم کاتەدا یەکەم پرۆسەی هەڵبژاردن بۆ نوێنەری خۆیان لە هەر دێیەکدا لەسەر دەستی شۆڕشی (ی.ن.ك) هاتە کایەوە بەهەڵبژاردنی (ئەنجومەن) بۆ کاروباری داواو پێویستی دێکانیان بەئەوپەڕی سەربەزی بۆچوونی جیاوازو حزبایەتیەوە بەڵام لەم کاتانەشدا لەساڵەکانی ١٩٨٠ هەتا کۆتایی ١٩٨٣ دەردە کوشندەکەی گەلی کوردو میکرۆبە نەگریسەکەی ناو بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکانی هەر بەردەوام بوو کە ئەویش (شەڕی ناوخۆو براکوژی)و ململانێی خوێناوی لەناو جەستەی پێشمەرگەو هەناسەی گەلی کوردا بەردەوام بوو دەماو دەم لوولەی چەکیان ئەکردە یەکتری‌و چەندەهایان لەڕیزەکانی خەباتی هاوەبەستیان لە دەست گەلەکەیان ئەداو سەنگەری بەرگریان لەهێرشی دوژمنی داگیرکەر بەخوێنی خۆیان سوور ئەکرد لەناو ئەو پێشمەرگەو کادرە سیاسی‌و عەسکەریانەی ئەو سەردەمانەدا لەهەموو لایەنەکان کە بەدەستی یەکتری لەناوچوون وەکو ئەم پێشمەرگانە ملەیادە: غفور دەرەشیش پێشمەرگەی (ی.ن.ك) و (جەمال مەلا عەلی وەلەسمت) پێشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان کەپێش چەند ساڵێك پێشمەرگەی (ی.ن.ك) بوو، جمال عەلی باپیر فەرماندەی هەرێم، شێرکۆ شێخ عەلی، شەهید شەماڵ (شێخ محمد)ی باخ و جەبار مەلا غەنی‌و ٧ پێشمەرگە لە ١٩٧٦/٨/٣٠ و حەمە غەفور ئاغجەلەری‌و ئەنوەر کەریم و ئەحمەد محەمەدو عبدالله تۆفیق‌و حەمید عەزیزو ڕەمەزان سەعیدو ڕەزا عومەر لە ١٩٧٧/٧/٢٣ ملازم حسن خۆشناو و باهر ئەحمەدو کمال محمد حسێن‌و نەجات نورالدین‌و عەلی کوێخا هۆمەرو خدر ئەحمەدو عبدالملك بەرزنجی‌و سەرهەنگ عەزیز چەرکەیی‌و خالدو حسێن کە کوردی خۆرئاوایی بوون، لە ١٩٧٧/١٠/١٢ شەهید کران.

تێبینی:- خۆزگە هەموو لە دەستچووەکانی هەموو لایەنە کوردەکانم ئەزانی لەو پێشمەرگەو ڕۆڵە جگەر سۆزانەی لەشەڕی ناوخۆدا ڕۆیشتوون کە زیانی گەورە تەنها بۆ گەلی کوردو شۆڕشەکەی بوو جگە لەچەندەها شەهیدانی سەکردەو فەرماندەی دیاری.*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێز دکتۆر موشیر.

یەكگرتنەوەی هێڵەكانی ناو (ی.ن.ك)

دوای ئەوەی جاڕی شۆڕشی نوێخواز درا بەگوێی جەماوەری گەلی كوردا لەمێژووی (١/٦/١٩٧٦) لەدوای یەك ساڵی دامەزراندنی ڕێكخستنەكانی بەناوی (ی.ن.ك) لەو سێ باڵە سەرەكیە كە بریتی بوون لە :-

١- كۆمەڵەی ماركسی لینینی كوردستان كەدوایی گۆڕا بە كۆمەڵەی ڕەنجدەرانی كوردستان.

٢- بزووتنەوەی سۆشیالستی كوردستان كەدوایی بەیەكێتی شۆڕشگێرانی كوردستان.

٣- هێڵی گشتی لە كەسانی دیارو كورد پەروەردەو شۆڕشگێڕ پێك هاتبوون.

لەمێژووی (١٩٨٢) و لەكۆنگرەیەكدا هەردوو هێڵی بزووتنەوەو هێڵی گشتی بە یەكگرتنیان (ی.ش.ك) یان پێكهێنا بەم جۆرە ئەم دوو ڕێكخستنە بەدروشمی كوردستانیو لەیەك سەنگەردا درێژەیان بەخەباتی پێشمەرگایەتیو یەك سەنگەریدا هەتا ساڵێك دوای ڕاپەڕینو بەناوی كۆنگرەی یەكەم لەبەرواری ١/٢٧ بۆ ١٩٩٢/٢/١٤ هەردوو ڕێكخستنەكە بڕیاری حەل بوونیان لەناو خۆیان داو بەگشتیو ئەو یەكێتیی نیشتیمانیی كوردستانیان بڕیاردا وەكو یەك ڕێكخستنو یەك ستراتیج و یەك مەبەستو یەك دروشم و خاوەن یەك بەرنامەو پەیڕەوی ناوخۆ كە لەماوەی خەباتیشدا هەر بەناوی (ی.ن.ك)ەوە هێزەكانی پێشمەرگەو شۆڕشەكە لەناوەوەو لەدەرەوە ناسرا بوو، هەرچەندە یەكێتی شۆڕشگێڕانی كوردستان بەدەستپێشخەری خۆی پێشنیاری یەكبوونی خستە بەردەم سەركردایەتی ئەویش لەكۆبوونەوەی فراوانی دا لە ١٩٨٩/٦/١ لەناو زەنگ نزیك قاسمە ڕەشدا، وە ئەو كەسانەیش كە لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٦ ەوە ئەچوونە دەرەوە بۆ سازدانی شۆڕشو پێكهاتەی یەكەی هێزەكانی پێشمەرگەیان لەسنورە جیاجیاو دوورەكاندا پێك ئەهێنا بەشێوەو جۆری دەستەی زۆر بچوك بچوك بوون و بەزۆریش لەكەسانی دیاری و باوەڕ پێكراو بوون یان بە تەزكیەو پشتگیری ڕێكخستنەكانی نهێنی ناو شارو شارۆچكەكان بوو كە زیاتر لەناو شاری سلێمانیەوەو بەسەرپەرشتی مامۆستا جەمال تایەر بوو بۆ ماوەیەكی زۆرو سەختی خەباتی ئەو كاتە.*

---

* چاوپێكەوتن لەگەڵ بەرێزان رابەر سەعد برایم، دكتۆر موشیر.

دیاری کردنی سنوری هەرێمەکان:

هەرچەند پێشمەرگە پێکەوە بەدەستەی پێشمەرگە سەرەتاییەکان ناسرابوو، ئەبوایە شارەزایی لەئەزموونی شۆڕش و شەڕی پارتیزانی بەدەست بهێنایە بەخوێندنەوەو بە کرداری ڕۆژانەو لە سەرەتاشدا خۆناسینی شۆڕشبوو بە جەماوەرو سەرقاڵ کردنی دوژمن بوو بە هەموو دام و دەزگا داپلۆسێنەرەکانی ڕژێمی داگیرکەر کە لەو کاتەدا بەهەموو هێزی مرۆیی و عەسکەری و دەستەی تایبەت و ئەمنی و هێزی تایبەت و أستخبارات و سیخوڕو بڵاوکردنەوەی یەکەی سەربازی بۆ هەموو سنوورو لوتکەی شاخەکان و شوێنە دوورەکانی کوردستان هەتا مەرزەکانی ئێران و عێراق، ئەو پەیمانە پشتێنە ئەمنیەش کە لەنێوان هەردوو ڕژێمی صدام و شای ئێراندا بوو بەپشتیوانی و هاوکاری و بەکارهێنانی ڕۆژانە دەها کۆپتەر بەجۆرەکانیەوە جگە لەهەموو جۆرە فڕۆکە جەنگیەکان و جۆرەها دەبابەو مصفحەو تۆپ و هاوەن و ترساندن و تۆقاندنی جەماوەری دێهات نشینەکان کە بەهیچ جۆرێك هاوکاری و بەدەمەوە چوونی ئەم دەستە پێشمەرگانە نەکەن، هەرکاتێك ئەگەر نانێکیان لە دێیەکدا بخواردایە لەشەودا بەپەلەو هەر لەماوەیەکی کەمدا ئەبوایە چەندەها دێ و چەندەها کیلۆمەتر دوور بکەوتنایەوە بەڕێ ونکردن و چەواشەکردنی خەڵکەکە، هەتا ئەگەر هێزی ڕژێمیش زانیاری وەرگرتایە بەئاسانی نەیدۆزینایەتەوە کە لەو سەرەتایەدا ئەبوایە مختاری دێکان وەکو ئەمر ڕۆژانە هەواڵی بگەیەنایە نزیکترین ئیدارەی ڕژێم لە ئەمن و أستخباراتی و عەسکەری لەو سنورەدا، لەگەڵ ئەم هەموو ئەزموونە پڕ تاڵەو ناهەموارەیشدا دەستەکانی پێشمەرگە هەتا ئەهات بەرەو زیادی ئەڕۆیشت و ئەندامەکانی پێشمەرگەیش ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاتر قاڵبووی ئەم ئەزموونەو جۆری خەباتە شۆڕشگێڕیە پڕ لەمەینەتیە ئەبوون و سەرکردەی بەتواناو چاوکراوەو بەئەزموونیان تیا هەڵئەکەوت کە تواناو گیانی خۆڕاگری و هەستی شۆڕشگێڕی و پەیمانی درێژەدان بەخەبات و ورەیان زۆر زیاترو سەرکەوتوتر ئەبوو بەسەر ئەو هەموو هێزو سامانە زۆرە عەسکەری و مادیەی دوژمندا، هەر بۆیە لەماوەی چەند ساڵێکی کەم وەکو قۆناغێکی پێویست بۆ سەرپەرشتی ئەم دەستە پێشمەرگانە ئینجا بڕیاری پێکهێنانی یەکەیەکی پێشمەرگایەتیەکاندا کە ئەویش ناوی (هەرێم) بوو لە سنورو ناوچە پێویستیەکانی کوردستان و بەگشتی ئەم هەرێمانەیان پێکهێنا هەریەکە بەناوی سنورێکەوە:-

١- هەرێمی یەك بۆ سنوری شارەزوور.

٢- هەرێمی دوو بۆ سنوری شلێرو پێنجوێن.

٣- هەرێمی سێ بۆ سنوری ماوەت.

٤- هەرێمی چوار بۆ سنووری دۆڵی جافایەتی.
٥- هەرێمی پێنج بۆ سنورەکانی قەرەداغ و گەرمیان.
٦- هەرێمی شەش.
٧- هەرێمی حەوت بۆ سنووری باڵەك.
٨- هەرێمی هەشت بۆ سنووری دەشتی هەولێر.
٩- هەرێمی نۆ دۆڵە ڕەقە.
١٠- هەرێمی دە بۆ پارێزگای سەرکردایەتی لە ناو زەنگ.
١١- هەرێمی یانزە بۆ سنووری ڕەزگەو مارە دوو.
١٢- هەرێمی دوانزە بۆ ناوچەی سۆران.
١٣ هەرێمی سیانزە بۆ مەلەکان و گەرەوان.
١٤- هەرێمی چواردەی ئاکۆ بۆ سنووری پشدەرو هەتا نزیك هەیبەت سوڵتان.

پێکهێنانی ئەم هەرێمانە هەتا ١٩٨٠/٢/١٥ بە تەواوی جێگیر بوون و ڕۆڵی سەرەکی و ناوی دیارو سەرکەوتوویان پەیداکرد وەکو یەکەیەکی هێزی پێشمەرگەو دەنگدانەوەی شۆڕشی نویٚ خواز بەسەرپەرشتی دەستەکان، پێشمەرگەو گۆڕینی قۆناغی پارتیزانی بۆ قۆناغی هێرش و دەست وەشاندن لەهێزو دەزگای ڕژێم و ئەنجامدانی چالاکی لەوکاتەدا ڕۆڵێکی کاریگەری بینی لە بەرزکردنەوەی ورەو ئاواتی جەماوەری گەلی کوردو دڵخۆشکردنەوەیان بەشۆڕشی نوێخوازدا بەتایبەت بۆ بەرگری کردن لەهێرشەکانی سیاسەتە چەپەڵەکەی ڕژێم لە دەرکردن و ڕاگواستن و کوشتن و بڕینی ڕۆڵەکانی گەلی کورد، لەم ساڵانەدا سەرتاپا خاکی کوردستان بەهەموو شوێن و ناوچەو دێهاتەکانی و شارو شارۆچکەکانیانەوە لەلایەن ڕژێمی بەعسی داگیرکەرو سەرکوتکەری کوردستان بەپێکهێنانی چەندەها دەزگاکانی داپڵۆسێنەرو نامرۆڤانەی جۆراو جۆر کوردستانیان کردبووە گۆڕەپانی ئەنجامدانی ڕۆژانەی چەندەها کارەساتی دڵتەزێن مەگەر هەر لەخۆڕاگری گەلی کوردی هەژاردا بووبێت نموونەیەك لەوانە لەناو هەزارەها لەو کارەساتە دڵتەزێن و دڵ هەژێنانەی ناو مرۆڤایەتی کارەساتی شەهیدبوونی تاقە ڕۆڵەی پورە (ڕابیعە محمد صاڵح)ی لە دایك بووی ١٩١٧ ی دێی عەسکەر بەناوی شەهید (فەرهاد) لەماوەی دوو هێرش ڕژێم بەهەموو هێزو چەك و تەقەمەنیەکانی و بەکارهێنانی چەندەها فڕۆکە لەڕۆژانی (١٩٨٠/٧/١٩) لە کاتژمێر ٤٥ر٦ ی ئێوارە کە لەم بەرگریەدا کاکە فەرهادی تاقانە بریندار بووەو لەهێرشێکی هەمان شێوە لەڕۆژی (١٩٨٠/١٢/٢٢) لە کاتژمێر ١٥ر١٠ ی بەیانی بە هاوکاری ٣ کۆپتەر کە زۆر بەداخەوە لەم بەرگریەدا کاکە فەرهادی تاقانەی

پورە ڕابیعە دوای جارێکی تر بریندارى سەخت شەهید ئەبێت لەگەڵ دوو هاوڕێدا بەناوی (شەهید وەهاب سەعیدو شەهید عوسمان دووشیوانی) کاتێك پورە ڕابیعەی پشت کۆماوە بە کۆڵێك نانەوە دێت بۆ هەواڵی کورەکەی، پێشمەرگەکان نازانن چۆن هەواڵی شەهیدبوونی پێبڵێن هەتا خۆی لە بن دارێکدا تەرمەکەی ئەبینێو بەلاواندنەوە سەری ئەخاتە سەر ڕانیو تێر فرمێسك ئەرێژێ بەسەریداو ئینجا ماڵئاوایی لێ ئەکاتو لاشەکەی ئەنێژن لەنزیك دێی عەسکەری نیشتمانی باوو باپیرانیانەوەو کاتێکیش سەر لەئێوارە پێشمەرگەکان بەرەو دێکە بە بەرزایەکەدا ئەچنە خوارەوە بۆ دێی عەسکەر کاکە (شاهێنی) کوڕی شەهید فەرهاد لەناو هاوڕێکانیدا هەروەکو جاران چاوەڕێی بینینی باوکی ئەبێت بەڵام ئەمجارەیان دیار نابێت بەچاوی پڕ فرمێسكو قوڕگی پڕ لە هەنیسکەوە ئەڵێ ئەبێ ئیتر باوکم نەبینم، بەمجۆرە بە هەزارەها کاکە شەهێنی منداڵ بێ ناز بوو لەخۆشەویستیو سەرپەرشتی باوك و چەندەها دایك و باوك و ژنی هەژار لەتەمەنێکدا نازیان لە ژیان دڵشکاو بوون لەم کوردستانەدا.*

دروست بوونی مەڵبەند و تیپ:

ئەو تیپانەی کە لەئاستی پێکهاتەی یەکەی پێشمەرگایەتیدا دوای هەرێمەکانو بۆ چوار مەڵبەندەکەی سنووری دیاریکراوی خۆیان دروستبوون لەساڵی ١٩٨٢ هەتا ڕاپەڕین بەزۆری ئەمانە بوون مەڵبەندەکانیش بەناوی ژمارە (١-٢-٣-٤) بەسەر ناوچەکاندا دیاریکراو یەکەکانیش بەگشتی ئەم تیپانە بوون:-

١- تیپی (١١)ی هەورامان لەسنوری چالاکی هەورامانو هەڵەبجەی شەهید بوو بە فەرماندەیی تیپ شەهید قادر کۆکۆیی.

٢- تیپی١٢ی سۆران.
٣- تیپی ١٥ی شارەزوور.
٤- تیپی ١٧ی زمناکۆ.
٥- تیپی ١٩ کۆرەك.
٦- تیپی٢١ی کەرکوك.
٧- تیپی ٢٣سورداش.
٨- تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان.
٩- ٢٧ی تۆکمە.
١٠- تیپی ٢٩ی کەلکە سماق.
١١- تیپی ٣١ی سلێمانی.
١٢- تیپی ٣٣ی پێنجوێنو دوایی لە ساڵی ١٩٨٧ تیپی ٣٣ی سورێن دروست بوو.
١٣- تیپی ٣٧ ی شارباژێر.

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان ڕابەر سەید برایم، دکتۆر موشیر.

١٤- تیپی ٣٩ خنجەرە بەناوی شاخی خنجەرەی قەرەداغ و بەرووی شارەزوور ئەم تیپە لەساڵی ١٩٨٧ پێکهات بۆ لالە سەرحەدو شەهید کەریم موریاسی جێگری بوو بنکەی لەدێی سۆڵەی قەرەداغ بوو.

١٥- تیپی ٤٣ ی ئاسۆس. ١٦-تیپی ٤٤ ی چەکوچ.

١٧- تیپی ٤٧ی پیرەمەگرون. ١٨- تیپی ٥١ ی گەرمیان.

١٩- تیپی ٥٣ ی شێروانە.

٢٠- تیپی ٥٥ قەرەداغ بنکەکەی لە دێی دوکانی قەرەداغ بوو دواکات شەهیدان حەمە سەعید سێ تەلانی و مەلا ئەحمەد گەرمیانی سەرتیپی بوون وەکاك ئاسۆ شێخ نوری و مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی بەرپرسی هەردوو رێکخستن بوون هەتا ئەنفالە بەدناوەکانی رژێم.

٢١- تیپی ٥٧ ی سەگرمە. ٢٢- تیپی ٥٩ ی حەمرین.

٢٣- تیپی ٦١ی کۆرش. ٢٤- تیپی ٦٣ ی جوتیاران.

٢٥- تیپی ٦٥ ی بلفەت. ٢٦- تیپی ٦٨ی مامەندە.

٢٧- تیپی ٧٤ ی باڵەك. ٢٨- تیپی ٧٨ی کاروخ.

٢٩- تیپی ٨٣ ی هەورێ. ٣٠- تیپی ٨٥ ی بەرانەتی.

٣١- تیپی ٨٦ ی دەشتی هەولێر. ٣٢- تیپی ٨٧ ی قەرەچوغ.

٣٣- تیپی پارێزگاری. ٣٤- تیپی ٩١ ی سەفین.

٣٥- تیپی ٩٣ ی کۆیە کەلە سەرەتادا ٩٢ ی کۆسرەت بوو.

٣٦- تیپی ٩٩ ی بێتوێن. ٣٧- تیپی ٤٩ی سارا.

٣٨- تیپی ٥٦ی گەلاڵە.

٣٩- تیپی ٢٥ی کورە کاژاو لە ساڵی ١٩٨٧ پێکهات لە قەرەداغ بۆ کاکە حەمە مۆریاسی دوایی چووە سنوری ناوچەی شلێری پێنجوێن دێی بایەڵان.

هەروەها هەر مەڵبەندە تیپێکی هەبوو بەناوی تیپی تایبەتی مەڵبەند لەوانە:

١- تیپی تایبەتی مەڵبەندی یەك لە قەرەداغ بەرپرسی چەکە قورسەکان بوو هەتا راجیمەی بچووك بارەگای لە دێی ئەستێڵی قەرەداغ بوو نزیك قۆپیەکەو کاك عەدنانی حەمەی مینە فەرماندەی بوو هەتا ئەنفالەکان.

٢- تیپی تایبەتی مەڵبەندی دوو: تیپی تایبەتی مەڵبەندی سێ.

٣- وە مەڵبەنــدی چــواری بادینــان جۆرێــك یەکــەی پێــشمەرگایەتی و کۆمیتــەی ڕێکخستنی پێك هێنابوو لە ساڵانی ٩٨٦ بەدواوە لە سەرپەرشتی شەهید ئازاد هەورامی و کاك حاکم عومەر ژاژڵەیی.

پێکهێنانی کۆمیتەی ئاگر لەناو شاری کەرکوکدا :

شاری کەرکوك لەگەڵ ئەو هەموو بارودۆخە ناڵەبارو ناهەموارەی کە هەمیشە ڕژێمی داگیرکەرو دەزگا تایبەتیە داپلۆسێنەرەکانی لەناو شاری کەرکوك دا ئەنجامی ئەدا لەسەر جەماوەری گەلی کوردی نیشتەجێی ناو ئەم شارە لەهەموو شوێنەکانی تری کوردستان ســەختترو دڕندانــەتر، بــەڵام ڕۆڵــە بەجــەرگ و خۆڕاگرانەکــەی کــورد لەئاســتی چەوساندنەوەکانیاندا بەتواناترو قاڵبوتر ئەبوون بۆ خەبات و گیانی بەرگری و هەستی کوردایەتیان بەپلەی پیاوەتی و مەردایەتی ئەزانی و هەر لەسەرەتای تەمەنی دانیشتوانی کورد لەم شارەدا خاوەنی بەرنامەی خۆسازدانی ڕێکخستن و وانەکانی خەباتی کوردایەتی بوون لەم پێناوەدا، لەساڵەکانی پێش هەرەسی شۆڕشی ئەیلول پێکهاتەی ڕێکخستنەکانی نــاو شــار لەلایــەن (لیژنــەی شــار)ەوە ئەچــوو بــەڕێوەو هــەڤاڵ کــاك فەرەیــدون عبــدالقادر سەرپەرشــتی ئــەکردن، دوای هــەرەس و گەڕاندنــەوەی کــادرو ڕێخــستنەکانی شــاخ و تێکەڵاوبوونــەوەیان لەئاســتی بــاوەڕ بەیــەکتربوون و ڕێکخــستنەوەی خۆیــان لــەنێوان ڕێکخستنەکان و کادرەکانی نــاو شــارو شــاخ کۆمیتەیــەکیان پێــك هێنــا بــەناوی (کۆمیتــەی ئاگر) هاوشانی بــەتین و بڵێسەی خۆڕاگری و بــەردەوامی ئاگرەکەی بابەگوڕگوڕو ئاستی چەوساندنەوە سەختەکەی کورد لەم شارەدا، دوای چەند مانگێك و دوای هــەرەس لەلایــەن شــەهید (سیروان تاڵــەبانی)یــەوە سەرپەرشتی کراو بە هاوکاری دوو کارگێڕی کۆمیتەکە ئــەوانیش هــەڤالان: شــەهید ئــازاد هــەورامی و کــاك ئەحمــەد کرێکــار بــوون و لــە دەســت پێکردنــەوەی شۆڕشــی نوێخــوازیش بەسەرپەرشــتی (ی.ن.ك) شــەهید سیروان تاڵــەبانی پەیوەنــدی کــرد بەشۆڕشــەوەو شــەهید ئــازاد هــەورامی بــوو بــە بەرپرســی کۆمیتەکــەو لــە پەیوەندی کردنــی شــەهید ئــازاد هــەورامی بە شۆڕشــەوە ئینجا کاك ئەحمــەد کرێکار بوو بەرپرسی کۆمیتەکــە، لەســاڵی (١٩٧٧) بەمەبەستی زیــاتر جوڵانــدن و ئەنجامی چالاکی و تــەمێ کردنــی هەنــدێ ئەڵقــە لــەگوێی ڕژێــم لــەناو شــارداو لــەم کاتــەدا (٣) ســێ مــەفرەزەی چــەکداریان پێــك هێنــا لــەناو ڕیزەکــانی ڕێکخــستنە بەتواناکانــدا لــەم بــوارەدا کــردوو ئــەو

---

[*]چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان شێخ جەعفەر قەرەداخی، مەحمود سەنگاوی، حامد حاجی خالید، رابەر سەید برایم،

مەفرەزانە لەلایەن شەهید (مەلا محی الدین حسێن) سورەوە سەرپەرشتی ئەکراو دوو فەرماندە مەفرەزەی جیایان هەبوو بەناوی: مامۆستا رەشاد حەمە ئەمین و ئەوی کەیان حەسەن حەمە عەلی کە بە حەسەنە خرە ئەناسراو مەفرەزەکەی تریش لەلایەن سەید قادر بەکرەوە فەرماندەی بوو، وە بەگشتی لەرێگای بەرپرسەکانیانەوە کاك احمد کرێکار رێنمایی پێویست و سەرپەرشتی ئەکران، هەتا هەندێ باری نائاسایی لەناو رێکخستنەکاندا دروست بوو ناچار لەبەر پاراستنی گیانی رێکخستنەکان کۆمیتەیەکی نهێنیان پێك هێنا بەسەرپەرشتی مامۆستا کاکەرەش کە ناوە تەواوەکەی مامۆستا بەکر صدیق افندی بوو، دوایش لەئەنجامی هەندێ هەوڵدانی زیاتر بۆ چالاکی کردن و گۆرانکاری لەمەفرەزەکاندا دەرکەوتن و هەست پێکردنیان لەلایەن دەزگای ئەمنی رژێمەوە و لەرۆژانی (١٤-١٥-١٦-١٧/١٠/١٩٨١) زۆربەی ئەندامانی ئەم مەفرەزانە دەستگیرو زیندانی کران و لەناویاندا کۆمەڵێکیان دوای حوکمی لە سێدارەدانیان لەرۆژی ١٧ ١٠/١٩٨٤) رەوانەی زیندانی ئەبوغرێب یان کردن و هەتا ئێستا چارەنووسیان نادیارو بێسەرو شوێنن کە ئەوانیش ئەم رێکخستنە ئازاو چاونەترسانە بوون:-

١- اسعد عزیز (ریشە) خوێندکاری زانکۆو ئەندامی کارگێری کۆمیتەکە بوو موالید ١٩٦٠، امام قاسم/ کرکوك.

٢- مەلا محی الدین حەسەن سوور بەرنوێژو ووتارخوێنی مزگەوتی ئیمام قاسمی کرکوك.

٣- فاروق قەمبوور (فاروق عمر وەلی) لەساڵی (١٩٥٧) لەگەرەکی ئیمام قاسمی کرکوك لەدایك بووە.

٤- فهمی ئەمین رەشید لە دایك بووی (١٩٥٥) ی ئیمام قاسمی کەرکوکە.

٥- قادر سەید بەکر لەدایکبووی ساڵی (١٩٥٣)ی پیریادی کەرکوکەو برایەکی لە سێدارەدراوە.

٦- مەلا رەشاد حەمەئەمین لەدایکبووی ساڵی (١٩٥٦) ئیسکانی کەرکوکەو دەرچووی خانەی مامۆستایانە.

٧- جەنگی نجم الدین نوری لەدایکبووی ساڵی (١٩٦٥)ی زێوێی ئیمام قاسمی کەرکوکە.

٨- حەسەن حەمە عەلی (حەسەنە خڕ) لەدایکبووی ساڵی (١٩٥٤)ی ئیسکانی کەرکوکە.

٩- جبار صالح فرج لەدایکبووی ساڵی (١٩٥٧)ی گەڕەکی ئیمامی قاسمی کەرکوکە.

١٠- فەرهاد محمد سەعید لە دایکبووی ساڵی (١٩٦٥) گەڕەکی پیریادی شاری کەرکوکە.

وە لەگەڵ ئەمانەداو هەر لەو سەردەمەدا چەند کەسێکی تری ڕێکخستنەکان گیران بەڵام دوای چەند مانگێك ئازاد کران کە ئەوانیش ئەمانە بوون :-

١) مام حەمید/ مام حەمید زەنگەنە، مام حەمیدی گومرگ ناسرابوو لەناو شۆڕشدا.

٢) حاجی حەبیب ٣) کرمانج محمد ٤) سعداللە ٥) ڕەشید مەجید حەسەن

٦) محسن مام عومەر (ڕەنجە مام عومەر)و هەتا نزیکەی (٥٠) کەسی ئەندامی ڕێکخستن گیران لەوانە (١٠) حوکمی لەسێدارەدانو (١٥) پانزە کەسیش بێسەرو شوێن کران.

دوای ئەمانیش مامۆستا (کاکە ڕەش) بەگیانێکی پڕ لە هەستی شۆڕشگێڕیەوە لەئاستی بەرپرسێتی کۆمیتەی ڕێکخستنە نهێنیەکەیەوە چالاکانە کەوتە کارو ئیش کردن لەگەڵ هاوکاری هەردوو کارگێڕی کۆمیتەکە بەناوی: (سعد عزیز، عمر محمد) بەڵام فەرمانی گرتنی مامۆستا کاکەڕەش دەرچوو لەلایەن پیاوەکانی ڕژێمەوە لەبەرئەوەی مامۆستا کاکە ڕەش لەدەرەوەی شاری کەرکوك بوو لەوکاتەدا توانرا هەواڵی بدەنێ و دەربازی بکەن لەچنگی ڕژێم و گەیاندیانە ناو هێزی پێشمەرگە لەسنوری گەرمیان، پیاوە دڵ پڕ لەرقەکانی ڕژێمیش لەتۆڵەی دەربازبوونی مامۆستا کاکە ڕەش دا لەدەستیان یەکسەر هەردوو برای خاوەن خێزان لەناو خۆشی تەمەنیاندا دەستگیرو زیندانیو بێ سەروشوێن کران کە ئەوانیش کاکە حەمە زەکی برا گەورەو وەستا فەهمی ئاسنگەر برای دووەم و دوای ئەمانیش دەستیان گرت بەسەر هەموو ماڵو خانوو سامانو دووکانەکانیانداو بەسەلتی دایكو باوکیان خستە ناو سەیارەیەکی ئیفاوە لەدواوەو لەشار دەریان کردن لەساڵی ١٩٨٤ بۆ سنووری پێشمەرگە، لەو تەمەنەیاندا زۆر مەردانەو خۆڕاگرانە بەئەوپەڕی قەناعەتو شانازیەوە بەنهێنی لەسلێمانیدا ژیان هەتا ڕاپەڕین بەڕاستی هەر لەتوانای ئەو دایكو باوکەدا بوو.*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان ئەحمەد کرێکار، مامۆستا کاکە ڕەش.

بارودۆخی جەماوەری گەلی کوردو شۆڕشە نوێخوازەکەی لەنێوان ساڵەکانی ١٩٨٠ بۆ کۆتایی ١٩٨٢

هاتنە پێشەوەی را پەڕینی خوێندکاری

لەڕووی هێزی پێشمەرگەو پێکهاتەوە هەر لەئاستی هەرێمو دەستەو کەرتی پێشمەرگایەتیو دروستکردنی ناوچە بۆ سەرپەرشتی کارەکانیانو ئیش و کاری جەماوەر پێکهێنرا بوو بەپێی سنورەکان، لە کادرە لێهاتووەکانی ناو ڕیزەکانی ڕێکخستنەکانی ناو یەکێتی بەپێی ئاستی پلەو توانایان.

وە لەناو جەماوەری شارو شارۆچکەو دێهاتەکاندا پەیوەندی بەڕیزەکانی ڕێکخستنو جۆشدانی جەماوەر زۆر لەبرەودا بوو، تەنانەت ورەی جەماوەر وەکو هێزی پێشمەرگە کەوتە خۆدەرخستنو پەلامارو ڕاپەڕینو خۆدەرخستن لەناو جەرگەی شارەکانداو ڕقی خۆیان تەقاندەوە بەڕووی پیاوەکانی ڕژێم بێترس، لەبەردەم ئەو دەزگا داپڵۆسێنەرانەی کوردستاندا بەگشتی هەموو چینەکانی جەماوەرو بەتایبەتیش خوێندکاران ڕۆڵێکی زۆر گەورەو بەرچاویان بینی لەناو ئەو چالاکیە خۆدەرخستنانەدا ڕاپەڕینی شاری پێنجوێن بوو کە زۆر مەردانە بەهاوکاریو ڕێنمایی ڕێکخستنەکانو هێزی پێشمەرگەی ئەو سنورە لەڕۆژی ١٩٨٠/٧/١٨ بۆ ماوەی سێ ڕۆژ بەردەوام شاری پێنجوێنو دەورو بەرەکەی گرتەوە چۆکیان بەدەسەڵاتی ڕژێم دادا هەتا ڕژێمی عێراق بەهێزێکی سەربازی زۆرو زرێ پۆشو هەموو چەك و تەقەمەنیو تەنانەت چەند فرۆکەیەکی بەکارهێنا بۆ لێدانی جەماوەری ڕاپەڕیووی شاری پێنجوێنو سنورەکانی دەوروبەریو لەم کاتەدا دەنگو سەنگێکی شۆڕشگێڕانەی بەنرخی هەبوو وە لەساڵی هەشتاکاندا بەتەواوی دێهاتە سنوریەکان وێرانو داگیرابوون بۆ مجەمەعەکانو خەڵکەکەی بەزۆری خەریکی کاری قاچاخچێتی بوون بەتایبەت ئەوانەی سنورەکانی پێنجوێنو شلێرو بناری سورێن کە لەمجەمەعی شاندەری نزیك سەید سادقی شارەزوور بوون، لەئێرانەوە شتیان ئەهێناو بازاڕێکیان دروست کردبوو لەگەڵ خەڵکی ناوچەکە بەڵام لە ١٩٨٠/٨/١٧ ئەمانەیان لێ گیرا بە کۆپتەر هێزیان بۆ دابەزاندو گوللەبازانیان کردن لەنزیك دێی (جۆمەرەسی) وێرانکراوی ناوشاخی سورێنی سنوری ئێران کە هەموویان خەڵکی هاوڵاتی کاسب بوون بەم ناوانە:-

١- حەمەئەمین مارف شێخ سمایلی خەڵکی دێی شانەدەری گەورە.

٢- عەلی حەمەئەمین کە بە عەلی عەرەب ناسراو بوو - - -.

٣- دارا حاجی ڕەشید حەمە ئەمین قازی.

٤- تۆفیق محمد عارف.

٥- ئەحمەد صاڵح خەڵکی دێی سەراوی سبحان ئاغا.

٦- بەکر عەلی خەڵکی دێی تووتاقاچ.

وە لەبیستنی ئەم هەواڵە ناخۆشە بەدانیشتوانی دێکان ڕاستەوخۆ ژنێك بەناوی (فەیمە احمد مارف) گیانی لەدەستداو هەر هەموو پێکەوە دوای ڕۆیشتنی کۆیتەرو سەربازەکان لاشەکانیان بەشەو هێنانەوەو لە ڕۆژی ١٩٨٠/٨/١٨ بە بەشداری جەماوەرێکی زۆری ئەو سنووره لە گۆڕستانی شانەدەری سەروو نێژران، هەر ئەو ڕۆژە لە (١٩٨٠/٨/١٨) لەکاتژمێر (٠٤ ر١٢) لوغمێك لەژێر پێی سەربازێك لەرەبیەکەی سەرگردەکەی کانی پانکە تەقیەوە بووە بارێکی ئاڵۆزو ناخۆش‌و گرتن‌و ئازاردانی هەموو خەڵکی ئەو دێهاتانەی لەلایەن ئەفسەری استخباراتی فەوجەکەوە بەناوی (کامل چاوشین) کە زۆر ڕق لە دڵ بوو بەرامبەر بە کورد، بۆ ماوەی چەند سەعاتێك هەموو گیراوەکانی لەبەر خۆرەکە بەستەوەو بەوپەڕی ناشرینی ئیهانەو قسەی بە کورد کردو لێرەدا ووتی کەس نەڵێت من پیاوی حکومەتم ئەوەتان کە پیاوی حکومەتە زۆر لەوەتان (ناپیاو ترە) لەوانی ترو کەسیشتان نەڵێن مامۆستاو فەرمانبەرین‌و شتی تر، کورد فەرقی نیە مهندس بێ یان جوتیار، هەمووتان (پیاوەکانتان) ئەکوژین‌و خانوەکانتان شۆڤڵ لێ ئەدەین، کابرایەکی هەژاریش لە بەسراوەکان بەناوی حەمە جاف ووتی: ئەی ژنەکان بۆ نایەنن بیکوژن، ووتی با پیاوەکانتان بکوژین دوایی ژنەکانتان ئیشمان پێیانە، ئەمە بۆ مێژوو ئەنووسم خۆم بەرپرسم لێی کە یەکێك بووم لەگیراوەکان لەناو دڕکدا بەقاچی ڕووتی پێڵاوەکەم لەڕاونانەکانماندا پچڕاو بەجێما لێم لەبەر لێدانمان ڕامان ئەکرد ئەمە نمونەیەکی زۆر بچوکی ئاساییە بەراورد بەو هەمووە.

دامەزراندنی دادگای باڵای شۆڕش:-

لە ڕۆژی (١٩٨٠/٨/١٧) لەناو زەنگ‌و تووژەڵە بۆ یەکەم جار بەشێوەیەکی ڕەسمی وەکو دادگایەکی باڵای شۆڕش دامەزرا لەم دادوەرە بەڕێزانە بۆ ئەنجامدانی کارو بەرنامەی یاسایی لەکوردستاندا:

١- حاکم پێشڕەو سەید ئیبراهیم

٢- حاکم ئیبراهیم حسێن کە هەتا ئێستا بەردەوامە لە خەباتداو ناسراوە بە (حاکم ئیبراهیم) وە لەلایەن خوا لێخۆش بوو کاك عومەر دەبابە (عمر مستەفا) ئەندامی (م.س) یەوە سەرپەرشتی ئەکراو لە سەرەتای ساڵی ١٩٨١ حاکم سوارە ڕەشید باجەلان کە

ناسراو بوو بە(حاکم عمر) لە بەغدادەوە گەیشتە ئەو سنوورەو پەیوەندی کرد بەدادگاوە، لەهەمان کاتدا (حاکم سەردار) عبدالکریم لە هەولێرەوە گەیشتوەو پەیوەندی کردووە بەهەمان دادگاوە، بەم جۆرەو بەم ئەندامە دادوەرانە دادگاکە بەردەوام بوو هەتا مانگی ١٩٨١/٢ وە لە مانگی ١٩٨١/٢ پێکهاتەی دادگا گۆڕا بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم: جەمال حەکیم ئاغا لە لایەن (م.س) یەوە دانرا بوو بەبرپرسی یەکەم و ئەندامەکانیش ئەم دادوەرانە بوون:

١- حاکم ئیبراهیم حسێن

٢- حاکم فەرهاد مەلا ڕەسول وە (حاکم سەردار عبدالکریم) دادوەری دادگا بوون وە معاونی ئەفسەری پۆلیس (سمکۆ دزەیی) لێکۆڵەرەوەی (محقق) دادگابوو وە لە هەمان کاتدا کۆمیتەیەکی ئیداریو سەرپەرشتیاری بۆ سنورەکانی هەولێر دامەزراو لەسنوری ئەو کۆمیتەدا دادگایەك دامەزرا کە پێك هاتبوو لە:-

١- حاکم شۆڕش

٢- حاکم ئیحسان وەلاش

٣- حاکم یوسف

ئەم دادگایە لەڕووی ئیداریو یاساییەوە بەسرابوەوە بەدادگای باڵای شۆڕشەوە، وە لەناوەڕاستی ساڵی ١٩٨٢ ەوە ناوچە ڕزگارکراوەکانی ژێر دەسەڵاتی (ی.ن.ك) بە ئەندازەیەك زیادی کرد چیتر ئاسان نەبوو لەلایەن سەرکردایەتی (ی.ن.ك)ەوە بەئاسانی سەرپەرشتی بکرێت، بۆیە سەرکردایەتی (ی.ن.ك) بڕیاری دا کەچوار مەڵبەند دروست بکات بەم شێوەیە بە پێی سەرپەرشتی سنورەکانی:-

١- مەڵبەندی یەك لە دێی حاجی مامەندی شارباژێڕ.

٢- مەڵبەندی دوو لە دێی سەرگەڵو.

٣- مەڵبەندی سێ.

٤- مەڵبەنی چوار لە سنوری هەولێر*.

چاوپێکەوتن لە گەڵ بەرێز حاکم برایم.

دەست پێکردنی چالاکی هێرش بردنە سەر دەزگاکانی ڕژێم و دەرکردنی کوردە فەیلیەکان

چالاکیەکانی هێزی پێشمەرگە بەهێرش بردنەسەر دەزگاو سەربازگەکانی ڕژێم لە کوردستانی داگیرکراودا بەجۆرێك و بەهەستێك پەرەی سەند کە لە چالاکیەکانی بۆ ناو شاری سلێمانی لە ١٩٨٠/٧/٢ سێ برا پێکەوە شەهید بوون کە ئەوانیش بریتی بوون لە (ڕەئوف و بەختیار و هۆشیار) عبدالله حەمە ئەمین دوای بەرگریەك و دەست وەشاندنێکی مەردانە لە ملازم محسین، هەرچەند دەزگاکانی ڕژێمیش هەمیشە لەپیلان و نەخشەدانانی خۆیان بەرامبەر بەگەلی کورد درێخیان نەئەکرد بەپارەو بە کرێ گیراوی، لەوانەیش شەهیدکردنی پێشمەرگەی دڵسۆزو ئازا کاك تایەری حاجی عەزیز فەرماندەی هەرێمی ٣ بوو لەسنووری شلێری پێنجوێن لە (١٩٨٠/١٠/١٢) دا لەم کاتەدا زیانێکی گەورەبوو لە کادرو هێزی پێشمەرگە، وە لەهەمان کردەوەی ڕژێم دژ بەگەلی کوردو پاکتاوکردنی ڕەگەزی لەناوجەرگەی شاری بەغداو دەوروبەری ڕژێم هەزارەها خێزانی کوردی فەیلی دەرکرد بەسەڵتی خێزانیی و دەست گرتن بەسەر ماڵ و سامانیاندا کە زۆربەیان بازرگان و کەسانی خاوەن سامانی ناوشاری بەغدا بوون ئەمە لە (١٩٨٠/٤/٦)دا ماڵ وێرانیەکی زۆر خراپ بوو بۆ گەلی کورد، لەم کاتە ناسکەی شۆڕشداو هەمویان بەسەڵتە خێزانی ڕەوانەی ئێران کران لەسنورەوە زۆر نامرۆڤانە وە بەهەمان بەرنامەو پیلان لە ١٩٨١/٦/٢٥ دا. کادرو تێکۆشەری دێرینی کورد (سەیدا صالح یوسفی) لە بەغدا تیرۆر کراوە.

پێکهێنانی بەرەی نیشتمانی دیموکراتی عێراقی‌و دروستبوونی شەڕی عێراق‌و ئێران

هەر لەم ساڵەداو لە (١٢/١١/١٩٨٠) بەرەی نیشتیمانی دیموکراتی عێراقی (جودق) دامەزرا کە چەند ڕێکخراوو لایەنێکی سیاسی عەرەبی عێراقی‌و نیشتیمانی کوردی تیا کۆبووبووەوە لەبەرەیەکدا بەرامبەر بەڕژێمی عێراق کاریگەریەکی خۆی بینی بۆ یەکپارچەیی عێراق‌و کۆکردنەوەی لایەنە ئۆپۆزسیۆنەکانی بەرامبەر بەڕژێمی عێراق‌و گەیاندنی دەنگی نارەزایی گەلی عێراق بە کوردو عەرەبەوە بەدەرەوەی دنیا، هەرچەند ڕژێمی عێراق لەم کاتەدا کەوتە شەڕێکی قورسەوە لەگەڵ ئێرانداو لە ڕۆژانی ٢٢،٢٣ /٩/١٩٨٠ لە سێ قۆڵەوە هێرشی کردە سەر ئێران بەهەموو توانای سەربازی‌و چەکێکیەوە کە ئێران لەسەرەتای دروست بوونی حکومەتی بەناو ئیسلامیدا بوو بەرابەری ئیمام خومەینی هێرشی عێراقیش بەمەبەستی ڕاگرتنی هاتنی ئەو بۆچوونە ئیسلامیەدا بوو لەوکاتەدا لەئاستی مەترسی تەواودا بوو بەڵام سەرکردایەتی‌و هێزی پێشمەرگە هەر لە چالاکی‌و داهێنانی خۆیدا بوو لەوانەو لە ٢/٨/١٩٨١ چالاکیەکی بەرچاو لە گوندی کانی وەتمان ئەنجامدرا بەسەرپەرشتی شەهید (شەماڵ)ی باخ.

دامەزراندنی تیپی هونەری شەهید کارزان لەشاخ:

وە لە ١/١٠/١٩٨١و بەمەبەستی پێشخستن‌و دەرکەوتنی ڕووی شۆڕشی نوێخواز لەهەموو ڕوویەکەوە بەتایبەت ڕووی هونەری بڕیاردرا بەدامەزراندنی تیپی مۆسیقای شەهید کارزان لە شاخ، شەهید کارزان خوێندکارێکی لاوو تازە پێگەیشتووی جگەرسۆزی دایک‌و باوک‌و گەلی کوردو شاری سلێمانی بوو، کە بەمەبەستی پێشکەش کردنی بەرنامەیەکی هونەری زۆر پێشکەوتوخواز لەو ڕۆژگارەدا بەرەو شاری هەولێر ئەڕۆیشتن لە کارەساتێکی دڵتەزێنی سەیارەدا بەخۆی‌و براکەی‌و چەند هونەرمەندێکی لاو بریندار‌بوون ناونانی ئەم تیپە هونەریە لەشاخ لەگەڵ هەست‌و بۆچوونی جەماوەردا بوو لەهەمان کاتدا ئەم تیپە بوو بەسەرچاوەی داهێنانێکی هونەری شۆڕشگێڕی زۆر بەرچاو لەسنوورە ئازادکراوەکانی کوردستاندا، بە پێشکەش کردنی بەرنامەی بەسوود هەتا دوای

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێز وەستا حمە ئەمین ئاسایش، وەبەسوود وەرگرتن لە ڕاگەیاندنی ئەوکاتەی (ی.ن.ك).

ئەنفالەکانیش‌و لەکاتی ئاوارەیی ناو ئێراندا ڕۆڵی بەردەوامیان هەبوو، بەتایبەت لەناو شاری سەقز بووبوونە مایەی ڕاکێشانی سەرنجی جەماوەری کوردی ئێرانیش، بەپێشکەش کردنی شانۆگەری‌و کاری هونەری جوان.

بەردەوامی ڕژێم لەکاری وێرانکاری:

وە لەناو بەرنامەکانی ڕژێم بەرامبەر بەوێرانکردنی نیشتیمانی گەلی کورد لە ١٩٨١/٨/٨ ڕژێم شارۆچکەی گەلاڵەو ئەو سنورانەی وێران کردو خەڵکەکەی گەیاندنە کۆمەڵگای سۆران، وە لە ١٩٨١/١٠/١٩ هێرشی کردە سەر ناوچەی شارەزوورو سنووری دێکانی شارۆچکەی سەیدسادق‌و لەم هێرشەدا پێشمەرگە بەرگری تەواوی لەو دێیانە کرد کە لەئەنجامدا ڕژێم بەزیانەوە گەڕایەوە بەڵام پێشمەرگەی هونەرمەندی دوورە وڵات لەم کاتەدا کاک کاوە حەمە صالح پێنجوێنی بەسەختی برینداربوو بەهۆی ئەم کارەساتەوە نێرِرا بۆ دەرەوەی وڵات ئێستا لە سویدە ڕۆڵی بەرچاوی هەیە لەپێشکەش کردنی بەسۆزی بۆ نیشتیمانی کوردستان بەدەنگی خۆش‌و سیمای لانەوازەیی‌و لەدەستدانی هەردوو قاچی نموونەی ماڵ وێرانی گەلی کوردو ئەم بەرگریە لەدێی قاجری شارەزوور بوو.

خۆپیشاندانە خوێندکاری و جەماوەریەکانی کوردستان

ساڵی ١٩٨٢ لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردمان و شۆڕشە نویّ خوازەکەمان کە بەڕاستی زۆر دانایانە پەروەردەو جۆش ئەدرا بەساڵێکی ڕاپەڕین و خۆپیشاندان و هەستانی جەماوەر لە مێژوودا تۆمارکراوە کە لەو سات و وەختەدا هەڵسان بەڕووی دام و دەزگاو پیاوە بێویژدانەکانی ڕژێمی بەعسی صەدام و بە جەماوەرێکی بێ چەك بەڵام خاوەن باوەڕی پۆڵایین لەخۆی دا ڕووخاندنی دیواری سام و هەیبەتی ڕژێم بوو کە هەموو چینەکانی جەماوەرو لەهەموو شارو شارۆچکەو زۆر لە گوندەکان پەیوەندیان پێوە ئەکردن و بەشداریان ئەکردن و سەرقافڵەی ئەم خۆپیشاندانانە خوێندکارانی دواناوەندی و زانکۆکان بوو، دوایی ناوەندییەکانیش وە لە ١٩٨٢/١/٧ خۆپیشاندانی خوێندکارانی شاری سلێمانی دەستی پێ کرد ئەم خۆپیشاندانانە بەڕێنمایی و سەرپەرشتی کردنی ڕێکخستنە نهێنیەکان بوو کە لەم کاتەدا شەهیدی سەرکردە مامۆستا جەمال تایەر بەرپرسی هەموو ڕێکخستنە نهێنیەکانی کوردستان بوو بۆ جاری دووەم زیندانی کرابووەوە لەلایەن دەزگای ئەمنی سلێمانی و ژیانی زۆر لە مەترسیدابوو، بەهۆی ئەوەی کە بەتەواوی گومانی ئەوەیان خستبووە سەر لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی سلێمانیەوە کە مامۆستا جەمال بەرپرسی یەکەمی ڕێکخستنە نهێنیەکان، لەبەر ئەوە زۆر نامرۆڤانە ئازارو ئەشکەنجەیان ئەداو ئەم شەهیدە سەرکردەیە بەڕاستی سەرکردە ئاسا لە زیندانیدا بە پاڵەوانی خۆڕاگری ناو مێژوو دەرچوو، وە لەهەمان کاتدا لە ١٩٨٢/٤/٢٣ بۆ ١٩٨٢/٥/١٠ بەردەوام ڕاپەڕین و خۆپیشاندانی جەماوەر لەهەموو شوێنەکان دەستی پێ کرد بێ سڵکردنەوە لەدام و دەزگای ڕژێم، لەناو شاری سلێمانی کۆمەڵێك خوێندکار گیران و لە ناویاندا کچێکی دواناوەندی زۆر بەتوانا بەناوی (شیرین بایز قەرەداغی) زۆر مەردانەو خۆڕاگرانە پێشڕەوایەتی خۆپیشاندانەکانی ئەکرد، وە لە ١٩٨٢/٤/٢٩، وە لەناو بەرنامەی ڕژێم بۆ بەربەستی خۆپیشاندانەکان هەر لەشاری سلێمانی دەزگاکانی ئەمنی سلێمانی پەلاماری کۆمەڵێك کەسایەتی دیارو شۆڕشگێڕی داو خستنیە زیندان لەوانە: کەمال تایەری برای شەهید جەمال تایەر، کاکە حەمەی فەرەج قالە سوری هەڵەبجەیی، احمد کوردە، مامۆستا ڕەحیم ڕەمەزان، کمال مەولود، قادر مەنمی، اسماعیل کەریم، جلال قەرەداغی یاریدەدەری پزیشکی، عبدالکریم خوێندکار، وە بۆ مێژوو مامۆستا محمود ڕەشید قەرەداغی بۆ دووەم جارگیرا پاڵەوانی دیاری ناو زیندان بوو کە دوو شەوو ڕۆژ

بەس هەڵواسرابوو، بەڵام خۆپیشاندانەکان هەتا ئەهات زیاترو گەورەترو فراوانتر ئەبوو بەجۆرێك کە دەزگاکانی ڕژێمی بەچۆکدا هێناو زۆر لە شوێنە دوورەکانی گرتەوە لەوانە لە ڕۆژی ١٩٨٢/٥/٣، خۆپیشاندان لە شارۆچکەی سەیدسادق و مجمعی شاندەری بەرپا بوو زۆر ئازایانە چوون بەگژ دام و دەزگاکانی ڕژێمداو پیاوەکانی ڕژێمیش بێدەست پاراستن لێیان ڕووی چەکی تێکردن و لەئەنجامدا ئەمانە شەهید بوون:-

١- عەینا کەریم یارە خێزانی حەمە نوری گەرمیانی کە لەوکاتەدا کادرێکی چالاکی ڕێکخستنەکان بوو لەو سنورەدا زۆر بەهیممەت بوو.

٢- حەسەن مەلا ڕەحیم گرێزەیی خوێندکار.

٣- محمد حاجی صدیق قەدەفەری خوێندکار.

٤- گوڵچین حاجی محمود حاجی عەلی کانی ئاسکانی کە بەبرینداری برایە نەخۆشخانەی سلێمانی بەنهێنی، بەڵام پیاوەکانی ڕژێم پێیان زانی و لەسەر قەرەوێڵەکەی و بەبەرچاوی باوکی و سانیای خوشکیەوە درایە بەر گوللەی دەمانچەو ئەو کچە سیانزە ساڵە دڵ پڕ لە هیوایە لەخۆشی ژیان کراو زۆر نامرۆڤانە شەهیدکراو هەڕەشەیان لێ کرا کە پرسەی بۆ دانەنرێ.

٥- محمد حاجی صالح لاوەلا کە کوڕی پیاوێکی دیارو کوردپەروەر بوو.

٦- حەیدەر احمد قەڵبەزەیی.

وە لە ١٩٨٢/٥/١ خۆپیشاندانی شارۆچکەی هەڵەبجە ئەنجامدرا، وە لە ١٩٨٢/٥/٧ بە شکاندنی تەواوی ڕژێم لەناو شاری کەرکوکی پڕ لەبایەخی کوردستاندا خۆپیشاندان زۆر بەگەرمی و سەرکەوتوویی ئەنجامدرا کە شەش شەهیدو ژمارەیەك بریندارییان بەخشی بەگەل و شۆڕشەکەیان زۆر مەردانە. وە لە ١٩٨٢/٤/٢٤ خۆپیشاندانی شارۆچکەی قەڵادزەو دەوروبەری هاوکات لەیادی هەشت ساڵەی لێدانی ناپاڵمی ڕژێم لە شارەکەیان و لەهەمان کاتدا بۆ هاوکاری و هاوسۆزی خۆپیشاندانەکانی کوردستان ئەم خۆپیشاندانانە شارۆچکەی ڕانیەو قەڵادزەی گرتەوەو بەرێپوانێکی زۆر نەترسانە بەرەو مەزاری شەهیدان بەرێکەوتن و ڕژێمیش کەوتە گوللەباران لێیان و لەئەنجامدا مامۆستا سنەوبەرو خاتوو ئامینە سوور شەهید بوون کە مامۆستاو رابەری خۆپیشاندانەکە بوون.

وە چەندەها کەسیان لێ گیران و زیندانی و بریندارێکی زۆر، وە لە ١٩٨٢/٥/٩ شارۆچکەکانی ماوەت و خەلەکانی گرتەوە، وە لە ١٩٨٢/١١/١٦، خۆپیشاندانی خوێندکارانی زانکۆی صلاح الدین وە لە بەرامبەردا ڕژێم زیاتر لە ٥٠٠ خوێندکارو کەسانی تری گرت و زیندانی کردن و بۆ لێدان و سەرکوت کردنیشیان ٨ فڕۆکەی جەنگی

بەکارهێنا، بەردەوام لەو ماوەیەدا بەسەر ئاسمانی ئەو شارو شارۆچکانانەدا بوو، جگە لە هێنانی هەموو جۆرە دەستەو چەکداری تایبەتی دام و دەزگاکانی رژێم کە بۆ ئەم مەبەستانە مەشقی تایبەت کرابوون، بەهەموو جۆرە چەکێك‌و زۆر درندانە رەفتاریان ئەکرد بەرامبەریان، بەلاَم زۆر بەشانازیەوە ئەو هەموو هێزو چەك و رەفتارانەی رژێم بێ‌ئەنجام بوو هیچ کاری نەکردە سەر هێزە جەماوەریە راپەریوەکەو بەپێچەوانەوە چۆکی بەدەسەلاَتی رژێم داداو لە بەرامبەردا تەسلیم بە ئیرادەی جەماوەر بوو بە لێبوردنێکی گشتی هەموو زیندانیەکانی ئازادکرد بەمامۆستا جەمال تایەری سەرکردەوە، کە مەبەستێکی زۆر گەورەبوو بەرزگاربوونی لەبەر دەستی رژێمداو ئەم لێبوردنە گشتیە لە (١٩٨٢/٧/١٤) ئەمە سەرکەوتنێکی زۆر گەورەو دیاربوو بۆ جەماوەری راپەریووی گەلی کوردو بزووتنەوەی رزگاریخوازی نەتەوایەتی بەتایبەت شۆرشی نوێخواز بەسەرپەرشتی (ی.ن.ك)، لەم کاتەدا ئەوەندەی تر ورەی خەلکی بەرزکردەوەو لەناو شارو شارۆچکەو دێکاندا وەکو ئاهەنگ‌و شاییەك پۆل پۆل جەماوەر زۆر بەشانازیەوە پێشوازی‌و سەردانی زیندانییە ئازادکراوەکانیان ئەکرد بێ ترس‌و سلّ کردن لەدەزگاکانی ئەمنی رژێم، هەتا چەند رۆژێك مالّەکانیان بەو جۆرە بوو بەتایبەت مالّی شەهیدی سەرکردە مامۆستا جەمال تایەر کە زۆر ئەشکەنجە درابوو ماوەی ٤٠ رۆژ هەر لەناو سەردابی ئاودا دانرابوو بەو زستانە ساردە وە هەر لەدوای ئەم ئازادکردنە کۆمەلّێکیان پەیوەندی کرد بەسەرکردایەتی شۆرشەوە لە پێش هەموویانەوە شەهیدی سەرکردە مامۆستا جەمال تایەر، کاکە حەمەی فەرەج، کاك احمد کوردە، قادر مەنمی.

* یادەوەریەکانی نوسەر لەو کاتەدا، خوالێخۆش بوو کەمال تایەر کە خۆی زیندانی بوو لەو کاتەدا.

لێبوردنی گشتی ڕژێم بۆ سەربازە هەڵاتوە کوردەکان لەناوچە ئازادەکاندا(ڕزگارکراوەکان)ی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە

وە لەناو بەرنامەو پیلانەکانی ڕژێم بەمەبەستی بەرگریو لاوازکردنی هێزی پێشمەرگە بەخەیاڵی خۆیو لە (١٩٨٢/٧/١٧) لێ بوردنی گشتی بۆ سەربازە هەڵاتوەکانی کوردستان دەرکرد، بەبۆنەی یادی چەند ساڵەی بەناو شۆڕشی حزبی بەعسو چەند ساڵەی دەسەڵاتدارێتی صدام حسێن بە سەرۆك كۆماری عێراق کە لە ١٩٧٨/٧/١٧ دا بوو بە لادانی سەرۆکی پێشوو (احمد حسەن بەکر) لەم کاتەدا بەبۆنەی شەڕی عێراق و ئێران باوەڕ نەبوونی ڕۆڵەکانی گەلی کورد بەم شەڕەو بە سەرکردایەتی حوکمی بەعس لە عێراقدا بەسەدەهاو هەزارەها سەربازی هەڵاتووی کورد لە سنووره ئازادکراوەکانی بەردەست هێزی پێشمەرگەدا بوون و زۆر بە خۆشحاڵییەوە دڵنیا بوون لەخۆیانو ژیانیانو دایكو باوكو کەسو کاریان هاوکاریان ئەکردن و زۆریەشیان بەخێزانو منداڵەکانیانەوە بوون، لەترسی گرتنی ڕژێم وە زۆریش لەم سەربازە هەڵاتوانە هاوکاری پێشمەرگەو ڕێکخستنەکانیان ئەکردو هەواڵ و زانیاری و دەنگ و باسیان لە سنورەکانی ڕژێمەوە ئەگەیاند، بەهۆی هات و چۆی کەسو کاریان، ڕژێم بەم لێبوردنە گشتیە ڕێژەیەکی زۆریانی هێناوەو لەکارو سنووری هێزی پێشمەرگەی پچڕاندن، وە لە ساڵی ١٩٨٢ دا ڕژێمی ئێران هاوکاری چەکدارکردنی کۆمەڵێك خەڵکی کردبوو ژمارەی چەند سەد کەسێك ئەبوو، بەڵام لە سنورەکانی هێزی پێشمەرگەدا بە ناوی ئیسلامی و مەترسی ئەخستە سەر سنورەکە بۆ هێنانی دەستی دەرەوە لە بەرئەوە بڕیاری چەك کردنیان درا لەلایەن هێزی پێشمەرگەوەو لە ماوەی چەند ڕۆژێکی مانگی ١٩٨٢/٧ کۆتایی یان پێ هات، بەڵام بەداخەوە فەرماندەی عەسکەری هێزی پێشمەرگە کاك صلاح مهندس (خەراجیانی) شەهیدبوو لەم چالاکیەداو ئەم تاقمە بەناو ئیسلامیە دروست کراوانەی لە سێ دەوڵەتی دراوسێ کۆتاییان پێ هاتو زۆربەی جەماوەری ناوچەکە کەهاوکاری هێزی پێشمەرگەیان کرد.

داستانی قازان:

هەر لەو ساڵەیشدا بوو لە ١٩٨٢/٣/٥ لە داستانی قازان دا شەهید ئەنوەر حسەن کەرکوکی فەرماندە بەخۆی و ١٠ پێشمەرگەی قارەمان و دڵسۆزەوە شەهیدکران لەوانە:-

((ڕزگار، عەبدولخالق (ئاسۆ)، عەبدوڵڵا چیا، سوارە، کامەران، کەریم گۆران، نەعمان، حەمە شکور، نەجمەددین، سیروانە سوور)) وە لە کۆتایی ساڵی ١٩٨٢و سەرەتای ساڵی ١٩٨٣ گەشەیەکی دیارو بەرچاو لە بزووتنەوەی کوردایەتی لە کوردستانی عێراقدا کەوتە

بەرچاو لەڕووی ناوو چالاكی هێزی پێشمەرگەو دەست وەشاندن لە هێزەكانی ڕژێمی داگیركەرو گرتنی شوێن و جێگا لێ ی و فراوانكردنی سنوری ڕزگار كراو لەدێهات و ناوچەكانی كوردستان كە ئەمانە هۆكارێكی سەرەكی بوو بۆ پێشكەوتنی هێزی پێشمەرگەو پێكهاتەی تازە لەدەستەو كەرتەوە بۆ تیپ و هەر یەكەیەك لەسنوری چالاكی خۆیانداو لەم ساڵەدا تیپ و فەرماندەی تیپ ڕۆڵی دیاریان هەبوو.

دەرکەوتنی تیپی پێشمەرگایەتی وەکو هێزێکی دیاری

یەکەی تیپ و ف/ تیپ ناوو ناوبانگێکی زۆر سەرکەوتووی هەبوو لەناو هێزی پێشمەرگەو جەماوەری کوردستان و لەهەمان کاتدا ترس و سامێکی زۆری بوو بەرامبەر بەهێزەکانی ڕژێمی حزبی بەعس، چونکە ئەم فەرماندە عەسکەریانەی هێزی پێشمەرگە لەناو جەرگەی کارو چالاکی و خاوەن ئەزموون و توانایدا پلەیان وەرئەگرت، جگە لەسەرپەرشتی پێشمەرگە لەڕووی عەسکەری و ئیداری و پەروەردەیی و بەکارهێنانیان لەکاتی هەڵمەت و چالاکی دا سەرپەرشتیان ئەکردن، وە لەدوای تیپ کەرت بوو کە بەچەند کەرتێك تیپێکی پێك ئەهێناو سنوری تیپەکەی بەسەردا دابەش ئەکراو لەکاتی چالاکی دا کەرت بەسەرپەرشتی فەرماندەکەی شوێنی تایبەتی خۆی وەرئەگرت، وە یەکەم گوللەی ئاربی جی لەسەعاتی سفرداو لەیەك کاتدا ئەبوایە لە شوێنی مەبەستی بدایەو ڕاستەوخۆ دەستەی هجومی بۆ دیاری ئەکرا لەگەڵ یەکەم لێدانی شوێنەکەو لەگەڵ بڵاوبوونەوەی دوکەڵەکەدا ئەبوایە ئەو شوێنەیان کۆنتڕۆڵ بکردایەو لەیەکەم چوونە ناوەوەو نیشانەی گرتن و سەرکەوتن لەهەر بنکەو بارەگایەکی ڕژێمدا یەکسەر ئەو دەستە پێشمەرگە بەیەك سەلیەی گڕدار ئەوە نیشانەی سەرکەوتن و خۆشی بوو، بەڵام ناخۆشیش لەوەدا بوو کە شەهید یان بریندارێ خراپ بدرایە چونکە لەناو هێزی پێشمەرگەدا خۆشەویستیەکی یەکجار توندو پتەوو برایانە هەبوو لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەندە بەحەماس و هەستی شۆڕشگێڕی کار ئەکرا شەهید بوون زۆر ئاسایی بوو گرنگتریش ئەوە بەشانازیەوە کام دەستەو کەرت و تیپ زۆرترو ئازایانەتر شوێنەکەی دیاری کراوی خۆیان بگرن، خۆ مردن لەوەدا بوو کە نەگیرێت ئەو دەستەیە زۆر بەشەرمەزاری و هەست بەلاوازیەوە ئەگەڕانەوە، بە شەرمەوە خۆیان ئامادە ئەکرد بۆ چالاکیەکی تر کە هەقی بکەنەوە ئەگەر شەهیدیش بووبن. (پێکهێنانی مەڵبەندو بەشەکانی) بەم جۆرە لە ساڵی ١٩٨٣ یەکەی پێشمەرگە لە بەرفراوانی سنوری چالاکی هێزی پێشمەرگە وا بەچاك زانرا بۆ سەرپەرشتی سنورەکانی هەر تیپێك و سەرپەرشتی و چاودێری ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی لەسنورەکاندا مەیدانیبن، تازەترین یەکەی مەڵبەند دروست بوو کە لە سەرەتادا ژمارەی چوار مەڵبەند بوو کە مەڵبەندی یەك لەسنورەکانی شارباژێڕو قەرەداغ و گەرمیان و شارەزووروو هەورامان و پێنجوێن و شلێرو سنوری سلێمانی بەناو شاریشەوە، مەڵبەندی دوو سنورەکانی سەرگەڵوو بەرگەلو دۆڵی جافاتی کە ئەم سنورە بارەگای بەڕێز مام

جه‌لال و كاك نه‌وشیروان و (م.س)ی تیابوو مه‌لبه‌ندی ٣،٤ دوایی یه‌كخرابوو به‌مه‌لبه‌ندی سێ له‌سنوری دۆڵی بالیسان (خه‌تێ) باره‌گاكه‌ی و سه‌رپه‌رشتی سنوری تیپه‌كانی هه‌موو ناوچه‌ی هه‌ولێر هه‌تا بناری باڵه‌كایه‌تی ئه‌كرد به‌ناو شاری هه‌ولێره‌وه، هه‌موو مه‌لبه‌ندێك شوێنی باره‌گایه‌كی خۆیان هه‌بوو، زۆر به‌دیاری به‌خانوو تیپێكی مه‌لبه‌ند له‌و نزیكه‌دا پارێزگاری ئه‌كرد، وه هه‌ر مه‌لبه‌ندێك ئه‌ندامێكی (م.س) به‌رپرسی یه‌كه‌م بوو وه‌كو به‌رپرسێكی (ی.ن.ك) له‌هه‌موو ده‌زگاكانی پێشمه‌رگایه‌تی و كارو چالاكی و رێكخستنه‌كان و كۆمه‌لایه‌تی و ئه‌ندامه‌كانیش بریتی بوون له به‌رپرسی هه‌ردوو رێكخراوه‌كه به‌كۆمه‌له‌و شۆڕشگێڕانه‌وه، به‌رپرسی هێزی عه‌سكه‌ری كه له‌سه‌ر تیپه دێرین و خاوه‌ن ئه‌زموون و سه‌ركه‌وتوه‌كان دیاری ئه‌كرا، هه‌ندێ جار مه‌لبه‌ندێك له‌یه‌ك به‌رپرسی عه‌سكه‌ری زیاتری هه‌بوو، ئه‌م به‌رپرسه عه‌سكه‌ریانه به‌راوێژ له‌گه‌ڵ لێپرسراوی مه‌لبه‌ندو رێكخستنه‌كان زانیاری ته‌واویان له‌سنوره‌كه‌ی خۆیان له‌هێزی رژێم وه‌رئه‌گرت و له‌كاتی خۆئاماده‌كردن بۆ چالاكی به‌رنامه‌یه‌كیان دائه‌ڕشت و كات و شوێنیان دیاری ئه‌كردو دابه‌شی شوێنه‌كانی رژێم به‌سه‌ر تیپ و كه‌رته‌كانداو له‌كاتی ئه‌نجامدانیا سه‌رپه‌رشتی ته‌واویان ئه‌كردن به‌پێی مه‌به‌ستی سه‌ربازی‌ی سیاسی پێویست.

وه له‌ناو ئه‌ندامانی مه‌لبه‌ندا به‌رپرسی كۆمه‌لایه‌تی هه‌بوو بۆ سه‌رپه‌رشتی ئیش و كارو كێشه‌ی جه‌ماوه‌ری سنوره‌كه‌و به‌ڕێوه‌بردنی ئیداره‌كانی دارایی و پێویستیه‌كانی مه‌لبه‌ندو له‌هه‌مان كاتدا سه‌رپه‌رشتی دادگای سنوره‌كه‌یان، كه هه‌ر سنوره چه‌ند دادوه‌رێكی تیا بوو بۆ لێپرسینه‌وه له‌و كه‌سانه‌ی رژێم كه ئه‌گیران له شه‌ڕه‌كاندا یان له‌چالاكی ناو شارو به‌رده‌سته‌كانی رژێم، یان ئه‌وانه‌ی سه‌رپێچی یاساییان ئه‌كرد، به‌رووی پێشكه‌وتنی شۆڕش به‌جۆری یاسایی و به‌دادگایی سه‌رپه‌رشتی دادوه‌ره‌كان (حاكمه‌كان) ئه‌نجام ئه‌دراو كه‌س بۆی نه‌بوو ده‌ست وه‌رداته كاروباریان و له لایه‌ن لیژنه‌ی بالای دادگاوه كه (م.س) سه‌رپه‌رشتی ئه‌كرد به‌چه‌ند دادوه‌رێكی به‌تواناتر چاودێری و سه‌رپه‌رشتی ئه‌كران و كارو كێشه‌كانی جه‌ماوه‌ری سنوره‌كه‌یشیان به‌جۆری یاسا ئه‌گه‌یانه ئه‌نجام، وه زۆر پێیان باشبووه له‌ناو ده‌زگاكانی مه‌لبه‌نده‌كاندا ده‌زگای راگه‌یاندن كه به‌رپرسی تایبه‌تی هه‌بوو بۆ رازاندنه‌وه‌ی به‌رنامه‌و په‌خشان و نووسینه‌كانی راگه‌یاندن و كارو چالاكیه‌كانی هێزی پێشمه‌رگه‌و گه‌یاندنی به رادیۆو رۆژنامه‌و بلاوكراوه‌كانی سه‌ركردایه‌تی و(م. س) به جۆرێكی زۆر به حه‌ماس و سه‌رنج راكێشه‌ری جه‌ماوه‌ر له‌رووی هه‌ستی شۆڕشگێڕییه‌وه، هه‌ندێ جار كاری هونه‌ریشیان پێشكه‌ش ئه‌كرد له‌شانۆگه‌ری و كۆڕو كۆبوونه‌وه‌و سیمینار له‌سه‌ر بابه‌تی به‌كه‌ڵك و سه‌رده‌م و خولی رووناكبیری بۆ

کادرەکـانو ڕێکخـستنەکان، وە لـەناو دەزگاکـانی تـری مەڵبەنـدا دەزگـای خەسـتەخانەو پزیـشکەکان هـەبوو کـە لـەو پزیـشكو برین پێچانە پێك هـاتبوو کـە پەیوەنـدیان بـەهێزی پێشمەرگەوە کردبوو کە بەڕاستی خزمەتی دیارو لەبەرچاویان هەبوو لەلایەك پزیشك بوون لەولاشەوە پێشمەرگەو ناوجەرگەی چالاکیدا بەشداریان ئەکرد، زۆر ئازایانەیش لەکاتی برینداربوونی پێشمەرگەدا بەئەدەواتی پێویستی پزیشکی هەر زوو هەڵ ئەسان..

هاوکاری نێوان هێزی پێشمەرگەی کوردستان و جەماوەر و ڕێکخستن

بە چارەسەرکردنی (أسعافات اولی)و ڕزگارکردنیان لەمەترسی شەهیدبوون بەڕاستی ئـەم پزیـشکانەی شـاخ خزمـەتی گـەورەیان کـرد بـەهێزی پێـشمەرگەو بزووتنـەوەی ڕزگاریخوازی کوردو هەمیشە لەخزمـەتی جـەماوەری سنورەکەی خۆیـان بـوونو بووبونـە مایەی دڵخۆشی دێهات نشینو خێزانە جوتیارەکانی سنورە ئازادکراوەکانی بەردەستیان ڕۆژانـە ژنو منـداڵو پـیرو گـەنج بەتایبـەت سـەربازە هـەڵاتوەکان لـەکاتی نەخۆشیەکانیاندا ڕوویـان تێئـەکردنو زۆر بـەڕووی خۆشـەوە چارەسـەریان ئـەکردن ئەگـەر بەدەستنیـشان کردنی داوو دەرمانیش بوو بێت، تەنانـەت هەنـدێ نەشتەرگەریی (عملیات)ی بچوکیشیان ئەنجام ئەدا یان مارو دوپشك پێوەدان یان خوێن بەربوون زوو فریای ئەکەوتن بەتایبەت بۆ ژن لـەکاتی منداڵبوونیانـدا کـە ئەمـە بارێکی زۆر مەترسیدارو پڕ بایـەخ بـوو لەسنورەکانی هێـزی پێـشمەرگە چـونکە ڕژێـم هـەموو ئـەم دەزگـا تەندروسـتیو پـەروەردەو خزمـەت گوزاریانـەی گـەڕانبوەوە بـۆ ژێـر دەسـەڵاتی خۆیـانو ئـەم سـنورانەی بەردەسـت هێـزی پێشمەرگە بێبەری کردبوو لـەو جـۆرە خزمەتە جەماوەریانە لەگەڵ ئـەو کـەمو بێتوانایی دەزگاکانی سنووری پێشمەرگە بۆ خزمەتی خەڵکەکە زیاتر جەماوەرەکە دڵیان بـەو سنورە ڕزگـارو ئازادکراوانـە خۆشتربوو لەگـەڵ ئەوەشـدا کـە لەبـەردەم هەڕەشـەی تـۆپو فڕۆکـەو پـەلامارو جۆرەهـا نەخـشەی دوژمـن دا بـوون، تەنانـەت ئابلۆقـەی ئابووریـان لەسـەربوو پیاوەکانی ڕژێم نەیان ئەهێشت خواردەمەنیو هیچ پێویستیەکی ژیان بەئاشکرا ببرێـت بـۆ ئـەم سـنورانەو هاتووچـۆی سـەیارە لـەم دواییـەدا بەتـەواوی قەدەغـەکرا تەنانـەت خـەڵك بـەنهێنی نەبوایـە هاتوچۆیان بکردایـەو چـەندەها لـەم ڕێگایـەدا تووشـی ئـازاری گـرتنو کوشتن بوون، بەڵام بۆ مێژوو.

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان: مامۆستا جەمال هەڵەبجەیی، عادل شوکر گەرمیانی.
چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان حمە ڕەشید باریکەیی، حمە نوری گەرمیانی.

شەڕی براکوژی (خۆ کوژی):

جەماوەری شارو شارۆچکەکانی بەردەستی ڕژێم و لەپێش هەموویانەوە ڕێکخستنەکان بە ئەوپەڕی هەست بەلێپرسینەوەوە پێویستیان ئەگەیاندە سنورەکانی هێزی پێشمەرگەو دێهاتەکان و پێویستیەکانی هێزی پێشمەرگە تەنانەت تەقەمەنی و لەناو ماڵ و خێزانەکانی خۆیاندا کەسانی هاتووچۆکەرانیان ئەحەواندەوەو هاوکاریان ئەکردن و زۆرجاریش چەکدارە کوردەکان لەسنورەکاندا هاوکاری بەرچاوی هێزی پێشمەرگەو پێویستیەکانیان ئەکردن، وە لەناو شارو شارۆچکەکانیشدا کاروباری چالاکی و پەیوەندی ڕێکخستنەکان هەتا ئەهات زیادی ئەکردو گەشەی بەخۆوە ئەبینی بەتایبەت ڕێکخستنەکانی ناو (ی.ن.ک) لە ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران بەپلەی یەکەم و دوایی یەکێتی شۆڕشگێڕان وە لە چالاکیەکانی ئەم ساڵەداو لە (١٩٨٣/١/٢) بەنهێنی یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان دامەزرا. ساڵی هەشتاکان و چەند شەڕێکی براکوژی و (خۆکوژی) کوردکوژی هەرچەند سەرەتای هەشتاکان ساڵێکی بەرەو پێشچوونی گەشەکردن و دەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بوو لەهەموو ناوچەکانی کوردستاندا دەسەڵات و چالاکی هێزەکانی پێشمەرگەی ئەگەیشتێ و زیانی گەورەو جگەربڕیان لەدام و دەزگاکانی ڕژێمی بەعسی سەدام یان ئەداو زۆر لە نەخشەو بەرنامە ڕەگەزپەرستیەکانیان پوچەڵ ئەکردەوە بەجۆرێك جێگای ئومێدو پشتی گەلی کورد بوو، بۆیە بەتایبەت لە پاراستنیان لە ڕاگواستن بەڵام ئەوەی جێگای داخێکی هەرە گەورەبوو لەم ساڵانەدا ئەوەبوو کە هێزو دەستە پێشمەرگە جیاجیاکانی سەر بەحزبە کوردستانی و نیشتیمانیەکان دەستیان و سەنگەرەکانیان سوورکرد بەخوێنی هاوڕێکانیان و ئەو فیشەك و تەقەمەنی و چەکانەی ئەبوایە بەحساب بەمەبەست بەکار بهێنرایە بەرامبەر بەدوژمنە داگیرکەرە سەرسەختەکەی گەلەکەیان، ئەمان بەپێچەوانەوە لەلاشەی بریندادی خۆیاندا سەرفیان کردو بەگشتی دڵ پڕ لە تاسەی ئازادیەکەی دایکی جگەرسۆزی نیشتیمانیان سوتاندو لەساتە وەختێکدا چەند دایکێکیان پێکەوە جەرگ بڕی و لەچەند خاڵێکی ڕەشدا مێژوویان لەناو بزووتنەوەی نەتەوایەتیماندا لەکەدار کرد، لەو شەڕی براکوژی و خۆکوژیانەدا:-

١- لە ڕۆژی (١٩٨١/٦/٢٣) لەسنوری هەرێمی ٣ی شارباژێر بە بەرپرسی دەستەکەوە شەهید کران کە مامۆستا جمال عزیز فارس و شەهید فەرهاد قادر ڕەشیدو شەهید فایق محمد مارف (فایەقی خەبات) و شەهید جەلال احمد رسول ولوبەیی و شەهید وەستا ڕەحیم بوون.

٢- لە ڕۆژی (١٩٨١/٨/٢٠) شەهید جمال عەلی باپیر فەرماندەی هەرێمی ٤ لەگەڵ شەهید شێرکۆ شێخ عەلی و شەهید اسماعیل صالح گەورە دێیی و شەهید کاروان چالاخی و شەهید حەسەن مەحمود قارەمان گەلاڵەیی و شەهید محمد دۆڵ مازەڵەیی لە سنوری دۆڵی جافایەتی لەچەند مەترە چوارگۆشەیەکی ئەو سنورەی خاکی کوردستاندا لوولەی چەکەکانیان کردە یەکتری و گەورەترین زیانیان لەسامانی بەنرخی گەل و شۆڕشەکەیان دا.

٣- وە لە (١٩٨٣/٤/١٥) شەهیدی فەرماندە کاکە (شەماڵ) شێخ محمد باخی شەهید کرا لە دێی باداوان. جگە لەم بارە ناڵەبارەی ناو هێزەکانی پێشمەرگەو لەملاشەوە ڕژێمی بەعس بەچەندەها دەستەی چەکدار کردبوو بەناوی (مەفرەزە خاصە)و وەکو گورگی هار چەشەی کردبوون و بەسەیارەو چەك و پارە لە خۆیانی بایی (غەڕا) و هەڵنابوون بۆ ڕاوی پێشمەرگەو لەبەرامبەری هەر دەست وەشاندنێکدا هەندێ خەلاتیان بکات، زۆر بەداخێکی گەورەوە لەو دەست وەشاندنە خۆفرۆشانەی چەند دەستەیەکی چەکداری سنوری زەڕایەنی شارەزوور.

شههید بوونی سیروان تاڵهبانی فهرماندهو هاوڕێكانی

لــه شــهوی (٢٩-١٩٧٩/٤/٣٠)دا لــهنێوان هــهردوو دێی زێڕینجــۆدا بۆســهیان بــۆ شـههیدی سـهركردهو فهرماندهی هـهرێمی (٥)ی قـهرهداغ دانا لـه كاتێكدا كه بهمهبهستی گهیاندنـهوهی كۆمـهڵێك چـهك و تهقهمـهنی بـهتراكتۆرێك بگهیهنێتـهوه ناوچـهی سـنوری هـهرێمی (٥)ی قـهرهداغ و گـهرمیان بـهڵام زۆر بهداخـهوه ئـهم چـهكدارانهی ڕژێمـی بـهعس بههــهموو تواناكانیانــهوه لــهم فهرمانــدهو پێــشمهرگانهیان داو هــهموویان شــههیدكردن و لاشهكانیان خستنه بهردهم ئاغاكانیان له پیاوهكانی دهزگاكانی ڕژێمـی بهعسو شـههیده نـهمرهكانیش ئهمانـه بـوون: شـههیدی فهرمانـده سـیروان (فیـصل شێخ ڕهشـید تاڵـهبانی، شـههید حهسـهن خـاوێنی، شـههید حـاجی چاوشـین، شـههید علـی چلبی، شـههید نـهجات كـهركوكی، شـههید محمـد مـام كـهریم ڕاوگـانی سـایهقی تراكتۆرهكـهو دانیـشتووی دێی زێڕینجۆ بوو لهكاتێكدا شههید حهسهن خاوێنی بهبریندای قاچێكی كهوتبووه ژێر تایهی تراكتۆرهكـه زۆر هـهوڵی دابـوو نـهیتوانیبوو دهری بكـاتو دهربازبێـت هـهتا بـهیانی ڕۆژ بووبـوهوهو زۆر هـاواری كردبـوو كـه ڕزگـاری بكـهن بـهڵام چـهكدارهكان لهبهیانیـدا زۆر نامهردانه ئهچنه سهریو بهگولله دهست ڕێژی لێ ئهكهنو شـههیدی ئهكـهن بهم دیمهنه پڕ لهسـتهمه یهكپارچـه جـهماوهری سـنوری ئـهم دێیانـهو شـارهزووررو كوردسـتان ئـهو ڕۆژه غهمبار ئهكهنو دڵی دوژمنانی گهلی كوردیان پێ خۆش ئهكهن.

حەڤدە شەهیدەکەی قرگە :

وە لەناو هەمان بەرنامەو بۆسە نامەردانەکەی ڕژێمی بەعس کە بۆ پێشمەرگەکانی کوردستانی ئەنرایەوە بەدەستە چەکدارە خۆفرۆشە ئەڵقە لە گوێکانی، ئەو بۆسەیە بوو کە تیایدا (١٧) حەڤدە پێشمەرگەی ئازاو چاونەترسی تیا شەهید بوو، ئەو پێشمەرگانەی کە بەشەوانی ساردو سەرماو سەهۆڵ بەندان لە شاربازێری مەڵبەندی یەکەوە ئەگەیشتنە ناوجەرگەی شاری سلێمانیو شەوانە چەندەها کەسانی لە پیاوەکانی دەزگا داپلۆسێنەرەکانی ئەمنو استخباراتی ڕژێمیان تەمێ ئەکردو بەسزای گەلو شۆڕشیان ئەگەیاندو شەهید بوونی ئەم دەستەیە بەداستانی شەهیدانی قرگە لە مێژووی شۆڕشی گەلەکەماندا تۆمارکرا کە ئەویش لە شەوی (٢٨-١٩٨٣/٦/٢٩) لەکاتێکدا چەند دەستەیەکی هێزی پێشمەرگە لەناو شاری سلێمانیەوە ئەگەڕێنەوەو لەدێی قرگەی چاونەترسو لە شەوێکی ڕەمەزاندا لە پارشێودا پشویەك ئەدەنو بەدوو تراکتۆر ئەگەڕێنەوە بەسەرپەرشتی هەردوو شەهیدی فەرماندەی کاکە شێخ حسێنە سورو کاکە عبدالرحمانە سوور هەرچەند دوو پێشمەرگە بەکەمین لەپێش خۆیانەوە ڕەوانە ئەکەن کەئەوانیش کاك فەرەیدونە سوورو کاك بەکر کوشنچی بوومو کاتێك ئەگەنە هەردوو پێشمەرگەکە دڵنیا ئەبن لە ڕێگاکەو هەڵیان ئەگرن ئازانن کەمینی ئەو خۆفرۆشانە لە شوێنێکی زۆر نادیاردا لەنێوان دێی قرگەو بناری وێڵەدەردا ئەبێت، تراکتۆری شەهید شێخ حسێن لە پێشەوە ئەبێت لەپڕ بەئاربی جی لێیان ئەدەن تێکڕا بەسەختی دەست ڕێژی هەموو چەکەکانیان، لە ئەنجامدا ئەم پێشمەرگانە شەهید ئەبن: (١- شەهید ئاگری نوری ڕەزا ٢- شەهید ئاراس محمود هەمزە ٣- شەهید تەها عبداللە محمد سعید ٤- شەهید محمد کەریم ساڵح محمد ٥- شەهید ئازاد ڕەشید عارف) (شەهید عیسا غەفور محمد ئەمین، شەهید نەوزاد محمد تاهیر، شەهید محمد عبدالکریم قادر، شەهید محمد عبدالرحمن ئەحمەد، شەهید بەکر ڕەحمان حسێن، شەهید عومەر شەریف مستەفا، شەهید ڕەحیم عوسمان کەریم، شەهید دڵشاد نەوزاد مستەفا، شەهید سالار فتح اللە محمد، شەهید کاروان عمر محمد، شەهید ئامانج عبداللە محمد، شەهید غەفور عبدالکریم ئەمین، کە ئەمە سایەقی تراکتۆرەکە بوو، شەهید شێخ حسێن سوور کە لەوکاتەدا بەخەستی بریندار بووە بەڵام زۆر ئازایانە توانیوێتی خۆی دەرباز بکاتو لەناو شارایەکی دەغڵو داندا خۆی بشارێتەوە، هەروەها کاك فەرەیدونە سوورو کاك ئازاد عەلی بەبرینداری خۆیان دەرباز کردووەو خەڵکی دێکانی: قرگەو ڕازایانەو داربەڕولەو دوایی وێڵەدەر زۆر مەردانە هاوکاریان کردوون بە سەیارەو تراکتۆر، وە لەهەمان شەودا پێشمەرگەکانی تراکتۆری

دووەم بەتایبەت کاک حداد ئەگەڕێنەوە بۆ شوێنی ڕووداوەکەو لەو ناوەدا شەهید شێخ حسێن سوور بە بریندارى ئەدۆزنەوەو بەکۆڵ ئەیگەیەننەوەو دێی وێڵەدەر لەماڵی مامۆستا مارف بەتایبەتی زۆر هاوکاریو خزمەت ئەکرێن، دوایی ئەیانگەیەننەوە نەخۆشخانەی شۆڕش لەدێی باراو، کاتێک تراکتۆرەکەیان بینی کە ناوەکەی پڕ بووە لەخوێنو سەر زمێری پێشمەرگەکانیان کرد زانیان کە ئەوانەی لەو تراکتۆرەدا بوون هەموویان شەهید بوونو لاشەکانیان براون، و پێشمەرگەیەکیش بەناوی نەوزاد بەبریندارى بەدیل گیراوە، بەم تاوانە گەورەیە ئەم دەستە چەکدارەی ڕژێم ڕووی خۆیان ڕەش کرد لەبەردەم جەماوەری گەلەکەیاندا بۆ هەتاهەتاییو لە مێژووی ڕەشیاندا تۆمارکرانو شۆڕشیش هەر بەردەوام بوو هەتا ڕاپەڕینی سەرتاسەریو سەرکەوتن وە لەبەیانی دا کاک سید احمد برزنجی برای شەهید شێخ حسێنە سور ئەگاتە لایانو زۆر مەردانە هاوکاریان ئەکات.

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان سەید احمد بەرزنجی، حداد ، فەرمیدوون.

چەند ڕاپەڕینی جەماوەریو چالاکیەکانی هێزی پێشمەرگە پێش ووتووێژی ساڵی ١٩٨٤

لەگەڵ ئەوەشدا کە سەرکردایەتی ڕژێمی بەعسی سەدام هەمیشە بەردەوام بوو لەلێدانو سەرکوت کردنی گەلی کورد بەجۆرەها نەخشەو بەرنامە دارێژراوەکانی لە ڕاگواستنی شارۆچکەو دێهاتەکانی کوردستانو گرتنو ئەشکەنجەدانی ڕۆڵەکانی گەلی کورد بەڵام جەماوەری گەلی کورد لەهەموو شوێنەکانی کوردستاندا تا دەهات خۆڕاگرترو ڕق ئەستورتر دەبوونو زیاتر جۆشو خرۆشی گیانی بەرگریو شۆڕش گێڕیان زیاد ئەبوو بەتایبەت لەئەنجامی گەشەکردنو فراوان بوونی هێزی پێشمەرگەو زیاد بوون و گەیشتنی چالاکیان بۆ زۆربەی شوێنو ناوچەکانی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ڕژێمو زیان گەیاندن بەدام و دەزگا داپڵۆسێنەرەکانیانو بەسزا گەیاندنی پیاوەکانیان، هەربۆیە لەڕۆژی (١٩٨٣/٣/٢٨) بەرفراوانترین خۆپیشاندانی ناڕەزاییو ڕاپەڕین لە شارۆچکەی ڕەواندز کرا بەرامبەر بەسیاسەتی نەگریسی ڕاگواستنو ئەم ڕاپەڕینە هەموو جەماوەری شارەکەو دەوروبەری گرتەوەو توانیان کۆنترۆڵی شارەکە بکەن هەتا ڕژێم ناچار بوو بە هێزێکی زۆر گەورەی عەسکەریو فڕۆکە دوای چەند ڕۆژ زۆر بەلاوازیەوە چووەوە ناو شارەکە. وە لە هەمان ساڵدا بەمەبەستی تەمێ کردنی پیاوەکانی ڕژێمی بەعس لە سنوری دۆی (بانی خێلان)ی دەربەندیخان کە نەیان ئەهێشت خەڵکی ئەم دێیانە بچنە سەر ئیشو کاری زەوی و زارو کشتوکاڵەکانیان بۆیە هێزی پێشمەرگە لەسنوری مەڵبەندی یەكو چەند دەستەیەك بەسەرپەرشتی شەهیدی فەرماندە کاکە محمودی مامە عزیزو فەرماندە کاکە سەلامی کوێخا عەزیزو حمە قاشتیو چەند دەستەیەك بە بەرنامەیەکی گونجاوو هاوکاری تەواوی ژنو پیاوی دێکە توانیان لێدانێکی باش لەو هێزە سەربازو پیاوەکانی ئەمنو استخبارات بدەنو بۆ هەتاهەتایی تەمێیەکی باشیان کردن، ئەمانە نمونەیەکن کە هەمیشە هێزەکانی پێشمەرگە قەڵغانی پاراستنی جەماوەری گەلی کوردو هێزی بەرگری بوون، لە جەماوەر لەهەر جۆرە دەست درێژیەکی پیاوەکانی ڕژێم، وە لە (١٩٨٣/٧/١٤)دا مامۆستای سەرکردە (جەمال تایەر) لە کارەساتێکی چاوەڕوان نەکراودا بەڕووداوی سەیارە شەهید بوو کە بوو بەزیانێکی زۆر گەورە لە سەرکردایەتی گەلی کوردو شۆڕشە ڕزگاری خوازەکەی بەتایبەت مامۆستا جەمالی سەرکردە پاڵەوانی هەڵسانەوەی شۆڕش بوو لەدوای کارەساتی هەرەسو سەرکردەیەکی زۆر بەتواناو بلیمەتی مەیدانی خەباتی ڕێکخستنو پاڵەوانی ناو زیندانو سەرکردەیەکی خۆشەویستی ناو

هێزی پێشمەرگە، لەم ساڵەداو لەسنوری بالیسان شەهید بوو. وە لەشالاوێکی دڕندانەی ڕژێم بۆ سەر گیانی کوردو لە ۱۹۸۳/۷/۳۰، دەزگاکانی ڕژێم لەسنوری پارێزگای هەولێر نزیکەی (۸) هەشت هەزار بەرزانی لە پیاوو کوڕو گەنجی بە ئەنفال برد بێسەرو شوێن لە نیوە شەودا دای بەسەریاندا لە مجمەعەکانی هەردوو قوشتەپەو بحرکەو حەریر و گۆڕە تووی لای مێرگەسوور. وە لە ۱۹۸۳/۸/۲۸ شالاوێکی زۆر دڕندانەی عەسکەری ڕژێم بۆ سەر گوندی چیمەنەکانی نزیك شاری کەرکوك بەشەهید کردن‌و بریندار کردنی چەندەها لە خەڵکی ئەم چیمەنانەو وێرانکردن‌و کاول کردنی دێکان‌و لەم کاتەوە چیمەن ناونرا بە چیمەنی شەهیدان، وە لە ۱۹۸۳/۱۰/۱۳ هەڵمەتێکی فراوان‌و پێشمەرگە ئاسا بۆ سەر ناوچەو سنورەکانی بێتواتەو ڕزگارکردنی ئەم سنورە لەچەکدارەکانی ڕژێم کە وەکو پیلانێك ڕژێم ئەنجامی دابوو بۆ دژایەتی کردنی هێزی پێشمەرگە، بەڵام زۆر ئازایانە لەم چالاکیەدا هێزی پێشمەرگە زۆر پاڵەوانانە لەماوەی چەند ڕۆژێکدا بەتەواوی سنورەکەیان پاك کردەوەو ئەو ناوچەیە ڕزگارکرا وە پیلانەکەی ڕژێم پوچەڵ کرایەوە، ئەم چالاکیەی هێزی پێشمەرگە لەم کاتەدا چاوشکاندنێکی زۆر گەورە بوو بۆ هێزو بەرنامەکانی ڕژێم و هەروەها بەرزکردنەوەیەکی بەرچاوی وورەی پێشمەرگەو هەستی شۆڕشگێڕی‌و دڵسۆزی جەماوەر بوو، وە لەساڵی (۱۹۸۳ و ۱۹۸۷/۱۱/۱۲)دا ڕژێمی بەعس هێرشی کردە سەر دێی چیمەنی دێرینی نزیك شاری کەرکوك‌و (۱۵) کەسی لێ شەهید کردن‌و لەو ڕۆژەوە ناوی چیمەنی شەهیدانی وەرگرت لە ۱۹۸۷/۱۱/۱۲ جگە لەوەی ئەم گوندە هەژارەی چیمەن خاوەنی چەندەها لەم جۆرە هێرشانە بووە لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە بەهەموو جۆرە چەکەکانیان بەمەبەستی کوشتن‌و دەرپەڕاندنیان‌و چەندەها کەسیان لە هەموو ئاستە تەمەنەکانیان شەهید بووە لە ژمارەی ماڵەکانیان زیاتر، لەو شەهیدانە (بەکرو سەید مەجیدو هیواو کاوەو زەیدان و هێرش و حاجی صادق و ئازادو اسماعیل و مامەقالەو ڕزگارو ئارام و (عزیز و غەریب) دوو برا فەقێ محمد و نافع و کامران و بەکرو أحمد و کاوە ناصح و مەجیدو شەریف و ڕەجەب و زەیدان مستەفا و عبدالرحمن و صادق و جبار عبێد، بەگشتی (٦٣) شەهیدی دێی چیمەن، وە لەئەنجامی ئەم هەموو چالاکی‌و فراوان بوونەی هێزی پێشمەرگە لە زۆربەی سنورو ناوچەکانی کوردستانداو بەرەنگاری تەواو بەرامبەر بەشکستی بەرنامەکانی ڕژێم لە کوردستاندا وەکو هێزو پشتیوانێکی جەماوەری گەلی کوردستان‌و بەدەرکەوتنی سەرکردایەتی‌و هێزەکانی پێشمەرگە وەکو هەیبەتێك کە تێکڕای جەماوەری کوردستان بەخاوەنی خۆیان بزانێت بەتایبەت سەرکردایەتی‌و هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) کە بەڕاستی لەو ساڵانەدا وەکو تاقە هێزێکی بەتواناو شۆڕشگێڕ لەمەیدانی خەباتدا زۆربەی ناوچەکانی خستبووە ژێر دەسەڵاتی وە

لەهەمان ساڵدا شەڕی عێراق ئێران بەرەو سەختیو ماڵوێرانی تر ئەڕۆیشت کەتیایدا گەلی عێراق و ئێران لەمەترسی سوتاندنی ئاگرەکەی دابوون هەتا ئەهات دژوارتر ئەبوو بەتایبەت لەم کاتەدا شۆڕشی کۆماری ئێران بەڕابەری ئیمام خومەینی لەسەردەمی زۆر بەحەماسو خۆ بەقوربانی داندا بوون، جۆرەها بیرکردنەوەیان بوو وەکو مەزهەبێکی شیعی خۆیان کە هەرچی زووتر خۆیان بدەن بەکوشتو بەناوی شەهیدبونیان و زووتر گەیشتنە بەهەشت تەنانەت ئەگەر بەدیلی بگیرانایە ئەگریان لەوەی بۆ شەهید نەبوون، وە زۆربەی دانیشتوانی (٦٠) ملیۆنی ئێران بەشێوەی خۆبەخش (تەتەوع) لەناو سوپای پاسداران ناونووسو نیزامیو ئامادەکرابوون بۆ شەڕ بەجۆرەها ناوی سوپای پاسداران، ئەمانە تەنیا لەناو کوورەی ئەو دۆزەخی شەڕەدا کۆتاییان پێهات تاڕادەیەك و ناوچەکەیش لەمەترسیان ڕزگاربوون لەوکاتەدا بەهێزێکی نێودەوڵەتی.

هاتنە پێشەوەی ووتوێژ (مفاوەزات) ی ساڵی ١٩٨٤

وە هەر لەم ساڵەداو لە مانگی ١٩٨٣/١١ ڕژێمی بەعسی سەدام مبادرەیەکی هێنایە پێشەوە کەئەویش هێنانە پێشەوەی ووتووێژ (مفاوەزات) تایبەت لەگەڵ سەرکردایەتی (ی.ن.ك)دا هەرچەندە ئەم جۆرە کردارانە بەتەمەنی شۆڕشەکانی گەلی کورد لەلایەن حکومەتو حزبەکانی دەسەڵاتدارو هەمیشە هێناویانەتە پێشەوە بەچەندەها جار هەر لەساڵەکانی (٦٣، ٦٤، ٦٧، ٧٠، ١٩٨٤، ١٩٩١) بەڵام هەموو کاتێك بێئەنجام بووە هەر بەدەستی ڕژێم خۆی، ئەگەر چەند ساڵیشی خایاندبێت هەموو کات ئەم ڕژێمانە وەکو بەرنامەو پیلانێك لەکاتی پێویستیو هەڵسانەوەی بەرژەوەندی خۆیدا بووە لەگەڵ ئەوەشدا گەلی کوردو شۆڕشو سەرکردایەتی بەئەوپەڕی ماوەی شۆڕشو جەماوەری گەلی کورد بەتایبەتی لەناو ساڵەکانی ووتووێژ لەنێوان ١٩٨٣/١١ بۆ ١٩٨٥/١/١٥ نیەتی پاكو خۆشحاڵیو سەلماندنی هاونیشتمانێتی و شانازی لەکوردو شۆڕش بەوەی کە کێشەکەی بەڕێگای ئاشتیو ووتووێژ چارەسەر بکرێت، ئامادەییان پیشان ئەدا بۆ ئەم مەبەستانەو لەم کاتەشدا کە ڕژێمی عێراق لەو شەڕەدا بوو لەگەڵ ڕژێمی ئێراندا لەبەر ئەم هۆیانە سەرکردایەتی (ی.ن.ك)و لەسەرووی هەموویانەوە بەڕێز مام جەلال سکرتێری گشتی هەر زوو ئەم پێشنیارەی ووتووێژەی قبوڵ کردو لەماوەی ئەو ساڵەدا لەنێوان نوێنەری هەردوولادا چەندەها خولی دانیشتن کرا، کە هەر لەسەرەتاشەوە وەفدەکانی یەکێتی نیشتیمانی بێسڵ کردنەوە چوونە بەغداو ئامادەییان دەربڕی بۆ دانیشتن، زۆر بەپەرۆشەوە بەگشتی شۆڕشو هەموو جەماوەری گەلی کوردو گەلی عێراقیش بەهێزەکانی

عەسکەریشەوە تەنانەت لەو ساڵەدا هەموو لایەنەکان چالاکیان وەستا تا ڕادەیەك و شەڕو شاڵاوو پەلاماری ئێران بەهەمان شێوە، هەموو لەئاستی چاودێری گەیشتن بەدوا ئەنجامی ئەم وتووێژەی نێوان سەرکردایەتی (ی.ن.ك) و ڕژێمی عێراق دا بوون، تەنانەت هێزەکانی پێشمەرگە هاتنە ناو جەماوەر لە سنورەکانی ژێر دەسەڵاتی ڕژێم و سەر جادەکان و لیژنەی تەنسیق لەنێوانیاندا لە شارو شارۆچکەو سنورەکاندا دروست بوو بۆ کارو پەیوەندیەکانی نێوانیان، کێشەکانی ڕۆژانەیان، وە لە ڕۆژی ١٩٨٤/٣/٢١ وەکو ڕۆژێکی مێژوویی گەورەترین کۆبوونەوەی پێشمەرگایەتی کرا بەسەرپەرشتی هەڤاڵ مام جەلال لە قەشقۆڵی دوکان لەهەموو شوێنێکی عێراقەوە، کە (مامە ریشە) زۆر بەخۆشەویستی جەماوەر دەرکەوت بەڵام زۆر بەداخەوە هەروەکو نیەتەکانی پێشووی ڕژێمەکان لەم جۆرە داهێنانی ووتووێژانەدا نەیان هێشت بگەنە ئەنجام بەبیانووی ئەوەی لەدوا هەوڵدا کە ئیمزا کردنەکەی هەردوولا مابوو گوایە بەدەست تێوەردانی دەوڵەتی تورکیاو ناردنی بەرپرسێکیان ڕژێمی عێراقی ناچارکرد کە پەشیمانی بکاتەوە، هەرچەندە ئەمە پیلانێك بوو بۆ لەدەست دانی ئەم هەلە، بەتایبەت دژی گەلی کورد کە ئەبوایە ڕژێمی عێراق وەکو بەرژەوەندی خۆی و نیشتیمان و گەلەکەی ئەنجامی بدایە، وە لە ڕۆژی ١٩٨٤/٣/٢١ پێشمەرگەی دیارو بەتوانای شارباژێر کاکە برا بەهەڵگرتنەوەی مین شەهید بوو زیانێکی گەورەی گەلی کورد بوو، لەگەڵ ئەم پاشگەزبوونەوەی ڕژێمی عێراقداو لەهەمان کاتدا سەرکردایەتی یەکێتی نیشتیمانی پێشنیاری ئەوەی کرد کە ڕازیە بەوەی شەڕ نەبێت وەکو هودنەیەك هەتا دوای شەڕی عێراق و ئێران بەمەرجێك دێهاتەکانی کوردستان تێك نەدرێت کە دێهاتی نیشتیمانی عێراقە وەکو هەڵوێستێکی شۆڕشگێڕی و نیشتیمانی.

بەڵام زۆر بەبێ شەرمانە ڕژێمی بەعس وەڵامی ئەم پێشنیارەی سەرکردایەتی دایەوەو بەجۆری زۆر ناشیرین بە بەڕێز مام جەلال، وە وەڵامدانەوەی ڕژێم بەهەڕەشەو سووربوون لەسەر وێرانکردنی هەموو دێهاتەکانی کوردستان بەهەر تواناو سامانێك بێت ووتیان ئێمە ئەوە مەبەستی سەرەکیمانە ئەبێ دێکانی کورد نەهێڵین.

شەهید کردنی چەند سەرکردەو پێشمەرگەیەك

شـەهید کردنـی هـەردوو فەرمانـدە: شـەهیدان مـلازم سـەید کـەریم و مامەڕیـشەی ناسـراو بـە (رجل حديدي)، هەرچەندە لەو ساڵانەی ووتووێژدا بەناو کە ئەکرا، لەهەمان ئەو کاتانەدا ڕژێم پیاوو دەزگاکـانی هـان ئـەدا بەچـەندەها پـیلانو کوشـتنو گـرتنو بۆسـەنانەوە بـۆ هێـزی پێـشمەرگەو سـەرکردەو فەرمانـدە عەسـکەرییەکانی، نمونـەیش لـە (١٩٨٤/٩/١٥) لـە بۆسـەیەکی نامەردانـەدا لـە سـەرجادەی تاسـلۆجەی نزیـك سـلێمانی سـەرکردەو فەرمانـدەی بـەتوانای هێـزی پێـشمەرگە کاکـە سەید کەریمیان شەهید کردو هەر لەو ماوەیەدا لە ١٩٨٤/٣/٢١ پێشمەرگەی دێرین کاکە تۆفیقی حاجیو خوێندکارێك بەناوی هیوا محمد ڕەزا شەهیدکرا کە خەڵکی دێی مولنی شارەزوور بوو، ئەمانە لە کاتێکدا لەئاهەنگی نەورۆز ئەگەڕانەوە کە لە قەشقۆڵی دوکان سازکرا بوو بەسەرپەرشتی هـەڤاڵی بـەڕێز مـام جـەلال، و سـەرکردایەتیو هێزی پێشمەرگە کە زۆربـەی جەماوەری گـەلی کـورد لەهەموو شارەکانی کوردستاندا تیا بەشدار بوو تەنانەت لە ناوجەرگـەی شاری کەرکوکیشەوە، وە بـە یەکـەم کردنـەوەی ئاهـەنگی نـەورۆزی کـورد ئـەژمێردرێت لەمێـژووی چـەند سـاڵەی گـەلی کـوردو بزووتنەوەی ڕزگاریخوازەکەی دا، کە پێکەوە هێزی پێشمەرگەی کوردستانو جەماوەری کورد بەو قـەبارە هـەرە زۆرو گـەورەو لـەو بـەهارە خـۆش و سـەوزەدا بکرێتـەوە لـەدوای ئـەو هـەموو تـرسو تۆقاندنو کوشتنو برینەی دەزگاکانی ڕژێم ئەنجامی دابوو دژ بەگەلی کوردو شۆڕشەکەی، لەو چەند سـاڵانەی پێـشوودا، وە لـەناو ئـەم ئاهەنگـەدا کـە جـەماوەرو پێـشمەرگە ئـامێزی یـەکتر بووبـوونو بەچـەندەها فەرمانـدەو پێـشمەرگەی دیـارەوە شـادبووبونەوەو وێنـەیان لەگـەڵ ئـەگرتن لەناویانـدا فەرماندەی هەرە دیاری مامە ڕیشە کە لەلایەن دەزگاکانی ڕژێمەوە بە (رجل حديدي) ناسرا بوو، لەگەڵ داخێکی زۆردا دوای چەند مانگێكو لە ١٩٨٥/١/٢٤ بە پیلانێکی زۆر نامەردانە شەهیدیان کـردو لەگـەڵ هـەردوو پێشمەرگەی بـەتواناو دڵسۆز محسن بـی کـەی سـیو سـەردار قـەرەتاموری بەدەستی چەکدارێکی خۆفرۆش کەدیاری بوو.

دروست بوونی چەکداری ڕژێم بەنـاوی أفواجي (خفيفه) سووك

کەهـەمان دەسـتی سـوور بـوو بـۆ شـەهیدکردنی پێـشمەرگەو فەرمانـدەی دێـرین کاکـە حەمە ئاغجەلەریو ٦ پ.م لە ساڵی ١٩٧٧ لـە کانی بـی دەشـتی کۆیـە. وە لەهـەمان سـاڵی ١٩٨٤ داو لــە گەرمــەی ووتوویــژو هــاتو چـۆکردنی وەفـدەکانی یــەکێتی نیـشتیمانی کوردستان بۆ بەغداو بەمەبەستی گەیشتن بەئەنجامێك کە تیایدا ئاواتـەکانی گـەلی کـوردی

لەکوردستانی عێراقدا تیا بێتەدی لەناو جەرگەی ئەو ووتووێژە پڕ چاوەڕوانی کراوەدا، دەسەلاتدارێتی ڕژێم بەرنامەی چەکدارکردنی ناو خەڵکی کوردستانی دەست پێکرد بەناوی تازەی فەوجە سوکەکان (افواج خفیفه) کە بریتی بوو بەناوی کەسێکی دیاری عەشایەری یان خاوەن کەس و کارو ناو جەماوەر لەگەڵ فەرماندە عەسکەریەك وەکو ئەفسەرێکی ناو سوپای عێراق و چەند سریەیەك بەناوی فەرماندەی سریە پێکیان ئەهێنا بەجلی کوردیەوە، وە بەزۆری لەسەربازە هەلاتوەکان و بارەگای تایبەتی شوێنی بۆ دیاری ئەکردن لە سنورەکانی کوردستان و بەزۆری بەدەوری سەربازگەکانەوە بۆ پاراستنیان و پارەیەکی زۆری ئەدا بە بەرپرسەکانیان بەتایبەت ڕاوێژکارەکان (مستشار)، وە دوایی جێگرو فەرماندەی سریەکان وە بەزۆریش چەکداری بەناوی ئیجازەکردنەوە بۆیان و مووچەکەیان بۆ خۆیان وەرئەگرت، کە لە مانگێکدا بەدەیان هەزار دینار مووچەیان ئەبوو کە بەداخێکی زۆر گەورەوە لەم کاتە زۆر ناسك و پێویستیەدا کە ئەبوایە هەموو گەلی کورد بەهەموو چین و توێژەکانەوە لەدەوری شۆڕش و کێشەی گەلەکەیان و سەرکردایەتی شۆڕش کۆببنەوە هەتا ببونایە بەپشت و پەنایەك بۆ سەرکەوتنی ووتووێژەکەو بەئەنجام گەیاندنی کورد بەمافی ڕەوای خۆیان، کە ئەرکی سەرشانی هەموو کوردبوو بەلام بەپێچەوانەوە بەدەها بەناو چەکداری کوردی (افواج خفیفه) دروست بوو کە ژمارەیان لە (٤٨٦) فەوج تێپەڕی و بووبووە ململانێ لەنێوان زۆربەی سەرۆك هۆزو تیرەکانداو لەلایەن دەزگاکانی ڕژێمەوە ئیهانەی یەکتریان پێئەکردن هەتا ئاژاوەو ناخۆشی لەنێوانیاندا دروست ببێت، وە خۆیان چەکدار بکەن بۆیەکتری و دوایش زۆربەی دێهاتەکانی کوردستانیان بەیەکتری پێ تێکدان لەساڵی ١٩٨٧ بەتەواوی ناچاری خەڵکەکانیان کردن بۆ کۆمەڵگاکان نزیکەی پێنج هەزار دێیان لەهەموو کوردستاندا پێ تەخت و کاول کردن، جگە لەچەندین شارۆچکەی دیارو ڕازاوەی کوێستانەکانی کوردستان، وە زیندووکردنەوەی دیاردەی عەشایەری بۆ گیانی یەکتر کە ئەمە هەمیشە پیلانێکی دەستی نەتەوە ڕەگەزپەرستەکانی دەروبەر بوون بەمەبەستی داگیرکاری کوردستان و ژێردەستەیی گەلی کورد بەدرێژایی مێژوو.

کۆتایی ساڵەکانی ووتووێژ (١٩٨٤):

بەم جۆرە ساڵی ١٩٨٤ هەتا ئەهات بەرەو تەسکبونەوە لە وەزعی هێزی پێشمەرگەو چەکدارکردنی خەڵکی کوردبوو بەرامبەریان لەناو دەستەی تایبەتی و فەوجی خەفیفەداو لەهەمان کاتدا ئەنجامی ووتووێژی نێوان سەرکردایەتی (ی.ن.ك) و ڕژێمی عێراق بەرەو درێژبوونەوەی چاوەڕوانی و نائومێدی ئەڕۆیشت، لەگەڵ ئەوەشدا خۆڕاگری و

بەتەنگەوەچوونی سەرکردایەتی (ی.ن. ك) بۆ گەیشتنە ئەنجامو پشوو درێژی زۆر بەهەستی لێپرسراوێتیەوە، لەماوەی زیاتر لەساڵێك بەرنامەکانی خۆیان بەجێ ئەهێنا لەناو ئەو هەموو ئاڵۆزیو نەخشەو پیلانەی دەزگاکانی ڕژێمدا، سەرکردایەتیو هێزەکانی پێشمەرگە لەناو سەرپەرشتی مەڵبەندەکانی خۆیاندا سەرقاڵی کاروباری خۆیان بوون کەژمارەی هێزەکانیش زیادێکی زۆرو لەبەرچاوی کردبوو، وە هەر لەو ساڵەدا هەردوو ڕێکخستنەکانی ناو یەکێتی بەکۆمەڵەو شۆڕشگێرانەوە کۆنفراسی خۆیان بەست بە هەڵسەنگاندنی بارودۆخی سیاسیو چۆنێتی ئەنجامی وتووێژەکەو سازدانەوەی خۆیانو ڕێکخستنەکانیان بەجۆرێك خۆڕاگرانە مامەڵە بکات لەوکاتەدا لەگەڵ ئەوەشدا گەلی کوردو خەڵکە دڵسۆزەکەی زۆر بەبایەخەوە سەیری ئایندەی شۆڕشو وتووێژەکەیان ئەکردو بەچاوێکی زۆر بەئومێدەوە چاوەڕوانی سەرکەوتنی بوون، وە خۆشیو ئارامی کوردستانیان زۆر لامەبەستو پیرۆزبوو تەنانەت خەڵكو کەسایەتیە دیاریەکانی دەرەوەی عێراقو دەرەوەی کوردستان هەر لەو ساڵەداو لە ١٩٨٤/٢/١٦ کەسایەتی دیاری محمد تۆفیق وەهبی لەشاری بەغدا کۆچی دوایی کرد لەسەر وەسێتی خۆی تەرمەکەیان هێنایەوە کوردستانو لەناو پێشوازیەکی بێوێنەی جەماوەری کوردستان دا لەنزیك چیای پیرەمەگرون نێژرا بە بەشداری سەرکردایەتی (ی.ن.ك)و لەپێشیانەوە بەڕێز مام جەلال بەوتارێکی گرنگ لەکاتی سپاردنی بەخاکدا دەربارەی ژیاننامەو ڕۆڵی محمد تۆفیق وەهبی لەخزمەتی کوردو بزووتنەوەی کوردایەتیدا وە بوو بەڕۆژێکی زۆر گرنگی کۆبوونەوەی جەماوەری لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا، وە لە ١٩٨٤/٥/٧ مانگرتنو خۆپیشاندانی زانکۆی صلاح الدین لە هەولێر ڕووی دا دژی هەندێ ڕەفتاری ڕژێم کە بەزۆر ئەیانویست بیانسەپێنێ بەسەریانداو خوێندکارەکانیش قبوڵیان نەکردو بووە هۆی دەرکردنی ژمارەیەك خوێندکار لەم کاتە ناسکەدا.

بارەگاکانی هێزی پێشمەرگە لەکاتی وتووێژدا:

وە لەماوەی ئەو ساڵە وتووێژەدا زۆرترین بنکەو بارەگاکانی هێزەکانی پێشمەرگەو ڕێکخستنەکان لەزۆرترین شوێنەکانی کوردستان لەناو جەماوەری گەلی کورد نزیك بوونەوە، تەنانەت سەرکردایەتی هاتنە ناحیەی سورداش بۆ زیاتر ئاسانتر بەکاروبارەکانیانو هاتوچۆکردنو سازدانی کۆبونەوەو چاوپێکەوتنەکانی وەفدەکانی هەردوولا، وە بارەگای مەڵبەندی یەك هاتنە دێی گرێزەی شارەزوورو بارەگای هەندێ لە تیپو کەرتەکان بڵاوبوونەوە بەدێکانی: کانی پانکەو موانەکاندا بەڕێزو پێشوازی

خەڵکەکە لەم ناوچەیەو لەهەموو ناوچەکانی کوردستاندا، ئەو ساڵی ووتوویژە خەڵکی کوردستان بە ئەوپەڕی خۆشیو چاوی بەئومێدی ژیانی هەموو پێشمەرگەکان شادبوونەوە بەکەسو کارو منداڵو خێزانەکانیانو ئەو ماوەیە بەزۆری پێکەوە بوون. بەڵام زۆر بەداخەوە هەتا ئەهات ووتوویژ بێئەنجام ئەبوو ساڵی ١٩٨٤ کۆتایی هات لەگەڵ ئەو هەموو پیلانو نەخشە خراپەی ڕژێمی عێراق و دەزگاکانی ئەنجامیان ئەدا دژی هێزی پێشمەرگەو شەهیدکردنی فەرماندەو تەنانەت سەرکردەی فەرماندە ڕۆژانە نانەوەی کێشەو گرتنی پێشمەرگە لەشارەکاندا، لەگەڵ ئەم هەموو کۆسپانەی ڕژێمدا تەنانەت بایەخ نەدانی بواری ڕاگەیاندنی ڕژێم بەجۆرێك کە گەلی کورد دڵی پێ خۆش بێت بەو جۆرە هەر نەبوو، بەڵام بۆ مێژوو کەهەموو گەلی عێراق ئەزانێت سەرکردایەتی (ی.ن.ك) بە ئەوپەڕی هێزو تواناو ئەوپەڕی نیەت پاکیو چاکیو ئەوپەڕی هەست بە لێپرسینەوەی نیشتیمانی هەوڵو تەقەلای تەواوی دا بۆ سەرکەوتنی ئەم ووتوویژەو چەسپاندنی ئاشتیو برایەتی ڕاستەقینە لەنێوان هەموو گەلی عێراق بە عەرەبو کوردەوە، بەپێچەوانەوە ڕژێمی بەعسی سەدام حسێن لە بەرنامەی خراپەکاریو سیاسەتی دژایەتیو جیاوازی کاری خۆی نەئەکەوت بەهەموو جۆرێكو بەتایبەت دروست کردنی جۆرەها چەکداری کورد لە (افواجی خفیفە) و جۆرەهای تر کەزۆر بەداخێکی سەختەوە بەپێچەوانەی بەرژەوەندی گشتیو گەلی کورد بوو، هەرچەندە لەملاشەوە هێزی پێشمەرگە زیادو گەشەیەکی لە بەرچاوی کردبوو بەخۆڕاگریو دان بەخۆداگرتنو هەست بە لێپرسینەوەی مێژوویی زۆر لەکێشە دروست بووەکانیشیان بەرامبەریان کۆتایی پێ ئەهێنا تا گەیشتە ئەو ڕادەیەی کە سەرکردایەتی (ی.ن.ك) گەیشتنە دوا خاڵی نائومێدیو بڕیاری یەکجارەکی.

چالاکیی و بارودۆخی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و ڕژێمی عێراق دوای تێکدانی ووتووێژ لەلایەن ڕژێمەوە

لە سەرنەکەوتنی ووتووێژەکەیان لەسەرەتای ساڵی ١٩٨٥و لە ١٩٨٥/١/١٥ بە بەیاننامەی کۆمیتەی سەرکردایەتی بڕیاری یەکلایی کردنەوەو بڕینی تەواوی ووتووێژیان لەگەڵ ڕژێم دا، بەڵام بە بەرنامەی بەرگری کردن لەخۆیان و هێزەکانیان لێرەشدا پەیوەستیی و هەست بەلێپرسینەوەی نیشتیمانی خۆیان سەلماند بەرامبەر بە چارەنووسی بەرپرسێتی شەڕخوازیی و شەڕی خوێن ڕشتنی گەلی عەرەب و کورد بەیەکتری، هەر بەم پێیە هێزەکانی ڕژێم لەسەرەتادا بەهێزەکانی فەوجە سووکەکان دەستیان پێکردن بەهێرش بردنە سەر بنکەو بارەگاکانی هێزی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) لە سنورەکاندا نمونەیش پەلاماری لەناکاوی ڕژێم بەسەرپەرشتی (فەتاح بەگ) کە کۆنە ئەفسەرێکی کوردی ئەڵقە لەگوێی ڕژێم بوو لەم کاتەدا هێنایانە پێشەوە بۆ پێکهێنانی ئەم فەوجە خەفیفانە لە شارەزوورو گەرمیاندا یەکەم هێرش بەمیان کرد، بەرەو بناری شارەزوور بۆ شاخی قەرەداخ کە خۆشبەختانە بەلوتی شکاوەوە بەجۆرێك شکان کە نانەکەیان پێ نەخورابوو کە بۆیان ئامادە کردبوون، هەمان هێزی خەفیفە هێرشیان پێ کردن بەرەو دێی گۆپتەپەی سنوری ئاخجەلەرو عەسکەر بەهەمان شێوەو لە١٩٨٥/٢/٧ بەلووتی شکاوەوە شکاندنیانەوە لەسنوری تیپی ٢١ی کەرکوك هەرچەند زۆر بەداخەوە کادری دڵسۆزو بەرپرسی دادی ئەو سنوورە حاکم کەمال محمود مەرگەیی شەهید بوو لەگەڵ دوو پێشمەرگە بەناوی زهیر سعدون و اسماعیل عەزیز دوای چۆڵ کردنی هێزی پێشمەرگە ڕژێم دێکەی ڕوخاندو کاوڵی کرد، ڕژێم لەوە ئەچوو کە بەهەموو عەقڵ و بۆچوونی خۆی وای ئەزانی ئیتر هێزی پێشمەرگە بەو جۆرانەی پێشوو شەڕی پێناکرێت ئەم بەرگرییە بەسەرپەرشتی فەرماندەی عەسکەری مام ڕۆستەم ئەنجامدرا کەخۆیشی بریندار بوو.

داستانی دابان هەلاج و چەند داستانێکی تری هێزی پێشمەرگە

ئیتر سەرکردایەتی (ی.ن.ك) کەوتە سازدانەوەی خۆیو هێزەکانی پێشمەرگەی بەرامبەر بە بەرگری لەهێرشو پیلانەکانی ڕژێم، وە یەکەم داستانی کە تۆماریان کرد بەمەبەستی سەلماندنی لە (دابان هەلاج) ئەنجامیان دا لەنێوان شاخی پیرەمەگرونو دوکاندا لە شەوی ١٤-١٥ /١٩٨٥/٢، کە لەم داستانەدا لەماوەی شەوو ڕۆژێکدا هێزی پێشمەرگە توانی هەموو بنکەو بارەگا سەربازیەکانی فەوجو سریەو ڕەبایەکانی ئەم سنورە ستراتیژیە دەست بەسەرا بگرێت، و لە پۆستاڵی داگیرکەرانی کوردستان پاك بکاتەوەو سنورە ڕزگارکراوەکان ببەستێتەوە بەسنوری سەرگەلۆ بەرگەلۆو دۆڵی جافاتیو سنورەکانی پشتەوەی شارباژێر کە بەداخەوە لەم داستانە مەزنەدا فەرماندەی دێرینی پێشمەرگە کاکە (والی باریکەیی) شارەزووری شەهیدبوو لە ڕۆژی ١٩٨٥/٢/١٥ لەگەڵ ئەوەشدا کە کۆمەڵێك دیلو دەسکەوتی زۆر کەوتە دەست هێزی پێشمەرگە، ئیتر لێرەوە هیچ بەڵگەو بیانویەك لەدەستی ڕژێمدا نەماو زۆر بەناچاری سەرکردایەتی (ی.ن.ك)و هێزەکانی پێشمەرگە بەسەرپەرشتی سێ مەڵبەندی لەسنورە دابەشکراوەکەی چالاکی دا بەپێکهاتەی یەکەی تیپو کەرتو دەزگاکانی ڕێکخستنو کادرە لێهاتوەکانیانەوە بەسیاسیو عەسکەری هەر لەمەکتەبی سیاسی هەتا کەرتەکان شوێنی خۆیان گرتو کەوتنەوە سازدانەوەی چالاکیو بەرگری لەشوێنە ڕزگارکراوەکانیان، بەم جۆرە سەرەتای ساڵی ١٩٨٥ بوو بەساڵێکی یەکلاکەرەوەو دەست پێکردنەوەی شەڕو ماڵوێرانی و کوشتنو برین لە کوردستاندا بەناچاری ئەوپەڕی دەسەڵاتو توانا فەرمانی سەرکردەکانی ڕژێمی دەسەڵاتداری عێراق لەوکاتەدا کە (ڕژێمی بەعسی سەدام حسێن)ی دژ بەکوردو هەموو گەلی عەرەبی عێراقو نەتەوەکانی تر بوو بەخوێن ڕشتنیان بەیەکتری وە لە چالاکیەکانی تری هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە (١٩٨٥/٩/٢ لەنێوان هەولێرو مەخمور ئەنجامیان دانو دەستی باشیان لەڕژێم وەشاند هەرچەند ڕژێم دریغی نەئەکرد لەلێدانی کورد بەهەموو کەسو شوێنەکانەوە لەوانە بۆردومانی ئۆردوگاکانی زێوێ لە بادینان بە فڕۆکەو زۆر نامرۆڤانە نزیکەی (٢٠٠) دوو سەد کەس لە ژنو منداڵو پیرو گەنجیان شەهید کرد لەیەك کاتدا، هێزی پێشمەرگەیش لەچالاکیەکی بەرچاودا لە (١٩٨٥/٩/٥) توانی لە هێرشێکی ئاسایی دا سەیتەرەی نزیك شاری کەرکوك دەست بەسەرا بگرێت کە ئەمە هەڕەشەیەکی تەواو بوو بۆ ڕژێمو سەلماندنەوەی توانای دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگە بوو

بۆ هەموو شوێنە حەساسەکانی ڕژێم کە بەخەیاڵی پیاوو دەزگا سەرکوتکەرەکانی ڕژێم ئەم جۆرە شوێنانە دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگە ناتوانن بیانگەنێ، وە ووتووێژ ئاستی پێشمەرگایەتی لاوازکردووە، کە ئەمە بەپێچەوانەوە شکایەوە بەسەریاندا بەئەڵقە لەگوێکانیشەوە.

کرداره نامرۆڤەکانی ڕژێم دوای کۆتایی ووتووێژ لەگەڵ جەماوەری گەلی کوردا :

ڕژێم لەو ساڵەدا هەروەکو بەرنامەی هەمیشەیی خۆی بەکەوتنە گیان و جەستەی هەموو گەلی کورد بێ جیاوازی لە پێشمەرگەو جەماوەری هەژار، بە دارشتنی بەرنامەیەکی کێو ماڵکردن (تەشیت) بە بەکارهێنانی هێزەکانی زۆری سەربازی بەهەموو هۆکارە عەسکەری و دەزگاکانی ئەمن و استخبارات لەڕۆژی (١٩٨٥/١٠/١٧) کەوتنە پشکنینی هەموو ماڵەکان و خێزانی جەماوەری شاری سلێمانی و ڕۆژێکی ڕەشیان بۆ خۆیان و ئاغاکانیان تۆمارکرد لە مێژووی ڕەشیاندا بەرامبەر بەگەلی کورد، کە لەناو کوردو جەماوەری سلێمانیدا بەڕۆژە ڕەشەکەی و منع التجول ١٩٨٥/١٠/١٧ تۆمار کراوە، لەدوای ڕۆژی ڕەشی شەشی ئەیلولی ١٩٣٠و ڕۆژی حوزیرەرانی ١٩٦٣و دەهاو سەدەها ڕۆژانی ڕەش ئەم گەلە هەژارەی کورد لەژێر دەسەڵاتی داگیرکەرانی کوردستانداو لەم ڕۆژەشدا بەدەهاو سەدەها کەس بەبێ تاوان و بەجۆرەها بیانوی نایاسایی و ناشەرعی دەستگیرکران و بە ئەوپەڕی کردەوەی درندانەو نامرۆڤانەوە ڕاپێچی زیندانەکان و شوێنی ئەشکەنجەدانەکانیان ئەکردن، وە لەو گیراوانەیش ژمارەیەکیان لێ هەڵبژاردن کە ژمارەیان (٢٠) هاوڵاتی بوون لە کەسانی دیاری و کوردپەروەر لەناو جامیەی کۆنی سلێمانیدا داریان بۆ چەقاندن و زۆر بێشەرمانە گوللە بارانیان کردن و گەیاندنیانە کاروانی شەهیدانی گەلە بێ تاوانەکەیان کە ئەوانیش ئەمانە بوون (شەهیدانی مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٣یە):

ژ	ناوەکان	لەدایک
١	ابوبکر حسین محمد	١٩٦٢
٢	ریبوار عوسمان میرزا	١٩٦٥
٣	کمال احمد عبدالرحمن	١٩٦٥
٤	ابراهیم عمر معروف	١٩٦١

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێز وەستا غەفور.

٥	جزا حمە ئەمین کریم	١٩٦٤
٦	کریم محمود علی	١٩٦٤
٧	محمد علی احمد محی لدین	١٩٥٣
٨	جبار محمد شریف	١٩٦٢
٩	ئاراس کریم میره	١٩٦٢
١٠	محمد ابراهیم محمد	١٩٥٧
١١	کاروان اسماعیل محمد	١٩٦٥
١٢	هوشیار فتاح عبدالکریم	١٩٦٥
١٣	شوان محمود علی	١٩٦٣
١٤	حمە رەووف سعید زوراب	١٩٤٧
١٥	عزیز ابراهیم عزیز	١٩٥٤
١٦	سامان محمد گەورە	١٩٦٠
١٧	سەرسەنگ محمد گەورە	١٩٦٤
١٨	ابراهیم عبدالله عەولا	١٩٤٨
١٩	فەرهاد احمد عوسمان	١٩٦٣
٢٠	خالد حەمە کریم رسول	

ئەمانەیش بەم جۆرە شەهیدیان کردن‌و تەرمەکانیشیان نەدانەوە خاوەنەکانیان ونیان کردن بەناشتنیان لەشوێنە جیاجیاکانی گردی سەیوان‌و سەربازگەی ساردلو سەرووی رۆژئاوای شاری سلێمانی وە هەموویان خانوەکانیان بەشۆفل تێکداو خێزانەکانیان دەربەدەرکردن، وە لە رۆژی ١٨/١٠/١٩٨٥، بەسەرپەرشتی عەلی کیمیاوی ئامۆزای سەدامی دیکتاتۆری دژ بەگەلی کورد بە بەرچاوی خەڵکەوە لای حەمامی نالی سلێمانی لەهەمان ئەو زیندانیانەو بەهەمان رەفتاری نامرۆڤانە (٩) کەسی تری دیارو تێکۆشەریان گوللەباران کردو دوای تێکدانی ماڵەکانیان و ئازارو ئەشکەنجەدانی کەس‌و کاریان، کەئەوانیش ئەم تێکۆشەرانە بوون کە شەهیدیان کردن دوای منع تجولی ١٧/١٠/١٩٨٥:

١) مامۆستا خەبات شێخ محمد غەریب باساکی دەرچووی کۆلێجی بەشی فیزیا لەدایك بووی ١٩٦٠

٢) تایەر محمد عمر لەدایك بووی ١٩٣٥.

٣) ئاسۆ تایەر محمد عمر ١٩٦٤
٤) ئامانج تایەر محمد عمر ١٩٦٣
٥) ئامانج احمد غفور ١٩٦٣
٦) دلێر عبدالله عزیز ١٩٦٧
٧) حسێن شەریف محمد ١٩٣٣ کە بەمامۆستا شێخ حسێن دارۆخانی ناسرابوو، مامۆستاو کەسێکی تێکۆشەرو دیار بوو.
٨) زەردەشت حسێن شەریف ١٩٦٦ کوڕی مامۆستا شێخ حسێن.
٩) ئاوات محمد شەریف ١٩٦٧.

تەرمی ئەمانەیشیان نەدایەوەو لە سەربازگەی سارداو شاردیانەوە هەتا دوای ڕاپەڕینە مەزنەکەی گەلی کورد لەبەهاری ساڵی ١٩٩١دا بەرپابوو کە هەموو کردارە چەپەڵو نامرۆڤانەکەی ڕژێمی بەعس تیا ڕیسوا کردو خستیە سەرزەوی و بەردەم ویژدانی جیهان ئەم گۆڕە بەکۆمەڵەی شەهیدانە لە ڕۆژی (١٩٩١/٩/٢٥) دۆزرایەوەو هەڵدرایەوەو بە مەراسیمێکی زۆر پیرۆزو شکۆدار لەناو ئامێزی جەماوەری شاری سلێمانی و دەوروبەریدا ئەمجارە بۆ هەتا هەتایی بەخاکی گردی سەیوانی دیارو بە ئاشکرا لەبەردەم ڕێزو خۆشەویستی دایکو باوکوکەسو کارو جەماوەری دڵسۆزی سلێمانیدا بەخاك سپێردران، وەکو هەر هەموو شەهیدانی کوردستان، وە لە ١٩٨٥/٣/٣١ لە لایەن سەرۆکی لیبیا (معمر القذافی) پشتیوانیەکی چاکی لەگەڵ کوردو یەککرتنو سەربەخۆیی گەلو نیشتیمانەکەی کرد کە ئەمە چەندەمین هەڵوێستی مەردانەو دیار بوو هەروەکو هەڵوێستی مێژوویی لە کۆنگرەی (بنغازی لیبیا) دا لە ١٩٧٩/١٠/١ بە ئاشکرا دەری بڕی.

لێدانی ڕژێم لە هەندێ دێهات و ناوچەکان بەفڕۆکە:

وە لەئەنجامی هێرشەکانی ڕژێم بۆ سەر دێهاتو سنورە ڕزگارو ئازاد کراوەکانی بەردەستی هێزی پێشمەرگە بەگشتیو بەتایبەت دێهاتە سنووریەکان بەبیانوی بەرگری لەهێرشو پەلاماری سوپای ئێرانو لەهەمان کاتدا دەرپەڕاندنی هێزی پێشمەرگە لە سنورەکانداو وێرانکردنی دێهاتەکان، ڕژێم بەهێزێکی زۆرەوە پەلاماری سنووری شاربازێڕی نێوان ناحیەی بەرزنجەو قەزای چوارتاو پیری شەوکێڵی دا لەڕۆژی (١٩٨٥/٥/٢٥) هەرچەند بەرگریەکی باش کراو زیانی زۆر لەڕژێم و چەکدارە خۆفرۆشەکان کەوت، بەڵام زۆر بەداخەوە فەرماندەی تیپی ٣١ ی سلێمانی کاك عەلی چوارتایی شەهید

---

* لە یادێکی تەلەفزیۆنی گەلی کوردستاندا، ڕوونکردنەوە لەگەڵ هەڤاڵ عبداللەی حاجی سەعید.

بوو، له‌گه‌ڵ فه‌مانده‌ی كه‌رت سالاری حاجی قادر نزارمیی، وه له (١٩٨٥/٦/٩) دوژمن هه‌روه‌كو پیشه‌ی هه‌میشه‌یی له‌لێدانی كورد بێجیاوازی به فڕۆكه له ئوردوگای زێوێی بادینانی داو زیاتر له (٢٠٠) دووسه‌د كه‌سی لێ شه‌هیدو بریندار كردن كه زۆربه‌یان ژن و منداڵ و پیر بوون، وه له ١٩٨٥/١١/١٥عملیه‌ی منع التجول له‌ناو شاری كه‌ركوك كردو به‌هه‌زاره‌ها خه‌ڵكی كوردی ده‌ستگیركردو خستیه ناو زیندانه‌كانی وه له ڕۆژانی (٢٦بۆ ١٩٨٥/١١/٢٩) وه‌فدی یه‌كێتی نیشتیمانی كوردستان به‌شداری كۆنفراسی میلله‌تانی بێده‌وڵه‌تی كرد، وه هه‌ر له‌م ساڵه‌داو له ئه‌نجامی سه‌ركه‌وتنی هێزی پێشمه‌رگه‌ی كوردستان له شه‌ڕی دابان هه‌لاج و داستانی ڕزگاری منداڵانی هه‌ڵه‌دن تیپێكیان پێكهێنا بوو له‌و ڕۆژگاره سه‌خته‌ی به‌رده‌م هێرشی ڕۆژانه‌ی فڕۆكه‌و كیمیاوی‌و تۆپی دوور هاوێژ ئه‌م تیپه بۆ ماوه‌ی ١٠ ڕۆژ له (١٥ بۆ ١٩٨٥/٥/٢٥) شانۆگه‌ری دابان یان پێشكه‌ش كرد، له زۆرترین دێكانی دۆڵی جافایه‌تیدا، وه له‌هاوینی ساڵی ١٩٨٦ دا ڕژێمی عێراق به‌بیانوو گرتن به‌مامۆستاو خوێندكاران‌و فه‌رمانبه‌ران هه‌موویانی خسته مه‌شقی سه‌ربازی له‌نزیك دبسی كه‌ركوك، كۆمه‌ڵێك مامۆستا به‌شداریان نه‌كردو ئه‌مرمه‌كه‌ی ڕژێمیان شكاند، ڕژێمیش فه‌رمانی ده‌ركردنی بۆ ده‌ركردن كه ژماره‌یان(١٨) مامۆستا بوو به‌فه‌رمانی ژماره (٣٤٤٩) له ١٩٨٧/٢/١٢ به‌پێی فه‌رمانی وه‌زاری ژماره (٩٧٢٣) له ١٩٨٧/١٢/١٦ به‌بڕیاری به‌ناو (مجلس قيادة الثورة) رقم (٩٣٣) له ١٩٨٦/١٢/٢ دا.

ڕزگاركردنی شارۆچكەكان لە لایەن هێزی پێشمەرگەوەو چالاكی گەیشتنە ناو شاری كەركوك

وە لە میانەی بەردەوامی دەست وەشاندنەكانی دەزگاكانی ڕژێمی عێراق بۆ سەر گیانی خەڵكی بێتاوانی كوردو لە (١٩٨٦/٤/٩) پیاوەكانی ڕژێم لە ناو شاری سلێمانیدا (٦) شەش هاوڵاتیان بە گوللەباران شەهیدكرد كە بریتی بوون لە:- كەیوان محمدو بەختیار ستار و سۆران نوریو مەولود ڕەشیدو هاوڕێ بەكرو هاوڕێ محمد، وە لە ١٩٨٦/٨/٧ بە فڕۆكەو زۆر بێ بەزەییانە ڕژێم بۆردومانی دۆڵی جافایەتی كردو زیاتر لە ١٠ كەسی لە ژن و منداڵ و پیری شەهیدكرد جگە لە بریندارو زیانی ماڵی لە ڕەزو باخ و خانووی دێهاتەكانی ئەو سنوورە، وە لە (١٩٨٦/٤/٢) یەكێتی نیشتیمانی كوردستان پرسەنامەی نارد بۆ حكومەت و گەلی سوید دەربارەی تیرۆركردنی ئولف پالمەی كەسایەتی دیاری و مرۆڤ دۆست و پشت و پەنای گەلانی ژێردەست و چەوساوەو زۆر دۆستی گەلی كورد بوو، وە لەم ساڵەدا چالاكیەكانی پێشمەرگە بەرەو هێرش بردنەسەر دام و دەزگاو سەربازگەكان و ڕزگاركردنی شارۆچكەكان پەلی هاویشت، لە ١٩٨٦/٩/٢ لە پەلامارێكی پێشمەرگە ئاسادا توانیان شارۆچكەی ناحیەی كارێزە ڕزگار بكەن لە دەسەڵاتی ڕژێم پاكی بكەنەوە كە بەداخەوە كەسایەتیەكی كوردستانی ئێران بەناوی مەلا محمد بێژویی شەهید بوو، وە لە ١٠/١٠/ ١٩٨٦ لە هەڵمەتێكی زۆر نەبەردانەدا چوونە ناو شاری كەركوك و زۆر لە گەڕەكەكان هێزی پێشمەرگە گەیشتنە ناوی بەجۆرێك ڕژێمی عێراق بەتەواوی وورەی بەردا تەنانەت بەو شەوە فڕۆكەی بەكارهێنا، وە لە (١٩٨٦/١١/٧) خەونێكی زۆر گرنگ و ئاواتێكی گەورەی گەلی كوردو بزووتنەوە ڕزگاریخوازەكانی هاتەدی كە ئەویش:

ڕێكەوتننامەی ئاشتی نێوان یەكێتی و پارتی و زیادبوونی چالاكی

ڕێكەوتننامەی ئاشتی نێوان یەكێتی و پارتی و زیادبوونی چالاكی نێوان (ی.ن.ك) و (پ.د..ك) بوو كەدوو هێزی سەرەكی بوون لە كوردستانداو هەتا ئەم كاتە چەندەها پێشمەرگەی كورد بەدەستی یەكتری و لە شەڕی خۆكوژی و براكوژیدا لەدەستدا، لێرەدا هێزی پێشمەرگەی پارتی توانی بێتە سنورەكانی هێزی پێشمەرگەی (ی.ن.ك)و ئەنجام دانی چالاكی هاوبەش و بەرگری لەگەڵ كورد لەیەك سەنگەردا ڕۆڵێكی زۆر گرنگ بوو بۆ

هـەموو پێـشمەرگەو جـەماوەری گـەلی کـورد، وە یەکـەم چـالاکی هاوبەشـیان لەسـنوری سـەرگەلۆ ئـەنجام دا کـە خـوێنی پێشمەرگەی هـەردوولا بەتێکەڵاوی لەیـەك سـەنگەردا ڕژا، ئیتر بەردەوام کەوتنە چالاکی هاوبەشی و بەمە دڵی دوژمنـی داگیرکـەری ناخۆشتر کـرد، وە لـە (١٩٨٦/١٢/٢٠)دا بەتـەواوی کـۆنترۆڵی شارۆچـکەی سـەنگاو کـراو لەهـەموو هێـزو دەسەڵاتەکانی ڕژێمی بەعس پاك کرایەوەو سنورەکانی هێزی پێشمەرگە بەرەو فراوانتر ئەچوون، وە هـەر لـە (١٩٨٦/١٢/٢٨) کۆمـەڵێك چەکداری ڕژێم پەیوەنـدیان کـرد بـەهێزی پێـشمەرگەوە لەوانـەی کـە ئامـادە نـەبوون بکەونـە گیـانی وێرانکردنـی دێهاتـەکانی گەلەکـەیان و دژی هێـزی پێشمەرگە بجەنگن وە زۆر بەڕێزەوە پێشوازیان لێ کـرا، وە هـەر لەمانگی ١٩٨٦/١٢ ڕژێم زیاتر لە هەزار خوێندکاری زانکۆی دەرکـرد لـەزانکۆی موسـڵ کـە زۆربەیان کورد بوون و بـەبیانووی ئـەوەی بەشـداریان نـەکردووە لـە مەشق کـردن، وە لـەناو چـالاکیەکانی سـەرکردایەتی شـۆڕش و لـە ڕووی ڕونـاکبیری و ڕۆشـنبیریەوە خـەباتی ژنـان دەرچـوو لـە سـاڵی ١٩٨٦ دا وە لـەناو دەسـتدرێژیە بـەردەوام و دەسـت نەپاراسـتنەکەی ڕژێمـی عێـراق بەرامبـەر بەگـەلی کـورد بـە بـەکارهێنانی هـەموو جـۆرە چەك و هێزێکـی لـە (١٩٨٦/٤/٢١) و لە کات ژمێر (٣٠ ر١١)ی سەر لەبەیانی بەدوو فرۆکەی کۆپتـەر پـەلاماری دێکانی: هەنجیرەو تۆربەیان داو (١١) یـانزە هاوڵاتیـان لـە ژن و منـداڵی سـاوا شـەهید کـرد. وە لـە ٦-١٩٨٦/٦/٧ دا دەسـتەیەك پێشمەرگەی سنوری قەرەداغ کـە بەمەبەسـتی جـەژن هاتبوونەوە نـاو شـاری سلێمانی کە بەنهێنی چاویان بە کەسوکاریان بکـەوێت خـەبەریان لێـدان لەلایـەن خۆفرۆشـانەوە هـەر هـەموویان شـەهیدکردن کـە فەرمانـدەی کەرتەکـەیان بـەناوی هـەژار دەرەویـانی ڕۆڵەیـەکی زۆر دڵـسۆزی بنەماڵەیـەکی جوتیـاری هـەژاربوو لاشـەکانیان زۆر نامەردانـە دا بەدەسـت پیاوەکـانی ڕژێمـەوە تـەنیا تـەرمی شـەهید هـەژار شاردرایەوەو گەیەنرایەوە. وە ئەم شەوە شەوی جەژنی ڕەمەزان بوو وە شەهیدەکانیش:- ((شەهید هەژار محمد عەلی، شەهید مکرم ڕەشید دەلوجەیی، شـەهید حسێن کەریم محی الدین جافەرانی (قەرەداغی)، شەهید جاسم عبداللە مەجید، شـەهید ئازاد، شـەهید جمـال قادر محمد عەربەتی)) ، وە لـە (١٩٨٦/٥/١٢ پەلامارێکی داغ لەدڵانەی ڕژێم و دەزگاکـانی ئەمنی شارەزوور بۆ سەر دێی بیەرەشکەو شەهیدکردنی سێ کەسی بە تەمەن لـە سـەروی حەفتا ساڵان و هەرسێکیان شوان بوون کە ناوەکانیان (حەسەن ڕەحیم مارف، احمد محمد مارف، حاجی مستەفا حەسەن) و لە ڕۆژی ١٩٨٥/١٠/٣ ناوگردانی تێکدا.

بەشداری کورد لە کۆنفرانسی نێو دەوڵەتی:

لەبەرامبەر ئەم هەموو دەست درێژیە بێ بەزەیی و بێ وێنانەی ڕژێمی بەعسی لە گەلی کورد لەملاشەوە بەردەوام سەرکردایەتی (ی.ن.ك) لە هەوڵدا بوو بەچالاکی و بەرگری و لەهەمان کاتدا گەیاندنی دەنگی کوردو چەوساندنەوەی بە ڕێکخراوە نێودەوڵەتی و مرۆییەکان و لە (١٩٨٦/٥/١٤) دا نوێنەری یەکێتی بەشداری لە ٤٢ هەمین کۆنفراسی مافی مرۆڤی نەتەوەیەکگرتوەکان کرد کە لەوکاتەدا بوارێکی زۆر سەرکەوتوو بوو بۆ گەلی کوردو بزووتنەوەکەمان هەرچەندە گەلی کورد بەجەماوەرو پێشمەرگەیەوە هەمیشە لەچالاکی و هەڵسان و خۆپیشاندانی نارەزاییدا بوون بەرامبەر بەپیاوەکانی ڕژێمی داگیرکەرو بۆ ساتێك نەیان هێشتووە لەم کوردستانەدا بەکەمێك هێمنی بژین، نموونەیش ئەو هەموو ڕاپەرینانەی کوردستان بەتایبەت لە (١٩٨٦/٥/٢٦) خۆپیشاندانی گەورەی جەماوەری ناحیەی بنگردو دێکانی دەوروبەری و کۆنترۆڵ کردنی شارەکە کە لە ئەنجامدا ڕژێم زیاتر لە هەزار خانوو ماڵی ڕووخاندو وێرانکردوو کچێکی تەمەن ١٢ساڵەی شەهیدکرد بەناوی (فاتمە بەکر)، وە لە (١٩٨٦/٧/١٩) گوندی تەپی سەفای شارەزووری تەخت کردو خەڵکەکەی ئاوارەکردن، وە لە (١٩٨٦/٦/٢٠) دێی (تەگەران)ی سەر ڕێی سلێمانی قەلاچوالانی تێکدا ئەم دێیە سەرە ڕێی پەرینەوەو هاوکاری هێزی پێشمەرگەکانی شارباژێری ناحیەی بەرزنجەو چوارتا بوو سنوورەکانی کارێزەو دۆڵی جافایەتی جێگای شانازیە کە هێزی پێشمەرگە هەمیشە لەتۆڵەی دێهاتەکانی کوردستاندا چالاکیان بەخوێنیان ئەنجام ئەدا لەوانە لە (١٩٨٦/٨/٩) لەناو شاری کەرکوك کۆمەڵێك پسپۆری بیانی (هۆڵەندیان) دەستگیرکرد، کە لەم کاتەدا سودێکی چاکی بوو بۆ دەنگی کوردو پشتگیری دەوڵەتان بەتایبەت ئەوروپا ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لە جیهاندا.

داستانی قه‌یوان ماوه‌ت و چه‌ند چالاكیه‌ك

له ۱۹۸٦/۸/۳۰ ده‌ست پێكردنی داستانی سه‌د ڕۆژه‌ی قه‌یوان ماوه‌ت به‌خوێنی ٤۹ شه‌هید وه له (۱۹۸٦/۹/۱۹) هێزێكی هاوبه‌شی نێوان یه‌كێتی‌و سۆشیالست‌و پشتگیری بۆ سه‌ر بنكه‌و باره‌گاو سه‌ربازگه‌كانی ناحیه‌ی قادر كه‌ره‌م‌و له‌و هێرشه‌دا زۆر به‌باشی زیانی گه‌وره‌یان لێدان به‌تایبه‌ت له‌م سنوره‌ی نزیك شاری كه‌ركوك ڕژێم مه‌به‌ستی چه‌سپاندنی سیاسه‌تی به‌عه‌ره‌ب كردن‌و ده‌رپه‌ڕاندنی كورده‌كان بوو له‌و دێهاتانه‌ی نزیك كه‌ركوك، وه له (۱۹۸٦/۱۰/۱۰) هێزێكی پێشمه‌رگه به ئه‌وپه‌ڕی ئاسانیه‌وه چوونه ناو شاری كه‌ركوك‌و هه‌ڵمه‌تێكی باشیان كوتایه سه‌ر دام‌و ده‌زگا داپڵۆسێنه‌ره‌كانی ڕژێم‌و ته‌مێیه‌كی باشیان كردن‌و له ده‌سه‌ڵات‌و توانای هێزی پێشمه‌رگه‌و بزووتنه‌وه‌ی گه‌لی كورد ئاگادارو تۆقاندنیان، ڕژێم زۆر به شپرزه‌ییه‌وه به‌و شه‌وه فرۆكه‌و كۆپته‌ری هه‌ڵسان بۆ به‌رگری له‌خۆی‌و ده‌ست درێژی كردنه سه‌ر هاوڵاتیانی هه‌ژاری كورد، له ڕۆژه‌كانی دواییدا ئه‌م چالاكیه به‌سه‌رپه‌رشتی چه‌ند كادرو فه‌رمانده‌یه‌كی به‌تواناو لێ هاتووی كه‌ركوك‌و سنووره‌كانی ده‌وروپشتی ئه‌نجام درا كه فه‌رمانده‌ی تیپی ۲۱ كه‌ركوك بوون له‌وانه: مه‌لا ئاراس فه‌رمانده تیپ و شه‌هید ئیبراهیمه سووری فه‌رمانده‌ی كه‌رت‌و هیوا چیمه‌نی‌و حاجی هه‌ڵمه‌ت فه‌رمانده كه‌رت بوون له‌م چالاكیه‌دا به‌خوێنی ۳ شه‌هید تۆماركرا كه ئه‌وانیش:-

۱- شه‌هید ڕه‌حیم بنگردی لای چه‌مچه‌ماڵ.
۲- شه‌هید ڕزگار.
۳- شه‌هید چالاكز

توانیان ته‌رمی هه‌رسێ شه‌هیده‌كانیش ده‌ربكه‌ن بۆ شوێنه ئازادكراوه‌كانی كوردستان ئه‌م چالاكیه له‌سنوری یار وه‌لیه‌وه چوونه ناو گه‌ڕه‌كی ڕه‌حیم ئاواو له سه‌یتره‌كه‌وه بۆ كارگه‌ی بیبسی كۆلاكه‌و مزگه‌وتی ئیخوان و پردی قازی له مه‌سافه‌ی ۳كم دا دامه‌زراندن بۆ هێزه‌كانی ڕژێم و زۆر به‌توندی لێیان دان.*

---

* چاوپێكه‌وتن له‌گه‌ڵ به‌ڕێز جه‌لیل هه‌ورامی.

ئەمری ڕژێمی بەعس بەدەرکردنی (فصل)ی کۆمەڵێك مامۆستا :

(ئەمە نصی فەرمانەکەیە)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية

المدرية العامة للتربية

(الشهداء أكرم منا جميعا)

فى المحافظة السليمانية

العدد/ ٣٤٤٩

مديرية الذاتية

التاريخ /١٩٨٧/٢/١٢

ذاتية التعليم المحلي

(أمر اداري)

م/ فصل معلمين

بناءً على ماجاء بالامر الادارى المرقم – ١٦٧/١//٣/٩ – فى ١٩٨٧/١/١٢، الصادر من محافظة السليمانية – الادارة المحلي – المعطوف على الامرالوزارى المرقم ٩٧٢٣ فى ١٩٨٦/١٢/١٦ الصادر من وزارة الحكم المحلى – دائرة التعليم المحلي – الخدمة، تقرر فصل المعلمين المدرجة اسماوءهم ومدارسهم أدناه من الوظيفة أعتبارا من ١٩٨٦/١٢/٢، بقرار مجلس قيادة الثورة المرقم – ٩٣٢ – فى ١٩٨٦/١٢/٢.

ت	الأسم	المدرسه	الراتب	تاريخها
١	إبراهيم فتاح يعقوب	معلم سركوتن	١٢١ر٥٠٠	١٩٨٥/١٢/٦
٢	أحمد عبداللة محمد	معلم شادمان	١٤٣ر٥٠٠	١٩٨٦/٥/٢
٣	حسين عبدالمحمد عبدالرحمن	معلم بالانيو	١٢٥ر٥٠٠	١٩٨٦/٩/١٨
٤	حبيب محمد سعيد	معلم رنكين	١٢١ر٥٠٠	١٩٦٨٥/٩/٢١
٥	حمة على فتاح مصطفى	معلم أويقر	١١٨ر٥٠٠	١٩٨٥/١١/١٨
٦	حامد عمر اكرم	معلم زيوقر	١٣٩ر٥٠٠	١٩٨٦/٤/١٤
٧	محمد صالح أمين	معلم زانا	١٣٩ر٥٠٠	١٩٨٦/٦/٨
٨	مدحت كريم محمود	معلم شادمان	١٥١ر٥٠٠	١٩٨٦/٢/٢٣

٩	محمد حسن خورشيد	معلم دولة مازولة	٨٢ر٥٠٠	١٩٨٥/٧/٢٥
١٠	محمد امين رشيد صالح	معلم مدرسة دوكان	١١٥ر٥٠٠	١٩٨٥/١٢/١
١١	محمد فرج محمد امين	معلم باربولة	١٠٥ر٥٠٠	١٩٨٥/٩/٢٨
١٢	نجم الدين محى الدين حمه سور	معلم احمد لوا	٩٧ر٥٠٠	١٩٨٦/٢/١٨
١٣	عبدالهادى صابر شريف	معلم بتردة قارمان	١١٥ر٥٠٠	١٩٨٦/١٠/١١
١٤	عثمان كريم عبدالكريم	معلم كانى ثانكة .	١٤٣ر٥٠٠	١٩٨٦/٣/١٠
١٥	عبداللطيف عبدالكريم رضا	معلم شونم	١٤٣ر٥٠٠	١٩٨٦/٤/٢٠
١٦	عثمان احمد رشيد اغا .	معلم رنج ومداوم فى زركتة	١٣٩ر٥٠٠	١٩٨٥/١٠/٢٠
١٧	هيوا على كريم	معلم قاضى لوا ومداوم فى كوردى	١٣٥ر٥٠٠	١٩٨٦/٧/٢٩
١٨	جمال حبيب اللة فرج	معلم هريز	١٢١ر٥٠٠	١٩٨٥/٩/١٧

توقيع

خدر شوكت محمد

المدير العام

نسخة منة الى /

الامانة العامة الادارة الشؤن الداخلية لمنطقة كردستان -٠ مديرية الادارة المحلية – مع التقدير

وزارة الحكم المحلى – دائرة التعليم المحلى – قسم البريد والحفظ – مع التقدير

وزارة الحكم المحلى – دائرة التعليم المحلى – الخدمة – مع التقدير

محافظة السليمانية – الادارة المحلية – التعليم المحلى – مع التقدير

مديرية امن محافظة السليمانية – مع التقدير

نقابة معلمى منطقة الحكم الذاتى – فرع السليمانية

وحدة الاشراف التربوى

مديرية الاعداد والتدريب

شعبة الاحصا ء

ذاتية التعليم المحلى – السيد عبداللة – العلاء ى – الترفيعات – العلاوات – التعبئة /٦

حسابات التعليم المحلى / ٢٠/ لاجراء اللازم رجا ء

ملفات المحلى – (٢٠) مع المرفقات يحفظفى ملفة الفقرة الاولى رجا

ادارات المدارس اعلاه / للعلم ٠.

ساڵی ١٩٨٧ و سەختی و نامرۆڤایەتی دەست وەشاندنی ڕژێم
لە جەماوەری گەلی کورد بەچەکی کیمیاوی

ساڵی ١٩٨٧ ساڵێکی زۆر سەخت و گرنگ بوو لە مێژووی گەلی کوردو بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکەیدا بەسەرپەرشتی (ی.ن.ك *) پڕ بوو لەهێرش و پەلاماری بێ ویژدانانەو نامرۆڤانەو بەکارهێنانی هەموو چەکێك لەلایەن ڕژێمەوە، تەنانەت چەکی کیمیاوی بەفڕۆکەو بەراجیمەی دوور هاوێژ بۆ گیانی ڕۆڵەکانی کوردو دێهات نشینەکان لەژن و منالی ساواو پیر کە بەهەزارەها گیانیان لەدەست دا، لەناو ماڵ و دێهات و ڕەزو باخەکانی خۆیاندا، بەچەکی قەدەغەکراوی نێودەوڵەتی (کیمیاوی) بە بەرچاوی هەموو دنیاوە، جگە لەسێدارەدان و کوشتن و بڕین و تۆقاندن و ئازاردانی ئەو کوردانەی لەبەر دەستیدا بوون، لەناو شارو شارۆچکەو کۆمەڵگا زۆرەملێکاندا، ئەمانەیش نموونەی هەندێ لەڕەفتارە ناپەسەندەکانی کیمیاوی تۆپ بارانەکانیانە:- لە (١٩٨٧/٤/١١) بەچوار فڕۆکە کیمیاوی بارانی دۆڵی جافەتیان کردو لەئەنجامدا ٦ شەش هاوڵاتیان شەهیدکرد کە ٥ یان ژن و منال بوون، لە (١٩٨٧/٤/١٥) دا بە (شەش) فڕۆکە کیمیابارانی دێکانی: سەرگەڵو، بەرگەڵو، هەڵەدن، گوندەکانی ناوچەی مەرگەو شێخ وەسانان کە نزیکەی (٤٠٠) چوار سەد هاولاتی ژن و منال و پیرو گەنج شەهیدبوون، وە لە ڕۆژەکانی (١٩٨٧/٤/١٧،١٨) دا کیمیابارانی گوندەکانی: قزلەر، سنگر، مێولاکە، خەجە لەرزۆك، قەوال، کۆرەنگ، قولەباخ، چۆخماخ، کۆلەرد، لە سنورەکانی شاربازێرو دۆڵی جافایەتی لەدێهات و سەرشاخ و ناو ڕەزو باخ و ئاژەڵی ئەو سنورانە کە دەها شەهیدو بریندارو زیانی ماڵیان لێ کەوت، تەنانەت بریندارەکانیشیان نەئەتوانی لە نەخۆشخانەکانی بەردەستی ڕژێمدا چارەسەر بکەن، وە لەهەمان کاتدا لە (١٩٨٧/٤/١٩) لەسنورەکانی دۆڵی بالیسان و شێخ وەسانان بە کیمیاوی لێدران، و سەیریش لەوەدابوو ئەگەر بریندارێکی کیمیاوی یان فڕۆکە یان تۆپی دوور هاوێژ بگەیەنرایە خەستەخانەکانی بەردەستی ڕژێمی عێراق یەکسەر پیاوەکانی دەزگای ئەمن و استخبارات بە سەریانەوە بوون و چاودێریان ئەکردن وە بەهێرش و دەست درێژی لێدانی چەکی ئێرانی ڕایان ئەگەیاندو لەدوایشدا بریندارەکانیان ئەکوشت، یان ئەبوایە بەدزییەوە خاوەنەکانیان دەریان بکردایە لە ماڵاندا بەنهێنی و بە دکتۆرو برین پێچی دڵسۆز و جێی باوەڕ چارەسەر بکرانایە، و ئەگەر بشگیرانایە بەهەموویان و بە ماڵەکەشەوە بێسەرو شوێن و ماڵ وێران ئەکران، وە لەڕۆژی (١٩٨٧/٤/٢١) بە تۆپ و ڕاجیمەی دوور

هێرش بە فرۆکە کیمیابارانی شارۆچکەی قەرەداغ و هەموو دێهاتەکانی دەورو پشتی و ڕەزو باخ و کێڵگەی جوتیارەکانی کردو زیانێکی زۆری لێدان، لە برینداری دانیشتوانەکەی ـە ژن و منداڵ و سامانی ڕەزو باخ و پیسکردنی ژینگەی ناوچەکە، کە هەتا ساڵێك لەوەدوا خـەڵك نەیـنـەوێرا دەسـت لەشـوێـنـەوارو بـەردەکانی پێکـراوی کیمیاویەکـە بـدات، و لـە ٦/٢٤ ١٩٨٧ بــە فرۆکــە لــە دێی (نــازەنین)ی داو لــە ١٩٨٧/٤/٢٨ بەفرۆکــە لــە دێی ـەرگەلۆی داو ٨ هـاوڵاتی شـەهید بوون کە بەزۆری ژن و منـداڵ بـوون وە لـە کاتێکـدا کـە بەفرۆکە کیمیابارانی ئۆردوگای (زێوێ)ی ئاوارەکانی بادینـان کرا، لە ١٩٨٥/٦ و تێکڕای هـەموو شـوێنەکانی کوردسـتان بەئاشـکرا لەلایـەن فرۆکـەو چەکەکانی ڕژێمـی عێراقـەوەو ـەهەمان کاتدا لەلایـەن سـەرکردایەتی شـۆڕشـی (ی.ن.ك)ەوە ئـەم دەنگـە وەکـو ناڕەزاییـەکی گـوان بەدانیشتوانی هاوڵاتی و ژن و منداڵ و شکاندنی بڕیاری نێودەوڵەتی لەلایەن عێراقـەوە بە بەکارهێنانی چەکی کۆکوژی قەدەغەکراو لە ژەهری کیمیـاوی بەناڕەزایی نامـەو ناردنی نوێنـەرو بەشـداری کۆنفرانسـە نێودەوڵـەتی و مرۆییەکانیـە جهـان گەیـەنرایـە دەرەوەی وڵاتـانی جیهـان)و ڕێکخـراوە مرۆڤدۆسـتەکان و بڕیـار بەدەسـتەکان، لەوانـە لـە مـانگی نیـسانی سـاڵی /١٩٨٧ نامەیـەکی ئاڕاسـتەکراو لەلایـەن سـەرکردایەتی (ی.ن.ك) بـۆ ئەنجومەنی گشتی نەتەوەیەکگرتووەکان، تیایدا تەواوی بەڵگەنامەکان دیاری کرا بەکاتو شوێنەکانی کوردستان و دانیشتوانی و قەبارەی زیانەکانی مرۆیی و سامانی خەڵکی کورد، بەڵام ڕژێمی عێراق هەر بەردەوام بوو لەسەر سیاسەتی ڕەگەز پەرستی و بەکۆمەڵ کوژی گـەلی کـوردو بـەکارهێنانی هـەموو جـۆرە چـەکێك و هێـرش بردنـە سـەر سـنورەکانی ئـەو دێهاتانەی لەبەر دەستی هێزی پێشمەرگەدا مابوونەوەو ڕانەگوێزرابوون، لەو هێرشانەی ڕژێم و لـە (١٩٨٧/٥/٢٢) ڕژێـم بـە فرۆکـە کیمیابـارانی گونـدەکانی: مەلـەکان، گوڕەشـێر، کنـدۆل، بلـێ، بـردون، تۆمـار، گرگـان و قەمـەر، و لـە ١٩٨٧/٥/٢٧ بـە هـەمان کـرداری ناپەسـەندی بـە فرۆکـە کیمیابـارانی گونـدەکانی سمـاقولی کـردو لەئەنجامـدا ٨ هـاوڵاتی شـەهیدو ٣٢ برینـدار کـرد لـە دانیشـتوانی بێتـاوانی سنورەکە کە ژن و منـاڵ بوون، وە لـە ١٩٨٧/١١/١٧ بەچوار فرۆکەی سیخۆی گوندی سپی دارەی بۆردومان کرد.

تۆپ باران و گوللـەباران کردنـی دێهات و هاوڵاتیـان لەلایـەن ڕژێمـەوە، دێی قزڵیزیـان بۆردومان کردو (١٢) هاوڵاتی هەژاریان لە منداڵ و ژن و پیری خەڵکی دێکە شەهیدکرد جگە لە برینـدارو زیـانی سـامان، لـە ١٩٨٧/١١/٢٧ تـۆپ بارانی گونـدی وەرتـێی کـرد وە چـەند کەسێکی لـێ بریندار کردن، لەئەنجامدا منداڵێکی ٨ ساڵانە شەهیدبوو تیایاندا، لەئەنجامی ئەم هەموو تاوان و دەست درێژیانەی ڕژێمی عێراق بۆ سەر گەلی کوردی هەژار کە ڕۆژانە

ئەیکرد لەبەرامبەریدا سەرکردایەتی شۆڕش بەمەبەستی نارەزایی دەربڕین و گەیشتنی دەنگی کورد بەدەرەوەی وولات لە مانگی ١٩٨٧/٤ بانگەوازێکی هاوبەشی (ی.ن.ك) و حشع بەرزکرایەوە بۆ رای دەوڵەتان دژی ئەم تاوانانەو سیاسەتی ڕاگواستنی رەگەزپەرستی، لە (١٩٨٧/٥/٩) هێزەکانی ڕژێمی عێراق بەسەربازو چەکدارو هەموو چەك و فڕۆکەکانیەوە هێرشێکی بەربلاویان کردە سەر سنورەکانی باڵەکایەتی و نۆسەك و هەرتەل و وەرتێ و لەبەرامبەریدا هێزە هاوبەشەکانی مەڵبەندی ٣ ی هەولێرو هاوبەشەکان بەرەنگارێکی باشیان کرد لەم هێرشەو شکاندیانەوەو توانیان سنورەکەو دانیشتوانی دێکان بپارێزن لەمەترسی و هەڕەشەی وێرانکردن و ڕاگواستنیان بۆ کۆمەڵگا زۆرە ملێکان، کە ڕژێم مەبەستی بوو کوردەکانی تیا کۆبکاتەوەو دەستیان بەسەردا بگرێت بۆ لەناوبردنی تەواویان لە قۆناغی پێویستدا لەکوردستان وەدەریان نێ.

وە لە ١٩٨٧/٥/١٢ ڕژێم زۆر بێبەزەییانەو دوور لە هەموو یاساو نەریتێك و بە بەرچاوی خەڵکەوە (٨) هاولاتی خەڵکی سەرگەڵوو دۆڵی جافایەتی گوللەباران کرد کە بریتی بوون لە (جمال مستەفا – رەشید محمد یاخسەمەری – عوێز احمد یاخسەمەری – جمال محمد مالومەیی – وشیار عول محمد گوێزلەیی – مام رەسول سەرگەڵۆیی – صالح هۆمەر قەومی – عەتا حاجی حەمە ئەمین خوردەلۆکی)، لە ١٩٨٧/٥/١٨ هێزێکی زۆری ڕژێم بەهاوکاری و پشتیوانی هەموو جۆرە چەکەکانی و شۆفڵ و ئامێری پێویست بەمەبەستی تێکدان و وێرانکردن و ڕاگواستنی دێو دانیشتوانی گەرمیان لە کفری و سەرقەڵاوە بەرەو دێی هۆمەربل (هۆمەرمل) برد بەلام زۆر مەردانە دانیشتوانی دێکەو چەند پێشمەرگەیەك بەجۆرێك شکاندیان تەنانەت تانك و شۆفڵ و دیلیان لێ بەجێ هێشتن بەجۆرێك بەرگریان لە دێکەیان کرد کە لەبەردەمی زنجیری شۆفڵەکاندا خۆیان دا بەشەهیدکردن، لە ١٩٨٧/١١/٢٥ بە فڕۆکەی پیلاتۆز لە گوندی (ئەرماوان)ی لای هاوینە هەواری صلاح الدین یان دا ڕژێم زۆر بێویژدانانە پێنج هاولاتی بێتاوانیان شەهید کرد، وە لە ١٩٨٧/١١/١٤ ڕژێم و پیاوەکانی دەزگا سەرکوت کەرەکانی لە شەقڵاوە گوللەبارانی (٢٢) هاولاتیان کرد لەناو شارۆچکەکەدا، لە ١٩٨٧/١١/٢٦ لەهەمان شاردا پیاوەکانی ڕژێم لاوێکیان گوللەباران کرد لەئەنجامی ئەم هەموو هێرش و تاوانانەی ڕژێمی عێراق کە ئەیکرد بەسەر گەلی کوردی هەژاری ژێر دەستەیدا، و لەگەڵ هاوارو دەنگی سەرکردایەتی شۆڕشی (ی.ن.ك) بەدەرەوەی وولات و ڕێکخراوە مرۆییەکاندا لە مانگی ١٩٨٧/٥ ڕژێمی عێراق تاوانبارکرا لەلایەن ئەنجومەنی گشتی نەتەوەیەکگرتووەکانەوە لە بەرامبەر بەکارهێنانی چەکی کیمیاویدا.

جێگەی وەبیرهێنانەوەیە کە کاك مستەفا چاوڕەش کە یەکێك بوو لە کادرو فەرماندە سیاسـی و عەسـکەریەکانی نـاو (ی.ن.ك)کەهـەموو تەمـەنی لەخـەباتی چـینایەتی و نەتەوایەتیـدا بـووە، لەشـۆڕی نوێخوازیـشدا فەرمانـدەی هـەرێمی (٥)ی قـەرەداغ و دوایـی بەرپرسـی عەسـکەری زۆر لەسنورەکانی کوردستان بووە بۆیـە ڕژێمـی بـەعس زۆر پـیلان و هـەوڵی لەناوبردنی ئەدا هـەتا لەڕۆژی (١٩٨٧/١١/٢٤) لـەدێی (سـیروان)ی مەرگـە بـەهۆی خۆفرۆشێکەوە ژەهر خوارد کراو زۆر بەسـەختی لـێی داو لـەدەرەوەی وڵات چارەسـەرکرا، بەڵام زۆر بەداخەوە ئەو دایکە هـەژارەی کەناوی (خدیجە حسین) بوو شـەهید بوو لەگـەڵ پێشمەرگە (بێستون مـلا عومـەر)و (مـریم مـلا محـرم) کچی امـام جمعـەی مەرگـەو هـەر لـەم کارەساتەدا د.محمود عوسمان و کاك عدنان موفتی ژەهرەکە کاری تێکردن و لـەدەرەوەی وڵات چارەسەرکران کە ئەو ڕۆژە میوانیان بوون.

ڕا پەڕینی نارەزایی هەڵە بجەی شەهیدو دەوروبەری ١٩٨٧/٥/١٣:

ڕژێـم لـەم سـاڵەدا بەتـەواوی لـێبڕا بوو کـە سیاسـەتی ڕاگواسـتنی هـەموو دانیشتوانی دێکانی کوردستان تەواو بکات لەبەر ئەوە بەهەموو هێزو تواناوە سەربازو چەکدارو هـەموو جۆرە چەکەکانی بەکارئەهێنا بەپەلامارو هێرش بردنـە سـەر ئەو دێهاتانـەی مـاون، هێشتا لـەژێر دەسـتی هێـزی پێشمەرگەدا بوو، لـە بەرامبەریـشدا بـۆ شـانازی مێـژووی گـەلی کـوردو بەرگری و خۆڕاگری جەماوەری کورد، لەزۆر شوێن و ناوچەکانی کوردسـتان بەگژ هێزەکانی ڕژێمدا ئەچوونەوەو پیلانـەکانیان بـۆ ماوەیـەك دوا ئەخستن و ڕسوایان ئـەکردن، نموونـەیش لـەنێوان کاتـەکانی کۆتـایی مـانگی ١٩٨٧/٤ هـەتا ١٩٨٧/٥/١٣،١٤ لەسـنوری زۆربـەی شوێنەکانی شارەزوور هـەر لـەناو شارۆچکەی هەڵەبجە هەمیشە بریندارو ڕاپەڕیوودا تێکڕا جەماوەرەکەی دەستی کرد بە خۆپیشاندان و ڕاپـەڕین لـە سیروان و خورمـاڵ و سـەید سـادق و کـانی پانکـە هـەتا عەربـەت دەسـت بەسـەر زۆر بنکـەو بارەگـای دەزگاکـانی ڕژێمـدا گـیران لـە ڕەبایەو سەربازگەو دەزگاکانی ئەمن بەتایبەت لەناو هەردوو شارۆچکەی سیروان و خورماڵ، وە نـاو شـاری هەڵەبجـە یەکپارچـە هەڵـساو لەئەنجامـدا چـەندەها سـەرباز بـەدیل گـیراو بـە بەرنامەیەکی وشیارانە قسەیان بۆ کـردن دەربـارەی سیاسـەتە دوژمنکاریەکەی ڕژێمی عێراق دەرهەق بەگەلی هەموو عێراق بەگشتی و بەتایبەتی بەرامبەر بە کورد، دوایی ئازادیان کـردن، لەئـەنجامی نـاڕەزایی تـەواوی جـەماوەری کوردپـەروەری خـەڵکی شارۆچـکەی هەڵەبجـەی شەهید بەگشتی و گەڕەکی کانی عاشقان بەتایبەتی و هـەموو شوێن و دەوروپشتی هەڵەبجەو سـنورەکە دژی کـرداری ڕاگواسـتنی نامرۆڤانـەی ڕژێمـی بـەعس بەسەرپەرشـتی ڕێکخستنەکان و هاوکـاری هێـزی پێشمەرگە لەوکاتـەدا زۆر چاونەترسـاوانە ئـەنجام درا، لـە

ڕۆژی (١٩٨٧/٥/١٣)دا زۆر بەگەرمی ڕاپەڕین و خۆدەرخستنی جەماوەرو هێرش و پەلامار بۆ سەر دەزگاو بارەگاو پیاوەکانی ڕژێم دەستی پێکرا کە ڕژێم تیایدا بەهێزێکی زۆری عەسکەری و تانک و هەتا فڕۆکەی جەنگی تیا بەکارهێنا بۆ لێدان و سەرکوت کردنی جەماوەرە ڕاپەڕیوەکەو بووە هۆی شەهیدبوونی کۆمەڵێك خەڵکی بەتواناو ڕاپەڕینەکەو بریندار بوونی چەندەهای تریان لە ژن و منداڵ و گەنج و وە شەهیدەکانیش ئەم کەسانە:- (شەهید محمد عزیز بارام، شەهید صدیق مستەفا معروف، شەهید میدیا عوسمان، شەهید رەحمە شەریف حەمەعەلی، شەهید فاتمە سەعید حەمە کەریم، شەهید هەمزە سلێمان عوسمان، شەهید عبداللە ڕەشید امین، شەهید حەمە کەریم حەمە صالح، شەهید حەمە فەرەج عبداللە، لەناویاندا شەهید (میدیا عوسمان عەلی) منداڵێکی ٧ساڵان بووەو هەریەك لە هەمزە سلێمان و فاتمە سەعید لە تەمەنی (١٥، ١٦) ساڵیدا بوون وە لە بریندارەکانی ئەم ڕاپەڕینە مەزنەی شاری هەڵەبجە ئەمانە بوون:- (جمیلە ڕەشید محمد، فەیمە عبداللە قادر ٢٥ ساڵان، جلیل فتاح قادر ٢٠ساڵ، عرفان فتاح مستەفا ٩ساڵ، کەژاڵ فەتاح مستەفا ١١ ساڵ، علی عبداللە فتاح، اسماعیل عبداللە ٦ساڵ، هادی حمید فەرەج، جمال حمید فرج ٣١ ساڵ، عوسمان علی احمد، فریشتە حەمە ئەمین ٢٥ساڵ، عوسمان عەلی کەریم، حەسیبە عبداللە قادر ٨ساڵ، حەیدەر محمود احمد ١٢ساڵ، زلێخا جمال عبدالقادر ٦ساڵ)، لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ بەژمارە (٣٠٦٤) سێشەممە ڕۆژی ٢٠٠٢/٥/١٣، ڕژێمی بەعس جگە لە شەهیدو بریندارکردنی چەندەها کەسی شارەکە لەهەمان کاتدا ژمارەیەك خانوو ماڵی دایە بەر شۆفڵ و ڕووخاندنی، بەتایبەت لە گەڕەکی کانی عاشقان و ئەم ڕاپەڕینە بەجۆرێك پەرەی سەند لەهەموو شوێن و شارو شارۆچکەکانی کوردستان جۆشی خولرد بۆ پشتگیری کردنی یەکتری و دژ بە سیاسەتی ڕاگواستن، هەر لەوکاتەدا لە ڕۆژی (١٩٨٧/٥/١٧) خۆپیشاندانی جەماوەری شاری ڕانیەو لە ڕۆژی (١٩٨٧/٥/١٩) دا خۆپیشاندان و ڕاپەڕینی جەماوەری شارۆچکەی ڕەواندزو دەست بەسەرلاگرتنی شارەکەو ئازادکردنی لەچنگی ڕژێم بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك تەنیا بەهیمەتی جەماوەر ئەم ڕاپەڕین و خۆپیشاندانانەی جەماوەری گەلی کورد ئەوەندەی تر گوڕو توانای بەخشی بەهێزی پێشمەرگەی کوردستان، بەجۆرێك ئەوانیش چالاکیەکانیان گەیشتە ناو شاری کەرکوك و قەرەهەنجیرو ڕێگای بەغداو ڕێگاکانی نێوان هەولێرو موسڵ و سزادان و بەرپەرچدانەوەی پیاوو دەزگاو هێرشەکانی ڕژێم و هەتا چالاکی هێزی پێشمەرگە گەیشتە ئازادکردنی کۆمەڵێك شارۆچکەی کوردستان لەوانە: سەنگاو، هیران، قەرەداغ، تەقتەق و شوێنی تر، لە ڕۆژی (١٩٨٧/١٠/١٩) ڕژێم هێرشێکی کردەسەر ناحیەی قەرەداغ بەجادەی سەرەکی

گڵەزەردە بۆ شکاندنەوەی هاوسەنگی هێز کە لەوکاتەدا هێزەکانی پێشمەرگە بەزۆری لەسنوری سەرکردایەتی بوون لە سەرگەڵوو بەرگەڵوو، بەڵام کەزانی سەرکەوتونیە خانووی شارەکەی تەقاندەوەو گەڕایەوە، بەڵام پیاوەکانی ڕژێم بەردەوام بوون لەکوشتن و برینی هاوڵاتیان لە ڕۆژی (١٩٨٧/١٠/٢٥) حەوت (٧) هاوڵاتی لەزاخۆ لەسێدارەدرا، لە (١٩٨٧/١٠/١٧) سێسەد (٣٠٠) هاوڵاتی لە شارۆچکەی شەقڵاوە دەستگیر کرد، لە ١٩٨٥/١١/٤ بیست و پێنج ٠٢٥) کەسی لێ گوللەباران کردن و لەهەمان ئەو ڕۆژانەدا لەناو شاری سلێمانی (٥) کەسیان گوللەباران کرد کە ئەمانە بوون:- (بەرهەم عمر، علی ڕەحیم، کمال محمود فەرەج، تاریق قادر محمد، جلال عبدالله)*

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان مامۆستا علی ، کریم ئەوبەری.

وێران کردنی دێهاتەکانی شارەزوور و تەواوی کۆمەڵگا زۆرەملێکانی لەو سنورانەدا

لەمانگی ١٩٨٧/٤ بۆ مانگی ١٩٨٧/٩ هەر هەموو دێکانی سنوری شارەزوور سەر بەناحیەکانی سەید سادق و عەربەت و زەڕایەن و ئەم بەرو ئەوبەری چەمی تانجەرۆ هەمووی تەخت و وێرانکراو خەڵکە هەژارو جوتیاری خاوەن زەوی و باخ و کێڵگەو ئاژەڵەکانی ئەو دێهاتانە بەزۆرو بەترساندن کە ڕژێم بە فڕۆکەو بە تۆپبارانیان ناچاریان کردن لەدوای ماڵوێرانی بە تراکتۆری خۆیان کەل و پەلەکانیان بگەیەننە شوێنی دیاری کراوی کۆمەڵگا زۆرە ملێی بەناو برایەتی و نەصر کە لەسەر جادەی عەربەت زەڕایەن ئەکراو هەر ماڵە ٢٠٠م زەوی لەزەوی جوتیارەکانی ئەو سنورە ئەدایە لەگەڵ (١٥٠٠) دینار بەچەند جارێك بۆ دروست کردنی خانوو، بێ ڕەچاوکردنی هیچ سەرچاوەیەکی ژیان و قەدەغەکردنی هات وچۆ بۆ سەر زەوی کشتوکاڵەکانی خۆیان، کە چەند کیلۆمەترێکی کەم لێیانەوە دوور بوو، ئەمە بوو بەهۆی خەم و خەفەتێکی جوتیارەکانی ئەم ناوچەیە کە لەماوەیەکی کەمدا چەندەها پیاوی چاك و خاوەن دیوەخانیان لەناوچوون و تووشی جۆرەها نەخۆشی بوون و مردن، وە لەهەمان کاتدا خەڵکی کۆمەڵگای شانەدەری بۆ دووەم جارو سێیەم جار ماڵوێران کرایەوەو ئەمانیشیان ڕاپێچی مجمعی نەسر کرد نزیك زەڕایەنی شارەزوور، وە لە ساڵی ١٩٨٨ و دوای لێدانی کیمیاوی لە شاری هەڵەبجە لەلایەن ڕژێمەوە هەموو شارەکانی هەڵەبجەو سیروان و خورماڵ و سەید سادق و پێنجوێن وێرانکرا تێکڕای خەڵکەکانیان پێچایەوە بۆ کۆمەڵگەکانی برایەتی و نەصر، دوایی کۆمەڵگایەك بەناوی هەڵەبجەی تازە بۆ ئەو هەڵەبجەیی و سنورانەی کەمابوونەوە زوو گەیشتبوونە ئەم سنورە، بەم شێوەیە سنوری سلێمانی لە ڕۆژهەڵات جادەی عەربەت زەڕایەن دەربەندیخان خەڵکی تیا نەمابوو بەلای ڕۆژئاوای جادەکەدا کۆمەڵگا بوو بەزۆری و لەوە بەولاوە سەربازگەو ڕەبایەی سەربازی ڕژێم و هەر هەمووی بەناوی (أراضی محرمة) ناو ئەبرا. لەگەڵ ئەم هەموو بارە ناهەموارو سەختەی ژیانی گەلی کورد بەرامبەر بەدەست درێژی و شاڵاو کردنە سەر خاك و نیشتیمانی کوردستان بەلام جەماوەری کوردو تێکڕای هێزی پێشمەرگەی کوردستان لەم ساڵەدا زۆر دڵیان بەخۆیان و بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکەیان خۆش بوو لەبەر ئەوەی لەیەك سەنگەردا بوون هەموو پێشمەرگەکانی حزبە کوردستانی و نیشتیمانی و هەتا بزووتنەوەی ئیسلامی لەهەندێ سنوردا پێشمەرگەی هەبوو وە لەهەمان ساڵدا لە

٨٧/٦ هەموو حزبە کوردستانیەکان یاداشتێکیان دا بە کۆنگرەی ڤیننـاو سـۆڤیەت‌و فەرەنسا بەمەبەستی پشتیوانی لەگەلی کوردو مافە رەواکانی لەگەلْ ئەوەشدا کە رژێم بەردەوام بوو لە کوشتن‌و برینی هاولاتیانی کورد لەهەر شوێنێك بەردەستی بکەوتایەو بەهەر بیانویەك، لە ١٩٨٧/٧/١٤ لەناو شاری کرکوك سێ مامۆستای دلْسۆزی خوێندکارەکانی لەسێدارەدا بەبێ هیچ تاوانێك ئەوانیش بەناوی:- (مامۆستا عبدالقادر ملا عمر، مامۆستا شێرزاد شێخ حسێن، مامۆستا رەئوف عبدالرزاق)، لە ١٩٨٧/٨/٢٩ لەناو شاری سلێمانی‌و لە شەقامی مەولەوی ناوجەرگەی بازرگانی شاردا هەشت دوکانی تەخت کرد بۆ تۆقاندنی خەلْکەکە. وە لە مانگی ١٩٨٧/٩ رژێم سێ هاولاتی لە شارۆچکەی بەکرەجۆ لەسێدارەدا، لە ١٩٨٧/١١/١٢ گوللەباران کردنی (١٥) هاولاتی جوتیار لە گوندی چیمەنی نزیك شاری کرکوك لەلایەن سەربازو ئەمنەکانی رژێمەوە، لە ١٩٨٧/٥/١٢ لەسەر رێگای گشتی سلێمانی دوکان رژێم ٨ هەشت هاولاتی خەلْکی سەرگەلوو دۆلْی جافایەتی گوللەباران کرد لەناو سەیارەیەکدا، لەبەرامبەر بانگەوازی سەرکردایەتی لایەنەکان بەگشتی‌و بەتایبەتی لە مانگی ١٩٨٧/٤ لەلایەن (ی.ن.ك)و حزبی شیوعی عێراقی بەهاوبەش دەربارەی تاوانەکانی رژێم دەرهەق بە گەلی کوردو سیاسەتی راگواستن، لە ١٩٨٧/٤/٩ نارەزایی نامەی پەرلەمانی ئەوروپا بۆ بەغداو بەمەبەستی تاوانبارکردنی بەو کردارانەی دەرهەق بەگەلی کورد ئەنجامی داوە، لەملاشەوە هێزەکانی پێشمەرگە هەمیشە لە بەرگری‌و هێرش بردنە سەر دام‌و دەزگاو سەربازو چەکدارەکانی رژێمدا بوون بەمەبەستی پارێزگاری لە سنورەکانی دێکان‌و هاولاتیە هەژارەکان‌و پاراستنی مانەوەیان لەسەر خاك‌و زەوی‌و زاری باوو باپیرانیان، گەیاندنی ئێش‌و ئازارەکانیان بەرای جهان، لەوانە گرتنی دوو پسپۆری چینی لەنێوان هەولێرو موسلْ کە ناویان: (وان سن جن، چن خوسنگ) بوون، زۆر سودیان لێ وەرگرتن، هەر لەو سالْەدا پسپۆرێك لەناو شاری موصلْ گیراو ئەمانە لە رۆژانی مانگی ١٩٨٧/١١،٩ دا بوو، لە رۆژانی ١٩٨٧/١٨،١٩ لەلایەن هێزی پێشمەرگەوە تۆپباران‌و پەلاماری سەربازگەو رەبیەکانی سەر سپیلك کران کە شوێنێکی زۆر حساس‌و بایەخ پێدراو بوو، بەجۆرەها دەزگاو پێویستی چاودێری رژێم لەسەر سنورەکە، وە لە ١٩٨٧/٩/١ هێزی پێشمەرگە بۆ چاوشکاندنی هێزو تواناو ورەی پیاوەکانی رژێم بۆ ئەم مەبەستە چەند دەستەیەکی پێشمەرگەی تیپەکانی گەرمیان توانیان چەند رەبیەیەك بگرن لەسەر جادەی سەرەکی کرکوك- بغداد نزیك سلێمان بەگ، دووریانی دووزو کفری، هەر لەو مانگەدا لە ١٩٨٧/٩/٥ داستانی رزگارکردنی هیران کراو هەموو هێرشەکانی رژێم تێکشکێنران کە لەچەند

قۆڵێکەوە پەلاماری سنورەکەیان دا بەهێزێکی زۆرو جۆرەها چەکو بۆ ماوەی چەند ڕۆژێکی خایاند.

چەند چالاکیەکی هێزی پێشمەرگەو لە ناویاندا داستانی ڕزگاری وبادینان:

وە لەسنوری بادینان هێزێکی هاوبەشو کۆمیتەی زاخۆ چالاکیەکی جگەر بڕیان بەدوژمن گەیاند ئەویش کۆنترۆڵ کردنی بارەگای فەوجی شەرانش و ١٤ ڕەبیەی دەورو پشتی بوو، لەو سنورەدا کاریگەریەکی چاکی هەبوو لەوکاتەدا بۆ تێکشکاندنی هێزی ڕژێم و بەرزکردنەوەی ورەی پێشمەرگەو جەماوەرەکە، تیا ١٤٣ سەرباز بە دیل گیران جگە لەدەسکەوتی چەکو تەقەمەنیەکی زۆر، لە ١٣، ١٤/ ١٩٨٧/٤ هێزەکانی پێشمەرگە داستانێکی زۆر گەورەو لەبەرچاوی تۆمارکرد بەناوی (داستانی ڕزگاری) بەسەرپەرشتی بەڕێز مام جەلال کە تیایدا دەست گرتن بەسەر زیاتر لە سەد ڕەبایەو ٨ بارەگای فەوج و ٤ بارەگای سریەو ١٧٢دیل کە لەناوجەرگەی شەڕەکەدا بە ئەوپەڕی یاسایی و بەرنامەی ڕەچاوی مرۆیی لەگەڵ دیلەکاندا کرداریان لەگەڵ کرا، لە کاتێکدا کە ٢٤ شەهیدی پێشمەرگە هەبوو، دوای ئەویش داستانی بەرچاوی سەد ڕۆژەی قەیوان ماوەت کرا کە بەگشتی لە سنورەکانی ماوەت هەتا سەر شاخی گوێژەی سلێمانی لەهێزە داگیرکەرەکانی ڕژێمی بەعس پاك کرایەوەو تەنانەت شەڕو پەلاماری پێشمەرگە گەیشتە سەیتەرەی دەباشانی ڕاستەوخۆی سەروی ناو شاری سلێمانی، دوژمن بەم چالاکیە گەورەی هێزی پێشمەرگە زۆر ورەی بەرداو پشێوی کەوتە ناو ئەفسەرو سەربازەکانی و چەکدارەکانی (الفواجە خفیفە)کان، بەجۆرێك وەکو شانۆگەریەك هەموو جەماوەری سلێمانی و قەڵاچۆلان و چوارتاو کۆمەڵگا زۆرە ملێکان سەیری هەڵاتنی هێزەکانی ڕژێمیان ئەکرد، لەو لاشەوە پەلاماری هێزی پێشمەرگەو خۆڕاگری بەرامبەر بەو هەموو هێرش و پەلاماری هێزو تۆپباران و لێدانی چەندەها جۆری فڕۆکە بەسەر پێشمەرگەی کوردستاندا، لەسەر ئەو زنجیرە چیا بەرزانەی نێوان ماوەت و گوێژەو قەیوان، هەر لەو ماوەیەدا لە (١٩٨٧/٥/٢) لە تۆپخانەی مەڵبەندی یەکەوە لە قەرەداغ تۆپبارانی فڕۆکەخانەی ڕژێم کرا لە تانجەرۆو دوو فڕۆکە سوتێنرا، وە لە ٢٦،٢٧ /١٩٨٧/٥ بەمەبەستی پاککردنەوەی زنجیرە شاخی گڵەزەردەی قەرەداغ هێزەکانی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك و هاوبەشی پاسوك پەلامارێکی ڕەبیەکانی ئەو سنورەیان داو لە دەستیان سەندنەوە، بەڵام بەخوێنی شەهیدی فەرماندەی تیپی مەڵبەند (دلێر جاف) قادر حەمە صالح قەولا تەپزانی شاتری گەرمیان و شەهیدانی

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێز جەبار علی شاوەیس.

پێشمەرگە تۆفیقە ڕەش و عبداللە ڕەباتی و یاسین و بریندار بوونی حەمەبۆر قرگەیی و شەهید مەلا یادگار پێشمەرگەی پاسۆك، لە ١٩٨٧/٤/١٩ ئازادکردنی شارۆچکەی قەرەداخ بەچەندەها دیل و دەسکەوتی مدرعەو چەند پارچەچەکێك بە ٢ دوو شەهید (شەهید مستەفا محمد عبداللە، شەهید نوری محمد)، لە شەوی ٢١،٢٠ /١٩٨٧/٦ بەهاوبەشی تیپەکانی (١٥ی شارەزوورو ٢٥ی کورە کاژاوو ٥٥ی قەرەداخ) بارەگای فەوج و مەخزەنێکی چەك و تەقەمەنی بە ڕێکخستنی بەرنامەیەك بەهاوکاری پەیوەندی کردنی سەربازێکی دڵسۆزی کورد بەناوی سامی کەرکوکی، لە تۆڵەی ئەوەی اهانە بەناوی کوردەوە کرابوو، توانی هاوکاری ئەم هێزە پێشمەرگەیە بکات لە کات ژمێر ٣٠ ر١٢ ی شەو بەتەواوی دەست گیرا بەسەر هەموو بارەگای فەوج و چەك و تەقەمەنیەکانیاندا هەر هەمووی گەیەنرایە دەستی پێشمەرگە، نزیکەی ٢٤ دیل و چەندەها پارچە چەکی کلاشینکۆو دەمانچە، بەڵام بەداخەوە لە گەڕانەوەدا بەکارەسات پێشمەرگەیەکی تیپی ١٥ی شارەزور بەناوی نەجم باموکی هەڵەبجەیی دوای برینداری لەناو تراکتۆرداو بۆ بەیانی شەهید بوو، پێشمەرگەیەکی کە بریندار بوو، ئەم شەڕە بەسەرپەرشتی فەرماندەی عەسکەری مەڵبەندی یەك کاك شێخ جعفر قەرەداغی و سەربازە کوردەکە هێنراو دوایش بەخێزانەکەیەوە لەکرکوکەوە گەیەنرایە سنورەکەو لەوێشەوە بەڕێکران بۆ سنووری ئێران لەڕێگای هەڵبجەی شەهیدەوە، هاوارە کۆنەکەوە، کەبەڕاستی شۆفێرەکان و کەسانی ناو هەڵەبجەو هەندێ لە چەکدارەکانی کورد هاوکاری هێزی پێشمەرگەو پەڕانەوەیان ئەکرد لەوکاتەدا زۆر مەردانە.

وە لە ١٩٨٧/٧/٥ هێرشی تیپی ١٧ و چەند تیپێکی مەڵبەندی یەك بۆ سەر دوو دارەی لای مێرەدێ (سەربازگەو ڕەبایەکانی) سەر جادەی دەربەندیخان بەڵام زۆر بەداخەوە دوژمن زۆر لە ئامادەباشیدا بوون و پێشمەرگەکان کەوتن بەسەر کەمینی هێزەکاندا و لەئەنجامدا کۆمەڵێك پێشمەرگە شەهیدو بریندار بوون لەوانە: شەهید عوسمان چەلەبی، شەهید ئومێد محمد احمد، شەهید دارا ڕەشید، شەهید احمد حسێن، شەهید نەزیف حەمە کەریم محمودو لاشەکانیان بەجێما بەزۆری، وە لەشەوی ١٠، ١١ /١٩٨٧/٧ هێرشی بەربڵاو کرایە سەر هەموو کۆمەڵگاکانی کوردستان و سووتاندنی زۆرترین خانوەکانیان بەمەبەستی کۆسپ و هەڵوەشاندنەوەی بەرنامە نگریسەکەی ڕژێمی بەعس لە ڕاگواستنی دانیشتوانی دێهاتەکانی کوردستان و زیانێکی زۆریان دا لە کۆمەڵگاکانی زۆرەملێکانی شارەزوور (نەسرو برایەتی) و سنوری بازیان و باینجان و شوێنەکانی کەی کوردستان، هەرچەندە ڕژێم لەناو ئەو هەموو زیانەی لێی ئەدرا لەسەر سامانی گەلی عێراق بەڵام هەر بەردەوام بوو لە بەئەنجام گەیاندنی

ماڵوێرانی خۆیو کوشتو کوشتاری گەلی عێراق بە یەکتری و وێرانکردنی دێهاتو ڕەزو باخ و سوتاندنی خاکی کوردستان، لەهەمان ساڵداو لە شەوی ٢٨،٢٩ /١٩٨٧/٩/ بە هاوبەشی هەموو تیپەکانی مەڵبەندی یەك هێرش کرایە سەر ڕەبایەو سەربازگەکانی گڵەزەردەو دارەڕەش بەرووی تانجەرۆدا هەر هەموو شوێنەکانی ڕژێم گیران جگە لە یەك ڕەبیەی برجەکە، زیانێکی زۆر لە ڕژێم درا لە چەكو تەقەمەنیو دیل بەڵام لەهێزی پێشمەرگەیش فەرماندەی تیپی ٥٥ ی قەرەداخ، کاك حەمە سەعید حاجی غەریب سێ تەڵانی تیا شەهیدبوو کە بەڕاستی فەرماندەیەکی بەتواناو خۆشەویستی ناو هێزی پێشمەرگەو جەماوەر بوو، پێشمەرگەی دەستەی ناوچەی شۆڕشگێران کاك سالار عبداللە محمود گەرمیانی شەهید بوو ئەم پێشمەرگەیە لە سەرەتای گەنجێتی دا بوو بەڵام هەموو بیرکردنەوەیەکی لەئاستی چالاکی هێزی پێشمەرگەو ئازادکردنی خاکی کوردستاندا بوو، پێشمەرگەیەکی زۆر لێهاتوو بەتواناو ئازا بوو لە چالاکیدا ئەبوایە لەدەستەی هێرش (هێرشی) بوایەو لەدەستی هجومیش دا ئەبوایە کەسی لە پێشیەوە نەبوایە، نووسەر شوێنی مەبەست، بەداخەوە لای برجەکە گوللە بەر سەر ئەژنۆی کەوتو لە گەیاندنیا بە نەخۆشخانەی بەڵکەجاری قەرەداغ، لەکاتی خوێن دانیا خوێنی وەرنەگرتو ئەم کوڕە پێشمەرگە دڵ پڕ لەئاواتەی ئازادی کوردستان شەهید بوو، لە شەهیدەکانی تر: شەهید یاسین بچکۆل دوکانی، شەهید حەمەلاو حسن، شەهید جەلال بەرپرسی بێسیمی تیپی ٥٥ ی قەرەداغ و شەهیدان بەختیارو کەمال محمد وە شەهید ئازاد محمد کەریم کەرکوکیو فەرماندەی کەرت لە تیپەکانی گەرمیانو بوو بە دوو برای شەهیدو شەهید عوسمان هاڵەدەیی قەرەداغ فەرماندەی کەرتی تیپی ٥٧ی سەگرمە پێشمەرگەیەکی زۆر خۆشەویست بوو لەناو هێزی پێشمەرگەو لەناو جەماوەری سنورەکەدا، بەگشتی هێزی پێشمەرگە ژمارەی ١٧ شەهیدی دا جگە لەبریندار بوونی زیاتر لە ١٠ پێشمەرگە لە ناویاندا دلێر شێخ ڕەزا کە بەداخەوە دوای ڕاپەڕین شەهیدکرا و هەروەها پێشمەرگە صەمەد درێژو عەلی گەرمیانی، لە شەهیدانی تیپی ٥٧ ی سەگرمە شەهید خسرەو و غەفورو شەهید بەختیار ابراهیم عبداللە و شەهید دیاریو چەند پێشمەرگەیەکی تیپەکانی گەرمیان، دکتۆرەکانی مەڵبەندی یەك و برین پێچەکانی ڕۆڵێکی سەرەکی چاکیان بینی لە تیمارکردنی بریندارەکاندا لەوانە د. فایق گوڵپی، د. ناصح انوەر و د.جلال عوسمان ڕەشیدو برینپێچ حەسەن برای پ.م مەغۆل ناو، وە لە ڕۆژی ١٩٨٧/٩/٢٩ دا لە بەیانیەوە ڕژێمی عێراق لە سەربازگەکانی سلێمانیو تانجەرۆوە هێرشی برد بۆ شوێنەکانی ڕەبایە گیراوەکانی بەر دەسەڵاتی پێشمەرگە بەهاوکاری تۆپو زرێ پۆشو فڕۆکە بەتایبەت فڕۆکەی جۆری پیلاتۆز بەردەوام لەئاسمانی شەڕەکەدا بوو، ئەو ڕۆژە هەتا ئێوارەو لەکات ژمێری ٤،٣٠ ی عەسر چەند فڕۆکەیەکی

کۆپتەری شەرو حەماڵ هاتنە سەر ئاسمانی شەڕەکەو بەچەکی دژە فڕۆکە، لەلایەن دەستەیەکی شارەزای کەرتی تیپی تایبەتی مەڵبەندو بەسەرپەرشتی فەرماندەی کەرت سهاد خانەقینی تەقە لە کۆپتەرەکان کراو لەئەنجامدا کۆپتەرێکی حەماڵ بەهەموو سەرنشینەکانەوە خرایە خوارەوە، تێکشکاو هەموویان سووتان لەناویدا کە زۆربەیان ئەفسەری پایە بەرزی ڕژێم بوون، نێررا بوون بۆ کەشفی شوێنی شەڕەکەو چاودێری کردنی، لە ڕۆژی ١٩٨٧/١١/١٨ ڕژێم هێرشێکی بەربلاوی کردە سەر شاخی بەرانان کە ئەیروانی بەسەر سنووری سەرەوەی قەرەداغ و بەمەبەستی بەرگری لەهێرشی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنوری سلێمانی لەڕووی بەکرەجۆوە، هێرشەکەی چەند ڕۆژێکی بەیناو بەینی خایاندو تیپەکانی مەڵبەندی یەك (تیپی ٣٥ و تیپی ٥٧) بەرەنگاریان بوون و لەو شەڕەدا پێشمەرگەی فەرماندە کەرتی تیپی ٣٥ کاك عبدالرحمن سوور مۆریاسی شەهیدبوو کە بەڕاستی پیاوێکی دڵسۆزو بەهیمەت و قسەخۆشی ناو هێزی پێشمەرگە بوو وە لە ڕۆژانی کۆتایی مانگی ١٩٨٨/٣ و کۆتایی ئەنفالی قەرەداغدا ئەم شەهیدە دوو براو ئامۆزایەکی هەر پێشمەرگە بوون، لەو کاتەدا دەستگیرکران و ئەنفال و بێسەرو شوێن کران بەناوی حەمە خان و مەجیدو ناصر کە هەموویان خاوەنی خێزان و منداڵ بوون، بەم جۆرە ساڵی ١٩٨٧ هەتا ئەهات دژوارتر ئەبوو لە ڕووی ژیان و بێ چارەنووسی گەلی کوردو شەڕی عێراق ئێرانیش گەیشتبووە ئەوپەڕی لێ بڕان و هێرش و پەلاماری زۆرترین هێزو چەك لەیەکتری بێ دریغی کردن، لە هاولاتی و ژن و منالی شارەکانیش، بەتایبەت فڕۆکەی عێراق لە ئێران و خەڵکی دانیشتوانی، لەبەر ئەوەی ئێران خاوەنی سامانێکی مرۆیی زۆر بوو لەگەڵ ئەوپەڕی حەماس و باوەڕ بەخۆدان بەکوشتن بە شەهادەتیان ئەزانی، لەم ساڵەدا ڕاگەیاندنەکان وابوو کە دەوڵەتی ئیسلامی ئێران هێرشێکی چەند ملیۆنی بە دەستەوەیە کە هەر نەشکراو لەملاشەوە ڕژێمی عێراق لەگەڵ ئەوپەڕی هاوکاری دەوڵەتی، لەگەڵ ئەوەشدا زۆربەی هەرە زۆری دانیشتوانی عێراق چەکدار بوون هەتا لەدایك بووی ساڵی (١٩٤٥) تەنانەت باوك و کوڕ چەندەها خێزان بەهەموو کوڕو باوکیانەوە کە نزیکەی زیاتر لە (٤٥) موالیدیان لە ڕیزی سەربازی یان چەکداری سوکدا بوون کە نزیکەی (٤٠٠) فەوج دامەزرابوو لە کوردستاندا جگە لە بەکارهێنان و بیانوو بە فەرمانبەرەکانی هەموو ئیدارەکان بۆ ڕیزی بەناو (جیش الشعبی) و مەشقی خوێندکاران و بەکارهێنانی خەڵك لەجۆرەها دەزگای ئەمنی و استخباراتی کە بەهەموو جۆر بۆ بەکوشتن دانی یەکتری و کردنی بەگەڕوی ئەو شەڕە ماڵوێرانیەدا.*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێزان عبدالقادر باجلوری کارگێری مەڵبەندی بادینانی ئەو کاتە، مامۆستا سۆران، مەلا ئەحمەد دەلوجە، حمە ڕەزا. ڕاگەیاندنەکان بەگشتی.

نموونەی چەند داستان و نەبەردییەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان

هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەهەموو لایەن و حزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان بەگشتی و هێزەکانی (ی.ن.ک) بەتایبەتی خاوەنی تۆمارکردنی چەندەها داستان و نەبەردی بێوێنە بوون لەسەر ساحەی خاکی کوردستان، هەر هەمووی لەپێناوی بەرگری لە خاکی نیشتمان و گەل و نەتەوەی کوردبوو بەرامبەر بەو هەموو پیلان و نەخشە دڕندانەی کە ڕژێمە داگیرکەرو سەرکوتکەرە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق دای ڕشتبوو، بەمەبەستی لەناوبردنی تەواوی گەلی کوردو بەئەنجام گەیاندنی سیاسەتە ڕەگەز پەرستیەکانیان بەتایبەتی بەدەستی ڕژێمی بەعس و سەرکردایەتی صدام حسێن، کە زۆر بەئاشکراو بێئابڕوانە دروشمی کوشتن و بڕین و دەرکردنی گەلی کوردی هەڵ کردبوو، لەناو سیاسەتە سێ کوچکەیەکەی دا کە ئەوانیش بریتی بوون لە بەعەرەب کردن، بە بەعس کردن، ڕاگواستن، بەڵام ئەو هێزەی پێشمەرگە کە خاوەنی گەورەترین قەبارەی قوربانیدان بوو لە سەرکردەو کادرو فەرماندەی سیاسی و عەسکەری و پێشمەرگەی قاڵبوی ڕێگای خەباتی شۆڕشگێڕی و چاونەترس و ماندونەناس، هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ک) بوو لەدوای کارەساتی هەرەس لەبەر ئەوەی ڕێکخراوێکی مۆدێرنی دوای ئەو ڕووداوە بوو لەهەمان کاتدا دەست پێشخەری سازدانی ڕێکخستنەکان و جاڕدانەوەی شۆڕشی چەکداری پێشمەرگایەتی بوو، یەکەم هێز بوو زۆر بێباکانە لەو سات و وەختە زەمینە لەبارەی ڕژێمی بەعسدا لەناو ئەو هێزە نابەرامبەریەدا کە (ی.ن.ک) تەنیا بەباوەڕ بوون بەخۆی و لەسەر شان و ئەستۆی ڕۆڵەکانی گەلی کورد لە ئەوپەڕی نەبوونی چەک و تەقەمەنیدا توانی جاڕی شۆڕش بە گوێی هەموو گەلی کورد وەکو مژدەیەک بدات، بەناوی شۆڕش (ی.ن.ک) و دروشمی شۆڕشی درێژ خایەنی جەماوەری بدات و سەرقافڵەی شۆڕش و خەبات بێت، لەپێناوی بەرگری لە مافە ڕەواو نەتەوەییەکانی گەلەکەی دا، زۆرترین داستان و نەبەردیەکانی کوردستان لەئەستۆو دەست و شانی پێشمەرگەکانی بێت.

هاوکاری جەماوەری کورد بۆ پێشمەرگە بەناوی پشتگیری

لەهەموو شوێنە جیاجیاکانی کوردستان بێجیاوازی لەسەر لوتکەی شاخەکان و دۆڵو نشێوو دەشتاییەکانداو لەهەموو کاتەکانی ساڵ لە سەرماو گەرماو نەبونیەکانداو بێ شوێنو جێگای حەوانەوە بەرامبەر بەو هەموو چەکە کۆکوژیە کیمیاویە بەکارهێنانەی رژێمو هێرشی بەربڵاوی بەناو ئەنفالدا ئەدا، کە رژێم بەرپای کرد بەسەر ناوچەو دێهاتەکانی کوردستاندا تەنیا هێزی پێشمەرگە قوربانی بوو لە بەرامبەریدا لەگەڵ هێزی پشتگیری کە رۆڵەی گوندنشینەکان بوون، بەچەکو پێویستی خۆیانەوە وەکو پێشمەرگە بەزۆری ئامادە بوون، رۆڵی خۆیان ئەبینیو لەولاشەوە ماڵو خێزانەکانیان لە دێهاتەکاندا لە خزمەتو هاوکاری خواردنو حەوانەی پێشمەرگەو خێزانو کەسو کارەکانیاندا بوون. لە شەڕو بەرگریانەی کە هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) بوو، ئەنجامی دا وەکو داستانێك بۆ مێژووی گەلی کوردو بزووتنەوە رزگاریخوازەکەی، کە بەدەهاو سەدەها داستانیان تۆمار کردووەو زۆربەشیان بەخوێنی گەشی هاوڕێ پێشمەرگەو هاوسەنگەرەکانیان بەدەر نەبووە لەو داستانانە:

یەکەم:- داستانی (قەیوان ماوەت):

شوێن و مەیدانی ئەم داستانە ئەکەوێتە سەرووی شاری سلێمانیو سنوری ناوچەی شارباژێر لەنیوان چیاکانی*: قەیوانو ماوەتو دۆڵەڕووت و دۆڵی جافایەتیدا کە هەمیشە جێگای بنکەو بارەگای سەرکردایەتی (ی.ن.ك) بوو دوای ئەوەی رژێمی بەعس دوژمن بەگەلی کورد لە نەخشەیەکی بەهیوا بوو پەلاماری ئەو شوێنانە بدات لە شەڕی ئێران عێراقداو پشت لە هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) بگرێتو لە سنورەکەی دابڕێتو ئەو دێهاتانەی شارباژێرو دۆڵی جافایەتی کە بەئازادی لەژێر دەسەڵاتو پاراستنی هێزی پێشمەرگە راگوێزیان بکات دێهاتەکان وێرانو کاول بکات، وەکو بەرنامەو پیشەی هەمیشەیی لە سیاسەتە رەگەزپەرستیەکەیو بۆ ئەو مەبستە رژێم هێزێکی زۆری لە سەربازو چەکدار بردە سنورەکەو لە رۆژی (١٩٨٧/٨/٣٠) هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) لە کۆکراوەی زۆربەی تیپەکانی هەر سێ مەڵبەندەکە بەزوویی بۆ تێکدانو بەرپەچدانەوەی ئەم پیلانەی رژێم توانیان بەرگریەکی بەهێز دابنێن بەپێی نەخشەیەکی سەرکەوتوانەی پێشمەرگەو شەرگەی (قەیوان ماوەت) دروست بوو بەم شێوەیە:

١- لە سنورەکانی: شاخی بالۆسەو سەری بەرزوت داری ئەحمەد ڕۆمی زیاتر هێزەکانی تیپی (٥٧)ی سەگرمەو تیپی (٥١)ی گەرمیان و هێزەکانی تری مەڵبەندی یەک سەنگەرەکانی گرتووە لێیان.

٢- سەری گوڵێ و پشتی ماوەت زیاتر تیپی (٣٧)ی شاربازێڕو پشتگیری سنورەکە.

٣- سەری حەسەن بەگ و لوتکەی کلاوی علی و شاخی بەردەسپیان کە دەکەوێتە پشتی گوندی ولاغلو لە هێزەکانی تیپی پارێزگاری و تیپی (٤٧)ی پیرەمەگرون و هێزی پشتگیری گوندی ولاغلو.

٤- بناری کونەماسی و دەشتی کارێزە تیپی ٤٧ ی پیرەمەگرون و تیپەکانی مەڵبەندی دوو.

٥- چیای دووتوێ و خەجە لەرزۆك هێزەکانی مەڵبەندی سێ و مەڵبەندی دوو.

٦- چیای کوێرەنگ کە شوێنێکی ستراتیژی بوو بەسەر ئۆردوگای کارێزەدا ئەیڕوانی و زیاتر هێزەکانی تیپی (١٩)ی کۆرەکی لێ بوو.

٧- چیای پشت قەیوانی بچوك و سەری قەیوان و چیای دووبرا هێزمکانی مەڵبەندی (٢ و ٣).

٨- چیای کۆنەکۆترو سەری پیرکە بوو بەشەڕگە.

٩- چیای شاخە ڕەش و پیربایزو گۆجاڕ دوایی بوو بەشەڕگە لەئەنجامی درێژە کێشانی بەرگری و شەڕەکاندا لەم سنورانەدا.

لەسەرەتاوە هێزەکانی پێشمەرگە پەلاماری زنجیرە شاخی دۆڵبێشکیان داو پاکیان کردەوە لەتەواوی بنکەو بارەگاکانی هێزەکانی سەربازی ڕژێم، کە جێگەی زۆر قایم کرابوون لە ناوچەکەدا، وە زیاتر پەلامارەکە لەلایەن هێزەکانی مەڵبەندی یەکی پێشمەرگەکانی گەرمیانەوە دەست پێشخەری کرا، ئەمە بوو بەدەست پێکردنی بەربلاوی شەڕو داستانەکە کە بۆ ماوەیەکی درێژی خایاند، پەرەی سەند لەهێرش و پەلامارو بەرگری و دوایی پاراستن لەشوێنە ڕزگارکراوەکان لەلایەن هێزی پێشمەرگەوە، لەبەردەم شالاوی ئەو هەموو لێدانی تۆپ و ڕاجیمەو فڕۆکە بەردەوامی ڕژێم و هێرشی زۆرو بەربلاوی ڕۆژانەی عەسکەری و جۆرەها چەکدارەکانیدا، بەهەموو جۆرە چەك و تەقەمەنیە فراوانەکەی، ئەمە بۆ ماوەی زیاتر لە (٣) سێ مانگی خایاندو وەکو داستانێکی پڕ لە قارەمانێتی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەناوی (داستانی شەڕو بەرگری قەیوان - ماوەت)، لە مێژووی شۆڕشی گەلەکەماندا تۆمارکرا، هەرچەندە لە کۆتایی مانگی (١١/١٩٨٦) ەوە وورده وورده باری شەڕەکە گۆڕا لە شێوازی بەرگریەوە لەبەرامبەر هێزی

ڕژێمی درندەی نا بەرامبەرداو لەهەمان کاتدا هاتنە پێشەوەی ساردو سەرماو سەختی شوێنەکانو لەبەر ئەوە زۆر لە هێزەکانی پێشمەرگە کشانەوە لە شوێنە گرتوەکانیانداو ئەم پێشمەرگانەیش گەیشتنە کاروانی شەهیدانو بەخوێنە گەشەکانیان ئەم داستانەیان تۆمار کرد بۆ هەتا هەتایی لەمێژووی پڕ لەسەروەری بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلەکەماندا:

ژ	شەهیدەکان	ژ	شەهیدەکان
١	وەستا تایەر علی کەریم	٢٤	حسێن ڕەحیم
٢	سیروان سێوسێنانی	٢٥	جمال عزیز
٣	کازم سلێمان	٢٦	عمر عەلی محمد
٤	حەیدەر کوێرەکی ئەوبەری سیروان	٢٧	نورالدین علی فرج
٥	جەلال حاجی علی	٢٨	ئاسۆ حەمە سەعید
٦	کۆسار	٢٩	ئەنوەر حکمت عبدالرحیم
٧	ئازاد علی ڕەش ئەوبەری سیروان	٣٠	شکر وەلی
٨	حسێن مام صالَح	٣١	محمد عەزیز خان
٩	شێخ جەمال گەرمیانی	٣٢	بەهادین محمد ئەمین
١٠	وریا شێخ ڕەشید	٣٣	ئیبراهیم غەفور
١١	حەمە تیماری	٣٤	خالد محمد ئەمین
١٢	کامل ڕسول عبدالله	٣٥	عەتا حەسەن مەولوود
١٣	بەکر جەلال تالب	٣٦	جلال محمود
١٤	محمد حاجی مولود محمد	٣٧	جەلال دۆڵ بشکی
١٥	سعید باقی گۆمە زەردی	٣٨	سالار تۆفیق
١٦	شەهاب ڕەشید عارف	٣٩	ڕەسول بەکر
١٧	کاروان حەسەن	٤٠	اسماعیل مەعروف
١٨	بەکر عەزیز	٤١	زاهیر احمد عبدالرحمن
١٩	کەریم ڕەزا	٤٢	یاسین کەریم سالَح
٢٠	شەریف کۆکۆیی	٤٣	وەستا لەتیف
٢١	باقی محمد علی گۆمە زەردی	٤٤	عەتا ئەحمەد
٢٢	بەکر حەمە ئەمین عزیز	٤٥	یاسین سەعید ئەمین
٢٣	لەتیف عبدالله		

دووەم: داستانی گرتنی سەری ڕەش

لەسنوری ناوچەی مەڵبەندی ٣ی هەولێر ئەنجامدرا بەگشتیو بەتایبەت تیپەکانی ئەو سنورە زۆربەیان بەسەرپەرشتی یەکەم کاك کۆسرەت بەرپرسی مەڵبەندی ٣ی هەولێرو مامۆستا چەتۆ ئەندام مەڵبەندو بورهان سەعید صوفیو مامۆستا ڕێبوار اسماعیل بەرپرسی ڕێکخستنو عبداللە تۆفیق بەرپرسی کۆمەڵایەتی وە فەرماندەی تیپەکان، شەهید ڕێبازو کاك سەفینو مام غەفورو سەعید حەمە زیادو شەهید مەلا سلێمانو حاجی مەسیفیو کەریمە ڕەش کە ئەوکاتە فەرماندەی کەرت بوون، ڕەبایەی پێش بارەگای فەوجەکەی پێسپێررا بۆ گرتنی کات ژمێر (١)ی دوای نیوەڕۆی ١٩٨٧/١/٢٧ بەڕێکەوتن بۆ زیارەتو لەکات ژمێر ٢ کۆبوونەوەیەك کرا بە فەرماندەییەکان بەسەرپەرشتی بەڕێز کاك کۆسرەت، قۆڵەکان دابەشکرا دوای ئەوەی زانیاری تەواو وەرگیرا بۆ ئامادەیی باش سازکرا، بەمەبەستی ئەنجامدانی چالاکیەکە بەرەو شوێنەکە ڕۆیشتن، لە ١١ ی شەو نزیك شوێنەکە گەیشتنو لەکات ژمێر ١ ی شەو کاتژمێری سفر بوو لەهەموو شوێنەکان دراو لەماوەی چارەکێك بۆ نیو کاتژمێری هەموو شوێنەکانی سەری ڕەش دەست بەسەری دا گیرا بەگرتنی کۆشکەکەی صدامەوە، هەرچەند شەوێکی یەکجار ساردو بارانو بەفرو ڕێگای چەند سەعاتیو لە پەڕینەوەی چەند ئاوی جۆگەو دۆڵەکان، کە بەڕاستی پێشمەرگەی ماندوکرد، شوێنەکانی ڕژێم بریتی بوون لەیەك بارەگای فەوج کە دوو ئەفسەری تیا بوو کاتێك گیرانو قسەیان لەگەڵدا کردن ووتیان زانیاریان بووە لەهاتنی پێشمەرگە بەڵام بەلایانەوە زۆر سەیربوو کە بەو شەوە پێشمەرگە بتوانێت بگاتە ئەم شوێنەو زۆر بەسەر سوڕمانەوە باسی پێشمەرگەی کردبوو چەند بارەگای سریەو چەند ڕەبایەیەك کە هەموو ڕەبایەکانی دەوروبەری سەری ڕەش زیاتر لە ١٠٠ دیلو لە ١٠ کوژراو، زیاتر دەسکەوتەکان باری ٢٠ وولاخ لەجۆرەها چەكو تەقەمەنی کە هەڤاڵ عبداللە تۆفیق بەرپرسی کۆمەڵایەتی پێی هەڵسا بەگواستنەوەی، لەکاتژمێر ٤ ی بەیانیەوە کشانەوە دەستی پێکرد زیانی پێشمەرگە زیاتر لە ١٤ پێشمەرگە شەهیدبوون کە پێنجیان بەهۆی سەرماو پەڕینەوەیان لەئاو شەهید بوون، ٤ بریندار لەکاتی چالاکیەکەدا بوو لە کاتژمێر ٦،٧ ی بەیانی گەیشتنەوە زیارەتو هەر تیپە لای شەهیدەکەی گەیاندەوە سنورەکەی خۆیان شەهید حکمەتو شەهید محی الدین کۆیی و مامە قالەو چەند شەهیدی کە.

سێیەم: داستانی زینانەی گەرمیان:

یەکێکە لەشەڕە هەرە سەختەکانی ناودێ کە لە ٤٥ر١٠ کاتژمێری پێش نیوەڕۆی ڕۆژی ١٩٨٥/٤/٣٠ دا کرا پێشمەرگەکانی ئەم داستانە بریتی بوون لە دوو کەرتی تیپی ٥٧ی سەگرمەو دوو کەرتی تیپی ٥١ ی گەرمیان یەکێك لە فەرماندە کەرتەکانی کاك شێرزاد موفەری و شەهید عەتا زرگوێزیو شەهید وریا شێخ ڕەشیدو شەهید حەمە دوزیو عەسکەر خالد هەنارەییو شەهید شێخ جەمال گەرمیانی ڕۆڵی تەواوی سەرپەرشتی بینیو شەهید حەمە ئاخەو ١٢ پێشمەرگەی گەرمیان لەناو گەرمەی شەڕەکەدا بەپیکابێك خۆیان گەیاندو شەڕەکە هەتا شەو درێژەی کێشاو لەدوا نیوەڕۆشەوە کاك محمود سەنگاویو شەهید مام صالح گوێ ئەسپی حەمە ڕەشو کاك شێخ کەریم و کاك عوسمانی حاجی محمودو کاك عادل شکورو مامۆستا عەلیو شەهید مەلا کەریم لەهەموو قۆڵەکانەوە چونە هانای پێشمەرگەکانەوە، لەناو شەڕەکەدا ئەم شەڕە لای ڕژێم بەسەرپەرشتی قائد فرقەنی ڕژێم (بارق) کراو بە بەشداری، لیوای حەرەس جمهوریو ٥ فەوجی چەکداری سوكو ٦٥ دەبابەو مصفحەو هاوەنی ٦٠٠ ملمو ١٢ملم چوار فڕۆکەی کۆپتەری جەنگیو ٢ پیلاتوز کرا وە ئەم شەڕە دوژمن لە تۆڵەی گورزێکی کاریگەری ڕۆژی ١٩٨٥/٤/٢٨ کە لەنزیك سلێمان بەگ بەسەرپەرشتی کاك محمود سەنگاویو شەهید حەمە ڕەش لەدوژمنیان دا چەند کەسێکیان لە دەزگاکانی ئەمنی کفری کوژراو بریندار کردو دەسکەوتیان بوو لەچەكو تەقەمەنی، لەئەنجامی ئەم چالاکیەی هێزی پێشمەرگە لەسەر جادەی دووز – کفری بۆیە لە ڕۆژی ١٩٨٥/٤/٣٠ لەدوو قۆڵەوە هێزەکانی ڕژێم پەلاماری دێی زینانەیان دا لەناوچەی (داوێ) لە نەوجولو دووزەوە، پێشمەرگەکانیش بەو ژمارە کەمە ئەو داستانە قارەمانەیان تۆمارکرد لەگەڵ پشتگیری ناوچەکەو تەواوی دانیشتوانی دێی زینانەوە کە بە ئەوپەڕی خۆڕاگریو مەردانەوە لەگەڵ پێشمەرگەکاندا بەرگریان کردووە، تەنانەت ژنێك ڕۆڵی سەرەکی بینیوە بەتەقەکردن لەهێزەکانی ڕژێمو لە ئامادەکردنی نانو چاو ئاو گەیاندن بە پێشمەرگەکان لەناو جەرگەی شەڕەکەدا وە لەئەنجامی ئەم داستانە مەزنەدا کە زیانێکی گەورە لە دوژمنی داگیرکەر کەوت ئەویش بە کوژرانی زیاتر لە ٢٠٠ سەربازو چەکدارو برینداربوونی زیاتر لە ٢٠٠ کەس لەدوژمنو تێکشکانی چەند دەبابەو لێدانی کۆپتەرێکی جەنگیو کەوتنە خوارەوەی، بەڵام ئەم داستانە بەخوێنی گەشی ئەم شەهیدانە تۆمارکرا :- ١) شەهید عەلی کەریم ٢) شەهید احمد خلیل ٣) شەهید حەمید لەتیف (برای شەهید سەید جەوهەر) ٤) شەهید عوسمان ئەحمەد (ناسراو بە عوسمانە خڕ ڕەیحانی).

پێشمەرگەكان توانیان تەرمی شەهیدەكانی هاوڕێیانو هەموو خەڵكی دێكە دەرباز بكەنو ڕژێم دێكەی هەموو سوتاند بەماڵو سامانو ئاژەڵی خەڵكی دێكەوە بۆ ئێوارەی دوایی خەڵكەكەو پێشمەرگە گەڕانەوە دێی سوتاوی زینانە لەگەڵ ئەم هەموو ماڵ وێرانییەیانەدا خەڵكی دێكە داوای لێ بوردنیان لە پێشمەرگەكان كردووە كە شوێنیان نەماوە خزمەتیان بكەن، پێشمەرگەكانیش دڵیان داونەتەوە بەڵام خەڵكی دێكە دەستیان كردەوە بەدروست كردنەوەی خانوەكانیانو ژیانی ئازادی ژێر دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگەیان پێ باشتر بووە لەژێر چنگی ڕەشی داگیركەر.*

چوارەم: داستانی شەڕی ناحیەی كانی ماسی:

(بادینان) ئەم داستانە لەلایەن پێشمەرگەكانی مەڵبەندی ٤ ی بادینانو كۆمیتەكانی دهۆك و زاخۆ ئەنجامدرا لە مانگی ١٩٨٧/٩ دا كە تیایدا (١٤٧) پارچە چەكی جۆراو جۆرو زیاتر لە ١٠٠ دیلی سەربازو چەكدار گیراو بێزیانی پێشمەرگە زۆر سەربەرزانە. (داستانی شەڕی فەوجی راڤینا (بادینان).

لەسەر ڕێگای كانی ماسی – بێگۆڤا بە بەشداری كۆمیتەی دهۆكو ئامێدی لە مانگی ١٩٨٨/١ و لە كاتێكی زۆر سەرماو بەفردا مەگەر هەر لەتوانای پێشمەرگەدا بوو بێتو دەسكەوتی زیاتر لە ٣٥ پارچە چەك و یەك جهازی ڕاكاڵ، وە بەخوێنی یەك شەهیدی پێشمەرگەی خەڵكی سنوری هەولێر تۆمار كرا.

پێنجەم: داستانی ڕزگاری:

ئەم داستانە لەشەوی (١٣،١٤ /١٩٨٧/٤) داو بەسەرپەرشتی ڕاستەوخۆی هەڤاڵ مام جەلال خۆی ئەنجامدرا لە كاتێكدا ڕژێمی بەعس لەم ساڵەدا لەنەخشەی پەلاماری هەموو ئەو دێهاتانەی كوردستاندا بوو، كە بەهۆی پاراستنی هێزی پێشمەرگەوە بەئازادی مابونەوەو دانیشتوانەكانیان لەسەر زەویو شوێنی خۆیان ئەژیان، ڕژێمی بەعس بەمەبەستی وێران كردنی ئەم دێهاتانەو بەتایبەت دێكانی سنووری شاربازێر لەناوچەكانی چوارتاو ماوەت و قەڵاچوڵان هەتا دۆڵی جافایەتیو سەفرەو زەروون هەتا شاخی گوێژەی سەر سلێمانیو دۆڵەڕووت، هێزەكانی پێشمەرگەی كوردستان كە بریتی بوون لە كۆكراوەی زۆرترین تیپی مەڵبەندەكانو تایبەتەكان بۆ بەرچەچدانەوەو تێكشكاندنی پیلانەكانی ڕژێم لەوێران كردنی دێهاتەكانی كوردستانو بەرگری لێیان، هێزەكانی پێشمەرگە بە پێی نەخشەیەكی داڕێژراو كە بریار بوو لەماوەی (٢٤) كاتژمێردا

---

* چاوپێكەوتن لەگەڵ بەرێز كاك مەحمود سەنگاوی.

هەموو ئەو ناوچانە پاك بکەنەوە کە هێزەکانی ڕژێمی داگیرکەری تیایە بۆ ئەو مەبەستەو لەولاشـەوە لەچـیای ئەزمـەڕو پـشتی خـەمزەو شـاخی دووبـراو قـەیوانو کـوێرەنگ و خەجەلەرزۆك و دووتـریێو دەشتی بالَخو شاخی گۆجاڕو گوندی ولاغلویـان داو هەر لـەو شەوەدا توانیان بەتەواوی شوێنەکان بگرنو لـە دوژمنیـان پـاك بکەنـەوە، ڕەبایـەی وابـووە هێزی پێشمەرگە تـەنیا بـەپێنج دەقیقە گرتویـەتی بـەم جـۆرە شـەڕو پیکـادان لەیـەك کاتـدا دەستی پێکردووە هەر زنجیرە شاخی پیرکەو قەیوانو ئەزمەڕو هەڕوتەو لەو دیویشەوە لە خەجەلەرزۆك و کوێرەنگ لەنێوان دۆڵی جافایەتیو زنجیرەی ئەزمەڕ، لە پشتی بالَخو قوتـەی حەسـەن بەگو بالوسـەو برزوتو کونەکۆتر، لـە کلکـەی قامیش هەتا گردە ڕەش، بـەردەم سـەفرەو زەرون لـە خەجەلـەرزۆك بـەرگری زۆرکـراو شـەهیدی پێشمەرگە بـوو، لـە شوێنەکانی تر زیاتر، هەروەها لەقەیوان و پیرکە، بەم جۆرە شەڕ هەتا نزیك سەیتەرەکەی ڕژێم لـە دەباشـانی پشتی سلێمانی ڕاسـتەوخۆو دوژمـن زۆر کەوتـە سـەغڵەتیو زەغتـی گەیشتە سەر ناو شاری سلێمانیو بەتەواوی لەم داستانەدا چاوی ڕژێم شکاو جەماوەری کورد لەهەموو شوێنەکانەوە بە ئەوپەڕی خۆشحالَیەوە سەیری بـەرگریو پـەلاماری هێـزی پێشمەرگەیان ئەکردو تەنانەت منالان گالَتەیان بەهێزە بەزیوەکەی ڕژێم ئەکرد کە هەمووی لە بەرەکانی شەڕ هەلَهاتن و خۆیان ئەشاردەوە، تەنانەت فەرماندە عەسکەریەکانی ڕژێم زۆر سەرسام بوون بەو جۆرە بەرگریو خۆڕاگریەی هێـزی پێشمەرگە بەرامبـەر بـەو هـەموو لێدانو بۆردومانـە جۆراو جۆرەی ڕژێـم کـە بـەتۆپو فرۆکـەو دەبابـە چەند ڕۆژێك لەیـەك شوێن یان یەك لوتکەی ئـەدا هێشتا پێشمەرگە ئەمایـەوەو خۆڕاگر بوو بەرگریشی ئـەکرد لەکاتی پەلاماردانیا لەلایەن هێزە کۆکراوەکەی ڕژێم کە بەزۆر دوایان لێ ئەگرتنو هێرشیان پێ ئەکردن، لەم داستانە مێژووییەدا هێزەکانی پێشمەرگە توانیان لەو ماوە کەمەدا دەست بگرن بەسەر ژمارەی زیاتر لـە (١٠٠) سەد ڕەبایـە لەهـەموو سەرلوتکە شاخەکانو شوێنە سەختەکانو (٨) هەشت بارەگای فەوج و (٤) بارەگای سریە، بە سەدەها دیل لە سەربازی ڕژێـمو چـەکدارەکانی، کـە ئەمـە یـەکێك بـوو لـە ڕەوشـتە بـەرزەکانی هێـزی پێـشمەرگەی کوردستـانو یـەکێتی نیشتیمانی بەتایبـەتی کـە زۆر ڕێـزی تـەواوی لـە دیلـەکان ئـەگرت تەنانـەت ئەگـەر لەسـەر لاشـەی شەهیدە پێشمەرگەکانی هاوسـەنگەری بوو بێت، تەنانـەت بریندارەکانیـشیان ئەگواسـتنەوەو بـە زوویـی چارەسـەری بـرین پێـچیان بـۆ ئـەکردن و خوازیاری زوو چاك بوونەوەیان بۆ ئەکردن، بۆ دیلەکانیش بە ناونیشانی زانیاری خۆیـان کـەسو کارەکانیـان بەنامـە ئاگـادار ئـەکردنو ئاسـانکاری سـەردانیان بـۆ ئـەکردن، دوای ڕۆشن کردنەوەی بیرو بۆچوونی شۆڕشو کورد ئـەیان بەخشینەوە بەکەسو کارەکانیان،

هەتا هەندێكیان بەجۆرێك خزمەت ئەكران دوایی ئەبوونە پێشمەرگەو لێشیان شەهید بوون، زۆربەشیان لە بارەگاكاندا خزمەتیان پێ ئەكردن‌و زۆر ڕێزیان لێ ئەگرتن بەجۆرێك كە دڵیان بەخۆیان خۆش بوو. وە لەم داستانەدا (٢٤) پێشمەرگە شەهید بوون كەئەمانەن:

١- شەهید جەمال حەمە كەریم نادر پێنجوێنی پێشمەرگەیەكی دڵسۆزو خاوەن شعر بوو بەتایبەت بۆتەمیٚ كردنی تاوانباران.

٢- شەهید شێخ جەمیل احمد صالح ڕابەر سیاسی ت ٣١ ی سلێمانی.

٣- شەهید خەباتە بچكۆل.

٤- شەهید عەلی كوڵە جۆیی.

٥- شەهیدبەهادین ناسراو بە (بەهادینە كوێر) پێشمەرگەیەكی زۆر ئازای ناو شار بوو.

٦- شەهید عەلی مستەفا ج/ ت.

٧- شەهید عبداللە ڕۆستەم مراد خەڵكی سنوری پێنجوێن/ شلێر.

٨- شەهید شێرزاد خدر تۆفیق.

٩- شەهید محمد احمد ناسراو بە حەمە ئاربی جی پێنجوێنی.

١٠- ەهید ئاراس محمد امین حەسەن.

وە لە شەهیدە سەربەرزەكانی داستانی ڕزگاری:

١١- شەهید ئەرسەلان فایەق محمد.

١٢- شەهید بێستون ئیبراهیم سەعید.

١٣- شەهید جەلال احمد مەمەند كانی پانكەیی.

١٤- شەهید تۆفیق كەریم عبداللە (تۆفیقە ڕەش).

١٥- شەهید یادگار فوئاد امین.

١٦- شەهید كەریم فەرەج حەسەن.

١٧- شەهید مستەفا قادر.

١٨- شەهید سەردار اسماعیل قادر.

١٩- شەهید سەركەوت محمد حەمە ئەمین.

٢٠- شەهید عەتا سەعید عەلی.

٢١- شەهید عەتا محمود محمد.

٢٢- شەهید عوسمان محمد فەرەج.

٢٣- شەهید هاوڕێ شەریف عەلی.

٢٤- شەهید سەردار محمد سەلیم.

٢٥- شەهید خالد محمد محمود.

٢٦- شەهید بەکر محمد فەرەج.

٢٧- شەهید مەجید عبدالله یاسین.

* شەهید جەمال حەمە کەریم نادر فەرماندەی کەرتی ٤ ی تیپی ٣١ ی سلێمانی بوو خاوەنی شەهیدێکی تری بنەماڵەکەی بوو بەناوی (صدیق) کە ڕژێم گوللەبارانی کرد، شەهید جەمال پێشمەرگەیەکی زۆر بەتواناو ڕۆشنبیر بوو خاوەنی چەندەها شیعری شۆڕشگێڕی کوردایەتی بوو ئەم شەهیدە لەسەر شاخی گۆیژە لە قوتەی محمود خانی شەهیدکرا لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەکی کەرتەکەیدا لە بەرگریەکی بێوێنەدا.

* شەهید شێخ جمیل بەخۆی و ١٠ پێشمەرگەوە فڕۆکەکانی ڕژێم شەهیدی کردن و لاشەکانیانی برد هەتا دوای ڕاپەڕین لە سەربازگەیەکی نزیک دێی سیتەك دۆزرانەوەو لاشەکانیان بەخاك سپێردران لەناو ئامێزی جەماوەرو خاکی کوردستانی ئازادی بەرهەمی خوێنە گەشەکەیانداو بەشانازی منالّو خێزان و کەس وکاریانەوە کە کلسوم خانی خێزانی بوو زۆر بەوەفاوە منالّەکانی پەروەردەو بەخێوکرد.

* وە لەداستانە دیاریەکانی کوردستان داستانی دەشتیو لەسنوری پشدەری قەلادزێ لە ڕۆژی (١٩٧٨/٣/٨) بەسەرپەرشتی شەهیدی سەرکردە (سعدی گچکە) لە ڕێی ڕۆیشتنی دا بۆ کۆبوونەوەی سەرکردایەتی هێزێکی زۆری عەسکەری ڕژێم بەپشتیوانی چەندەها فڕۆکە لێیان دان لەگەڵ ئەوەشدا گەورەترین شەڕی بەرامبەریان لەگەڵدا کردن و توانیان نزیکەی (١٦٠) سەربازو ئەفسەر بکوژن و سەدەها بریندارو تێکشکانی کۆپتەر، کە بەداخەوە (سعدی گچکەی) فەرماندەو سەرکردە شەهید بوو لەگەڵ ئەم پێشمەرگانەدا، فاروق صدیق، فەرخ قادر، فریق همزە، شاهین عزالدین، تاهر حەمەد، جەبار اسماعیل، عوسمان باوە، عەزیز باپیر، سامی عبێد، صباح جەمیل، أحمد حەمە ئەمین، احمد محمدو چواریش بەدیل گیران ئەوانیش لە ١٩٧٨/٦/١ لەسێدارەدران کە ئەمانە بوون: جعفر أسود، حسێن عبدالرحمن، جواد کەریم، کمال واحد کۆیی بوون شەهیدەکانیش هەولێری بوون و ئەمانەیش ڕزگار بوون، سەید کاکە، جەوهەر کاکە، زرار وەرتێیی.

چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان سەیوان حمە زرگوێزی، وەستا غەفور.

داستانی گرتنی بارەگای فەوجی (شرانش)

لەناوچەی بادینان وە لەسنورو ناوچەکانی بادینان کە بەخەیاڵی ڕژێمی بەعسی داگیرکەر ئەم سنورانە هێزی پێشمەرگە ناتوانێت بیانگاتێو چالاکیان تیا ئەنجام بدات بەڵام بۆ سەلماندنی هێزو توانای پێشمەرگەکانی کوردستان و لوت شکاندنی کاربەدەستانی ئەو ڕژێمەو بە بەرنامەیەکی پڕ لەهیمەتی پێشمەرگایەتی لەو چەند دەستەو هێزە پێشمەرگانەو بە هاوبەشی و هاوکاری کردنی یەکتری لە کۆمیتەکانی زاخۆ لە ڕۆژی (١٩٨٧/٩/١٣) توانیان لە پەلامارێکدا دەست بگرن بەسەر تەواوی بارەگای فەوجی (شەرانش) دا بەهەموو چەك و تەقەمەنی و (١٤٣) دیل لە سەربازو ئەفسەرەکانیان بخەنە ژێر دەسەڵاتیان و چاوی دوژمن لەم سنورەدا بشکێنن، داستان و نەبەردی، پەلامارو هێرش و بەرگرییەکانی هێزەکانی پێشمەرگە لەهەموو شوێنە جۆراو جۆرەکانی کوردستاندا ئەوەندە زۆرن و هەمووشیان بەخوێنی چەندەها ڕۆڵەی بەجەرگ و بەتوانای پێشمەرگە هاوڕێ و هاوسەنگەرەکانیان تۆمارکراون کە لە ڕۆڵە جگەر سۆزەکانی جەماوەری گەلەکەمان ئەنجام دراوە چەندەهایان لەئاستی سەرکردەو فەرماندەدا قاڵ بووی ناو خەباتی سەختی پێشمەرگایەتیدا ڕابەرایەتی ئەکرد نموونەی ئەو داستانانەش ئەمانەیە:-

١- داستانی گەرویان: لە (١٩٧٦/١١/١٧) و بەخوێنی گەشی شەهیدان (مستەفا عەزیز سەعید، ڕەمەزان سەعید).

٢- داستانی ساتی: لە (١٩٨٥/٨/٣١)و بەخوێنی گەشی شەهیدی فەرماندە (شەهید شاهۆ) تۆمارکرا.

٣- نەبەردی (بانی مەقان) لە ١٩٨٧/١١/٧ بەخوێنی شەهیدی پێشمەرگە شەهید (زەیدان مستەفا ناسراو بە زەیدان چیمەنی.

٤- داستانی کەندەشین لە شەوی ٢٨،٢٧ /١٩٨٧/٨ و بەخشینی ٣ شەهید شەهیدان (نەوزاد کەرکوکی و فتح الله جانەو قاسم ساتی).

٥- داستانی قوڵە سەوز: دابان و چوار شەهید (شەهید سەید ئیبراهیم چەمچەماڵی، شەهید شوان دووبزی، شەهید شامل گۆرانی، شەهید هێمن تۆماری).

٦- نەبەردی دەست بەسەراگرتنی فەوجی ئاکۆیان و ڕەبیەکانی دەوروبەری لە شەوی ٢، ١٩٨٥/٧/٣ و بەخوێنی سووری دوو شەهیدی فەرماندەی قارەمان (شەهید محمود حاجی فەرەج کۆکۆیی هەڵەبجەیی فەرماندەی تیپ، شەهید مەلا أحمد تاهیر).

٧- داستانی حەمك لە ١٩٨٢/٥/١٧، کە داستانێکی بێوێنە بوو مەگەر هەر لەتوانای هێزی پێشمەرگەدا بوو بێت لەو دێیەدا کەچۆن توانیان بەرگری لەو هێرشە بەربلاوەی ڕژێم بکەن بەهەموو جۆرە چەکەکانیانەوە تەنانەت بەفڕۆکەو هێزی پێشمەرگەیش بەژمارەیەکی کەمو چەکی سوك لەگەڵ ئەو هەموو زیان گەیاندنە بە ڕژێم و ڕاونانیان بەخوێنی ئەم شەهیدانەیان:

(شەهید عەلی ڕەش، شەهید ستار باوەفەتی، شەهید ئاراز کەرکوکی، شەهید فەتاح کەرکوکی).

٨- نەبەردە فراوانەکەی: کەرکوك، قەرەهەنجیر، شوان، بانی مەقان:- لە شەوی ١٨، ١٩٨٥/٣/١٩ و بەخوێنی ئەم سێ شەهیدانە: (شەهید عبدالله عمر ناسراو بە (مامە قالە)، شەهید کاکەدین عمر، شەهید جیهاد ڕەحیم).

٩- نەبەردی گوندی نەبیاوە لە شەوی ١٢،١٣/٥/١٩٨٦ و چوار شەهید (شەهید دارا قادر مەجید، شەهید نیزام عبدالرحمن قوچەکی، شەهید حەمە شکور مستەفا، شەهید پێشڕەو کاکی).

١٠- نەبەردی قەرەهەنجیر لە شەوی ٢٠،٢١ /٣/١٩٨٧ و دوو شەهید (شەهید هیوا چیمەنی، شەهید سوارە).

١١- نەبەردی هێزی پێشمەرگە لە تێکشکانی هێرشی ڕژێم لە ساتی لە ١٩٨٥/٢/٣١، هەروەها شکاندنی هێرشەکانی ڕژێم لە بانیاوان و دۆڵی باڵەبان لە ١٩٧٦/١١/١١ و بەخوێنی شەهید (حاجی جەلال)ی بە توانا.

وە شکاندنی هێرشی ڕژێم بۆ وەڵزی و گاپیرێز لە باڵەکایەتی لە ١٩٧٦/١١/١٧ وە هێرشی ڕژێم بۆ شێنێ و مامەندە ڕۆژانی ٩ - ١٧ /١١/١٩٧٨ و لەو کاتە ساردو ناهەموارەی هێزی پێشمەرگەدا دوای کارەساتی هەکاری نەبەردی چالاکی لەسەر شێخانی باڵەکایەتی لە مانگی ١٩٧٧/٧.

١٢- داستانی کەڵەکی باڵەیان لە (٢٩ /٣ /١٩٧٧)و دوو شەهید (شەهید خدر سۆفی مەلا، شەهید عبدالله أحمد ناسراو بە (عبدالله عریف).

١٣- نەبەردی قۆپی شەهیدان لە باڵەییان لە ١٩٨٦/١٠/٧ و چوار شەهید (شەهید برایمی حاجی کوێخا، شەهید حەمە بیکەیسی، شەهید حاجی ئەنوەر، شەهید ڕەسول حەمە ئەمین).

١٤- نەبەردی شکاندنی هێرشی ڕژێم بۆ دۆڵی ئاکۆیان لە دووکاتدا لە ١٩٧٧/٣/٩ و لە ١٩٨٧/٥/١٨ و شەهید ڕەفیق هەولێری.

١٥- داستانی چیمەنی شەهیدان لە ١٩٨٣/٨/٢٨ و شەهید (کامەران).

١٦- داستانەکەی دێی قاینەجەی شارەزوور کە بەیەکەم شەڕی ناو دێ ئەژمێردرێت لە مێژوو شۆڕشی نوێخوازو جێگای سەرسوڕمانە چۆن ئەو پێشمەرگانە توانیویانە دەربچن و دەسیش لەو هێزە گەورەیەی ڕژێم بوەشێنن لەکاتێکدا لەناو ژوورێکدا چواردەوری ماڵەکەو هەموو دێکە گیراوە، ئەم داستانە بەسەرپەرشتی هەردوو پێشمەرگەی سەرەتایی دێرین: کاك شەوکەتی حاجی موشیرو کاك حامد حاجی خالدو بەخوێنی پێشمەرگەی شەهید (فاتیح شێخ حەیدەر هەڵەبجەییە کە بەیەکەم پێشمەرگەی شەهیدی شۆڕشی نوێخواز خۆی تۆمارکرد لە مێژووی بزووتنەوەی کوردایەتی گەلەکەماندا.

١٧- شەهیدانی (ڕێکخراوی هەڵۆی سوور) و ئەبەردو چالاکیەکانیان لەناوجەرگەی شاری بەغدای پایتەختی ڕژێمی بەعسدا بەسەرپەرشتی ئەفسەری کوردی بلیمەت شەهید ملازم جوامێر سایە میرو هەریەك لەشەهیدان (سلێمان داود فەیلیو جمال سەعید ئیبراهیم فەیلیو سەلام عبدالرزاقو عادل عبدالقادر محمد و شێرۆ عبدالقادر عبدالرزاق کە هەموویان ڕژێمی بەعسی دوای ئازارو ئەشکەنجە لەسێدارەی دان.

١٨- داستانی هەردوو دێی (ئالان - حاصلی)ی ناوچەی شارەزوور و ١٠ شەهید (شەهید عمر عزیز، شەهید خالد حاجی عبداللە، شەهید جەبار عزیز، شەهید حەمیدو چوار شەهیدی حزبی شوعی) یەك شەهیدی حزبی سۆشیالست یەك شەهیدی پاسۆك، ئەم داستانە لە ١٩٨١/٤/١٧ و بەهاوبەشی هێزی پێشمەرگە ئەنجام دراو کاکە حەمەی حاجی محمود سکرتێری حزبی سۆشیالست بەشداری تیا کرد.

١٩- داستانی دێی (قازان)و شەهیدبوونی ١١ پێشمەرگە لەوانە: شەهیدی فەرماندە ئەنوەر حەسەنو هەریەك لە شەهیدان: ڕزگار جەلال، عبدالخالق صالح ناسراو بە (ئاسۆ)، عبدالله صالح (چیا)، سوارە شێخ صدیق، کامەران مام عمر، کریم چەمچەماڵی (گۆران)، نعمان عەبدی، حەمە شکور بلوکێنی نجم الدین فاتح (شیروان)، سیروانە سور ئەم داستانە لە ڕۆژی ١٩٨٢/٣/٥ دا بوو.

٢٠- داستانی دابان هەلاج سەلماندنەوەی هێزو توانای هێزی پێشمەرگەو بەردەوامی لەسەر شۆڕشو خەبات لەپێناوی بەدەست هێنانی مافە ڕەواکانی گەلی کورد دوای بێ ئومێدی سەرکردایەتی شۆڕش بەڕژێمی عێراق لە ووتووێژی ساڵی ١٩٨٤ و ئەم داستانە لە شەوی ١٤ ڕ١٥ /١٩٨٥/٢ دا لە شەوێکی ساردی بەفراوی لە ماوەیەکی کەمدا هەموو ئەو سەربازگەو ڕەبایانەی دوژمن لەسەر شاخەکانی دابانو هەلاج گیرانو پاك

کرانەوە لە هێزەکانی ڕژێم و دەسکەوتێکی زۆری چەك و تەقەمەنی و دیل لە سەربازو ئەفسەر کە زۆر بەڕێزەوە معاملەیان لەگەڵ کردن هەتا بریندارەکانیان چارەسەرکردن و بەخوێنی شەهیدی پێشمەرگەی خۆشەویستی ناو جەماوەرو هێزی پێشمەرگەی کوردستان شەهید والی باریکەیی شارەزوور ئەنجامدرا کە فەرماندەی کەرت بوو لە تیپی ٥٥ ی قەرەداغ.

٢١- داستانی گرتن و پاککردنەوەی بێتوانە لەشەوی ٢٠ر٢١/١٠/١٩٨٣ لەهەموو هێزو چەکدارەکانی ڕژێم زۆر بەئاسانی و بەجۆرێك بەتەواوی چاوی ڕژێمی داگیرکەری پێ شکا لەوکاتەدا ڕژێم بە چەکدارکردنی خەڵکی ئەم ناوچەیە وا بە هیوابوو کە دەست لە هێزی پێشمەرگە بوەشێنێت بەڵام بەپێچەوانەوە بوو.

٢٢- داستانی (١١) یانزە ڕۆژەی هیران و دۆڵی سماقوڵی لە ١٩٨٧/٩/٥ و بەرگری لە هەموو سنورەکەو شکاندنەوەی هەموو هێرشەکانی ڕژێم لەهەموو قۆڵەکانەوە.

٢٣- داستانی گرتنی ناحیەی دێگەڵە لە شەوی ٣ ر٤ /١٩٨٧/٩ داو بە ماوەیەکی کەم لەو سات و وەختەدا چالاکیەکی گەورەبوو بۆ هێزی پێشمەرگە.

٢٤- داستانی ئازادکردنی شارۆچکەی (تەقتەق) لە شەوی ٢٩-١٩٨٧/٥/٣٠ و بە خوێنی ١٠ شەهید لەوانە شەهیدی فەرماندە عبدالرحیم.

٢٥- داستانی ژاڵەی دەربەند لە (١٩٨٢/٤/١٩) دێی ژاڵە دەکەوێتە (٢٠) کیلۆمەتر باشوری خۆرهەڵاتی چەمچەماڵ و لە بناری چیای سەگرمەیەو دەروازەی دەربەندی باسەرەیە، ئەم شەڕە پێشمەرگەکانی تیپی (٥٥)ی قەرەداغ و بە سەرپەرشتی مام ڕۆستەم و هەروەها کاك شێخ جەعفەری شێخ مستەفا قەرەداغی و شەهید حەمە ڕەش و هەردوو پێشمەرگە فخرالدین و عبداللە تیلەکۆیی و لەناو دێی ژاڵەی دەربەند ئەنجامدراوە لە ڕۆژی ١٩٨٢/٤/١٩ لە کاتژمێر ١٠ ی سەر لە بەیانی دوژمن هێزەکانی بە کۆپتەر دابەزێنێ بۆ هەموو لوتکەو بەرزاییەکان و لە زەمینیشەوە بەتانك و زرێ پۆش لەهەموو لایەکەوە پەلاماری دێکەو هێزی کەمی پێشمەرگە ئەدات و بەتۆپبارانی خست و بێ ویژدانانە هەتا کات ژمێر ٧ ی شەو شەڕ بەردەوام ئەبێت، چەند جار هێرشی ڕژێم ئەشکێننەوەو هاوکاری تەواوی خەڵکی دێکەی تیا ئەبێت بە گەیاندنی نان و ئاوو پێویستی لەناو جەرگەی شەڕەکەدا، بەتایبەت دەوری شێرە ژنی دێکە بەناوی پورە (شەمسە)کە زۆر ئازایانە بەشداری و هاوکاری پێشمەرگەکانی کرد لەم داستانەدا مام ڕۆستەم و عبداللە تیلەکۆیی بریندار بوون و یەکێکیش بەناوی (ڕەمەزان) خەڵکی دێکە شەهید بووە بەڵام زیانی ڕژێمی داگیرکەر زیاتر لە (١٩) سەربازو (١) ئەفسەرو ١٢ چەکدارو پێکرانی ٢

كۆپتەرو تێكشانی ناقیلەیەك و ئیڤایەك و گرتنی یەك جهازی ڕاكال، لەولاشەوە لەكاتی پاشەكشەی هێزەكانی ڕژێم لە ڕێگای نزیك دێی قەڵاچوغە لەلایەن پێشمەرگەی قارەمان شەهید مامەڕیشە لەبۆسەیان دەنێت و زیانێكی باشیان لێ ئەدات، ئەم داستانە یەكێكە لە شەڕە دەستەو یەخەكانی پێشمەرگە لەناو دێدا لەگەڵ هێزی دوژمن ئەنجام دراوە.*

چاوپێكەوتن لەگەڵ بەڕێزان عبدالقادر باجلوری، بەدەل بادینی.

ڕژێمی عێراق و هێنانی میسری و عەرەبی وولاتانی عەرەب بۆ عێراق

وە لەسنورەکانی عەرەبیش لە ناوەڕاست و خوارووی عێراق ڕژێم نزیکەی دوو ملیۆن میسری هێنابوو کاتی خۆی لە کۆنگرەیەکی عەرەبدا پێشنیاری کردبوو لەهەموو دەوڵەتانی عەرەب بەگشتی و فەلەستین بەتایبەتی کە هاوکاری ڕژێمی عێراق بکەن بۆ لەناوبردنی گەلی کورد بەو بۆچوونەی خۆیان کە لەسەر خاکی عەرەبەو با خێزانی عەرەبی ئەوان بێتە شوێنەکەیان، بەڵام ڕۆژگار وا گۆڕا دیارە بە پێی کردارو نیەتی نامرۆڤانەی ڕژێمی عێراق و صەدامی دکتاتۆری دوژمن بەکورد، کاتێک شەڕی عێراق ئێرانی بۆ سازدان و هەموو کوڕو پیاوی تەنانەت بەتەمەنی عەرەب خستنیە ژێر چەکی سەربازی و دەزگاکانی ترو ماڵ و خێزانەکانیان تەنیا منالی بچووک و ژن و کچەکانیان تیا مابوونەوە، لەبەر ئەوە بەناچاری ئەم خەڵکە عەرەبە میسریانە کە بەنیازی خۆیان و ڕژێمی بەعس بۆ شوێنی کورد هاتبوون لەکوردستانی عێراق، بەلام هەموویان چوونە ماڵە عەرەبەکانی ناوەڕاست و خوارووی عێراق و ئیشیان پێ ئەکردن لە کێڵگەو شوێنی کارەکانیان تەنانەت لەناو شارەکانیانداو شوێنە بازرگانی و سەرچاوەکانی ژیانیان چونکە جگە لە پیاوی زۆر پیر کەسیان بەدەستەوە نەمابوو، ڕۆژانە لاشەی کوڕو باوک و پیاوەکانیان بۆ ئەهاتەوەو بە هەزارەهایشیان بێسەرو شوێن و وون بوون (مەفقود) مامەڵەی بۆ ئەکرا، جگە لە هەزارەها دیل و خۆ بەدەستەوەدانی بەسوپای ئێران تەنانەت فەرماندەو پایە بەرزی ئەفسەر لەبەر ئەوەی لەسەر مەزهەبی شیعە بوون یان باوەڕیان بەو شەڕەو نیزامی عێراقی نەبوو.

ئەمانەیش نموونەی چەند خێزانێکن لە کوردستاندا کە خاوەنی چەند شەهیدن:

وە لە کوردستانیشدا لەئەنجامی ئەو هەموو هێرش و پەلامارانەی ڕژێمی بەعسی عێراق بەسەرپەرشتی سەرۆکی دوژمن بەگەلی کورد (صدام حسێن) و بەمەبەستی پاکتاوکردنی ڕەگەزی و ئەنجامدانی بەردەوامی سیاسەتە سێ کوچکەکەیان نەخشەیان بۆ کێشا بەهەموو توانایەکی سەربازی و مادیانەوە زیاتر بەراگواستن و کوشتن و دەربەڕاندنی گەلی کورد لەسەر خاکی باوو باپیریان و لەناو دێ و کێڵگەو ورەزو باخەکانیان ئەوەندە هێرش و پەلامارەکانی ڕژێم دراندانەو پڕ لەئێش و ئازار بوو، زۆر بە ناچاری گەلی کورد بەرگری بەخوێنی هەزارەها لە ڕۆڵەکانی کردو لەم پێناوەدا چەندەها خێزان و بنەماڵە خاوەنی ڕووبارێک خوێنن و دەها شەهید لەیەک خێزان و لەیەک بنەماڵە لە باوک و دایک و براو ئامۆزا بوون ئەمانە نموونەیەکن لەو هەزارەها خێزانانەی کوردستان:-

١- خێـزان و بنەماڵـەی (عـەلی والی بـەگی میرەدێیـی (قەمـچی ڕەش) کـە دێکـەیان میرەدێیە لەسەر ڕێگای دەربەندیخانی ناحیەی وارماوای شارەزووری سلێمانیە ئەم بنەماڵە بە تەنیا (چەند بنەماڵەیەکی شەهید کە زۆرترین کەسیان شەهید بووە).

خاوەنی زیاتر لە (١٠) دە شـەهیدن تـەنیا بـراو ئامۆزاو هـەر هـەموویان پیاوی دیارو لێ هاتووی ناو کوردو خێزانەکەیان لەناویاندا مـلازم تایـەری کوڕە گـەورەو دەرچووی کۆلێجی سەربازی کە هەموو ژیانی ئەفسەریەتیەکەی لەبەشداری شۆڕشـی کوردو خزمـەتی گەلەکەی دابوو هـەتا شـەهید بـوو لـەماوەی دوو شۆڕشـی دا تەمـەنی خـۆی بەخشی بێوچانو دوای خۆیشی لەشەهیدانی براو ئامۆزاکانی تێکڕا ڕۆڵەکانی بنەماڵەکەی بەخشی بەخـەباتی گـەلو شۆڕشـەکەی کـە شـەهیدان (ڕووف مـستەفا بـەگ، مـلازم عوسمـان، ئـەنوەر، بایـەر، بـەختیار، مامۆستا کامەران، ڕۆستەم مستەفا بەگ).

٢- وە لەناو خێزانە زۆرتـرین قوربانیدەرەکانـدا خێزانـی شـەهید صالح سـەعید بایزی گەرەکی ڕەحیماوای شاری کەرکوکی کڵپەی شۆڕشو تینووی ئازادی کوردایەتی لەم خێزانە بەشـەهید مامـە صـاڵح سعیدو ژنـە هەژارەکەیـەوە حـەوت کوڕی جوانـە مـەرگو جگەرسـۆزی بەخـشیوە بەخـەباتی گـەلی کـوردو شـۆڕشو بـەرگری لـەمافی نەتەوایـەتی بـە لەسـێدارەدانو لەناو سەنگەری بەرگری پێشمەرگایەتیدا بۆ هـەتا هـەتایی گـەلی کورد قـەرزاری ئـەم بنەماڵە پۆلـە شـەهیدەیە کـە کوڕەکانیـان بـەناوی: شـەهیدان (عـادل لـە دایکبـووی (١٩٥٣)و مەهـدی (١٩٥٤)، هـادی (١٩٥٧)، عبـدالوهاب (١٩٦١)، صـلاح (١٩٦٣)، و ڕەفیـق (١٩٦٨) و کاکـە سەعدون (١٩٧٥) بوون.

٣- بنەماڵەی شەهید زایەر کۆیی و کوڕەکانی بەناوی شەهیدان:- (شـەفیق بـەخۆیی و ١٩ پێـشمەرگەوە لـە قـوڕە بـەرازەی کۆیـە دوای هێرشـێکی ڕژێـم بـەهێزێکی سـەربازی و ٦ کۆپتەرەوە شەهیدی کردن، ڕەفیق لە ئەبوغرێب لەسێدارەدرا دوای دەستگیر کردنی، تۆفیق لە خەلەکان شەهید بوو لە شەڕێکی بەرگری دا، کەریم دوای شکاندنی زیندانی موصلو دەربازبوونی دوایـی لـە شـەڕی بەرگری لە شاری کۆیـە شـەهیدبوو شاری باوو باپیرانی ئـەم خێزانـە هـەژارەی کـورد بەدرێـژایی تەمـەنیان لـەناو زینـدانیو بەرگریـدا بـوون بـۆ پاراسـتنی مافی گەلەکەیان تەنانەت دایکە هەژار جەرگ سوتاوەکەیان.

٤- شەهید(عبدالله فتح الله) موغاغی لەدایك بووی ساڵی (١٩٢٩)و چوار کوڕی گەنجی جگەرگۆشەی شەهیدی کە ئەوانیش شەهیدان:- (شەهید خالد عبدالله لـەدایك بووی سـاڵی ١٩٥٧) و شـەهید خـەلیل لـەدایك بـووی سـاڵی ١٩٦١ و شـەهید کامیـل لـەدایك بـووی سـاڵی (١٩٦٣) و شەهید محمد لەدایك بووی ساڵی ١٩٧٠ کە بەپیلان خنکاندیان.

٥- بنەماڵەی ماڵی کاك (مەلا ساڵح) کە ناسراو بوو بە (فەقێ صالح) لە دێی کانی پانکەی سنوری (سەید سادق)ی شارەزوور لەکاتێکدا هیچ کەسێك لەم بنەماڵەیە چەکدار نەبوون و خێزانێکی جوتیارو کاسبی ماڵی خۆیان بوون تەنانەت هیچ سەرپێچیەکی یاساییان نەبوو جگە لەوەی کوردبوون، لە بەرەبەیانی ڕۆژی (١٩٧٤/٨/٥) هێشتا زۆربەی منداڵەکانیان لەناو پێخەفی خەوەکانیاندا بوون دوو فڕۆکەی (میکی ڕووسی) ڕژێمی عێراقی ماڵی ئەم خێزانەی دایەبەر لێزمەی ڕەشاشەکانی و صاروخەکانی لەناو ژووری ماڵەکانی خۆیاندا دوو برا بوون پێکەوە ئەژیان و لەماوەی چەند دەقیقەیەکدا (٩) سەر خێزانی لەم ماڵە هەژارە بێتاوانەی شەهیدکرد بە بەرپرسی خێزانەکەیانەوە کە ئەمە ناوەکانیانە:-

١- مەلا صالح محمد صالح لە دایك بووی سیەکان

٢- محمد مەلا صالح کوڕە گەورەی لە تەمەنی گەنجیدا.

٣- عوسمان مە لا صالح لە خوێندنی سەرەتایی

٤- بەهار عبدالله محمد منالی ساوا

٥- مینا عبدالله محمد تەمەنی ٧ ساڵ.

٦- مەلیحە ٧- ڕێزان ٨- سازان ٩- لەیلا کچانی کاکەولا.

هەموویان لەتەمەنی منالیدا خەڵتانی خوێن کران و ڕژێمیان ڕووڕەش کرد. وە لەهەمان دێی کانی پانکە لەشەوی ١٥ ر١٦ /١٩٨٢/١، لە مەعسکەرێکی نزیك دێکەوە دەست درێژی کرایە سەر ناو ماڵی دێکەو لەئەنجامدا ١) حەمە سەعید مامە ڕەحیم لەدایك بووی ١٩٦٥ و عمر محمد مامە ڕەحیم لەدایك بووی ساڵی (١٩٦٨) ژنێك بەناوی حەلاوە حەمە صالح لەدایك بووی ساڵی (١٩٥٤) یان بێتاوان شەهید کرد، جگە لە بریندارکردنی چەند ژن و پیاوێکی بەتەمەن و کەم ئەندام کردنی کوڕێکی منال.

٦- لە سنووری قەرەداخ لەیەك خێزاندا سێ کوڕی گەنج شەهیدکران کە خەڵکی دێی دەلوجەن ئەوانیش بەناوی: (مشیر محمد ڕەشید لەدایك بووی ساڵی (١٩٦٧)و مکرم محمد ڕەشید ١٩٦٩ و ئەرسەلان محمد ڕەشید (١٩٧٥) سێ برا لەیەك دایك و باوك لەیەك خێزان.

٧- بنەماڵەیەکی (دێی مۆریاس)ی شارباژێر لەبراو ئامۆزا ئەمانە شەهید بوون:-

(عبدالرحمن سور موریاسی، حەمەخان عبدالله کرم مۆریاسی، سابیر مۆریاسی، ناصر مۆریاسی، مەجید عبدالله کرم مۆریاسی جگە لەوەی ئەم دێیە زۆر کوردپەروەرو شۆڕش گێڕبوون خاوەنی زیاتر لە ٢٠ شەهیدن هەر شەهیدی سەنگەر جگە لە سێدارە کراوو کارەساتە جیاجیاکانی دەستی ڕژێمە داگیرکەرەکانی کوردستان.

میمکە ڕەعنا عەلی شاسوار خاوەنی دوو کوڕی شەهیدە:

١- شەهید محەمەدی کوڕی لەگەڵ کاك محمود سەنگاوی.

٢- شەهید (جەمال)ی کوڕی لەگەڵ دەستەکەی شەهید هەژاری فەرماندە، هەژار دەرەوەیانی قەرەداغو لە شەوی جەژنێکی ڕەمەزانی ڕێکەوتی١٩٨٦/٦/٨/٧ لەکاتێکدا ئەم مەفرەزە ئەکەون بەسەر کەمینێکی پیاوانی ڕژێمی بەعسدا لەگەڕەکی خەباتی سلێمانیو هەموویان شەهید ئەکرێن و شەهید جەمال بەبریندار‌ی لەگەڕەکی حاجیاوای سلێمانی ئەبرێتە ماڵێکەوە کاتێك هەواڵی ئەگەیەنن بەدایکیو ئەچێت بەهەر جۆرێك ئەیگەیەننەوە ماڵی خۆیانی بەڵام لەبەر سەختی برینەکەی شەهید ئەبێتو میمکە ڕەعنایش هەر لە حەوشەکەی خۆیاندا چاڵێکی بۆ ئەکات بیشارێتەوە هەتا دەست دوژمن نەکەوێت لەپڕ منالی گەڕەك خۆیان ئەکەن بەحەوشەکەداو ئەڵێن قوە خاصە هاتو یەکسەر پیاوانی ڕژێم دێنو لاشەی شەهید جەمال ئەبەن زۆر نامرۆڤانە ئازاری میمکە ڕەعنای هەمووگیان قوڕاویو دووجار جگەر سوتاو ئەدەن.

٣- حمە شارەزوری کە دانیشتوی شارۆچکەی سیدصادقە جگە لەوەی خۆی تێکۆشەرێکی زۆر خۆڕاگرو بەهەڵوێست بوو بەرامبەر بەمافی گەلی کوردو زوڵمی ڕژێمی بەعس لەگەڵ ئەو بارە نالەبارەی هەژاریو بێ ژیانیدا لەهەمان کاتدا سێ کوڕی پێگەیشتوی لەڕیزی پێشمەرگایەتیدا بەخشی بەکوردو شەهیدبوون کەناویان :

شەهید عمر لەکارەساتی هەڵەبجەدا.

٤- شەهید عەلی کوڕە گەورەکەی لەبەرگری لە ئەنفالی ٢ی قەرەداغ لەسەر شاخی ئاوەکەڵە تۆپی ڕژێم ڕاستەخۆ لێیدا لەناو سەنگەرەکەیدا.

٥- شەهید بەکر لەڕاپەڕین لەسەر بەرزایی بێستانسور.

ڕۆڵی ئەدەب لە شیعرو پەخشان لەشۆڕشی گەلی کورداو کەناڵەکانی ڕاگەیاندن

ڕۆڵی هاندەری ئەدەب و هەڵبەستی شۆڕشگێڕی کەسایەتیە ڕۆشنبیرو شاعیرەکانی کوردستان لە بزووتنەوەی کوردایەتیماندا لەپاڵ بەرنامەو کەناڵەکانی ڕاگەیاندنە جۆراو جۆرەکانی شۆڕش، هەر لەدەنگی ڕادیۆی گەلی کوردستان و شۆڕشی کوردستان و چەند ڕادیۆی دەنگی حزبەکان، چەندەها نامیلکەی سیاسی و حزبی بەسوود لە شیکردنەوەی بەرنامەو بارودۆخە سیاسیەکان و بابەتە ڕۆشنبیریەکان لەوانە: نامیلکەی کۆمەڵە کە چەند ژمارەیەکی نەپچڕاوی لێ دەرچوو ئینجا جۆرەها گۆڤارو ڕۆژنامە لەوانە ڕێبازی نوێ و ڕزگاری و الشرارە بە کوردی و عەرەبی و دەنگە زوڵاڵ و پڕ جۆشەکەی کاک فەرهاد سەنگاوی و دوایی کاک شێخ جەمال و کاک باست ڕۆڵی مێژووییان بەخشی وە چەندەها بابەتی ڕۆشنبیری و سیاسی و هەڵبەستی شۆڕشگێڕی و سروودی حەماسی کوردایەتی و پێشمەرگایەتی کە بەڕاستی فاکتەری بەرزکردنەوەی گیانی شۆڕشگێڕی و پێشمەرگایەتی و ڕێزی شەهیدان بوون لەسەرو هەموویانەوە هەڵبەستە بەنرخەکانی شاعیری شۆڕشی کوردو پێشمەرگایەتی لەو سەردەمەدا بەڕێز (شێرکۆ بێکەس) کە بەنهێنی (جوامێر) شیعری ئەنووسی و کەشکۆڵی پێشمەرگەی لەچەند پارچە شیعرێکی بڕوێنەی لەناو جەرگەی پێشمەرگایەتی شاخدا پێک هێنا بەتایبەت لە وەسفێکی شەهیدێکی دێکەیدا کە لاشەکەی بەسەر وڵاخێکەوە ئەبەنەوە بەرەو گۆڕستانی دێکەیان بەڕاستی توانیویەتی نرخی تەواو بدات بەشەهیدو ڕۆڵی جەماوەری دێکانی کوردستان لە پێشکەش کردنی ڕۆڵەکانیان لەپێناوی ڕزگاری و ئازادی گەلەکەیاندا جگە لەخزمەتی بێ وێنەیان ڕۆژانە لەماڵەکانی خۆیاندا ئەمەش نمونەیەک لەشیعری شێرکۆ بێکەسە بۆ شەهید:

بەسەر وڵاخەکەی پێشمەنگەوە

تەرمی شەهید

دوو دەستی شۆڕ بەرەو زەوی

هۆ بنجکی قژ خوڵاوی

ئەمە زامێکی تازەیە لێی نەکەوی

با کاکۆڵ و قژی ڕەشی نەئاڵۆزکێ..

خۆزگە لەڕۆژگارەکانی سەرکەوتندا بەویژدان نرخی ئەمانە بدرایەتەوە.

زیندان و گرتوخانەکانی ڕژێم و چۆنێتی هەڵاتنی زیندانیەکان تیایاندا

ڕژێمی بەعسی صەدام لەگەڵ ئەو هەموو جۆرە دامەو دەزگا داپڵۆسێنەرە، وە لەژێر چەندەها ناوو بەسەرپەرشتی دەسەڵاتدارێتی سەربەخۆی تەواوی جۆرەها پیاوانی مەشق پێکراوی نامرۆڤایەتی، دڕندەترین کاری بێبەزەییانە لەهەموو شارو شارۆچکەو چەندەها شوێن و ناوچەکانی کوردستاندا پێکی هێنابوون، لە دەزگاکانی بالاوە هەر جۆرەیان لە شارە گەورەکان وەکو کەرکوک و موسڵ و بەغدا سەرپەرشتی ئەکران هەر لە دائیرەکانی ئەمنی خاصە، استخباراتی عەسکەریەکان، هیئەی خاصە، ئەمنی مەنتیقەی شمالی، مەنزومەی مەنتیقەی شمالی، ئەمانە بەهەموو جۆرەکانی و سائلی ئازارو ئەشکەنجەدانی بێوێنەو بێ بەزەییانە بەمرۆڤە تایبەتیەکانی خۆیان، هەر لە هەڵواسینی لە پشتەوەو هەردوو دەست بەستنەوە هەتا لێدان بە کێبڵ و بەکارهێنانی وسائلی کارەباو ژووری زۆر سارد لە زستاندا لەگەڵ ئەم هەموو ئازاردانەیاندا لەهەر گیراوێك و بەهەر ناوێك تەنیا زیاتر ئەوانەی کە کورد بوون بێ جیاوازی گەنج و پیرو کوڕو کچ و تەمەنی منداڵ و لەهەندێ دامەو دەزگاکانیاندا بەناو دادوەری یاسایی هەبوو وەکو ڕۆتین، حوکمی قەرەقوشانەی ئەسەپاندو خۆی ئەداو هەندێ جار بەدەستە فەرمانی لەسێدارەدانی دەرئەکرد، ئەگەر یەکێکیش هەر بیانویستایە لەسێدارەی بدەن و تەمەنی لەخوار (١٨) ساڵ بوایە بەبڕیارێکی دادگا تەمەنەکەیان زیاد ئەکرد، جگە لەسێدارەدان، گوللەبارانیش بەفیشەك ئەکران و پارەی گوللەکانیشیان لە خاوەنەکانیان ئەسەندەوە، ئەگەر لاشەکانیان بدایەتەوە بەکەس و کاریان ئەویش بەواستەو هەوڵێکی زۆرو بەپارەو بەرتیلێکی چەند هەزاری لەڕێگای پیاوو ئەڵقە لەگوێکانیان بەمنەتێکی زۆرەوە، ئینجا لەسەر ئەم هەموو ماڵوێرانیەشەوە زەمانەتی ئەوەیان لەخێزان و کەس و کارو تەنانەت دایك و باوکە جەرگ سووتاوەکەیان ئەسەند کە ئەبێ پرسەی بۆ دانەنێن، شایی بۆ بکەن، پشتگیری ڕژێم بکەن بۆ لەسێدارەدانی ڕۆڵەو کەسەکانیان، جگە لەوەیش کە چەندەها زیندانیان بێسەرو شوێن ئەکردو چارەنووسیان نادیار ئەبوو بەجۆرێك ئەو خێزانە هەژارە بەهەموو تەمەنیان چاوەڕێییان لەپرسیاری زانیاریەکیدا بوون و چەندەها پارەیان سەرف ئەکرد لەو پێناوە بێسوودەدا بوو هەر دڵیان پێخۆش بوو تەنانەت ئەگەر دڵنیا بوونایە لە سێدارەدانی یان کوشتنی بەهەر جۆرێك یان گۆڕەکەی لەهەر جێگایەك بوایە بە دزیشەوە ئەگەیشتنە سەری، چەندەها خێزان مانگانە لەناوچە دوورەکانی کوردستانەوە بە سەیارەی کرێ بەخێزانی ئەبوایە

بگەیشتنایە سەر گۆڕی کەسەکانیان لە گۆڕستانەکانی موسڵ یان ئەبوغرێب یان کەرکوك بۆ بینینی زیندانیەکان لەموسڵ و ئەبوغرێبی خوار بەغداد خۆ ئەو زیندانانەی حوکمی هەتا هەتایی (ابدی) بدرایە، یان بۆ چەندەها ساڵ ئەوە خاوەنەکانیان شایی و خێریان بۆ ئەکردن، کە ئیتر کوڕو کەسەکەیان ماون و ئومێدێکیان پێیانە، جگە لەجۆرەها بەکارهێنانی بێڕەوشتی و کاری دوور لە مرۆڤایەتی، کە پیاوەکانی ئەم ڕژێمەی بەعس ئەنجامیان ئەدا بەجۆرێك هەقە نەوەکانمان هەتا هەتایە لەبیریان نەچێتەوە، کە هیچی بۆ نووسین ناشێت، لەناو ئەو هەموو بەکارهێنانی ئازارو ئەشکەنجەی پیاوەکانی ڕژێمی بەعسی صەدام بەکاریان ئەهێنا لەسەر خەڵکە بەشەرەف و خۆڕاگرەکەی گەلی کورد، لەگەڵ ئەو هەموو سەختی و سازدانەی بیناو شوێنەکانی زیندانەکان و گرتووخانەکانیان پێدروست کردبوو، بەو هەموو حەرەسیات و چاودێری بەچەك و پێویستی و استحکاماتەوە، ئینجا ڕۆڵە زیندانیەکانی کورد لە ڕێکخستنە پۆڵاینەکان و پێشمەرگە چاونەترسەکان، لەچەند جارێکدا توانیان ئەم زیندانانە لە جەرگەی هێنەو سەربارزگە تایبەتیەکاندا ببڕن و دەربازیش ببن و بگەنە شوێنە ئازادو ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگ و بیسەلمێنن کە ورەی کوردو توانای مێشك و دەروونیان زۆر بەهێزترە لەو زیندانانەی ڕژێم، نموونەیش هەڵاتنی دەستەیەك زیندانی لە هێنەی کەرکوك لە شەوێکی مانگی ١٩٧٩/٩ بەسەرپەرشتی (مەلا حسێن) ناوێك کە لە بنەڕەتدا ناوی (مارف کەریم حەمە شەریف)ەو خەڵکی دێی وەنگەرێنەی شارباژێڕەو برای شەهیدی فەرماندە شەهید فەرەجە، لەگەڵ ئەم زیندانیانە: (مامۆستا سەلام عبدالله، ئاسۆ جلال شێخ رەئوف، عزیز بادینی، عمر حاجی مامەندی کە بە گشتی (١٢) زیندانی بوون توانیان دەربچن لە شەوی (١٩٧٧/٩/٢٦) و بەسەر دیوارێکی زیاتر لە ٣ مەتر بەرز دوایی تەلبەنی دەرکاوی سەربکەون و چوار کلاشینکۆف ببەن و لە دەمەو بەیانیدا، بچنە مزگەوتێکی کەرکوك لەکاتی نوێژی بەیانیدا هەندێ نەعل و پێڵاو پەیدابکەن، دوایی بەهۆی پەنابردن بۆ ماڵی مام سدیق تەینالی ڕزگارکران لە کەرکوکەوە بۆ سلێمانی بەهۆی چەند ڕێکخستنێکی زۆر بەتواناوە کە ئەوانیش (سەید عبدالله، کاکە حەمە کوردستانی، کاك سێخ ئەنوەر دۆڵپەمویی، کریم خواڕەحم)، برایمی شۆفێر لەناو سندوقی سەوزەدا لەڕێی ئەڵلاییەوە بۆ سلێمانی و دوایی بۆ ماڵی کەریم خواڕەحمی خزمیات. دەرباز بوونی دووەم کە مەلا حسێن وەنگەرێنەیی لەلایەن ملازم محسن گیراوە بۆ حامیەکەی سلێمانی بەهەمان شێوە لە مانگی ١٩٧٩/١٢ توانی لەگەڵ چەند زیندانیەك بەناوی: کامەران حەمە صاڵح پێنجوێنی، حەسەن، شەهید مام هێرش بەچەند ڕۆژێك پەنجەرەیەکی بەرزی ژووری زیندانیەکە بەچەقۆ دەربکەن و بەچوونە سەر پشتی یەکتری هەتا دەرچوون و دوایی هاوکاری یەکتری بۆ دەربازبوون بەسەر دیواری حامیەکەداو ڕاکردن بەرەو مزگەوتی کانی ئاسکان

لەکاتی نوێژی بەیانیداو پەیداکردنی پێڵاوو نەعل، ئاگاداری چەند ماڵێکی خۆیان، ئینجا گەیشتنیان بەدێی وێڵەدەری شارباژێرو بەردەستی هێزی پێشمەرگە لەنان خواردنی بەیانیدا، بەسەمورنی ناو شاری سلێمانییەوە، جگە لەم دوو دەستە دەرباز بوونەی زیندانی لەناو زیندانەکانی بەعسیە فاشیستەکاندا، لەچەند زیندانی گەورەتر لە موسڵ و بەغدا چەندەها بەرنامە دارێژرا لەناو زیندانیەکانیدا کە ئەوە نیشانەی متمانەو باوەڕ بەیەکتری بوون بووە، توانیویانە زیانی چاك لەپاسەوان و چاودێرەکانی ڕژێم بدەن و تەنانەت شەهید ملازم جوامێر بەئازایەتی خۆی لەزیندانی بەغدا توانی دەرباز ببێت و بگاتە سەر جادەکانی بەغدا بەڵام زۆر بەداخەوە هەر زوو پیاوەکانی دەزگای ئەمن ڕۆیشتن و گرتیانەوە دوای ماوەیەك گوللەبارانیان کرد لەگەڵ هەموو هاوڕێکانیدا. *

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان مەلا حسێن وەنگەرێنەیی پێشمەرگەی دێرین و زیندانی ئەو کاتە.

هێرشه بەربلاوەكانی ڕژێمی بەعس بەناوی (ئەنفال)ی شووم بۆ سەر ناوچە ڕزگاركراوو ئازادەكانی كوردستان و ژێر دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگە

ڕژێمی بەعسی صەدام دوای ئەوەی شەڕی چەند ساڵەی لەگەڵ ئێراندا گەیشتە ئەوپەڕی هێزو توانای هاوكاری دەوڵەتی، كە لەبەرژەوەندیاندا بوو دژ بەشۆڕشی بەناو ئیسلامی ئێران لەوكاتەدا لە مانگەكانی كۆتایی ساڵی ١٩٨٧ و سەرەتای ساڵی ١٩٨٨ بەرنامەو نەخشەكانی وەكو سازدانی كۆمەڵێك هێرشی سەربازی بەهەموو توانای عەسكەری و چەكداری هەموو جۆرە دەزگا داپڵۆسێنەرەكانیەوە سازو ئامادە كرد بەناوی (ئەنفال)ی شوم بۆ سەر ناوچە ڕزگار كراوەكانی كوردستان، بە پێی سنورو دابەشی ژێر دەسەڵاتی سەركردایەتی و مەڵبەندەكانی هێزی پێشمەرگە، بەجۆرێك ڕژێم خۆی بۆ سازدا كە زۆر بەهێزترو بەتواناتر لە هێرشەكانی بۆ سەر ئێران، تیایدا صدام حسێن و هەرە بەرپرسە باڵاكانی شارەزای عەسكەری و گەورە ئەفسەرانی تیا بەكارهێنا، بەسەرپەرشتی هەموویان مەیدانیانە لەناو گۆڕەپانی هێرش و پەلامارەكانیاندا بە ئەوپەڕی بێ بەزەییانە بە بەكارهێنانی تێكڕای چەكەكانیان، هەتا چەكی كۆكوژی كیمیاوی بە فڕۆكەو ڕاجیمەو تۆپی دوور هاوێژ لە دێهات و ڕەزو باخ و ئاوی هەموو شوێنەكان، لەو ڕۆژگارە سەخت و ساردو بەفرو باران و ڕەهێڵەدا، بەچەند كارەساتێكی بەناو ئەنفال لە سەركردایەتیەوە سنوری دۆڵی جافایەتی و شارباژێرەوە هەموو ناوچەو شوێنەكانی تری كوردستانیان وێران كردو خەڵكەكانیان ئەنفال و ئاوارەو بەدەركرد بۆ سنورەكانی ئێران و شوێنەكانی تر بەم ئەنفالانە:

(ئەنفالی) یەك

(ئەنفال) ی سەرگەڵوو بەرگەڵوو ٢١/٢/١٩٨٨ بۆ ١٩/٣/١٩٨٨:

ئەم دوو دێیە لەسنوری دێكانی دۆڵی جافایەتی لەنێوان شاری سلێمانی و شارۆچكەی دوكان بەلای شارباژێردا، لێرەدا بنكەو بارەگا سەرەكیەكانی (ی.ن.ك) ی تیا جێگیر كرابوو لەوانە دەزگای ڕاگەیاندن بە ئێزگەی دەنگی گەلی كوردستان و سكرتاریەتی بەڕێز مام جەلال و هەردوو ناوەندی كۆمەڵەو شۆڕشگێڕان و بارەگای بەڕێز كاك نەوشیروان و بارەگای خەستەخانەو بارەگای ماڵی كاك فەرەیدون لە دێی یاخسەمەر نزیك دێی هەڵەدنی دراوسێی ئەم دوو دێیە بوو جگە لەماڵی چەند سەركردەو فەرماندەیەك

لەگەڵ بارەگای مەڵبەندی ٢ کە بەڕێز کاک شێخ دارای حەفید بەرپرسی بوو، هەر لەناو دێی سەرگەڵوودا بوون، کە تیپەکانی مەڵبەندی دوو بریتی بوون لە تیپی ٢٥ ی خاڵخالان کە کاک ڕابەر سەید ئیبراهیم فەرماندەی بوو:

تیپی ٢٣ ی سورداش

تیپی ٢١ی کەرکوك

تیپی ٤٧ ی پیرەمەگرون

تیپی ٤٣ ئاسۆس

تیپی تایبەت

تیپی پارێزگاری و چەند تیپ و دەستەی تایبەت لەم شوێنەدا.

لەم کاتەدا ڕژێمی عێراق هێشتا لەناو شەڕی ئێراندا بوو بەڵام لەئاستی بەهێزیو توانایی دا خۆی ئەبینیەوە بەهۆی هاوکاری زۆری دەوڵەتی لە پێویستیەکانی شەڕو چەكو جۆرەها تەقەمەنی، خاوەنی زیاتر لە (٤٠٠) فەوجی خەفیفەی کوردی چەکداربوو، بۆ یەکەم جار بەناوی (ئەنفالەوە) ڕووی شەڕەکانی کردە بنکەو بارەگاکانی پێشمەرگە بەتایبەت بەرەو شوێنو هێزەکانی (ی.ن.ك) کە بەتاقە هێزی سەرەکیو خاوەن دەسەڵاتی ئەزانو لەو کاتەداو یەکەم سازدانی ئەو هێرشە بەربڵاوە بەناوی (ئەنفالی یەك) بۆ سەر بنکەو بارەگا سەرەکیەکانی (ی.ن.ك) دەست پێکرد کە هەمووی لە دێکانی سەرگەڵوو بەرگەڵوو بوون، بنکەو هێزەکانی تیپەکانیش بەدەورو پشتیانەوە هەر تیپە لەسنوری دیاریکراوی خۆی دا بوون، ماوەی چەند مانگێك لەوەوپێش هەست بەو هێرشە کرابوو لەلایەن سەرکردایەتی (ی.ن.ك)ەوە بۆ بەرگری کردن لێی دووجار هێزێکی زۆری پێشمەرگە لە مەڵبەندەکانی یەكو سێوە بانگکرانە ئەو سنووره شوێنی خۆیان گرت، بەڵام لەبەر ئەوەی هێرشەکە نەکرا گەڕانەوە سنوری مەڵبەندەکەی خۆیان، بۆ جاری سێیەم و لەڕۆژی (١٩٨٨/٢/١٤)ەوە بەپەلە بروسکەکراو جارێکی تر هێزەکان بەهەمان شێوە لە هەردوو مەڵبەندی یەكو سێ ڕۆیشتنەوە بۆ سنووری مەڵبەندی دوو، بارەگاکانی سەرکردایەتی لەسەرگەلۆ بەرگەلۆ، لەبەختی پێشمەرگەی هەژاردا ئەو ساڵە زۆر ساردو بەفرو باران بوو بەگشتی، بەتایبەت هەر ئەکەوتنە ڕێ یەکسەر بارانێکی زۆر بەخوڕ ئەباری، پێشمەرگەکانی سنوری مەڵبەندی یەك کەبریتی بوون لەهەردوو ناوچەی قەرەداغ و گەرمیانو کەمێکی شارەزوور، یەکەم ڕۆژ بوو گەیشتبوونەوە شوێنوماڵەکانی خۆیان، لەگەڵ ئەوەشدا هەر بەبیستنی بروسکەکە هەموویان جارێکی تر کۆبوونەوە بەسەرپەرشتی بەڕێزان: کاک قادری حاجی عەلی لێپرسراوی مەڵبەندو کاک شێخ جەعفەر

قەرەداغی لێپرسراوی بەشی عەسکەری مەڵبەند دوای تەواو یەکگرتنی هێزەکان بەرەو دێی کۆیکی بازیان و لەوێوە بۆ دێی بیبجیەك و زایرو چەرمەگاو گردە بۆڕی سەرووی جادەی سلێمانی دووکان کە هەمووی بەئاگاداری و دانانی کەمینی پێشمەرگە لەپێش هێزەکەوە ئینجا بۆ دێی ئێلان قۆزو زێوێی پیرەمەگرون و قزلوی ئەگەیشتنە سنورەکەو هەندێ چەکداری ئەوناوچانە هاوکاری یان ڕێگایان ئەکردن بۆ مێژوو هەروەها هێزەکانی مەڵبەندی سێیش کە بەڕێز کاك کۆسرەت بەرپرسی بوو، هەر هەموو پێشمەرگەکانی مەڵبەندی سێ و مەڵبەندی یەك لەکاتی خۆی دا گەیشتنە ئەم سنورەی سەرگەڵوو بەرگەڵو کە لەگەڵ تێکڕای پێشمەرگەو هێزە تایبەتیەکان و پێشمەرگەکانی تیپەکانی مەڵبەندی دوو کە سنووری خۆیان بوون، بەگشتی بەرەی بەرگری و خۆسازدانی پێشمەرگایەتی پێویستیان پێك هێناو نەخشەو بەرنامەیان داڕشت، هەر بەشەو چەند تیپێکی تێکەڵاو لەسنوری هەموو تیپەکانی هەر سێ مەڵبەندەکەدا بەلێپرسراوێکی دیارو بەئەزموونی پێشمەرگایەتیەوە دابەش بوون بەسەر شوێنە حەساسەکاندا لەسنوری فراوانی تەواوی ئەم ناوچەیەدا خۆیان ئامادەکرد، بەسەر هەموو لوتکەی شاخەکان و بەرزایی و شوێنە گرنگەکانداو بە پێی بوونی چەکەکانیش کە پێشمەرگە هەیبوو، ئیدارەی خۆی بۆ دانرا، لەگەڵ پێویستیەکانی (پێشمەرگە) لە خواردن و ئاو، ئەوەی شیاوی باسە بۆ مێژوو بنوسرێت دانیشتوانی مەردو ئازای گوندەکانی ئەم سنورە هەر لە خەڵکەکانی ناو سەرگەڵوو بەرگەڵوو دۆڵی جافایەتی بەر شاڵاوی ڕۆژانەی تۆپ باران و لێدانی بەردەوامی جۆرەها فڕۆکەی ڕژێم، هەتا بە کیمیاویش کە لێیان ئەدرا، لە ماوەی ئەو چەند ساڵانەداو هەر هەموو دێکانی خاوەن هەستی کوردایەتی دۆڵی جافایەتی و مەرگەو دۆڵ مازەڵە هەتا سنورەکانی سەرووی شارباژێر بەژن و پیاوو گەنج و پیرو منالەکانیانەوە لە سەنگەرەکانی پێشمەرگەدا دابەش بوون، بە پێی ئیش و پێویستیەکانیان لەخزمەتی پێشمەرگەو بەرگری سنورەکەیان لە هێرشی درندانەی ڕژێمی بەعس ئەوی توانای چەك هەڵگرتنی بوو وەکو پێشمەرگەی پشتگیری و پشتیوانی بەچەك و پێویستی خۆیانەوە، کۆمەڵێکیشیان بەوڵاخی خۆیان بۆ هاوکاری بەرەکانی پێشمەرگە هەر شوێنە لە قوڵی خۆیەوە، ژنانیش تێکڕا بەنان کردن و ئامادەکردنی خواردەمەنی هەر هەموو لەماڵەکانی خۆیانەوە بەخواردنی خۆیان تەنانەت کە شەڕ گەرم بوو دەستیان کرد بە سەربڕینی مەڕو بزن و ئاژەڵەکانی خۆیان، ئەیان ووت ماڵمان بۆ پێشمەرگە نەبێت ئەبێ بۆ کێ بێت هەر پێشمەرگە سەرکەوتوو بێت و ئێمە نەکەوینە ژێر دەسەڵاتی دوژمن و نەبرێینە ناو کۆمەڵگا لەسەر خاکی باوو باپیرانمان بمێنینەوە بشمرین لەناو دێکانی خۆماندا خۆشترە لەژیانی

ملکەچی بەردەستی پیاوەکانی ڕژێمی بەعس، ئەمە قسەو دەربڕینی تێکڕای جەماوەری گوندنشینەکانی ئەم سنورە بوو، پێکهاتەکانی (تشکیلاتی) هێزی پێشمەرگەیش بەم شێوانەی خوارەوە دانراو دابەش بوو بۆ سەر شوێن و هەر بەشە وەکو ڕەتلێك بە پێی ئاراستەی هێرشی ڕژێم، هەڵسەنگاندنی باری عەسکەری سنورەکانی دەوروپشتی ئەم ناوچەیەو هەر بەشەیش بۆ قۆڵی دیاریکراوی شوێنی خۆی گرت، بە لێپرسراوی یەکەمیان و پێویستیەکانی شەڕو قۆڵەکانیشی بەم جۆرە بوون :-

١- قۆڵێك بە سەرپەرشتی بەڕێز کاك کۆسرەت لە شەدەڵەو شاخەکانی پشتی سەرگەڵو زنجیرە شاخانەی هەتا جاسەنەو قامچوغەو ئەو بەرزاییانەی کە بەسەر جادەی دووکان سلێمانی دا ئەڕوانی.

٢- قۆڵێك بەسەرپەرشتی بەڕێز کاك جەبار فەرمان لە سنوری مەرگەوە ئاسۆس و شارستانێنەو قەڵەم پاشاو دۆڵ مازەڵە لەم قۆڵەدا فەرماندەو پێشمەرگەکانی تیپی ١٧ی زمناکۆ مەڵبەندی یەکی تیابوو لەوانە: کاك احمد دسکەرەیی جێگر فەرماندەی تیپەکە بوو لەسنوری دۆڵ مازەڵەو شەهید حەمە فەرەج هەورامی فەرماندەی کەرتی تیپی ٥٥ی قەرەداغ و ئاوات تریفەیی فەرماندەی کەرت تیپی ١٧ی زمناکۆو کاك صلاح جمعە بەرپرسی ڕێکخستنی تیپی ١٧ ی زمناکۆی شۆڕشگێران شەهید محمودی مام عەزیزو شەهید ناميق عەلی تۆفیق هەردووکیان ف/ ت ١٧ لە ت ١٧ ی زمناکۆ کە بەداخەوە شەهید نامیق شەهید بوو لاشەکەشی بێسەرو شوێن بوو.

٣- قۆڵێك بەسەرپەرشتی کاك بەکری حاجی سەفەرو بە هاوکاری بەڕێز کاك شێخ جەعفەر شێخ مستەفا قەرەداغی لێپرسراوی بەشی عەسکەری مەڵبەندی یەك لە دۆڵە ڕووت و شاخەکانی قەیوان و کوێرنگ و دووبراو هەتا گاپێڵۆن و گەڕەدێ لە بناری گۆجار لەم قۆڵەدا ئەو فەرماندەو تیپانەی بەشداریان کردووە بریتی بوون لە تیپی ٣١ سلێمانی کاك سەعید سەرپەرشتی کردووە، تیپی ٤٧ ی پیرەمەگرون شەهید جەلالی حەمەی محە، تیپی ٥٩ ی حەمرین هێمنە ڕەش، تیپی ٥٣ ی شیروانە کاك عادل شکر، لە تیپی ٣١ ی سلێمانی کاك عەبە ڕەق و مامە سەعەو کاك جمال ابو شوارب و وەستا کمال فەرماندە کەرت بوون، هەروەها لە قۆڵی کونەکۆترو پیرکە، بەشێك لەم تیپانەی تیا بوو تیپەکانی: تایبەتی مەڵبەندی یەك، تیپی ٥٣ی شیروانە تیپی ٣٩ ی خنجەرە، تیپی ٥٩ ی حەمرین، لەم کاتەشدا بەڕێز کاك عمر عبدالله (ملازم عمر) لێپرسراوی مەکتەبی عەسکەری و سەرپەرشتی بەرەکانی کردووە، هێزەکانی ڕژێمی بەعسیش بەهەموو توانای عەسکەری و هەموو جۆرە چەکەکانیانەوە، زیاتر لەوەی کە بۆ شەڕی ئێران خۆی ئامادە ئەکرد، لەم

هێرشەدا بایەخی تەواوی پێداو ئەو وحدانەی کە بەشداریان لەم هێرشەدا کرد بریتی بوون لە: قەتعاتی فەیلەقی (١ و ٥) و زیاتر لە (٢٠) لیوا کە لە فەیلەقەکانی: (٢،٣، ٤، ٥،٦،٧) هێنرابوون سەدان تانك و زرێ پۆش و سەدان تۆپی قورس ١٢٠ ملم و ١٥٢ ملم و دەیان کاتیۆشای ١٢٢ ملم و فرۆکەی سوپای هێزی ئاسمانی تیا بەشداربووە بەهەموو جۆرەکانی جەنگیەوە بە درێژایی (٧٠) کم بەرەی شەڕ کەماوەی هێرشەکەی ڕژێم لە دەها قۆڵەوە بۆ ماوەی زیاتر لە (٢٥) ڕۆژو شەو، بەکارهێنانی چەندەها تەن گازی ژەهری کیمیاوی تابون و خەردەل، کە لەلایەن خودی صدام حسێن سەرۆکی ڕژێمەوە ئیدارە ئەدرا، بە سەرپەرشتی کردنی عەدنان خیرالله تلفاح وەزیری بەرگری و عەلی حەسەن ناسراو بە عەلی کیمیاوی ئامۆزای صدام لە نزیکەوە سەرپەرشتی ئەکرا لەهەمان کاتدا هەر لە سەرەتای دابەش بوونی پێشمەرگە بۆ بەرەکانی بەرگری بەردەوام هێرشەکانی ڕژێمەوە بەرێز کاك نەوشیروان لە بیرکردنەوەی ڕێگایەك بوو بەپاك کردنەوەو لابردنی بەفرەکە بەئامێری سادەی خاکەنازو شتی تر، بۆ ئەم مەبەستە کرێکاری بۆ گرت و هانی کەسانی بەتواناو هەتا پێشمەرگەشی دا بەکردنەوەی ئەو ڕێگایە لەپشتی چالاوەو سەری سیرەگەوە بۆ دۆڵی شێخ محمد، بۆ زینوێ کونەسەو خەندەك و بیران و گەلالەو شینکی و دوایی ئاوەکورتی و گوێزلێ و ئەزمەك و شاناخسێ، لە بەختی کوردو خەڵکی ئەم سنورانەداو هێزی پێشمەرگەی هەژاردا ئەم ساڵەو بەتایبەتی ئەو کاتانەی هێرشەکەی تیاکرا ساڵێکی زۆر ساردو بەفرێکی یەکجار زۆر باری بوو لە زەویدا مابووەوە کە نزیکەی مەترێك زیاتر بەرزایی بەفرەکە بوو، پێشمەرگەی قارەمانیش بەو سەرماو لەناو ئەو بەفرەدا بەسەر لوتکەو بەرزایی شاخەکان و لەناو بەرگری شەڕەکەدا بوو، تەنیا ساتێك پشووی نەبوو، مەگەر هەر لەتواناو خۆڕاگری پێشمەرگەدا بووبێت، لە بەردەوامی و سەختی هێرشەکانی ڕژێم و نابەرامبەری هێزەکان و ناڵەباری بارودۆخی دانیشتوانی دێکانی ئەم سنوورە سەرکردایەتی بریاری دا لە (شەوی ١٧ و ١٨ /٣/١٩٨٨)ەوە خێزان و خەڵکی ناوچەکە بڕۆن و دەرباز بن، هەرچەند هەتا ئەوکاتە دانیشتوانی ئەم گوندانە مەیدانی بەشداری تەواوی هێزی پێشمەرگەیان ئەکرد، ئینجا دەستکرا بەڕۆیشتن بەو تراژیدیا مەرگەی کە بەدرێژایی ئەو ڕێگا بەفراویە ژن و منال و پیاوو ژنی پیر بەولاخ و ئاژەڵەکانیان و هەندێ کەل و پەل کە بتوانن هەڵی بگرن کەوتنە ڕێ بەرەو سنوری ئێران، لەتەواوی دێکانی دۆڵی جافایەتیەوە کە هەندێ لەو دێیانە بناری ئاسۆس بەشاخی ئاسۆسدا هەڵگەران، کە ئەو دێیانەش بریتی بوون لە دێکانی: کانی تووی پشت ئاوەژێ، مەرگە، ئاوەژێ، شارستێن، بێگمە، سێدەر، نۆڵچکە، مەلا سەفی، لۆتە، ئەمانە نزیکەی (٤٠) چل کەسێکیان لە ناو

بەفرەکەدا ڕەق بوونەوە، کە زۆربەیان ژن و منداڵ و پیرێژن و پیاوی پیربوون، لاشەکانیان هەر لە شوێنی خۆیاندا مانەوە، لەناو ئەو منداڵانەی کە ڕەق بوونەوە منداڵێکی ساوای نەوزادی عەبەی تەقی بوو لە کەڵکی قزلر نێوان چوخماخ و قزلر ڕەق بوەوە، خەڵکی دێکانی تری دۆڵی جافایەتی بەرێگا پاك کراوەکەدا ڕۆیشتن لەسەری سێرەمێرگەوە بۆ دۆڵی شێخ محمدو زینۆی کونەسەو خەندەك و بیران و گەلاڵەو شینکی ئاوەکورتێ و گوێز ێ و ئەزمەك و شاناخسێ، ئەمانە باشتر بوون لەو بەشانەی دێکانی پێشوو، هەرچەند پردەکەی شینکایەتی بەفرۆکە تێکدرا بوو، پردێکی کاتی بە لەوح و حەبلیش هەبوو، بەهەمان شێوە لەچەمی چۆمانیش بە درێژایی ئەم ڕێگایانە مەڕومالاًت و مرۆڤ ڕەق بووبوەوە، لەناو ئەو کەسە ڕەق بوانەدا خواڵێ خۆش بوو (علی لفته) ناو کە خۆی و کوڕەکەی ڕەق بووبونەوە، ئەویش کاتێك ئەبینێ کوڕەکەی کە تەمەنی ٧ ساڵان ئەبوو لە بەفرەکەدا ئەخزێت ئەمیش ئەچێت بیهێنێتەوە سەر ڕێگاکە تواناى نابێت بگەڕێتەوە سەر ڕێگاکە بەداخەوە هەردووکیان ڕەق ئەبنەوە، ئەم علی لفتە خواڵێ خۆش بووە خەڵکی سنوری دێکانی پێنجوێنەو هەمیشە لەگەڵ هێزی پێشمەرگەو لەسنورە ئازادکراوەکاندا ژیاوە، پشت و پەنای سەرچاوەی بەدەست هێنانی چەك و تەقەمەنی بووە بۆ هێزی پێشمەرگە، لە هەموو کاتە پێویستیەکاندا، لەم هێرشەی ڕژێم بەناوی ئەنفالی یەك زیانەکانی گیانی بەگشتی زیاتر لە (٨٠٠٠) هەزار سەربازو ئەفسەر مەزەندە ئەکرێت لە کوژراوو بریندار، نزیکەی (٤٠٠) کەسیان ئەفسەر بوون، لەوانە قائد فرقەی ٢٦ قواتی معتەسەم و فەرماندەی هەندەسەی فرقەی ٢٤و دەیان ئەفسەرو سەدان سەرباز بەدیل گیران، لە قوات خاصەی ٦٥، ٦٦ لیوای مغاویری فەیلەقی: (٢، ٤، ٥، ٦، ١٩، ٣٢، ٣٦، ٧٢، ٧٥، ١١٦، ٤٣٨، ٤٤٥، ٤٤٨)و فەوجی مەغاویری فەیلەقی ٢٥ و فەوجی مغاویری فرقەی ٤ نزیکەی ٣٠ فەوجی سەربەخۆ لە مەوالیدەکانی ١٩٤٥ و سەدەها چەکداری ڕژێم، ئەم هەموو یەکەو جۆراو جۆرەی هێزەکانی ڕژێم بەشداریان لەم هێرشەدا کردبوو، زیانی هێزەکانی پێشمەرگەیش زیاتر لە (٧٠) حەفتا شەهیدبوو، لە ناویاندا شەهید کاك محمد ڕازانی فەرماندەی تیپی (٦٣)ی جوتیاران بوو، لەم بەرگریەدا پێشمەرگەی حزبەکانی سۆشیالست و حشع و پارتی بەقەبارەی خۆیان بەشداریان تیا کرد، لە بەکارهێنانی چەکی کیمیاویشدا ڕژێم لەم هێرشەی ئەنفالی یەکدا درێغی نەکرد، لە شەوی ٢٥ ر ٢٦ /١٩٨٨/٢ ڕژێم بە تۆپ و ڕاجمە گوندەکانی: هەڵەدن یاخسەمەرو سەرگەڵوو گوێزیلەی بە کیمیاوی تۆپ باران کرد، لەئەنجامدا ئەم هاولاًتیانە شەهید بوون:-

١- سروە یاسین عبدالرحمن خەڵکی دێی هەڵەدن تەمەن ٨ ساڵ.

٢- یاسین عبدالرحمن باوكی سروه‌و هاولاتی خه‌ڵكی هه‌ڵه‌دن.
٣- عبدالله هاولاتی خه‌ڵكی یاخسه‌مه‌ر ته‌مه‌ن ٦٠ ساڵ.
٤- حه‌لاو محمد هاولاتی خه‌ڵكی یاخسه‌مه‌ر ته‌مه‌ن ٤٥ ساڵ.
٥- شكریه عبدالله هاولاتی خه‌ڵكی یاخسه‌مه‌ر ته‌مه‌ن ١٥ ساڵ.
٦- په‌یمان عبدالله = - - - ١٤ ساڵ.
٧- سۆران عبدالله - - - ١٢ ساڵ.
٨- محمد فه‌ره‌ج هاولاتی خه‌ڵكی یاخسه‌مه‌ر.
٩- محمد سه‌عید - - -.
١٠- ئازاد سه‌میع پێشمه‌رگه‌ی تیپی پارێزگاری.
١١-عبدالله احمد - - -.
١٢- ئه‌زوه‌ر أحمد حاجی - - -.

وه له‌هه‌موو دێهات‌و شوێنه‌كانی پێشمه‌رگه‌دا جگه له به‌كارهێنانی كیمیاوی به تۆپ‌و راجیمه، فڕۆكه‌كانی له‌هه‌مان كاتدا به‌لێدانی جۆره‌ها فڕۆكه به‌ئاسمانی ئه‌م ناوچه‌دا بوون، ده‌ها هاولاتی منداڵ‌و ژن‌و پیاوی پیرو پێشمه‌رگه‌یان شه‌هید كرد، نموونه‌یش: له كاتژمێر (١٥ ر ٤)ی عه‌سری ١٩٨٨/٢/٢٦ شه‌ش فڕۆكه‌ی سوخۆی ڕژێم بۆردومانی گونده‌كانی: مه‌رگه، هه‌ڵوته، نۆڵچكه، كانی شینكه، ئاوه‌ژێ، چنارنه، خوڕخوڕ، یاخیان، كانی توو، دۆڵه‌بی، یاخسه‌مه‌ر، چالاوه، هه‌ڵه‌دن یان كرد، جگه له‌زه‌ره‌رو ژیانی ماڵ‌و دێكان، سێ پێشمه‌رگه‌یان شه‌هیدكرد كه ئه‌مانه بوون (كمال عبدالله، غفور، ئاری نوری صالح)، پێشمه‌رگه زۆر به ورەیه‌كی به‌رزه‌وه شه‌ڕو به‌ره‌نگاریان ئه‌كرد، له ماوه‌ی ئه‌م شه‌ڕه‌دا به‌گشتی زیاتر له (٣٠٠) سێ سه‌د هێرشی سه‌ختی ڕژێمیان تێكشكاندوه له دۆڵی جافایه‌تی، جگه له ده‌ها دژه هێرش‌و بۆسه‌ی سه‌ركه‌وتوانه‌یان ئه‌نجام داوه، لێدانی جه‌رگ بڕو كوشنده‌یان لێ داون‌و هێرشه‌كانیان لێ پوچه‌ڵ كردونه‌ته‌وه‌و چه‌نده‌ها جاریش ڕه‌بایه‌و شوێنه‌كانیان گرتونه‌ته‌وه له‌ماوه‌یه‌كی زۆر كه‌مدا كه ڕژێم به‌چه‌ند ڕۆژو به‌هه‌موو توانای سه‌ربازیه‌وه ئه‌گه‌ر به‌رزاییه‌ك یان لوتكه‌یه‌كی بگرتایه پێشمه‌رگه‌كانی ئه‌و سنوره به‌پێویستی سه‌رشانی خۆیانیان ئه‌زانی كه ئه‌بێت بیگرنه‌وه، بێ‌گوێدانه هه‌رقوربانی و باری نائاسایی سروشتی سه‌رماو به‌فرو سه‌ختی شوێنه‌كه، هه‌روه‌ها له‌م شه‌ڕانه‌دا پێشمه‌رگه توانی له‌فڕۆكه‌كانی ڕژێم بداو لێیان بخاته خواره‌وه:-

١- لـە كـات ژمێـر (٥٠ ر١٢)ی ڕۆژی (١٩٨٨/٢/٢٧)دا هەشـت فرۆكـەی سـۆخۆی بۆردومانی دۆڵی جافایەتی سورداش‌و مەرگەیان كردو پێشمەرگە بە ساروخی سام لێ یان دان و فرۆكەیەكیان خستە خوارەوە.

٢- لـە كـات ژمێـر (٤٥ ر٩) ی (١٩٨٨/٣/٧) دا كۆپتـەرێكی ڕژێم دوای پێكرانـی لـە شەرگەی شارستێن لە چوارقوڕنە بە بەرچاوی خەڵكەوە كەوتە خوارەوە.

جگـە لـەوەی لـەم شـەڕانەدا هێـزی پێشمەرگە تـوانی بـە دەهـا دەسـكەوتی چەك‌و تەقەمەنی‌و كەل‌و پەل‌و بێ‌سیم لـە ڕژێم بگرێـت لەوانـە بەدەها چەكی ڕەشاشـی (بی كەی سی) و ئار بی جی و دكتـاریۆف و هـاوەنی (٨٢، ٨١، ٦٠) ملم و كلاشینكۆف بەسـەدەها قـەناس و دەمانـچەو بێ‌سـیمی ڕاكـاڵ بـە وەحـدەی تـەجهیزو قـدرەو مجفـەرەوەن جهـازی هەمەجۆر، تەنانەت (١٥) سەیارەو شۆفڵ جگە لەچەندەها هەڵدێران‌و تێكشكاندنیان لەگەڵ تانـك و زرێ پـۆش‌و زیـانی كـەل‌و پـەل لێیـان، لەگـەڵ ئـەم هـەموو بـەرگری‌و دەسـت لێوەشاندنەی هێزی پێشمەرگەو پشتگیری سنورەكە كە لە هێزەكانی ڕژێمی داگیركەری دا بە بەكارهێنانی هەر هەموو چەك‌و تفاقەكانی كە بۆ شـەڕی دەوڵـەتی زیاتر ئامادەكردبوو، ناچار لە بەر هێزی نابەرامبەری‌و توانای دەسـەڵاتی سـنورداری هێـزی پێشمەرگە كـە هـەر هەمووی لە ئەستۆی خۆی‌و پشت‌و پەنای لە پێشمەرگەو جەماوەری هەژاری جوتیارو ئەو شاخ و بەرزی‌و نشێوانە بەدەر كەس نەبوو، بۆیـە سـەركردایەتی هێزی پێشمەرگە بڕیـاری كشانەوەو چۆڵ كردنی تەواوی سنورەكەیان دا لەدوای ١٩٨٨/٣/١٨ هەر هەموو بـەو ڕێگا چاككراوە بەگشتی لەگـەڵ پاشمـاوەی خەڵكانی ناوچەكەو پشتگیریەكان، كـە هـەتا ئـەو كاتەو بەجێ‌هێشتنی سنورەكە جەماوەرو دانیشتوانی ئەم دێیانە پێكەوە بوون‌و لەیەك چارەنووسدا بەهاوبەشـی ئـەو ڕۆژگـارە سـەخت‌و نالـەبارەی ڕژێم، بـەو كردارە نامرۆڤانـەو زۆر بێ‌بەزەییانە ئەم ناوچەو سـەدەها دێهاتی خستە ژێـر دەسـەڵاتی كاول‌و وێرانكردنـی، خەڵكەكەشـی بـەو زسـتانە سـاردە دەربـەدەرو ئـاوارەكردن، لـە خـاكی هـەزار سـاڵەی بـاوو باپیرانیان لەگەڵ ئەم بارە سەختەدا، پێشمەرگە توانیان كشانەوەی ڕێك‌و پێك‌و بە بەرنامە بكەن و هـەموو كەل‌و پـەل و بەڵگەنامـەكان و پێویستیەكانیان و ژن و منـاڵ‌و خێزانـەكانی ئـەو سـنورانە دەربـاز بكـەن پـێش وەخـت‌و خۆیـشیان بـەرەو سـنوری سەردەشـتی ئێـران ڕۆیـشتن، هەنـدێ دابڕانـی كـەم نـەبێت لـە زۆری‌و فراوانـی بەرەكـەدا ڕوویـدا، لەوانـە لـە پێشمەرگەكانی تیپی ٢١ ی سلێمانی كە لـە سنوری قۆڵی دۆڵەڕووت كە بریتـی بوون لـە مامـە سـەعەی فەرمانـدەی كـەرت‌و شـێخ كامـل نزارەیـی ڕابـەر سیاسـی تیـپ‌و ئـەم سیانە شەوێك لە مێرگەپان لای پیاوێكی بەتەمەنی ئەو سنورە بەناوی حاجی خلیفە یاخسەمەری

مانەوە زۆر خزمەتی کردبوون هەتا بەیانی لەبەیانیدا بەرێگای قاترۆلی دا سەرکەوتن بەرەو یاخسەمەر، لەوکاتەدا هەموو بنکەو بارەگاکان هێشتا دوکەلی لێ هەلئەسا کە سوتێنرابوون، ئینجا ئەم سێ پێشمەرگەیە زانیبویان کە کشانەوەیەو دوایی بەرەو چالاوە بەرێ کەوتن، لە سەیتەرە پێشوەکەی یاخسەمەر عوسمانە شێتی هەژاری مالومە ئەبینن بەتەنیا لەوێ ماوەتەوە کە پێشمەرگەکان ئەبینێ زۆر دلی پێیان خۆش ئەبێت چونکە لەئەنجامی زولم و زۆرداری رژێمی بەعس دا شێت و کەسە کەم عەقلەکانیش هەستی مەترسی و ئێش و ئازاری پیاوەکانی رژێمیان ئەکردو هەمیشە عەشقی ژیانی ناو پێشمەرگەو سنورە ئازادکراوەکان بوون، لە خەیالی خۆیاندا بەرپرسن و ئیش وکاری پێشمەرگایەتی ئەکەن و لەم کاتەشدا کە هەموو پێشمەرگەو جەماوەرە کە سنورەکەیان چۆل کرد بوو کاکە عوسمانە شێتی مالومە ئەیووت:- ئەم ناوە خۆم لێی بەرپرسم هەر بەجێی نەهێشتبوو بەحسابی خۆی سەرکردایەتی شۆرشی لەوێی مەسئول کردوەو هەر مابووەوە هەتا پیاوەکانی رژێم گەیشتبوونێ و گرتبوویان دیارە هەر بەجۆری مەسئولی قسەی کردووە بۆیە رژێم وا رایگەیاندبوو کە بەرپرسێکی گرتووەو ئەنفال و بێسەرو شوێنیان کرد، بەم جۆرە رژێم رازی نەبوو بە پیاوێکی وا هەژاری ناتەواو کە لەخاک و شوێنی خۆیاندا بمێنێتەوە، لەکاتێکدا کاکە عوسمانی بەناو شێت بە چۆلیش پێی خۆش بوو لە سنورەکەی خۆی بژی، ئینجا ئەم سێ پێشمەرگەیەش لەسەری مێرگە گەیشتنەوە بەتیپەکەی خۆیان و بەهەمان رێگا بەرەو گەلالەو سەفرەو زەرووین و بۆ شاناخسێ رۆیشتوون کە لێرە مامۆستا جەمال حاجی محمد هەلەبجەیی فەرماندەی تیپەکەیان گەیشتەوە لایان و هەموو پێکەوە رۆیشتن بەرەو سەردەشتی ئێران و دوایی بەمەبەستی گەرانەوەی هەموو پێشمەرگەکانی مەلبەندی یەک و مەلبەندی سێ بۆ سنورەکانی خۆیان بەپەلەو پێویست بۆ سنوری مەلبەندی یەک کە لە گەرمیان مابوەوە.*

بۆردومانی دێی شاناخسێ بەچەکی کیمیاوی:

لەم کاتەدا هەموو دانیشتوانی جوتیارانی دێهاتەکانی دۆلی جافایەتی هەتا سنورەکانی مەرگەو شینکی و بەرەو دێکانی سنوری سیوەیلی شارباژێر، هەرهەمووی ئاوارەو دەربەدەرکرا، بەهێرشی نارەوای بەناو (ئەنفالی ۱)داو لە رۆژگارێکی پڕ لەمەینەتی و سەخت بەفراوی‌و دژواردا کە بەخێزان و ژن و منالی ساواوە ئاوارەی سنوری سەردەشتی ئێران و دێکانی بوون، هەندێکیان بەرەو بانەو سەقزو شوێنی تر بێ دیاری

* چاوپێکەوتن لەگەل بەرێزان نەبەز کاکە حەمە زرگوێزی، مامە سەعە ،

چارەنووس و بێ پەناو جێگاو ڕێگاو نائومێدکران، لەشوێنی سەدەها ساڵەی خۆیان و دێهاتی چۆڵ و ڕەزو باخی وێرانکراوو کاولیان بێناز کەوتەبەر شاڵاوی ماڵوێرانیی کاری ڕژێمی بێ ویژدان، ئەم کاتە ڕۆژگارێکی یەکجار سەخت و دژوارتر بوو لە مێژووی ژیانی گەلی کوردو دانیشتوانی ئاوارەکراوی ئەم سنورانەدا، بە تەواوی بەرەو چۆڵی ئەڕۆیشت و پاشماوەیەکی زۆر کەم لەخەڵك و پێشمەرگە مابوون بەردەوام بەرەو چۆمان و سنووری ئێران ئەڕۆیشتن بۆ دەربازبوون، کاتیش بەرەو کۆتایی زستان ئەچوو، نەورۆزو بەهاری ئەو ساڵە زۆر بەڕوو زەردیی و لەناو تەم و مژی غەم و سەرلێشوانی گەلەکەی دا بەرەو ڕوویان ئەهات، کیمیابارانی شاناخشیێ، لە ڕۆژێکی عەسری کاتژمێر چواری ڕێکەوتی ١٩٨٨/٣/٢٠، لەپڕ چوار فڕۆکەی جۆری سۆخۆی هاتنە سەر ئاسمانی دێی شاناخسیێ و دایانە بەر ڕێژنەی چەکەکانیان بەگشتیی و بەتایبەت و زۆر بەچڕی بەچەکی ژەهری کیمیاوی بارانیان بەسەر هەموو دەوروپشت و ماڵەکانی ناو دێکەو ئەو بنکەو بارەگایانەی پێشمەرگە کە مابوونەوە، لەئەنجامدا (٨) هەشت پێشمەرگە ڕاستەوخۆ شەهیدبوون، نزیکەی (٤٠) چل کەسیش بریندار بوون، کە هەندێکیان زۆر بەسەختی برینداربوون، شەهیدەکانیش بریتی بوون لە:

د. هادی صالح سەعید خەڵکی گەڕەکی ڕەحیم ئاوای شاری کەرکوك و لەدایك بووی ساڵی (١٩٥٧) کە ئەمە چەندین شەهیدی خێزانەکەی بوو پێشمەرگەو کادری ڕێکخستن و پزیشك بوو بۆ دەستەی هێرش بەری ناو شەڕەکان هەروەها شێخ عەزیز شەدەڵە کە سەری و دەستێکی بەلاشەیەوە نەمابوو، ئاسۆی شێخ عارف کوڕە داوێیی، مامۆستا ڕەئوف، سالار، صالح، بریندارەکانیش ئەوانەی کاریگەر بوون: شەهید حەمە ئەمین خەجێ پێنجوێنی کە پێشمەرگەیەکی فەرماندەی قارەمان و دێرین بوو گەیەنرایە نەخۆشخانەی ناو ئێرانیش چارەسەر نەکراو شەهید بوو لاشەکەیان هێنایەوە شاری سەقزی ئێران و لەوێ ناشتیان، لە بریندارەکانی تر کە هەندێ سوکتر بوون: حەداد تەها سلێمان، بەختیار أسماعیل، ڕزگار ڕەشید، شێخ ئەبەزە سوور، دلێری لای کاك شێخ دارا شەهید کاك حەمە ئەمینی خەجێ لەگەڵ بریندارییەکەشیدا زۆر ورەو غیرەتی ئەدا بەو پێشمەرگانەی ماون یان برینەکانیان سوکتر بوو، بەوەی کەبریندارەکان ڕزگاربکەن بەرەو سنوری ئێران بیانبەن، بەردەوام هاواری لێئەکردن لەو پێشمەرگە بریندارانەی هاوکاری ڕزگارکردنی بریندارەکانیان کرد کاك حدادو کاك بەختیار اسماعیل و کاك ڕزگار ڕشیدو شێخ ئەبەزو کاك دلێر کەبە (خلەبێ دین ناسرابوو)، هەڤاڵ لەناو هێزی پێشمەرگەداو دوای ماوەیەکیش و زۆر ئازایانە مامەجمال حکیم ئاغاو شێخ کەمال و کاك سەرهەنگی سمایل

بەگ چون بەهانایانەوە بۆ دورخستنەوەو ڕەوانەکردنی بریندارە سەختەکان، ئینجا لەشەودا هەر هەشت شەهیدەکانیان بەجلەکانی خۆیانەوە ناشتن لەدارو شەخسەکەی نزیك دێی شانەخسێ وەلای سەری هەر شەهیدێك ناوونیشانی خۆیان نوسی، لە شوشەیەکی بچوکدا دایان ئەنا، ئەو شەوەیش بەو شپرزەیی و کارەساتە ناخۆشەوە هەر لەوێ مانەوە بۆ بەیانی واتە (١٩٨٨/٣/٢١) کاك شێخ دارای حەفید هات بەدەمیانەوە بۆ هاوکاری بریندارەکانیان و هەندێ سێوی لەسەر دەشتی ئێرانەوە بۆ هێنابوون، بەگشتی سنورەکەیان بەجێ هێشت و ماڵئاوایی یان لەسنوری چۆڵ و هاوڕێ شەهیدەکانیان کردو بەرەو سەردەشتی ناو ئێران ڕۆیشتن، دوایی بۆ بنکەکانی سنوری قاسمەڕەش و ناو زەنگ، بۆ جارێکی تر خۆسازدانەوەو وەرگرتنی ئەرکی پێویست، لەو سنورانەی پێشمەرگە کەمابوون لەژێر دەسەڵاتیاندا، لێرەدا کۆتایی تەواو بەئەنفالی یەك و هێرشی ڕژێم لەم سنورەدا هات بەم کارەساتە سەختە.[*]

ناوی شەهیدەکانی شەڕی سەرکردایەتی لە هێرشی ئەنفالی (١) ی ڕژێمدا

ژ	ناوی تەواوی شەهید و نازناوی	پلەی پێشمەرگایەتی	شوێنی شەهیدبوونی
١	محمد ڕازانی (محمدە سور)	فرماندەی تیپی ٦٣ی جوتیاران	شەدەڵە
٢	اسماعیل تەها ئەمین (شێخ اسماعیل)	جێگری فەرماندەی تیپی ٩٠	گەڕەدێ
٣	عبدالله اسماعیل	فەرماندەی تیپی کەرتی ٧٨	قەڵەم پاشا
٤	نامق علی تۆفیق	فەرماندەی کەرتی تیپی زمناکۆ	شەدەڵە
٥	دلێرە سوور	فەرماندەی کەرتی ٢ی تیپی ٢٥	شەدەڵە
٦	میکایل	فەرماندەی کەرتی ١ی تیپی ٨٥	گەڕەدێ
٧	حکمت محمد وهاب	جێگری فەرماندەی کەرتی ٥ تیپی ٥٩	شاخی کونە کۆتر
٨	عبدالرحمن ڕەشید	جێگری فەرماندەی کەرتی ٢ تیپی ٢٩	قوڵە پوشێن
٩	هەژار صالح عەسکەر	جێگری فەرماندەی کەرتی تیپ لە تیپی ٢٩	قەوڵەپوشێن
١٠	عبدالله محمد حسن	جێگری فەرماندەی کەرتی ٦ی ت ٤٣	شارستێن
١١	ئەرسەلان فایق محمد	جێگری فەرماندە کەرتی تیپی ٣٩	شاخی پیرکە
١٢	مجید محمد علی	جێگری فەرماندە کەرتی ٣ی ت ٢١	توکڵ
١٣	احمد عبدالرحمن	جێگری فەرماندەی کەرتی ٤ی ت٥٣	کونە کۆتر
١٤	کامران عباس اسماعیل	فەرماندەی مەفرەزەی کەرتی تیپی ١٩	شاخی پیرکە
١٥	مام برایم کریم فتاح	فەرماندەی مەفرەزەی کەرتی ٣ی ت ٢٥	توکڵ
١٦	ملا علی	فەرماندەی مەفرەزەی تیپی ٣١	دۆڵە ڕووت

[*] چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان حداد تەها سلێمان، ئەبەز زرگوێزی.

١٧	فارس عزیز	فەرماندەی مەفرەزەی کەرتی ٢ی ت ٢٥	شەدەڵە
١٨	سیروان حمە فرج	فەرماندەی مەفرەزەی تیپی مەڵبەندی ٢	قەمچوغە
١٩	محمد فاتح (حمە بی کەی سی)	فەرماندەی مەفرەزە تیپی ٥٧	قەڵەم پاشا
٢٠	کامەران	فەرماندەی مەفرەزە کەرتی ٥ی ت ٨٧	گەڕەدێ
٢١	اسماعیل عەسکەری	فەرماندەی مەفرەزەی کەرتی ٥ی ت ٨٧	هەوارە بەرزە
٢٢	مامۆستا محسن	ڕابەر سیاسی تیپی ٨٣	شەدەڵە
٢٣	مامۆستا زانا	لێپرسراوی ڕێکخستنی تیپی ٨٣	شەرگەی شارستێن
٢٤	مامۆستا محمد رسوڵ	ڕێکخەری تیپی ١٩	گوندی مەلا سەفێن
٢٥	یاسین	ڕێکخەری کەرتی ٢ی تیپی ٢٥	خوڕخوڕە
٢٦	محمد مستەفا رسوڵ	کەرتی ٣ی تیپی ٤٣	توکڵ
٢٧	سلام حمە ئەمین	کەرتی ١ی تیپی ١٧ ی زمناکۆ	قەڵەم پاشا
٢٨	حسن عبداللە مرزا	کەرتی٢ی تیپی ٥٩ی حەمرین	کونە کۆتر
٢٩	خلیل ابراهیم محمد	کەرتی ٤ی تیپی ٥٩ حمرین	کونە کۆتر
٣٠	شوان	کەرتی ٢ی تیپی ٢٥	شەدەڵە
٣١	عبداللە رحمان	کەرتی تیپ- تیپی ٩٩	توکڵ
٣٢	محمد قاسم	کەرتی تیپی تایبەتی مەڵبەند ١	کونە کۆتر
٣٣	جلال عرب	تیپی ٣٩ خنجرە	کونە کۆتر
٣٤	حسین عزیز قادر	تیپی ٥٣ی شیروانە	کونە کۆتر
٣٥	حمە ئەمین محمد موراد	کەرتی ٤ی تیپی ٥٣	کونە کۆتر
٣٦	جبار توفیق عزیز	کەرتی ٣ی تیپی ٤٧ی پیرەمەگروون	پیرکە
٣٧	ادریس سعید امین	کەرتی ٤ی تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان	توکڵ
٣٨	عوسمان احمد(شەماڵ)	تیپی ٦٣	دابان
٣٩	عوسمان عبدالرحمن	تیپی ٥٧ی سەگرمە	قەڵەم پاشا
٤٠	سامان حسن محمود	کەرتی ٥ی تیپی ٥٣	قەڵەم پاشا
٤١	هەژار جلال شیرە	کەرتی ٣ی تیپی ٨٥	گەڕەدێ
٤٢	حمە عبداللە حمد(حمەسور)	تیپی ٨٧	توکڵ
٤٣	بەهرۆز کاکل(ئارام)	تیپی ٢١ی کرکوك	خوڕخوڕ
٤٤	عبدالمتلب اسعد	تیپی ١٩	شارستێن
٤٥	دارا محمد شەفیق	کەرتی١ی تیپی ٨٧	شارستێن
٤٦	تالب مەجید	تیپی ٢٥	شارستێن
٤٧	مەغدید سەمەد	تیپی تایبەتی مەڵبەندی سێ	شارستێن
٤٨	احمد	کەرتی ١ی تیپی ٥١ی گەرمیان	قەمچوغە
٤٩	نازم حمید مجید	تیپی ٥١ی گەرمیان	جادەی سلێمانی-دوکان
٥٠	هەڵمەت	تیپی ٩٩	شەرگەی شارستێن- مەرگە
٥١	هەمزە	تیپی ٩٩	-

٥٢	سەعید کادر	تیپی ١٢ی سۆران	شەرگەی هەوارە بەرزە
٥٣	سەعدەدین(ڕێبان)	تیپی ١٢ی سۆران	-
٥٤	ئازاد مەغدید	تیپی ١٢ی سۆران	-
٥٥	محمد حسین	تیپی ١٢ی سۆران	-
٥٦	سەعید اسماعیل(کۆچەر)	تیپی ١٢ی سۆران	-
٥٧	تەلعەت	تیپی ١٢ی سۆران	-
٥٨	عوسمان حەمە ئەمین	تیپی ١٩	-
٥٩	رەشاد	تیپی ١٩	-
٦٠	مەهداوی	تیپی ١٩	-
٦١	ڕێباز	تیپی ٧٨ی کاروخ	هەوارەبەرزە-یاخیان
٦٢	هۆمەرە سور	تیپی ٧٨ی کاروخ	-
٦٣	رەوەند	تیپی مەلبەندی ٣	-
٦٤	خالید تاڵەبانی	تیپی ١٢ی سۆران	-
٦٥	کریم	تیپی ٨٧	-
٦٦	بەختیار ابراهیم اسماعیل	پێشمەرگەی پشتگیری	زێوێ
٦٧	محمود حەمە ئەمین	پێشمەرگەی پشتگیری	زێوێ
٦٨	عەتا عبدالکریم	کەرتی ٤ی تیپی ٥١ی گەرمیان	دۆڵە ڕووت
٦٩	تەیب فاتیح(ئاسۆ)	کەرتی٢ی تیپی ٥١ی گەرمیان	دۆڵەڕووت
٧٠	فەتحوڵلا مەجید احمد	فەرماندەی مەفرەزە کەرتی٥ی تیپی ٥١	دۆڵچەڕووت
٧١	محمد رسوڵ	پارتی	دلبان
٧٢	کامل شێخ علی بەرزنجی	فەرماندەی مەفرەزە تیپی ٥٥ی قەرەداخ	
٧٣	ئارام گەرمیانی	تیپی ٥٥ی قەرەداخ	
٧٤	فازڵ شێخ علی قەرەداخی سەرکۆیی	فەرماندەی مەفرەزە تیپی ٥٥ی قەرەداخ*	

* لە گۆڤاری (ڕێبازی نوێ) ی ژمارە (١) ی ساڵی ١٩٩٠ دا وەرگیراوە..

کۆتایی ئەنفالی یەك و گەڕانەوەی پێشمەرگەکانی هەردوو مەڵبەندی (١و٢) بۆ سنورەکانی خۆیان

مەڵبەندی یەك و مەڵبەندی سێی هەولێرو متفەرقەکان و تیپی ٢١ ی سلێمانی هەموو بەرەودوا ڕۆیشتن بۆ قاسمە ڕەش، بۆ ئەوەی بگەنەوە سنووری خۆیان لەناو کوردستانی عێراقدا، کە بە ناچاری گەڕانەوەی هێزی پێشمەرگە زۆر سەخت بوو، ئەشبوایە بە زوویی هەر هێزە بگەیشتایەوە سنوری مەڵبەندی خۆی، لەبەر ئەوەی ڕژێم بەردەوام بوو لە هێرشەکانی بەناوی ئەنفال هەر جارەو بۆ سنوری مەڵبەندێك، بەناوی ژمارە یەکی ئەنفالەوە، بەتایبەت بۆ پێشمەرگەکانی مەڵبەندی یەك ئەبوایە زوو بگەیشتایەتەوە، لەبەر ئەوەی سنووری قەرەداغ و بنکەو بارەگاکانی مەڵبەندەکە لەقۆڕی قەرەداغ هەمووی نەمابوو، تەنیا سنووری گەرمیان مابووەوەو هەموو ئەو هێزانەی لەوێ مابوونەوەو جەماوەری ناوچەکە لە چاوەڕێی ئەم هێزەدا بوون بگەڕێنەوە، کە ئەمانیش بە (حەولە العالەمێك) بەو ڕێگا سەخت و دژوارە بەفراویەدا ئەبوایە بگەڕایانەتەوە مەگەر هەر بە پێشمەرگەی بەتوانا بکرێت، هێزەکان بەرەودوا لە قاسمەڕەش و ناو زەنگەوە بەڕێ کەوتن، بە ڕێی قەڵاتوکانی چیای سەختی قەندیل داو لەوێوەبۆ ناشقوڵکەو سوورەدێ و پشت ئاشان، دێی وەرتێ و مەلەکان و شیرێ، لەدێی وەرتێی ئەم سنورەوە پێشمەرگەو هێزەکانی مەڵبەندی سێی هەولێر گەیشتنەوە سنورو شوێنەکانی خۆیان، بەڵام پێشمەرگەکانی مەڵبەندی یەك کە بەڕێزان کاك قادری حاجی عەلی و کاك شێخ جەعفەر قەرەداخی لەگەڵیاندا بوو، هەروەها تیپی ٢١ی سلێمانی کە مامۆستا جەمال حاجی محمد فەرماندەی بوو، لەدوای ئەمانەوە بوون، بەڕۆژێك بەرەو یەك ئاراستە لە شیرێوە ڕۆیشتن بۆ سکتان و بۆ جەلی لە جادەی کۆیە پەڕینەوە، لەنێوان چنارۆکی هەیبەت سوڵتان و بێستانەوە بۆ دیوی حاجی قەڵای کۆیە، بۆ دێکانی دەشتی کۆیە لە دێی قزلو بەکەڵەك لەناوی زێی بچوك (زێی دوکان)، هەموو پێشمەرگەکان بەچەند جارێك پەڕینەوە بەکەڵەك پێشمەرگەکانی مەڵبەندی یەك زۆر بەپەلەو لەپێشەوە ئەڕۆیشتن و لەزۆر شوێنەکان هەواڵیان بۆ پێشمەرگەکانی تیپی ٢١ ی سلێمانی بەجێئەهێشت کە بەپەلە بەدوایاندا بڕۆن تا بیانگەنێ، بەم جۆرە هەردوو ڕەتڵەکە گەڕانەوەی پێشمەرگەکان لەدوای تەواو بوونی شەڕی سەرکردایەتیەوە بەرەو سنورەکانی خۆیان، بەتایبەت پێشمەرگەی هێزەکانی مەڵبەندی یەك بۆ سنووری وەرتێ و دۆڵی بالیسان و سماقوڵی و هەندێ لە

شوێنه‌كانی سنوری هه‌ولێر كه هێشتا بنكه‌و باره‌گاكانیانی لێ مابوو، باره‌گای مه‌ڵبه‌ندی سێ له خه‌تێ بوو، هه‌روه‌ها پێشمه‌رگه‌كانی مه‌ڵبه‌ندی، یه‌ك‌و تیپی ۳۱ ی سلێمانی به‌ره‌و سنوره‌كانی گه‌رمیان، ئه‌مانه له‌دێی شێره‌وه هێزه زۆره‌كه‌یان به‌ره‌و دێی چێوێ‌و كونه فلوسه‌و كاموسه‌ك‌و نازه‌نین‌و سماقوڵی‌و له‌نزیك دێی گۆپته‌په‌ی ده‌شتی هه‌ولێر له جاده‌ی كۆیه – هه‌ولێر له ئێواره‌دا په‌ڕینه‌وه‌و به‌ره‌و دێی مه‌رزان‌و په‌ڕینه‌وه له جاده‌ی ته‌ق ته‌ق كۆیه بۆ دێی مه‌لا زیادی ده‌شتی كۆیه، ئه‌و شه‌وه له‌وێ مانه‌وه‌و بۆ به‌یانی به‌كه‌ڵه‌كی ئه‌و دێیانه له زێی بچووك په‌ڕینه‌وه دێی ساتو قه‌ڵاوه بۆ دێكانی هه‌نجیره له‌وێوه بۆ سنوری ناوشوان، به‌ره‌و چه‌مچه‌ماڵ به‌دێكانی حه‌یده‌ر به‌گی‌و له‌نزیك دێی گۆرانی‌و گورگه‌یی خاسه‌وه له‌نێوان چه‌مچه‌ماڵ‌و ته‌كیه‌دا په‌ڕینه‌وه به‌ری هه‌مه‌وه‌ند، ئنجا به‌ره‌و سنوری سه‌نگاو به‌دێكانی:– خوێڵین و مملحه‌و گوڵباخ‌و كۆیی سه‌ر ئاوه سپی‌و ئینجا له‌دێی فه‌قێ سته‌فاوه بۆ دێی مه‌سۆیه‌كان‌و دێی ده‌ربه‌ند ده‌ره‌واره‌كان كه به‌ڕێز كاك عومه‌ر فه‌تاحی لێ بوو له‌م كاته‌دا له‌گه‌ڵ چه‌ند فه‌رمانده‌و سه‌رتیپێك، دانیشتوانی هه‌ژاری دێكانی گه‌رمیان به‌گشتی شپرزه‌و سه‌رلێشێواو بووبوون، به‌زۆری له‌ناو دێكاندا نه‌مابوون به‌كه‌ل‌و په‌لی ماڵ‌و ئاژه‌ڵه‌كانیانه‌وه چووبوونه ناو هه‌رده‌و كه‌لۆزو چاڵ‌و چۆڵ‌و نه‌دیوه‌كانی دوور له دێكانیانه‌وه، خانوه‌كانیان به‌چۆڵی مابوونه‌وه، له‌شه‌ودا سه‌ریان ئه‌دایه‌وه بۆ بردنی پاشماوه‌ی ئه‌و كه‌ل‌و په‌لانه‌ی به‌جێیان هێشتبوو، له‌گه‌ڵ ئه‌م باره ناله‌بارو خراپه‌دا، خه‌ڵكی ئه‌م سنووره زۆر به‌وره‌و دڵسۆزانه هاوكاری پێشمه‌رگه‌یان ئه‌كرد، به‌ئومێده‌وه هه‌وڵی مانه‌وه‌ی خۆیان ئه‌دا، له‌ماوه‌ی خه‌باتی شۆڕشی نوێخوازدا بۆ یه‌كه‌م جاربوو ئاوا لێیان بقه‌ومێ، به‌گه‌وره‌ترین كاره‌ساتی ژیانیان ئه‌زانی، چونكه تێكڕا جه‌ماوه‌ری سنوری هه‌موو گه‌رمیان به ژن‌و پیاوو گه‌نج و پیره‌وه به خاوه‌نی باوه‌ڕی راسته‌قینه‌و هه‌ستی شۆڕشگێڕی كوردایه‌تی بوون، له‌سه‌رووی پێشمه‌رگه‌وه خۆیان به‌هه‌ستی لێپرسراوێتی دائه‌نا، زۆرترین كوڕو پیاوه‌كانیان له‌ڕیزی پێشمه‌رگه‌و به‌رپرسیێتیدا بوون، ئه‌وانی تریان وه‌كو هێزی پشتگیری به‌باوه‌ڕ هه‌میشه ئاماده‌و له سه‌نگه‌ری پێشمه‌رگه‌دا بوون‌و ژن و پیره‌كانیشیان هه‌میشه هانده‌رێك بوون بۆ خه‌بات‌و گیانی كۆڵنه‌دانی پێشمه‌رگایه‌تی‌و خاوه‌نی ده‌ها شه‌هیدی پیاوو كوڕی ڕۆڵه‌ی جگه‌ر سۆزیان بوون‌و زۆر به‌شانازیه‌وه باسیان ئه‌كرد، ماڵیان به‌رده‌وام ده‌رگای له‌سه‌ر پشت بوو بۆخزمه‌ت‌و حه‌وانه‌وه‌ی پێشمه‌رگه، ئه‌و خواردنه‌یان لاچاك بوو كه ده‌رخواردی پێشمه‌رگه‌ی بده‌ن، پێشمه‌رگه له‌هه‌موو سنوری گه‌رمیاندا وه‌كو ماڵ‌و كه‌س‌و كاری خۆیان ڕه‌فتاریان له‌گه‌ڵ ئه‌كرا، به‌جۆرێ دابه‌ش بوون نه‌بوو، ئه‌و پێشمه‌رگانه‌شی كه خه‌ڵكی ئه‌م

سنووره نەبوون ئەگەر بریندار یان شەهید بونایە بە ئەوپەڕی ڕێزەوه بۆ بریندارەکان یان نەخۆشەکان لەناو منداڵو خێزانی خۆیاندا خزمەتیان ئەکردن، بەجۆرێك دڵیان ئەدانەوه وایان ئەزانی لەناو ماڵی خۆیانو لای دایكو باوکیانن، ئەوەندەی تر هەستی شۆڕشگێڕیو پێشمەرگایەتیان بەهێزتر ئەبوو، بۆ شەهیدەکانیش کۆڕی لاواندنەوەی ژنانو پرسەی بەسۆزو پڕ بە بایەخیان بۆ دائەنان، ئەم سنوره پشتو پەناو قەڵایەکی پڕ لەشانازی گیانو هەستی شۆڕشگێڕی، باوەڕی لەبن نەهاتووی هێزی پێشمەرگە بوو، جگە لەوه جێگای حەوانەوەو پاراستنی گەنج و لاوو کەسانی هەڵاتوو سەربازی ڕاکردووی هەموو سنورەکانی کوردستان بوو هەر لە بەغداو خانەقینو دووزو کفریو کەلارو کەرکوكو شوێنەکانی تر، کە لەژێر دەسەڵاتی ڕژێمو دەزگاکانی هەڵ ئەهاتن پەنایان بۆ سنوری گەرمیانی دڵسۆز ئەبرد، زۆر بەڕێزو وەفاوە هاوکاریو مامەڵەیان لەگەڵ ئەکردن، لەهەمان کاتدا جێگای پشوو بەیەکگەیشتنو مانەوەو سەردانی ژنو منداڵو کەسو کاری پێشمەرگەکان بوو، بۆ دیدەنیو چاو پێکەوتنیان، بەدرێژایی کاتەکانی ژیانی پێشمەرگایەتی لەم سنورەدا، لەهەمان کاتدا قەڵایەکی سەختو پڕ لەقینی پەنگ خواردوەی چەند ساڵەی ڕژێمی بەعس بوو، هەمیشە بەچاوێکی تۆڵەوه سەیری ئەم سنورەی ئەکرد، کرداری دوژمنی سەرەکی بۆ خەڵكو دانیشتوانەکەی ئەکردن، بێبەری کردبوون لەهەموو ڕەسمیاو خواردەمەنیو کەلو پەلێکی پێویست بۆ ئەم سنوره تەنانەت چاودێری سەختی دەزگاکانی لەهەموو سنورەکانەوه لەسەر هاتووچۆکەران و سەیارەو تراکتۆرەکانیش دانابوو، بەهەموو سوتەمەنیەکانی گازو نەوتو غازو شتی ترو سەرچاوەی ژیانیش، ئەمانیش زۆر بێباکانە ئەژیانو سەروەریان بەمانەوەیان بەو ئازادیە دائەنا کە لەژێر دەسەڵاتی پڕ لەشانازی پێشمەرگایەتیدا بژینو بمرن، هەر بۆیە سەلماندیان کە زۆرترین قوربانیان دا.*

ئەنفالی ٢ ی قەرەداغ:

ئەم ئەنفالە بۆ سەر دێکانی سنوری ناوچەی قەرەداغ کرا، کە لەسنوری کۆتایی ناوچەی بازیانەوە دەست پێئەکات هەتا دێکانی نزیك دەربەندیخان، لەنێوانو بەدرێژایی هەردوو شاخی بەرانانو قەرەداغ لەلایەكو قوپیو سەگرمەو زەرده لەلاکەی تر، لەکاتێکدا ئەم هێرشەی ڕژێمی بەعس دەستی پێکرد کە نزیکەی ٧٠ ٪ ی پێشمەرگەکان لەشەڕی ئەنفالی (١)ی بەرگری لەسنورەکانی مەڵبەندی ٢ و بارەگای بەڕێز مام جەلالو

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێز خالید مامە مەجید کە لەگەڵ هێزەکەدا بوو.

سه‌ركردایه‌تی له سه‌رگه‌ڵوو به‌رگه‌ڵوو بوون، كه به‌سه‌رپه‌رشتی به‌ڕێز كاك قادری حاجی علی لێپرسراوی مه‌ڵبه‌ندی (١) و به‌ڕێز كاك شێخ جه‌عفه‌ر لێپرسراوی به‌شی عه‌سكه‌ری مه‌ڵبه‌ند ڕۆیشتبوون، له‌سنوری مه‌ڵبه‌ندی یه‌كیشدا كه بارەگاكه‌ی له‌شاخی قوپی قه‌ره‌داخدا له‌ئاستی ڕێی گۆشان بوو، به‌ڕێز كاك عومه‌ر فه‌تاح ئه‌ندامی مه‌ڵبه‌ندو لێپرسراوی به‌شی ڕێكخستنی كۆمه‌ڵه‌بوو سه‌رپه‌رشتی ئه‌كرد، كافیه‌خانی هاوسه‌ری له‌گه‌ڵیدا بوو به‌ڕاستی ڕۆڵی چاكی بوو هاوكاری ئه‌كرد، له‌و فه‌رمانده تیپانه‌ی مابوونه‌وه به‌ڕێزان: كاك جه‌میل هه‌ورامی ف/ت ١٧ ی زمناكۆ، كاك مه‌حمود سه‌نگاوی ف/ت ٥٧ی سه‌گرمه، كاك عه‌دنانی حه‌مه‌ی مینا ف/ت ی تایبه‌ت، جه‌لال كوڵكنی ف/ت ی شاره‌زور له‌دێی كۆره، لاله سه‌رحه‌د ف/ت ی ٢٩ ی خنجه‌ره‌و بارەگاكه‌ی له سۆڵه‌و له‌شاخی خنجه‌ره بوو هه‌روه‌ها كاك ئازادی سه‌گرمه له‌سنووری تیپی ٥٧ ی سه‌گرمه دانیشت بوو پێشتر به‌ڵام وه‌كو به‌رنامه‌و ئه‌ركی هه‌موو پێشمه‌رگه‌و لێپرسراوانی ناو شۆڕشی (ی.ن.ك) له‌كاتی پێویستدا ئه‌بوایه ڕاسته‌وخۆ په‌یوه‌ندی بكردایه‌ته‌وه به‌شوێنێك یان سه‌رووی خۆی له‌و سنوره ئاگادار بكردایه بۆ دیاریكردنی جێگاو شوێنی پێویستی به‌ڕاستی ئه‌مانیش فه‌رمانده ئاسا ڕۆڵیان بینی. هێرشه‌كانی ڕژێم زۆر به‌ربڵاو له‌چه‌ند لایه‌كه‌وه بوو، له‌سنووری زه‌رایه‌نی شاره‌زوور به‌ره‌و دێی ده‌ربه‌ن فقره‌و ئاوه‌كه‌ڵه، له یه‌خشی شاره‌زوور به‌ره‌و زه‌ڵه ڕه‌ش و شاخی گه‌وره قه‌ڵاو ێی سۆڵه، له جاده‌ی برجه‌كه‌ی قه‌ره‌داغ به‌ره‌و سه‌رشاخی گڵه‌زه‌رده‌و قوته‌ی به‌رزی میریاسی، كه پێشمه‌رگه‌كانی حزبی شوعی پێوه‌بوو، به‌شێكیش له قسرته‌وه به‌ره‌و دێكانی شه‌مه‌و وێله‌كه، كه پێشمه‌رگه‌ی پارتی لێبوو شه‌هید صه‌لاح لێره‌دا شه‌هید بوو، له‌لایه‌كی كه‌شه‌وه به‌سه‌ختی له‌سنوری بازیانه‌وه به‌ره‌و دێكانی سۆڵه‌و دێلێژه، ئه‌م قۆڵه ئه‌یانووت ئه‌فسه‌ری دڕنده بارق احمد حاجی حنته سه‌رپه‌رشتی ئه‌كرد، زۆربه‌ی ئه‌نفال كراوه‌كان له‌م سنوره‌دا به‌ده‌ستی ئه‌م كرا، له چه‌مچه‌ماڵیشه‌وه به‌هه‌موو جاده‌دا به‌ره‌و سه‌نگاوو ڕه‌بات و هه‌زاركانی ئه‌ودیوی شاخی سه‌گرمه به‌بن شاخه‌كه‌دا به‌دیوی گه‌رمیاندا، له‌لایه‌كی تریشه‌وه له سنوره‌كانی نێوان دێی میره‌دێ و ده‌ربه‌ندیخانه‌وه به‌ره‌و چه‌مه‌رگه‌و باوه‌خۆشێن و دێكانی عه‌لیاواو به‌ڵخه‌و سێوسێنانی شه‌هیدی كیمیاوی و دێی به‌له‌كه‌جاڕ، كه ئه‌میش به‌هه‌مان كردار كیمیاوی لێدرا، به‌شێكی ئه‌م لایه به‌ره‌و دێی كه‌ڵۆش كه له‌گه‌ڵ به‌شه‌كانی كه‌دا یه‌كیان ئه‌گرته‌وه هه‌ڵگه‌ڕان به‌ره‌و شاخی قه‌ڵا قایمسی ناوه‌ڕاستی ناوچه‌ی قه‌ره‌داغ كه ئه‌م شاخه پێشمه‌رگه‌كانی تیپی تایبه‌تی به‌سه‌ره‌وه بوو، له‌و فه‌رمانده كه‌رتانه‌یان: كاك ئه‌نوه‌ری حه‌لاو، كاك سه‌اد خانه‌قینی، كاك ئیمام كه به‌داخه‌وه له‌بناری قه‌ندیل شه‌هید بوو، كاك

حسین قاسم، کاك بەختیاری مەلا عزت ڕابەر سیاسی ئەم تیپە بوو لەسەرەتادا لەگەڵ کاك عەدنان لەگەڵیاندا بوو لەسەر شاخی قەلا قایمس لەشەڕەکەداو زۆر قارەمانانە بەرگریان لە هێرشی دوژمن ئەکرد، پێشمەرگەکانی حزبی سۆشیالست لەپشت دێی بلیکان بوون بەشداری شەڕی سنووری خۆیان ئەکرد، بنکەی لقی سلێمانیو لقی کەرکوکی پارتی لەدێی جافەران بوون پێشمەرگەشیان هەبوو لەدێکانی بناری شارەزوور (شەمەو وێڵەکەو ئاوەکەڵە)، لەلایەکی تری هێرشی ڕژێم بۆ سەر ئەم سنوورەو لەم ئەنفالەدا لە سنوری خۆرئاوای دەربەندیخانو دێی بانی خێڵان بەرەو شاخی زمردەکە بەڕاستی بەرگری چاکی تیاکرا لەلایەن پێشمەرگەکانی تیپی ١٧ ی زمناکۆ بەسەرپەرشتی جمیل هەورامیو شەهید ئەنوەری خەلیفە خورشید کە بەداخەوە لەدەشتی کۆیە لە مێژوو ١٩٨٨/٥/٤ لە تەکەڵتوو لەکاتی هێرشی ئەنفالی ٤ شەهیدبوو، هەروەها پێشمەرگەی کادر عمر چەوتانیو عوسمان بیەرەشکەیی ناوچەی شۆرشگێران، لەگەڵ ژمارەیەك پشتگیری سنوری گەرمیان بەشداری ئەم قوڵەی شاخی زمردەیان کردو سەرپەرشتی ئەم قوڵە بەڕێز کاك محمود سەنگاوی بوو کە مام صالح گوڕ ئەسپیو مەلا احمدی جەیرانو شێرزاد محمد عەزیزو نزیکەی زیاتر لە ١٠٠ پێشمەرگە پشتگیری گەرمیانو قەرەداخ بوون، هێرشەکەی ڕژێم بەپشتیوانیو بەکارهێنانی تۆپی دوورهاوێژو هاوەن، لەهەر شوێنێکەوە ڕەصەدی خۆیان دیاری کردبوو بۆ شوێنو بارەگاکانی پێشمەرگەو بێدەست پاراستن لەهەموو دێکان، لە ڕۆژی ١٩٨٨/٣/٢٢ەوە هەموو چالاکیە سەربازیەکان لەهەموو قوڵەکانەوە ئامادەکرابوو.

لێدانی کیمیاوی لە دێی سێوسێنانی قەرەداخ

لەشـەوی ٢٢ و٢٣ /١٩٨٨/٣ لـەکاتی نـان خـواردنی ئێـوارەدا لـە سـەربازگەی دوو دارەوە بەتۆپی کیمیاوی زۆر بەخەستیو نامرۆڤانە لە دێی سێوسینانی پڕ لەژن و منداڵو جوتیاری هەژاری دا کە ڕاستەوخۆ بەر دێکە کەوتو هەر لەیەك ماوەی کەم دا نزیکەی (٦٧)کەس شەهید بوون و دەها بریندارو ماڵوێران کرا..

ڕژێمی بەعسی بەو هەموو جۆرە هێرشە دڕندانەی بۆ سەر ئەم ناوچەیە وازی نەهێنا، هەتا بۆ دواجار هەڵمەتێکی فراوانی لەچوار قۆڵەوە بەناوی شومی ئەنفالی ٢ی قەرەداخ لە شـەوی ٢٢ر٢٣ / ١٩٨٨/٣ دا بەهـەموو هێـزو توانـای عەسـکەریو جـۆرە چـەکەکانیانەوە کردە سەری، سەرەتا لـە ئێوارەی ئەو شەوەدا بەکیمیاوی بارانی خەستی دێی خاوەن خـەباتو خزمـەتی بێوێنـەی پێـشمەرگە کـە دێی (سێوسـینان)ی هەمیـشە زینـدووی قـەرەداخ بـوو دەسـتی پـێ کـرد، بـە ڕاجیمـە لـەنزیك سـەربازگەی دوو دارەو ئـەم دێیـە مێژوویـەکی دێرینـی هەیـە لـەم سـنورەداو لەبنەڕەتـدا خێزانێـك بـەناوی (سـەید حسێن) ئاوەدانی کردۆتـەوە ئەمانـە ڕۆیـشتوون دواتـر ناوەکـە هـەر کـەس چووەتە ئەوێ ئەو ناوە کراوە ب سەید حسێنیەکانو بووە بەسەیدو سەینیەکان ئینجا (سێوسینان)و لەو بنەماڵە خێزانانە کەتیا جێگیر بوون قادر وەیسو محمود خدرو کوێخا حەسەن کە باوکی کوێخا زۆرابو باپیرەی کوێخا نەجمو دوایی حەمە سوور و فەقێ محمدو حسێن گەرمیانی، بەڵام زۆر بەشـانازیەوە ئەوەنـدە پێکـەوە ژیـاوون وەکـو یـەك بنەماڵـە بـوون لـەناو کارەسـاتی کیمیاویەکەی ڕژێمیشدا لەیەك شەودا (٦٧) شـەهید لـەمنداڵی شیرەخۆرە هـەتا کوڕو کچی عازەبو پیر پێکـەوە خـەڵتانی کیمیـاوی بوونو قوربانیـان دا، کە گـەورەترینو سـەخترین قوربانیو کارەساتی ئەم سنورەو کوردستان بوو لەدوای شاری هەڵەبجەی شەهید.

ناوی شەهیدەکانیشی بەگشتی و بە پێی خێزانەکانیان ئەمانەیە:

ناوی تەواوی شەهیدی کیمیاوی بارانی دۆی سیوسێنانی قەرەداغ

ز	ناوی شەهیدەکان	ز	ناوی شەهیدەکان
١	مەلیحە عبدالقادر مەجید (٣٤) ساڵ	٣٥	خاتوون سلێمان احمد (٦٠)ساڵ
٢	پەیمان عوبێد محمود (٨) ساڵ	٣٦	محمد فەریق محمود (١٤) ساڵ
٣	تابان عوبێد مەحمود (٦) ساڵ	٣٧	هیوا فەریق محمود (١٨) ساڵ
٤	ڕۆژگار عوبێد مەحمود (٥) ساڵ	٣٨	هۆما نەجم زۆراب (٣٩) ساڵ
٥	ڕزگار عوبێد محمود (٤) ساڵ	٣٩	گۆران کەریم وادی (٥) ساڵ
٦	کوردە عوبێد مەحمود (٢) ساڵ	٤٠	خدیجە حەسەن احمد (٥٨) ساڵ
٧	یادگار عوبێد مەحمود (١) ساڵ	٤١	محمد احمد عبدالکریم (١٥) ساڵ
٨	نەریمان ئیدریس هەورامی ئەمە پێشمەرگەیەك بوو هەر لەم ماڵەدا شەهید بوو بەمیوانی تازە گەڕابووە لەکارەساتی کیمیاویەکەی هەڵەبجەی شەهید لەو ماڵەدا باسی لە کیمیاویەکەی هەڵەبجە کردبوو..	٤٢	زەیدان محمد حەمە فەرەج (٢١) ساڵ
٩	ڕەحیم پێنجوێنی ئەمیش هەر پێشمەرگەیەك بوو ئەو کاتە لەدێیەکە گەڕابوووەوە.	٤٣	تاهیر محمد حەمە فەرەج (١٨)ساڵ
١٠	مەهدی هادی نەجم (٥٧) ساڵ	٤٤	زەینەب احمد فارس (٣٨) ساڵ
١١	شەوقی تۆفیق محمد (٥٣) ساڵ	٤٥	سەردار احمد عبدالقادر (٣) ساڵ
١٢	فایەق مەهدی هادی (٢٦) ساڵ	٤٦	شنۆ احمد عبدالقادر (٢) ساڵ
١٣	عبدالله مەهدی هادی (٢٥) ساڵ	٤٧	غەیدان حسێن ڕەشان (٢٨) ساڵ
١٤	نەوشیروان مەهدی هادی (٢١) ساڵ	٤٨	عەلادین عمر حسێن ڕەشان (١٦) ساڵ
١٥	زهدی مەهدی هادی (٢٠) ساڵ	٤٩	پەیمان عومەر حسێن (١٠) ساڵ
١٦	هیدایەت مەهدی هادی (١٦) ساڵ	٥٠	حەمە ئەمین اسماعیل شەریف (٥٤) ساڵ
١٧	ئومێد مەهدی هادی (١٣) ساڵ	٥١	خانم صابر وەسمان (٥٣) ساڵ
١٨	زمناکۆ مەهدی هادی (٨) ساڵ	٥٢	شەهاب حەمە ئەمین اسماعیل (١٠) ساڵ
١٩	بێستون مەهدی هادی (٦) ساڵ	٥٣	بەناز حەمەامین اسماعیل(٤) ساڵ
٢٠	ئاوات فایەق مەهدی (٤) ساڵ	٥٤	فاتمە حەمە ئەمین اسماعیل (١٤) ساڵ
٢١	ئاشنا فایەق مەهدی (٢) ساڵ	٥٥	بەهیە تۆفیق حەسەن (٤٣) ساڵ
٢٢	فەریق سەعید صالح (٣١) ساڵ	٥٦	جەزا ڕەزا محمد امام (١٩) ساڵ
٢٣	دادام عبدالقادر مەجید (٢٢) ساڵ	٥٧	بابان ڕەزا محمد امام (١٦) ساڵ
٢٤	ئاسۆ فەریق سەعید (٦) ساڵ	٥٨	سەبیحە ڕەزا محمد امام (٢٤) ساڵ
٢٥	ئاشنا فەریق سەعید (٧) ساڵ	٥٩	زینەت فەریق محمود (٢٤) ساڵ

٢٦	تانیا سەعید صالح (١١) ساڵ	٦٠	هێمن حەسەن احمد (٤) ساڵ
٢٧	ڤانیا فەریق سەعید (١) ساڵ	٦١	شادان حەسەن احمد(٣) ساڵ
٢٨	تاهیر نەوزاد حەمە ئەمین	٦٢	شادی حەسەن احمد (٢) ساڵ
٢٩	ئەختەر حسێن محمد (٣٢) ساڵ	٦٣	هەردی حەسەن احمد (١) ساڵ
٣٠	مەهاباد غەیدان محمد (١٥) ساڵ	٦٤	رەفیق صدیق حەمە ئەمین (٣٣) ساڵ
٣١	عبدالله عبدالعزیز زۆراب (٤٩) ساڵ	٦٥	چنور فایەق نەجم (٢٠) ساڵ
٣٢	شادی عبدالله عبدالعزیز (٥) ساڵ	٦٦	ئەسمەر صدیق حەمە ئەمین (٢١) ساڵ
٣٣	کەژاڵ عبدالله عبدالعزیز (١٩) ساڵ	٦٧	ئاواز صدیق حەمە ئەمین (١٠) ساڵ
٣٤	عائشە عبدالکریم احمد (٥٧) ساڵ		

وە نزیکەی زیاتر لە ٣٠٠ کەس منداڵو ساواو گەنج و پیری ئەم دێیە بریندار بوون، تیایاندا پیرەژنێك بەناوی (مەعروب صالح محمود) لەدوای کوێربوون لە کۆمەڵگای نەصر مرد، ئەم بریندارانەش بەنهێنی چارەسەرئەکران، عمر حسێن رەشان هەر بە شەلەلی ماوەتەوە، وە لەهەمان شەوی ٢٢ ر٢٣ /٣/١٩٨٨ و لە کاتژمێر نزیکەی (٤٠ :١١)ی شەودا بە راجیمەو تۆپی کیمیاوی لەدێی (دوکان)ی قەرەداغی دا، کە بنکەی تیپی ٥٥ ی قەرەداغی تیابوو چەندەها پێشمەرگەو خەڵکی برینداکرد لەوانە پێشمەرگەی دێرین کاك زۆرابو خێزانەکەی، مامۆستا سۆرانو حەمە رەزای کادرو بەهزادو....دوو کەسی شەهیدکرد کە یەکێکیان کچە عازەبێکی ١٨ساڵی بەناوی گەردە احمدو ئەوی کەیان قەدریە عزت عبدالقادر خێزانی محسن حەمە فاتیح کە خاوەنی دوو منداڵی بچووك بوو لەوکاتەدا، سەیر لەوەدابوو ئەم ژنە خەڵکی دێی سێوسێنان بوو، لەهەمان کاتدا لەدێی دوکان بەرکەوتو شەهیدبوو، هەر لەو شەوانەدا کیمیاوی لەدێی بەلەکەجاڕی بنکەی تیپی ١٧ی زمانکۆی داو پێشمەرگەی عەدەد جیهازی تیپەکە بەناوی (وشیار) شەهیدکرد‌و چەندەها پێشمەرگەی برینداکرد لەوانە حەمەبۆر قرگەییو صابیرە بچکۆلو چەند پێشمەرگەیەك شەهیدبوون لەوانە وشیار هەر لە ژوورەکەی خۆیدا بە بەتانیەکەوە پێچرایەوەو نێژرا. لەچەند شەوی دوایی لەدێی جافەرانی دا بەکیمیاوی، هێرشی ئەنفالی (٢) ماوەی ١٠ رۆژی خایاندو خۆراگری خەڵکەکە هەتا دواکاتی مانەوەیان لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا بوون، بەخۆیانو خێزانیانەوە بە ئەوپەڕی ئومێدی مانەوەیان بوون، لەژێر سایەی ئازادی پێشمەرگەدا نەك بەرەو کۆمەڵگا زۆرەملێکانی رژێم لە نەصرو باریکەی شارەزوور، کاتێك هێزی پێشمەرگە ناچار کشایەوە بەرەو گەرمیانو بنکەو بارەگاکانیان لەهەموو شوێنەکان و مەڵبەند لە قۆپیەکان سوتاند، ئینجا خەڵکەکە بەبێ ئومێدی بەرەو لای رژێم رۆیشتن و تووشی

کارەساتی بەئەنفال کردنی چەندەها ڕۆڵەو کەسوکاری خۆیان بوون، هەرچەندە بەمەبەستی دوورکەوتنەوە لەدەستی ڕژێم چەندەها ماڵیان خۆیان گەیاندەسنوری دێکانی گەرمیان، زۆر بەداخەوە لێرەیش بەر زیان کەوتن، لە ئەنفالەکانی ئەم دێیانە: دێی عەلیاوای قەرەداغە کە بە بەڵخەی خوارویش ناسراوە، خەڵکی ئەم دێیە لە هەڵمەتی ئەنفالی قەرەداغدا بەرەو گەرمیان ڕۆیشتن بەنیازی دەرباز بوون لەدەستی ڕژێم، بەڵام زۆر بەداخەوە لەڕۆژی (١٩٨٨/٤/١٥) لەکۆتایی ئەنفالی ٣ی گەرمیان (٤١) کەسیان گیراو ئەنفال کران، لەهەمان شەو کە لەدێی دوکان درا بەراجیمەی کیمیاوی چەند کادرێك بریندار بوون لەوانە کاك بەهزادو کاك حەمە ڕەزا ئیبراهیم هەموو ئەو خێزانانەی کاك ڕەزای دوکاندارو کاك محمودی خەزوری کە دە سەر خێزان بوون کیمیاوی لێ‌ی دابوون گواستیەوە بۆ دێی دوکەرۆ، لە بەرەبەیانی ١٩٨٨/٣/٢٣، دا هێرشی سەربازی بە مودرەعەو زریێ پۆش‌و بەپشتیوانی تۆپ‌و هاوەن لەهەموو قۆڵەکانەوە دەستی پێکرد، لەسەرەتادا هێرشە زەمینیەکە لەسەرخۆ وەکو مەشغول کردن بوو بەمەبەستی سەرف پێکردنی تەقەمەنیەکانی هێزی پێشمەرگەو زانینی تەواوی بەرەکانی شەڕی بەرگریان، لە ماوەی دوو ڕۆژدا بەم شێوەیە بوو، بەرەکان لەهەموو قۆڵەکانەوە دامەزران شەڕ تا ئەهات بەرەو خەستی‌و نزیك بوونەوەی هێزەکانی ڕژێم ئەچوو، شاڵاوەکانیان زیاترو نزیکتر ئەبوەوە، لە شاخەکان‌و لە بەرزاییەکان کاك وەستا تۆفیق خەراجیانی ئەو کاتە کادری کۆمەڵایەتی بوو لەدێی دەربەن فەقرەی ڕووی شارەزوورەوە زۆر ئازایانە بەری لەو هێرشە گرتبوو، کە لەزەڕایەن‌و دێی دسکەرەوە سەرکەوتبوون، چەند پێشمەرگەیەکی کەمی لەگەڵدا بوو، هەتا ژمارەیەك پێشمەرگەی پشتگیری لەسنوری دێکانی ئەستێڵەکانەوە بۆ گەیشت، لەوکاتەدا بەڕێز ئەرۆیشتن کە سەریان بخات بۆ بەرزاییەکەی بەردەم دێی دەربەن فەقرە یەکێکیان لەدواوە هەندێك دواکەوت هاوەنێك هات لێ‌ی داو شەهیدی کرد، لەڕۆژی سێیەمدا واتە ١٩٨٨/٣/٢٥ بەتەواوی هێرشەکەی ڕژێم زۆر سەخت بوو، لەگەڵ تۆپ بارانێکی زۆرو چڕ کەتوانیان سەرکەونە سەر شاخەکانی هەموو سنورەکان و پێشڕەویان کرد، هێزەکانی پێشمەرگەیش پاشەکشەیان دەست پێکرد بەرەو ناوەڕاستی ناوچەی قەرەداخ، پەڕینەوە لەناوی دێوانە بۆ دێکانی بەری قۆپی، لەگەڵ هێرشەکاندا سەربازو چەکدارەکانی ڕژێم دەستیان کرد بەسوتاندنی ئەو دێیانەی ئەیان گەیشتنێ، هەرچەند زۆربەی ماڵەکان بەتۆپ ڕووخا بوو، لەگەڵ تاڵان کردنیان لەم کاتەدا دانیشتوانی گوندەکانی ئەم ناوچەیە کەچەند ڕۆژ لەوەوپێش لەدێکان دەرچووبون بە هەندێ کەل‌و پەل‌و ئاژەڵ‌و وڵاخەکانیانەوە لەدووری دێکان لە چاڵی‌و چۆڵی خۆیان حەشاردا بوو بەئومێدی ئەوەی هێرشەکە بشکێت‌و بچنەوە ماڵەکانیان، چونکە هەر هەموو بێزاربوون لەژیانی ناو

کۆمەڵگا زۆرەملێکان و مردنی خۆیان پێ باشتربوو لەوەی دێ و زەویەکانیان بەجێ بهێڵنو بچنە ژێر دەسەڵاتی ڕژێم، بەڵام بەداخەوە ئەو ئاواتەیان ئەو کاتە نەهاتە دی و کاتێك ئومێد براوبوون هەر هەموو بەشپرزەیی و ناچاری هەر کۆمەڵە کەسێك لەهەر شوێنێکەوە بۆی بکرایە بەرەو سنورەکانی بەردەستی ڕژێم ڕای نەکرد، هەر شوێنە بەپێی لای خۆیەوە، بەزۆری بەرەو کۆمەڵگاکانی نەصرو برایەتی و زەرایەن و عەربەتی سنووری شارەزوور، ئەوانەی دێکانی ڕووی بازیان بەرەو کۆمەڵگاکاکانی ئەڵڵایی. زۆریش بۆ ناو شاری سلێمانی و خۆشاردنەوەیان لەناو ماڵە خزمو ناسیاوو دۆستەکانیاندا بە ئەوپەڕی ترس و لەرزو نائومێدیەوە، ئێمەیش وەکو پێشمەرگە لەو سنورانەدا بووین هەموومان و هەریەکەمان لەهەر شوێنێکەوە لەگەڵ خەڵك و ژن و منالی ئەو دێیانەدا ژن و منالەکانی خۆمانمان ناردەوە بۆلای کەس و کارەکانمان لەناو شاری سلێمانی و کۆمەڵگاکاندا، کاتێك خێزانەکەم و منالە بچوکەکەمان بەناوی (دیار) پێنج مانگانە بوو تازە گەیشتبوونەوە لام ماڵمان لە دێی شیوی قازی بووین بەپەلە ئەو ڕۆژە گوێ درێژێکی عمر هەژارم بۆ گرتن کە بیگەیەنمە دێی فەقێرە، دەمەو ڕۆژئاوابوون گەیاندنمە دێکە، لەگەڵ ژنەکەی مامۆستا عەلی بچکۆل پێنجوێنی و حاجی عبداللەی باوکی و ژن و منالەکانی: حەمەخان و غەفورو ناصر مۆریاسی هەموویانمان دایە دەستی کاك مستەفای حاجی قادر ئاوەکەڵەیی، کە لەم کاتەدا سعدەخان لە سلێمانیەوە گەڕابووەوە هەموو خەڵکی دێی فقیرەو کەل و پەل و ئاژەڵەکانیان کۆکردەوەو لە تاریکی دا بەرەو دەربەن فەقەرەو قسرت و کۆمەڵگاکان بەڕێکەوتن، ئێمەیش خواحافیزی دوا ڕۆژێکی نادیارمان لەیەکتری کرد، دوای ئەوەی من لەهەموو کە لو پەلی ماڵەکەی خۆمان تەنیا تاقمی ڕیش تاشینەکەم و یەك دەستە کوێزانم خستە گیرفانی چاکەتەکەم، هەتا قاتێ جلی کوردیم بۆ هاتبوو بەهیوا بووم لەو نەورۆزەدا لەبەری بکەم بەناچاری ناردمەوە، وا ڕێکەوت ئەو قاتەم لەشارۆچکەی پیرانشهر (خانەی)ی ئێران لەبەر کرد، کە هەر ئەوکاتە بەخێزانەکەم ڕاسپارد کە هەرچیمان هەیە لەسلێمانی بیفرۆشێت و هەرکات گەیشتینە جێیەك ئەگەر مابن و ئەو شوێنەیش بناری قەندیل بوو ووتم تەنیا پارە بێنەو هەرواشی کردبوو دوای دوو مانگ و نیو لە ١٩٨٨/٦/٣ لەدێی قرناقای بناری قەندیل بەخۆی و هەموو منالەکانمان و پارەی ماڵە فرۆشراوەکان و هەمان قاتە جلەکەی قەرەداغی بە لەبەرنەکراوی جارێکی تر بۆ هێنامەوە، دوای ناردنەوەی ژن و منالەکانمان لە قەرەداغەوە ئێمە چووینە خوارەوە ڕۆژی دوایی واتە ١٩٨٨/٣/٢٥ من لەپشتی دێی شیوی قازی بووم ژن و منال و هەندێ ئاژەڵی مام عەلی قەڵا قایمسم بینی ژنەکەی سواری ماینێك بوو، ئەڕۆیشتن تەنیا ئەوەندەی لەمن پرسی ووتی مامۆستا عوسمان توخوا ئەبێ ڕۆژێك بێت ئێمە بگەڕێینەوە شوێنی خۆمان، منیش ووتم

بەخوا ڕۆژێك ئەبێ هەر بگەڕێنەوە دێکەی خۆتان و هەندێ دڵم دانەوە، مام عەلی قەڵا قایمس ماڵی بەسەر ئەو شاخەوە بوو بەتاقە ماڵە زۆر لەخزمەتی پێشمەرگەدا بوو بەداخەوە ماوەیەك لەوەوپێش بەهۆی هەڵگرتنی بەردێك کە دیار بوو کیمیاوی پێوە بوو لەزەویەکانی دا سکی ژانی خراپی لێهات و لە نەخۆشخانەی سلێمانی مرد. لەم کاتەدا هێزەکانی پێشمەرگەو جەماوەری ناوچەکە لەیەکتر جیا ئەبوونەوە، جەماوەر بە شپرزەییەوە بەرەو ڕێگاو شاخەکانی قەرەداخ دەرباز بوون، بەناو سەیتەرەو هێزی عەسکەری و چەکداری ڕژێمدا، پێشمەرگەیش بەخۆی و چەکیەوە بەرەو ئەوبەری چەمی دیوانەو دێکانی بناری قۆپی، من چوومە دێی ئەستێڵی سەروو نزیك قۆپی دووەم، لێرە بنکەی تیپی تایبەت بوو، هەموو چەکە زیادەکانی تیپەکانی ١٥ ی شارەزوور ٥٥ی قەرەداخ کە بە زۆری کلاشینکۆفی سینی بوون لەمەخزەنی ئێرە کۆکرابوەوە، خۆشیان تیپی تایبەتی چەکی قورستر بوون، بەتایبەت قاعدەی ڕاجیمەو گولله ڕاجیمەیەکی زۆر، هەندێ چەکی تر، لەولا دێکەیشەوە بەردێکی گەورەی بن بۆشی لێ بوو هەرچی چەکی مەڵبەندە بەزیندانیەکان گواستبوویانەوە ژێر ئەم بەردە، هێشتا کەمێك بەرگری لەسەر شاخی قەڵا قایمس مابوو کە پێشمەرگەکانی تیپی تایبەتی مەڵبەند بوون، کاك عەدنانی حەمەی مینە هاتە خوارەوە لەسەر شاخ منی ڕاسپارد کە مقەرەکە بەجێ نەهێڵم و ئاگاداری کاك بەختیاری حەمەی مەلا عەزەت بکەم کە هەندێ لەم چەکانە! بەتایبەت قاعدە ڕاجیمەکان و گوللەکانی بگوێزرێتەوە بۆ گەرمیان، کاك عەدنان خۆی بە سەیارەکەی ڕۆیشت دوای ئەو کاك بەختیار هاتە خوارەوە ڕاسپاردەکەم پێ ووت بەزوویی تراکتۆرێکی هێناو لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەکدا ئەوی بەچاکیان زانی لە پێویستی ڕاجیمەکان و هەندێ تەقەمەنیان بارکرد، هەر ئەو شەوە لە ڕێی سەگرمەوە گەیاندیانە کاك عەدنان لە گەرمیان، لە گەڕانەوەیدا کاك بەختیار لەسەر ڕێی شاخی سەگرمە کەوتە ناو کەمینی چەکداری ڕژێم و بەبرینداری دەرچوو، لەبەیانیدا کاك حەسەن سەعید زۆراب پێنجوێنی کە فەرماندەی کەرت بوو لەتیپی ٢٥ ی خنجەرە لەکاتی پەڕینەوەدا لەناوی دیوانە لەنزیك دێی چەمی سمۆر فرۆکە هات لێیدان و شەهید بوو، ئەمانە کۆمەڵێك پێشمەرگەی تێکەڵاوی تیپی ٢٥ ی خنجەرە کە شەهید خالە کەریم مۆریاسی بەرپرسیان بوو، لەگەڵ کەرتێ لە پێشمەرگەکانی تیپی ٥٥ ی قەرەداخ لەگەڵ کاك شێخ احمد شێخ عەبدول لێپرسراوی کۆمەڵایەتی ئەوکاتەی تیپ و مامۆستا سۆران خانەقینی لێپرسراوی ئیدارەی تیپ بوون، لاشەی کاك حەسەنی شەهیدیان هێنا بۆ نزیك دێی ئەستێڵی سەروو، لە شوێنێکی نادیاری سەرووی دێکەوە دوو ژوور دروست کرابوو بەتەنیا پڕکرابوو لەهەموو جۆرە زەخیرەیەکی ئەو دێیە، لەبەردەم ئەم دوو ژوورە گۆڕمان بۆ هەڵکەند بەجلەکانی

خۆیەوە ناشتمان، تەنیا پێشمەرگە هاوسەنگەرەکانی بەچوار دەوریەوە بوون، ئەو عەسرە پێشمەرگە بەتەواوی شپرزە بوو، هێزەکانی بەرەو قۆپی ڕۆیشتن، تەنانەت ئەوانی دێی بەلەکەجارو سەر شاخی قەلا قایمسیش، کاک سهاد خانەقینی هات بۆلام جیهازێکی بچووکی دامێ، ووتی من ئەچم بۆ لای کاک عومەر فەتاح لەمەڵبەند لەسەرەوە هەرکات بەجهاز ئاگادارم کردیت هەموو مقەرو مەخزەن‌و مەشجەبی چەکەکان بتەقێنەوەو وەرە سەرەوە، ووتی کاک عومەری قالە گوڵباخ لە خوارتەوەیە هێشتا نەهاتووە، دوای ماوەیەک جهازم کردەوە زانیم کاک عمری قالە گوڵباخ گەیشتۆتە مەڵبەند، من لەگەڵ کاک غەفور مۆریاسی مابووینەوە کاک سهاد گەڕایەوە لامان‌و لەنێوارەیەکی درەنگدا مقەرەکانمان تەقاندەوە ئەوکاتە چەکدارو عەسکەری ڕژێم لەناو شاری قەرەداغەوە پەڕیبوونەوە دێی گۆشان بەری شاخی قۆپی، نزیک بارەگاکانی مەڵبەند، کاک سهاد خۆی ڕۆیشت‌و ئێمەی نارد بۆ لای بەردی مەرجەبەکە کاتێک گەیشتینە نزیک بەردەکە لەسەر ڕێگاکە ٣ چەکدارمان بینی نزیک بووینەوە ناسیمانن پێشمەرگەی خۆمان بوون حەرەسی بەردی چەکەکان، کە ئەوانیش کاک سەردار فەرەج و کاک سالاری برای و کاک شێخ محمودی برای کاک شێخ أحمدی کۆمەڵایەتی بوون، زۆریان پێخۆش بوو ئێمەیان بینی، داوایان لێ کردین کەلایان بین، ئێمەیش وەعدمان دانێ لایان ماینەوە، لەم کاتەدا تەنیا ئەم پێنج پێشمەرگەیە لەهەموو سنوری قەرەداخ مابووینەوە، هەتا زانیاریمان نەبوو کە بارەگاکانی هەموو بەشەکانی مەڵبەند لەسەرەوە سوتێنراوەو زیندانیەکان ئازادکراون‌و هەموو هێزی پێشمەرگە بەکاک عومەر فەتاحەوە کشاونەتەوە بۆ دیوی گەرمیان، دوای چەند کاتژمێرێک شەو ئاگرێکی بچوکمان کردبوەوە چامان لێ نابوو زۆر بەوریاییەوە دانشتبووین، کاتێکمان زانی هەندێ دەنگە دەنگی قسەی مرۆڤ و تەقەی پێی ولاخ دێت، لێمان نزیک بوونەوە ئاگاداریان کردین کە خۆمانین‌و دەنگمان ناسین کاک سهاد خانەقینی‌و کاک حسێن قاسم خانەقینی‌و کاک مەلا کەریم کە چوار وولاخیان هێنابوو دوو گوێ درێژو دوو ئەسپی باری بۆ بردنی هەندێ چەکی پێویست بۆ دیوی گەرمیان، بەپەلە وولاخەکانمان بارکرد، بەتایبەت چەند چەکێکی بیکەسیمان هەڵبژارد، بەڵام ئەوی کە زۆر سەیربوو هەرچەند هەنگاوێک ئەم وولاخانە بەو چەکە کەمانەوە ڕۆیشتن‌و نەیان توانی بڕۆن‌و پەکیان کەوت‌و ئەکەوتن نەمانزانی ماندووبوون، ناچار چەکەکانمان لێ کردنەوەو لەهەندێ شوێنی نادیارو جیاجیادا شاردنمانەوەو ئەوی بن بەردەکەیش کە چەند سەد چەکێك زیاتر بوو هەروا بەجێمان هێشت لەوکاتەدا، وولاخەکانیشمان ناچار بەرەڵاکرد بەهەمووومان ٩ پێشمەرگە بووین، کاک سهاد ووتی ئەبێ زۆر بەپەلە بڕۆین یەک پێشمەرگە لەم دیو نەماونەتەوە تەنیا ئێمە نەبێت، لەقۆپی دووەمەوە بەناو ئاوەکەدا سەرکەوتینە سەرەوە،

مانگە شەو بوو، کە چووینە سەرەوە ئاگری بارەگاکان دامرکابووەوە، کاک حسێن قاسم کوڵێ کتێبی هەڵگرتبوو لەڕێگا بەجێ ئەما، کاک سەهادیش تورە ئەبوو ئەیووت ئەم کوڵە چیە بەکۆڵتەوە درەنگە، بازوو بگەینە برادەران، بەم جۆرە لەنێوان هەزار کانی و دێی دەربەند دەرەواری دیوی گەرمیاندا چووینە خوارەوەو جەماوەری هەژاری دێکانی ناوچەی قەرەداخیش لەگەڵ وەیشومەی ڕەشی ئەنفالی ٢ دا بەرەو ژێردەسەڵاتی ڕژێم و قەدەری نادیاری ئەنفال وماڵوێرانی هەڕەشەی مەرگی بێچارەنووسی و بەپەرش و بڵاوەیی ئاوارەی ناو شاری سلێمانی و کۆمەڵگا زۆرە ملێکانی شارەزوور بەگشتی بوون، کە هەمیشە لێی ئەترسان و بەگۆڕستانی مەرگیان ئەزانی، ماوەی ڕەشەبای شومی ئەم ئەنفالە ڕەشە هەتا نزیکەی کۆتایی مانگی ١٩٨٨/٣ ی کێشا، کۆتایی بەمێژووە نەگریسەکەی بەو کارەساتە ماڵوێرانیەی ئەم ناوچە هەژارە بەقەناعەتەی خاوەن باوەڕی هەستی کوردایەتیە بەو شێوەیە هێنا، لەهەمان کاتەکانی ئەم کارەساتەی ئەنفالداو لە شەوی ٢٤ر١٩٨٨/٣/٢٥ ڕژێمی بەعس بەتۆپ و ڕاجیمەی کیمیاوی دای لەدێی جافەران، پێشمەرگەی هاوبەشی یەکێتی و پارتی تیابوو زیانی گیانی نەبوو، وەکو شەهید لەبەر ئەوەی خەڵکی دێکە چۆڵیان کردبوو، پێشمەرگەکانیش هەندێ کاری لەچاوو گیانیان هەبوو، هەر ئەو شەوە گەیشتنە لامان لەدێی ئەستێل و هاوکاریمان کردن، وە لەشەوی دواییدا بەهەموو مەزەندەیەك نۆرەلێدانی کیمیاوی لەبنکەی ئەستێل بوو، لەبەر ئەوە بەسەرپەرشتی کاك (عەدنانی حەمەی مینە) هەر لەئێوارەوە ئیحتیاتی خۆمان کردو هەموومان بە بەتانی چووینە بەرزاییەکەی پشتی دێی (ئەستێل)و هەتا نیوەشەوی درەنگ ماینەوەو لێی نەدرا، چونکە بەزۆری لێدانی کیمیاویەکە هەتا کات ژمێر (١٢)ی شەو بوو، وە لەسنورەکانی تیپی (٥٧) ی سەگرمە لە ڕۆژی (١٩٨٨/٣/٢٧) هێزێکی ڕژێم لە چەمچەماڵەوە هێرشی کرد بەهەموو چەکەکانیەوە بەرەو (سەنگاو)، لەنزیك دێی (کانی خاکی) و (کەلە ڕەش) و (هەمزە ڕۆمی) لەلایەن پێشمەرگەو پشت گیریەکانی ئەم دێیانەوە بەرگریەکی باشی لێکرا بەسەرپەرشتی کاك ئازادی سەگرمەو (١٥) پێشمەرگەو لەوانە کادری کۆمەڵایەتی کاك (ئاسۆ مەمەند) کە بەمەلۆ ناسرا بوو، لەگەڵ شەهید عوسمان شێخ ڕەئوف کانی خاکی و ئاکۆ شێخ برایم و سەرکەوت و ڕێبوار، لەگەڵ ئەوەی کە ڕژێم کۆپتەری زۆری بەکارئەهێنا لەشەڕەکەدا، بەڵام لەکاتی گەڕانەوەیاندا بەهەلیان زانی پێشمەرگەکان ئەوەندە بەوورە بوون هێرشیان کردە سەر عەسکەریەکەی ڕژێم و مصفحەیەکیان بە کۆمەڵێك بەڵگەنامەوە گرت، لەگەڵ ئەفسەری حەرەکاتی لیوا بەناوی (فاروق حەمید شەلال)و مامەڵەی دیلیان لەگەڵ کرد...

ئه‌نفالی ٣ ی گه‌رمیان له‌ رۆژی (٧ بۆ ٢٠)/ ١٩٨٨/٤

له‌كۆتایی مانگی ١٩٨٨/٣ هه‌موو پاشماوه‌ی پێشمه‌رگه‌كانی سنوری دێ و به‌ره‌كانی قه‌ره‌داخ به‌ناو ده‌ربه‌نده‌كانی شاخی قۆپی قه‌ره‌داخدا كشانه‌وه بۆ سنووری دێكانی ناوچه‌ی گه‌رمیان، ئێمه له‌گه‌ڵ كاك سهاد دوا ده‌سته بووین، له‌سه‌ر قۆپیه‌وه له‌نێوان دێی هه‌زاركانی و ده‌ربه‌ند ده‌واره‌ی گه‌رمیاندا چووینه خواره‌وه، به‌دیوی گه‌رمیاندا، سوپای عێراقی هه‌تا هه‌زاركانی هاتبوو كوێرانه به‌ره‌و دێی ده‌ربه‌ند ده‌ره‌وار ته‌قه‌ی ئه‌كرد، خه‌ڵكی دێكان له‌ناو ماڵه‌كانیان ده‌رچوو بوون و په‌رته‌وازه‌ی ناو ئه‌و چاڵی و شیوو نه‌دیویانه‌ی هه‌رده‌و دووری دێكانیان بووبوون، ئاژه‌ڵه‌كانیان زۆری په‌رده‌وازه بوو بوون، به‌تایبه‌ت ئه‌و دێیانه‌ی عه‌سكه‌ریه‌كه‌ی پێ‌گه‌یشتبوو، ئێمه به‌شاخه‌كه‌وه چه‌نده‌ها به‌رخ و دایكه‌كانمان بینی له‌یه‌كتر برابوون، هه‌موو ئه‌یان باڕاند بێ‌خاوه‌ن، زۆربه‌ی دێكان له‌خه‌ڵكه‌كه‌ی چۆڵ كرا بوو، به‌ڵام زۆری كه‌لێ په‌لی تیامابوو، خه‌ڵكه‌كه شپرزه‌و سه‌رلێشێواو كه‌وتبوونه بارێكی ده‌روونی زۆر نائاسایی، خۆیشیان به‌رنامه‌ی خۆیان و چاره‌نووسیان نه‌ئه‌زانی، پێشمه‌رگه‌یش ماوه‌ی یه‌ك هه‌فته به‌و دێیانه‌دا ئه‌گه‌ڕاین، ئه‌وانی قه‌ره‌داخ به‌تایبه‌تی هه‌تا دێكانی هه‌ر سێ مه‌سوییه‌كان و فه‌قێ مسته‌فاو كورده میره‌كان و گۆڕ ئه‌سپ و تاڵه‌وان و به‌كر بایه‌ف و بێستانه‌و شێخ ته‌ویل و ده‌ربه‌ند ده‌ره‌واره‌كان، هه‌ركه‌س له‌گه‌ڵ كۆمه‌ڵێ پێشمه‌رگه‌دا ئه‌گه‌ڕاین به‌و دێهاته چۆڵانه‌دا، هه‌ندێ له‌خه‌ڵكه‌كانی هێشتا مابوونه‌وه له ده‌ره‌وه‌ی دێكه‌و شه‌وانه سه‌ریان له ماڵه‌كانیان ئه‌دایه‌وه‌و پێشمه‌رگه‌یان ئه‌بینی زۆر دڵیان خۆش ئه‌بوو، به ئه‌وپه‌ری دڵسۆزیه‌وه هاوكاری خواردنیان ئه‌كردین، پێشمه‌رگه‌كانی گه‌رمیانیش له تیپه‌كانی:٥١ی گه‌رمیان و ٥٣ ی شێروانه‌و ٥٦ ی حه‌مرین ئه‌وی مابوونه‌وه له‌سنوری خۆیاندا مابوون، له‌خواره‌وه‌ی گه‌رمیان و به‌شی رۆژئاوای، هێشتا پێشمه‌رگه‌كانی سه‌ركردایه‌تی نه‌گه‌ڕابوونه‌وه هه‌ر ئه‌یان ووت: به‌ڕێوه‌ن، كاك عمر فه‌تاح له‌دێی ده‌ربه‌ند ده‌ره‌وار بوو كافیه خانی هه‌ر له‌گه‌ڵ بوو له‌و فه‌رمانده‌ی تیپانه‌و كادرانه‌ی نزیكی بوون (كاك ئاوات و كاك مه‌حمودو كاك ئازادو كاك عه‌دنان و كاك جه‌میل) كاك عومه‌ر غه‌ریب به‌رپرسی دارایی بوو، هه‌موو دارایی و سامانی پاره‌ی مه‌ڵبه‌ند به‌چه‌ند پێشمه‌رگه‌یه‌كه‌وه به‌باری چه‌ند وولاخێك زۆر به‌ئازایانه ئه‌یان پاراست، لیژنه‌ی پزیشكه‌كانی مه‌ڵبه‌ند كه‌بریتی بوون له دكتۆر فایه‌ق گوڵپی هه‌ورامی كه به‌ڕاستی د. فایه‌ق له‌ئاستی خزمه‌تێكی بێ‌وێنه‌ی پێشمه‌رگه‌و هه‌م جه‌ماوه‌ری ناوچه‌كه‌دا بوو، ماندوو نه‌ناسانه ئه‌كرد، له‌م دواییه‌دا له‌سنوری مه‌ڵبه‌ندی یه‌ك له‌دێی

بەلەکەجاڕی قەرەداخ خەستەخانەیەکی بۆ کرابووەوە سەرپەرشتی ئەکرد، بەهەندێ دەزگای پزیشکی سادەو داوو دەرمان، بەلاّم ئەم دکتۆرە تەنانەت هەندێ نەشتەرگەری پێویستی تیا ئەکرد، کە جێگای شانازی بوو، لەهەمان کاتدا لەکاتی شەڕەکانیشدا هەم پێشمەرگەو دکتۆریش بوو بەڕاستی کوڕی حەمە ئەمین گوڵپی باوکی بوو کە لەچوونە سەر دەبابەو گرتنی دا لەپردی زەڵم شەهیدبوو لەگەڵ د٠ فایەق دا هەندێ دکتۆرو برین پێچ ئیشیان ئەکرد لەوانە د٠ ناصح شێخ ئەنوەر بوو نموونەی ڕەوشت بەرزیو هێمنی و هەست بە مەسئولیتانەی کوردو شۆڕش ئیشی ئەکرد لەگەڵ ئەمانەشدا د. جەلال عوسمان ڕشیدو د. جەبار کەرکوکی د. ناجح و د. محمودو یاریدەرانی پزیشکی سەرکەوت زەکیو جوتیارو ئیبراهیم محی الدین و یاریدەدەری پزیشکی لە تیپەکاندا بوون، لەم نەخۆشخانەیەدا تەنانەت چەند قەرەوێڵەیەکی تایبەتیان دانابوو کە بریندارو نەخۆشی تیا ئەخەوێنرا، چارەسەری پێویستی بۆ ئەکرا لەکاتی کشانەوەشدا، بۆ گەرمیان توانیبویان زۆرترین پێویستیەکانی پزیشکی بەجێنەهێڵن و بەولاّخ و بەکۆڵ گەیاندیانە سنوری گەرمیان، هەمیشە بەخۆیانو چەند پێشمەرگەیەکەوە بەدەوریا بوونو ئەیان پاراستو خزمەتی پێویستیشیان پێئەکرد، لەم کاتەدا د. جەلال عوسمان ڕشید لەگەڵ هێزەکەدا چوو بوو بۆ سەرکردایەتی کە بەڕاستی دکتۆرێکی گورجوگۆڵ بوو وە پێشتر د. جەبار کەرکوکی لەمێوڵیو لەسنوری تیپی ٥٧ ی سەگرمە هەروەها یاریدەدەری پزیشکی بۆتان تاڵەبانی هاوکاریان بوو، کە بەداخەوە لەدواییدا ئەنفال کراو لەم دەستە پزیشکیو تەندروستیە کە درێژەیان بەخەباتدا، هەتا ماوەی سێ ساڵ لە ئاوارەییمان د. فایەق و د. ناصح قەرەداخیو د. جەلال عوسمان ڕەشیدو د. جەبار کەرکوکی د. ناجح گوڵپی و یاریدەدەری پزیشکی کاك جوتیار مۆریاسی و کاك ئیبراهیم محی الدین لەگەڵ تیپی ٥٥ی قەرەداخیش کاك حەسەن برین پێچ هەمیشە لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا بوو، هەروەها لەناو دام و دەزگاکانی شۆڕشی (ی.ن.ك) لەهەموو سنورێکی مەڵبەندێکدا دەزگای (دادگا) هەبوو کە هەموو لەکەسانی دەرچوانی کۆلێجی یاساو بەجۆری (دادوەر)و بە ئەوپەڕی سەربەخۆییو لەئاستی یاسادا کێشە کۆمەلاّیەتیەکانی جەماوەری سنورەکانیان، هەر کێشەیەکی جیاجیا بەجۆری یاسا ئەیان گەیاندە ئەنجامی خۆی، لەسنوری مەڵبەندی یەکدا دادوەرەکان بریتی بوون لە:- ماوەی پێش ووتووێژی ساڵی ١٩٨٤ لە شاربازێڕو لەدوای پێکهێنانی مەڵبەندی یەك لەدێی حاجی مامەندی شاربازێڕ بوون لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٢و دادوەرەکانیش ئەمانە بوون:-

١) حاکم قادر حەمەجان کە ئێستا سەرۆکی شارەوانی سلێمانیە.

٢) حاکم سەردار حاجی سەعید گەلاڵی کە ئێستا لە بەریتانیایە.

وە هـاوڕێ دوای وتوویـژ لـەمانگی ١٩٨٥/١ کـە مەڵبەنـد چـووبوە دژی سـیتەك و دادوەرەکـەیش بریتـی بـوو لـە حـاکم ئیـبراهیم حـسێن دواتـر لـە هـاوینی سـاڵی ١٩٨٥ دا مەڵبەنـد گواسـتراوە بـۆ سـنوری قـەرەداخ دژی بەلەکـەجارو بەشـی دادگـای مەڵبەنـد لـەم دادوەرانە پێك هات هەتا سەرەتای ١٩٨٦ هەر حاکم ئیبراهیم بوو دوایـی دادگا پێك هێنـرا بەم شێوەیە:-

١- حاکم ئیبراهیم بەرپرسی محکەمە (دادگا)

٢- حاکم ئەکرەم فەرەج

٣- حاکم شاهۆ

ئەنـدامانی دادگـا بـوون لەناوەڕاسـتی سـاڵی ١٩٨٦دا حـاکم غـازی سـالار کفـری بـوو بـەحاکم لـە هـەمان دادگـا، لەسـەرەتای سـاڵی ١٩٨٧ محمـد قـەرەداغی پەیوەنـدی کـرد بەشۆڕشـەوە لەسـنوری قـەرەداخ، لـەو کاتـەدا هـەردوو دادوەر ئـەکرەم فـەرەج و شـاهۆ گواسـترانەوە بـۆ بەشـی کۆمەڵایـەتی تیپـەکان و دوایـی لـەو سـنورانەدا نـەمان و دوای ئـەوە جارێکی تر دادگا سازدرایەوە بەم شێوەیە:-

١- حاکم ئیبراهیم حسێن بەرپرسی دادگا.

٢- حاکم غازی سالار.

٣- حاکم محمد قەرەداغی ئەندامانی دادگا.

ئەم سیانە هەتا ئەنفالەکان بەم شێوەیە بوون لەم کاتەی شەڕو بەرگری لە هێرشـی ئەنفالی (٢،٣)دا لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا بوون، توانیان هەموو بەڵگەنامەکانیان بپارێزن و ڕۆڵـی خۆیـان ببیـنن لـەکاتی ڕۆیشتن و کـشانەوەشدا هـەر لەگـەڵ هێزەکەشـدا بـوون هـەتا ئێران و ئاوارەیی زۆربەیان مانەوە.*

گەیشتنەوەی پێشمەرگەکانی مەڵبەندی یەك لەشەڕی سەرکردایەتیەوە:-

لـە ڕۆژانـی ٥ و١٩٨٨/٤/٦، پێـشمەرگەکانی سـنوری مەڵبەنـدی یـەك کـە لـە شـەڕی سەرکردایەتی (ئەنفالی یـەك) بەسەرپەرشتی کاك قادری حاجی عەلی و کاك شێخ جەعفەر قەرەداخی گەیشتنەوەی سنوری گەرمیان، بەڕێگای دوورو درێژی دەشتی هەولێرو کۆیەو ناوشوان و هەمەوەندو جباری و ناو گەرمیان لە گوڵباخەکانەوە بۆ ئاوەسپی و لەدێی فەقێ

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان عادل گەرمیانی، عدنانی حمەی مینە، شێخ کەریم چاورەش، مەلا ئەحمەد جەیران.

مستەفاو مەسۆییەکانەوە بۆ هەردوو دێی (دەرەوار)، کە کاك عمر فەتاحی لێ بوو سەرپەرشتی هێزەکانی ماوەی ناو گەرمیانی ئەکرد، کاك ئاوات قارەمانی و کاك محمود سەنگاوی و کاك ئازادی سەگرمەو کاك جەمیل هەورامی فەرماندەی تیپی ۱۷ی زمناکۆ لەنزیکەوە بەدەوری کاك عمر فتاحدا بوون کاك عدنانیش لەسەر تیپەکەی بوو، یەکەم دەستەی پێشمەرگە کاك نەجم بێسانی بوو گەیشتن، دوایی کاك حەمە قاشتی و کاك سەردار ناوتاقی و ئنجا هەموو هێزەکان بەگشتی، لەم کاتەدا دێهاتەکانی سنوری گەرمیان بەتەواوی شپرزەو سەرگەردان بووبوون، هەموویان خەڵکەکە چووبونە دەرەوەی دێکانیان، هەندێکیشیان بەسەڵتی گەیشتبوونە ناو شارۆچکەی کەلارو شوێنەکانی تر، ڕۆژگارێکی زۆر سەخت و نائومێدی بوو لە مێژووی ژیانی سنوری گەرمیانی پشت و پەنای پێشمەرگەو کوورەی بیری کوردایەتی بۆ یەکەم جاربوو لە شۆڕشی نوێخوازدا کە جەماوەری ئەم سنورەو پێشمەرگە بەرەو جیابوونەوە لەیەکتر بڕۆن. دوای چەند ڕۆژێکی کەم لەگەیشتنەوەی هێزی پێشمەرگە یەکسەر بەرەکانی شەڕ جارێکی تر ڕێکخراو دامەزرایەوە، هەر تیپە سنورێکی بەرگری خوێناوی بۆ دیاری کرا، سەرکردایەتی بەگشتی لەبەری دەرەوار بوون کە بەڕێزان: کاك قادری حاجی عەلی لێپرسراوی مەڵبەندو کاك عمر فەتاح و ئاوت قارەمانی، کاك شێخ جەعفەر شێخ مستەفا فەرەداخی بەرپرسانی عەسکەری مەڵبەند بوون، لەهەمان کاتدا بۆ مێژوو کافیە سلێمان خێزانی کاك عمر فەتاح بە ئەوپەڕی ورەوە لەناو هێزی پێشمەرگەدا بوو لەگەڵ خێزانی کاك عمر غەریب بەناوی (ڕەحمەخان)، هەموو ژنان و خێزانی ماڵی شەهید حەمە ڕەش و شەهید محمود مامە عەزەو ژن و منداڵ و دایکی کاك کەریم چاوڕەش لە تیپەکانی ئەوکاتەی سنوری مەڵبەندی یەك تیپی ۵۱ ی گەرمیان، کە بەڕێزان عادل شکور احمد فەرماندەی تیپ و کاك شێخ کەریم چاوڕەش جێگری فەرماندەو مامۆستا جوامێر ڕابەر سیاسی و مامۆستا جەلال جەوهەر لێپرسراوی ڕێکخستن، فەرماندەی کەرتی (شەهید نازمە بچکۆل) و فەرماندەی کەرتی ۲ مام جەلال ئەمین کاکل و فەرماندەی کەرتی ۳ کاك عومەر سەنگاوی و فەرماندەی کەرتی ٤ کاك شینەی حەمە ڕەش و فەرماندەی کەرتی ٥ شەهید سەید جەوهەرو فەرماندەی کەرتی ٦ کاك عوسمانی حاجی محمود لەم بەرەیەدا بوون. شەو لە ۱۹۸۸/٤/۸ بە تەواوی شەڕ دەستی پێکرد هێرشی ڕژێم لەچەند قۆڵێکەوە لەدوزەوە بەرەو پەلکانەو بەرەو شۆراو، لە نەوجول بەرەو قونپەلك و باشتەپەو لفتیاغا، لە سەرقەڵا بۆ هۆمەر ملۆ چوار شاخ و توکن و عەزیز قادر، لە بناری گل بۆ ئاوایی جلال و تازە شار، لەقۆڵی قادر کەرەمەوە بۆ گەڕاوی، لە سەنگاوەوە بۆ قەیتول و ئاشداخ و هەزارکانی و سەگرمە، لەشەهیدەکانی ئەم تیپە:

شه‌هید نازمه بچكۆل فه‌رمانده‌ی كه‌رتی ١ به‌خۆی و ٢١ پێشمه‌رگه‌، ٨ پێشمه‌رگه‌یان له‌ پێشمه‌رگه‌كانی حزبی شیوعی بوون، شه‌هید نازم خه‌ڵكی دێی به‌له‌گه‌ی داوده‌ بوو، له‌گه‌ڵ شه‌هید فاروقی برای‌و شه‌هیدان احسان كانی قادری‌و خه‌تاب دوزی‌و حه‌مید پاره‌پاره‌و عادل تازه‌ شار، كه‌ زیاتر شه‌ڕه‌كه‌ له‌م دێیه‌دا بوو، شه‌هید یاسین و غالب دوزی ئه‌م شه‌هیدانه‌ له‌ به‌ره‌نگاریه‌كی بێوێنه‌دا بوون له‌ سه‌نگه‌ره‌كانیاندا هه‌ڵناسن‌و زۆرترینیان به‌زری پۆشی ڕژێم شه‌هیدكران‌و به‌سه‌ریاندا ڕۆیشتن، هه‌روه‌ها شه‌هید قادر حه‌مه‌ صالح كه‌ناسرا بوو به‌ حاكم قادر له‌سه‌ر شاخی ئاشداخ له‌گه‌ڵ ٣ پێشمه‌رگه‌ی پشتگیری.*

* چاوپێكه‌وتن له‌گه‌ڵ به‌ڕێزان قادر حاجی علی، شێخ جه‌عفه‌ر شێخ مسته‌فا، حه‌مه‌ قاشتی.

هەندێ لە پێکهاتەی لێپرساوێتی
تیپەکانی سنوری مەڵبەندی یەك پێش ئەنفال

تیپی ٥٩ی حەمرین کاك هێمنە ڕەش (قەیسەر) فەرماندەی تیپ و کاك شێرزاد، فەرماندەو ماموٚستا جەلال شێخ کەریم ڕابەر سیاسی و جێگری ماموٚستا کاکە ڕەش لە ڕێکخستن (بەکر صدیق ئەفەندی کەرکوکی)، لەگەڵ کاك عەلی ئەکبەر خانەقینی فەرماندە کەرتەکانیان بریتی بوون لە: کاك عەسکەر چەمسور خاڵی و جەلال مەسوێیی و سیروان دێ ڕەشەیی و کاك ڕزگاری حاجی کایل، سنورەکەیان: هەمەوەندو جەباری و لەیلان و بەشێك لە زەنگەنەو قادرکەرەم، هێرشەکانی ڕژێم لە پشتی سەنگاو بوٚ شاخی زەنون و لەسەنگاو بوٚ قەیتول و گەڕاوی و لە قادرکەرەم بوٚ زەردەی لای قادر کەرەم بوٚ بنەکەی قادر کەرەم، لەچەمچەماڵ بوٚ خوێلێن و مملحەو لە بان مەقان و باخەکەی شێخ محمد، بوٚ سەنگاوو گوڵباخەکان، تیپی ٥٣ ی شێروانە کە فەرماندەی تیپ شەهید حەمە ڕەش و ڕابەر سیاسی شەهید سەردار فەقێ محمدو لێپرسراوی ڕێکخستنی تیپ کاك کوردوٚ قاسم، فەرماندەی کەرتەکان: عەلی شەهید محمد فەرماندەی کەرتی یەك و (مەلا احمد حەمە صاڵح) (مەلا ئەحمەدی جەیران) فەرماندەی کەرتی ٢ نەجم بوٚیسانی فەرماندەی کەرتی ٣، ئیبراهیم ئەحمەد(بلە سوور) فەرماندە کەرتی ٤، لالە مارف (محمد حاجی محمود) فەرماندە کەرتی ٦ شوێنی بەرەکانی شەڕ لەناوچەی زەریـن و تیلەکوٚو زەردەکان و زەنگەکەو صوٚفی ڕەحیمی نزیکی شێخ تەویل و بەکر بایەف، هێرشەکانی ڕژێم: لەناحیەی تیلەکوٚ بەرەو تەپەسەوزو ناوچەی ڕوٚغزایی و بەرەو زەردەکان و زەرینلە لەباوەنور بوٚ صوٚفی ڕەحیم و زەنگەنەو حەمەی قادر، لە شەوی ٨ر٩/٤/١٩٨٨ هێرشەکانی ڕژێم بەهەموو جوٚرە چەکەکانیانەوە دەستی پێکرد، بەفڕوٚکەی کوٚپتەری عەسکەری و بەدەها دەبابەو توٚپبارانی قورس و چەندەها لیوای عەسکەری، فەوجەکانی چەکداری ڕژێم هەتا ١٣ر١٤/٤/١٩٨٨، لەناو شەهیدەکانی ئەم تیپەدا شەهید شەهابەڕەش دوای فەرمانی کشانەوەی بەناچاری هێزەکان گەڕانەوە بەرەو دێی توٚپەکەو تەپەگەروس و ئینجا دێی دەربەند دەرەوار، لەپێشەوە شەهیدی فەرماندە شەهید حەمەڕەش و کاك کوردوٚ، بەدوایدا ئینجا هەموو پێشمەرگەکانی هێزەکە، وە لەبەرەیەکی تری شەڕی بەرگری لە هێرشەکانی ئەنفالی ڕژێم بوٚ سەر سنورەکانی گەرمیان لەلایەن هێزەکانی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك و پشتگیری سنورەکە لەشاخی زەردەو گولاندا، لەلایەن ماموٚستا عەلی عبدالله گەرمیانی

سەرپەرشتی ئەو سنورەی ئەکردو بەرگریەکی چاکی لێکرا، هەر لەهێرشەکانی سەر قەرەداخ لە ئەنفالی ٢ دا، چونکە ئەم شوێنە زۆر مسەیتەربوو بەسەر هەردوو ناوچەکەدا، شەڕو بەرگریەکی زۆری لێکرا، شەهیدو برینداریان دا، تیپی (٥٥ ی قەرەداخ) لە ئەنفالی گەرمیان، ئەم تیپە لەم کاتەدا ئەم لێپرسراوە عەسکەری‌و سیاسیانە بەرپرسیان بوون کەئەمانە بوون:- فەرماندەی تیپ: شەهید کاك مەلا ئەحمەد گەرمیانی، جێگری تیپ: کاکە حەمە قاشتی، لێپرسراوی ڕێکخستنی شۆڕشگێڕان: مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی‌و کادرەکانی: کاك سەردار عەینەك، کاك مەلاسەعید کە ئەنفالکراو لێپرسراوی ڕێکخستنی کۆمەڵە پێشتر کاك ئاسۆی شێخ نوری بوو، کادرەکانی بریتی بوون لەکاك مەلا ئەحمەد دەلوجە، کاك عەلی حسێن، کاك ئازاد فازل نەجم، شەهید ئارامە بچکۆل، شەهید ژیار خانەقینی، لێپرسراوی دارایی‌و ئیدارە: مامۆستا سۆران خانەقینی لێپرسراوی کۆمەلایەتی: کاك شێخ ئەحمەد شێخ عەبدول بەرزنجی‌و کادرەکانی: وەستا تۆفیق خەراجیانی، مامۆستا عەلی بچکۆل، صەلاحە قەلەو، پێشمەرگەکانیان: سەربەست عبدالله بەرزنجی، عوسمان حاجی ئەحمەد شوکەیی شاربازێر، فەرماندەی کەرتەکان و جێگرەکانیان شەهید حەمە فەرەج هەورامی‌و غەفور عەریفی حەمە ئەمین، خەلیل سەرکانی‌و شەهید وەستا تاهیرە سوور بەرزنجی‌و دێو حسن، کاوەی وەستا گوورون‌و جمال‌و وەستا جەبارو شەهید فەریقە سوور..

شەڕو بەرگری لە دێی شێخ تەویلی گەرمیان کە دوا شەڕی ئەنفالی دووبوو:

شوێنی بەرگری لەهێرشی ئەنفالی گەرمیان بۆ ئەم تیپە دێکانی: بەکر بایەف وەکو بنکەی دواوە بۆ برین پێچ کاك حەسەن‌و کاك شێخ ئەحمەد بۆ کاروباری ئازوخەو نان، وە دێی بێسانەو شێخ تەوێل‌و بەتایبەت شێخ تەویل جێگای تەواوی بەرگری بوو، جۆری دا بەشوێنی پێشمەرگەکانی ئەم تیپە لەزنجیرە بەرزاییەکانی ڕۆژهەلاتی دێی هەردوو دەرەوار لەسەرەوە بۆ خوارەوە، شەهید مەلا ئەحمەد گەرمیانی فەرماندەی تیپ و دوایی شەهید حەمە فەرەج هەورامی‌و غەفور عریفی بۆ نزیك نێوان هەردوو دێی بێسانەو شێخ تەویل لەبەردەم دێی شێخ تەویل‌و بەلای دێی بێسانەدا بەلای سەرویدا شیوێکی قوڵی پان‌و گەورەی تیابوو، بەسەر لێواری شیوەکەوە بۆ دەم دەشتاییەکە سەنگەری چاك هەڵکەنرا، بەجۆری نیوە بازنەیەك بەلێواری سەرەوەی ئەم شیوەدا پێشمەرگە بەسێ بەش چوونە سەنگەر، لەدیوی یەکەمی بەردەم شێخ تەویل‌و ڕووبەڕوی تەواوی شەڕەکە: شەهید وەستا تایەر زۆر دلێرانە سەرپەرشتی ئەکرد لەگەڵ (پ. م) محمد خەلیفەو شەهید مەلا

بەکرو مامۆستا یاسین بەرزنجیو شەهید ئاکۆ بچکۆڵو جەماڵو کمال مامە خەلیفە، لەبەشی ناوەڕاستدا پێشمەرگەکانی مام صالح گۆر ئەسپی پێشمەرگەو فەرماندەی دێرین کە ڕۆژی یەکەم بریندار بوو خۆی، بەڵام چەند پێشمەرگەیەکی زۆر مەردانە لەبەرەکەدا مابوونەوە لەوانە یەکێکیان بەناوی نیوەکوڕو احمد ناوێك کەهەمیشە بەدەنگی بەرز قسەی بە چەکدارەکانی ڕژێم ئەدا. لەبەشی سێیەمی شێوەکە: مامۆستا سۆران خانەقینی، کاك مەلا ئەحمەد دەلوجە، مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی (نووسەر) مامۆستا عەلی بچکۆڵ، سەلاحە قەڵەوی کۆمەڵایەتی، خەلیل سەرکانی وەکو فەرماندەی کەرتو لە ڕۆژانی دوایشدا کاکە حەمە قاشتی وەکو جێگری تیپ لەم بەرەیەدا بوون، هێزەکانی ڕژێم لە باوەنورەوە بۆ چوارملانی بەرامبەرمان هاتبوون کە بریتی بوون لەچەند لیوایەکی عەسکەری تایبەتو چەند یەکەیەکی عەسکەریو چەندەها دەستەی چەکداری تایبەتی کورد (مفرەزە خاصەی) سلیمانیو زەڕایەن.*

کۆتایی شەڕی شێخ تەوێلی گەرمیانو کۆتایی هێرشی ئەنفالی (سێ)ی گەمیان:

شەڕ دەستی پێکرد ڕاستەوخۆ بەرەو شێخ تەوێل، هەرکات بجوڵانایە یەکسەر کۆمەڵێك عەسکەریو چەکدار بەچەکێکی بیکەیسی بەرزاییەکانی بەرامبەر بەرزایی شوێنەکانی شەهید مەلا ئەحمەدو شەهید حەمە فەرەجیان ئەگرت بۆ مشغول کردنیان، ئەفسەرێك بەدارو لێدان چەکدارو عەسکەریەکانی ئەدایە بەر، بۆ هێرش کردنو کۆپتەرەکە بەسەریانەوە بەجۆرێکی ئەدیودا بەرەو دێی شێخ تەویل ئەهاتن، کە بەزۆری لای شەهید وەستا تایەرو پێشمەرگەکانی ئەگرتەوە، ئەمانیش هەر نزیك ئەبوونەوە یەکسەری لێیان ئەدانو شێخ تایەر بەدەنگی بەرز وەکو عادەتی خۆی لەشەڕدا هاواری ئەکردو ئەینرکاند بەسەر پێشمەرگەکانو هەڕەشەی لەدوژمن ئەکرد، ورەی ئەدا بەپێشمەرگەکان، بەم جۆرە شەڕێکی خەستبوو، بەهێزێکی زۆری نا بەرامبەری ڕژێم لەژمارەو جۆری چەك هەر لە ١٩٨٨/٤/٧ هەتا بەیانی کات ژمێر ٨ ی بەیانی ڕۆژی ١٩٨٨/٤/١٤ بێئەوەی هێرشکەرانی ڕژێم بتوانن بگەنە دێکە، لەبەرامبەر ئەو ژمارە کەمەی هێزی پێشمەرگە، گەورەترین چەکیشمان ئاربی جیو بی کەی سی و قەناسە بوو زیاتر ئار بی جی یەکە بۆ کۆپتەر بەکارئەهێنرا، کە لەدواییدا گوللە نەماو هەندێ جار بەچەکی قەناصە تەقە لە کۆپتەرەکە ئەکرا ئەویش خلیل سەرکانیو سەردار ناوێکی پێشمەرگە بوو، کۆپتەرەکە ئەوەندە نزم

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان خەلیل سەرکانی، نوسەر، وەستا غەفور، مامۆستا سۆران خانەقینی.

بوو رۆژ لەدوای رۆژ نزیکتر ئەبوەوە لە سەنگەرەکانمان، بەئاسانی چاومان لە فرۆکەوانەکەوە بوو، هەولی ئەدا شوێنی سەنگەرەکان بەتەواوی بزانێت، لەرۆژی ١٩٨٨/٤/١٢ و لە عەسردا بەرەی شەرەکە نیمچە هێمن بوو، ئێمە لەناو سەنگەرەکاندا بووین، چاوەرێی هێرش بووین لەپر مصفەحەیەك هاتەسەر بەرزایی چوار ملانو چەند تەقەیەکی کردو یەك گوللەی لەناودا تەقیەوەو دووکەلێکی رەشی لێهەلسا بە بەرچاومانەوە، هەموو پێشمەرگەکان لە سەنگەرەکانیان دەرچوونو بەراکردن بەرەو رووی رۆیشتن، ووتیان عەسکەریەکە کشایەوە ئێمەیش چەند کادرێك بەدوایاندا رۆیشتین، و هاوارمان لێ ئەکردن کە نەرۆن ئەکوژرێنو عەسکەریەکە نەرۆیشتووە، بەلام پێشمەرگەکان هەر رایانکرد، کاتێکی تەماویو هەلم بوو دوای بارانێك، پێشمەرگەکان ئەوەندە بەپەلە رایانکرد، شوێنەکە تەم و مژاوی بوو، گەیشتبوونە ناو عەسکەریەکەو ئەوی بەم دیوەدا بوو رایان کردبووە ئەودیوی بارەگای لیواکە، پێشمەرگەکانیش هەندێ پەنیرو خواردنیان هێنا بەلام لەپر دۆشکەیەك لێیان هاتە دەستو تەقەی لێکردن، گەراندنیەوە بێئەوەی کەس بریندار ببێت، وا بە پەشۆکاوی تەقەی لێ کردن خۆشبەختانە کەس برینداریش نەبوو، بەلام لەم چەند رۆژەی شەری سەختو بەرگریەی تیپی ٥٥ ی قەرەداغ و بەتایبەت ئەمانەی نزیك دێی شێخ تەویل تەنیا دوو پێشمەرگەی تیپەکەمان برینداربوون، کە یەکێکیان شەهید ئاکۆ بچکۆلو ئەوی کەیان حەمەی خلیفە بەپارچەی هاوەن لە سمتۆ لووتی دا بوون، من (م.عوسمان نووسەر)و کاك عەلی حسێن کادر هەردووکیانمان بەسەر شانو کۆلمان لەناو بەرەی شەرەکەدا دەرکرد، هەرچەند کۆپتەرەکەیش هاتە سەرمان بەناو چالێو ئاوێکدا گەیاندەوە دێی بەکر بایەف بۆ تیمارکردنی لای ٠ حەسەن، لەناو پێشمەرگەدا بەبرین پێنج ئەوترا دکتۆر، ئەم دکتۆر حەسەنە خۆیو مەغۆلی برای دوو پێشمەرگەی دلسۆزو لەسەرخۆ بوون، بەبێ دەنگیو هێمنی ئیشەکانی خۆیان ئەنجام ئەدا، لەناو هێزی پێشمەرگەدا مەغۆل ناوی (محمود) بوو. رۆژی ١٩٨٨/٤/١٤ لەبەرە بەیانی زوودا من لەگەلێ کاك عەلی حسێنی کادر لە بەکر بایەف بەهەندێ نانو تەقەمەنی کەم لە گونیەیەکدا بەگوێ درێژەیکەوە گەراینەوە بۆلای هێزی پێشمەرگەکانمان (تیپی ٥٥ ی قەرەداغ) لەدێی شێخ تەویل، کاتێك گەیشتینەوە شوێنی خۆمان بەلای شەهید مەلا ئەحمەد گەرمیانیدا تێپەرینو چوینەوە، کاك حەمە قاشتی (جێگری تیپ) هاتبووە ئەو بەرەیەو جهازی ئەکرد بۆ شەهید حەمە فەرەج هەورامی، کە بەخۆیو کەرتەکەیەوە چووبوونە سەر گۆرستانەکەی دێکە بەلای دێی قەلاتەپزانی شاتریەکاندا، منیش هەوالی (خالدی مام مجید) کە برازام بوو پرسیم، لەگەلێ شەهید حەمە فەرەج هەورامی بوو، بەکاکە

حەمە قاشتیم ووت: کاکە حەمە ئەو شوێنەی کاک حەمە فەرەج شوێنی شەڕیەو تەنیا تۆپەکانی ڕژێم بەتوندی لەوێ ئەدات، ئەگەر بمێنینەوە هەموویان بەس بەتۆپەکان ئەکوژرێن، لەم قسانەدا بووین کاکە حەمە قاشتی هەر جهازی ئەکرد لەپڕ شەهید حەمە فەرەج هەورامی و پێشمەرگەکانی بەرەو ڕوومان دەرکەوتن و بەزمانی هەورامی جهازی ئەکرد لەگەڵ کاک جەمیل هەورامی دا، ووتم کاکە حەمە ئەوە چیە ووتی باهەر خۆت بزانیت هەموو بەرەکانی شەڕ تەواوبووە تەنیا ئەمەی ئێمە ماوە (تیپی ٥٥ ی قەرەداخ و شەڕی بەرگری شێخ تەویل)، ئێمەیش ئێستا ئەکشێینەوە بۆ دێی دەرەوارەکان لەبناری شاخی قۆپی بوو بەدیوی گەرمیاندا، ووتم باشە با لەسەرخۆ بە پێشمەرگەکان بڵێن و بەوجۆرە نەزانن، ئێمە بەڕێگای شیوێکدا سەرەو ژوور بەرەو دێی دەرەوار ڕۆیشتین، لەولاوە پێشمەرگەکانی بنکەی دواوەمان لەدێی بەکر بایەف ئاگریان بەردا لەبنکەو شتەکان و ئەوانیش بەرەو لای ئێمە هاتن، هەموومان گەیشتینە دێی دەرەواری خواروو، چەند خانویەکی کەمی چۆڵ بوو، ئینجا هەموو هەڵگەڕاین بەرەو دێی دەرەواری گەورە لەبن شاخەکە دێیەکی گەورەو ئاودارو خۆش بوو، هەر هەموو خەڵکەکە ڕۆیشتبوون، لەم دێیە زۆرترین هێزی پێشمەرگە کۆببوەوە، چونکە وەکو کشانەوەیەکی ڕێک و پێک بوو، بەهۆی بێ‌سیم (جهان)ەوە هەموو لێپرسراوو هێزەکانی پێشمەرگە پەیوەندی بە بەرپرسانی مەڵبەندەوە بوون، کە پێشترو لەکاتی شەڕی بەرگریەکاندا لەدێی تیلەکۆی قەڵەندەر بوون بەلای دێکانی گۆڕ ئەسپ و تاڵەوانی مامۆیەکاندا، لە بەرپرسانی مەڵبەندو ئەندامانی: کاک قادری حاجی عەلی و کاک عمر فەتاح و کاک ئاوات قارەمانی و کاک شێخ جەعفەر قەرەداخی بەرپرسی عەسکەری و کاک جەمیل هەورامی فەرماندەی تیپی ١٧ ی زمناکۆ لەنزیک ئەمان و کاک محمود سەنگاوی بەکۆمەڵێك پێشمەرگەی متفرقەو پشتگیری ئەو ناوەوە لەنێوان دێی دەرەوارو دێی تیلەکۆی قەڵەندەردا هاتوچۆی ئەکردو سەرپەرشتی شەڕەکانی ئەکرد، دێی تیلەکۆی قەڵەندەر بەدێی تیلەکۆی شینەشیان ئەووت لەناو هێزی پێشمەرگەدا، چونکە شینە پێشمەرگەیەك بوو بەو ناوەوە.

ناوی تیپی ١٧ ی زمناکۆ لەکاتی شەڕی بەرگری ئەنفالەکانی ڕژێم دا :

کاک جەمیل هەورامی فەرماندەی تیپ، کاک مەلا ئەحمەد غەریب (دسکەرەیی جێگر تیپ) لەم کاتەدا لەشەڕەکانی سەرکردایەتی (ئەنفالی یەك)دا برینداربوو، دوای شەهید مام هێرش کە پێشتر جێگر تیپ بوو، هەروەها شەهید (نامیق عەلی تۆفیق) ئەوبەری فەرماندەی کەرت بوو زۆر بەداخەوە لە شەڕی سەرکردایەتیدا شەهید بوو، شەهید محمود

مامه‌عه‌زه فه‌رمانده‌ی كه‌رت، عه‌لی ڕه‌شید سه‌عید قرگه‌یی فه‌رمانده‌ی كه‌رت، عه‌لی چه‌له‌بی (عه‌لی حاجی عه‌زیز) فه‌رمانده‌ی كه‌رتی ٦، كه‌رتی تیپ شه‌هید ئاوات تریفه‌یی فه‌رمانده‌ی كه‌رت، ئه‌حمه‌د ڕه‌شید ڕه‌مه‌زان گه‌لاڵی به‌رپرسی كاروباری كۆمه‌لایه‌تی، سه‌لاح جمعه خانه‌قینی به‌رپرسی ڕێكخستنی یه‌كێتی شۆڕشگێڕان، جه‌مال دیموكرات، حه‌مه‌ڕه‌زا ئیبراهیم ڕابه‌ری سیاسی، شه‌هید مه‌ناف هه‌ورامی كادری كۆمه‌لایه‌تی، هه‌روه‌ها له‌كاتی شه‌ڕو هێرشه‌كانی ئه‌نفالی ٢ ی قه‌ره‌داغ و ٣ ی گه‌رمیاندا چه‌ند كادرێكی سه‌ر به‌ڕێكخستنی شۆڕشگێڕان به‌شداریه‌كی به‌رچاویان كرد له‌كاتی شه‌ڕو به‌رگریه‌كاندا له‌سه‌ر شاخی زه‌رده‌و ئه‌و كادرانه‌یش بریتی بوون له:-

١- شه‌هید ئه‌نوه‌ر حه‌مه ئه‌مین قرگه‌یی كه به‌ئه‌نوه‌ری خه‌لیفه خورشید ناسرابوو.

٢- كاك سه‌ردار عبدالله محمود (سه‌ردار عه‌ینه‌ك) برای شه‌هید سالار.

٣- عمر حاجی احمد چه‌وتانی بناری شاخی سورێن.

٤- عوسمان بیه ڕه‌شكه‌یی.

شایه‌نی باسه ئه‌م تیپه زیاتر تایبه‌ت بوو به‌پێشمه‌رگه‌ی سه‌ر به‌ڕێكخستنه‌كانی یه‌كێتی شۆڕشگێڕانی كوردستان‌و ڕۆڵی چاك‌و له‌به‌رچاویان هه‌بوو له‌سنوری مه‌ڵبه‌ندی یه‌كدا، هه‌تا له‌په‌ڕینه‌وه‌و كشانه‌وه‌ی مه‌ڵبه‌ندی یه‌كدا، دوای ئه‌نفالی ٣ ی گه‌رمیان به‌رپرس‌و كادرو پێشمه‌رگه‌كانی ئه‌م تیپه هه‌میشه له‌پێشه‌وه‌ی هێزه‌كانه‌وه بوون هه‌تا ده‌رباز بوون له‌سنوری قه‌ره‌داغ و په‌ڕینه‌وه له‌جاده‌ی ئه‌ڵلایی، له‌وكاته‌دا كشانه‌وه‌ی ته‌واوی هێزه‌كانی پێشمه‌رگه‌ی مه‌ڵبه‌ندی یه‌ك له‌به‌ره‌كانی شه‌ڕی به‌رگری ئه‌نفال دا.*

* چاوپێكه‌وتن له‌گه‌ل به‌رێزان حه‌مه‌ره‌زای كادر. سدیق علی تۆفیق.

کشانەوەی پێشمەرگە

لەگەرمیانەوە بۆ بناری قەندیل (مەڵبەندی یەك)

دوای ئەوەی کە هەموو هێزەکانی پێشمەرگەی (تیپەکان) لەبەرەکانی شەڕ کشانەوە، کە زۆرترینمان هاتینە دێکانی دەرەوارەکان لەشوێنێکی بەرزایی دا بوو، لێرەدا کارەسات ئەبینرا، هەر هەموو زەوی‌و ئاسمانی دێکانی گەرمیان یەك پارچە دوکەڵ‌و تەپ‌و تۆز تێکەڵاو بوو، ئاسمانی گرتبوو لەدوکەڵی سووتانی خانوو ماڵی دێکان‌و تەپ‌و تۆزی سەیارەو دەبابەو مصفحەکانی ڕژێم، هەر مجموعە یەکەیەکی عسکەری دیاربوو ڕووی لەچەند دێیەك کردبوو، ئەوی لەئێمە دیاربوو دێکانی کورەدە مێرەکان‌و مسۆیەکان‌و بەکر بایەف‌و بێسانەو شێخ تەویل بوون، لەناو هەموو دێکاندا تەنیا ئەم چەند دێیەی سەرەوە کە ئێمەی لێ بووین دەربەند دەرەوارو شێخ تەویل‌و بەکر بایەف عسکەری نەگەیشبوویە، ئەوانی تر بە بەرچاوی ئێمەوە هێزی عسکەری ڕژێم وەکو گورگی هار بەرەو ڕوویان ئەڕۆیشتن‌و لە گەیشتنیان بەهەر دێیەك بەپەلە ئاگریان تێ بەرئەداو ئەیان سوتاندو بەرەو دێیەکی تر کە دیاربوو لە ڕۆیشتنیاندا زۆر بەدیاری کراوی وەکو بەرنامەو مەبەست‌و ئەرکی سەرشانیان، ئەوەبوو کە هەموو خانوو ماڵ‌و دێکان بسوتێنن‌و تێکیان بدەن، ئەمە مەبەستی سەرەکی‌و پێویستی ڕژێمی عێراقی بوو لەم هێرشانەی بەناوی ئەنفالدا، خەڵکەکانیش بگرێت‌و زیندە بەچاڵیان بکات بەهەمان ناوی ئەنفالەوە، ئەوی کە ئێمە ئاگامان لێ بوو لەعەسردا عسکەری ڕژێم وێرابووی بچێتە دێی شێخ تەویل‌و بێسانە، لەبەر ئەو بەرگرییە قارەمانانەی پێشمەرگەکانی تیپی ٥٥ ی قەرەداخ ئەنجامیدا بۆ مێژوو، بە هەر حاڵ بەگشتی هەموو سنوری گەرمیان بەهەموو دێکانیەوە لەدەست هێزی پێشمەرگەو سنوری چالاکی مەڵبەندی یەکی پێشمەرگایەتی دەرچوو، بەڵام بەو هێزە زۆرە نابەرامبەرەی ڕژێم، بەو هەموو چەك‌و تەقەمەنی‌و چەکدارەوە، کە لەدواییدا زانیمان بەهەمان هێزەوە گەیەنراوەتە فاوی داگیرکراوی شەڕی عێراق ئێرانەوەو گرتوویەتیەوە، هێزەکانی پێشمەرگە هەندێکیان بەلایەکی کەدا کشابوونەوە بەتایبەت تیپی ٥٩ ی حەمرین‌و هەندێکی ٥١ ی گەرمیان و ٥٧ ی سەگرمەو هەندێ شپرزەیی تیابوو، لەکشانەوەکەدا لەبەر ئەوەی بەرەی شەڕەکان یەکجار فراوان بوو، هەر لەسنوری چەمچەماڵ‌و هەمەوەندو قادرکەرەمو دووزو سەرقەڵای کفری‌و سەروی کەلارو باوەنورو شاخی قۆپی قەرەداخدا گرتبووەوە، جگە لەهێزەکانی پێشمەرگە خەڵکە بەشەرەف‌و کوردپەروەرە دێرین‌و خاوەن مێژووینەی خەبات‌و بەخزمەتەکەی گەرمیانی کە هەموو ئەم

شەڕو پەلاماری بەناو ئەنفالەدا لەناو جەرگەی ئەماندابوو، زیاتر زەرەرمەندو ماڵوێران‌و زۆرترین ئەنفال لەم سنورە بریندارە هەژارەدا ڕووی دا، کە خەڵکەکەی بەزۆری‌و بەچاوی ئومێدی مانەوە هەر لەناو هێزی پێشمەرگەدا بوون، هەتا دوا نائومێدی کە بەکارەساتی مردنی خۆیان ئەزانی، زۆرترین پیاوو کوڕەکانیان بەچەکی خۆیانەوە پێشمەرگەی پشتگیری ناو بەرەکانی شەڕی بەرگری بوون، خێزان‌و منالەکانیان لەو هەردەو نەدیوانەدا بوون هەتا دوایی بەسەرگەردانی‌و شپرزەیی هەر کۆمەڵە خێزان‌و ماڵێك بەرەو ڕووی هێزەکانی ڕژێم‌و شوێنەکانی سەرجادە ڕۆیشتن، کە زۆربەیان ڕوویان لەشارۆچکەی کەلار بەپلەی یەکەم‌و چەمچەماڵ بەپلەی دووەم ئەڕۆیشتن، تووشی ئەو کارەساتە گەورە زیانبەخشەی ئەنفال بوون، کە تا ئێستا بەهەزارەها کەسیان لەچارەنووسی نادیاری ئەنفالی شومدایە، ئێمە وەکو زۆرترین هێزەکانی تیپەکان کە بەپەیوەندی بێسیم (جهان) سەرپەرشتی ئەکراین، ئاگادارکراین بەرەو هەردوو دێی دەرەوار کشاینەوە، لەناو تیپەکاندا تیپی (٥٥)ی قەرەداغ کە لەشەڕی بەرگری دێکانی شێخ تەویل‌و بێسانەو بەکر بایەف بووین زۆر سەرکەوتوانە کشاینەوە، کاتێك چووینە دێی دەرەواری خوارووی چۆڵی لەدانیشتوان بەزۆری هێزی پێشمەرگە لەو دێیە بوون، شوێنێکی بەرزبوو ئەیڕوانی بەسەر زۆر لەدێکانی گەرمیاندا کە هەمووی بەرەو وێرانە ئەڕۆیشتن، لەوکاتەدا هێزی پێشمەرگە ماڵئاوایی لەجەماوەرو دێکان ئەکرد، لەپێش نیوەڕۆدا ئاگاداریان کردین کە هەرچەند پێشمەرگەیەك بچنە ناو ماڵە چۆڵەکان‌و بەهەرجۆر بووە ئارد پەیدا بکەن‌و ناوساجی بکەن بۆ ٧ حەوت ڕۆژ، چونکە ئەڕۆین بە خۆشاردنەوەی ڕۆژو دەرچوونی شەو هەتا ئەو ٧ ڕۆژە ئاوەدانی نابینین، هەندێ ڕۆژیش ئەبێ لە دەمەوبەیانیەوە لە شوێنێکدا خۆمان بشارینەوەو هەڵنەسین هەتا شەو، وانەبێت دەرناچین کێ ئەتوانێ‌و خۆڕائەگرێت ئەبێ وابکات ئەمەیان پێووتین، بۆ خۆئامادەکردن هەر چەند پێشمەرگەیەك چووینە خانوە چۆڵێکی دێکە بۆ ئاردو ڕۆن دۆزینەوەو گوێ نەدان بەپاك‌و پیسی، ئێمە کۆمەڵێك پێشمەرگەی هاوڕێی یەکتری بووین، لەوانە کاك شێخ ئەحمەد شێخ عەبدول بەرپرسی کۆمەڵایەتی تیپی ٥٥ ی قەرەداغ‌و مامۆستا سۆران خانەقینی بەرپرسی دارایی‌و کاك مەلا ئەحمەد دەلوجەیی کادری ڕێکخستن‌و شەهید وەستا تایەر جێگری کەرت‌و چەند پێشمەرگەیەك چووینە خانویەك بۆکردنی ناوساجیەکە، شتێکمان دەست نەکەوت تیابکەین ناچار تەنکیەکی کۆنی ئاومان دۆزیەوە بەقەمەی کلاشینکۆفەکانمان بریمانەوەو لە بنەکەیدا چەند ناوساجیەکمان کردو دابەشمان کرد بەسەرخۆماندا، ئەبوایە هەرکەس بەشی خۆی هەڵگرتایە، ئینجا ئاگاداریان کردین هەموومان پێکەوە بەرەو دەربەندی

دەرەوار ڕۆیشتین، بەڕێزان کاک قادری حاجی عەلی و کاک عومەر فەتاح و کاک ئاوات قارەمانی و کاک شێخ جەعفەرو هەندێ لەسەر تیپەکان، بەتایبەت کاک جەمیل هەورامی لەگەڵماندا بوون سەرپەرشتیان ئەکردین، هەموو هێزی پێشمەرگە لەم قوڵەوە کۆبووینەوە نزیکەی هەزار پێشمەرگە ئەبووین، لەناوماندا بەڕێزان: کافیە سلێمان خێزانی کاک عومەر فەتاح و ڕەحمە خانی خێزانی کاک عومەر غەریب و هەروەها چەند ژنە پێشمەرگەیەك لەناویاندا نازەنین ناوێك خێزانی پێشمەرگەیەکی هەژار بەناوی (سەرتیپ عەلی خدر) بوو کە ئەم ژنە تازە بووك بوو بوخچەیەکی پێبوو کەل‌وپەلی بوکێنیەکەی تیابوو، هەموومان بەدەربەنـد دەرەواردا هەڵگەڕاین لـەنزیکی نیـوەڕۆی (١٩٨٨/٤/١٤) لـەناو دەربەندەکـەدا چـەکداری عـەرەبی تیـابوو بـەناوی لەشـکری بـەدر خۆیـان دامەزرانـدبوو بەدرێـژایی دەربەندەکە بۆ سـەرەوە، کاك قادر بە بەرپرسـەکەیانی ڕاگەیانـد دەربارەی بەجێهێشتنی سـنورەکە، لـەم کاتـەدا زۆر لەپێـشمەرگەکانمان پێڵاوەکانمـان دڕا بـوو، ئـەم لەشـکری بەدرەیش پـێڵاوە کۆنـەی لاسـیکیان زۆر فڕێ دابوە دەورووپـشتیان، هەنـدێکمان سـودمان لێوەرگرت لەوانە خۆم بووم بەدووجاری ناردنی خالدی برازام جووتێ لاسیکی کۆنی بۆ هێنـام، هـەتا دێ گـەرمکی دەشـتی کۆیـە، زۆر ئازارمـان چەشـت بـەڕێگادا تەنانـەت بـێ پێلاوی و خراپی پێلاو لەپێمانـدا بوو، هەرچەند ڕەق و ساردبوو، شـەوی ١٤ر١٥/ و ڕۆژی ١٥ و شەوی ١٥ر١٦ /١٩٨٨/٤ چووینە ناو قۆپی قەرەداخ لەناو دارسنەو بەرەکاندا بووین، شـەو ئاگرمـان ئـەکردەوە لەبـەری ئەخـەوتین، ئەگـەر بـەتانی یـان کیـسە خـەوێکمان بدۆزیایەتـەوە لـەو بنەبەردانـە، یـان کیسە چاو شـەکرو برنجـی بـەجێماوی دێکـان و ئاردو ڕۆن، لەوانە زیاتر هیچمان پێنەبوو، بوتڵی نایلۆنی شەربەتمان بڕیبوەوە بۆ چاخواردن، لە ڕۆژی ١٩٨٨/٤/١٥ لەنیوەڕۆدا جارێکی تر هەندێ ناوساجیمان کرد، ئێمە شەهید حەمە فەرەج هـەورامی بۆی کـردین و خزمـەتی ئـەکردین، دوو کوڕی هـەژاری ناتـەواومان لەگەڵدا بوو یەکێکیان ناوی محمد بوو خەڵکی دەربەندیخان بوو، پێشتر لەگـەڵ برایـەکی دا بـەناوی نورالدین لەو دێیانـە شـوانیان کردبوو، ئـەوی کـەیان نـاوی عاصـی تالآوی گـەرمیانی بـوو، لەگەڵماندا هەتا ئێران و چەند ساڵێك ئاوارەیی مانەوە، زۆر لـەڕژێم ئەترسـان بە عاصیمان ئەووت بۆ دێیت، ئـەیووت چۆن نەیـەم حکومـەت پـەزەکان (مـەڕەکانی)ی بـردین چۆن خۆم نابات، ڕۆژی ١٩٨٨/٤/١٥ لە نیوەڕۆدا بەزۆری خەریکی ناوساجی کردن و چالێنان بووین لەناو قوپیەکەدا (قۆپی قەرەداخ) ئاگرمـان کردبوەوە، هەندێ دەسـتەی پێشمەرگە بەسـەر بەرزاییەکانی دەورووپشتمانەوە بوو، جگە لە پێشمەرگەی پەردەوازەو ئەم هێزەی ئێمـە لـەم شـوێنەدا خـاوەنی هـیچ شـوێن و جێگایـەك نـەبووین، لـەپڕ کۆپتـەرێك هاتـە سـەرمان زۆر

بـەنزمی، بەپەلـە ئاگرەکانمـان کوژانـدەوەو بڵاوەمـان کـرد، زۆرترسـاین، بـەڵام دیـاربوو فرۆکەکـەیش بەرێکـەوت هاتـە سـەرمان، ئاگـای لـەهیچ نـەبوو، بۆیـە هـەرزوو رۆیـشت و رزگارمـان بـوو، ئێـوارەی ١٩٨٨/٤/١٦ لـەکات ژمێـر ٤ ی عەسـردا هـەموو ئاگـادارکراین کـە ئەرۆین، دیاربوو دەستەی بچوکی پێشمەرگەیان ناردبووە خوارەوە بۆ ناو دێکانی قەرەداخ بۆ تـاقی کردنـەوەی رێگاکـە، بۆیـە هـەمووومان ریزبـووین بەدرێـژایی نـاو قوپیەکـەو هەندێ لەپێشمەرگە بریندارەکان لەوانە کاك بەختیاری کاکە حەمەی مەلا عزت ولاخیـان گـرت بـوو سواری بووبوون، لە ریزەکەدا بەسواری لەناوماندا ئەرۆیشتن ئەسپێکیان بـەردابوو بـڕوات، بەڵام بەهـەموو هێـزی پێـشمەرگە لێمـان دوور نەئەکەوتـەوەو بەدرێـژایی ریـزی پێـشمەرگە بـەغار لەگـەڵمان ئـەهات، ئـەوەی شـایانی هەمیـشە لـەیادە ئـەوەبوو کـە ئـەو هـاورێ پێشمەرگانەمان کە بڕیـاری مانـەوەو پارتیزانیـان دابـوو لـەناو گـەرمیان‌و قـەرەداخ کەچەند پێشمەرگەیەك بوون لەناویاندا شەهیدی هاورێمان کاك مەلا ئەحمەد گەرمیانی سـەرتیپمان بەدرێـژایی چـەند مـەترێك بەیناوبـەین لەیەکتریـەوە راوەسـتا بـوون لەقـەراخی رێگاکـە خواحافیزیان لێ ئەکردین‌و ماچیان ئەکردین، ئەمە هـەرگیز لـەیادمان ناچێت، ئەو دیمەنە پڕ لە خۆشەویستیە پێشمەرگایەتیە کە لـەو کاتـەدا بـێ دیـاری چارەنووسـی هـەردوولامان چـاومان ئەبریـە یـەکترو لەچـاوماندا چـەندەها بۆچـوون ئـەبینرا، لەئاسـتی دێی گۆشـان ئەبوایە رامان بکردایە، چونکە چەکداری رژێمـی تیـابوو بـەرەو ئـەو رێیـە تەقەیـان ئـەکرد، ئێمـە بـەرەو شـاخی سـەرکۆو دەربەنـدی جافـەران ئەرۆیـشتین، لەشـەودا گەیـشتین، بـەڵام شەوێکی یەکجار تاریك‌و لەبەختی پێشمەرگەدا ماوەی زیاتر لە ٣ کات ژمێر بارانێك لـێی داکردین زۆر بەخوڕ، بەجۆرێك لەناوەڕاستی شاخەکەدا بووین هـەموومان توند یـەکتریمان گـرت بـوو ئینجا چـاومان لەیەکـەوە نـەبوو، ناچـار هـەتا هەنـدێ بارانەکـە خۆشـی کـردەوە لەناوەڕاسـتی شـاخەکە راوەسـتاین، دوایـی بەناچـاری کەوتینـەوە رێ، چـونکە ئەبوایـە لەتاریکیدا جادەی قەرەداخ و بەردەم جافەران ببڕین، چونکە عەسکەری لەو ناوەدا بەهێزی هەندەسەوە خـەریکی تێکدانی دێکان بوو، بەهـەر حاڵ دەمەوبەیان پەڕینـەوە بـۆ دێکـانی هاڵدەرەو مریم بەگ، ئەمە رۆژی ١٩٨٨/٤/١٧ زۆر هیلاك‌و ماندوو تەڕبووین، مزگەوتەکەی دێی مـریم بـەگ تێکـدرا بـوو، سـەقفەکەی کۆنکرێـت بـوو کـەوتبوە سـەر زەوی لـەژێرەوە کونێکی تیامابووەوە پیا چووینەوە ناوەوە هەندێ حەسیری تیـا مـابوو هێنامـان بـۆ دێکـەو لـەناو ژووره چۆڵەکاندا دامـان خسـت‌و ئاگرمـان کـردەوە بـۆ خۆووشـك کردنـەوەمان، لـەم شـەوی هاتنـە خوارەوەمـان کـاك بـەهزاد خانـەقینی زۆر مانـدوو نـەخۆش بـوو، هـەمووومان لەخەمیدا بووین، لەناو ئەم دێ چۆڵانەدا تەنیا کاك محمدی برای شـەهید لوقمانمـان بینـی،

بەتەنیا لەناو ئەو دێ چۆڵانەدا ئەگەڕا، زۆر دڵی بەبینینی پێشمەرگە کرایەوە، سەردانی هەموومانی کردو باسی ئەو ناوەی بۆ کردین، لە نزیکی نیوەڕۆ گوێمان لەتەقە بوو لای دێی جافەران و سەیرمان کرد عەسکەریە بە هێزێکی تایبەتەوە بۆ تێکدان و وێرانکردنی دێکان ئەچوون، بەرەو لای ئێمەوە ئەهاتن، لەهەمان کاتدا فڕۆکەیەکی کۆپتەر هاتە ئاسمانی سەرمان، بەناچاری هەموو هێزەکانمان بەناو دارە کالپتۆزەکانی ئەو ناوەدا بەرەو دێی قازانقایە ڕۆیشتین، ئەم دێیە هەموو کەل و پەل و شتەکانیان لەناو ماڵەکان و خانوەکاندا مابوون، تەنیا خەڵکەکانی ڕۆیشتبوون، دیاربوو بەسەڵتی هەڵاتبوون، نیوەڕۆ هەرچەند پێشمەرگەیەك چوونە ماڵە چۆڵێکی دێی قازانقایە، لەو خواردەمەنیەو شەکرو چایانە کە جێمابوون لەماڵەکاندا سوودمان وەرگرت، لەگەڵ ئەو دیمەنە ناخۆشەی ئەو هەموو دێهاتە جوانەدا کە بەبێ خاوەن و تەنیا قەبارەی خانوو ڕەزو باخەکانیان مابوونەوە لەدەشتایی و بناری شاخەکانیدا، ئەوانیش چاوەڕێی گەیشتنی دەستەو تاقمی هەندەسەی عەسکەری ڕژێم بوون، کەی بەخۆیان و ئامێرە تێکدەرەکانیانەوە بیانگەنێ و وێرانیان بکەن، پێشمەرگەیش بۆ چەند کاتژمێرێکی کەم مابوو لە ماڵئاوایی کردن لەیەکتر بۆ چارەنووسێکی نادیار، پێشمەرگەو دێهات و دیمەنی جوانی کوردستان لەوکاتەدا تەنیا غەم بوو، لەهەمووی پەژارەتر سەرگەردانی و شپرزەیی و خۆبەدەستەوەدانی جەماوەری دێهات نشینەکانی ئەم سنورانە بوو، کە بەرەو لای ئەو ڕژێمەی کە بەهیچ شێوەیەك باوەڕیان پێی نەبوو، هەمیشە خۆیان لێی ئەپاراست، لەدوای کشانەوەی هێزەکانی پێشمەرگە لەناو گەرمیانەوە بۆ ناو دێ چۆڵەکانی سنوری قەرەداغ، لەم کاتەدا کاك عومەر غەریب کە کادرێکی بەرپرسی دارایی بوو لەگەڵ پێشمەرگەکانی کە ئەو کاتە بریتی بوون لە: مام ڕەوفی برای و کاك حەمە لەتیف دەربەندیخانی و کاك خالد ماوەتی ئەکەونە بەردەم چەند چەکدارێکی ڕژێمەوەو دوای شەڕو بەرگری پێشمەرگەکان بریندار ئەبن، بەتایبەتی کاك حەمە لەتیف و مام ڕەئوف بەخراپی لەبەر ئەوە ناچار ئەمێننەوە لەسنورەکەداو ئەگەڕێنەوە بۆ سەر قۆپیەکان، و پەیوەندی ئەکەنەوە بەدەستە پارتیزانەکان کە مابوونەوە، لەوانە دەستەکەی شەهیدی فەرماندە کاك محمودی مامە عەزەو، زۆر هاوکاریان ئەکەن، هەتا ماوەیەك لەلایەن ڕێکخستنەکانی ناو شارەوە دەربازیان ئەکەن، ئەیانگەیەننە بناری قەندیل بۆ ناو هێزی پێشمەرگە، کە بەڕاستی لەو کاتە پڕ لە مەینەتیەی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و گەلی کورد کە تەنیا هێزی پێشمەرگە بوو پشت و پەنای، ئەمانیش کەوتبوونە بەرشالاوی ڕەشی دڕندانەی هێزەکانی ڕژێمی بەعسەوە بەناوی ئەنفالەکانی شومەوە، بەلام بۆ مێژوو لەم کاتە سەختەدا ڕێکخستنەکانی ناوەوەو

کۆمەڵێك چەکداری بەشەرەف و هەست بەمەسئولیەتی کوردایەتی بە ئەوپەڕی هیمەتەوە هاتن بەدەم هێزی پێشمەرگەوە، لە چنگی پیاوەکانی ڕژێم و هێرشە بەدناوەکانی (ئەنفال) یان ڕزگارکردن، بە بەرنامەیەکی زۆر بوێرانە ئەیانگەیاندنە دێکانی بناری قەندیل، کە ئەوکاتە هێزە کشاوەکانی پێشمەرگەی مەڵبەندەکانی گەیشتبویە بەتایبەتی هێزەکانی مەڵبەندی یەك و دوو، لەو دێیانەی بناری قەندیل، زیاتر لەچەند مانگێك حەوانەوە، لەوێش هاوکاری تەواو مەردانەکران، لەلایەن چەکدارەکانی ئەو سنورانەی قەڵادزێ و ڕانیەو چوارقوڕنەو سەنگەرسەرو هەموو کۆمەڵگاکان و تەنانەت ژن و منداڵ و خێزانەکانی پێشمەرگەیان بەسەیارەی خۆیانەوە ئەگەیاندە پێشمەرگە لەم سنوری دێیانە سوورەدێ، قرناقا، پشت ئاشان، کاسکان، ئاشقولکەو ئینزێ و لێوژێ..

بەردەوامی کشانەوەی هێزی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك:

بەڵام لەم چەند ڕۆژەدا هەرهەموو بەناچاری بەرەو لای نائومێدی و چارەنووسی ڕەش ڕۆیشتن، پێشمەرگە لە دێی قازانقایە لە ١٩٨٨/٤/١٧، لە کات ژمێر ٣٠ر٤ ی دوا نیوەڕۆژدا کۆبوونەوەیەکیان پێکرا بەمەبەستی دەرباز بوون، هەموو هێزەکە کرا بەدوو بەشەوە، ئەویش بەشێکی کەمی بەسەرپەرشتی بەڕێز کاك شێخ جەعفەر قەرەداخی بەلایەکی لای خاوێ و بۆ سنورەکانی سەرووی بازیان ڕۆیشتن، بەشە زۆرەکەی مەڵبەندیش بەسەرپەرشتی بەڕێزان کاك قادری حاجی عەلی و کاك عومەر فەتاح و کۆمەڵێك بەرپرسی عەسکەری وەکو کاك ئاوات قارەمانی و کاك جەمیل هەورامی بەرەو دێی (تەنگی سەری) دوا هەوارگەی شەهیدی سەرکردە کاکە ئارام بەرێ کەوتین، بەڕێزو پێیان ڕاگەیاندین کەس لانەداو بەجێنەمێنێ، ئەمشەو ئەبێ لە جادەی ئەڵڵایی بپەڕینەوە، بەڕێگای قوڕوو ئاوو وشکانی دێکانی تەنگی سەروو و رمزیار، لەناو ڕیزەکانی پێشمەرگەدا چەند ژنێك دیاربوو هەمان ڕۆیشتن و ورەو هەستی پێشمەرگەیان هەبوو، زۆر دڵمان پێیان خۆش بوو، لەو ڕۆژگارە ناهەموارەدا بەو جۆرە خۆڕاگر بوون، لەوانە :کافیە سلێمان خێزانی کاك عومەر فەتاح و ڕەحمە خانی خێزانی کاك عومەر غەریب و ژنێکی هەژاری تازە بوکیش بەناوی نازەنین خان خێزانی پێشمەرگەیەك بوو بەناوی (سەرتیپ عەلی خدر) خەڵکی دێی عەلیاوای قەرەداخ بوون، لە تیپی ١٧ی زمناکۆ بوو، ئەم نازەنینە تازە بووکە تەنانەت کەلوپەل و جلە بوکێنیەکەی پێبوو، لە بوخچەیەکیدا بەکۆڵیەوە بوو هەتا چەند شوێنێك دڵی نەئەهات بە جێی بێڵێ، دوایی ناچار فڕێیدا کەلوپەلەکانی و خۆی زۆر ئازایانە هەتا ئێران و سنوری مەریوان لەگەڵمان هات، بەو جۆرە پێشمەرگە بەڕێز ئەڕۆیشت لەدێی تەنگی سەرەوە بەرێکەوت، زۆر لەنزیکی یەکتر، برادەرانی بەرپرسی

مەڵبەندو هەندێ کادری عەسکەری سەرپەرشتی ئەکرد، ووشەی ڕاوەستە بەجێما، هەندێ جار لەدواوە بەسووکی ئەوترا بیگەیەنە بەوی پێش خۆت هەتا پێشەوە هەمووی ڕائەوەستا، کاتێك ئەزانی لەپشتەوە پێشمەرگە خۆی ئەدا بەیەکدا، ئەیان ووت ئەوە ئەو پێشمەرگەیە بەڕێوە خەوی لێ کەوتووە، بەهەر حاڵ ڕۆیشتن بەردەوام بوو، سەر لەئێوارە مانگە شەو بوو، لەتیشکی مانگەشەو ئەیدا لە شوشەی پەنجەرەی دێهاتە چۆڵەکان ئەبرسکایەوە، وا ئەزانرا کە خەڵکی تیایەو ئەوە چرایە ڕووناکی ئەدات، بەڵام جگە لەسەگ و پشیلەو کەروێشك هیچی تیا نەبوو، تەنانەت سەگەکانیش زۆر بێدەنگ بوون نەئەوەڕین، لەهەندێ شوێنی ڕێگاکەداو لەنێوان دێکاندا پێشمەرگە ئەکەوتە قوڕەوە دیاربوو بۆ مەرمزە کرابوو، پێڵاوەکانیان جێئەما، نەئەبوو خۆی خەریك بکردایە پێوەی، ئەبوایە بڕۆیشتایە هەتا بەجێ نەمێنێ..

پەڕینەوە لە جادەی سەرەکی ئەڵلایی:

پێشمەرگە ئەچەقی لەقوڕەکەدا چەند کەسێك پێڵاوەکەی بەجێما، ناچار پشتێنەکەی ئەبەست بەقاچیەوە، بەو جۆرە هەتا گەیشتینە دێکانی دەشتی کۆیە، لەدێی مخورست و گەرمك چەند کوڕێکی گەنج بە پاسکیل ئەڕۆیشتن لە شارۆچکەی تەقتەق پێڵاوی ئەدیداسیان هێنا بەچەند جارێك، دەسکەوتێکی زۆر چاك بوو، هێزی ڕیزبووی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك لە شەوی ١٧ر١٨/٤/١٩٨٨ لە کات ژمێر ٣٠ر٢ بۆ ٣ ی شەو گەیشتە نزیك جادەی ئەڵلایی، بەچەند کیلۆمەترێك لەسەرووی دێ کۆنەکەی ئەڵلاییەوە هەموو هێزی پێشمەرگەی ماندوو تەڕ کە بۆ ماوەی نزیکەی یەك مانگ بوو لەشەڕو ڕۆیشتن دا بوو، هەر لەئەنفالی یەکی سەرکردایەتی و دووی قەرەداغ و سێی گەرمیان، چەند ڕۆژی سەرقوپی و ڕۆیشتنی بەڕێوە بۆ دەربازبوون، لەم دەمەو بەیانیەدا هەوایەکی زۆر ساردی ئەهات بەڕوودا، لەگەڵ ئەم هەموو ماندووبوون و برسیەتیەدا هەندێ لەپێشمەرگە کەوتە سەر زەویە تەڕو قوڕاویەکە داو خەوی لێئەکەوت، هەتا ئەوکاتەی پێشمەرگە گەیشتە سەرجادە قیرەکەو کەمینەکەی جێگیرکرد، بەمەبەستی دڵنیا بوون لە پەڕینەوەی هێزەکەی پێشمەرگە بۆ ئەو دیوو جادەکە، شاخە بەرزو دارستانە غاباتەکەی پشت ئەڵلایی، لە سەروشمانەوە لەسەر جادەکە سەیتەرەیەکی لێ بوو بەیەك کڵۆپی گەورەی بلاجکتۆر ئەو ناوەی ڕوون کردبووە، بەیناو بەینیش حەرەسەکەیان فیشەکێکی ئەتەقاند بەئاسماندا، بەکوێرانەو هەندێ جار بەسەر هێزەکەدا بەنزمی ئەڕۆیشت، دوای ئەو ماوەیە پێشمەرگە ئاگادار کرا بەپەڕینەوەو لەجادەکە بۆ ئەوبەر، کە تەلبەنی دڕکاوی سیاجی غاباتەکە بوو، کاك عومەر فەتاح هەندێ تەلەکەی بڕی بۆ ئاسانی ڕۆیشتنی

پێشمەرگە بەشێوێکی نەدیودا، هەندێکیش بەسەر شاخەکەدا ڕۆیشتن، تێکڕا لەپشت دێی زایردا لەڕێی ناوەڕاستی شاخەکەدا هەمووی یەکی گرت، وورده وورده ئەگەیشت هەندێکی قاچی ئاوسابوو، سەیر لەوەدا بوو لەکاتی پەڕینەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ بەری ڕۆژئاوای ئەڵلایی لەسەر شاخەکەی پشتی دێ تێکدراوەکە، چەند ڕەبایەیەکی چەکداری خەفیفەی لێبوون، دنیایش تەواو ڕوناك بووەوە، بەڵام ئەو چەکدارانە زۆر مەردانە هاوکاری پێشمەرگەیان کرد هەتا هەندێ پێڵاوی خۆیان بۆ هێنان، بەڕێیان کردن، یەکێکیان زۆر بەسۆزەوە بەو بەیانیە هۆرەی جافی ئەکرد، لەپشت زایرا، ماوەی چەند کات ژمێرێك پێشمەرگە مایەوە، ئەوەی چای پێ بوو لێینا بەو چایەی کە لەکیسی بچوکدا بوو (سیلان و بابل) لەبن بەردەکان ئەدۆزرایەوە، پێشمەرگە ئەیخستە کوڵە پشتەکەیەوەو بە بوتڵی نایلۆنی شەربەتیش ئەبرایەوە وەکو پیاڵە بەکاری ئەهێناو بە ناوساجی سەرقۆپیەکەوە کەپێمان بوو، خۆشحاڵ ئەو پێشمەرگە بوو کەچاو نان و ناوساجی پێبێت لەم ساتەدا.

گەیشتن بە دێکانی چەمی ڕێزان:

پێشمەرگەی وا هەبوو کەخۆی چای پێ نەبوو داوای یەك قووم چای ئەکرد، ئەیووت بابەو تیکە ناوساجیەوە بیخۆم، پێشمەرگە لێرەدا هەندێ پشووی دا، چەند کات ژمێرێك خەوتن لەبن ئەو بەردی شاخەدا، لەدوای نیوەڕۆوە جارێکی تر ڕیزبوون و بەرەو دێی گولیجە، ئینجا لەشەودا لەدێی گەبەی چۆڵ لەئاوەدانی تەنیا خانوەکان مابوونەوە بەساغی، هەرچەند پێشمەرگەیەك چوونە ماڵێکی چۆڵ، هەندێ حەسیر لە مزگەوتەکەدا بوو پێشمەرگە بەکاریهێنا لەماڵەکاندا، ژوورەکان سۆپای داری تیا بوو زۆرباش بوو بۆ خۆ ووشك کردنەوەی جل و بەرگی پێشمەرگە، کە چەندەها شەو تەڕبوبو، سەیر لەوەدا بوو هەرکات پێشمەرگە بەڕێ ئەکەوت یەکسەر بارانێکی زۆر ئەباری، بەسەر پێشمەرگەدا بەجۆرێك لە تەڕبوون دەرچوو بوو، لەگەڵ ئەوەی کە کەس هیچ کەل و پەل و جلێکی کەی پێنەبوو، جگە لەوەی کە یەك ئاوەدانی لەڕێگادا نەبوو، لەو هەموو ڕێگایە تەنیا لەدێی گولیجە دایکێك و دوو کوڕی سەربازی هەڵاتوومان بینی مابوونەوە چاوەڕێی ڕێگا چارەیەك بوون دەربازبن، هێزی پێشمەرگەیش بێ شوێنی حەوانەوەو بێ نان و بێ دڵنیایی لەگیان، تەنیا ئومێدو ورەی خۆڕاگری و هەست بە لێپرسینەوە بەرامبەر ئەم ڕۆژگارە مێژوویە، هەستی شۆڕشگێڕی لەگیانی پێشمەرگەدا زۆرباش و بەرزبوو، یەك پێشمەرگە لەیەکتری نەئەترسا، هەر هەموو وەکو برایەکی ڕاستەقینەی هاوسەنگەر وابوو، ڕەچاوی هەست و ماندووبوونی یەکتریان ئەکرد، و هاوکاریەکی باش لەنێوان پێشمەرگەدا بوو، بەهیچ جۆرێك و تاکە وشەیەکی ورە بەردان و خۆ تەسلیم کردنەوە نەئەکەوتە نێوان

پێشمەرگەوە، بە ژمارەیەکی چەند کەسێك لەڕێگا گەڕانەوەو خۆیان دواخست ئەوانیش ئەوەندە بەشەرمەوەو بەنهێنی هەتا کەس نەزانێ بەوجۆرە ئەگەڕایەوە بۆ ناو شارەکان، یان خۆشاردنەوە یان تەسلیم بوون بەچەکداری ڕژێم، ئەوانیش یەك هەواڵی پێشمەرگەیان نەدرکاند بۆ دەزگاکانی ڕژێم، زۆریش لەو پێشمەرگانەیش کە خۆیان کردبوو بەناو شارەکانداو دوایی ڕێگایان دۆزیبووەوە یان بەهاوکاری چەکدارەکانی ناوشار خۆیان گەیاندەوە هێزی پێشمەرگە لەبناری قەندیل، لە ڕۆژەکانی ١٨ر١٩/٤/١٩٨٨ هێزی پێشمەرگە بەهەمان ڕێگا لەدوای دێی گەبە کە بەرەو گەورەدێ، دوایی دێکانی چەمی ڕێزان، دێی کەڵەشێرەی کەڵەپیاوی کورد مام کوێخا نەریمانی خاوەن خزمەتو دیوەخانی پێشمەرگە، لەنێوان هەردوو دێی گولیجەو گەبەدا لەعەسردا کاتێك هێزی پێشمەرگە ئەڕۆیشتن بەرەو دێی گەبە لە خوارەوە لەکۆمەڵگاکانی پیرەمەگرون و کرژە گوێمان لەتەقەی ئاڕ بی جی بوو ئەکرا بەئاسماندا، وامان ئەزانی کە فڕۆکەی ئێرانە تەقەی لێ ئەکرێت، بەڵام لەشەودا بەهەواڵی ڕادیۆ زانیمان ڕژێمی عێراق شارۆچکەی فاوی خوارووی عێراقی گرتووەتەوە، کە ماوەیەك بوو بەدەست هێزی ئێرانەوە بوو، لەم کاتەوە هێزەکانی ڕژێمی عێراق بەهۆی هاوکاری چەك و تەقەمەنی زۆری دەوڵەتیەوە بەرەو هەڵسانەوە بوو، توانی شوێنەکانی خۆیان بگرنەوە، لە هێرشە گەورەکەی ئێران نەترسێ، لەنێوان ڕۆژانی ١٩/٤/١٩٨٨ هەتا ڕۆژی (٣/٥/١٩٨٨) پێش لێدانی ڕژێم بەکیمیاوی لە دێی گۆپتە، بەو سنورە کە ئەو ماوەیە نزیکەی دوو هەفتە هێزەکانی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك کە زۆر ماندوو بوون بەئاسانی لەم دێهاتانەی ئەم سنورەی هەردوو بەری زێی دوکان پشوویان دا، خزمەتکران، لەم کاتەدا بارودۆخی ناوچەکە زۆر ئارام بوو، دیاربوو ڕژێم لەخۆسازدانەوەی هێزەکانی بوو، بۆ داڕشتنی نەخشەی بەرنامەی پەلاماری ئەم سنورە، بەڵام جوتیارەکانی ئەم دێیانە زۆر لەسەرخۆو بەئومێدەوە بەتەواوی سەرقاڵی کاروباری جوتیاری و کشتوکاڵی خۆیان بوون، هەر لە بەیانیەوە بەتراکتۆرو بەسواری وڵاخ و بەپێ بەکۆمەڵ هەر خێزانە لەماڵ و دێکانەوە دەرئەچوون بەرەو کێڵگەکانی خۆیان، هەتا ئێوارە ئەهاتنەوە ناو ماڵ و دێکان، لەخزمەتی پێشمەرگەدا بوون، لەسەرەتادا زیاتر لە دێکانی: گۆپتەپە، عەسکەر، کانی هەنجیر، گلنا غاج، سوڕتکەو حەیدەر بەگ و دێکانی سەرچەمی ڕێزان و ڕۆژهەڵاتی زێ، دوای چەند ڕۆژێك هێزەکانی مەڵبەندی یەك بەزۆری بە کەڵەکی بچووکی خەڵکی دێکە کەهەر کەس بە نیو دیناری ئەوکاتە بوو پەڕینەوە بۆ ئەوبەری زێکە، بەری ڕۆژئاواو سنوری دەشتی کۆیە، لەدێکانی: کانی بی، ساتو قەڵا، مەلا زیاد، گەرمك، مخورست، لەناو تیپەکانی هێزی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەك تیپەکانی ٢٥

ی خالّ خالان بەفەرماندەی کاك رابەر سەید ئیبراهیم و تیپی ٢٣ ی سورداش و چەند کەرت و دەستەیەك لە تیپەکانی ٢١ی کەرکوك و ناوشوان و ٢٧ ی شارباژێڕو سلێمانی و پیرەمەگرون و سۆشیالست و هەندێکی دەشتی کۆیەو مەڵبەندی دوو لەم سنورەدا بوون، لە هەردوو بەری زێکە لەکاتی جەولەی پێشمەرگە بەناو دێکاندا زۆرجار ئەچوونە سەر زێکەو هەندێ پێشمەرگە مەلەی ئەکرد، بەداخەوە لە ڕۆژی (١٩٨٨/٤/٢٣) لەنزیك دێی ساتو قەلا پێشمەرگەیەك بەناوی (ستار محمد ڕەسول) دێوانەیی قەرەداخ لەناوی زێکەدا خنکا، لەبەر ساردی ئاوەکە، هەرچەند مەلەوانیش بوو، دوای ئەوەی لەلایەن مەلەوانی خەڵکی دێکەوە لاشەی دەرهێنرایەوەو لە دێی سات و قەلا نێژرا، لەم کاتەدا کارەساتێکی ناخۆش بوو، پێشمەرگەی تیپی ١٧ ی زمناکۆ بوو بەم جۆرە پێشمەرگە لەم سنورەداو لەو ماوەیە بەئاسانی جەولەی ئەکرد بەناو دێکاندا، هەواڵیان ئەنارد بۆ کەس و کاریان و ئەوانیش سەردانیان ئەکردن، لە ڕێگاکانی کۆیەو کەرکوك و تەقتەقەوەو خەڵکی زۆر هاوکاریان ئەکردن، بەردەوامیش پێشمەرگەی بەجێماو خێزان لەسنورەکانی گەرمیان و جەبارییەوە ئەگەیشتن، بەتایبەتی خێزان و منداڵ و کەسوکاری پێشمەرگە بەشێوەی پچڕ پچڕ، پەرتەوازە لەسنورەکانی گەرمیان و قەرەداغ و ناو شارەکانەوە ئەگەیشتن، لەگەڵ دەستەو پێشمەرگە متفرقە کە لە هێزو تیپەکانیان دابڕابوون، لەم کاتە پڕ لەمەینەتییەی هێزی پێشمەرگەدا بۆ مێژوو بەڕاستی ڕۆڵی پڕ لەهیمەت و پاڵەوانانەی شەهیدی فەرماندە شەهید حەمەڕەش مامە شێخ کەریم، لەدەربازکردن و ڕێنمایی کردن و پەراندنەوەی هێزی پێشمەرگەو خێزان و ئەوانەی لەدەستی ڕژێم رایان ئەکرد بۆ چەندەها شەو لەجادەی ئەڵلایی و چەمچەماڵ و شوێنەکانی کەوە ڕزگاری ئەکردن، هەر ئەو شەوەیش بەو هەموو ماندووبوون و بێ خواردن و خەوەدا ئەگەڕایەوە سنوری گەرمیان، ئەگەڕا بەشوێن دەستەو خێزان و پێشمەرگەی تردا، لەو خێزانانە کە بینیمان بەدرێژایی ئەو ڕێگایە هەتا بناری قەندیل، نزیکەی (١٠) دە خێزانێکی سنوری جەباری بەولاخی گوێ درێژ هەندێ کەلوپەل و منداڵەکانیان خستبووە سەری و تەنانەت پیاوەکان و ژنەکانیان بەپێ ڕێیان ئەکرد، بەو هەموو شوێنە سەختانەدا دەستیان بەمنداڵەکانیانەوە گرتبوو لەڕێگا قسەیان ئەکردو بەدەم و چاویانەوە دڵیان خۆش بوو، تەنیا لەبەر ئەوەی لەدەستی ڕژێم ڕزگاریان ئەبوو، بۆ شوێن و چارەنووسی نادیاری ناو ئێران ئەڕۆیشتن، هەندێ جاریش پێکەنین و قسەی خۆشیان لەگەڵ یەکتری ئەکرد، ئەمە نیشانەی خۆشی و پێویستی (ئازادی) بۆ ژیانی مرۆڤ کە لەناو ژیانی سەختیشدا مرۆڤ هەست بەوجۆرە خۆشحاڵیە ئەکات، کە تەنیا دەسکەوتەکەی ئەوەیە لەچنگی ڕەشی ڕژێمە سەر دەستەکەی ڕزگاری ببێت، کاتێك بگاتە

ئەو ئامانجەی کە ئەو ڕژێمە بێبەزەییانە کرداری لەگەڵ ئەکات، چارەنووسیش بەدڵنیاییەوە کوشتن و بڕینی نامرۆڤانەیە بۆیە هەندێ جار هەڵاتن لەدەست داگیرکەران خۆشحاڵی دەربڕینە لەژیاندا..

ئەنفالی (٤)ی دەشتی کۆیە و لێدانی کیمیاوی لەدێی گۆپتەپە

هەتا ڕۆژەکانی کۆتایی مانگی ١٩٨٨/٤ و چەند ڕۆژێکی کەم لە مانگی (٥) جەماوەری سنوری دێهاتەکانی دەشتی کۆیەو ئەم بەرو ئەوبەری زێ لەسەرخۆو هێمن ئەژیان، جوتیارەکانی بەگشتی سەرقاڵی ئیشی کشتوکاڵی خۆیان و ڕاوەماسی بوون، لەزێکەدا هێزەکانی پێشمەرگەیش لەجەولەی نێوان دێهاتەکاندا بوون، لەم کاتەدا بەرپرسی یەکەم کاک شێخ جەعفەر شێخ مستەفا قەرەداخی بوو کەبەرپرسی عەسکەری و سیاسی و دیاری لەگەڵ زۆربەی سەرتیپەکان و کادرەکان، هەرکادرە بەپێی بەرپرسێتی ئیشەکەی سەرپەرشتی تیپ یان دەزگاکەی خۆی بوو، ڕژێمی عێراقیش لەلای خۆیەوە لەهەموو سنورەکانی ژێر دەسەڵاتیەوە لە ئامادەکردنی هێزو توانای عەسکەری و چەکدارو هەموو جۆرە چەکەکانی بوو، بۆ پەلامارو هێرش بردنە سەر ئەم سنورە، بەمەبەستی وێرانکردنی دێهاتەکانی و ڕاپێچی خەڵکەکەی بۆ کۆمەڵگا زۆرەملێکان هەروەکو پیشەی نامرۆڤانەی هەمیشەیی ڕژێم لەسەرەتای هەر دەست پێکردنی شاڵاوی ئەنفالێکدا، بەڕۆژێك یان شەوێك ئەبوایە بەچەکی کیمیاوی لەو سنورەی بدایە بەتایبەت لەخەڵکی هەژاری دێکان، بێ دەست پاراستن لەمناڵی ساواو ژن و پیرو پەککەوتە، لەم کاتەدا مانگی ڕەمەزان بوو، خەڵکی هەژاری دێهاتەکان هەمووی بەڕۆژوو بوون، چاوەڕێی بەربانگ بوون، لە ڕۆژی (١٩٨٨/٥/٣) داو لەکات ژمێر (٥ر٤٥) دەقیقە لەپڕ شەش فڕۆکەی ڕژێم لەجۆری سیخۆ هاتنە سەر ئاسمانی ئەم سنورە، بەتایبەت دێی (گۆپتەپە)، لەماوەیەکی زۆر کەمی سوڕانەوەیاندا بەئاسماندا و دوای ئەوەی ئاڕاستەی جوڵەی باکەیان وەرگرت، زۆر بێبەزەییانە ڕق و کینەی خۆیان بەلێدانی ژەهری کیمیاوی هەڕشت بەسەر دانیشتوانی ئەم دێیەدا (دێی گۆپتەپە)ی عەسکەری سەرزێ، هەر لەبەری زێکەوە بە کیمیاوی لێیدا هەتا سەرقەڵاکەو ناو دێکەی بەزۆری گرتەوە، لەبەر ئەوەی سەر لەئێوارە بوون و مانگی ڕەمەزان بوو، لەدوای ئیشکردن هەموویان گەڕابوونەوە ناو دێکە، لەئەنجامی لێدانی کیمیاویەکە هەر ئەو شەوە (١٢٠) کەس لە ژن و منالی ساواو پیر شەهید بوون، دەها برینداروکوێربوون، ئەوانیش لە دەرەوەی دێکە بوون، بەبریندارەکانەوە هەر هەموو ئەو شەوە سەرگەردان بوون، کەل و پەل و سامان و ماڵەکانیان

بەجێهێشت، هەندێکیان لەو چاڵی و چۆڵیەی نزیک خاڵ خاڵان و شوێنە نادیاریەکان خۆیان شاردەوە، تا دوایی ئەوانیش دەستگیرکران، کاتێک هێرشی ئەنفال بەعەسکەری و چەکدارەوە گەیشتنە سەریان هەموویان بردن و کەوتنە نادیاری چارەنووسی شومی ئەنفالەوە، گەنجەکانیان بێسەروشوێن کران و پیرو منداڵەکانیشیان گەیاندنە زیندانی بیابانی نوگرەسەلمانی خوارووی عێراق، ئەوی دەرچوو لەمردن دوای نزیکەی ساڵێک بەنائومێدی رۆڵەکانیان و شوێنەکانیان گەڕانەوە کۆمەڵگا زۆرەملێکان، سەیر لەوەدا بوو لەکاتی لێدانی کیمیاویەکە لەناو دێی گۆپتەپە منداڵێکی ساوا دایکی لەپاڵیا شەهیدبوو بوو، ئەم منداڵە مابوو کە ناوی (هەوار قادر نامیق) کچ، لەدواییدا چەکدارە کوردەکان رزگاریان کردبوو گەیاندبوویانە باپیرەی لە چەمچەماڵ، لەملاشەوە هێزەکانی پێشمەرگە هەر ئەو شەوەی ٣ر١٩٨٨/٥/٤ لەو سنورەدا ئەکەوێتە ئامادەباشی و سەنگەرگرتن بۆ بەرگری لەهێرشی بەیانی، (٥/٤) لە هەموو شوێنەکانی هەردوو بەری زێکە بەمەبەستی رزگارکردنی دانیشتوانی دێکان هەر لەبەرزایی و دێی ناصر ئاغاو تەکەڵتو سەنگەر لێ ئەدەن، بۆ بەیانی لەهەموو سنورەکانی کۆیەو تەقتەق و کەرکوک و چەمچەماڵ و ئاغجەلەرو سنورەکانی دوکان بۆ چەمی رێزان هێزەکانی پیادەی عەسکەری و چەکدار لە زەویەوە بەپاڵپشتی تۆپی دورهاوێژو لە ئاسمانیشەوە بەجۆرەها فڕۆکەی جەنگی و بارهەڵگر لەکات ژمێر ٨ هەشتی بەیانی (١٩٨٨/٥/٤) هێرشی بەربلاوی رژێمی عێراق بەناوی ئەنفالی چوارەوە دەست پێئەکات، یەکێ لە کۆپتەرەکان بە بلندگۆ بەردەوام بە کوردی بانگ لە پێشمەرگە ئەکات کە خۆیان بدەن بەدەستەوە، بەردەوامیش هێرشی رژێم نزیک لە سەنگەرەکانی هێزی پێشمەرگە ئەبنەوە، لەملاشەوە دانیشتوانی دێکان هەر هەموو لەدێکان دەرئەچن و لە شوێنە چاڵ و ناوباخ و کشتوکاڵ و ئەدیوەکاندا خۆیان شاردبووەوە، شەڕ لەکات ژمێر ٨ ی بەیانیەوە بەو بەربلاویە دەستی پێکرد، بەتایبەت زۆر سەخت بوو لەسەر سنوری بەرزایی و دێی ناصر ئاغاو تەکەڵتوو کە پێشمەرگەکانی تیپی ١٧ی زمناکۆو هەندێکی تیپی ٥٥ ی قەرەداخی پێوە بوو، زۆر مەردانە بەرگریان ئەکرد لەکاتێکدا بەفڕۆکە لە ئاسمانیشەوە لێیان ئەدان، ئەم سنورە لەلایەن کاک جەمیل هەورامی فەرماندەی تیپی (١٧)ەوە سەرپەرشتی ئەکراو شەڕو بەرگریەکە زۆر سەخت بوو، لەئەنجامدا لەنزیکی نیوەڕۆ (٩) نۆ پێشمەرگەی قارەمان لەم سەنگەرانەدا شەهید بوون، کە (٨) هەشتیان پێشمەرگەی تیپی ١٧ی زمناکۆ بوون، یەکێکیان پێشمەرگەی تیپی ٥٥ ی قەرەداخ بوو، کە زۆر بەداخیشەوە لاشەکانیشیان بەجێماو لەناو سەنگەرەکانیاندا بە چەکەکانی فڕۆکەکان چەندجار لێدران، ئەم پێشمەرگە شەهیدانەیش کە لەم سنورانەدا

لەبەرگری هێرشی ئەنفالی ٤ دا لە ڕۆژی ١٩٨٨/٥/٤ لەپێش نیوەڕۆدا شەهید بوون ئەم قارەمانانەن:-

١- شەهید ئەنوەر حەمە ئەمین قرگەیی ناسراو بە(ئەنوەری خەلیفە خورشید) لە ساڵی ١٩٦٢ لەسەید سادقی شارەزوور لەدایك بووەو پێشمەرگەی ساڵی ١٩٨٤ بوو ڕابەر سیاسی تیپ بوو، لەساڵی ١٩٧٩ شدا صدیقی برای شەهیدبووە بە پێشمەرگایەتی، کادری شۆڕشگێران بوو.

٢- عبدالقادر حاجی سەعید، ناسراو بە مامە قالە قرگەیی فەرماندەی کەرت بوو دووەم کورە شەهیدی خێزانەکەی بوو.

٣- شێخ تایەر محمد بەرزنجی ناسراو بەوەستا تایەرە سوور فەرماندەی کەرت لە تیپی ٥٥ ی قەرەداغ و پاڵەوانی شەڕو بەرگری داستانی شێخ تەویلی گەرمیان بوو، زۆر بەداخەوە ئەم فەرماندەیە بەبریندراری دووریشیان خستبووەوەو خستبوویانە سەر وڵاخێك، بەڵام هەر زوو شەهید ئەبێت و دای ئەگرن تەسلیم بەخەڵکی دێکەی ئەکەن، لەویا ناشتبوویان هەتا دوای ڕاپەڕین، تەرمەکەیان هێناوە بۆ مێژوو کاك علی رشید زۆر هاوکاری کردبوو لەکاتی بریندارییەکەیدا.

٤- محمد حاجی غەریب حەمە ئەمین دسکەرەیی شارەزوور پێشمەرگەیەکی زۆر خۆشەویست بوو کە برای مەلا ئەحمەد دسکەرەیی بوو.

٥- مناف عابد بابا هەورامی تەوێڵەیی کادرێکی کارامەی کۆمەڵایەتی تێکۆشەر بوو.

٦- احمد کوردە.

٧- وشیار کەریم سەعید.

٨- ڕێبوار عمر محمد صاڵح ناسراو بەمامۆستا ڕێبوار.

٩- امیر ناسراو بە امیر کەرکوکی.

ئەوەمان لەبیرنەچێت کە ڕژێم لەکاتی هێرشەکەدا ناوی زێکەی بەردایەوە هەتا هێزەکانی پێشمەرگە لەیەکتر ببڕێت، بەم جۆرە ئەم نۆ شەهیدەی هێزی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەکی (ی.ن.ك) خۆیان ئەکەن بەقوربانی ڕزگارکردنی جەماوەری سنورەکەو دەربازبوونیان لەم ناوە کەهەتا ڕۆژئاوابوون شەڕەکە درێژە ئەکێشێت، دوای ئەوەی شەودێت (٤/ ٥/ ١٩٨٨) هەموو هێزەکانی پێشمەرگە لەشوێنێك کۆدەبنەوە، بەسەرپەرشتی کاك شێخ جەعفەر وکاك جمیل هەورامی و زۆر لەکادرەکانی و خەڵکی دێکانیش بەپەرتەوازەیی خۆیان دەرباز ئەکەن، لەم شوێنەدا هێزی پێشمەرگەو جەماوەر بۆ کاتێکی نادیارو بەدڵی شکاوەوە یەکتری بەجێ دێڵن، ئەوی کەجێگای زۆر ستەم بوو ئەوەیە کە جەماوەرەکە بۆ بەردەستی ڕژێمی بێبەزەیی بێ چارەنووسی ڕۆیشتن و هێزی

پێشمەرگەیش دوای بەجێ هێشتنی هاورێ شەهیدەکانیان خۆیان ئامادەکرد لەڕێگای تەقتەق کۆیەیان دا بۆ ئەوبەری دەشتی کۆیە هەولێرو دێکانی مەرزان و داربەسەرو پەرینەوە بۆ سماقولی و بالیسانی سنورەکانی دەوروپشتی مەڵبەندی ۲ ی هەولێر، لەم کاتەدا مامۆستا عەلی عبداللە بەرپرسی تیپی تایبەتی مەڵبەند بوو کە هەمیشە ڕۆڵی مەردانەو شۆڕشگێری هەبوو.*

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێزان جەمیل هەورامی، علی رەشید، حمە رەزا.

پێشمەرگە دابڕاوەكانی بەری چەمی ڕێزان و ڕۆژهەڵاتی زێی دوكان و چۆنیەتی بەرگری و ڕزگاربوونیان

لەبەر ئەوەی ڕژێم لەكاتی هێرشەكایدا بۆسەر ئەم سنورە ناوی زێكەی لەبەنداوی دوكانەوە بەردابوەوە، ئەمە بوو بەهۆی ئەوەی كە ئەو هێزی پێشمەرگانەی لەبەری ڕۆژهەڵاتی زێكەیەوەدابڕێن لەهێزەكانی ئەوبەرو ناو سنوری دەشتی كۆیە، ئەمانیش لەلایەن هێزەكانی زۆری ڕژێمەوە لەسنوری چەمچەماڵ و ئاغجەلەرو دوكان و چەمی ڕێزانەوە پەلاماریان درا، بەهەمان هێزو توانای ڕژێم، تەنانەت فڕۆكەو كیمیاوی و ڕاجیمەو تۆپی بەردەوام بەرەتڵ لەكۆتەڵەوە ڕژێم ئەیهاویشت، جگە لەوەی كیمیاویەكە كاری كردبووە سەر پێشمەرگە، بەتایبەت ئەوی لەدێی عەسكەردابوو، دوای گۆپتەپە بەجۆرێك كە هەندێك پێشمەرگە دەستی یەكتری ڕائەكێشا، پێشمەرگەو تیپەكانی ئەم سنورەیش بریتی بوون لەچەند بەشێكی مەڵبەندی یەك، بەتایبەت فەرماندەی تیپ كاك عەدنانی حەمەی مینە توانی دوای چەند ڕۆژێك شەڕو بەرگری لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەكدا بگەڕێتەوە سنوری گەرمیان و پەیوەندی بكاتەوە بەو دەستانەی كەمابوونەوە بۆ شێوەی پارتیزانی لەم سنورەدا، توانی ڕۆڵی خۆی ببینێ لەگەڵیاندا هەتا ماوەی ساڵێك ئینجا بگاتەوە سنوری مەڵبەندی یەك لەمەریوان. ئەویش بۆ پشودان و بەرنامەی هاوكاریكردنی دەستە پارتیزانەكان لەوكاتەدا، هەر لەم كاتە ناوەخت و ناهەموارەی پێشمەرگەی هەژاردابوو كە كاك ڕەفعەت عبداللە كەركوكی مار پێوەیدابوو، لەگەڵ ئەوەشدا زۆر خۆڕاگرانەو بەگیانێكی بەرگریانەوە ئامادەبوو شەهیدبێت نەك خۆی بدات بەدەست دوژمنەوە، بەڵام بەشەكانی كەی پێشمەرگە زیاتر مانەوە، تووشی شەڕی زیاتر بوون، لە سنورەكانی دێی عەسكەرو سورقاوشان و چەمی ڕێزان، ئەمانیش بریتی بوون لەتیپەكانی ٢٥ ی خاڵخالان بەفەرماندەیی كاك ڕابەر سەید برایم و كاك غەریب عەسكەری و تیپەكانی ٣١ی سلێمانی و ٣٧ی شارباژێر، لەگەڵ چەند فەرماندەیەك وەكو كاك عەلی بچكۆل كە بنكەی لەو ناوەدابوو، مامۆستا جەمال حاجی محمد فەرماندەی تیپ و عەبە ڕەق و هاوڕێ كاوەو مامە سەعەو شێخ ستار باساكی و عبدالكریم هەڵەدنی و شێخ فەرهادو عوسمان مایاوایی و دوو خوشكەزای كاك غەریب عەسكەری و كۆمەڵێك پێشمەرگەی ئەم تیپانەو متفرقە، دوای ئەوەی فەرماندەكان كۆبوونەوە بۆ سازدانی خۆیان و داڕشتنی بەرنامەیەكی خۆڕاگری و دەربازبوون، بەهەمان شێوە ورەدان بە

پێشمەرگەکان و بەتایبەتی ڕاوێژ بەکاك غەریب عەسکەری کرا کەزۆر شارەزای ئەم سنورەبوو، لەبەیانی زووی ١٩٨٨/٥/٤ هێرشی ڕژێم بەهەموو جۆرێك لە ٨ ی بەیانیەوە دەستی پێکرد، پێشمەرگەکانیش لەسنورەکانی چەمی ڕێزانەوە دامەزران، هەر لەدەورو بەری دێی شێخان و قەڵای جروندی، لەکۆتایی چەمی ڕێزان هەتا دێی سورقاوشان، هێزەکانی پیادەی ڕژێمیش لەسەری سردو سێکانیان و گەورە دێو چەند شوێنێکی ترەوە دەستیان کرد بەهێرش هێنان بۆ ئەم سنورەو سەر هێزی پێشمەرگەکان بەهەرجۆر پێشمەرگەکان بەرگریەکی باشیان کرد، زۆر سوودیان لەو ئەشکەوت و کونە بەردو شوێنانەی چەمی ڕێزان کرد هەر لەکانی دزان و شوێنەکانی تر لەکاتی هێرشەکەیاندا هێزەکانی عەسکەری و چەکدارەکانی ڕژێم دەستیان ئەگەیشتە هەر سامان و ئاژەڵ و مەڕو ماڵاتێکی هاوڵاتیانی ئەم دێیانە یەکسەر ئەیان پێچایەوەو ئەیان بردن لەدەست خاوەنەکانیان ئەسەندن، خۆیشیان سواری ئیڤا ئەکردن بۆ سەربازگەکان و ئەنفالکردنیان، لەو خەڵکە پەرتەوازانەی دێهاتەکان، ئەم پێشمەرگە ئەبەردانە لەهەموو هێزەکانی کوردستان دابڕابوون و هەرچوار دەوریان هێزی ڕژێم بوو، بێ هیچ سەرچاوەیەکی ژیان، ماوەی چەند شەوو ڕۆژێك مانەوە لەم کونە ئەشکەوت و شوێنە نادیارەکانی چەمی ڕێزانی پشت و پەنای هەمیشەیی پێشمەرگەو شۆڕش هەر لە ١٩٨٨/٥/٤ هەتا(١٩٨٨/٦/٢٦)، هەر وەکو هاوڕێی هاوسەنگەری ڕاستەقینەی پشت و پەنای ڕۆژانی سەختی یەکتری، لەم ماوەیەدا دووجار پەڕینەوە لە زەرزیەوە پەڕینەوە بۆ سنوری پیرەمەگرون و شاخی بەرزو ئەشکەوتی گەچکار، کە لەناو بەرزایی شاخەکەدا بوو، لەوێ نزیکەی (٥٠) پەنجا پێشمەرگەیەك لەگەڵ کاك صابر کۆکەیی فەرماندەو کاك نوری عدد جیهازو کۆمەڵێك پێشمەرگەی ٢٣ ی سورداش لەوێ بوون، یەکیان گرتەوە، دوایی بەهیمەتی کاك عبدالکریم هەڵەدنی و کاك سابر کۆکەیی هەندێ خواردەمەنی پەیداکرا، بەهاوکاری کاك شێخ ڕەئوفی سوسێ، کە ئەوکاتە لەبەر جەژن مابوونەوە لەدێکەیاندا، دواتر گەڕانەوەو مانەوە لەسنورەکانی چەمی ڕێزان، ڕۆژانە حەرەسیات و چاودێری خۆیان و شەوانیش هاتنە دەرەوەو گەڕان بەدوای خۆراکی بەجێماودا، هەر جۆر بێت پێی بژین، کە لەم کاتانەدا بەزۆری لەسنورەکانی چەمی ڕێزان بەدەم یەکەوە بوون، هێزەکانی پێشمەرگە لەیەکتر دانەئەبڕان، وە چەند جارێك بەهۆی کاك عبدالکریم هەڵەدنیەوە پەیوەندی کرا بە ڕێکخستن و دڵسۆزەکانی ناو شارو سنورەکانی لای پیرەمەگرون، خواردن و پێڵاو گەیشتبوو پێیان زۆر سودیان لێ وەرگرتبوو، لەوکاتەدا کە بەڕاستی کورد لەکاتی زۆر ناهەمواریشدا هەر دڵسۆزی یەکترەو ڕێکخستنەکانیش پەروەردەی ڕۆژگارە سەختەکان و

هەمیشە بناغەن بۆ هێزی پێشمەرگە، هەر لەم کاتەشدا بەهۆی جهازەوە پەیوەندیان بەسەرکردایەتیو مەڵبەندی سێوە کردبوو، داوایان لێ کردبوون کە هەرجۆر بووە بپەڕێنەوە لەزێکەو بگەنە سنوری مەڵبەندی سێ، ئەمانیش هەر بەهۆی کاك عبدالکریم هەڵەدنیەوە چووپیان پەیداکردو بەهاوکاری کاك فەقێ وشیارو کاك ئاواتی پۆلیسو کاك فەرهادو پێشمەرگەکانی کاك ڕابەرو کاك عەلی بچکۆل، بەچوپەکان کەڵەکێکیان پێك هێنا، هەرچەند لە (١٩٨٨/٦/٢٥) لە ڕۆژدا کاتێك پێشمەرگەکان لەچەمی بۆڵقامیش بەتەنیشت زێکەوە لە خۆئامادەکردندا بوون، کە لەو شەوانەدا بڕۆن چایان لێ نابوو، لەپڕ چەکدارەکانی ڕژێم چووبوونە سەریان ئەمانیش خۆیان شاردبوەوە هەتا شەو، بەڵام چەکدارە کوردەکان بەدوایاندا نەڕۆیشتبوونو هاوکاری دانانی خواردەمەنیشیان کردبوون، دیارە کورد دڵی هەر بەیەکتری ئەسوتێ لەهەر بوارێکدا خۆی ببینێتەوە، پێشمەرگەی کۆنیشیان تیا بووە، دیاربوو ئەو دوو شیوو چەمەی کەهەمووی زەلو قامیش بوو لەبەردەم دێی بۆلقامیش شوێنێکی زۆر لەبارو چاك بووە لەوکاتەدا بۆ دەربازکردنی هێزی پێشمەرگە، خۆحەشاردان تیایاندا هەتا شەو بەتایبەت بانگی پێشمەرگەکانیان کردبوو بۆ چاخواردن پێکەوە، دوایی لەشەودا هەتا کاتژمێر ١١ی شەو کەڵەك ئامادەکراو هەموو پەڕینەوە بەری کۆیە، بەهۆی کاك ڕابەرو پێشمەرگەکانی تیپی ٢٥ ی خاڵخالانەوە کەزۆر شارەزای ئەو ناوەبوون، لەبەیانی ڕۆژی ١٩٨٨/٦/٢٦ گەیشتنە شیوێکی خوار شاری کۆیە، هەتا ئێوارەو دوای تاریك هاتن لەنێوان کۆیەو هەیبەت سوڵتاندا لەجادە پەڕینەوە بۆ دیوی دێی جەلی بۆ ڕۆژی ١٩٨٨/٦/٢٧ هێزی پێشمەرگە گەیشتە گوندی بالیسان سنووری مەڵبەندی ٣ ی هەولێر لەوێ لەلایەن بەڕێزان کاك کۆسرەتو ملازم عومەر پێیان گەیشتن، شوێنیان بۆ دیاری کردن لەشاخی بن حەریرو بنکەیان لە خەتێ، هەتا ڕۆژی ١٩٨٨/٨/١٥ ئەم هێزە ماندووە بێ پشوودان لەم سنورەی مەڵبەندی سێدا بوونو بەشداری بەرگری هێرشەکانی ئەم سنورەشیان کرد.. *

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان ڕابەر سەید برایم ، مامە سەعە ،

به ئهنفال كردنی دانیشتوانی گهرمیان و قهرهداغ و دێكانی دهشتی كۆیهو چهمی ڕێزان دوای هێرشی ئهنفال بۆ ناو چهكهیان

دوایی ئهم هێزه لهلایهن كاك قادری حاجی عهلی بهرپرسی مهڵبهندی یهكهوه داوا ئهكرێ بۆ بناری قهندیل، ئهمانیش له دێی گولانهوه ئهپهڕنهوه بۆ دێی بۆڵێ و لهوێوه بۆ باڵهیان و ئاشقوڵكه بههۆی چهكدارهكانی شههید عهلی نهبیهوه هاوكاری ئهكرێن لهپهڕینهوهیان بهناو چهكدارهكانی ئهوكاتهی ڕژێمدا، ههرچهند چهكدارهكانی ئهم سنورهی دۆڵی شههیدانی سنورهكانی حاجی ئاواو ڕانیهو قهڵادزێ ههتا سهر جادهی شههیدان و ڕهبایهی بهرزایی بهرامبهر سوره دێ، بهڕاستی لههاوكاری تهواوو لێ بڕاوانهی هێزی پێشمهرگهدابوون، بهتایبهت لهم كاته زۆر پێویستهدا كهههموو هێزی پێشمهرگه ڕاپێچی سنورهكانی بناری قهندیل كران بههۆی هێرشه سهخت و دژواره یهك لهدوای یهكهكانی ئهنفالی ڕژێمدا بۆ سهر سنوری دێهاتهكانی هێزی پێشمهرگهی كوردستان بهههر جۆر هێزی پێشمهرگه ئهگاته بناری قهندیل و دێی ئاشقوڵكه، لهلایهن كاك قادری حاجی عهلی و كاك شێخ دارای حهفیدو كاك حهمه تۆفیق شوێنیان بۆ دیاری ئهكرێت له(باساوێن)ی نێوان ئاشقولكهو قهڵاتوكاندا، كه شوێنێكی زۆر دارستان بووه، لهم كاتهدا لهلایهن سهركردایهتیهوه زانیاری تهواو ههبوو كه ڕژێم لهههوڵی كۆكردنهوهی هێزو پهلاماری ئهم سنورهی بناری قهندیل و سنورهكانی مهڵبهندی ٢ ی ههولێر، بهمهبهستی دڵنیاكردن لهم ڕێگا پهڕینهوه بههێزی پێشمهرگه بۆ بناری قهندیل و دهربازبوون لهشالاوی ڕژێم، لهم كاتهدا سهركردایهتی (ی.ن.ك)* ئهم سنورهو ڕێگاكانی بناری قهندیلی قایم كرد، بۆ پشتیوانی و بهرگری لهو هێزانهی مابوون، لهسنورهكانی مهڵبهندی ٢ ی ههولێردا، كه لهم كاتهدا هێزهكانی پێشمهرگه ههر ههموویان كشابوونهوه، ئهم سنورانهو تێكڕای سنورهكانی گهرمیان، قهرهداخ، دۆڵی جافهتی، شارباژێرو دهشتی كۆیه، ناوشوان، بهشێك لهدهشتی ههولێر، كهوتبوونه ژێر دهسهڵاتی دڕندهیی و بێبهزهییانهی هێزهكانی ڕژێم، كه بهههموو توانایهك كهوتبوونه وێزهی تێكدانی دێهاتهكان و بردنی ماڵ و سامانی جهماوهرهكه، ههزارو بێدهسهڵاتیهكهی و خۆیشیانیان ههر ههموو بهكۆمهڵ ئهخستنه ئیڤاو سهیارهی سهربازیهكانیانهوه بۆ سهربازگهكانیان، له قۆرهتووی ئهوبهری سیروان (بهری خانهقین)، بهتایبهت ئهوانی گهرمیان و قهرهداغ و بۆ بارهگای ئهمنی سلێمان، بهشێكی بۆ بارهگای ئهمنی سلێمانی و چهمچهماڵ و خهڵكانی ههزارو سنورهكانی كۆیهو

چـەمی ڕێـزانیش بـۆ سـەربازگەی سوسـێ و چەمـچەماڵ و کۆیـەو تەقتـەق، دوایـی کۆکردنەوەیان هەموو ئەم کوردە هەزارە لەمناڵی ساواو گەنج و پیرو پەککەوتە بۆ قاعەی وشـك و بـێ ئاوەکـانی (تـۆپزاوای) لای کـەرکوك و دوبـز، لێرەشـەوە هـەموو گەنجـەکانیان لـەکوڕو کـچ جیـا ئەکردنـەوە، دوای چـەند ڕۆژێـك ڕوتیـان ئەکردنـەوە تـەنیا جلـەکانی ژێرەوەیان لە فانیلەو دەرپێیەك ئەهێلا، لە تاریکی شەودا بەسەیارەی گەورەی داخراو بەحەرەسیاتی توندەوە ئەیان گەیاندنە بیابانەکانی ڕۆژئاوای عێراق لەنزیك سنورەکانی ئەردەن و سعودیە (عەرعەر)، بەشۆفڵ چاڵی گەورەو شێوەی خەندەقیان بۆ هەڵئەکەندن ئینجا هـەموویانیان بەزینـدوێتی ئەخـستە نـاو چـاڵەکەوە لەهـەموو لایەکـەوە بەچـەك گوللەبارانیان ئەکردن، دوای چەند هەفتەیەك لێدانیان ئینجا بەهەمان شۆفڵەکان خۆڵیان ئەکرد بەسەریاندا کەزۆری بەزیندوێتی لەژێر ئەو خۆڵە پەستوەدا بەبرینداری مردوون بەکۆمـەڵ دوور لـەخاك و نیـشتیمان و کەسـوکاریان، بـەم جـۆرە ئـەم ڕژێمـەی صـەدامی دەسەڵاتداری عێراق چەندەها گۆڕی بەکۆمەڵی نادیاری بۆ چەندەها لاوو گەنج کوڕو کچی لەهەموو شوێنەکانی کوردستانەوە بەناوی هێرشی ئەنفال زیندەبەچاڵ کرد، گەورەترین تاوانی ڕەش دەرهەق بەگەلی کوردی ئەنجام ئەدا، کە هەقە هەموو نەوەیەك لە دوایەکەکانی گەلی کورد بۆ هەزارەها ساڵ لەیاد نەچێتەوە، کە ئەمانە بەکەلەپچەکراوی دوو دوو پێکەوە، ئینجا پیرەکان لەژن و پیاوو منداڵی ساوا لەخوار تەمەنی دە ساڵەوە، دوای ئەمان بارکراوە لەتۆپزاواوە بۆ تکریت، بەلای بەغداد بۆ شارەکانی حللەو دیوانیەو سەماوەو بۆ چۆڵایی زیندانی نوگرەسەلمانی بێ ئاوو بێ ژیان، لەناو چەند قاعەیەکی ووشك و ڕەق و بێ هیچ جـۆرە جـل و پێویـستی ژیـان، بەهـەزارەها پیـاوو ژنـی هـەژارو منـاڵی سـاوای شیرەخۆر، لەکاتێکدا بەشەوو ڕۆژێك یەك سەمونی ڕەقیان داونەتێ، کە بەلەتە خشت ووردیان کردوە، لەگـەڵ یـەك دۆلکـە ئـاوی گـەرم، کـە بەتـەنکی بۆیـان هێنـاون، کـە بەمـەرجێ لـەم کـاتی کارەسـاتەدا هێـشتا مـانگی ڕەمـەزان بـووە، بەرپرسـی زیندانیەکـە مقـەدەمی عەسـکەری بەناوی احسان، زابـت ئـەمن نـاوی عجاج أحمد بغدادی بووە، کەزۆر دڕندەو نامرۆڤانە ڕفتاری لەگەڵدا کردوون، تەنانـەت بـەجلی مـەدەنی دزداشـەوە خـۆی کـردووە بەناویاندا، هەمیشە بەقسەی ناشرین ڕەفتاری کردووە، ئەمە کابرایەکی درێژی بەخۆوەبوە، هەروەها دوو مفەوەزی بەناوی کازم سماوی و عبدالخالق بغدادی مدینە بیاع، هەردووکیان کورتە باڵاو بەخۆوە بوون، لەگەڵ مفەوەز صاحب سماوی سەرسپیەك بووە، ڕەفتاری خراپی ئەم

بهرپرسانهی ڕژێم و ئازارو ستهمی بێ خواردن‌و بێ خزمهتی لهم زیندانهی ابو غرێبدا بهسهدان كیلۆمهتر دوور له كوردستان و لهو بیابانه وشكهدا..*

درێژه بهئهنفال كردنی گهلی كوردو زیندانی نوگرسهلمان

لهزیندا كارهساتی بڵاوبونهوهی نهخۆشی زۆر پیس‌و مۆریانه وای كرد بوو كه ڕۆژانه چهندهها كهسیان لێ بمرێت، لهژن‌و پیاوی پیرو منالّی ساوا، ئهوهندهشیان ڕێگا ئهدان كه بهچهند كهسێكهوهو چهند مهترێك لهدووری قهڵای زیندانهكه لهناو لمهكهدا بهئاستهم لمهكهیان لاداوهو ناشتویانن، ههربهجێیان هێشتوه سهگێكی ڕهش فێربووه یهكسهر هاتوه دهری هێناوهو بردویهتی خواردویهتی، ئهمه به بهرچاوی ههموو زیندانی‌و خاوهنهكانیانهوه، ئهمهبوو ژیان‌و گوزهرانی ئهم زیندانیه ههزارانهی كه ههموویان پیرو ژن‌و منالّی ساوابوون لهگهلی كوردی ههژار، كه دوور خرابوونهوه بۆ ناخۆشترین‌و دوورترین چۆڵهوانی ناو بیابانی خوارووی ڕۆژئاوای عێراق بهناوی نوگرهسهلمان، كه ژیانی هیچ جۆره زیندهوهرێكی تیانهبوو لهگهڵ ئهوهشدا به ئهوپهڕی ڕهفتاری نامرۆڤانهیان لهگهڵ كردوون لهلایهن پیاوو دهزگاكانی ڕژێمی عێراقهوه، بێ گوێدانه هیچ دهستورێكی یاسایی‌و مرۆیی یان دهوڵهتی لهماوهی چهند مانگێكدا لهناو ئهم زیندانیانهدا چهندهها كهسانی دیارو خاوهن دیوهخانی تیابوه چهندهها ژن‌و خێزان بهمنالّی ساواوه، ئهمانه ههر ههموویان جگه لهستهم‌و ناههمواری ژیانی خۆیان، ههتا هێنراونهتهوه بهههمان منشئهی داخراوو بهههمان ڕێگادا بۆ تۆپزاوای لای كهركوك، لهوێشهوه بۆ سنورهكانی كۆمهڵگاكان كهس نهیزانیوه چارهنووسی چیهو بۆ كوێ ئهچێت، لهگهڵ ئهوهی چهندهها یادگاری پڕ له ستهم و كارهساتی بهجێمانی ئێسقانی نادیاری لاشهی بێ گۆڕی خۆشهویست‌و كهسیان بهجێ هێشتوه، لهملاشهوه كوڕو كچ و پیاوی كهلهبچهكراوو بێ سهرو شوێنی نادیارو بێ چارهنووسیان تائێستا نهبینیوهتهوه، لهگهڵ ئهمانهشدا ههر كه براونهتهوه ناو ئهو كۆمهڵگایانهی كوردستان لهناو دیمهنێكی پڕ لهناههمواری تردا خۆیان بینیوهتهوه ههبوه كهسی نهماوه ئهگهر خزمێك یان دۆستێكی لهشوێنێكدا بدیاتهوه چوهته ماڵهكهی خۆ ئهگهر پێشمهرگه بووبێت كهس‌وكاری ئهوه ههر بهدزیهوهو لهملاو ئهولا ژیاوه، بهخۆشاردنهوه لهو ماڵانهی كهزۆر بهتوانا بوون حهوایانهتهوه، بهم جۆره ههتا ڕاپهڕینی ساڵی ١٩٩١ ئهمه ژیانی جهماوهری گهلی كورد

* چاوپێكهوتن لهگهڵ بهرێزان مام صالح گۆڕئهسپی حاجی میكایل كۆیی‌و ههژار حاكم غازی، حامید مام ڕهسول كۆیی.

بووە، لە کۆمەڵگا زۆرەملێکانی کوردستان و شارو شارۆچکەکانی بەردەستی ڕژێمی عێراقی، جگە لەچەسپاندنی بەرنامەو ڕەفتاری ناشرینی ڕۆژانەی خۆیان و چاودێری و لێپرسینەوەی ڕۆژانەیان بێ هۆ لەلایەن ئەڵقە لەگوێ و پیاوەکانی دەزگاکانی ئەمن و ڕێکخراوەکانی حزبی بەعس، بەمەبەستی سوکایەتی پێکردنیان وەهەر لەم کاتانەی هێرشە بەردەوامانەی ئەنفالی ڕژێمی عێراق بۆ سەر سنورەکانی دەشتی کۆیەو دوایی سنورەکانی ناوشوان و شێخ بزەینی، هەمان شاڵاوی دڕاندانەی ڕژێمی بەرکەوت و ئەم سنورانەش پێشمەرگەکانی تیپی ٢١ ی کەرکوکی تیا بوو، بەفەرماندەی تیپ کاك سیروانی کوێخا نەجم و کاك شۆڕش کەرکوکی جێگرەکەی و مامۆستا باپیر بەرپرسی ڕێکخستن و کاك ڕەنجە (محسن) ڕابەر سیاسی و کاك کوردە ڕەحمان کەرکوکی بەرپرسی دەستەی ئەندازیاری و بێ سیم، لەفەرماندەی کەرتەکانی ئەوکاتە شەهید حاجی هەڵمەت، وەستا صابر، حەمەسور دوشیوانی و شەهید ئاواتە دریژو کۆمەڵێك کادرو پێشمەرگەی بەهیمەت و قاڵبووی خەبات و دڵ پڕ لەهەستی کوردایەتی، خەڵکی ناو شاری کەرکوك ڕۆڵ و هیمەتی پێشمەرگەکانی ئەم تیپە لەلایەك دەربازکردن و پەڕاندنەوەی خەڵکەکەبوو لەچنگی هێرشی ڕژێم، لەلایەك شەڕو بەرەنگاری هێرشەکانی ڕژێم بوون، بۆ ئەوەی نەگەنە سەر سنورەکەو خەڵکەکە ئەنفال نەکرێت کە لەوەی گەرمیانەوە بووبووە مەترسیەکی گەورە، ئینجا دوای ماوەیەکی زۆر پێشمەرگەکان بەهەر حاڵێ بوو خۆیان کشانەوە بۆ سنورەکانی مەڵبەندی ٣ ی هەولێر لەدۆڵی بالیسان و ماکۆك و دۆڵی گولان، بە چاوساغی دەستەکانی کاك عەزیزی داودو أحمد هەرتەلی، هەندێ لە کەرت و پێشمەرگەکانیش چوونە گوندی گەرەوانی خوارو سنوری ڕەواندزو سەری جوانەگا هەتا ١٩٨٨/٨/٨ و بارەگای تیپیش لە مەلەکان بوو، بەم شێوەیە لەئەنجامی هێرشی نامرۆڤانەی بەناوی ئەنفالەوە ڕژێمی عێراق کۆمەڵێك شوێنی فراوان و ناوچەو دێهات و ناوو کێڵگەو دەشتایی پان و بەرینی کوردستانی وێران و چۆڵ کرد، بەگرتن و کوشتن و ڕاونان بەبۆردومانی کیمیاوی تەنانەت زیندەوەرو پەلەوەرەکانی ئەو سنورەی کیمیاوی هەموویان مردن، کە بەگشتی هەتا ئەم کاتە هەموو ناوچەکانی دۆڵی جافەیەتی و شارباژێرو گەرمیان و قەرەداغ و دەشتی کۆیەو دەشتی کەرکوك، شوان و شێخ بزەینی، دەشتە خوارووەکانی نێوان کۆیەو هەولێر هەموو چۆڵ و وێران بوون تەنانەت سەگ و پشیلەکانیش ئەوی مابوو بەر کیمیاوی نەکەوتبوو ژیانیان نەمابوو لەدێکاندا سەرگەردان بووبوون، لە شەوی ٢٧و١٩٨٨/٧/٢٨ کاتێك دەستەکانی پێشمەرگەی سۆشیالست لەگەڵ مامۆستا شێخ ستار جەباری لەنزیك گوندی ساردکی بەری کۆیە ئەبن، لە بەرزاییەکەوە ئەبینن سەگێك ئەلورێنێ کاتێك ئەم

پێشمەرگانە نزیکی ئەبنەوە بەپەلە ڕانەکاتو خۆی ئەدات بەسەر پێلاوی یەکە یەکەیاندا، ماوەی چەند ڕۆژێك هەتا ئەو پێشمەرگانە لەو ناوەدا ئەبن بەجێیان ناهێڵێت، هەتا ئەڕۆن ئەمیش ڕوو ئەکاتە دێ چۆڵەکەی پێشووی.. *

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان هەژار حاکم غازی ، لەگەڵ دیداری چەند کەسێك کەبەرو زیندانی نوگرەسەلمان براون.

هێرشەكانی ئەنفالی (٥ و ٦ و ٧)
بۆ سەر سنورەكان و پێشمەرگەكانی مەڵبەندی ٣ی هەولێر

ناوچەكانی ژێر دەسەڵاتی مەڵبەندی ٣سنورێكی فراوانی هەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا زۆرحساس بوو، ڕژێم جادەو ڕێگای بۆ زۆر شوێنەكانی ناوەو چواردەوری لێدابوو، لەم كاتەدا بەڕێز كاك كۆسرەت بەرپرسی بوو، بارەگای مەڵبەند لەنزیكی خەتێ بوو، كۆمەڵێك كادری بەتوانای عەسكەری و سیاسی هەبوو لەناو مەڵبەندو سەرپەرشتی تیپەكان. لەوانە شەهید حەسەن كوێستانی و مامۆستا چەتۆو شەهیدان ڕێبازو مەلا سلێمان و كاك سەفین، تیپەكانیش بریتی بوون لە: ٨٥ ی دەشتی هەولێر، ٨٧ ی قەرەچوغ، ٩١ ی سەفین، ٩٣ی كۆیە، ٩٩ ی بتوێن، ٤٩ ی سارا، ٧٤ی باڵەك، ١٢ ی سۆران، ١٩ ی كۆرەك، ٥٦ ی گەڵاڵە، ٧٨ ی كارۆخ وتیپی مەڵبەندو دەستەو كەرتە تایبەتیەكان، لەم كاتەشدا زۆر لەتیپەكانی مەڵبەندی یەك و دوو گەیشتبونە ئەم سنورە، شوێنی خۆیان پێ سپێدرابوو، فەرماندەی عەسكەری كاك شێخ جەعفەر قەرەداخی سەرپەرشتی زۆر لەم هێزانەی ئەكرد، لەسنورەكانی گەرەوان، شاخی كرەك بوون، لەم كاتەشدا ورەوری هەندێ دەنگی ووتووێژ كەوتە ناوەوە بەڵام دیار بوو بێ ئاكام بوو، زیاتر بەخۆسازدانی هێزەكانی ڕژێم بوو بەمەبەستی هێرشی بەربڵاو بۆ سەر ئەم سنورە لەهەموو لایەكەوە، بەڵام سەركردایەتی بەرپرسانی ئەم مەڵبەندە سودیان لەئەزموونی هێرش، ئەنفالەكانی پێشوو بۆ سەر سنورەكانی مەڵبەندی یەك، دوو وەرگرت بوو، لەگەڵ زانیاری كارەساتی چارەنوسی جەماوەری سنورەكانیان، هەربۆیە لەسەرەتای دەست پێكردنی هێرشەكانی ڕژێمدا، ئەم مەڵبەندە كەوتنە خۆسازدان و ئامادەكردنی خۆیان، لەم پەرشو بڵاویەی هێزەكانیان خۆیان ڕزگاركرد، دوای چەند كۆبوونەوەو دراسەو ڕاوێژ لەنێوان هەموو كادرەكانیاندا، هەتا فەرماندەی سیاسی و عەسكەری و تیپەكانیش، لەئەنجامدا بڕیاری كۆكردنەوەی هەموو هێزەكانیاندا، لەچەند شوێنێكی پێویستدا دابەشیان كردن، سەنگەریان پێ گرتن بۆ شەڕو بەرگری لەشاخەكانی: هەورێ، ئەوسود، بنی حریر، كۆرەك و چەند شوێنێكی تر، لەملاشەوە جەماوەری دێهاتەكانی سنورەكە بەپەلە كەوتنە خۆیان، بۆ دەرباز بوون لەچنگی هێزەكانی ڕژێم، پێش هێرشی ئەنفال چوونە دەرەوەی دێكان، ئەمە چەندەمین جاربوو خەڵكی ئەم سنورە دێهاتیان سووتا بێت، جگە لەبۆردومانی ڕۆژانەی تۆپ و فڕۆكەو كیمیاوی و چەندەها شەهید لە كەس و كاریان، بەپێی جۆری جوغرافی

سنوره‌كه‌یان و به‌رژه‌وه‌ندی بریاری خۆیان خه‌ڵكی دێكانی وه‌رتێ و نزیكه‌كانی قه‌ندیل به‌ره‌و بناری قه‌ندیل به‌خۆیان و هه‌ندێ كه‌لوپه‌ل و ئاژه‌ڵه‌كانیان رۆیشتن، سنوره‌كانی تریش به‌لای رژێمدا به‌ره‌و كۆمه‌ڵگا زۆره ملێكانی به‌لای دۆڵه ره‌قه‌دا بۆ سنوری رانیه‌و حاجیاوا و چوار قورنه په‌رته‌وازه بوون، له‌ولاشه‌وه بۆ سنوری حریرو شوێنه‌كانی تر هه‌موو خه‌ڵكی دێهاته‌كان رۆیشتن، هه‌رچیه‌كیان بۆ ده‌رچووبێت له‌ماڵ و كه‌لوپه‌له‌كانیان، خانوه‌كانیان به‌چۆڵی مایه‌وه، له‌گه‌ڵ ئه‌وپه‌ری هاوكاری هێزه‌كانی پێشمه‌رگه، به‌خوارده‌مه‌نی و پێویستی ئاژه‌ڵ به‌خشین پێیان به دڵێكی چاره‌نووسی نادیاره‌وه، پێشمه‌رگه‌و جه‌ماوه‌ر له‌یه‌كتر جیابوونه‌وه، له‌م كاته‌دا ته‌نیا هێزی پێشمه‌رگه مایه‌وه به‌پێی به‌رنامه‌ی خۆی دابه‌ش بووبوو به‌سه‌ر شوێنه‌كانداو باره‌گای مه‌ڵبه‌ندو هه‌ڤاڵانی به‌رپرس بۆ (ساوسێوكان) چوون، هه‌تا مانگی ٧ و كۆتایی مانگی ١٩٨٨/٨، به‌ئه‌نجام دانی دوو كۆبونه‌وه‌ی فراوانی تر بۆ ئه‌وه‌ی به‌راوێژی گشتی، چی له‌به‌رژه‌وه‌ندی هێزی پێشمه‌رگه‌دا بكرێت، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا به‌رده‌وام هه‌واڵ و زانیاریان ئه‌گه‌یشتێ له‌لایه‌ن هێزه‌كانی رژێم بۆ خۆسازدان و هێرش، كه زیاتر هه‌واڵه‌كان له‌لایه‌ن شه‌هید كاك ره‌حمان.
سه‌یده كه ئه‌وكاته فه‌رمانده‌ی تیپی ٧٨ ی كاروخ و مامۆستا رێبوار ئیسماعیل به‌رپرسی رێكخستنی هه‌ردوو تیپی ٧٨ ی كاروخ و ٧٤ باڵه‌كایه‌تی بوو، به‌ڵام هێرشه‌كه‌ی رژێم هه‌ر دوائه‌خرا، له‌دوا بریاردا له‌رۆژی ١٩٨٨/٨/٢٨ بریاری كشانه‌وه‌ی هێزه‌كان درا، له كات ژمێر یه‌كی شه‌ودا به‌دارشتنی به‌رنامه‌یه‌كی گونجاو كه زۆرترین هێزه‌كان بتوانن بێ‌زیان ده‌ربازبین، به‌تایبه‌ت له‌جاده‌ی خانه‌قا، كه پێش ئه‌وه‌ی رژێم هێز بگه‌یه‌نێته ئه‌م شوێنه بۆ بناری قه‌ندیل، به‌م جۆره دوای بریاردانی كشانه‌وه به‌بروسكه هه‌موو هێزه‌كان ئاگاداركرا به‌كشانه‌وه‌و هاتن به‌ره‌و شوێنی هه‌وارگه‌ی (ساوسێوكان) و گه‌روی مه‌نجه‌ڵ و وه‌رتێ، له‌هه‌مان كاتدا كاك شێخ جه‌عفه‌ر له‌كات ژمێر ١٢،٥ ی شه‌ودا گه‌یشته لای هێزه‌كان له‌گه‌ره‌وان و شاخی كوره‌ك به‌پێی به‌رنامه‌كه هێزه‌كان له‌وه‌رتێ و په‌رینه‌وه بناری قه‌ندیل و شاخی كونه‌كۆتر، له‌جاده‌ی خانه‌قاوه، كه هێزی گه‌ره‌وان له‌سه‌ریانه‌وه سه‌ركه‌وتن به‌ره‌و وه‌رتێ و جاده‌ی خانه‌قا له‌به‌یانیه‌وه هه‌تا ئێواره گه‌یشتنه بناری قه‌ندیل، هه‌موو هێزه‌كانی پێشمه‌رگه جگه له‌تیپی ٢١ ی كه‌ركوك كه به‌نامه‌ی تایبه‌ت ئاراسته‌یان كرا كه بچنه‌وه دۆڵی گولان، له بێرمكه به‌ره‌و زارگه‌لی برۆن له‌لایه‌ن هه‌ردوو پێشمه‌رگه‌ی شاره‌زا عوسمانه بچكۆڵ و برایمه كوێر چاوساغیان بۆ بكه‌ن و بیانگه‌یه‌ننه بناری قه‌ندیل له زارگه‌لیه‌وه، به‌م جۆره هه‌موو هێزه‌كانی پێشمه‌رگه‌ی مه‌ڵبه‌ندی ٣ و زۆر له‌تیپه‌كانی مه‌ڵبه‌ندی دوو یه‌ك و تیپی ٣٥ی كوره‌كاژاو ١١ ی هه‌ورامان و ٣٣ ی سورێن كه له‌سنوره‌كانی ئێرانه‌وه چووبون

بۆ هاوکاریـان هـەموویان لـەجادەی خانـەقاوە پەڕینـەوە بنـاری قەنـدیل، لـە تیپـی ٣٥ی کوڕەکاژاو پێش چەند هەفتەیەکی پەڕینەوە لەشاخی (تەرخین ٨٨/٧) لەپەلامارێك بۆ سەر چەند ڕەبیەی ڕژێم فەرماندەی کەرت فەرهاد عەلی ناسراو بەفەرهادە درێژ شەهیدبوو، کە لەئەصـڵدا خـەڵکی دێی ژاژڵـەی مـاوەت بـوو، لـەناو هێزەکـانی پێـشمەرگە لـەکاتی پەڕاندنەوەیاندا هەندێ لە پێشمەرگەکان بەهۆی ماندووبونیان نەگەیشتبوون بۆ بەیانی کە ڕۆژیان لێ بوەوە لەلایەن هێزەکانی ڕژێمەوە لەنزیك وەرتێ دەسگیرکرابوون لەوانە هەردوو پێشمەرگە: مام هێرش و محمد سیاسی، هەندێکی کەشیان لەکاتی پەڕینەوەیاندا لێیان درابوو، هێزەکـانی ڕژێـم بـەردەوام لەخۆسـازدان و ئامادەکردنـدا بـوون بـۆ گرتنـی هـەموو شـوێن و ڕێگاکـانی چـواردەوری هێزەکـانی مەڵبەنـدی سـێ، بەمەبەسـتی بڕینـی ڕێگاکـان لێیان، تەوق کردنیان ئینجا هێرش و پەلامار بۆ سەریان، بەهەموو جۆرە چەکێك، هەروەکو پیـشەو بەرنامـەی پێـشووی خـۆی، هـەتا بـەکارهێنانی کیمیـاوی کـە هەمیـشە لـەپێش هێرشەکاندا بەکاری ئەهێنا، بۆ تۆقاندنی جەماوەرو هێزی پێشمەرگە، بەڵام سەرکردایەتی مەڵبەندی ٣ لەم سنورە زۆر دانایانەو بەرپرسانە بەرنامەکانی داڕێژراو هێزەکانی بێزیـان کـشانەوە بنـاری قەنـدیل، هـەم جـەماوەری خـەڵکی دێهاتـەکانیش پـێش هێرشـی ڕژێـم ڕێگادران بـەخۆدەرباز بونیان، دوای کشانەوەی هێزەکانی پێشمەرگە لـەم سنورەدا تـەنیا چەند کادرێکی سیاسی و عەسکەری لەگەڵ چەند دەستە پێشمەرگەیەك دیاری کراو، وەکو پـارتیزانی کـارو بەرنامـەی خۆیـان پـێ سـپێردرا لەلایـەن کـاك کۆسـرەتەوە، کـە بەرپرسـی مەڵبەندەکە بوو لەو کادرانەیش کەمانەوە ئەمانەبوون: شەهید حەسـەن کوێـستانی، لەگـەڵ شەهید ڕەحمان سەیدەو سەلاح دیلمـانی لەسنوری شـاخی کـاروخ و مەلـەکان، بـە نزیکـەی ٣٠ پێشمەرگەوە لەو سنورەدا هەر دەستە بۆ سنوری دیاریکراوی خۆیان، مامۆستا ڕێبوار بەچـەند پێـشمەرگەیەکەوە ئـەرکی شـاردنەوەی چـەند پارچـە چەکێك و مانـەوە بەشـێوەی پارتیزانی و سەرپەرشتی ڕێکخستنە نهێنیەکان و حەڵقەی پەیوەندی لەگەڵ سەرکردایەتی، ڕەحمان حاجی خدر جێگر تیپی کاروخ لە هەڵمەون بەنهێنی، ژمارەیەك لە سەرەتاشدا کاك بێستون (مامۆستا خـدر) و کـاك ڕێـبین و کـاك وشـیارە سـوور، لـەکادرە عەسـکەریەکانیش شـەهید ڕێبـازو مـەلا سـلێمان و جـەلال ئیلینجـاغی و پێـشمەرگەیەك لەگـەڵ هـاشمی جهـاز لەدەشتی هـەولێر لـە ١٩٨٨/٨/٢٧ەوە بەڕێکـەوتن، ئەمانـە زۆربـەیان هـەتا یـەك مـانگ و ٢٠

ڕۆژ مانــەوە، بەئــەرکی خۆیــان هەڵــسان هــەتا بــەرەسمی لەلایــەن ســەرکردایەتیەوە ئاگادارکرانەوە بەگەڕانەوە بۆ قاسمەڕەش..*

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێز مامۆستا ڕێبوار هەولێری.

ڕووداو وکارەساتەکانی گەلی کورد لە ساڵی ۱۹۸۸ دا

ساڵی ۱۹۸۸ لە مێژووی گەلی کوردو بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکەی دا بە ساڵێکی پڕ لەکارەسات و مەینەتی دائەنرێت،،ساڵێکی ڕەشی ماڵوێرانی گەلی کوردەو یەکێکە لەو ساڵانەی کە گەلی کوردو بزووتنەوەکەی زیانێکی زۆر گەورەی لێدرا، لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە، دوای هەرەسی ساڵی ۱۹۷۵، تەنیا جیاوازی لەنێوان زیان و ناهەمواری ئەم دوو ساڵەدا ئەوەیە کە لەساڵی ۱۹۸۸ دا بڕیاری کۆتایی هێنان بەشۆڕش نەدرا لەلایەن هەموو سەرکردایەتیە بزوتنەوە ڕزگاریخوازەکانی گەلی کوردەوە بەگشتی و لەسەروو هەموویانەوە سەرکردایەتی شۆڕشی (ی.ن.ك)، زۆر پشوو درێژانە بڕیاری بەردەوامی شۆڕش و خەباتی دا، لەئاستی پارتیزانی و خەباتی سیاسی و دبلۆماسی و زۆر بەتواناو حەکیمانە بەرنامەی بۆ دارشت، هێزەکانی لە سنوردا سازدرایەوە، لەئەزموونی ماڵوێرانی شۆڕشی پێشوو سوودی وەرگرت، پێشمەرگەو سەرکردەکانیش لەئاستی وورە بەرنەدان و قاڵبووی خەباتی خۆڕاگرانەی ڕۆژگارە سەختەکان بوون، لەسەرەتاوە لەسەر بنەمای باوەڕ بەخۆبوون و لەسەر ئاستی خۆو بەگیان و هەستی خۆڕاگری و بەرگری لەکارەسات و نوچدانەکاندا بوون، خەبات مانای شۆڕشگێڕی خۆی وەرئەگرێت، ئەمانە لەناو دراسەو ئەزمونی خەبات و ڕزگاری گەلان و لەناو ممارسەی گۆرەپانی خەباتدا پێشمەرگەکانی تیا ڕاهێنرابوون، هەر چەندە کارەساتەکانیش زۆرگران و سەخت بوون، بەتایبەت زۆر دڕندانە ڕژێمی عێراق دەستی ئەوەشاند لەجەماوەرو خەڵکی هاولاتی گەلی کورد، بەهەموو چین و توێژەکانیەوە بەگشتی و بەتایبەتی زیانی گەورە بەر جوتیارەکانی خەڵکی دێهاتەکانی کوردستان کەوت، بەسەرو ماڵ و سامانیان، کە ئەمانە پشت و پەناو هاوکاری هێزی پێشمەرگە بوون لەهەموو سات و وەختێکدا، بێ درێغی کردن، وە لەو کارەساتەی دەستی ڕژێم بەردەوامی وێرانکردنی دێهات و سەرچاوەی ژیانیان و لێدانی کیمیاوی و هێرشی بەربلاوو بەهەموو جۆرە چەکەکانی ڕژێم، لە (۸) هەشت شالاوی دڕندانەی بەناوی ئەنفال دا، بۆسەر هەموو سنورە هەژارو جوتیارەکانی کوردستان و بەئەنفال و بێسەرو شوێن کردنی (۱۸۲) هەزار لەژن و منال و گەنج و لاوو خەڵکی بێتاوان و زیندانی، دوورخستنەوەی هەزارەها پیرو منالی ساوا بۆ زیندانی بیابانی نوگرەسەلمان، شەهیدکردنی هەزارەها ژن و منال و گەورەو پیر بەچەکی کیمیاوی، کۆکوژی قەدەغەکراوی دەوڵەتی، وێرانکردنی نزیکەی (٤٥٠٠) گوندی خۆش و بەسوودی کوردستان، جگە لە بەتالان بردنی سامان و ئاژەڵەکانیان و

سـوتان‌و وێرانكردنـی ڕەزو بـاخ‌و كێڵگـەكانیان، وە كردنـی زەوی‌و شـوێنەكان بـەناوی (أراضی محرمة)، ئەم هەمو كارەسات‌و ماڵوێرانیـەی بەسـەر گـەلی كـوردی ژێردەسـتەدا هێنـرا لەلایەن دەسەلاتدارانی ڕژێمی عێراقەوە هەر هەمووی لەسـاڵی ١٩٨٨دا بـەزۆری ئەنجامـدرا هەر لەبەكارهێنانی كیمیاوی بەفڕۆكە بۆ شاری هەڵەبجەی چەند جار شەهید لە ڕۆژانی ١٦ و١٩٨٨/٣/١٧ كە لەشەوو ڕۆژێكدا زیاتر لە پێنج هەزار شەهیدو هەزارەها بریندارو كوێرو كەم ئەندام كردنی دەها كەس، بەگشتی لەهەموو جۆرە تەمەنەكان هەر لەمناڵی ساوای ناو بێشكە هەتا پیرو گەنج لە كوڕو كچ‌و چۆڵكردنی شارەكە بەگشتی بەهەموو سنورەكانیەوە، هەر لەدێهاتەكان‌و شارۆچكەكانی سیروان‌و خورماڵ‌و بیارەو تەوێڵەو هەورامان هـەر لـەو كارەساتەشـدا شارۆچـكەی سەیدسـادق‌و كۆمـەڵگای شـانەدەری هـەمووی بـەو بیـانووە وێرانكـراو خەڵكەكـەی سـەرگەردان‌و ڕاپێـچی كۆمـەڵگاكان كـران، هـەتا سـنوری عەربـەت دێهات‌و ئاوەدانی نـەهێڵرا، وە لـە ١٩٨٨/٥/٧ دەسـت پـێ‌كردنی ئەنفالی ٥ بـۆ سـنورەكانی دەشـتی كـەركوك‌و ناوشـوان‌و كۆیـەو هـەولێر، لـە ڕۆژی ١٩٨٨/٥/١٥ دەسـت پـێ‌كردن‌و خۆسـازدانی ئـەنفالی (٥و٦و٧) لـە سـنورەكانی شـەقلاوەو ڕەوانـدز، لـە ١٩٨٨/٥/٢٠ منع التجول ڕژێم‌و پشكنین لە شارۆچكەكانی دووزو داقوق بۆ گرتن‌و زینـدانی كـردن‌و ئـەنفال كردنـی خەڵكـە هـەژارە هـەلاتوەكانی سـنورو ناوچـەی دێهاتـەكانی گـەرمیان، هەرچـەند لـە مـانگی ١٩٨٨/٥ نامەیـەك بـەناوی بـەرەی كوردسـتانی ئاراسـتەی ریگنـی سـەرۆك كۆمـاری ئـەمریكاو گوڕباتـشۆفی سـەرۆكی سۆڤیەتی ئەوكاتـە كـرا، دەربـارەی ڕەفتارەكـانی ڕژێمـی عێراق دەرهەق بەگەلی كوردو كوشتن‌و بڕینی بەكۆمەڵ، هەروەها لە ١٩٨٨/٧/٧ هـەڤاڵ مام جـەلال بەنوێنـەری وەفـدی بـەرەی كوردسـتانی بەشـداری كـرد لەكۆنفراسـی سوشـیال ئینترناسیونالیـستی فەرەنـسا لـە ١٩٨٨/٧/٣٠ كۆمـەڵێك فڕۆكـە نزیكـەی (١٠) دە بـوون كیمیـاوی بارانی دۆڵـی سمـاقولی‌و گـەڕەوانیان كرد چەند شـەهیدو برینـدار لە ژن‌و منـاڵی هەژار، لە ١٩٨٨/٨/٢ ڕژێم گوندەكانی (ئاری، سیرو، زەروە)ی ناوچەی هەولێری بۆردمـان كـردو (٦٣) هـاولاتی برینـداربوون كـە زۆربـەیان ژن‌و منـاڵ بـوو ن، (١٩٨٨/٨/١٩) ڕاگەیاندنی (م. س) ی (ی.ن.ك) سەبارەت بەهێرشەكانی ڕژێم بەناوی ئەنفال بۆ سـەر گـەلی كورد لـەڕادیۆی دەنگـی كوردسـتانەوە بلاوكرایـەوە، خوێندرایـەوە بـۆ هـەموو ڕای جهـان‌و نـاوخۆ، (١٩٨٨/٩/٦) بـەیانی ڕژێمـی عێـراق بەمەبەسـتی بـەناو لێبـوردنی گـشتی بـۆ هاولاتیانی كورد كە بگەڕێنەوە ژێردەسـەلاتی ڕژێم، دوای ئـەو هـەموو تاوانـە نامرۆڤانـەی دەرهەق بەگەلی كورد كردی، هێشتا كوردی بەتاوانبار ئەزانی لە (١٩٨٨/٩/٤) یاداشتی هـەڤاڵ مـام جـەلال بـۆ ئەنجومـەنی وەزیرانـی دەوڵـەتانی بێلایـەن (عدم الانحیـان)، لـەبارەی

شەڕو لەناوبردنی گەلی کورد لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە، بە بەکارهێنانی هەموو هێزو چەکەکانیەوە هەتا کیمیاوی هەرچەند لە(١٩٨٨/٩/٣) لەناو سەرۆك و دەوڵەتەکانی عەرەبیدا دوای سەرۆك معمر قەزافی لیبیا احمد بن بلەی جەزائیر ئیدانەی عێراقی کرد دەربارەی بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی دژی گەلی کوردی هەژاری ولاتەکەی خۆی. لە(١٩٨٨/٩/١٤) دوای ئەوەی هێزەکانی ڕژێمی عێراق لەهێرشەکانی ئەنفالەکانی (٦و٧)دا بۆسەر ناوچەکانی هەولێریان کرد بەهەمان شێوە وێرانکران. هەموو دێهاتەو ڕەزو باخەکانی زرارەتیان تێك و وێرانکردو لە (١٩٨٨/٩/٢٨) هەموو گوندەکانی ناوچەی پشدەر بە ڕەزو باخەوە بەهەمان شێوەو لە (١٩٨٨/١٠/١) گوندەکانی:سکتان، کانی توو، سەردۆڵ، کودەو لە (١٠ / ١٠ / ١٩٨٨) کاولکردنی تەواوی شارۆچکەی خەلەکان و دێهاتەکان و لە (١٩٨٨/١٠/١٣) بریاری پەروەردەی ڕژێم بەوەرنەگرتنی خوێندکارانی هەڵەبجە لە خوێندنگاکاندا، (١٩٨٨/١٠/١٧) ڕژێم (١٢) هاولاتی خەڵکی ئاکۆیانی لە سەربازگەی ڕانیە گوللەبارانکرد وە ٦ سەربازی کوردی لەسەربازگەی فایدە، لە ١٩٨٨/١١/٣ هێرشی بەربلاوی کیوماڵی ڕژێم بۆسەر هەموو شوێن و ناوچەکانی، هەولێرو، وێرانکردنی شوێنەکانیان و گەڕان بەشوێن پێشمەرگە پارتیزانەکاندا، لە ١٩٨٨/١٠ کاولکردنی گوندەکانی شێخ وەسانان و بالیسان و پاشماوەی خانوو دێهاتە سنورە سەختەکان دوای نەمانی تەواوی هێزی پێشمەرگە لەم سنورو ناوچەیەدا تەنانەت بڕین و سوتاندنی دارو ڕەزو باخەکانیان و پڕکردنەوەی کانیاوەکان، زەهراوی کردنیان لە ڕۆژانی (١٩-١٩٨٨/٤/٢٠)داو لەکاتێکدا بەسەدەهاو هەزارەها لەژن و منالو پیرەژن و پیاو لەدوای ئەنفالەکانی ڕژێم بۆ سەر سنورەکانی دۆڵی جافایەتی و قەرەداغ، شیرزەیی سنورەکانی گەرمیان بەسەیارەی ئیڤاو جۆرەها سەیارە پڕکرابوون، بەسەربازو پیاوەکانی ڕژێمەوە چواردەور گیرابوون، گەیشتنە ناوەراستی چەمچەماڵ، خەڵکی چەمچەماڵ بەگشتی و بەتایبەت خوێندکارو لاوو گەنج زۆر مەردانە هەڵئەسن و ڕائەپەڕن لە هێزەکانی ڕژێم، بەمەبەستی ڕزگارکردنی ژن و منالو دەستگیرکراوەکانی ناو سەیارەکان، تەنانەت لەناو خۆپیشاندەرەکاندا قالە شێتی هەژاریش هەستی ئەجولێ و پێی قبول ناکرێت ئەو زوڵمە گەورەیە لەگەلەکەی بکرێت، زۆر مەردانە ئەوەندەی تر ڕاپەڕینەکە ئەخرۆشێنێ بەهاوارو دەنگی بەرز، لەگەڵ هەندێ لەچەکدارە کوردەکانی لای ڕژێم هاوکاریان ئەکەن و زۆر لەخێزانەکان ڕزگارئەکەن، لەبەرامبەریشدا ڕژێم بەهێزو فڕۆکەوە پەلاماری جەماوەرە ڕاپەڕیوەکان ئەدات، چەندەها دەستگیرو ئازارو ئەشکەنجە ئەدات و کچێکیش شەهید ئەبێت.

پاشماوەی هێرشی ئەنفالی حەوت بۆ بناری قەندیل
دوای ئەنفالی مەڵبەندەكانی (١ و ٢ و ٣)

قەندیل بریتیە لەكۆمەڵێك زنجیرە شاخی بەرزو بەفراوی سارد، بەدرێژایی چەند كیلۆمەترێك لەنێوان هەردوو كوردستانی دابەشكراوی عێراق‌و ئێراندا، ئەوەندە ساردە تەنانەت ژیانی هیچ زیندەوەرێك‌و باڵندەیەكیشی تیانیە، بەفری چەند ساڵەی یەك ئەگرێتەوە بەسەر یەكتردا، لەنزیك چلەی هاویندا چەند ڕێگایەكی ئەكرێتەوە بۆ كاروانی‌و ڕێبوارو ئەوانەی كاسبی لەم سنورانەدا ئەكەن، بەئەسپ‌و هێستری باش، ماوەی زیاتر لە (١٥ بۆ٢٠) كات ژمێر ئینجا ئەتوانرێت لەسنوری ئەم دیوی شاخی قەندیلەوە بگەیتە ئەودیوی دێكانی كوردستانی ئێران ئەویش بەو ڕێگا سەختەی بەرزایی شاخ‌و نزمیەداو هەندێ جار لەسەر بەرزایی شاخەكەوە ئەبێ بە خلیسكەی بەفردا بچێتە خوارەوە، خۆ هەر وڵاخێك قاچی بترازێ لەسەر ڕێگای سەر شاخەكان یەكسەر خۆی ناگرێتەوەو بەرەو چەمی بەفراوی خوارەوە ئەكەوێت، لەدەست خاوەنی دەرئەچێت، بەدرێژایی ڕێگاكەو لە نزماییەكاندا چەمێكی ئاو لەگەڵتا ئەڕواو لە زۆر شوێندا سەری جۆگەكە بەستویەتی، ئەبێ بەسەریدا بپەڕیتەوە كە هەمووی تواوەی بەفری سەر شاخەكانە چوەتە خوارەوەو ئەو ئاوەی دروست كردووە، لەهاویندا كاروانی‌و كاسبە كوردە وڵاخدارەكانی سنورەكانی پیرانشهر (خانە)و سەردەشت هەتا نزیك بانەی كوردستانی ئێران هاتوچۆیان ئەكردو ئاڵ‌و گۆڕی كەلوپەل‌و خۆراك لە چاو شەكرو شتی كەیان ئەكرد، لەم دیویشدا بناری قەندیلی ڕووبەڕوی دێهاتەكانی كوردستان دوای ناوچەی ئاكۆیان‌و شاخی كونەكۆتر درێژ ئەبێتەوە بۆسەر دۆڵی خانەقای بەرامبەر بەدێی وەرتێ، لەو بەرەوەو دوای كونەكۆتریش بەلای ڕۆژهەڵات‌و دێكانی تەواوی بناری قەندیل، كە دوای چەند جار وێرانكردنی بەدەستی ڕژێم، لەم ساڵانەی دواییدا لەكۆمەڵگا زۆرەملێكانی حاجیاواو ڕانیەو سەنگەسەرەوە هاتبونەوە، جوتیارەكان بەناچاری ژیان چەند دێیەكیان ئاوەدان كردبووەوە، كە ئەوانیش لەسەرەوە پشت ئاشان، قڕ ناقا، كاسكان، سورە دێ، ئاشقولكە، لەولاشەوە بەچەند كیلۆمەترێك قەڵاتوكان ژیانی كەمتر تیا بوو، لەبەر بەردەوامی لێدانی تۆپ‌و هاوەنی ڕەبایەكانی ڕژێم كە زۆر زیانی لەمناڵ‌و خێزان‌و ڕێبواری ئەم ڕێگایەدا كە ئەیانویست دەربازبن بەرەو قاسمەڕەش دوای بڕینی چەند ڕێگاو سەیتەرەیەكی ڕژێم، لەم چەند مەترەی ئەم ڕێگایەدا شەهید ئەبوون، بەهەر جۆر جوتیارەكانی ئەم گوندانە

بەقەناعەتەوە ئەژیان، هەندێ باخ و کێڵگە بچوکەکانیان سازدابوەوە، جگە لەوەی بەزۆری بەکاسبیی و دوایی بەئاژەڵ بەخێوکردن ئەژیان، هاوینان زۆربەیان دێکانیان چۆڵ ئەکردو ڕەش دەوار هەڵدان ئەچوونە هەوارەکانی بناری قەندیل بەمەبەستی لەوەڕاندنی ئاژەڵەکانیان، لە مانگی ١٩٨٨/٤ەوە ئەم سنورە بەدەها خێزان و هەلاتوی ژێر دەسەلاتی ڕژێم ڕووی تێ ئەکرد هەر لەخێزانەکانی پێشمەرگەو هاولاتیانی ئەو سنورانەی شالاوی ئەنفال گەیشتبووە سەری، ئەوی بگەیشتایە ئەم سنورە ماوەی پشوی دڵنیایی ڕزگاربوونی ئەدا لەدەسەلاتی ڕژێمی عێراق، دوای ماوەیەك بەرەو سنورەکانی ئێران و چارەنووسی ئاوارەیی ڕێگای ئەگرتەبەر، جگە لەڕێی قەلاتوکان دوو ڕێگای تری هەبوو لە هاویندا ئەکرانەوە زۆر سەلامەت بوون، هەرچەند سەخت و بەفراوی بوون، ئەوانیش یەکێکیان لەڕاستی ئاشقوڵکە ڕاستەوخۆ بۆ سەر شاخی قەندیل، لەوێوە بەرەو قاسمەڕەش و کانی زەردی سنوری سەردەشتی ئێران، ڕێگایەکی کە لەهەموویان سەخترو بەفراوی تربوو لەڕاستی دێی قڕناقا بۆ سەر لوتکەی ئەو شاخەی چەند گۆڕێکی پێوەبوو لەوێوە بەرەو شێخ عایش و تایتدۆو دێی بادیناوای سنوری پیرانشهر (خانە)ی ئێران، لەنێوان مانگی ١٩٨٨/٤ بۆ ناوەڕاستی مانگی ١٩٨٨/٨ بەگشتی و بەتایبەت مانگی ٥و٦ ی ئەو ساڵە ئەم سنورە بووبووە ڕێگای پەڕینەوەو هاتنی سەدەها خێزان زۆربەی هەڵەبجەییەکان لەدوای لێدانی کیمیاویەکە ئاوارەی ئێران بوون، لێرەوە ئەگەڕانەوە. لەملاشەوە تێکڕای خێزانەکانی ئەو دێهاتانەی سنوری مەڵبەندی ٣ ی هەولێرو زۆر لەخێزانەکانی پشدەر تاوەکو کۆمەڵێك چەکدار بە خێزان و کەلوپەل و ئاژەڵەکانیانەوە لێرەوە دەرباز ئەبوون، بەرەو سنورەکانی ئێران، جگە لەهەموو خێزان و ژن و منالەکانی پێشمەرگەکە بەهاوکاری چەکدارو خەڵکی ئەم سنورانە ئەگەیشتە ئەم ناوەو ئەیانگەیاندنە دەستی خاوەنەکانیان کەپێشمەرگەبوون بەسەیارەو ولاخ، کە بەڕاستی هاوکارییەکی مەردانەو دڵسۆزانە بوو لەوکاتەدا، لەنێوان ئەم دێیانەی بناری قەندیل و جادەکەدا چەمێکی ئاوی زۆر لە قەندیلەوە ئەهاتە خوارەوە، بەدوو پردی دارو تەختە بەسەر ئاوەکە دروستیان کردبوو بۆ پەڕینەوەی خەڵکەکەو ئاژەڵ و ولاخەکانیان بەڕۆژو بەشەو، یەکێ لەو پردانە لەنێوان پشت ئاشان و قرناقەدا بوو، ئەوی کەشیان بەرامبەر سورەدێ بۆ بەرزایی پشتی جادەکە لەم کاتەدا ڕەبایەیەکی چەکداری کوردی سەر بە ڕژێمی پێوەبوو، بە ڕەبایەی ڕۆنەکە ناسرابوو، لەگەڵ پێشمەرگەدا تێکەلاو بووبوون، ئەشارەزا نەیئەزانی کە ئەوانە چەکداری ڕژێمن، لە شەودا هەتا ئەگەیشتە سنورەکانی قەلادزەو سەنگەسەرو ڕانیەو حاجیاواو چوارقوڕنە هەموو چەکدارەکان لەگەڵ پێشمەرگەدا لەناو یەکدابوون، بە

سەیارەو بەولاخ لە یەکتری جیا نەنەکرانەوە، بەڕاستی چەکدارەکانی ئەم سنورانە ڕۆڵی مێژوویان بینی بەویژدانەوە، لەهەمان کاتدا لەسنورەکانی ئەم دێیانەی بناری قەندیل هەر لەئینزێو لیوژێ هەتا سورەدێ چەند بنکەو بارەگای حزبی دیموکراتی ئێرانی تیابوو زۆر بەچاکی شوێنی باشو جێگایان هەبوو تەنانەت فرۆشگا لە پێویستی خۆراکو شتی تر، ئەمانیش بارەگاکانیان کرابووەوە بۆ خزمەتی پێشمەرگە، بە ئەوپەڕی توانایانەوە هاوکاری پێشمەرگەو خێزانەکانیان ئەکرد، تەنانەت لە هێنانیاندا لەناو دەسەڵاتی ڕژێمەوە لەشارو شارۆچکەکاندا، شوێنی مەشق کردنیشیان هەبوو لەکۆتایی مانگی ١٩٨٨/٤ بۆ ماوەیەك سەرکردایەتی (ی.ن.ك) لەم سنورەداو لەبەردەم دێی سورەدێ شوێنێکی کردەوە بۆ خواردنو چێشت لێنان، ڕۆژانە بۆ ئەو هەموو پێشمەرگانەی ئەگەیشتنە ئەم سنورە نانیان ئەخواردو پشویەکیان ئەدا، لەم ماوەیەشدا کەسوکاری پێشمەرگە ئەگەیشتنە ئەم سنورە بەمەبەستی سەردانی کوڕو کەسە پێشمەرگەکانیان یان گەیاندنی ژنو منداڵو خێزانی پێشمەرگە، زۆر کەسی بەهیمەتو ئازایش لەوکاتە پێویستەدا هاوکاری پێشمەرگەی کرد لەناو شارو شارۆچکەو کۆمەڵگا زۆرەملێکاندا بەپەنادانو شاردنەوەی ژنو منداڵو کەسوکاری پێشمەرگە لەناو ماڵەکانی خۆیاندا، لەگەڵ ئەوەشدا کە ڕژێم بەهەموو پیاوەکانی دەزگاکانی ئەمنەوە بە منع التجول شارەکان ماڵەو ماڵ ئەگەڕان بە شوێنیاندا بۆ گرتنیان، بەڵام زۆر مەردانە هەموویان پارێزرانو دواییش بەسەیارەو بەولاخ دەریان کردنو گەیاندنیانە بناری قەندیل بەدەستی پێشمەرگەی خاوەنەکانیان لەڕێگای سلێمانی-دوکان-ڕانیە، سەنگەسەر بۆ سنوری دێکانی ماخو بزنان، لەوێوە بۆ جادەی بەردەم ڕەبایەی ڕۆنەکە لەدۆڵی شەهیدان، ئینجا بەولاخ بۆ سنوری دێکانی بناری قەندیل لەو پیاوو کەسە بەهیمەتانەی لەوکاتەدا لەم جۆرە هاوکاریانەی خێزانو منداڵو کەسوکاری پێشمەرگەی کردو زۆرماندوو بوون بەدرێژایی ئەو چەند مانگە کاك شێخ جەبار شێخ حەمە نوری ناسراو بە (شێخ جەبارە خڕە) بەرزنجەییو کاك سەید عبدالله محمودو عمری مامە ڕەشەو چەندانی تر بوون، ئەمانە هەرچەند خۆیشیان زۆر دیاربوون بەرامبەر بەڕژێم بەڵام هەر نەئەترسان هەتا نزیکی ١٩٨٨/٨، زۆربەی ژنو منداڵی پێشمەرگەو ئەو خێزانو کەسانەی ویستیان دەربازبن لەچنگی ڕژێمی عێراق گەیشتنە ئەم سنورەو لێرەوە ئەودیوی سنورەکانی ئێران ئەبوون، دوای ئەوەی بەزۆری پارەی عێراقیەکانیان ئەگۆڕیەوە بەتمەنی ئێرانی، کە لەم کاتە لەنێوان مانگی ٤ بۆ مانگی ١٩٨٨/٨ یەك دیناری عێراقی بەهای (٧٥ بۆ ٦٥) تمەنی ئێرانی بوو، دینار زۆر بەرزبوو، خۆراكو شتیش لە عێراقدا هێشتا زۆر هەرزان بوون، کە زۆر لەخێزانەکان ئەیان کڕی

ئەویش فەردەیەك برنج یان شەکری وردە هەر یەکەیان بەنرخی (٢٥) بیست و پێنج دینار، چای باش کیلۆی بە (٥) دینار لەناوەڕاستی مانگی هەشتەوە خێزان و ژن و منداڵ بەزۆری ئەما لەم سنورە هەمووی بەرەو ئێران ڕۆیشتن، بەئاسانی دەوڵەتی ئێران دەرگای مەرزی کردبووەوە هاوکاری خواردن و هەندێ پێویستی ئەکران، لەلایەن مانگی سوری ئێرانیەوە، وە لەم کاتەدا زۆربەی پێشمەرگەکانی حزبە کوردستانی و نیشتمانی و لەسەرووی هەموویانەوە پێشمەرگەکانی هەرسێ مەڵبەندەکەی (ی.ن.ك) کە زۆرترین و دیارترین هێزی پێشمەرگە بوون، جگە لەچەند دەستە پێشمەرگە پارتیزانەکان ئەوانی تر بەگشتی بەپێشمەرگەو کادری سیاسی و عەسکەری و بەرپرسەکانیانەوە گەیشتنە ئەم سنورەی بناری قەندیل، سەرکردەکان بەزۆری لەشوێنێکی سەروی دێی ئاشقوڵکە دابوون.

دەستپێکردنی هێرشی ئەنفالی (٧) بۆ بناری قەندیل

ڕژێم لەهەموو لایەکەوە لەخۆسازدان و کۆکردنەوەی هێزەکانی بوو بەمەبەستی داڕشتنی نەخشەو بەرنامەی هێرش و شاڵاوێکی سەخت بۆسەر دوا شوێنەکانی هێزی پێشمەرگەو دەرپەڕاندنیان، بەدوا هێرشی بەناوی ئەنفالی تر بۆ بناری قەندیل دائەنرا، لەبەر ئەوە هێزەکانی پێشمەرگەی هەر سێ مەڵبەندەکان دەستیانکرد بە سەنگەرگرتن لەناو دێ و شاخ و بەرزاییەکانی بناری قەندیل، هەتا سەر کونەکۆتر بەسەرپەرشتی بەڕێزان: کاك ملازم عمر کە هەتا ئەوکاتە بەرپرسی مەکتەبی عەسکەری هەموو هێزی پێشمەرگەو ئەندامی (م.س)، لەگەڵ کاك کۆسرەت ڕەسول بەرپرسی مەڵبەندی ٣ ی هەولێرو ئەندامی (م.س) بوو هەروەها شەهیدی سەرکردە کاك ئازاد هەورامی کە پێشتر بەرپرسی هێزەکانی سنوری بادینان بوو تازە گەڕابوەوە ئەم سنورە کە زۆر بەداخەوە کاك ئازاد هەورامی سەرکردە لەم دواهێرشەی ڕژێمی عێراقدا بۆ بناری قەندیل بەلێدانی فڕۆکە زۆر بەسەختی بریندار بوو لە(١٩٨٨/٨/٣١)، وە لەڕێگای گەیاندنی بۆ ئێران لە (شێخ عایش) شەهیدبوو ماڵئاوایی لەهاوڕێ و هاوسەنگەرەکانی کردو ئەمانەتی بەوەفاوەیی بەرنامەو خێزانەکەی بەهاوڕێ سەرکردەو پێشمەرگەکانی سپارد، کە ئەم هێرشەی ڕژێم لە بەرەبەیانی ڕۆژی (١٩٨٨/٨/٢٥) وە بەتەواوی دەستی پێکرد، لەهەموو لایەکەوە بەرەو ڕووەوە بۆ سنورەکانی پێشمەرگە لەناو دێی چۆڵی بناری قەندیل و سەر شاخەکان، هێزەکانی ڕژێم بە زۆرترین هێزی عەسکەری و چەکدارو چەندەها پیاوی داو دەزگاکانیان، هەر لەسەر جادەی دۆڵی شەهیدان و بەرەو قەڵاتوکەو دێکانی سورەدێ و ئاشقوڵکەو پشت ئاشان، لە ئینزێ و لیۆژەوە بۆ سەر کونەکۆتر، بەپشتی چەندەها تۆپ و

راجیمەو جۆرەها فرۆکەی جەنگی بەسەرەوە زۆر بێبەزەییانە بەهەموو چەکەکانیان بەردەوام ئەو رۆژانە لەهێزی پێشمەرگەی بێپشت و پەناو رەبایە رووت و بەرچاوەکانیان داوە، کە تەنیا چەکی سوك و ئاربی جی و بی کەی سی و کەمێك گوللەو فیشەك لەدەست هێزی پێشمەرگەدابووە، لەوکاتەدا کە لە شەڕو بەرگری سنورەکانی پێشوویان پێیان مابوو، جگە لەوەی کە هێزی پێشمەرگە خاوەنی خواردەمەنیەکی زۆرکەم کە لە بەردەستیاندا بووبێت، بەتایبەت نان و چا بەپێی بواری شەڕەکە فریا بکەوتنایە، تەنانەت خاوەنی بەتانی نەبوون، بەسەر ئەو شاخە بەفراوی و ساردانەی قەندیلدا، لەگەڵ ئەوەشدا ماوەی زیاتر لەدوو هەفتە هێزی پێشمەرگە بەرگریەکی زۆر بێوێنەی قارەمانانەیان کرد، چەندەها هێرشی گەورەو سەختی رژێمیان شکاندەوە، چەندەها لاشەیان لێ خستن، بەڵام لەبەر بێ وەزعی هێزی پێشمەرگەو نالەباری ئەم سنورە دورەو هیلاك و ماندوێتی پێشمەرگە کە بەدرێژایی زیاتر لە ٧ مانگ لەسەر شاخ و بەرگری شەڕی ٧ حەوت هێرش بەناوی ئەنفالی ناپەوای رژێم بوون، هەر لەسەرکردایەتی دۆڵی جافایەتیەوە، لەمانگی (١٩٨٨/٢) هەتا هەفتەیەك زیاتر لە مانگی(١٩٨٨/٩) لەم سنورەدا بەخەستی شەڕو بەرگری هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) بەرامبەر بەهێرشی هەموو هێزەکانی رژێمی عێراق بەتۆپ و راجیمەو فرۆکەکانیشەوە، بەو هەموو نەخشەو پیلانی بەکرێ گیراوانەیانەوە، کە بەداخەوە چەند پێشمەرگەیەکی خاوەن پێشینەی خەباتی زۆری چەند ساڵەو دیاری لەم کاتەدا لەناو خەباتی خۆیاندا کۆتایی ژیانیان بەودوا بەرنامەی پێشمەرگایەتیەوە کۆتاییان پێ هێنا، لەو کەسانەیش پێشمەرگەی دێرین (جوامێر) کە ناسرابوو بەجوامێری سەرتیپ (والی حاجی عبدالقادر براخاس) چوارتاقی نزیك عەربەتی شارەزوورو لە بنەماڵەیەکی زۆر کوردپەروەر بوو، دوای جوامێریش صلاح و زایەر هەر بەهەبوونی دەست لەناوبران، ئەمە لەسەرەتای دەست پێکردنی شەڕو هێرشەکاندا، هێرشەکانی رژێمیش هەتاسەر بەرزاییەکانی کونەکۆتری نەگرت نەیتوانی پێشڕەوی بکات بەتایبەت لەسنورەکانی باڵەیانیشەوە رژێم هێرشی ئەکرد، لەملاشەوە چەند جارێك هێرشی رژێم نەگەیشتە دێکانی سورەدێ و ئاشقوڵکەو نیوەی شاخەکە بەڵام پێشمەرگە هەر بەرگری ئەکرد، لەو سەرکردەو کادرە عەسکەریانەی لەم کاتەدا سەرپەرشتی بەرگری هێزی پێشمەرگەیان ئەکرد کاك شێخ دارای حەفید کەپێشتر بەرپرسی مەڵبەندی دوو بوو هەروەها کاك قادری حاجی عەلی بەرپرسی مەڵبەندی یەك و ئەندامی (م.س) و کاك حەمە تۆفیق ئەندامی (م.س)و کاك حامد حاجی خالد فەرماندەیەکی عەسکەری بوو، وە لەو پێشمەرگە قارەمانانەی لەم بەرگریە گەورەیەدا لەسەر شاخ و بناری قەندیل شەهید بوون:-

بەختیاری کاکە حەمە کوردستانی تیپی ٢٧ ی شارباژێر لە کانی باساوێن، ئەم پێشمەرگەیە ٣ برای پێشمەرگە بوون، خێزانەکەیان وەکو خوێندنگایەکی کوردایەتی وابوو بەهەموو تەمەنی ژیانیانەوە، بەتایبەت کاکە حەمە کوردستانی لەناو شاری کەرکوکەوە شوێنی کاسبیەکەی ناونابوو کوردستان بۆ بەرهەڵستی دوژمنانی کورد، شەهید پشتیوان فەتاح عبدالکریم کۆزەڕەقەیی ئەم خێزانەیش بەدرێژایی تەمەنیان لەکۆڕی خەباتدا بوون و ئەمە چەندەمین شەهیدیان بوو، شەهید عەزیز سیتەکی لەگەڵ مامە سەعەبوو لە ت ٣٧ی شەهید عمر علی ناسراو بە عمر مارکس جێگری کەرت بوو لە تیپی ٥٥ ی قەرەداخ و خەڵکی دەربەندیخان بوو. شەهید ئەکرەم ناسراو بە امام فەرماندەی کەرت بوو بەڕاستی پێشمەرگەو فەرماندەیەکی لێهاتوو بوو کە ماوەی چەند مانگێك بوو خێزانەکەی لە سلێمانیەوە گەیشتبوویە ئەوێ لەپێش شەڕەکەدا ڕەوانەی سنوری ناو ئێرانی کردبوو، جگە لەچەندەها شەهیدی پێشمەرگە لەتیپەکانی سنوری هەولێر کە بەزۆری بەسەر شاخی کونەکۆترەوە بوون، تیپی مەڵبەندەکانی کەیش هەر هەموویان خاوەنی زۆر شەهیدی پێشمەرگە بوون، لەدوای ئەنفالی یەکی هێرشی ڕژێم بۆ سەر سەرکردایەتی خاوەنی زۆرترین شەهیدبوو لەم هێرشەی ڕژێم لەئەنفالی ٧ بۆ سەر بناری قەندیل کە زۆر بە داخەوە ناویان نەزانراوە، ئەم هێرشەی ڕژێم و بەرگریەی هێزی پێشمەرگە لەم دواسنورەی بناری قەندیلدا، هەتا ڕۆژانی (١٩٨٨/٩/١٥) ی خایاند ئینجا سەرکردایەتی لەبەر سەرماو ناتەواوی باری ژیانی پێشمەرگە هێزەکانی کشانەوە بۆ شێخ عایش و تاتیدۆو لەوێوە بۆ سنورەکانی ئێران، سازدانەوەی هێزەکان بەوجۆرەی مەڵبەند، لە سێ شوێن و سەرسنوری ئێراندا بەو جۆرەی کە بەتایبەت نووسراوە.*

ئەنفالی سنوری بادینان لە ١٩٨٨/٨/٢٤ بۆ ١٩٨٨/٩/٣١

بادینان: ئەو سنورەیە کە لەنێوان زێی گەورە (پردی قەندیل)و ڕووباری دیجلەو هەتا سنوری سوریەو کوردستانی باشور ئەبەستێتەوە بەکوردستانی باکوری تورکیاوە، پارێزگای سەرەکی لەم سنورەدا شاری دهۆکە کە لەساڵی (١٩٦٨)ەوە بووە، جگە لەوەی کە بەشێکی زۆری سەر بەپارێزگای موسڵە وەکو: شنگار، شێخان، ئاکرێ، بەعیشقە، بەعزالە، ئەتروش، مریبا، نهلە، بەردەرەش، ئەڵقوش، تلکیف/ لەسنوری پارێزگای دهۆکیش جگە لە قەزای مەرکەزی دهۆك سێ قەزای تری تیایە کە ئەمانەیە:- ١) قەزای زاخۆ. ٢) قەزای ئامێدی. ٣) قەزای سمێل.

---

* چاوپێکەوتن لەگەل بەرێزان حامد حاجی خالید، مامە سەعە ، بەختیار قرگەیی

یه‌كه‌م: قه‌زاكانی ناوه‌ندی دهۆكیش ئه‌م ناحیانه‌ی هه‌یه:

١ – ناحیه‌ی زاوێته.   ٢ – ناحیه‌ی دۆسكی.

دووه‌م: قه‌زای زاخۆیش ناحیه‌كانی:

١- سندی   ٢- باتوفه   ٣- ڕزگاری كه ئیبراهیم خلیلی تیایه

٤- ده‌ركار عجم   ٥- شرانش.

سێیه‌م: قه‌زای ئامێدیش ناحیه‌كانی بریتی یه له:

١- نێروڕێكان ٢- سرسنگ ٣- كانی ماسی

چواره‌م: قه‌زای سمێلْ ناحیه‌كانی ئه‌مانه‌یه:

١- فایده   ٢ –ئاسیهێ

له‌ڕووی ئاینیه‌وه: زۆربه‌ی ئیسلامی سونین دوای ئه‌وانیش ئێزیدی‌و ئاینی مه‌سیحیش هه‌یه، له‌م سنوره‌دا سیاسه‌ته ڕه‌گه‌زپه‌رستیه‌كانی ده‌سه‌ڵاتدارانی عێراق به‌گشتی‌و به‌تایبه‌ت سه‌رده‌می ڕژێمی به‌عسی صه‌دام زۆر له‌سنوره‌كانی تری كوردستان سه‌خت تر بوو، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زۆرترین به‌شی سنوری كوردنشینه‌كان كه‌وتبوه‌به‌ر پارێزگای موسلْ، له‌به‌ر ئه‌وه هه‌ر هه‌موو به‌شه‌كانی سیاسه‌تی ڕژێم له: ده‌ركردن‌و ڕاگواستن‌و به‌عه‌ره‌ب كردن‌و به به‌عسی كردنی به‌رده‌وام بوو به‌تایبه‌ت ده‌ركردن‌و به‌عه‌ره‌ب كردنی شوێنه‌كانیان، جگه له سالآنی ١٩٦٣ به‌دواوه، له‌دوای هه‌ره‌سی شۆڕشی پێشوو، به‌ته‌واوی له‌سه‌ره‌تای هاوینی سالْی ١٩٧٦وه به‌زه‌قی ده‌ستی پیْكرد، له‌پێش هه‌موو شوێنه‌كانه‌وه سنوره‌كانی سه‌ر به‌پارێزگای موسلْ، كه هه‌موو دێكانی (ده‌شتی سلێڤانی) كه له‌درێژه‌ی ڕۆژهه‌ڵاتی دیجله‌و ڕۆژئاوای سنوری دهۆكه، نزیكه‌ی (١٠٠) سه‌د دیْ به‌ناحیه‌ی ئاسیهیْ‌و به‌شێكی قه‌زای سمێلْ، كه هه‌ر هه‌موو دێكانیان ته‌خت كردن‌و خه‌ڵكه‌كانیان په‌رده‌وازه‌و ده‌ربه‌ده‌ر كردن، له شوێن و زه‌وی‌و زاره‌كانیشیان عه‌ره‌بیان بۆ هێنان، ئه‌م كۆمه‌ڵگایانه‌شیان بۆ دروست كردن: باوردیْ، باتێل، مه‌روانه، كێلْكی یه‌ك، كێلْكی دوو، باجدیْ، فیشخابور، له‌و گوندانه‌ی كه تێكیان دا، هه‌ر له‌دیْ‌ی كاشیوه هه‌تا دێكانی بناری شاخی بێخێر له‌وانه: قادیا، په‌راڵ، خه‌ربه‌نور، مێرگه‌سوور، پیْ بزنیْ، فیشخابور، دێره‌بوون، هه‌ڤریسكیْ، به‌غلوجه‌ی، باوه‌ردیْ، خراب دێم، چه‌نده‌ها دێهاتی دیكه، ئه‌مانه خه‌ڵكه‌كه‌یان به‌تایبه‌ت كورده ئیسلامه سونیه‌كانیان برد به‌ره‌و ناحیه‌ی ڕشیدیه‌ی نزیك موصلْ وه ئه‌و كورده ئێزیدیانه‌ی كه له‌سنوری ده‌شتی سلێڤانی بوون‌و سنوریان له‌نێوان عێراق‌و توركیاو سوریاوه بوو ڕاگوێزران بۆ سنوری ئێزیدیه‌نشینه‌كانی فایده، ئه‌و ناوچه‌ی به‌سه‌ریاندا دابه‌شیان كردن هه‌ر گونده (٤ – ٥) ماڵیان به‌ركه‌وت،

ئەمانە بەگشتی بێگوێدانە سەرچاوەی ژیانیان، بێبەری کردنیان لەزەوی و شوێنی باوو باپیرانیــان، لەهــەمان کاتــدا هێنــانی عــەرەبو نیــشتەجێ کردنیــان لەشــوێنو ســەر زەویەکانیان، دروست کردنی خانوو بۆیان بەشێوەی کۆمەڵگاو دژی ئێزیدیەکان زیاتر لە ١٢ گوند بوون.

ڕاگواستن

ئەم سیاسەتە ڕەگەزپەرستیەی ڕژێم لەم سنورەدا لە هاوینی ساڵی (١٩٨٧)وە هەروەکو بەشەکانی تر لەنزیکی مانگی ١٩٧٨/٨ بەتەواوی دەستی پێکرد، بەتێکدانو ڕاگواستنی هەموو گوندنشینەکانی سنوری عێراق تورکیا بە درێژایی دێکانی سنوری قەزاکانی ئامێدیێ، زاخۆ سەر بەعەشیرەتەکانی:- سندی، گولی، بەرواری، ڕێکانی، نێروەیی، دۆسکی ژووری وە سەر بەناحیەکانی: شرانش، باتوفە، کانی ماسی، نێروەو، ڕێکان، بۆ دێکانی سنوری قەزای ئامێدیێ ئەم کۆمەڵگا زۆرەملێیانەیان (مجمع) بۆ دروست کرا: شیلادزێ، دێرەلوك، کانێ، بێگوڤە، قەدشێ، وە بۆ دێکانی سنوری زاخۆ: بێگوڤە، باتوفێ، بێرسڤێ، هیزاوا، دەرکاری عەجەم، تلکبر.. ئەم دوو دەستە کەمەڵگا زۆرەملێیانە لەسەرووی دهۆکەوە بوون، هەروەها دەستەیە کۆمەڵگەی زۆرەملێ بۆ دێهاتە سنوریەکان لەسنوری قەزای مەرکەزی دهۆك دروست کران کە ئەمانەبوون:- { باگیرات - کۆڕی گاڤان }، ئەمانە لەعەشیرەتی ڕێکانیو لە ساڵی ١٩٨٢ ی شەڕی عێراق ئێرانیشدا خەڵکانی باڵەکایەتیان بۆ بردن، هەروەها لە کۆمەڵگای باگیرات دا عەشیرەتی نێروەیی و ڕێکانی تیابوو، هاوینی ساڵی ١٩٨٢ و دیاریکردنی هێڵی سوور (خط الأحمر) لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە، دوای ئەوی ڕژێمی بەعس زۆر لەدێهاتو سنورە کوردنشینەکانی تێکدا، هەر لەسنورەکانی سەر بە پارێزگای موسڵو دواییش دێهاتە سنوریەکانی سەر بەپارێزگای دهۆك لەنزیك سنوری عێراق تورکیاوە، کوردەکانی دەربەدەر کردنو خستنیە کۆمەڵگا زۆرەملێکان، بێ سەرچاوەی ژیانیان، لەم کاتەدا کۆمەڵێ دێهاتو شوێن مانەوە لەسنوری ئازادکراوی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا، شوێنی سەخت بوون، دەسەڵاتی پێشمەرگە لە زیادبووندا بوونو شەڕی عێراق ئێرانیش گەرم بوو، ڕژێمیش بەمەبەستی بەردەوامیو تەواوکردنی بەرنامەی سیاسەتەکەی ئاگاداری هەموو خەڵکی ئەو دێیانەی کرد لەڕێی پیاوەکانی خۆیان، کە هەر کەس لەو گوندانە بمێننەوە لەسەر ئێران حساب ئەکرێنو ئەوانیش بێنە کۆمەڵگاکانی ژێر دەسەڵاتی ڕژێم ئەوە بەهاونیشتیمانی عێراقی دائەنرێتو بۆ ترساندنیان هێڵی سووری داناو بەدیاریکردنی نێوان ئەم دوو سنورەو بڕیاری ئەوەدرا لەلایەن ڕژێمەوە هەرکەس لەو سنورەدا بگیرێت بەتاوانبارو بێگانە دائەنرێتو سزای تایبەتی هەیە، زۆریش لەخەڵکانی هەژاری کوردی ئەم دێیانە بوونە قوربانیو تیاچوون بەدەست ڕژێمو پیاوەکانی لەوکاتەدا، لەهەمان کاتدا ئاگاداریان کردن هەردێو شوێنو کەسێك بکەوێتە بەر شاڵاوو هێرشەکان درێغی لێ ناکرێتو بێ بەزەییانە ڕەفتاریان لەگەڵ

ئەکرێت.. دوای ئەم ئاگاداریو ترساندنو بڕیارانەی ڕژێم بۆ خەڵکەکانی ژێردەسەلاتی پێشمەرگە، ئینجا ڕژێم دەستی کرد بەهێرش کردن، ڕۆژانەو بگەیشتایە بەهەر دێیەک ڕاستەوخۆ ئەیسوتاندو تەختی ئەکردن، خەڵکەکەیشی سەرگەردانو پەرتەوازە ئەبوون، بەلام بەزۆری بەرەو شوێنە ئازادکراوەکان ئەڕۆیشتن، لەدەسەلاتی ڕژێم هەڵئەهاتن، ئەمانە پێش هێرشی ئەنفالەکانی ڕژێم.

بەردەوامی هێرشی ڕژێم بەناوی (ئەنفالی ٨) بۆ سنووری بادینان

لەم ماوەیەدا ڕژێم بەهێزێکی ئامادەکراوو پێویستی لەوجۆرە چەکانیەوە، بەمەبەستی تێکدانو وێرانکردنی تەواوی هەموو ئەو گوندانەی ماوبووەتەوە، لەژێر دەسەلاتی پێشمەرگەدان بوون. بۆ سەرخستنی سیاسەتی ڕاگواستنی بۆ ماوەی نزیکەی مانگێك هێرشی کردە سەر هەموو دێهاتو شوێنەکانی ئەم دەڤەرە، لەو ماوەیەدا هەموو دێکانی تێکداو وێرانی کردنو خەڵکەکەشی ئاوارەو دەربەدەرکردن، دوای کوشتنو بڕینو ئەوی بەردەستی کەوت ئەنفالی کردن، کە بەزۆری گەنجەکان، ئەوانەی کە دەرچوونو ڕزگاربوون بە ژنو منداڵەوە لەبەردەم هێرشەکەدا بەو ژیانە سەختەو ڕێگا شاخو هەڵەتەدا ئاوارەی سنوری دیاربەکرو سلوپیابوون، بەشێوەی پەناهەندەیی، هەندێکیان خستنە ئۆردوگاوەو زۆریشیان بلاوەیان کرد بەو دێهاتە سنوریانەی تورکیا، بەهۆی خزمایەتیو دۆستایەتیو ئاسیاوی نزیکیانەوە لەیەکتر جێیان بوەوە، بەو ژیانەی مەگەر هەر کورد تواناى قبوڵکردنی بکات، ئەویش بەناچاریو لەژیانی ژێر دەسەلاتی ڕژێمەکەی خۆیان بەباشتر ئەزانن، ئەمانە ئەو خەڵکانەیش کە لەگوندەکان کەوتنە بەردەست شالاوو هێرشی ڕژێمو چەکدارەکانیان، کەزیاتر لەگوندەکانی بەری گاراو زێوەی دۆسکی، ئەمانە کە گرتنیان بە زیلو ئیڤای عەسکەری بردنیان بۆ(قەلای نزارکی) نزیك دهۆكو لێرەدا کردنیان بەدوو بەشەوە: بەشێکیان بۆ حمدانیەی لای موسڵ کەتا ئێستا بێسەرو شوێننو چارەنووسی نادیاری ئەنفالیان هەیە، بەشێکی کەیان بەرەو ئۆردوگای (بحرکە)ی لای هەولێر، ئەو گەنجانەی کە جیایان کردەوەو ئەنفالیان کردن مەزەندە ئەکرێت بە (٥) پێنج هەزار کوردی گەنجی تازە پێگەیشتوو، لەهەمان کاتداو لەم هێرشەی ئەنفالی شوم بۆ سەر ئەم دەڤەرەو لەسنوری ناوچەی (مانگێشك)ی ناحیەی (دۆسکی)و لەگوندی (کورێمە) (٣٧) سیو حەوت کەس لەو دێیەدا بەتەنیا گوللەباران کران، تەنیا یەکێکیان کە لەناو تەرمەکاندا مابوەوە نەمرد بەناوی (قهار کرێمەیی).

چەکی کیمیاوی و بەکارهێنانی لەم دەڤەرەدا

دەسەڵاتدارێتی ڕژێم لەهەموو پەلامارو شاڵاوو هێرشەکانیدا بەگشتیو لەم هێرشی بەناو (ئەنفال)ی دا بەتایبەتی هیچ درێغی نەئەکرد، لە بەکارهێنانی هەموو جۆرە چەکەکانی بۆ کوشتو بڕو قاتو قڕکردنی کوردی هەژار، تێکدانو وێرانکردنی دێو خانو ماڵو شوێنو ڕەزو باخو کشتوکاڵ، هەتا ئاژەڵو باڵندەو زیندەوەرە ماڵییەکانیان، بەتایبەت لەم هێرشانەی ئەنفالەکانیان هەمیشە وەکو بەرنامەیەکی داڕێژراویان ڕۆژی پێش دەست پێکردنی هێرشەکانیان بەچەکی کیمیاوی لەو سنورو دێیانەیان ئەدا بەتۆپو ڕاجیمەی کیمیاویو بەفڕۆکەی سوخۆیو مێك، لەم سنورەشداو لەکات ژمێر ٦ر٣٠ ی بەرەبەیانی ١٩٨٨/٨/٢٤ بە شەش فڕۆکە کەوتنە گیانی ئەم دێیانە بەکیمیاوی کە بەم جۆرە بوو:-

١- لەسنوری (دهۆك) لەناوچەی (دەرگەلا شێخا) کە دێکانی: (برجینی، زیناڤا، زڕهەوە)، لەدێی برجینی ٢ شەهیدو چەند بریندارێك بوون، وە هەرچی زیندەوەری دێکەیە لەباڵندە هەتا چۆلەکەو کەروێشكو سەگو پشیلەی تیابووە کوشتنی، خەڵکەکەشی بەزۆری پێشتر دەرچووبوون..

٢- لەسنوری زاخۆ: لە دێکانی: برکەڤی خواروو، برکەڤی سەروو، تونێکا. لێرەدا بەس لەدێی (تونێکا) (١٤) شەهیدو چەند بریندارێك کە زۆربەیان پێشمەرگە بوون.

٣- لەسنوری ئامێدی: لەدێکانی: یەك ماڵە، خرابە، دۆڵی زێوە، کە بنکەی هەموو حزبەکانی تیا بوو: یەکێتی، پارتی، سۆشیالست، حزبی شیوعی.

٤- لە سنوری شێخان: لەناوچەی ئاڤۆکی (چیای گارە) بەلوتە، گوێزێ، یەك ماڵە، شێرانە، لە ئاڤۆکی یەك شەهید هەبوو.

لەدوای تەواوکردنی هێرشی ئەنفالو بەکارهێنانی هەموو چەکەکانی هەتا چەکی کۆکوژو قەدەغەکراوی کیمیاویشی تیا بەکارهێنا، سەرجەم گوندەکان کاولو وێرانکران، بەرەزو باخەکانیانەوە، خەڵکەکەیش دەربەدەرکران هەر بەشە بەلای ئاوارەیی تورکیاو بەلای مجەمەعەکانی ژێردەسەڵاتی ڕژێم، ئینجا ڕژێم زۆر لەدێ و کۆمەڵگاکانی ساڵانی پێشوتری ژێردەسەڵاتی خۆی جارێکی تر تێکداو تەنیا لەسنوری هەموو بادینان‌دا ئەم شارو شارۆچکەو هەندێ گوندی ناو کۆمەڵگا زۆرەملێکانو هەندێ لەکۆمەڵگا زۆرەملێکانی بەئارەزووی خۆی هێشتەوە، کە بەتەواویو بەعەقڵی خۆی لە بارترن بۆ

دەست بەسەراگرتنیان، بۆ قۆناغەکانی تری ڕاگواستن، ئەم دێو کۆمەڵگایانەیش ئەمانە بوون :-

١- جگە لەناوەندی شاری دهۆك ئەم دێو کۆمەڵگا زۆرەملێیانەی سنوری دهۆك مابونەوە: باگیراتیە ڕۆژ، باگیراتی نزارکۆمەڵگای باگیرات، کۆمەڵگای کۆڕی گاڤاو گوندەکەی ناحیەی زاویتە (ڕویکی)، گوندی حوجاڤا، نزارکێ، ماڵتا سەرو، ماڵتا خواروو، گێڤەرکێ، شندوخە، دێی کەڤلەسن..

٢- لەسنوری قەزای سمێلێ جگە لەمەرکەزی قەزاکە: کۆمەڵگای مەرونە، خانکێ، مسیرکێ، کۆمەڵگای شاریا، فایدە + شێخانیش مابونەوە سەر بەئیدارەی موسڵ بوون.

٣- لە سنوری قەزای ئامێدیش: کۆمەڵگای شیلا دزێ، دێرەلوك، کانێ، ئامێدی، کۆمەڵگای قدش و دێکەی، سەرسنگ، بادەرەش، سوارەتوکە، ئەمانە بەگشتی لە سەرجادەو خەتی سەرەکی هاتووچۆ بوون..

٤- لەسنوری قەزای زاخۆ: بێکۆڤە، باتوفەو ئوردوگاکەی، بێرسڤێ، هیزاوا، دەرکار عجەو کۆمەڵگاکەی، تلکێڤر، کەئێستا وەکو گەڕەکێکە لە زاخۆ، لە سنورە ئەنفال کراوەکەیشدا کە پێشتر لەژێر دەسەلاتی پێشمەرگەدا بوو، دوای تەواوکردنی کردار (عملیە) ی ئەنفال و ئەنجامدانی.

مەبەستی سەرەکی ڕژێمی بەعس کە وێران و تێکدانی گوندەکانی کوردو دەربەدەر کردنیان بوو، لەشوێن و جێگای باوو باپیرانیان و سوتاندن و کاولکردنی دارو ڕەزو باخەکانیان، ئینجا هێزی پێشمەرگە بەگشتی سنورەکەیان چۆڵ کرد بەهەموو حزبەکانەوە، دوای ئەو بەرگریەی کە لەتوانایدا بوو، زیانی چەندەها شەهیدو بریندار، سەر لێشێواوی و دابڕان لە ژن و منداڵ و کەسوکاری گوندنشینە هاوسەنگەرەکانیان، دروستبوونی ئەو تراژدیایەی کە لەهەموو سنورەکانی ژێردەسەلاتی پێشمەرگەدا ڕژێم بەناوی ئەنفالی بەدناوو، بە بەکار هێنانی هەموو چەکەکان بەچەکی کیمیاویشەوە، ئەم کردارە نامرۆڤانە مەگەر هەر بەسەر نەتەوەی کوردی بێ پشت و پەناو بێسنورو بێناوو نیشان هاتبێت، بەدەستی ڕژێمێکی وەکو بەعسی صدامیش ئەنجام درابێت تەنیا ئەو کەسانەی کە لەناو ئەو بازنە دۆزەخیەدا بوون ئەزانن چۆن ڕوویداوە، هێزەکانی پێشمەرگە کە بەزۆری بەرەو سنوری ئێران کشانەوە، زۆر بەکەمی بۆ ناو تورکیا ڕۆیشتن، لەناو هێزەکانی پێشمەرگەدا چەند دەستەیەکی پێشمەرگەی (ی.ن.ك) کە ژمارەیان (١٤) پێشمەرگە ئەبوو، ئەمانە هەتا (١٩٨٩/١/٦) لەو دەڤەرە مانەوە، لەدوای ئەوکاتە بەرەو سنوری سۆران هاتن، بوون بەسێ بەشەوە: بەشێکیان کە بریتی بوون لە: کاك عبدالقادر

محمد باجلوری و پ.م بدل محمد صالح کە ئەوکاتە فەرماندەی کەرت بوو، یوسف محمود دەروێش فەرماندەی دەستەبوو گەیشتنە ژاراوەی قەلادزێ، کە بەرەو سنوری ئێران دەرچن، لە ١٩٨٩/١/١٦ کەوتنە بەردەستی رژێم و دەستگیرکران هەتا سالی (١٩٩٥/٥/٨) لە زیندانی ئەبوغرێب بوون، دوایی ئازادکران بە بەرنامەیەکی تایبەتی ئەوکاتە، بەش و دەستەی دووەمیان: کە بریتی بوون لە کاک سەلام کاک سەعید، کاک د. سعید، کاک د. شوان، ئەمانە خۆشبەختانە گەیشتنە زەلێ و سنوری پێشمەرگەو رزگاریان بوو، بەشی سێیەمیش کە بریتی بوون لە: کاک احمد عبدالله محمد، کاک گەردی ئیدریس، کاک دلشاد ادریس، کاک خلیل هەریری، کاک سەلیم عەلی، کاک محمد صالح، کاک محمد سعید، ئەمانە لەسنوری بادینان نەیان توانیبوو دەربچن، هەتا ماوەیەك هەر لەو دەڤەرەدا مابوونەوە، دوایی بەناچاری خۆیان خستبوە ناو کۆمەلگا زۆرەملێکانی ژێر دەسەلاتی رژێم و ناو شارەکان..

بەم هێرشانەی بەناو ئەنفال رژێمی بەعس کارەساتێکی گەورەی بەسەر گەلی کوردا هێناو زیانێکی خراپیشی لەرووی پێشمەرگایەتیەوە بەهێزی پێشمەرگەی گەیاند بەگشتیی بەتایبەتی لەدەستدانی چەندەها پێشمەرگەو کادرو فەرماندەی بەتوانا، لەوانە شەهیدان: (هیوا بارۆیی، فەرهاد گۆشانی، مەلا سەعیدو ئاواتی برای و رەووفە سوور، ئارامە بچکۆل، هەمزە کاکە حمە کانی پانکەیی، بکر ملا فرج، سیروان بێسانسووری، ئەنوەرو کەمال عەربەتی، بەختیار زەرایەنی، هاورێ جەوهەر، شێخ حسین فقێرە، حمە سعید امام قادر، حاکم هاوار گەرمیانی و دوو هاورێی وە دەیانی دیکەش).[*]

[*] چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێزان: عبدالقادر باجلوری، بەدەل بادینی.

هێرشی ڕژێم بەناوی ئەنفالی دەستگیر کردنی کادری ڕێکخراوەکانی ناو شارەکانی کوردستان

کاتێك ڕژێمی عێراق بەچەند هێرشێکی سەختی بەناوی ئەنفال زۆرترین هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستان و بنکەو بارەگاکانی وەدەرنا، لەهەموو شوێنەکانی کوردستان، بۆ ئەودیوی سنوری ئێران، جگە لەچەند دەستەیەك پێشمەرگە بەناوی پارتی زانەکان، هەر دەستەو ڕەتلێك بەجۆرێك لەسنورەکانی تایبەتی کوردستاندا دابەش بووبوون، ئەم کردارە ماوەی زیاتر لە سالێکی پێچوو بوو، ڕژێم زانیاری تەواوی هەبوو لەبوون و جموجۆلی ئەو دەستە پێشمەرگە پارتیزانانە لەسنورە جیاجیاکانی کوردستانداو بوونی بنەمای ڕێکخستنی نهێنی لەناو شارو شارۆچکەو کۆمەڵگا زۆرەملێکانداو مەترسی تەواوی ڕژێم و دەزگاکانی بەدروست بوونی پەیوەندیو هاوکاری لەنێوان ڕێکخستنە نهێنیەکانی ناوشارو پێشمەرگە پارتیزانەکان و بەمەبەستی بڕینی پەیوەندیان و بەرهەڵستی گەشەکردنیان لەپێناوی ئەوەی بەئاسانی دوا بەرنامەی ڕاگواستن و پاکتاوکردنە ڕەگەزیەکەی دژی گەلی کورد بەئەنجام بگەیەنێت، لەناوەڕاستی مانگەکانی سالی ١٩٨٩وە کەوتە دانانی نەخشەو کۆکردنەوەی زانیاریو چاودێری کەسانی دیارو کوردپەروەر کە گومانی دەزگا داپلۆسێنەرەکانیانی لەسەربوو، بەهۆی هەلوێستی مەردانەو مل کەچ نەکردنیان بۆ فەرمان و بەرنامەکانی ڕژێم و لە مانگەکانی ١٩٨٩/٩،١٠ دەزگاکانی ئەمنی سلێمانی هەلمەتی دەستگیرکردن و زیندانی کۆمەلێك کادری ڕێکخستنی ناو شاری سلێمانی دەست پێکرد لەو کادرانەیش:

١- مامۆستا احمد محمد وەتمان ناسراو بە مامۆستا احمدی صەناعە.
٢- ابوبکر محمد صالح کەریم ناسراو بە بەکری دارتاش.
٣- کامل صابر محمد ناسراو بە کاملی خەیات.
٤- مەجید سەلیم.

لە سالانی ١٩٨٧ ئەم ڕێکخستنانە گیران و تەنیا ئەمانە (١٥) پانزە سال حوکمیان تەواو کرد:

١- اسفندیار محمد مەجید
٢- ڕێبوار عمر
٣- کامەران عبدالله

٤- نزار جەلال

٥- برهان

لە مانگی ٢٠٠٢/٧ بەربوون، لە ڕۆژی (٢٢ /١/١٩٩٠) لە کاتێکدا شەهید عبدالجبار حاجی ڕەشید مەلا ئیبراهیم و کاك عبدالعزیز عمر بەکاری ڕێکخستن بەرەو بەغدا ئەڕۆیشتن، بەسەیارەی خۆیانەوە، لەچەند ڕۆژو کاتی پێشودا لەژێر چاودێری ئەمنەکانی سلێمانیدا بوون، کاتێك ئەگەنە نێوان ڕێگای تاسلوجەو ئەڵلایی ڕێی سلێمانی و بازیان، لەلایەن مەفرەزەی تایبەتی ئەمنی سلێمانیەوە کە پێشتر بۆیان دانابوون بەخۆیان و سەیارەیانەوە دەستگیر ئەکرێن، ڕاستەوخۆ ئەخرێنە زیندانی دەزگای ئەمنی گشتی و ژووری تایبەتی ئەمنی سلێمانی، دوای ئەوەی کۆمەڵێك بەڵگەیان لەسەر ماڵ ئەکەن، ئەمانە بەگشتی دوای ئازارو ئەشکەنجەیەکی زۆر دڕندانەو بێ وێنە ب دەستی ئەمنەکانی سلێمانی، بەجۆرەها ئامێری ئەشکەنجەدان و سوکایەتی کردن، لەناو لێکۆڵینەوەیەکی سەرپێییدا، لە دادگای بەناو سەورە بەچەند جۆرێك حوکمیان بەسەرا سەپاندن بەپێی نوسرراوی ژمارە (٥٩٧٧) لە ١٠/٢٢ لە بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی سلێمانی عدد/ ش ت (٢٠٤٦٩) لە ١٩/١٠/١٩٩٠ ی ٣/ ربیع الاول/ ١٤١٢ ھ وە بەپێی مادەی (١٥٦) ق ٠ع و مصادرەی اموالی منقولە وغیر المنقولە جگە لە نووسراوی تایبەت بۆ هەموو ئیدارە پەیوەست بە اموال و ئیشەکانیانەوە، فەرمانی حوکم دانەکەشیان بەم جۆرە بوو:

١- حوکمی لەسێدارەدان بە هەڵواسین هەتا مردن بۆ هەریەکە لەم زیندانیانە :

١- شەهید عبدالجبار حاجی ڕەشید مەلا ئیبراهیم بەرپرسی یەکەمی ڕێکخستنەکانی ناوشار.

٢- شەهید مامۆستا احمدی صەناعە.

٣- شەهید بەکری دارتاش.

٤- شەهید محمد ڕەحیم ناسراو بە هاوڕێ شەماڵ.

٥- شەهید عەتا حاجی احمد.

٢- حوکمی ئەم زیندانیانە بەحوکمی هەتا هەتایی بە پێی ماددەی (١٧٥ر٢) و دەست بەسەراگرتنی سامانیان :

١- عەزیز مەلا عومەر

٢- مامۆستا احمد صالح

٣- مامۆستا محمد مەلا حسێن

٤- مامۆستا شێخ محمدە سوور

٥- شێخ عەبدول

٦- سالار محمد سەعید

٧- مامۆستا عوسمان شێخ عەبدول

٨- کامل صابر

٩- مامۆستا عەزیز محمد

١٠- سامان مەولود

١١- شەهید ڕزگار محمد عبدالله

١٢- مام عەلی صالح بەکرەجۆ

١٣- عەلی محمد شاسوار

١٤- اردەڵان عمر عەلی

٣- حـوکمی زینـدانی بـەماوەی (١٠) دە سـاڵ بەسـەر ئـەم زیندانیانـەدا بەدەستبەسـەراگرتنی سامانیان؛

ز	ناوی زیندانی		ز	ناوی زیندانی
١	حەمە تاهیر محمود شێخ محمد		٦	محمد زاهیر محمد تۆفیق
٢	کارزان أسماعیل		٧	محسین مەلا حەمە ئەمین
٣	بەختیار عمر أولی		٨	محمد ڕەسول سەعدی
٤	تالیب عبدالله سەعید		٩	فەرەیدون دارتاش
٥	أحمد محمد قادر			

٤- ئەمری بەردانی هەریەکە لەم زیندانیانە:-

١- کامەران عەزیز

٢- مامۆستا جەمال عەزیز

وە لەڕێکخستنەکانی پارێزگـای هـەولێر و لـە (١٩٨٩/١٠/٢٠) ئەمانـە دەسـتگیرو زیندانی کران :-

١- ڕەسول سەعدی ڕەسول ناسراو بە کاك زیاد

٢- نصرالدین أسماعیل ناسراو بە (سەرکەوت) حوکمی هەتا هەتایی.

٣- مام شەوکەت

٤- شەهید محمدحسێن

٥- فه‌یصه‌ل محمد حسێن

٦- كاكه زیاد عمر ته‌ها له ١٩٨٩/١٠/٢٤ ده‌ستگیرو زیندانی كرا به هه‌تاهه‌تایی

٧- عوسمانه سوور دزه‌یی له ٩/١٠

٨- د. مه‌جید حه‌مه ئه‌مین به هه‌تاهه‌تایی

٩- مسته‌فا سه‌یدقادر

١٠- نصرالله حوكمی له سێداره‌دان

١١- محمد هه‌مزه رائد ته‌یار به هه‌تاهه‌تایی

١٢- محمد سه‌رسپی

١٣- سه‌رتیپ یه‌حیا مسته‌فا

١٤- پێشمه‌رگه بهرام عبدالله مولود خۆریتانی، له‌سالی ١٩٨٩ دوای ئه‌وه‌ی به لێبوردنی گشتی هاته‌وه گیراو به‌هه‌تا هه‌تایی حوكم درا، خاوه‌ن ١٨ شه‌هید بوون.

ئه‌مانه‌ی سه‌ره‌وه به‌گشتی له ١٩٩١/١٢/٢١ به گۆڕینه‌وه‌ی ئه‌فسه‌ره‌كان گیراوی راپه‌ڕینی كوردستان ئازادكران، گه‌ڕانه‌وه كوردستانی ئازادكراو، وه له سالی ١٩٨٦ كۆمه‌ڵێك گیران له‌هه‌ولێرو له ١٩٨٨ به‌ربوون به‌لێبوردن، كه ئه‌مانه بوون:

١- محسن ابراهیم

٢- نوری محامی

٣- خه‌سره‌و عوسمان

٤- قاسم ابو زید

٥- سعدی عه‌لی

٦- حه‌مه شێخه شه‌لی

٧- مامۆستا محمد مه‌نگوری

وه له‌سنوری رانیه ئه‌مانه‌گیران هه‌روه‌ها له‌قه‌لادزێ ((١ - عبدالله سه‌ید قادر ٢- پیرۆت ٣- قادر رانیه‌یی ٤- علی وجه‌نگی دووبرا بوون)). وه له‌ڕۆژی (١٩٩٠/١/٢٤) و به به‌رنامه‌یه‌كی دارێژراوو دوای ده‌ستنیشان كردنی كۆمه‌ڵێك كادری رێكخستن له‌شوێنی ئیش و ئیداره‌و ماڵیان له‌لایه‌ن پیاوه‌كانی ده‌زگای ئه‌منی سلێمانیه‌وه، ده‌ست ئه‌كه‌ن به‌گرتن و زیندانی كردنیان ئه‌و كادرانه‌یش بریتی بوون له:-

١- محمد ره‌حیم حسن پێنجوێنی له‌كۆمه‌ڵگای زۆره‌ملێی نه‌سری قه‌ره‌گۆل شاره‌زوور.

٢- احمد محمد صالح (مامۆستا احمد) دانیشتوی ناوشاری سلێمانی.

٣- محمد مەلا حسێن مامۆستا محمد دانیشتوی ناوشاری سلێمانی.

٤- محمد عبدالکریم کاکە حەمە ناسراو بەمامۆستا شێخ محمدەسوور سۆڵەیی (مدرس).

٥- عبدالرحمن قادر غەفور ناسراو بە شێخ عەبدول

٦- سالار محمد سەعید

٧- عوسمان عەبدول معروف ناسراو بەشێخ عوسمان شێخ عەبدول

٨- عەزیز محمد احمد ناسراو بەمامۆستا شێخ عەزیز

٩- سامان مەولود غەریب

١٠- ڕزگار محمد عبدالله

١١- علی محمد شاسوار

١٢- علی صالح سلێمان (مام عەلی) سلێمانی - بەکرەجۆ

١٣- ئەردەڵان عمر عەلی ئەمین

١٤- حەمە تاهیر محمود شێخ محمد

١٥- کارزان اسماعیل احمد

١٦- بەختیار عمر اولی

١٧- تالب عبدالله سعید (تالب مۆریاسی)

١٨- احمد حمد قادر حەمە ڕەش

١٩- محمد زاهیر محمد تۆفیق

٢٠- محسن حەمە ئەمین حەمە عەلی (محسن مەلا حەمە ئەمین هەڵەبجەیی) دووەم جاری بوو.

٢١- محمد ڕەسول سعدی

٢٢- فەرەیدون سەعید جەعفەر (مامۆستا فەرەیدونی دارتاش (هونەرمەندان)

٢٣- عەتا احمد محمد (عەتای حاجی احمد ئیشی زەنگەرو دانیشتوی گەڕەکی خەبات)

٢٤- احمد محمد قادر حاجی احمد باوکی شەهید عەتا..

٢٥- جەمال عەزیز ئەمین مامۆستا جمال (مدرس)

٢٦- احمد عەلی حەمە ئەمین مامۆستا احمد عەلی

٢٧- کامەران عەزیز کامەرانی مەلا عەزیزی صحاف

٢٨- ناميق اسماعيل كانی سپیکەیی ماوەی چەند پێش ئەمانە گیرابوو

٢٩ تەحسین قادر بەرزنجی دوای ئەمان گیراو لە راپەرینەکەدا لە ئەمنە سورەکە رزگارکرا.

وە لەهەمان ئەو ساڵەی هێرشی ئەنفالی رژێمی بەعس بۆ سەر کادرو رێکخستنەکانی ناو شارو شارۆچکەکانی کوردستان بەگشتیو لەرۆژی (٢٠/١٠/١٩٨٩) ئەم کادرو رێکخستنانەی خوارەوە لەناو شاری هەولێر دەستگیرو زیندانی کران کە بریتی بوون لە:-

١- نصرالدين اسماعيل ناسراو بە (سەرکەوت)

٢- مام شەوکەت

٣- شەهید محمد حسێن

٤- فیصل محمد حسێن

٥- کاکە زیاد عمر تەها لە رۆژی ٢٤/١٠/١٩٨٩، ئەوکاتە بەرپرسی رێکخستنەکان بوو ئەمانە بەگشتی حوکمی موئەبەد بوون کە بریتی بوو لەحوکمی ٢٠ ساڵ و ٦ مانگ وە لە رۆژانی مانگی ١٠/١٩٩٠ ئەم کادرانە دەستگیرکران :-

١- مستەفا سەید قادر بەناوێکی جیاوازەوە گیرا زۆر خۆڕاگرانە مایەوە جگە لە کاری رێکخستنەکان بەرپرسی دەستەکانی (سرك) بوو دوای بەرێز کاك ئەوشیروان مستەفا لەوکاتەدا (سرك) بە مانای: سوپای رزگاری کوردستان، دوای ئەنفالەکان لەناو رێکخستنە نهێنیەکانی ناوەوەی ژێردەسەڵاتی رژێمی عێراق لەئاستی زۆر تواناداا پێکهێنرا.

٢- عوسمان دزەیی (عوسمانە سوور)

٣- د. مەجید حەمە ئەمین جەمیل

ئەمانیش بەحوکمی موئەبەد حوکم دران هەتا رۆژی (٢١/١٢/١٩٩١) بەگۆڕینەوە بەربوون، هەر لەسنورەکانی شاری هەولێر چەند کەسێکی کە لە رێکخستنەکان دەستگیرکران ئەوانیش: حوکمی لەسێدارەدان دوایی کرا بەهەتا هەتایی.

١ – نصرالله

٢ – محسین هەمزە

٣ – محمد سەر سپی

٤ – سەرتیپ یەحیا مەسیفی

٥ – صباح مەسیحی هەرمۆتەیی

٦ – صادق هەولێری

٧- شەفیق ئیبراهیم ناسراو بە شەفیق چاوشین

وە لەشارۆچکەو سنورەکانی رانیەو قەڵادزە ئەم کادرو رێکخستنانە دەستگیرکرانو حوکمی هەتا هەتایی دران زۆربەیان کە بریتی بوون لە:-

١ – عبدالله سەید قادر برای کاك مستەفا سەید قادر قەڵادزەیی

٢ – پیرۆت

٣ – قادر ڕانیەیی

٤ – عەلی
٥ – جەنگی } دوو برا بوون

چەندەها زیندانی تر لە ڕێکخستنەکانی ئەم سنورە کە بەداخەوە ناویان نەزانرا وە هەر لەشاری هەولێر کۆمەڵێك لە ڕێکخستنەکان گیران لەلایەن دەزگای ئەمنی ڕژێمەوە لەساڵی ١٩٨٦و لەساڵی ١٩٨٨ بەربوون ئەوانیش ئەم کەسانە بوون:-

١ – محسن ئیبراهیم
٢ – نوری محامی

٣ – خەسرەو عوسمان
٤ – قاسم ئەبو زەید

٥ – سەعدی عەلی
٦ – حمد شێخە شەلی

٧ – مامۆستا محمد مەنگوری

وە لە ڕۆ ژی (١٩٨٩/٦/٨) لە ناو شار ی سلێمانی ئەم کادرانە گیران:-

١ – بەکر عبدالرحمن محمد (بەکری زەراعە)

٢ – کمال محمد سەعید (کمال قەرەداخی) لە ١٩٨٩/١٠

٣ – تارق غەفور، حوکمی هەتا هەتایی دران، بەڵام لە ساڵی ١٩٩٢ بە لێبوردن ئازادکران، لە ساڵی (١٩٨٩) پێشمەرگەیەك بەناوی (بەهرام عبدالله مولود) خوریتانی بەلێبوردن گەڕایەوە لای ڕژێم و خاوەنی نزیکەی (١٨) هەژدە شەهیدی بنەماڵەکەیان بوو، لەبەر ئەوە ڕژێم زیندانی کردو حوکمی هەتا هەتایی دا، هەتا (١٩٩١/١٢/٢١) لەدوای ڕاپەڕینەکەی کوردستان بەگۆڕینەوە ئازادکرا، وە لەشاری دهۆك ئەم کادرو ڕێکخستنانە لەنوری ژاراوەی قەڵادزێ دەستگیرو زیندانی کران، کە ئەمانەن:

١ – قادر باجلوری

٢ – بدل محمد صاڵح بادینی

٣ – یوسف

وە لە شاری کەرکوك ئەم ڕێکخستنانە دەستگیرو زیندانی کران

١ – مام تایەر
٢ – محمد مەلا حەسەن

٣ – لوقمان
٤ – حلمی

٥ – سالم
٦ – عبدالرزاق

هەروەها عاصی خانەقینی هەر لەو سەردەمەدا زیندانی كراوە، لە بەردەم شالاوی ڕژێم بۆ گرتن و زیندانی كردنی هاوڵاتیانی كورد لەناو شارو شارۆچكەكاندا بەتایبەت دوای هێرشەكانی ئەنفالەكان بۆ سەر هێزەكانی پێشمەرگە، وێرانكردنی دێهاتەكان و ڕاگواستنی دانیشتوانەكانیان، ڕاپێچ كردنیان بۆ ناو كۆمەڵگا زۆرەملێكان، بیانوو پێگرتنیان بەئارەزووی خۆیان، لەلایەن دەزگا سەركوت كەرەكانیانەوە، لە كاتێكدا هێزی پێشمەرگە دووركەوتبووەوەو مەترسیان بەوجۆرە نەمابوو، بۆیە پیاوەكانی دەزگا ئەمنیەكانی ڕژێم كەوتنە گیانی خەڵكی كوردی هەژار، لەڕۆژانی ساڵی ١٩٨٨ بەتایبەتی زۆیان گرت و زیندانیان كردن لەوانە:-

١- كەمال جەلال ئەمین ناسراو بە (شوانە) لەدایك بووی ١٩٦٤ سلێمانی.

٢- عوسمان حسن قادر ناسراو بە (نەبەز) لەدایك بووی١٩٦٦ سلێمانی.

٣- كەیوان ئەحمەد قادر ناسراو بە (كاروان) لەدایك بووی ١٩٦٩/٨/١ سلێمانی.

٤- عوسمان ئەحمەد صالح ناسراو بە (پیرە مەگرون) لەدایك بووی ١٩٦٦/٦/١ سلێمانی.

٥- ئاكۆ عەلی ڕەمەزان ناسراو بە (برزو) لەدایك بووی١٩٦٩/١/١٢ سلێمانی.

ئەم هەژارانە دوای ئەشكەنجەیەكی زۆر لەناو زینداندا، بێهیچ دادگایەكی یاسایی، لە ڕۆژی (١٩٨٩/٢/٤) لە یاریگا (ملعب)ی سلێمانی گوللەباران كران و گەیشتنە كاروانی شەهیدان، ئەمە بەشێك بوو لەو هەموو تاوانانەی ڕژێمی داگیركەری كوردستان ڕۆژانە ئەنجامی ئەدا، لەخەڵكی كورد لەهەموو ئاستە تەمەنەكاندا، بەتایبەت زۆر ڕقی لەگەنجەكان بوو، بۆ ئەوەی پاشەڕۆژ پێنەگەن بۆ گەلەكەیان، لەوانە تاوانی گوللەباران كردنی كۆمەڵێك گەنج لەبەردەم قوتابخانەی ڕۆشنبیری سلێمانی، كۆمەڵێك لەخولی گرتوخانەی سلێمانی لە مانگی١٩٨٧/١١ داو بە بەرچاوی دایك و باوك و خەڵكی كوردەوە، پیاوە خۆفرۆشەكانی كوردیش سەیریان ئەكردن و پشتگیری هەنگاوەكانی ڕژێمیان ئەكرد. *

* چاوپێكەوتن لەگەڵ بەڕێزان علی صالح بەكرەجۆ، شێخ محەمەدە سوور، شێخ عەزیز زیندانی، فەخرەدین هەورامی، عبدالقادر باجلوری، مەلا قادر، بەدەل بادینی.

بەرەو ژیانی ئاوارەیی خێزان و پێشمەرگە لەناو ئێران و هەندێ ڕەفتاری ڕژێمی عێراق

دوای ئەوەی هەموو هێزەکانی پێشمەرگەی (ی.ن.ک) لەشەڕی بەرگری ئەنفالی ٨ی ڕژێم بۆ سنورەکانی بناری قەندیل، لەدوای ئاوەڕاستی مانگی ٩/١٩٨٨ کشانەوە بۆ سنورەکانی ئێران، لەرێگاکانی شێخ عایش و تایتدۆی ناو قەندیلەوەو، ماوەیەك لەوەوپێش (م.س)ی (ی.ن.ك) ڕاگەیاندنی خۆی سەبارەت بەهێرشە ناڕەواکانی ئەنفال بلاوکردەوە لەڕادیۆی دەنگی کوردستانەوە، لەڕۆژی (١٩/٨/١٩٨٨)و هەر لەو ماوەیەشدا بەمانگێك شەڕی عێراق ئێران ڕاوەستا لە (٨/٨/١٩٨٨)دا، سەیر لەوەدابوو ڕژێم لەدوای ئەو هەموو تاوان و ماڵوێرانیەی بەسەر تێکڕای گەلی کوردی هێناو هیچی تیا نەهێشتەوە، لەسەرو ئەم کارەساتانەشدا هێشتا ڕژێم بڕیاری لێبوردنی بەبەیانێك لە ٦/٩/١٩٨٨ بەناوی لێبوردنی گشتی بۆ هاوڵاتیانی کورد دەرکرد، هەروەکو ئەوتریێ: هەتا خاوەن ماڵ دزی گرت، دز خاوەن ماڵی گرت. ئەویش با هەموو ڕۆڵەیەکی کورد بزانێت ئەوە ڕەفتاری هەموو گەل و نەتەوەو دەسەڵاتە چەوسێنەرەکانە بۆ گەل و نەتەوە ژێر دەستەکانیان، لەپاش کوشتن و برین ئەبێ داوای لێبوردن بکەیت، لەگەڵ ئەم هەموو بارە ناهەموارو پڕ لە مەینەتیەی جەماوەری گەلی کوردا، کە لەم دوا ساتەی کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ دیوی ئێران و سازدانەوەی خۆی لەسنورەکانیدا، لەناوەوەی کوردستانی عێراقیشدا جەماوەری گەلی کورد بێ پشت و پەنای شۆڕش مانەوە، هەر بەشە بەجۆرێك کەوتبوونە بەر دەسەڵاتی بێبەزەییانەو هەڕەشەی ڕژێم و دام و دەزگاکانی، بەتایبەت لەم کاتەداو تا ڕادەیەك دەزگاکانی، ڕژێم ئەو جۆرە مەترسیان نەماو زەمینەکەیان بۆ لەباربوو بەچەوساندنەوەو ئەنجامدانی بەرنامەی ڕەگەزپەرستانەکەیان بەرامبەر بەو جۆرە دابەش بووەی هاوڵاتی هەژارو بێدەسەڵاتی کورد لەکۆمەڵگا زۆرەملێکان، شارەکان و هەندێ شارۆچکەکان کرابوون، کە هەموو ڕۆژێك و کاتێك لەبەردەم چەقۆی تیژی قەسابخانەکانی دەزگاکانی بێبەزەیی ڕژێمدا بوون، گەلی کورد بەهەموو چینەکان و جۆرەکانی تەمەنیانەوە، لێرەدا هەتا چەکدارە کوردەکان لای ڕژێم بەرەو پشت گوێخستن و بەرەڵایی ڕۆیشتن، چیتر ئیشیان پێیان نەما، کەوتنە گرتن و بیانوو پێگرتنیان، لێرەدا خزمەتکردنی بێگانەو دوژمن ئەنجامی دەرکەوت بەڵام بەداخەوە کە ئەمە یەکەم جار نەبووە.

پێکهاتهی یهکهی هێزهکانی پێشمهرگه لهناو ئێرانداو لهدوای کۆتایی هێرشهکانی ڕژێمی عێراق بهناوی ئهنفالهکان:-

لهکۆتایی مانگی ۱۹۸۸/۹ بهدواوهو دوای شهڕهکانی بناری قهندیل، هێزهکانی پێشمهرگهو بارهگاکانیان ههمووی چوونه دیوی ئێران، لهسهر سنورهکان پێکهاتهی نوێیان سازدا، جگه لهچهند دهستهیهکی بچووك لهناو خاکی کوردستاندا مابوونهوه، بهناوی پێشمهرگهی پارتیزانی، کهئهوانیش چهند دهسته پێشمهرگهیهکی کهم بوون، لهشاخ و ههردوو چۆڵهکاندا خۆیان حهشار دابوو، تهنیا بهبێ سیم پهیوهندیان بهسهرکردایهتیهوه ئهکرد، ئهوانی ناو ئێران و لهسنورهکاندا پێشمهرگهکانی (ی.ن.ك) که ئهوکاته زۆرترین هێزبوو بهسێ مهڵبهند پێکهاتهی خۆی سازدایهوه که بهم جۆرهبوو:-

١- مهڵبهندی یهك: که سنورهکانی لهسنوری مهریوان دزلێ بهبارهگاکهیهوه، چهند تیپێك و چهندهها پێشمهرگهی لهسنوری پاوهو سلاسی باوهجانی و جوانڕۆو ڕهوانسهر بوو، ئهم مهڵبهنده به بهرپرسێتی کاك شێخ عهلی شێخ حهمه صالح تاڵهبانی، ئهندامی سهرکردایهتی (ی.ن.ك) و سهرکردایهتی یهکێتی شۆڕشگێران، ههروهها کاك صهلاح چاوشین ڕابهر سیاسی، ئهندامێتی کاك حامد حاجی خالدو کاك جهمیل ههورامی دوایی کاك شهوکهتی حاجی مشیر که بهرپرسی مهکتهب ڕێکخستن و سهرپهرشتی تیپهکان و ئیشوکاری یهکێتی لهم سنورهدا بوو، تیپهکانی بریتی بوون له تیپی ۱۱ ی ههورامان، تیپی ۳۳ ی سورێن، تیپی ۳٥ ی کوڕهکاژاو، بنکهی نهوڕۆلیش پێشتر لهم سنورهدابوو بهسهرپهرشتی شههید عبدالرحمن کاك میرزا حهسهن نهوڕۆلی لهساڵی ۱۹۸۷ دا. وه لهبهرنامهی دامهزراندنهوهی مهڵبهندهکاندا لهگهڵ داموده‌زگاکانی ئێراندا ئیدارهی پهیوهندی دروست بوو که لهسنوری مهریوان وهکو نوێنهری مهڵبهندی یهك ماموٚستا عوسمان کانی پانکهیی کرا بهبهرپرسی پهیوهندیهکان، لهگهڵ قهرارگای ڕهمهزان، کاك بهجهت کاکهیی بهبهرپرسی ئیشوکاری ئاوارهکان لهم سنورهدا، ههرچهند دوایش گۆڕانکاری تیاکرا، بهڵام ماوهی ۲ ساڵی خایاند..

٢- مهڵبهندی دوو: لهسنوری بانهو لهدێی بلهکێ لهسهر مهرزی ئێران عێراق، نزیکی دێی (چهمهك و سپیان)ی شاربازێڕدا بهرپرسی یهکهم کاك قادری حاجی علی بوو.

٣- مهڵبهندی سێ: لهقاسمه ڕهش لهسنوری مهرزی سهردهشت بهرپرسی یهکهم شههید حهسهن کوێستانی، ههندێ لهتیپهکان چووبوونه خوارهوه لهزهوی ئازادکراودا، بارهگایان دروست کردبوو، لهههمان جێگا (قاسمه ڕهش) بارهگای بهڕێزان مام جهلال و ئهندامانی (م.س)ی تیا بوو، لهگهڵ بهڕێز کاك نهوشیروان، ئهوهی شایهنی باسه لهم ماوهی

ئاوارەییدا بەڕێز هێرۆخان زۆرترین کاتەکانی لەم سنورەدا مابوەوە، سەردانی شوێن و بارەگاو ماڵەکانی پێشمەرگەی ئەکرد، لە بانەو سەقزو مەریوان و شوێنەکانی کەدا، هەر لەم ماوەیەدابوو بیری لەدروست کردنی (یەکێتی ژنانی کوردستان) کردەوە، لە ١٩٨٩/١١/٤، لەگەڵ ئەوەشدا کە هەندێك گرانبوو لەبەر ئەوەی ژنانی پێشمەرگەکان ئەیان ووت پیاوەکانمان زۆر تەواویان کردوە ئۆرەی ئێمەیە، ئەمە لەسەرەتاوە، دوایی ڕاهاتن و زۆر پێیانخۆش بوو، لەو ژنانەی زوو بەدەمیەوە چوون کە لەیادم بێت ئەمانە بوون: کافیە سلێمان، گەلاوێژ خێزانی کاك سەیوان، ڕەحمە خان، لەسنوری مەریوانیش ئەلماس فەرەج و وەصفیە خان و مەعسومە محمودو گەلاوێژ مام مەجید کانی پانکەیی و بەیار مامۆستا عوسمان و کچێ ژنەکانی خێزانی ماڵی مامە عەزیزی باوکی شەهید محمود بەگشتی، وە لەم سنورەدا د. کەریم بەرپرسی پەیوەندیەکان بوو لەگەڵ ئێرانداو ڕۆڵێکی سەرەکی چاکی هەبوو، تەنانەت ئەگەر بەرپرسێکی یەکێتی بەسەیتەرەیەکی ئێراندا بڕۆیشتایە ئەیانووت بەچەی د٠ کەر یم هەستی، لەسەردەشت ماوەیەك کاك غەریب عەسکەری پێشمەرگەی هەرە دێرین، ئەو ئۆردگاو شوێنە گشتیانەی لەناو ئێراندا کە ئاوارەی کوردی تیابوو لە مانگی ١٩٨٨/٣و دوای کیمیابارانی شاری هەڵەبجەو لەمانگی ١٩٨٨/٢ بۆ کۆتایی مانگی ١٩٨٨/٨ و دوای ئەنفالەکان بەتایبەتی مانگەکانی ٣و١٩٨٨/٥ کە ناوەڕاستی هێرشی ڕژێمی عێراق بوو، بەناوی ئەنفالەوە بەهەزارەها کورد بە خێزانەوەو بەبێ هیچ هۆیەکی ژیان، بێ پێویستی ماڵ، هەر لەسنورەکانی هەڵەبجەی شەهید هەتا سنوری دێکانی کەی شارەزووری ناوچەی شلێری پێنجوێن و شارباژێر بەگشتی و قەڵادزەو پشدەر هەتا باڵەکایەتی بەگەلاڵەو چۆمان و دەشتی هەولێر ڕوویان کردە مەرزەکانی ئێران، هەر لەشنۆو نەغەدەو مەهابادو بۆکان و ورمێ و ڕاژان و پیرانشەرو سەردەشت و بانەو مەریوان و سنەو کامێران و ڕەوانسەرو سلاسی باوەجانی و پاوەو چەندەها دێ و شارۆچکەی شاری کرماشان، ئاوارەی کوردی عێراقی تیا نیشتەجێ بوون بۆ ماوەی سێ ساڵ دەوڵەتی ئیسلامی ئێران سەرپەرشتی و هاوکاری ژیانی ئەدان بەکارتی سپی و سەوز، ڕێگای هاتووچۆ بەنوسراو بەناوی بەرگە کە قەرارگای ڕەمەزان و فەرمانداریەکان (قائیمقامیەت) پێی هەڵسا، جگە لە کۆمەڵێکی زۆری پەناهەندە لە ئۆردوگای تایبەتی دا ئەژیان، لەسەرەتادا چادرو دوایی خانوویان بۆکرا، لیژنەی سەرپەرشتی ئۆردوگا کە سەرپەرشتیان ئەکردن، ئەمانە زۆر ئازاد نەبوون، وەکو ئەوانی دێ و شارۆچکەو شارەکان، گرنگترین ئەو ئۆردوگایانە لەناو ئێراندا ئەمانە بوون:-

١- ئۆردوگای پیرشێخ نزیك سەردەشت خەڵکی دۆڵی جافایەتی و شارباژێری تیابوو نزیکەی (٥٠٠) خانوویەك ئەبوو.

٢- ئۆردوگای بێزیلە ٤٠٠ ماڵێك ئەبوو.

٣- ئۆردوگای سەراو لەنێوان سەقزو بۆکان دابوو بۆ خەڵکی هەڵەبجەو جافایەتی لەهەزار ماڵ زیاتر ئەبوو.

٤- ئۆردوگای هەنگاباد لای پیرانشهر (خانە) نزیکەی (١٥٠) ماڵ ئەبوو، خەڵکی بادینان و گەڵاڵەو حاجی ئۆمەران و شوێنی کەی تیابوو.

٥- دیڵژێ لەنزیك پیرانشهرو بادیناوا بوو (٢٠٠) ماڵ زیاتر ئەبوو.

٦- ئۆردوگای زێوێ لەنێوان شنۆو نەغەدەبوو بۆ خەڵکی باڵەیان.

٧- ئۆردوگای خوی لەسنوری سەروی کوردستان بوو.

٨- ئۆردوگای بیجار بۆ ماوەیەکی کەم بوو بۆ هەڵەبجەییەکان.

٩- ئۆردوگای دزڵی لەخوارووی دێی دزلی سنوری مەریوان بوو، نزیکەی(٣٥٠) خانویەك بوو، بەزۆری خەڵکی هەڵەبجەو شارەزوورو سیروان و خورماڵی و هەورامانی تیابوو، ئۆردوگای بارام ئاوا بەلای چەپی ئۆردوگای دزلیەوە بوو نزیکەی (١٢٠) ماڵێك ئەبوو هەمان خەڵکی ئۆردوگای دزلی تیا بوو.

١٠- شارۆچکەی کانی دینارو جوجەسازی لەنزیك شاری مەریوان ڕێگای سنەدا بوو، خانووی مەریوانیەکان بۆ کاتی شەڕی عێراق ئێران دروستیان کردبوون، بەکرێ ماڵە پێشمەرگەو ئاوارەی تیابوو، جگە لێرە لەدێکانی نێو لە ژێرو بەرقەڵایش نزیکەی (٢٠٠) ماڵی ئاوارەی خەڵکی دۆڵی جافایەتی و پێنجوێن و هەورامانی تیابوو.

١١- ئۆردوگای سلاسی باوەجانی لە سنوری کرماشان.

١٢- ئۆردوگای قەڵای جوانڕۆ.

١٣- ئۆردوگای سەریاس.

١٤- ئۆردوگای کامیاران لەڕێگای سنە کرماشان کە لەساڵی (١٩٧٤)ەوە بوو، خانوی تیا دروست کرابوو.

١٥- ئۆردوگای ڕەوانسەر.

١٦- ئۆردوگای کەنگاوەر لەسنوری کرماشان.

١٧- ئۆردوگای جەهروم: لە ئوستانی شیراز ئەمە ئۆردوگای ساڵەکانی حەفتاکان بوەو تا ئێستا مابوەوەو خانوی تیا دروست کرابوو.

١٨- ئۆردوگای سەنغوری کولیایی.

١٩- ئۆردوگا لـە شارۆچـکەی کـەرەج نزیـك تـاران کـە بـەزۆری بـارزانی و خێزانـی سەرکردایەتی پارتی تیا بوو هەر لە ساڵی ١٩٧٤ەوە.

٢٠- هەروەها لەسنوری پیرانشهرو سەردەشت چەند شوێن و ئۆردوگای لێ بوو وەکو: لاوین، کارخانەی قەند، نەڵەس، وە لە شنۆ: بەرزان ئاباد وە لـە مهاباد: کوشتارگە، چەند شارو شارۆچکە هەتا دێهاتەکان ئاوارەی کوردی تیا بڵاوەی کردبوو..

سازدانەوەی یەکەی پێشمەرگایەتی لەناو ئێراندا

بەڵام ئەوەی مایەی دڵخۆشی و ئومێدی باش بوو سەرکردایەتی (ی.ن.ك) لەپێش هەموو حزبەکان بەورەیەکی خۆڕاگرانەوە، بڕیاری پشوودرێژی بەخەبات و کۆڵنەدان لە قۆناغێکی پێویستی ئەم کاتەدا پێکهاتەی هێزەکانی پێشمەرگەو بنکەو بارەگای دەزگاکانی سازدایەوە، شوێنی دیاریکراو لەسەر سنورەکانی ئێران، هەر بەشە بەرەو سنورەکانی خۆیان بەرەو رووی عێراق جێگیربوون، هەر لەسلاسی باوەجانی کرماشانەوە هەتا پاوەو مەریوان و بلەکێی سنوری بانەو قاسمەڕەش سنوری سەردەشت و خانە هەتا ڕاژان و نەغەدەو شنۆ، بارەگای پێشمەرگەو ئۆردوگای خێزانی پێشمەرگەی تیا نیشتەجێ بوون، جگە لەهاوکاری خواردن، پێویستی مانگی سووری ئێرانی، بەرگەی هاتوچۆی قەرارگای ڕەمەزان، لەهەمان کاتدا سەرکردایەتی مووچەی تایبەتی بە بەرنامەیەکی پێویست مانگانە دیاریکرا بوو، بۆ هەموو هێزەکانی پێشمەرگە، بەپێناسەی تایبەتی مووچەو لەئاستی ژمارەی خێزان و ساڵانەی خزمەتی پێشمەرگایەتی، بەدرێژایی ئەو سێ ساڵەی ئاوارەیی ناو ئێران، هاتوچۆکردنی ئاسانی پێشمەرگە بۆ سەردانی شارەکان، خولی مەشقی سەربازی هەرچەند مانگ جارێك بۆ هێزەکانی پێشمەرگە لەبواری جۆراو جۆری سەربازیدا، لەپاڵ ئەمانەشدا بەردەوامی و خۆڕاگری پێشمەرگە پارتیزانەکانی ناو خاکی کوردستان و شوێنە دوورەکان، مەگەر هەر لەتوانای ئەو پێشمەرگانە هاتبێت لەسنورە چۆڵ و بێژیان و بەردەم هێرشی ڕۆژانەو شەوانەی کێومالی ڕژێم، لەگەڵ داڕشتنی بەرنامەی گۆڕینیان هەر شەش مانگ دەستەیەك ئەچوونە جێگاکانیان، ئەوانیش بۆ پشوودان و چارەسەری نەخۆشی و بینینی خێزانەکانیان ئەهاتنە سەرەوە بۆ ناو ئێران، خەباتی سیاسی و دیبلۆماسی لەم کاتانەدا زۆر پەرەی سەند بەتەواوی دەنگی کورد گەیشتە هەموو وڵاتانی جیهان لەلایەن سەرکردایەتی و بەتایبەتیش هەڤاڵ مام جەلال ڕۆڵی سەرەکی هەبوون بەتایبەتی دوای لێدانی کیمیاوی لەشاری هەڵەبجە لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە، کەوتنەوەی ئەو کارەساتە گەورەیە، هەڵەبجە بوو بەشەهیدی هەرە گەورەی دنیاو ناوی کوردستان، کێشەی کوردی خستە سەرەوەی فایلەکانی سەرمێزی هەموو ڕێکخراوە نێونەتەوەیی و دەوڵەتی و مرۆییەکانی هەموو جیهان، لێبوردنە گشتیەکەیش ڕژێمی عێراق دەری کردبوو بۆ هاوڵاتیانی ئاوارەی ناو ئێران لەکۆتایی مانگەکانی (١٩٨٨)ەوەو لەسەرەتادا خەڵکە هەڵاتوەکانی سنوری هەڵەبجەو شارەزوور دەستیان کرد بەگەڕانەوە، بەماڵەوە بۆ ساڵی دوایی تەسلیم بوونەوە کەوتە ناو هێزی پێشمەرگەو حکومەتی ئێرانیش ڕێگای مەریوان گوێزلانی سنوری شلێر پێنجوێنی دانا بوو..

دیاردەی تەسلیم بوونەوەی پێشمەرگەو ڕۆیشتن بەرەو هەندەران لەئێرانەوە

بۆ خۆ تەسلیم کردنەوەی ئاوارەکانی سنوری سەقزو بانەو مەریوان‌و زۆر شوێنەکانی تری ئاوارە، لەسنورەکانی سەردەستیشەوە بۆ سەری قەڵادزە، هەتا ئەمات تەسلیم بوونەوە زۆر ئەبوو، بەرەو عێراق دیار بوو هەندێ ڕۆشنایی سەرکردایەتی تیا بوو، بەناڕاستەوخۆ پێیان باش بوو کە هەندێ خێزانی پێشمەرگە بگەڕێنەوە ناو جەماوەری کوردستانی عێراق، لەگەڵیان تێکەڵاو ببنەوە لە کۆمەڵگاکان‌و شارو شارۆچکەکاندا، تەنانەت تەسلیم بوونەوە گەیشتە هەندێ ئاستی بەرپرسیارێتی، هەتا هەڤاڵ مام جەلال گەڕایەوە لەدەرەوەی وڵات، هەر بەگەیشتنەوەی بۆ ئێران‌و ناو هێزی پێشمەرگە ڕاستەوخۆ بروسکەی خۆشی‌و وورە بەرزی‌و خۆڕاگری پڕ لەئومێدو ناوو نیشانی بروسکەی بۆ بارەگای مەڵبەندەکان، ئەوەبوو بەبروسکە (خوا لەسوڵتان محمود گەورەترە) وای کرد لەهەموو هێزی پێشمەرگەو خەڵکی ئاوارە کە ئەوەی نووسراوی تەسلیم بوونەوەی بۆ کرابوو ڕەئی گۆڕی‌و مایەوە، ئینجا بەرنامەی سەردانێکی زۆر خۆش بۆ هەموو مەڵبەندەکان سازدراو کۆبوونەوەی بەهەموو پێشمەرگەی مەڵبەندەکانی هەر مەڵبەندە لەسنوری خۆی دا کرد، بەووتاری هەڵسەنگاندنێکی زۆر ووردبینانە دراسەی گۆڕانکاریەکانی ئەو ڕۆژەی جهان‌و مافی گەلان‌و چارەنووسی پڕ لە ئومێدی ڕزگاربوون لەماوەیەکی کەمدا باس کرد، هەر لەو سەردانانەیدا (هەڤاڵ مام جلال) بڕیاری دانی دوو موچەی دا پێکەوە بدرێت بەهەموو هێزەکانی پێشمەرگە، بەم جۆرە هەڤاڵ مام جەلال ڕاو بۆچونێکی تازەو زۆر دڵخۆشکاری کردەوە بەگیانی پێشمەرگەکاندا بەڵام دیاردەی چوونە دەرەوە بۆ وڵاتەکانی ئەورووپا بەتایبەت سویدو ئەڵمانیاو دانیمارک‌و بەریتانیا لەناو پێشمەرگەدا بەسەڵتی‌و بەخێزانی دەستی پێ‌کردبوو لەسەروو هەموویانەوە سەرکردایەتیەکان بەخێزانەوە، پێشمەرگە هەزارەکان بەشێکیان لەڕێگای تورکیاوە بۆ یۆنان‌و لەوێوە بۆ هەریەکە لەو وڵاتانەی ئەوروپا، تا ڕادەیەك بەچاکی نەگەیشتن، زۆریشی تێ‌نەئەچوو، ئەمانە بەشارەزای دەلیل‌و قاچاخی ناڕەسمی ئەیانگەیاندن، بەشێکی کە لەڕێگای تارانەوە بە قاچاخچی‌و بەپارە بۆ زاهدان‌و لەوێوە بۆ پاکستان، کە ماوەیەکی کەمی ئەویست، بەڵام ئەم هەژارانە ئەکەوتنە ناو دۆزەخی ئاوارەیی‌و کارەساتی زۆر خراپ، هەتا ئەم چەند ساڵەی دوایی ڕزگاریان بوو بۆ وڵاتەکانی تر، تەنانەت لێیان کوژرا، بەشێکی کە لەڕێگای فەرمانداری ئێرانەوە معامەلەی لیزە پاصی بۆ ئەکرا بەفڕۆکە

بەنرخێکی کەمو بەڕەسمی نەگەیشتنە سوریاو لەوێوە دەرنەچوون، ئەمیش سەختی تیابوو تا نەگەیشتن..

هەرچەند لەسوریا تووشی زۆر ناڕەحەتی و باری گرانی ئەو وڵاتە ئەبوون، هەندێکیان چەند وڵات ئەچوون، بەڵام هەر نەگەیشتنە ئەنجام بۆ وڵاتەکانی ئەوروپا، کە بەزۆری بەخێزانیشەوە ئەڕۆیشتن، لەسەرەتایشدا ئەم دیاردەی ڕۆیشتنە دەرەوەی پێشمەرگە بۆ وڵاتانی ئەوروپا، لەناو هێزی پێشمەرگەدا بەهەڵاتن دائەنرا، بەڵام دوایی زۆر ئاسایی بوو، هەرکەس خۆی بڕیاری بدایەو هەندێکیش سەرکردایەتی یارمەتیەکی کەمی ئەدایە، بەڵام بۆ ئەندامانی (م.س)ی و سەرکردایەتیەکیان بە خێزانەوە بەجوازی تایبەتی وڵاتان زۆر بەئاسانی لەتارانەوە ئەڕۆیشتن بە فڕۆکەو ئەگەیشتنە وڵاتانی ئەوروپاو هەر هەمووشیان لەوڵاتەکانی ئەوروپا زۆر بەزوویی و بەئاسانی مافی پەنابەرێتی سیاسیان وەرئەگرت، دوای ماوەیەکی کەم خۆیان سەریان ئەدایەوەو ژن و منالەکانیان جێگیر ئەکرد، بەتایبەت هەڤاڵانی سەرکردایەتیەکانی هەموو حزبەکان.

تەبایی و هاوکاری حزبە کوردستانیەکان لەژیانی ئاوارەیی ناو ئێراندا

ئەوی لەم کاتەدا لەسنوری ئێران بوو، هەر لە (ی.ن.ك) و (پ.د.ك) و حزبی سۆشیالست و پاسۆك و بزووتنەوەی ئیسلامی کوردستان و لەسالآنی دوایشدا پارتی گەلی کاك سامی عبدالرحمن هاتە کایەوە، وەچەند دەستەو پێشمەرگەیەکی حزبی شیوعی لەناو لایەنەکاندا ئەژیان و هاوکاری ئەکران، چاکترین تەبایی و گونجاندن لەنێوان حزبەکاندا هەبوو، ئەوەی کێشەبێت نەبوو، سالآنە پێکەوە لە ٣/١٦ ی هەموو سالێك هەتا ٣/٢١ یادی کارەساتی کیمیاوی هەڵەبجەو پێشکەشکردنی جۆرەها شانۆگەری لەشارەکان و لە ئۆردوگاکاندا پێکەوە بێجیاوازی بەهاوکاری قەرارگای ڕەمەزانی ئێران و هەندێ دام و دەزگا سازئەکرا، زۆر بەچاکی ووتاری بەرەی کوردستانی و هەندێ جار هەموو لایەنەکان لەهەندێ بۆنەدا ئەخوێنرایەوە، لە پرسەکاندا بەجۆرێك هاوبەشیان ئەکرد، وەکو هەموو ئاوارە کەس لێکی نەئەدایەوە پرسەی کێ و کام لایەنە، بێجیاوازی و وەکو یەك خێزان و هاوڕێی سەنگەر پێشمەرگەکان هاتوچۆی یەکتریان ئەکرد، ئیشەکانیان پێکەوەبوون بەتایبەت لە هاوکاری و کۆمەکەکانی دەرەوە کە چوارجار گەیشت، لەولآتانی ئەوروپا (سوید، نەرویج) ئەوانیش کەلوپەلی لەبەرکردن بوو بۆ منال و گەورە جارێك هەندێ پارە، جارێکیش بەتانی، نوێنەری لایەنەکان وەکو لیژنەیەك زۆر بەچاکی و بێکێشە دابەشیان ئەکرد، بەفۆرم و وێنەگرتنەوە بۆ بەڵگەی دڵنیایی پڕ ئەکرایەوە، ئەنێررایەوە بۆ ئەو ڕێکخراوە خێرخوازەی ئەو وولآتە، جگە لەڕێکخراوی (کرای)، کە لەسەرەتای چوونە ئێران دروست بوو، لەنوێنەری ئەندامانی سەرکردایەتی لایەنەکان سەرپەرشتی بالآ، لەسنورەکانیشدا نوێنەری لایەنەکان، وەکو لق ئیشیان بۆ ئەکرد، لەکاتی هاتنی هاوکاریەکاندا، نوێنەرانی بالآ سەرپەرشتیاری ڕێکخراوەکە کە لەنوێنەرانی سەرکردایەتی لایەنەکان پێك هاتبوون، ئەمانەبوون: کاك شێخ عبدالکریم شەدەڵە لەلایەن (ی.ن.ك) بەرپرسی یەکەم، مهندس عبدالرحمن نوێنەری (پ.د.ك)، کاك نەوزاد ڕۆژبەیانی نوێنەری سۆشیالست، کاك وشیار احمد بەگ نوێنەری پاسۆك، کاك جمال ئەشرەف نوێنەری بزووتنەوەی ئیسلامی کوردستان، ئەو پارەو کۆمەکانەیش بەشێوەیەکی زۆر کەم بوو هەرچەند زۆر پێویست بوو لەبەر دەست کورتی خێزان و پێشمەرگەکان.

پێشمەرگە پارتیزانەکانی دوای هێرشەکانی ئەنفال:

ڕژێمی عێراقی لەمانگی ١٩٨٨/٢ بۆ نزیکی مانگی ١٩٨٨/١٠ و زیاتر لەهەشت هێرشی بەربلاوی بەناوی (ئەنفال) ئەنجامدا، لەهەموو کوردستاندا، بە بەکارهێنانی هەموو هێزەکانی لەشکری عێراقی، زیاتر لە (٤٠٠) فەوجی هەزار چەکداری کورد بەناوی فەوجە سوکەکان، بەپێی پێویست، سنوری هێرشەکانی بۆ ناوچەکانی کوردستان، بە بەکارهێنانی هەموو تواناو جۆرە چەکەکانی تۆپو ڕاجیمەی دوور هاوێژو کۆپتەرو جۆرەکانی فڕۆکەی جەنگی، بەکارهێنانی کیمیاوی لەسەرەتای هێرشەکانیدا، بەتایبەتو لە زۆربەی کاتەکانیدا بێسڵ کردنەوەو دەست پاراستن لە جۆری هاولاتیانی کورد لە کوردستانی عێراقدا، جوتیارە دێهات نشینەکان لەم هێرشانەدا ڕاستەوخۆی سەرۆکی ڕژێم (صدام حسێن) سەرپەرشتی کردوەو ئەنجام دەریش لەنزیکەوە هەر لە عەلی حەسەن مەجیدی ئامۆزای صدام هەتا هەموو گەورە لێپرسراوانی سەرکردایەتی سیاسیو سەربازی لە ئەنجومەنی بەناو سەرکردایەتی عێراق، قائد فەیلەقو فرقەکان لەناو مەیدانی هێرشەکانیدا بوون، نەخشەو بەرنامەی تایبەتی ئەوپەڕی نامرۆڤانەیان داڕشتووە بۆ سەرکەوتنی هێرشەکانیان کە لەناو بردنی تەواوی گەلی کوردەو دادگای مەیدانی سەربازیان داناوە بۆ ئەو سەربازو ئەفسەرو چەکدارانەی کە بەدڵی نەگریسی ئەوان پەلامار نەدات لەناو مەیدانی هێرشەکەدا گوللەبارانیان کردون. بەم هەشت هێرشەی بەناو ئەنفال کەچووە ناو زۆربەی لاپەڕەکانو لیستەکانی مێژووی ڕەشی دژ بەگەلی کورد، بۆ هەتا هەتایی کە ناسۆری ئازارو برینەکانی لەجەستەی هەزارو بێ ئدروشمی ئالاو بێناوو سنورو نیشتیمانی کوردا ڕیشەی داناوە، بەو جۆرەی کە ڕژێمی عێراق ئەنجامی دا لەپێناوی تەواو لەناوبردنی گەلی کوردو ئاسەواری نیشتمانی لە کوردستانی عێراقدا، بە بەکارهێنانی هەموو سامانی خۆی. ڕژێمی عێراق بەسەرۆکایەتی (صدام حسێن)و حزبە بەعسیەکەی لەم هەشت هێرشەی ئەنفالدا توانی هەموو دێهاتەکانی کوردستان تێكو وێرانبکات بەرەزو باخو دارستانیەوە، تەنانەت ئەو چەند کۆمەڵە دێهاتەیش کە ماوەی چەند ساڵێك بەئازادی لەژێر دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگەدا بوون، بەم هێرشانە کۆتایی پێهێنان، بەخۆیانو سەروەتو سامانیانەوە، بەڕێگەدانی بەناو ئەنفالیان بێسەرو شوێنیان کردن، بەتالانیان بردن، بەپێچەوانەی هەموو دەستورێکی ئاینی ئیسلامی پیرۆزو پێچەوانەی تەواوی هەموو یاساکانی ئەم جیهانە، لەئەنجامی ئەم هێرشەی ڕژێمدا، لەپاڵ کاولکردنی هەموو بنکەو بارەگاو هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستانی وەدەرنا، ڕاپێچی کرد بەرەو سنورەکانی ئێران بەهەموو حزبە کوردستانیو نیشتمانیەکان بەگشتیو

بەتایبەت هێزی پێشمەرگەکانی (ی.ن.ك)، کە سەرەکیترین هێزبوون لەو چوار مەڵبەندەدا چالاکیان ئەکرد بەسنوری بادینانیشەوە، (کە سنوری بادینان لەسنورەکانی پارێزگای دهۆك) زۆربەی هێزی (پ.د.ك)ی تیابوو، لەبەرامبەر بەهەموو هێرشەکانی ڕژێمی بەناو ئەنفالدا پێشمەرگەی مەڵبەندەکان بە ئەوپەڕی گیانی لەخۆبوردنەوە شەڕی بەرگری ئەکرد، لەپێناوی پاراستنی ئەو دێهاتانەو جوتیارە دێنشینەکانی، کە بەئازادی ئەژیان لەسەر زەوی‌و نیشتیمانی خۆیان، دەها شەهیدو قوربانیان دا، بەڵام لەبەر نابەرامبەری هێزو بێتوانایی چەك‌و تەقەمەنی‌و پێویستی خواردن، هۆکانی تەندروستی پێشمەرگەی هەژار، بەو توانایەی خۆی زۆر پاڵەوانانە لەئەستۆو بەرپرسێتی مێژوویی خۆی ئەنجام دا، بەناچاری‌و لەبەردەم شاڵاوەکانی ڕژێم دا، زۆربەی هەرە زۆری هێزەکانی پێشمەرگە کشانەوە بەرەو سنورەکانی ڕۆژئاوای ئێران، بەسنوری کوردستانی چۆڵ‌و ئەنفالکراوی عێراقەوە، بنکەو بارەگایان سازدایەوە لە مانگی ١٩٨٨/١٠ەوە بەسەرپەرشتی سەرکردایەتی (ی.ن.ك)، وە هەر حزبەیش بەپێی پێکهاتەو بڕیاری درێژەدان بەخەبات‌و کۆڵنەدان لەم کاتەدا، تەنیا چەند دەستەیەکی کەمی دیاری لە هێزەکانی پێشمەرگە لەو سنورە چۆڵ‌و جیاجیاکانی کوردستاندا مابونەوە، هەریەکە بەپێی گونجاندن‌و باوەڕو پشت بەستن بەیەکتری، دەستەیەکیان پێکهێناوە لە سنوری مەڵبەندەکانی پێشوو، شوێنە شیاوەکان بۆ ئەوکاتە بەناوی پێشمەرگەی پارتیزانی بەگیانی ئەوپەڕی لەخۆبوردن لەهەموو ژیان بۆ مێژووی کوردایەتی ناویان دەرکرد، کە بەڕاستی لە مێژووی هیچ گەل‌و نەتەوەو بزوتنەوەیەکی ڕزگاریخوازی دنیادا بەو جۆرەی پێشمەرگەی پارتیزانی گەلی کوردو پێشمەرگەکانی (ی.ن.ك) هەڵنەکەوتوە، خۆڕاگرو پشوودرێژ لەناو ئەو هەموو مەینەتیەدا دروست نەبووە، تەنیا لە پەروەردەو قاڵبووی خەبات‌و گیانی لێبوردن‌و ئاستی هەستی شۆڕشگێڕی لە تۆماری مێژووی دا هاتە مەیدان، لەو پێشمەرگە پارتیزانانەی دوای هێرشەکانی ئەنفال بەدی کراوە لە کوردستانی چۆڵ‌و بێبەری کراوی دەستی ڕژێم، لەبەردەم ڕۆژانەی کێومالی (تەمشیت) ی سەدەها جۆری هێزەکانی ڕژێم، فڕۆکەی بەردەوام‌و بڵاوکردنەوەی سەربازگەو ڕەبایەو ئامێری جهازو گەیاندنی جۆرەها بێ سیمی پێشکەوتوو، بەمانەوەو خۆڕاگری ئەم چەند دەستە پێشمەرگە پارتیزانانەی دوای هێرشەکانی ئەنفال شکستی بە بەرنامە ڕەگەزپەرستیەکەی ڕژێمی عێراقی هێنا بۆ تاقە ڕۆژێك دەستەی پێشمەرگە لە کوردستاندا نەبڕا، تاقە کاتێکیش ترس‌و لەرزو باری نائاسایی لەدڵ‌و گیانی دوژمنانی گەلی کورد بەسەرکردەو هێزەکانیەوە نەڕەویەوە، هەرچەند ڕژێم هەندێ ئاهەنگی خۆ خەڵەتاندنیان بەناوی سەرکەوتنەکانی

ئەنفالەکانیانەوە سازدا لەشارو شارۆچکەو کۆمەڵگاکانی کوردستانی بەردەستیدا، بەزۆر بە تۆقاندن خەڵکەکانیان ڕاپێچ ئەکرد، کە بەناوی سەرکەوتنەکانیانەوە هەڕەشەی مەرگی دواساتیان لێ ئەکردن، بەڵام تا ئەمەات پێشمەرگەو دەستەکانی پارتیزانی ئاسایی ترو خۆڕاگرتر ئەبوون، ئەو شوێنانەیش لێی ئەبوون بۆی گەڕانەوە، هەندێ جار چالاکیشیان ئەکرد، پەیوەندیان دروست کرد، لەگەڵ سەرکردایەتی و ڕێکخستنە نهێنیەکانی ناو شار، پێویستیەکانیان پێ ئەگەیشت، گۆڕین (بدل) کردن لەنێوان پارتیزانەکان و ئەوانی سنوری ئێران دوای ساڵێك دەستی پێکرد، بۆ زیاتر پشوودرێژی و حەوانەوەو چارەسەری نەخۆشی و بێتوانایی لەشیان، کە ئەوکاتەی لەخوارەوە بوون زۆربەیان تووشی جۆرەها نەخۆشی ئەبوون، دوای ئەوە وەکو داڕشتنی بەرنامەیەك لەلایەن سەرکردایەتیەوە بەگشتی و بەرپرسی مەڵبەندەکان، هەریەکە لەسنوری خۆی دا سەرپەرشتی ئەکرا، بۆ گۆڕینی پارتیزانەکان هەر ٦ شەش مانگ دەستەیەك بۆ شوێنی دەستەیەك لەخوارەوە کە بگەڕێنەوە ناو هێزەکانی سنورەکانی ئێران بەگشتی هەموو ئەو دەستە پێشمەرگە پارتیزانانەی دوای هێرشی ئەنفالەکان لەکوردستاندا کرا بەچەند جۆرو بەشێکەوە کە بەم جۆرە دەستنیشان ئەکرێت:

یەکەم:- ئەو پێشمەرگەو دەستە پارتیزانانەی لەکاتی کشانەوەی هێزەکانی مەڵبەندەکانیدا، هەر ئەو کاتە مەیدانی و زۆر بەجورئەت و لە خۆبوردن و توانایەوە بڕیاری مانەوەیان دا، کە ئەمانە ڕۆڵێکی زۆر سەرەکی هەبوو لەهێنانەوەی ورەی پێشمەرگایەتی و خۆڕاگری و دانانی بناغە بۆ کارو قۆناغی پارتیزانی، کە ئیتر بوو بە بەرنامەیەکی سەرکەوتوو چاولێکردن بۆ گەشەکردن و بەردەوامی ئەم بەرنامە شۆڕشگێڕیە.

دووەم:- ئەو پێشمەرگەو دەستانەی کە لەبەری ڕۆژهەڵاتی زێی دوکانەوە، لەبەر هۆی بەرزبونەوەی ئاوی زێکە بەدەستی ڕژێم و لەهێرشی ئەنفالی ٤ چواری دەشتی کۆیەدا خۆڕاگرانە بڕیاری مانەوەو بەردەوامی شۆڕشیان دا، بەجۆری پارتیزانی و گەڕانەوە بۆ سنوری مەڵبەندەکانی پێشویان پەیوەندیان بەهاوسەنگەرە پارتیزانە پێشوەکانەوە کردەوە، بونەتە مایەی پشت و پەناو خۆشحاڵیان.

سێیەم:- ئەو پێشمەرگەو دەستە پارتیزانانەی کە گەیشتوونەتە بناری قەندیل، سەر سنوری ئێران و بەبڕیاری سەرکردایەتی و بەرپرسی مەڵبەندەکانیان، وەکو داڕشتنی بەرنامەیەکی درێژەدان بەشۆڕش و خەبات، لەئاستی تواناو لێ هاتووی دڵنیابوون لەخۆیان ناردوویاننەتەوە سنورو شوێنەکانی پێشوویان، پەیوەندیان بەهاوڕێ هاوسەنگەرو

پارتیزانەکانی پێشووی سنورەکانیانەوە کردو زۆر مایەی بەرزکردنەوەی ورەو خۆشیان بووە.

چوارەم:- ئەو پێشمەرگەو دەستە پارتیزانانە کەدوای نزیکەی ساڵێك لەناو سنورەکانی ئێرانەوە هەندێکیان لەناو باوەشی خێزانەکانیانەوە وەکو کارو بەرنامەیەکی شۆڕش و هاوکاری هاوڕێکانی پێشوویان هەست بەلێپرسینەوەی خۆیان ناردوویاننەتە خوارەوە بۆ سنورەکانی پێشویان، بەمەبەستی گۆڕین و پشوودان بە هاوڕێکانیان، بەو حاڵەوە کەچۆن گەیشتونەتە ئەو سنورە دوورانە، بەگیانی باوەڕو هەست بەبینینی ئەرکی سەرشان، هاوکاری بەرزکردنەوە ورەی پێشمەرگایەتی و خۆڕاگری و پشوودرێژی بەرنامەی پارتیزانی لەو قۆناغە زۆر پێویست و حەساس و مێژووییەی شۆڕش و گەلی کوردو بەم بەردەوامیانەی دەستەو پێشمەرگە پارتیزانەکان مانەوەی سەرکردایەتی و سازدانەوەی هێزو بنکەو بارەگاکان، دارشتنەوەی بەرنامەی پێویست لەم قۆناغە پڕ ئەزموونە سەختەی دوای ئەنفالەکان گەلی کوردو شۆڕش و بزوتنەوەکەی سەلماندیان کە ئەمجارە هەرەس لەگۆڕ ئەنێن، لەبەرامبەردا لەئەستۆو گیانی ماندووبون و قوربانی خۆیان درێژە بەشۆڕش و خەبات ئەدەن، وە ئەبێ بگەنە ئەنجام، مەبەستی پێویست و وەفا بۆ گیان و کەسوکاری شەهیدانی هاوڕێ و هاوسەنگەرەکانیان، بەشی یەکەمی ئەو فەرماندەو پێشمەرگە دەستانەی لەهەنگاوی یەکەم و سەرەتایی دا لەسنورەکانی خۆیان بڕیاری مانەوەیان دا، بەدڵنیا بوون لەورەو هەست و توانا و شارەزایی و خۆڕاگری خۆیان، بەمەبەستی درێژەدان بەخەباتی شۆڕش و پێشمەرگایەتی بەجۆری پارتیزانی ئەو کاتەی دوای هێرشی ئەنفالەکان ئەم کادرو فەرماندەو پێشمەرگە پاڵەوانانەی ئەو ڕۆژگارە هەرە سەختەی خەبات ئەمانە بوون، بەپێی شوێن و ناوو بەرپرسێتیان کە هەر سنورە بەناوی (ڕەتڵ) ناو ئەبران، بەرپرسی یەکەم و بەرنامەی دابەش بوون لەشوێنەکانیاندا لەسنورەکانداو جۆرو کاتی پەیوەندی و هاوکاری و ئاگادار لەیەکتر بوون و زانیارییەکان لەلایەن ڕژێم و گەیاندنی ڕۆشنایی و ڕێنماییەکانی سەرکردایەتی و بەرپرسانیان لەمەڵبەندەکانی خۆیان کە پەیوەندی لەشوێن و کاتی تایبەت و دیاری کراویان بەنهێنی زۆر پێویست بۆ دارشتبوون، لەنێوانیاندا بەگشتی و پارتیزانەکانیش ئەمانە بوون:-

ڕەتڵی گەرمیان کە سنوری مەڵبەندی یەکی پێشوو بوو بەسنوری قەرەداغ و شوێنەکانی تریەوە کە لە سەرەتاوە مانەوە ئەمانە بوون:-

١- شەهید حەمە ڕەش گەرمیانی (شێخ محمد شێخ کەریم): لە بنەماڵەیەکی شێخی ئاینی گەورەو دیاری سنورەکە بوو، کادرو فەرماندەیەکی عەسکەری زۆر بەتواناو لێهاتوو

بوو، لەهەموو بوارەکاندا لەچالاکیو ئیدارەو خۆشەویستیو ڕێزی پێشمەرگە، ئەدەبو ڕەوشت بەرزی، تەنانەت لەڕێکردنو هەڵگرتنی کەلوپەلو خواردنی پێویست، و ڕێگای سەختو دووورودرێژ، جێگای شانازیو سەرسامی هاوڕێکانی بوو، زۆر ماندوونەناسانەو پشوودرێژی کاری ئەکرد، دوای بەشداری لەشەڕی بەرگری هێرشی ئەنفالی یەك بۆ سەر سەرکردایەتی، زیاتر لەیەك مانگو بڕینی ئەو ڕێگا دوورو درێژەی کشانەوەی هێزی پێشمەرگە، بەو ڕێگا سەختو سەرمای ناو بەفرەدا، بەسنورەکانی دۆڵی جافایەتی، شارباژێڕ بۆ سنورەکانی ئێران، گەڕانەوەیان لەگەڵ هێزەکانی مەڵبەندی یەك لەگەڵ کاك قادری حاجی عەلیو کاك شێخ جەعفەر بەبناری قەندیلو هەولێرو کۆیەو گەیشتنەوە بەگەرمیاندا، ڕاستەوخۆ بەشداری شەڕی بەرگری هێرشی ڕژێم لەئەنفالی ٣ ی گەرمیاندا، هەر دوای کشانەوەی هێزەکانی مەڵبەندی یەك لەم سنورە، ئەم کادرە ماندونەناسە ڕاستەوخۆ دەستی کرد بەدەربازکردنی خێزانو کەسوکاری پێشمەرگەو دەستەی پێشمەرگە، لەسنورەکانی گەرمیانەوە پەڕاندنەوەیان لەڕێگای چەمچەماڵ کەرکوك چەمچەماڵ بازیان، بە شارەزاییو لێهاتوویی خۆیەوە، شەوانە بێ وچاندان چەندەها دەستەی ئەپەڕاندەوە، لەولاشەوە باوكو دایکە پیروژنو خێزانو منداڵەکانی خۆیان لەناو گەرمیاندا مابوونەوە، خۆیان حەشاردابوو، لەهەندێ سنوردا لەوانە نزیك دێی چۆڵی فەقێ مستەفا، بەڵام شەهید حەمە ڕەش کەسوکارو خێزانی شەهیدو پێشمەرگەکانی زیاتر لامەبەست بوو، هەتا باوكو دایكو کەسوکارەکەی خۆی، هەتا ئەوەی دەستی گەیشتبێ ڕزگاری کردن، ئینجا هاتەوە بۆ لای کەسوکارەکەی خۆیو هاوکاری دەربازبوونی بۆ پەیداکردن، دوای ئەم هەموو ماندوییەش ڕاستەوخۆ بە ئەوپەڕی شانازیەوە بڕیاری مانەوەو کاری پارتیزانی لەسنورەکەدا بەسەرپەرشتیارو بەرپرسی دەستە پارتیزانەکانی ئەم سنورەو ڕەتڵی گەرمیان دەست نیشان کرا، بەردەوام سەردانی هەموو دەستەکانی سنورەکەو ئەنجامدانی بەرنامەکانی دیاریکراوی لەناوخۆو بە سەرکردایەتیەوە ئەکرد، زۆر بەدڵسۆزیو پابەندبوونەوە تەنانەت جگە لەسنورەکانی ناو قوڵایی گەرمیان، لەملاشەوە ئەگەیشتە شاخی سەگرمەو بناری سەنگاوو شاخی ئاشداغ و سەرچەمی ئاوەسپیو شوێنی تر، ئەو کادرو پێشمەرگانەی تایبەت لەگەڵ خۆی دا بوون ئەمانە بوون:

١ – شێخ جەلال شێخ کەریم (برای).

٢ – شێخ ئەکرەم شێخ کەریم (برای).

٣ – شێخ بەهادین شێخ کەریم (برای).

٤ – هونەر شێخ عەلی قەرەوەیس

٥ – شەهید خەباتە سوور
٦ – ڕزگار ڕەئوف بێگەرد
٧ – شەهید عومەر خەلیفە نامیق
٨ – مامە شێخ تەها شێخ عبدالکریم کە تەمەنیشی هەبوو
٩ – ئاسۆ مامە شێخ تەها
١٠ – پ. م ڕەسول
١١ – پ.م تەیب
١٢ – پ.م پۆلا
١٣ – شەهید فوئاد ژالەیی

دوای ئەوەی چەند مانگێك باوك و دایك و خێزان و منالەکانیان لەو چۆلەوانی و شوێنە ناهەموارەدا لەگەڵیاندا بوون، هەتا ڕێیان بۆ کردنەوەو دەربازیان کردن بۆ سنورەکانی ناو ئێران و ئاوارەیی لە مەریوان..

٢– شەهید محمودی مامە عەزیز (مامە عەزە): خەڵکی ئەوبەری سیروان و دێی سەرتەکی بەمۆ بوون، باوکی کە بە (مامە عەزە) ناسرابوو لەسەرەتای شۆڕشی ئەیلوولەوە پێشمەرگە بوو، لەم شۆڕشە نوێخوازەی (ی.ن.ك) یشدا بەخۆی و کوڕو کوڕەزاو خێزانیەوە، لەپێش هەشتاکاندا پەیوەندیان کردبوو، شەهید محمود هەرچەند کوڕی دووەمی بوو بەڵام وەکو کادرو فەرماندەیەکی عەسکەری زۆر لێهاتوو بەدیارو سەرکەوتوو بوو، لەبەر کەسێتی و توانای خۆی بەچەندەها خزم و کەس و کاری خەڵکی سنوری دێکانی ئەوبەری سیروان دەورەیان لێ دابوون، پەیوەندیان بەڕیزەکانی پێشمەرگایەتیەوە کردبوو، کادرو فەرماندەی باشیان لێ هەڵ کەوتبوو، چەندەها شەهیدیان بەخشی بوو، لە ئەنجامی زۆر جوڵاندنیان بەچالاکی و دەست وەشاندن لە داموو دەزگاو ڕەبایەو پیاوەکانی ڕژێم، لەهەر جێیەك وەکو هێزێکی لێدەرو تایبەت وابوون، تەنانەت ئەگەیشتنە ئەوبەری سیروان و لەشەوی زستانیشدا بوایە لەچەمی ئاوی ساردی سیروانیان ئەداو دەستی چاکیان ئەوەشاند، بەدەسکەوتی چاکەوە هەر ئەو شەوە ئەگەیشتنەوە سنوری مەڵبەندی یەك، لە دژی عەلیاوای قەرەداخ بەزۆری دائەنیشتن و خۆیشیان لەتیپی ١٧ ی زمناکۆ پێشمەرگە بوون، شەهید محمود ئەوکاتە فەرماندەیەکی لێهاتووی کەرت بوو، لەگەڵ باوکی و حاجی فایەقی برا گەورەی و کاك صدیقی عەلی تۆفیق، محمودی مامە علی، سعید مامە حەسەن، ستار صال، کاك أحمد ئار بی جی و چەندەها پێشمەرگەی تر کە بەڕاستی زۆر بەوەفاو دڵسۆزو لێهاتوو بوون بۆ شۆڕش و کوردو ناوخۆیان، بەگشتی و بەتایبەت بۆ

كاك محمودو كاكه سه‌لامی كوێخا عه‌زیز كه ئه‌ویش ئه‌وبه‌ری بوو كادرێكی عه‌سكه‌ری زۆر به‌تواناو به‌رێز بوون، له‌گه‌ڵ هه‌موو براو كه‌س و كاریاندا، به‌راستی پێشمه‌رگه‌بوون، شه‌هید محمودی مامه عه‌زه هه‌ر له‌كشانه‌وه‌ی پێشمه‌رگه‌كانی مه‌ڵبه‌ندی یه‌ك، دوای هێرشی ئه‌نفالی ٣ ی گه‌رمیان و به‌جێ هێشتنی سنوره‌كه‌و بێ دوودڵی و ئاسایی، به ئه‌وپه‌ڕی هیمه‌تـه‌وه بڕیاری مانه‌وه‌و درێژه‌دانی خه‌باتی دا، وه‌كو پێشمه‌رگه‌و فه‌رمانده‌یه‌كی پارتیزانی له‌سنوره‌كه‌دا، كه زیاتر له‌نێوان دێی حه‌مه‌ی هه‌واسی ناو قۆپیه‌كانی قه‌ره‌داخ به‌لای شاخی زه‌رده‌وه‌و گوڵان و دێكانی: ئاوه‌سپی و به‌ڵخه‌و دێوانه‌و هۆمه‌ر قه‌ڵاو ته‌كیه‌و به‌له‌كه‌جاڕی قه‌ره‌داخدا بوون، وه ماوه‌ی چه‌ند مانگێك ژنه‌كه‌ی (فاتمه حسێن) كه ئامۆزای خۆی بوو به‌منداڵه‌كانی و محمه‌دی برازای له‌گه‌ڵیدا بوون، هه‌تا ئه‌و رووداوه دڵته‌زێنه‌ی كه ئه‌ك به‌حه‌رام و تاوانبارێك پێی كردن به‌ناوی (ئه‌وكه) ناوێك (عبدالكريم حه‌مه عه‌لی) خه‌ڵكی دێی ئاوه‌سپی ناو قه‌ره‌داخ بوو، ماوه‌ی چه‌ند ساڵێك وه‌كو براو كه‌سی خۆیان له‌ماڵه‌كه‌ی شه‌هید محمودا ژیابوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا له شه‌وی (٦-١٩٨٨/٦/٧) له كاتێكدا شه‌هید محمودو كاك صدیق عه‌لی تۆفیق و چه‌ند پێشمه‌رگه‌یه‌كیان چوبوونه شوێنێكی كه به‌مه‌به‌ستی چاودێری سنوره‌كه‌ن له‌و شه‌وه‌دا ئه‌و تاوانباره راسته‌وخۆ هه‌موویانی دابووه به‌ر ده‌ستڕێژ، به فێڵی ئه‌وه‌ی كه پیاوی ڕژێم هاتوه‌ته سه‌ریان، له‌ئه‌نجامدا ئه‌مانه شه‌هید ئه‌كات، كه زۆر به‌داخه‌وه له‌م شه‌وه تاریك و ته‌نیاو چۆڵ و دوور له‌ئاوه‌دانی و خێزان و ژن و منداڵێكی ڕێگای ئازادی و كوردایه‌تی خه‌ڵتانی خوێن كران، ئه‌م كاره‌ساته پڕ له‌ئازارو مه‌ینه‌تیه هه‌روا به‌نوسین و باسكردن پێناسه‌و هه‌قی خۆی نادرێتێ، ناتوانرێ بچینه ناو وه‌زع و ئێشس ئازاره‌كانیانه‌وه، له‌و بێكه‌سیه‌یاندا كه راسته‌وخۆ سیانیان شه‌هیدبوون به‌ناوی:

١- قاره‌مان مامه‌عه‌زه‌ی برای شه‌هید محمود گه‌نجێكی خوێن گه‌رمی تازه پێگه‌یشتوو بوو.

٢- شێركۆ شه‌هید محمود كوڕی خۆی له خێزانی پێشووتری بوو.

٣- حه‌مه شوان (محمد عبدالكريم محمد) خه‌ڵكی دێی عه‌لیاوای قه‌ره‌داخ وه بریندار بوونی (فاتمه حسێن خێزانی شه‌هید محمود، محمد حاجی فایه‌ق برازای شه‌هید محمود، كه ئه‌میش له‌و كاته‌دا له ته‌مه‌نێكی زۆر سه‌ره‌تاییدا بوو.

كاتێكیش ئه‌م تاوانباره وازی لێ هێنابوون كه دڵنیا بووبوو له‌وه‌ی هه‌موویانی شه‌هیدكردووه، ئینجا به‌په‌له هه‌ر ئه‌و شه‌وه(ئه‌وكه‌ی) تاوانبار خۆی ئه‌گه‌یه‌نێته دائیره‌ی ئه‌منی ڕژێم له‌ده‌ربه‌ندیخان، وا ڕائه‌گه‌یه‌نێ كه كاك محمودی مامه‌عه‌زه‌ی كوشتوه، بۆ

بەیانی زوو مەفرەزەی ڕژێم زۆر بەدڵخۆشی و خۆسازدانەوە خۆیان ئەگەیەننە سنورەکە، بۆ بردنەوەی لاشەی شەهید محمود، بەڵام شەهید محمود هەر ئەو شەوە دوای ڕووداوەکە وەکو لەدڵیا بێت شتێك ڕووی داوە زوو ئەگەڕێتەوە، ئەکەوێت بەسەر ئەو کارەساتە ناخۆشەدا، فاتمەی خێزانی و محمدی برازای ڕووداوەکەی بۆ ئەگێڕنەوەن ئەویش لەگەڵ کاك صدیق عەلی تۆفیق زۆر بەهیمەتانەو بێ شپرزەبوون و ورەبەردان بەپەلە لاشەی هەرسێ شەهیدەکان دوور ئەخەنەوە، بەپشتێن و شتی تر شۆریان ئەکەنەوە بۆناو ئەشکەوتێکی نادیار لەناو قۆپیەکاندا، برینداڕەکان و منالە وورەکان دوور ئەخەنەوە لەشوێنی کارەساتەکە، کە بەیانی مەفرەزەکەی ڕژێم لەگەڵ ئەوکەی تاوانبار ئەگەنە شوێنەکە کەسی تیا نەماوەو هیچی لێ نیە لەپاداشتی ئەوکەدا ئەکەونە لێدان و تێهەڵدانێکی زۆر باش، تا ماوەیەك ئەیگرن، بەپیلان و فێڵی دائەنێن لێیان، لەگەڵ شەهید محمودی مامەعەزەدا، کە ئەو کارەساتە ناخۆشە جەرگ بڕەیش کۆڵی پێ نەدا، درێژەی بەمانەوەو خەباتی پێشمەرگایەتی پارتیزانی بەدڵی بریندارەوە ژنەکەی و منالەکانی و محمدی برازای بەهاوکاری دۆست و خزمانی ڕزگارکردو گەیاندنیانە ناو سنوری ئێران، بۆلای مامە عەزەی باوکی و حاجی فایەقی برای و نەریمانی برا بچوکی و برای شەهید قارەمان، لەدایك و باوکەوە، ئەو کاتە لەدێی حوجەسازی نزیك شاری مەریوان بوون، لەسنوری شلێری دێی وێنەوە بەخێزانی بەڕێکران، بۆ ناو شارۆچکەی مەریوان، دوایی حوجە سازی و ئاوارەیی، کە دوای ساڵێك شەهید محمودو کاك صدیق گەرانەوە سەرەوە بۆ سنوری ناو ئێران، لای باوك و براو کەسوکاریان، لە ماوەی مانەوەیشدا جگە لە کادری عەسکەری بەتوانا کاك صدیق عەلی تۆفیق کە هەمیشە پشت و پەناو قەڵایەکی هەرە گەورە بوو بۆ شەهید محمود، بەشەوو ڕۆژ بەبەست لێی دوور نەئەکەوتەوە، چەند پێشمەرگەیەکی کەشیان تا چەند مانگێك لەگەڵدا مانەوە، کەئەوانیش: کەمال و مام بەکر ناوێك بوون، لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٨ دا ڕۆیشتنەوە، دوای ئەویش شەهید محمودی مامەعەزە چەندەها جاری تر لەگەڵ کاك صدیق و کاك حسێن و کاك صەلاح تاڵەبانی ئەم دەستە پێشمەرگە پارتیزانە سەر بەڕێکخستنەکانی شۆڕشگێڕانی ناو (ی.ن.ك) ی ئەوکاتە بوون، شەهید محمودی مامەعەزە بەهاوکاری کاك صدیقی عەلی تۆفیق سەرپەرشتیان ئەکرد تەنانەت ئەوەندە بەتواناو بەسەرکەوتوویی کاروباری پێشمەرگایەتی پارتیزانیان ئەنجام ئەدا لەچونە خوارەوەو سەرکەوتنەوەدا، هەتا جارێك مهیمەیەکی گەورەیان بە (ی.ن.ك) سپارد سەرکردایەتیش لە مجلسی الاعلی، شەهید محمود زۆر بەئەمانەت و

هەست بە لێپرسینەوە گەیاندیەوەو کارەکەی ئەنجام داو، بەهەمان شێوە گەیاندیەوە سنوری کرماشانی ئێران و تەسلیم بە بەرپرسانی کردەوە.

٣- کاك عوسمانی حاجی محمود: کادرێکی عەسکەری وشیارو ڕۆشنبیر بوو، فەرماندەی کەرتی ٦ ی تیپی پەنجاویەکی گەرمیان بوو، لەکشانەوەی هێزەکانی مەڵبەندی یەکدا یەکێك بوو لەو کادرە عەسکەریانەی بەهەموو باوەڕو قەناعەتێکەوە، بە درێژەدان بەخەبات و مانەوە لەسنوری گەرمیاندا، وەکو پێشمەرگەیەکی پارتیزانی ئەو هەلە مێژووییە، زۆر پاڵەوانانەو خۆڕاگرانە بڕیاری مانەوەی دا، سەرکەوتن و ناوو ناوبانگی خۆی لەم کاتە گرنگەی شۆڕش و کوردایەتیدا بەدەست هێنا، لەبەردەم هەموو هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستان و یەکێتی و سەرکردایەتیدا تەنانەت بەڕێز مام جەلال، لەهەندێ کاتدا چالاکیشی ئەنجام ئەدا، شوێنەکانی زیاتر لەسنوری ناوچەی کفری و هۆمەر مل و سەرەش و کانی عوبێد، شوێنی حەشارگەشی لەناو هەڵەتەکانی ئەو سنورانە ئەشکەوتی (قەڵومن)ی کەڵهێرو تووەکەی محمود قەڵا، چەمی قامیش. جگە لەچەند شوێنێکی سەر ئاوەسپی، شوێنی تر لەنزیك دێکانی خانەکان و لەگەڵ ئەم فەرمانده پارتیزانەدا ئەم کادرو پێشمەرگانە خۆڕاگرانە هەڵوێستی مەردانەیان نواند کە ئەمانەن:-

١- شەهید أحمد حاجی ڕەشید هۆمەرملی

٢- شەهید مامە قالە

٣- شەهید کامەرانی مامۆستا هیدایەت

٤- مەلا ڕەحیم مەلا ڕەشیدی سەرقەڵایی

٥- صباح شێخ حەمیدی

٦- صالح فەرتەنە

٧- محمود بی کەی سی (کارگێڕی مەڵبەندی گەرمیان)

٨- جمال شێخ حەمید

٩- عوسمان مەلا جەمیل

١٠- شەهید حەمە کادر (محمد ئیبراهیم حاجی ڕەشید کریم خاسە)ی شێخ سمایلی.

١١- شەهید أحمد زەرداوی

١٢- عەلی غایب

١٣- عەلی سوری کفری

١٤- حەمە نوری و شەهیدی برای

١٥- عەلی مامە نورە هۆمەرملی

١٦- شەهید کاکە، ئەمە هەر بەشێوەی پارتیزانی ماوەتەوە تەنانەت پەنجەیەکی برینی لێ هاتووە خۆی بڕیویەتیەوە، دوایی هەتا ڕاپەڕین ئینجا چاك بوەتەوە.

١٧- شەهید عمر حاجی محمود برای کاك عوسمان کە لە ڕاپەڕیندا لەگەڵ باوکی شەهید بوون.

١٨- شەهیدڕەمەزان و جاسمی برای و چەند پێشمەرگەیەکی خەڵکی سنورەکە.

کاك عوسمانی حاجی محمود چەند جاری تریش دوای سەردانی بۆ سنوری ئێران گەڕایەوە سنوری پارتیزانەکەی لەگەرمیان، هەتا ڕاپەڕینیش هەر بەردەوام بوو، دوای ئەوەی بەرنامەی گونجاو لەباری سازدا لەسنورەکەدا، لەسەر ڕۆشنایی و ڕێنمایی و ئامۆژگاریەکانی سەرکردایەتی بۆ ڕاپەڕین، لەدەست پێکردنی ڕاپەڕینیشدا ڕۆڵی قارەمانانەو سەرکردانەی بینی لەگرتن و وەدەرنانی هێزو دام و دەزگاکانی ڕژێم لەسنورەکانی کفری و کەلارو دووزو شوێنەکانی تر، بەخۆیو باوك و براو خزم و کەسوکاری و دۆستان و خەڵکی ئەو ناوەوە، هەتا حاجی محمودی باوکی و عمری برای لەهێرشی ڕاپەڕینەکاندا شەهیدبوون لەسنوری شاری دووزدا.

٤- شەهید کاك مەلا احمد محمد تورکە ناسراو بەمەلا ئەحمەدی گەرمیان:- فەرماندەی تیپی ٥٥ ی قەرەداخ بوو کادرێکی سیاسی و عەسکەری لێهاتووی ئەو سنورەبوو زۆر جێگای ئومێدی شۆڕش و جەماوەری گەلی کوردبوو، هەر لەکشانەوەی هێزەکانی مەڵبەندی یەکدا، لەگەڵ هێزەکانیشدا هاتە سەر قوپی و لە بڕیاری مانەوەدا زۆر ئاسایی بوو لای، بە ئەوپەڕی قەناعەتەوە بڕیاری مانەوەو شوێن چۆڵ نەکردنی سنورەکەی دا، کاتێکیش هەموو هێزی پێشمەرگە لەعەسری ١٩٨٨/٤/١٦ دا هەموو ڕیزبوون، بەسەر شاخی قوپی قەرەداخدا بەرەو شاخی سەرکۆی جافەران بڕۆن، شەهید کاك مەلا ئەحمەد گەرمیانی و پێشمەرگەکانی ئەوانیش لەسەری ڕێگاکەدا بەڕیز ڕاوەستابوونن بە ئەملاو ئەولا ماچ کردن ماڵئاوایی و بەڕێیان کردین، لەناو چاوی دوا سەرنج بۆ یەکتری دەها یادگارو دوا چارەنووسی لەیەکتری دابڕان، کە زۆر بەداخەوە دابڕانی کۆتایی، چونکە کاك مەلا احمدو شەش پێشمەرگەی دەستەکەی لە ١٩٨٩/٢/١٩ قەڵبەزەکە ڕووخا بەسەریانداو شەهیدبوون، شوێنەکانی ئەم دەستە پارتیزانانە بەتوانایە لەسنورو ناوچەکانی دێی فەقێ مستەفا، دێکانی قولیجانی ئەمین قارەمان، ئەمین سەرحەدو خۆ حەشاردانیش لە ڕۆژدا زۆربەی لەئەشکەوتی (کەڵوس) یان قەڵوەزی

سهرچـهمی مـامران و لاهێـزو پێـشمهرگهی دهسـتهكهیش بریتـی بـوون لـهم شـههیدو وپێشمهرگانه:

١- شههید دارا سوور (دارا قادر سهمین) نارینی

٢- شههید سهلام نارینی

٣- شههید فهرمان نارینی

٤- محمودی مامه یاره

٥- شههید حهیدهر مام مهجید

٦- حسام عهلی فهرهج

٧- نهوزاد ئهستێلی قهرهداخی

٨- شههید سهید محمد محی الدین:- خهڵكی شارۆچكهی كفریه، هـهر لهسـهرهتای كشانهوهی هێزهكانی مهڵبهندی یـهك لهسنوری گهرمیاندا ئهم شـههیده، وهكو كـادرێكی كارامـهو بههیمـهت، بڕیاری ئاسایی مانهوهی خۆی دا، بهمهبهستی درێـژهدان بهخـهبات و شۆڕش، لهقۆناغی پارتیزانیدا لهگهڵ ئهوهی خاوهنی تهمـهن بوو، خێزان و منـاڵی زۆر بـوو هـهر لهئهنفالهكـهداو لـهناو گهرمیانـدا ژن و منالـهكانی دهسـت نیـشان ئـهكرێت و جیایـان ئهكهنهوه لهخهڵكهكه لهدێی كوڵهجۆی گهرمیان، بێسـهرو شـوێن كران كه لهناویاندا دوو كوڕی تازه پێگهیشتووی ههبوو بهناوی شاخهوان و سامان، لهگهڵ ئهم كۆسته گهورهو ئـهو وهزعـه پڕ لهسـتهمهی دوای ئـهنفال زۆر خۆڕاگرانـهو بههیمهتـهوه كـاك سـهید محمـد ڕۆڵـی ئـهبینی، مایـهی ورهبـهرزی هاوڕێكـانی بـوو شـوێن و سـنورهكهی لـهم كـاتی پارتیزانـهدا لهگونـدی سمـاق و هـهزار كـانی، تهپـه چـهرموو، مـارف سـهیده، حهشـارگهكهیش هـهر لـهم سنورانهدا بوو، پێشمهرگهی دهستهكهیشی ئهمانه بوون:-

١- مكرم ڕهشید ٢- حهمه ئهمین شهربهت ٣- عهزیز تاوغی كاكهیی.

ئهم پێشمهرگهیه سهر به (پ.د.ك) بوو زۆر بهههڵوێست بو، بێجیاوازی له وهزعه پڕ مهترسی دارهدا، به ئهوپهڕی باوهڕهوه هاوكاری ئـهكراو ڕێـزی لێ ئـهگیرا، شـههید سـهید محمـد لهبـهر لێهاتوویی لـه ساڵی ١٩٨٩ كرا به بهرپرسی یهكهی شیروانه، لهدهستهكانی پێشمهرگه پارتیزانـهكان، پێش ئـهنفال فهرماندهی كـهرتی تیپی ٥١ ی گـهرمیان بـوو، زۆر بهداخهوهئهم كادره لێهاتووه بهپیلانێكی مخابـهراتی ڕژێم لـه (١٩٨٩/٨/١٤) دهستگیركرا، پاڵـهوانی لێهـاتووی زینـدانیش بـوو بـهو هـهموو ئهشـكهنجهدانهوه لهلایـهن دهزگاكـانی ڕژێمـهوه، بۆ شـوێنی پارتیزانـهكان ڕژێـم سـوودی لـێنهبینی، زۆر قین لهدڵانـه لـهمانگی ١٩٩١/٢ ی پێش ڕاپهڕینی كوردستان لهسێدارهدرا خۆی و خێزان و منالـهكانی بهدهستی

پیاوەكانی ڕژێم شەهیدكران، دوور لەتاسەی یەكتری و نەگەیشتن بەئاواتی ڕزگاری گەلە هەژارەكەیان..

٦- كاكەحەمە پاریزلەیی:- (دێی پاریزلە نزیك جادەی گشتی كەلار-دەربەندیخان)، شوێن و سنوری پارتیزانیەكانیان دێكانی: زاوت، ڕۆستەمی شامار، حمەی عبدالكریمە سوور، ئیمام محمد، حەشارگەكانیشیان هەر لەم سنورانەدا بوو، كاكە حەمە پاریزلەیی هەر لەسەرەتاوە بڕیاری مانەوەی دا هەرچەند چارەنووسی خێزان و منالەكانی نەئەزانی، بێسەروو شوێن بوون، هەتا ماوەیەك دوای ئەوەی لەگەڵ خۆیدا ماوەیەك مانەوە، زۆر بەستەمی لەو چۆڵانەو بێژیانەدا ناچار بێ چارەنووسی و بەدڵێكی قایمەوە خستنیە بەردەم قەدەر، لەو پێشمەرگانەی لەدەستەكەی دا بوون ئەمانەیە:-

١- حەمە شاوكە
٢- هاوڕێ كامەرانی ئەوبەری
٣- تۆفیق ئەوبەری
٤- ڕەمەزان
٥- مام بەول كە ناوی (بەگ مراد شا مراد خوا مراد) بوو

٧- كاك شێخ كەریم خدر ناسراو بە شێخ كەریم چاوڕەش:- هەر لەسەرەتای كشانەوەی پێشمەرگەكان و تیپەكەی ئەم سنورە بڕیاری مانەوەی خۆیدا. تا نزیكەی دوو مانگ ژن و منالۆ دایكیش لەگەڵدابوو دوای ئەوە دەربازی كردن، بۆ سنورەكانی ئێران، بەو حاڵەی خێزانی پێشمەرگە بەمنالی ساواوە لەكاتی شەڕو بەرگری ئەنفالی گەرمیاندا مابونەوە بۆ سەر ئەم سنورە، ڕۆڵی چاك و دیاری هەبوو، شوێنەكانی كاك شێخ كەریم لە ناوچەكانی: زەنگەنە، تەكیە كۆن و شاخی سەڵباتو، هەتا سەرچەمی ئاوەسپی، حەشارگەكەشیان لەشاخی زەنبوور بوون، پێشمەرگەكانی دەستەی كاك شێخ كەریم لەم مانەوەی پارتیزانیەدا ئەمانە بوون:-

١- ڕزگار نوری اسماعیل
٢- شەهید یاسینە بچكۆل كەركوكی و چەندەها جاریش چوەتە خوارەوە.
٣- شەهید برهان سەرسپی كەركوكی كە ماوەیەك سێ خوشكی عازەبیان لەگەڵدا بوو
٤- مەلا ئەحمەد محمد صالح (مەلا ئەحمەد خڕە)
٥- سەید جەعفەر لەتیف محمد برای شەهید سەید جەوهەر
٦- عادل پیرەمۆنی

٧- کاک نازم کەرکوکی

٨- شەهید فازل برای کاک شێخ کەریم خۆی

٩- شەهید حەمەی حاجی حسێن ناسراو بە حەمە ئاخە خەڵکی دێی خێڵی ئاخەی بناری ئاشداخ بوو، بەزۆری ژیانی لەپارتیزانیدا بوو لەگەرمیان.

١٠- شەهید سەید بابا محمد

١١- هۆشیار برای کاک ڕزگار دوای چەند مانگێك تەسلیم بوەوە کە بەداخەوە بێ سەرو شوێن کرا.

ئەو پێشمەرگانەی کە گەڕاونەتەوە گەرمیان
دوای ماوەیەکی کەم بۆ سنوری گەرمیان و مەڵبەندی یەك

١- کاك عەدنان حەمەی مینە:- کادرێکی عەسکەری وشیاربوو، لەکاتی هێرشی ئەنفالدا فەرماندەی تیپی تایبەتی مەڵبەند بوو، کە هەموو چەکی قورسیان لەلابوو، لەراجیمەو سام، لەکاتی کشانەوەی هێزەکانی مەڵبەندی یەك، کاك عەدنانیش بەخۆیو پێشمەرگەی تیپەکەیەوە هەتا سنورەکانی چەمی ڕێزانو دەشتی کۆیە گەیشت، بەڵام وا ڕێکەوتبوو لەکاتی هێرشی ئەنفالی ٤ ی دەشتی کۆیە کە ڕژێم کردی، ناوی زێکەی بەردایەوە لەو کاتەدا کاك عەدنانو کۆمەڵێك پێشمەرگە لەبەری ڕۆژهەڵاتی زێکە ئەبن، دوای چەند ڕۆژ شەڕو بەرگری، لەهێرشەکانی ڕژێم لەو بەرەدا، لەهێزەکەی مەڵبەندا دائەبڕێت، زۆر مەردانەو بەگیانێکی زۆر لەخۆبووردوویی، بڕیاری درێژەدان بەخەبات ئەگەڕێتەوە سنوری گەرمیان، هاوکاری دەستەو پێشمەرگە پارتیزانەکانی ئەو سنورە هەتا ساڵی دوایی، هەروەکو بەرنامەو کادرێکی ئامادەبوو لەکاتی پێویستیدا، بەخۆیو پێشمەرگەکانیشیەوە گەیشتەوە سنوری گەرمیان، وەکو کادرو فەرماندەیەکی پارتیزانی لەوکاتەدا درێژەی بەخەبات دا، پێشمەرگە پارتیزانەکانی دەستەکەشی ئەمانە بوون:-

١ – حاجی عوسمان کەلاری

٢ – شەهید برهانی برای کاك عەدنان کە زۆر خۆشەویست بوو لای پێشمەرگەبەگشتی و بەتایبەتی لای من (نوسەر)

٣ – سامی کەلاری

٤ – هەیاس

٥ – شوانە حاجی ڕەشید کەلاری

٦ – فەرهاد کەلاری

٧ – مەلا کەریم خەڵکی سەعدیەی سنوری ژێردەسەڵاتی ڕژێم بوو.

٨ – دڵشاد عبدالکریم دڵشادی جهاز

٢- مام ڕۆستەم و کاك ئازادی سەگرمە:- هەردووکیان دوو کادرو فەرماندەیەکی عەسکەری بەتواناو دێرینو دیاری ناو هێزی پیشمەرگەی کوردستان بوون، پێشمەرگەو فەرماندەی چەندەها چالاکیو داستانی پێشمەرگایەتیو ڕووبەڕوو بوونەوەو بەرگری لەهێرشەکانی ڕژێم، پەلاماری دام و دەزگای ڕژێمدا بەشداریان کردووە، کاتێك زۆربەی

هێزەکانی پێشمەرگە ئەگەنە بناری قەندیل‌و سنورەکانی مەڵبەندی ٢ی هەولێر لەهاوینی ١٩٨٨، لەسەر ڕۆشنایی فەرمانی سەرکردایەتی (ی.ن.ك)، بەچاکی ئەزانن بۆ سەرپەرشتی‌و بەهێزکردنی دەستەو پێشمەرگە پارتیزانەکانی سنورەکانی کەرکوك‌و گەرمیان‌و ئەم دوو فەرماندە عەسکەریە بچنەوە خوارەوەو لەسەر تواناو ئامادەیی خۆیان بەسنورەکانی کەرکوکدا ئەگەنە سنوری گەرمیان‌و پەیوەندی ئەکەن بەهەموو دەستە پێشمەرگە پارتیزانەکانی ئەو سنورە، لەگەڵیاندا چەند پێشمەرگەیەکی دێرین‌و تایبەتی دەستەی خۆیان ئەبەن لەوانە:-

١- هیوا ڕەش
٢- سیروان گۆگجەیی
٣- مامۆستا عادل
٤- اسماعیل برای مامۆستا عادل
٥- مام غەریب
٦- تەهای برای کاك ئازاد
٧- جەمالی خوشکەزای کاك ئازاد
٨- شەهید هەڵکەوت
٩- شەهید شێرزاد
١٢- کاك سەرکەوت
١١- کاك سامالْ کە بە سامالە شێت ناسرا بوو*

لێدانی پێشمەرگە پارتیزانەکان بە فرۆکە:

دوای مانەوەیان لەم سنورەو داڕشتنی بەرنامە بۆ بەسەرکردنەوەو پەیوەندی بەیەکترەوە، لە ڕۆژی (١١/١٠/١٩٨٨) و لەکات ژمێر ٤٥ ر٧ ی سەر لەبەیانی بە چەند وڵاخێکی بارکراوەوە دەرچوو بوون، بەمەبەستی گەیشتن بەو مەوعیدەی لەنێوارەدا دایان نابوو بیگەنێ، وا بەرنامەبوو کە دەرچوونەکە بەدوو بەش بێت، لەچەمی مامرانەوە کە کونی هەنگوینەکە ناوی بوو، لەپشت دێی کەڵوز لوقمان، کاتێك وەجبەی یەکەمیان ئەکەونە ڕێ کە بریتی بوون لە:-

١- مام ڕۆستەم
٢- کاك ئازادی سەگرمە
٣- شەهید حەمەڕەش
٤- شەهید شێرکۆ
٥- شەهید هەڵکەوت حەمەئەمین
٦- کاك تەها
٧- شەهید شێرزاد

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێزان کاك کوردۆ، کاك محمود سەنگاوی.

هەر لەکاتی دەرچوونیاندا بەماوەیەکی زۆر کەم دیارە یەکسەر بەو کۆمەڵە زۆرە دەرکەوتوون، لەشوێنە چۆڵو محرەمەدا کە ڕژێم لەسەر هەموو شوێنە بەرزەکان ڕەبایەو پێویستی وسائلی چاودێری داناوەو هەموو هاوکارییەکی پێویست لەلایەن ڕژێمەوە ئامادەو دەست بەکاربووە، لەکاتی پێویستو پەیوەندی دەزگاکانی ڕژێم بەیەکترەوە، هەر بەوجۆرە لە پڕ ٦ شەش فڕۆکە ئەگاتە سەریانو ڕاستەوخۆ دایان ئەگرێتەوە بەهەموو چەکەکانی ناوی، لەو لێدانەدا کاک ئازادی سەگرمە زۆر بەسەختی بریندار ئەبێتو سێ پێشمەرگەیش هەر لەجێدا شەهید ئەبن کە ئەمانە بوون:-

١- شەهید شێرکۆ جدی ٢ - شەهید هەڵکەوت حەمە ئەمین/ عدد جیهاز

٣- شەهید شێرزاد

وەسێ پێشمەرگەیش بریندار ئەبن، لەچاو برینی کاک ئازاددا سوك ئەبێت کە ئەوانیش ئەمانە بوون

١- تەهای برای کاک ئازاد ٢- سەرکەوت ٣- ساماڵە شێت.

هەر لەگەڕانەوەی فڕۆکەکاندا یەکسەر بەشی دووەمی پێشمەرگەکان کە هێشتا دەرنەچووبوون بەپەلە ئەگەنە سەریان کە ئەوانیش بریتی بوون لە: ١- کاک عوسمانی حاجی محمود ٢- مام جەلال ئەمین کاکل ٣- کاك ڕەحیمی جیهاز ٤- کاك بەهادین برای شەهید حەمە ڕەش ٥- کاك مەجید ٦- ڕزگار ڕەئوف بێگەرد، کاتێك ئەم بەشەی پێشمەرگەی دواوە ئەگەنە سەر ڕووداوەکە، ئەبینن زۆر ئازاو مەردانە کاك ئازاد بەبرینداری لە شوێنی لێدانەکە ڕزگارکراوە بۆ ژێر هەندێ ڕووەکی قەرەقاج کە لەو سنوورەدا بووە، هەر لەو ماوەیەدا شەش فڕۆکەکە گەیشتوەتە سەریان، بۆ هەمان شوێن، پێشمەرگەکانیش لە کەندڕێکی شوێنی نادیاری خۆیان حەشار ئەدەن لەو سنورەی ناوچەی (مامران)، ئەبینن کۆپتەرەکان دوانیان ئەنیشنەوەو دوانی کەیان لەو دەورو پشتە هێز دائەبەزێنن، دوانیان بەئاسمانەوە چاودێری ئەکاتو پارێزگاریان لێ ئەکات چونکە ئەم پێشمەرگانە زۆر ئازایانە بەرهەڵستیان بونەتەوە، بەهەموو جۆرێك بەرگریو تەقەیان لێ کردوون، لەکاتی لێدانەکەی پێشویاندا، ئەمە هەتا نزیکەی ٢٠ دەقیقە لەشوێنی ڕووداوەکە فڕۆکەکان بەو جۆرە بوون، ئینجا هەموویان ڕۆیشتن، بەپەلە پێشمەرگەکان ئەگەنە شوێنی ڕووداوەکە بۆ هەواڵی ئەو سێ هاوڕێیەیان، ئەبینن کە لاشەکانیان دیارنیەو چەند ولاخێکیشیان کوژراوەو بەهەموو بارەکانیانەوە لەتەقەمەنیو خواردن سوتاندبوویان، هەر لەشوێنی ڕووداوەکەدا ئینجا بەپەلە کاك ئازادیان بە ناقلەیەکی دەستی گەیاندبویانە شوێنێکی حەشارگەی پێشووتریان، کەناوی (کونی سوچەرەکە)

بوو، لەپشت دێی حەمەی عبدالکریم سوور، لەکۆتایی داری خلەو سێ بریندارەکەیش لەو چەمو نادیارانەدا دوور لە کاک ئازاد شوێنیان بۆ دروست ئەکەن، لەهەواڵی ئەم رووداوە ناخۆشەدا هەموان دڵتەنگ ئەبن..*

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان: عوسمانی حاجی محمود، محمود سەنگاوی، مام رۆستەم، عدنان حەمەی مینە،شێخ کەریم چاورەش، صدیق علی تۆفیق حسام علی فەرەج مەلا ئەحمەد گەرمیانی.

هاوكاری و بەدەمەوەچوونی پێشمەرگەو ڕێكخستنەكانی ناوشار

لەئێوارەدا زۆربەی دەستەو پێشمەرگە پارتیزانەكانی ئەو سنورە دێن، بۆ هەواڵ‌و هانایانەوە لەوانە شەهید محمودی مامە عەزە، كاك صدیق عەلی تۆفیق‌و كاك مەلا ئەحمەد گەرمیانی‌و كاك عەدنانی حەمەی مینەو لەو شتانەی كە لەشوێنی ڕووداوەكە بەجێ مابوون، ڕادیۆو جامانەكەی شەهید شێركۆ جدی، شەهید هەڵكەوت بوو كە شوێنی گوللەیان پێوە دیار بوو، ئینجا هەر هەموو فەرماندەو كادرەكانی پارتیزانی لەهەوڵی پەیداكردنی داوو دەرمان‌و چارەسەری كاك ئازادو ئەو ٣ پێشمەرگەدا بوون، زۆر زوو بەپەرۆشەوە كەوتنە هەوڵدان، بەتایبەت بۆ كاك ئازاد كە زۆر جێی مەترسی بوو، برینەكانی بەتایبەتی لەو شوێنە چۆڵ‌و گەرماییەدا، بۆ ئەم مەبەستەیەش پەیوەندیان كرد بەكادرەكان ڕێكخستنی ناو شارەوە، لەوانە هەردوو كادری زۆر بەتواناو ڕۆڵەی ڕۆژگاری سەخت، خواڵێ خۆش بوو كاك حەمە ڕەشیدی حاجی شەریف باریكەیی، شارەزووری‌و كاك حەمە نوری سوور گەرمیانی، ئەوانیش زۆر بەپەرۆش‌و بەهیمەتەوە دوای چەند ڕۆژێك كاك (شێخ صدیق شێخ عوسمان) بەرزنجەیی بەناوی (د • محمود)ەوە زۆر بە لێبڕاوانەو مەردانە ئامادەیی دەرئەبڕێت، بەهاوكاری پیاوی بەهیمەت‌و كورد پەروەر مام خەلیفەی كەلار لەڕێگای دەواجنەكەی كاك احمد وەلی بەشەرەف‌و هاوكاری پێشمەرگە پارتیزانەكان كە ئەم دەواجنەی كردبوو بە مەڵبەندی هاوكاری، پەیوەندی ڕێكخستنە نهێنیەكان‌و پێشمەرگە پارتیزانەكان بوو، لەم ڕۆژانەدا ڕۆڵێكی مێژوویان هەبوو، لە بزووتنەوەی كوردایەتیدا، كاك صدیق بەرزنجی (د • محمود) بۆ ماوەی نزیكی ٣ هەفتە لەخزمەتی تەداوی‌و چارەسەری برینی كاك ئازادو ٣ پێشمەرگەكەدا بوو، لەمەترسی ڕزگاری كردن‌و گەڕایەوە، دوای ئەوەیش هەر بەهیمەت‌و توانای لێبوردەیی كاك حەمە ڕەشید شارەزووری‌و كاك حەمە نوری بەهاوكاری كاك صالح حەمەخان دەربەندیخانی توانیان داستانێكی مێژوویی تۆمار بكەن، بەگەیاندنی كاك ئازادی بریندار بەشاری بەغداو چاككردنەوەی بەجۆرێك لەمردن ڕزگاری بكەن، دوای ئەوەیش گەیاندنی بە سنورەكانی ئێران‌و سەركردایەتی (ی.ن.ك)، كە لەوێوە ناردنی بۆ دەرەوەی وڵات لەوكاتەدا، بەڕاستی ئەمانە چالاكی‌و گیان‌و هەستی شۆڕشگێڕیەی گەلی كورد، شانازی بەخۆیەوە ئەكات، كەخاوەنی ئەم ڕۆڵە بەجەرگ‌و مەردانەی ڕۆژگاری سەختە بەگشتی‌و بەتایبەت شۆڕشی

(ی.ن.ک) بەجۆرێك ئەم کردارە ئەنجام دراوە هەندێ جار وەکو خەو ئەبینرا، ئەوەندە مەبەست و خۆشحاڵی بوو لەوکاتە پڕ مەترسی دارەدا، فەرماندەیەکی وا بەتواناى وەکو کاك ئازادی سەگرمە ڕزگار بکرێت لە بەردەستی دوژمن و لەهەمان کاتدا ڕزگار بکرێت بەو شێوەیە سەرکەوتنێکی زۆر گەورەو لەبەرچاو بوو..*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەرێزان حمە رەشید باریکەیی، حمە نوری گەرمیانی، هەروەها شێخ صدیق بەرزنجی بەراستکردنەوەی پێشمەرگە پارتیزانەکان.

ئەو دەستەو فەرماندەو پێشمەرگانەی
کە لەسنورەکانی ئێرانەوە وەکو پێویست گەڕانەوە بۆ سنورەکانی پێشوویان

١- کاك محمود سەنگاوی و کاك کوردۆ قاسم:- کە هەردووکیان دوو کادری عەسکەری‌و سیاسی بوون، بەشداری زۆربەی هێرش‌و بەرگریەکانی ڕژێمی عێراقیان کردوە، لە هێرشەکانی ئەنفالەکانی قەرەداخ‌و گەرمیان‌و دەشتی کۆیە، لەگەڵ هێزی پێشمەرگەشدا لەکاتی کشانەوەدا دوای شەڕی بناری قەندیل، ئینجا بۆ سنورەکانی ئێران لەسنوری مەریوان‌و دزڵی سازدانەوەی مەڵبەندی یەکدا دوای ساڵێك لەداڕشتنەوەی چونە خوارەوەو بەشداری پێشمەرگایەتی پارتیزانی، ئەم دوو فەرماندە بەتوانایە زۆر مەردانە ئامادەیی خۆیان نیشانداو بۆ ماوەیەکی زۆرو سەرکەوتوانە گەیشتنەوە سنوری گەرمیان، بوونە هاوکاری چەند دەستەیەك لە پێشمەرگە پارتیزانەکانی خوارەوە بەمەبەستی حەوانەوەو سەرکەوتنیان بۆ سنورەکانی ئێران‌و چارەسەرکردنی نەخۆشەکانیان، لەو کادرو پێشمەرگانەی کە لێپراوانە لەگەڵیاندا چوونە خوارەوە ئەمانە بوون:-

دوای کاك کوردۆ قاسم‌و کاك محمود سەنگاوی، کاك حەمە پاریوڵەیی کە ماوەیەکی کەم هاتبووە سنوری ئێران، کاك مقداد بهاءالدین برای شەهید شێخ جمال گەرمیانی، کاك حەمە سیاسی (محمد ڕۆستەم)، کاك سهاد خانەقینی کادرێکی عەسکەری زۆر بەتوانا بوو، کاك محمد فەرەج ، کاك برایم دیسکۆ، کاك هەژاری ئاسایش ئێستا ئەمانە بەسەرپەرشتی کاك کوردۆو کاك محمود سەنگاوی، بەتایبەتی بۆ چەند جارێك چوونەوە سنوری گەرمیان، هەرجارە بۆ شەش مانگ، بەڕێیانی ئەو پارتیزانە پێشمەرگەیەکی پارتیزانی بەناوی کاکە حەمە ئاخە، لەهەموو ئەو ماوەی سێ ساڵەدا تەنیا ماوەیەکی زۆر کەم چووەتە ناو ئێران، ئەویش بەزۆری سەرکردایەتی بۆ چارەسەری نەخۆشی، هەر زوو گەڕایەوە سنوری گەرمیان، لەگەڵ خۆیشیدا ئەم پێشمەرگانە چوونە گەرمیان: ١- لوقمان عەزیز کە تەمەنێکی زۆر کەمی هەبوو لەوکاتەدا ٢- شەهید نادر گەرمیانی ٣- سەلامی کفری ٤- بەهادینی حاجی محمودی داربەڕوو ٥- ئازادبان سنوقی.

٢- کاك ڕەیس (سامان سعید علی):- پێشمەرگەو کادرێکی زۆر دێرینی کوردایەتی بوو، هەموو تەمەنی لەخزمەتی بزووتنەوە نیشتیمانی‌و کوردایەتیدا بوو، بێ پشوودان‌و ماندونەناسانە کاری ئەکرد، بێ هیچ خواستێکی تایبەتی، لە کاتێکیشدا کە سەرکردایەتی (ی.ن.ك) و فەرماندەو کادرەکانی ئەوی پێویست کرا بۆ بەشداری خەباتی پارتیزانی

پێشمەرگایەتی لەسنورە چۆڵەکانی دوای ئەنفالەکان، بەمەبەستی درێژەدان بەخەبات و بەردەوامی و هەبوونی پەیوەندی بەجەماوەری کوردستان و ڕێکخستنە نهێنیەکان و دڵسۆزو کەسایەتیە کورد پەروەرەکانەوە، کاکە ڕەیس وەکو کادرێکی زۆر بەهیمەت لەو ڕۆژگارە پێویستە سەختەی خەباتی گەلی کوردماندا، زۆر مەردانە بڕیاری هاوبەشی ئەو خەباتە مێژووییەی کرد، لەڕۆژی (١٩٩٠/٦/٨) لەسنوری بلەکۆی بانە مەریوانەوە گەڕایەوە بەرەو شارباژێری سنوری کوردستانی عێراق، شوێنە چۆڵەکانی سەر ئاوی گەورەو تەنکە بوارو پشتی بزەنیان و پوشێنی شارباژێر، لەوێشەوە بۆ سنورەکانی شارەزوورو دێی یەخی مالی لە نزیک لە شەوی ١٦-١٧ /١٩٩٠/٦ ئەگەنە سەر ئاوی کارێزەکەی دێی شەمەو وێڵەکەی بناری شارەزوور شاخی قەرەداخ‌داو ماوەی ٣ ڕۆژێك بۆ حەوانەوە لەم شوێنانەدا ئەمێننەوە، لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەك کە هەندێکیان بەمەبەستی گەیاندنیان بە کاك عوسمانی حاجی محمود هاتبوونە خوارەوە لەگەڵ کاك ڕەیس بەگشتی ئەمانە بوون:-

١- شەهید رفعت سێوسینانی
٢- شەهید صدیق عبدالكريم قرگەیی
٣- بەهادین مەجید بەلەکەجاری قەرەداخ
٤- شەهید فەریقە سوور
٥- مام مەجید گەرمیانی بۆ لای کاك عوسمان گەڕابوەوە
٦- شەهید أحمد زەرداوی بۆ لای کاك عوسمان گەڕابوەوە
٧- عوسمان گەرمیانی بۆ لای کاك عوسمان گەڕابوەوە
٨- ڕەشید توکنی بۆ لای کاك عوسمان گەڕابوەوە
٩- احمدە سوور
١٠- عوسمان بیە ڕەشکەیی

ئەم دەستە پێشمەرگە هەژارە پارتیزانانە لەسەر ئاوی ئەم کارێزەی دێی شەمەوێڵەکە ئەکەونە ناو کارەساتی بەزەهراوی تێکردنی ئاوی کارێزەکە، بە کیسی نایلۆن، لەلایەن پیاوەکانی دەزگاکانی ڕژێمی عێراقەوە، بەمەبەستی لێدانی پێشمەرگە پارتیزانەکان، بەو جۆرە کارە نامرۆڤانەیان لەکاتێکدا کاك ڕەیس لەگەڵ کاك احمد زەرداوی و شەهید صدیق، ئەیانەوێت پێشمەرگەکانی لای کاك عوسمان بەڕێکەن بەرەو سەرشاخی میریاسی سەر ئەکەون، ئەبینن سنوری قەرەداخ لە کێومالێکی زۆر سەختدایە، ڕژێم بەهێزێکی زۆرەوە لەو ناوەدایە، ناچار ئەگەڕێنەوە، لەپڕ کاك بەهادین مەجید

ئەكەوێتە هاوارێكی زۆر گەورەو خۆی ئەدات بەزەویدا، دوای ئەمیش كاك صدیق عبدالكریم لێی ئەدات، دوای ماوەیەك یەكسەر شەهید ئەبێت، ئەوانی كەیش بەكاك ڕەیسەوە لێدانی ژەهرەكە دەرئەكەوێت لەسەریان، زۆربەیان پەرێشان ئەكات، بەهەر جۆر لەرێگای هاورێیانی ناو شارەوە ئەبرێنەوەو هەندێكیان بەنهێنی چارەسەر ئەكرێن و ئەگەرێنەوە سنورەكەی خۆیان، بەتایبەت كاك ڕەیس هەر زوو وەكو كادرێكی هەست بەلێپرسراویەتی ئەگەڕێتەوە، لەگەڵ ئەو پێشمەرگانەی ماونەتەوەو ئەوانی لای كاك عوسمان حاجی محمود ئەگەنە لای كاك عوسمان و ئەو سنورانەی گەرمیان، زۆر پشوودرێژانەو بەو ئازارەوەو لەوكات و شوێنە بێ خزمەت و بێ ژیان و بێ حەوانەوەدا، هەتا بەشداری ڕاپەرینیش ئەمێننەوە، بەمەرجێك لەكاتی گەڕانیدا بەناو سنورەكانی گەرمیاندا كاك ڕەیسی ماندوی زەهراوی، لە شەوێكدا مارێكیش پێوەی ئەدا، ئینجا بەو هەردوو ئازارەی ئەوكاتە سەختە مەگەر هەر لەتواناو خۆڕاگری كاكە ڕەیس و پێشمەرگەی كوردو یەكێتی دا بوو بێت، لەو پێشمەرگانەی درێژەیان بەمانەوەدا كاك عدالت سێوسێنانی بوو.

٣- كۆمەڵێك پێشمەرگە بەشێوەی دەستەی بچوك:- چەند پێشمەرگەیە لە سنورەكانی مەڵبەندی یەكی مەریوان دزلی و بانە بلكێی مەڵبەندی دووی ئەوكاتەی، سنورەكانی ناو ئێرانەوەو بەو جۆرەی پێشمەرگەو كادرەكانی ئەم دوو مەڵبەندە زۆر نزیكی و تێكەڵاویان لەگەڵ یەكتریدا هەبوو هەروەها لەهاتنە خوارەوەیشدا بۆ سنورەكانی شارباژێرو سلێمانی و كۆمەڵگا زۆرەملێكانی شارەزوور، چەندەها جار پێكەوەو بەشارەزایی و ڕێنمایی هاوكاری یەكتریان كردووە، بۆ هاتنەخوارەوەو سەركەوتنەوە زۆر ب سەركەوتوویی، بەتایبەت لەدوای ئاوەڕاستی مانگەكانی ساڵی (١٩٨٩) ەوە لەوانەیش بەزۆری ئەم كادرو پێشمەرگانە بوون:-

١- كاك دلاوەر عوسمان و كمال حەمە ڕەشیدو كاوە كوێخا مەجید، ئەمانە هەر سیانیان پێنجوێنی بوون چەندەها جار لەسنورەكانی بلەكێ وە هاتوونەتە شارباژێرو سەردانی سلێمانیان كردوەو ماونەتەوە تیایداو كارەكانیان ئەنجام داوەو گەڕاونەتەوە زۆر بوێرانەو ئاسایی بوو لایان.

٢- كاك دڵشاد قرگەیی لەگەڵ بەختیار محمد، حەمە كەریم قوربانی كە ئەمانیش قرگەیین، چەندەها جار ئەم سیانە پێكەوەو جەند جار لەگەڵ كاك شێخ كەریم سیتەكی و كاك شێخ مستەفا سیتەكی كە كاك شێخ مستەفا پێشمەرگەیەكی زۆر ڕۆح سووك و چالاك و بەتوانا بوو، ئەمانە پێكەوەو بەجیا لەسنورەكانی مەریوان و بلەكێ و شارباژێرەوە ئەهاتنە

دێی پوشێن و ناو شاری سلێمانی و کۆمەڵگا زۆرەملێکانی شارەزوور، ئەگەرانەوەو کارەکانیان ئەنجامداوە، هەندێ جاریش کاك حەمە بۆر قرگەیی فەرماندەی کەرت بوو پێشترو عمر چەوتانی لەگەڵیاندا بوون، ئەمانە لە ڕێکخستنەکانی شۆڕشگێران بوون، لەجارێکدا کاك حەمەبۆر قرگەیی لەنزیك مجمعی برایەتی و عەربەتەوە دەستگیرکرا، لەلایەن پیاوەکانی ڕژێمەوە، کەس بەهیوای نەما، بەڵام بەخۆڕاگری و ئازایەتی خۆی لەزینداندا خۆی بەسەربازی هەڵتوو دانابوو، بەوجۆرە لەدوای ڕاپەڕین، ڕزگاری بوو ئازادکرا لەزیندانی ڕژێمی عێراق دوای ڕاپەڕین، هەروەها کاك عباس سیتەکی، کاك احمد محمد ڕەشید ناسراو بەمامۆستا احمد لەگەڵ شێخ کەریم و شێخ مستەفا سیتەکی، ئەمانیش بەڕاستی ڕۆڵی سەرەکی و دیاریان هەبوو لەم کاتە دژوارەدا.

٣- وە لە ڕۆژەکانی ٩/١٥ و ١٩٨٩/١٠/١٥ بەچەند جارێك ئەم پێشمەرگانە چوونە خوارەوە، دەستەیەکی چەند پێشمەرگەیەکی تر بریتی بوون لەکاك حمە عەلی بەرزنجی، ئەرسەلان غەفور، مام ڕەئوف و ئەوزادو جەزا گێلدەرەیی و حەمە ڕەزا بەردەزەردی و هەندێ جار لەگەڵ شێخ حەمە زیادو شێخ سالار شێخ جەلال و مام مچەی برای کاك حەمە زیادو عمری مەلا محمودی ممند ئاواو عوسمان حاجی عەلی مکلی و مام تەهاو عومەر چەوتانی و خالد مام مەجید کانی پانکەیی، جار بەجار لە سورێنەوە بۆ چەمی گەڵاڵ و شارباژێر، لە دەستەیەکدا بۆ ناو شاری سلێمانی کاك شێخ سالار شێخ جەلال و کاك شێخ مستەفا (مام مچەی) برای کاك حەمەزیاد گیران، لە جارێکیشدا عمر چەوتانی مینی شەخصی لێی دا بەپەلە گەڕانیانەوە بەشاخی سورێن دا، گەیاندنیانەوە نەخۆشخانەکانی ئێران و قاچێکی لەدەست دا هەروەها تایەری حاجی سعید حاجی مامندی و شێخ سەردارو جبارو جمال حاجی مامەند وە لەو کادرە عەسکەریە بەتوانانە کە زۆر بێ منەتانە لە بلەکێوە لەسنوری شارباژێرەوە چەندەها جار ئەگەیشتنەوە ناو شاری سلێمانی و کۆمەڵگاکانی شارەزوور، کارەکانیان ئەنجام ئەداو زۆر جار سەرپەرشتی و ڕێنمایی پێشمەرگەو دەستەکانیشیان ئەکرد، ئەوانیش بریتی بوون، لەکاك ئازاد عبدالله و جەمال چاوشین وەنگەرێنەیی سەر بەمەڵبەندی دووی بلەکێ بوون و چەندەها جار بەناو هێزەکانی ڕژێمدا ڕۆیشتوون، یان ڕێیان پێگیراوە توانیویانە خۆیان دەرباز بکەن، ئەمانە هاتنە خوارەوە زۆر ئاسایی بوو لایان و بەڕاستی زۆر بەتواناو ورەبەرز بوون..

٤- دەستەیەکی زۆر بەتواناو لێهاتووی چەند پێشمەرگەیی کە زیاتر لە تیپی ١٥ی شارەزوورو سنورەکانی هەڵەبجە بوون، زۆر مەردانەو بە ئەوپەڕی هیمەتەوە بووبوونە چاوساغ و ڕێ نیشاندەری ئەو دەستە پێشمەرگە پارتیزانانەی ئاڵ و گۆڕیان پێ ئەکرا، کە

ئەوانیش ئەمانە بوون: ١- شەهید فازل شێرەمەڕی ٢- مامە ناجی ٣- شەهید مامە ڕەئوف قاینەجەیی کە بەڕاستی پێشمەرگەیەکی لێهاتوو خۆشەویست و ڕەوشت بەرزو جوان و بەڕێز بوو ٤- عزیز کوڵکنی ٥- خلیل سەرکانی ٦- شەهید فایەقی ڕابە، هەروەها کاک فەلاحی حەمە بۆرو بورهانە ڕیشەو زۆر پێشمەرگەی تر چەند جار بەمەفرەزە ئەچوونە ناو شارۆچکەی هەڵەبجەو ئەو سنورانەی شارەزوورەوە، لەگەڵ دەستەیەك پێشمەرگەی بەتوانا وە پێشمەرگەکانی تیپی (١١)ی هەورامان کە زۆربەی بارەگاو شوێن و ماڵەکانیان لەناو ئێراندا، لە سنورەکانی پاوەو جوانڕۆو ڕەوانسەر بوون، و شەهیدی فەرماندە کاک قادر کۆکۆیی فەرماندەی تیپیان بوو، خاوەنی کادری بەتواناو لێهاتوو بوون، بەزۆری هاتوچۆی سنورەکانی هەورامان و هاوارو دەوروپشتی هەڵەبجەیان، ئەکردو چەند دەستەیەکیش بەسەر شاخی سورێنەوە بەسەرماو سۆڵەی زستاندا لە ئەشکەوتەکاندا ئەمانەوە، بۆ چاودێری و پەیوەندی لەگەڵ پێشمەرگە پارتیزانەکانی گەرمیان قەرەداغ و شارەزورو گەیاندنی هەواڵەکانیان بەمەڵبەندی یەك، لەمەریوان دزڵی وەکو حەلقەیەکی پەیوەندی ئەمە بەردەوام بوو هەتا ڕاپەڕینی ١٩٩١.

٥- دەستەیەك کادری سیاسی و عەسکەری دڵسۆز لە (١٩٨٩/١١/١٣) بە مەهمەیەك پێکەوە لەسنوری مەریوانی مەڵبەندی یەك و بلەکێی مەڵبەندی دووەوە، بۆ شاربازێر، هەتا ئەگەنە سنوری دەوروپشتی نێوان دێی قرگەو وێڵەدەر، لەوێدا پیاوەکانی ڕژێم پێیان ئەزانن و بەهێزێکەوە چواردەوریان ئەدەن، دەستگیریان ئەکەن، کە ئەمە بوو بەداخێکی زۆر گەورەو لەو کاتەدا بەزیان و یەکجار ناخۆشیەکی ناو هێزی پێشمەرگەدانرا، دوای ئازارو ئەشکەنجە دانیان لەلایەن دەزگاکانی ئەمن و هێنەکانی ڕژێمەوە حوکمیان دان هەریەکەی بەحوکمی (هەتاهەتایی) دوایی ئازادکران لە ١٩٩٥/٥/٨ دا، ئەوانەیش ئەم کادرانە بوون:-

١- فخرالدین عبدالله حەمە سەعید هەورامی/تەوێڵەیی

٢- محمد ڕۆستەم محمد (حەمە سیاسی)

٣- د. محمود کاکەبرا محمد کە بەداخەوە دوایی بەکارەساتێك شەهید بوو

٤- سەرکەوت قاجری

٥- کمال شێخ صادق پێنجوێنی

٦- مەلا بەکر ڕەسول موانی کە دوایی لە شەڕی ناوخۆ زۆر بەداخەوە شەهید بوو لە ساڵی (١٩٩٧) دا.

پێشمه‌رگه‌ پارتیزانه‌كانی سنوری شارباژێر:

١) ئه‌م پێشمه‌رگه‌ پارتیزانانه به‌چه‌ند مانگێك پێش راپه‌ڕین چوونه ئه‌م سنورەو به‌رپرس و كادرو پێشمه‌رگه‌كانیش ئه‌مانه بوون:

١- كاك سه‌ركه‌وتی كوبه به‌رپرسی یه‌كه‌می ڕه‌تلی شارباژێر.

٢- كاك عه‌لی چه‌له‌بی كه پێشتر وا بڕیار بوو له‌گه‌ڵ كاك ڕه‌ئیس بڕوات.

٣- كاك ڕزگاری حه‌مه‌ی كایش.

٤- كاك نه‌وزاد محمد غه‌فور هه‌ڵه‌بجه‌یی

٥- كاك دلێر مایاوایی.

٦- اسماعیل.

٧- عه‌لی سۆیبه.

٨- كاك هه‌ڵۆ.

٩- دلێر.

١٠- شه‌هید باقی.

هه‌روه‌ها ده‌سته‌یه‌كی تر كه‌ئه‌م پێشمه‌رگه چاونه‌ترسانه بوون:-

١- كاك جه‌مال حاجی مامه‌ندی

٢- شه‌هید مامۆستا یاسین كه به‌داخه‌وه هه‌ر له‌و سنوره‌دا به‌ئه‌نفال شه‌هیدبوو.

٣- هێرش

٤- شێخ ستار شێخ صالح

٥- وه‌ستا جه‌بار

٦- محمد مه‌جید (محمد شوكه‌یی)

وه مه‌فره‌زه‌یه‌كی تر كه له‌مانه پێك هاتبوون:-

١- كاك كامل نوری

٢- كاك یاسین سیته‌كی

٣- هێرش

٤- بێستون

٥- جوتیار

٦- جه‌مال

٧- عبدالله

٨- شه‌هید خاله به‌كر كه‌ڵه‌كنی

٩- حسێن

١١- خالد

١٢- سۆران

٢) وه له‌م سنوره‌دا كاك عه‌به‌ڕه‌ق له‌گه‌ڵ چه‌ند پێشمه‌رگه‌یه‌ك له‌وانه كاك صلاح و كاك سۆران، ئه‌مانه حه‌ڵقه‌ی په‌یوه‌ندی بوون له‌نێوان سه‌ركردایه‌تی (كاك نه‌وشیروان)و ڕێكخراوی سلێمانیداو هه‌تا سازدانی راپه‌ڕین ده‌وری خۆیان بینی زۆر ئازایانه..*

* چاوپێكه‌وتن له‌گه‌ل به‌رێزان كاك ره‌ئیس ،كاك دلاوه‌رو كاوه‌و كه‌مال پێنجوێنی، كاك سه‌ركه‌وتی ئاسایش. علی چه‌له‌بی، شێخ مسته‌فا سیته‌كی، دڵشاد قرگه‌یی، به‌ختیارو حه‌مه كریم قرگه‌یی، ئازادو جه‌مال چاو شێن وه‌نگه‌رێنه‌یی.

پێشمەرگە پارتیزانەکانی ڕەتڵی سورداش

ئەم پێشمەرگەو کادرو فەرماندەییانە سەر بەسنورەکانی مەڵبەندی دوو بوون، لەو بەش و جۆرە پارتیزانانەی دوای ئەنفال بوون، کە لەماوەیەکی کەمدا دوای کشانەوەی هێزەکانی مەڵبەندەکەیان لەسنورەکانی قاسمە ڕەش و بناری قەندیل و لەسەر ڕۆشنایی فەرمانی سەرکردایەتی و بەتایبەت بەڕێز کاك نەوشیروان مستەفا بۆ ئاگاداری و چاودێری هێزەکانی ڕژێم و سنورەکانی ژێر دەسەڵاتیان، بۆ ئەم مەبەستانەو پێویستی ئەوکاتە، لە ڕۆژی (١٩٨٨/٦/١) شەهید غەریب هەڵەدنی ڕاسپاردەکرا کە بچێتەوە ناوچەکانی دۆڵی جافایەتی و سنوری سورداش، دەست پێکردنی قۆناغی پارتیزانی، ئەویش بە ئەوپەڕی التزام و هەست بە لێپرسینەوە، بڕیاری گەڕانەوەی داو لەگەڵ ئەم کادرو پێشمەرگانەدا بەڕێ کەوتن کە ئەمانەن:-

١- شەهید غەریب هەڵەدنی (غريب عبدالقادر حاجي) بەرپرسی یەکەم (ڕەتڵ).

٢- عوسمان حەمە کاکی

٣- محمد حاجی کەریم ناسراو بە (سالار) هەڵەدنی

٤- د. تەها عبدالرحمن عزیز حاجی تانی

٥- ڕەسول محمد صالح هەڵەدنی

٦- جەلال حەمە صالح کاکە سوور تەلانی

٧- صالح احمد خالد یاخسەمەری

٨- خلیل عمر محمد یاخسەمەری

٩- عەلی حەمە ڕەش یاخسەمەری

١٠- فەریق محمود بەگ هەڵەدنی، ف/دەستە

ئەم دەستە پارتیزانانە ماوەی (١٠) ڕۆژ لە گویزیلەو بناری ژیلوان و دۆڵی گەورە دێ و کانی پەڵك بوون، دوایی لە (١٩٨٨/٦/٢٠) گەڕاونەتەوە بۆ سنوری مەڵبەندی ٣ ی هەولێرو جاری دووەم بەمەبەستی دەستەیەکی تری پێشمەرگەی پارتیزانی بۆ هەمان سنوروو لە ڕۆژی (١٩٨٨/١٠/١٠) لە پیرشێخی سەردەشتەوەو بۆ بێتوش و سنورەکانی هەرزنەو بێ ترخێ و شاخی ئاسۆس و بناری ژیلوان، ئەمانە هەتا (١٩٨٩/٧/٨) لەو سنورانەی دۆڵی جافایەتی و سورداش مانەوە، کارو چالاکی پارتیزان و سەردانی ڕێکخستنەکان و دۆستەکانیان داوە ئەوانیش بریتین لە:-

١- شەهید غەریب هەڵەدنی بەرپرسی دەستەکە (ڕەتڵ)

٢- عوسمان گێچینەیی ف/دەستە

٣- محمد حاجی کەریم

٤- علی حەمە محمد عەزیز

٥- جلال صالح کاکە سور

٦- بەرزان قادر خەلۆز

٧- خدر محمود جاف

٨- کامل صابر (سلێمانی)

٩- نوری عبدالله عبدالرحمن تەلانی

١٠- عابد علی خدر

وە لە ڕۆژی (١٩٨٩/٢/١٧) ئەم چەند پێشمەرگەیە لەهەمان سنورەوە گەیشتنە لایان، کە بریتی بوون لەم پێشمەرگە بەهیمەتو دڵسۆزانە لەو کاتە پێویستیەدا:-

١- عوسمان حەمە کاکی خاڵۆزای شەهید غەریب هەڵەدنی

٢- عومەر حەمە کاکی (برای)

٣- عوسمان محمد عەزیز هەڵەدنی

ئەمانە هەموو پێکەوەبوون، بەرنامەی پارتیزانیو ڕۆیشتنو پەیداکردنی خۆراك، چوون بۆ شوێنە مەبەستەکان، پاراستنی حەشارگەکانو پەیوەندی بە سەرکردایەتی بەم جۆرە ماونەتەوە هەتا(١٩٨٩/٧/١٤) گەڕاونەتەوە بۆ سەردەشت، ئەو ڕۆژەی د ٠ قاسملۆی تیا شەهیدکراوە وەکو یادگارێکی پڕ لەکارەسات لەناو دەفتەری بەر باخەڵەکانیاندا نووسیویانە، دوایی بەمەبەستی حەوانەوە چونەتەوە لای خێزانو کەسوکاریان لەئوردوگای پیرشێخ لەنزیکی سەردەشتی ئێران، دەستەی سێیەمی پێشمەرگە پارتیزانەکانی ئەم سنورانە، لەڕۆژی (١٩٨٩/١٢/٢٠)ەوە جارێکی تر ماندوونەناسانە گەڕاونەتەوە کە ئەوانیش ئەم کادرو پێشمەرگانە بوون:-

١- شەهید غەریب هەڵەدنی هەروەکو بەرپرسی یەکەمو پاڵەوانی پێشمەرگەو فەرماندەی پارتیزانی.

٢- عوسمان گێچینەیی ئەم فەرماندەیەش لێهاتوانە ڕۆڵی خۆی بینیوە، لەگەڵ شەهید غەریبدا.

٣- د٠ تەها عبدالرحمن عەزیز حاجی تانی بەراستی پێشمەرگەی ڕۆژی سەخت بووە.

٤- تۆفیق محمد عبدالله ناسراو بە (توانا سوور) هەڵەدنی.

٥- جمعە حسێن فەرەج حاجی تانی.

٦- مەلا بەهادین سورداشی.

٧- نامیق حسێن یاخسەمەری.

٨- صدیق احمد خالد یاخسەمەری.

٩- خالە یاسین کەریم فەرەج حاجی تانی.

ئەم دەستە پارتیزانانەیش بۆ هەمان سنورەکانی دۆڵی جافایەتیو سورداش زۆر سەرکەوتوانە بەشداریان کردووە، هەتا ڕۆژی (١٩/١١/١٩٩٠) گەڕاونەتەوە بۆ سنورەکانی ئێران بۆ پشودان، جگە لەو دەستە پێشمەرگە پارتیزانانەی ئەم سنورە، ئەم پێشمەرگانە وەکو فەرماندەیەکی سەردەستە، هەمیشە لەو ماوانەدا لەو سنورەدا بوون بەخۆیانو چەند پێشمەرگەیەکی بەو توانا، لەئاستی باوەڕو متمانەدا بوون بەیەکتریو ئەو سەردەستانەیش ئەمانە بوون:-

١- عوسمان مام کەریم

٢- شوانە شەریف کەریم (شوانە موغاغی)

٣- فەریق محمود بەگ ف/دەستە

٤- عوسمان حەمە کاکی

٥- شەهید ئاکۆ سوور

٦- محمد سنگری

ئەم فەرماندەیە لەڕەتڵی کەرکوکەوە گەیشتنەوە ئەم سنورە، لەو ناوچانەدا پارتیزانیو هاتووچۆیان ئەکرد، ناوی پێشمەرگەکانی دەستەکەی عوسمانی مام کەریم ئەمانەن:-

١- صالح شارستێنەیی

٢- ڕزگار عمر یاخیانی

٣- زایر شارستێنەیی

٤- زایرە بچکۆل

وە پێشمەرگەکانی دەستەی کاك شوان موغاغی ئەم پێشمەرگانە بوون:-

١- ڕزگارە سوور جاسەنەیی

٢- ئاری مام ڕەزا جافەرانی ئێستا ئاری ئاسایش (ئەفسەر)

٣- هیوا

٤- محي الدين محمود جاسه‌نه‌یی

٥- ئاسۆس دوكانی

پێشمه‌رگه‌كانی ده‌سته‌ی كاك عوسمان حه‌مه كاكی ئه‌م پێشمه‌رگانه‌ن:-

١- به‌كر مه‌جید حاجی هه‌ڵه‌دنی

٢- ڕه‌سول محمد صالح هه‌ڵه‌دنی

٣- تالب عبدالله خدر چالاوه‌یی

٤- هێمن حه‌مه صالح ئاوه‌ژێ، ده‌سته‌كه‌ی كاك فه‌ریق محمود به‌گیش ئه‌مانه بوون:-

١- حه‌مه خدر گا پیلونی

٢- ئه‌نوه‌ر عوسمان یاخسه‌مه‌ری

٣- تۆفیق سور هه‌ڵه‌دنی (توانا)

٤- به‌كر مه‌جید

٥- صدیق احمد (سردار) یاخسه‌مه‌ری

٦- صلاح محمد سه‌رگه‌لۆیی

ده‌سته‌كه‌ی حه‌مه سنگری كه ئێستا فه‌رمانده‌یه‌كی عه‌سكه‌ریه له‌فه‌رمانده‌ی شارباژێر ئه‌مانه‌ن:-

١- شه‌هید به‌كر محمود گه‌وره‌دێیی

٢- احمد صالح باڵخه‌یی

٣- وه‌ستا صالح

٤- مام به‌كر

٥- برهان عبدالرحمن مجید

٦- شه‌هید شه‌وكه‌ت خدرحمه امین كانی مێویی.

دوایی ئه‌مانیش كۆمه‌ڵێك كادری سیاسی و عه‌سكه‌ری چونه‌ته خواره‌وه، بۆ په‌یوه‌ندی كردن به‌جه‌ماوه‌ره‌و ڕۆڵی چاكیان هه‌بووه له‌و سنورانه‌دا، هه‌تا سازدانی ڕاپه‌ڕین له‌وێ بوون كه ئه‌مانه‌ن:-

١- كاك بێستون صابوراوایی چه‌ند جارێك چوه‌ته خواره‌وه.

٢- حه‌یده‌ر سه‌عید ڕه‌شید حاجی تانی

٣- ئه‌حمه‌د برنه‌و

٤- مامه قاله دۆڵه‌یی

٥- محمود صاڵح کاکە سوور تەلانی
٦- خاڵە کەریم سێکانیانی
٧- عوسمان شارستێنەیی
٨- محمد عبدالقادر حاجی برای شەهید غەریب هەڵەدنی.

هەروەها بەسەرپەرشتی هاوڕێ نوری و هاوکاری کاك محمد سەنگەری لە ساڵ و هاوینی ١٩٨٩ لە سنورەکانی بێدەڵان و سونێ کۆمەڵێك ئیشیان پێسپێردراوە، حەیدەر حاجی تانی، دوایی گەیشتۆتە لایان، پێشمەرگەکانی شەهید کاك ئاکۆ سوریش بریتی بوون لەم پێشمەرگانە:-

١- فخرالدین ناوشوانی
٢- نقیب کەرکوکی
٣- شەهید ئاواتە ڕەش
٤- شەهید وریا گەرمیانی
٥- خاڵە بەخە (بەختیار) گەرمیانی

کۆمەڵێك پێشمەرگەو کادری بەهیمەت هاوکاری تەواوی ئەم پێشمەرگە پارتیزانانە بوون، بۆ بەڕێ کردنیان و شارەزاییان و گەیاندن و ئامادەکردنی پێویستیەکانیان، ئەو ڕۆڵە دڵسۆزانەیش ئەمانە بوون:-

١- شەهید بەکر قادر ئیسیوێی
٢- شەهید مامۆستا مەهدی قەڵادزەیی
٣- عبدالله گەناوی
٤- حەمە هەژار گەناوی
٥- هێدی چاوشین گەناوی
٦- حەسەن گەناوی

بەم جۆرە پێشمەرگە پارتیزانەکانی ئەم سنورە بەناوی (ڕەتڵی سورداش) بەردەوام لەسنورەکانی خۆیاندا بوون، بەسەرپەرشتی و فەرماندەیی شەهیدی پارتیزانی کاك غەریب هەڵەدنی، کە لەو کاتانەشدا بوو ئەو بەردە بە شوێنەوارە مێژوویییە دێرینەی دۆزیەوە، بە ئەوپەڕی چاوی بەئومێدی ئازادی کوردستان و بەکارهێنانی لەشوێن و مۆزەخانەکانیدا، زۆر لەئاستی مرۆڤێکی زانست و پێشکەوتووخواز پاراستی، ئاواتەکەی هاتەدی و هەموو کوردو شۆڕش شانازی بەخەباتی ئەم فەرماندە پارتیزانەوە کرد کە لەخێزانێکی جوتیاری هەژاری ئەم گەلەیەو ئەوەندە دووربین و دڵسۆزی گەلەکەی بووە، درێژەیشی بەخەباتی

خۆی داوە، لەگەڵ کادرو هاوڕێ پێشمەرگەکانیدا بەگشتی بونەتە بنەمایەك و گیانێکی پڕ لە هەستی بزوێنەر، بۆ یەکەم پزیسکەی ڕاپەڕین تەنیا ڕاگەیاندنەکەی کاتەکەی دیاری بکرێت، هەر ئەو هەموو ماندوبون و بەسەربردنی ڕۆژگارە سەختەی پارتیزانەکان بوو بەفاکتەری ڕاپەڕین و سەرکەوتنی، بەیەك دەنگ و یەك ڕیزی جەماوەرو بە کەمترین هۆکاری پێویستی بەگژا چونەوە، لەیەك ساتدا توانیان گەورەترین هێزو توانای ڕژێمی داگیرکەر لەسەر خاکی نیشتیمان پاك بکەنەوە..*

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێز عوسمان حمە کاکی.

پێشمەرگە پارتیزانەکانی دوای ئەنفال (ڕەتڵی کەرکوک)

ئەم پێشمەرگەو فەرماندەو کادرە سیاسیانە سەر بەتیپی ٢١ی کەرکوک بوون، کە کاك (سیروان ی کوێخا نەجم) فەرماندەی تیپیان بووە، لەکاتی پارتیزانەکەیشدا هەر کاك سیروان سەرپەرشتی پارتیزانەکانی ئەم سنورە بووە، بەناوی پارتیزانەکانی (ڕەتڵی کەرکوك) کە سنورەکەیان بریتی بووە لەناوچەکانی: هەردوو شوانی خاسە، ناوچەی چەمچەماڵ، ئاغجەلەر، قەلا سێوکە، هەردوو شێخ بزەینی خواروو سەروو،ساڵەیی، لەدوای هێرشەکانی ئەنفالی ٤ ی سنورەکانی دەشتی کۆیە بەگشتی چونەتە سنوری مەڵبەندی ٣ بەمەبەستی هاوکاریو بەرگری لە شەڕو هێرشەکانی ڕژێم لە ئەنفالی (٥،٦،٧) ی ئەو سنورەدا، لەناوچەی شێخ وەسانانو دەرەشێرو شاخی کەژ وەست، لە مانگی ١٩٨٨/٥ بۆمانگی ١٩٨٨/٧ بەشداریان کردوە، بارەگای تیپیان لە مەلەکان بووە، لەم هێرشو بەرگریانەدا لەگەڵ تیپەکانی کاك عبدالله بۆرو کاك سعیدی حەمەزیادی ئەوکاتە بوون کە فەرماندەی تیپ بوون.

لە (١٩٨٨/٧/٦) چەند دەستەیەکی ئەم تیپە بەفەرماندەو کادرو چەندەها پێشمەرگەوە زۆر مەردانە گەڕانەوە سنورەکانی پێشوی خۆیان، لەسنوری کەرکوك، لەشوانو شێخ بزەینیو شوێنەکانی کەیان، هەندێ حەشارگەیان چاك کرد بۆ کاتی خۆشاردنەوە، لە کێومالەکانی هێزەکانی ڕژێم دا لەبەر ئەوەی ئەم سنورە لەسنورەکانی شاری کەرکوکەوە نزیك بوو، لەهەموو شوێنەکانی تر زیاتر هێزی ڕژێمی تیابوو، هەروەها پێویستی حەشارگەکانیان بۆ پاراستنی پێویستی خۆراکیانو دوای ئەوەی پێکهاتەی ڕەتڵەکەیان سازدا، بەپێی لێهاتوویی، تواناو شارەزایی پێشووی کادرەکانو خۆڕاگری لە ئەزموونی پارتیزانی دا، بەتایبەت لەم کاتە سەختو شوێنە چۆڵەوانیەدا، بەو شێوەیە هەموو ڕەتڵەکەیان کرد بەم چەند دەستەیەوە، بەسەرپەرشتی کاك سیروانی کوێخا نەجم و لەم چەند دەستانە پێك هاتن :-

١) دەستەی یەکەم: دەستەی وەستا سابر کە پێشتر فەرماندەی کەرت بوو لەگەڵ ئەم پێشمەرگانە:

١- لەتیف ناصح احمد
٢- حسن عبدالرحمن (حسن شورتە)
٣- علی محمد
٤- یونس احمد (یونس قەنات شەوگێری)

٥- خدر امین
٦- محمد کەریم گەلۆزی
٧- تەیمور صالح (جوامێر) برای وەستا صابر
٨- ڕەزا ناروجەیی
٩- عمر مغرب
١٠- ڕەنجە عمر صدیق (رابەر سیاسی تیپ) بوو پێشتر
١١- محمد تۆفیق کەرکوکی
١٢- لاوە کوێخایابە
١٣- جاسم صالح صالح
١٤- کاکە ئەحە
١٥- رفعت اسعد (عدد جهان)
١٦- عمر احمد ناسراو بە (عوتە)

٢) دەستەی دووەم: بە بەرپرسێتی حاجی هەڵمەت کە فەرمانەدەی کەرت بوە لەتیپ و پێشمەرگەکانیش ئەمانە بوون :-

١- محمد کەریم
٢- کاکە مەد محمد صالح (خاڵە بەخە)
٣- تحسین یاسین (ئالا)
٤- فوئاد قادر
٥- صباح کەرکوکی
٦- عوبێد (جوتیار)
٧- نازم عوسمان بیرە سپانی
٨- سامان کەرکوکی
٩- عمر زەعلان

٣) دەستەی سێیەم: بەسەرپەرشتی عەلی چیمەنی کە پێشتر فەرمانەدەی دەستە بوو لەگەڵ ئەم پێشمەرگانەدا:-

١- ئارام چیمەنی
٢- خلیل عبدالله تۆماری
٣- ابراهیم فازل ئیباو
٤- عبدالله تەپە کورەیی

٥- زاد چیمەنی

٦- سلاح چیمەنی

٧- سەرکەوت چیمەنی

٨- خلیل مام ڕەش

٩- محی الدین مام ڕەش

١٠- عەبە خرە

٤) دەستەی کاک سیروان خۆی: کە چەند پێشمەرگەیەکی بەتوانای لەگەڵدا بوو، بەمەبەستی باشتر هەڵسوڕاندن و سەردانی دەستەکانی ترو ئەم پێشمەرگانەیش بریتی بوون لە: -

١- سەربەستە درێژ

٢- عمر کۆچەکی

٣- شەهید خیرالله سعید(جوتیار)

٤- شەهید نەجات کۆچەکی

٥- شەهید ابراهیم احمد خدر کادری ڕێکخستن (سەرکەوت)

٦- شەهید نیزام الدین محمد

٧- حمە تیژەیی

٨- شەهید شەوکەت عبدالله حمە ڕەش

٩- عوسمان عبدالرحمن (کوردۆ)

١٠- جمال حسێن میرزا

جگە لەم دەستانە چەند دەستەیەکی تری پێشمەرگەی پارتیزانی، لە سنورەکانی خاڵخاڵان، بەناوی (یەکەی خاڵخاڵان)، هەریەکە بەناوی ژمارە یەك، ئەوانیش بریتی بوون لەم دەستەی کادرو پێشمەرگانە:-

١- عادل شەریف بەرپرسی یەکەکە

٢- ووریا ئاغجەلەری بەرپرسی ڕێکخستن

٣- سیروان گۆگجەیی کە پێشتر فەرماندە کەرت بوو

٤- هیوا ڕەش عبدالله

٥- شەماڵ حسێن مەجید (بەرپرسی ڕێکخستنی شۆڕشگێڕان)

٦- اسماعیل شەریف

٧- محمد سەلیم (هێمن)

٨- شێرزاد عریف ڕه‌مه‌زان: له‌دواییدا له‌گه‌ڵ مام ڕۆستەم چوه سنوری گه‌رمیان، له‌لێدانی كاك ئازادی سه‌رگرمه‌دا به‌فڕۆكه شه‌هید بوو.

٩- حه‌مه ته‌یاره

١٠- تایه‌ر عوسمان صالح (د٠ تایه‌ر)

١١- غه‌ریب بێده‌ری

دوای ته‌واوبوونی هێرشه‌كانی ئه‌نفالی مه‌ڵبه‌ندی ٣ ی هه‌ولێر، نزیكه‌ی (١٢٥) پێشمه‌رگه چونه‌ته خواره‌وه، بۆ هه‌مان سنور به‌سه‌رپه‌رشتی كاك (ڕه‌وه‌ند)، كه ئه‌و كاته فه‌رمانده‌ی كه‌رت بوو، له‌گه‌ڵ سه‌رباز كاكه ڕه‌ش، جێگر كه‌رت‌و دلێره قه‌ڵه‌و شۆڕش علی محمود جێگر كه‌رت‌و كاروان دوبزی، دوای ماوه‌یه‌ك له‌م چه‌ند ده‌سته‌و یه‌كه‌و پێشمه‌رگه‌ی ئه‌م سنوره به‌گشتی له‌گه‌ڵ (كاك سیروان كوێخا نه‌جم) ئه‌م كادرو پێشمه‌رگانه مانه‌وه:-

١- سه‌ربه‌سته درێژ

٢- جمال حسێن میرزا

٣- كاروان دبسی

٤- عوسمان عبدالرحمن (كوردۆ)

٥- جمال حه‌سه‌ن میرزا

٦- شه‌هید ئاكۆ سور (ڕه‌مه‌زان احمد) ئاكۆ سوور فه‌رمانده‌ی یه‌كه‌ی شێخ بزه‌ینی بوو.

٧- نقیب ناسیح

٨- شه‌هید یونس احمد

٩- شه‌هید خاڵه به‌خه

١٠- علی ئارونجه‌یی

١١- حه‌سه‌ن شورته

١٢- ڕه‌حمان عومه‌ر سه‌رپیریه

١٣- كاروان عبدالله دبس

١٤- نه‌هرۆ محمد

١٥- تالیب فاروق

١٦- هێرش حه‌سه‌ن

١٧- هیوا محمد

ئەمانە بەگشتی هەتا مانگی ١٩٨٨/١٢ مانەوە، دوا دەستەی سەر خاصە کە کاک حەمە سەقەر بەرپرسیان بوو، ئارام چیمەنی جێگری بوو، دەستەکەیش بریتی بوون لە:-

١- مدیر حەسەن حسێن چیمەنی
٢- ئیباو (ابراهیم فازل)
٣- خلیل تۆماری
٤- پۆلا هەیبەتی

ئەمانیش لەمانگی ١٩٨٨/١٢ گەڕانەوە بۆ ناو سنورەکانی ئێران، لە ساڵی ١٩٨٩ لە هاویندا دەستەیەك هاتنە خوارەوە بۆ هەمان سنورو سەردانی سنورەکانی سورداش و دۆڵی جافایەتی، بۆ زیاتر حەوانەوە لەگەڵ پارتیزانەکانی شەهید غەریب هەڵەدنی، ئەم دەستەیەش بریتی بوون لەم پێشمەرگانە:-

١- ئاکۆ سور بەرپرسی دەستە (یەکە)
٢- نقیب ناسح
٣- حەسەن شورتە
٤- شەهید ئاوات ڕەشید
٥- تالیب فاروق
٦- شەهید یونس احمد
٧- وریا قەفاری
٨- خاڵە بەخە (بەختیار محمد صالح)

بۆ مێژوو ئەم پێشمەرگەو کادرانە لەو کاتانەی پێشمەرگە پارتیزانەکانی ئەم سنورانە زۆر هاوکاری تەواویان کردوون، بەڕۆڵێکی دیارو ئاشکرایان بووە ئەوانیش بریتی بوون لە: ١- شەهید سوارە ئیلینجاخی ٢- لەتیف ناسیح ٣- چەتۆ ساڵح برای شەهید د • هادی کرکوکی، کە خاوەنی زۆرترین برای شەهیدە لەم شۆڕشەدا، بەگشتی شەهید فەرماندەی ڕەتڵی سورداش شەهید (غەریب هەڵەدنی) هاوکاریو ڕێنمایی ئەکردن لەکاتی هاتنە خوارەوەو چوونە سەرەوەیانو حەوانەوەیان لە سنورەکەدا.*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان سیروان کوێخا نەجم، کاك کوردە.

پێشمەرگە پارتیزانەکانی
سنورەکانی مەڵبەندی ٣ ی هەولێر (ڕەتڵی هەولێر)

دوای ئەوەی بە بەرنامەیەکی گونجاو، بەدراسەو ڕاوێژکردنی چەند کۆبوونەوەی بەرپرسان و فەرماندەو کادرە سیاسی و عەسکەریەکانی سنوری مەڵبەندی ٣ی هەولێر، لەهەمان کاتدا دەربازکردنی تەواوی جەماوەری هاوڵاتی و دانیشتوانی دێکانی سنورەکەو ڕزگاربوونیان لەمەترسی هێرشی ڕژێم، ئینجا سەرکردایەتی و بەرپرسانی مەڵبەند بڕیاری کشانەوەی هێزەکانیان دا، بە بەرنامەیەکی ڕێك و پێك، ئاگاداری هەموو هێزەکان لە (١٩٨٨/٨/٢٨) بەتەواوی دەستیان پێکرد بە پەڕینەوە لەجادەی خانەقاوە، بۆ بناری قەندیل و سەر شاخی کونەکۆترو سەرکەوتوانە ئەنجامیان دا، لەگەڵ داڕشتنی بەرنامەی کشانەوەیانداو لەهەمان کاتدا بڕیاری مانەوەی چەند فەرماندەو کادرێکی سیاسی و عەسکەری، هەریەکە بە دەستەیەکی پێشمەرگەی بەتواناو خۆڕاگرەیاندا، بەمانەوەیان هەر دەستە بەپێی شوێن و سنوری شیاو بۆ ئیشەکانی و توانای مانەوە، خۆپاراستنیان تیایاندا لەو سەرکردەو کادرو دەستانەش ئەمانە بوون، کە بەکاری پێشمەرگایەتی پارتیزانی ڕاستەوخۆ مانەوە بریتی بوون لە:-

١- شەهیدی سەکردە حەسەن کوێستانی لەگەڵ شەهید ڕەحمان سەیدەو صەلاح دیلمانی لەسنورەکانی شاخی کاروخ و مەلەکان، بەنزیکی (٣٠) سی پێشمەرگەوە، بەجۆری پێکهێنانی چەند دەستەیەك.

٢- مامۆستا ڕێبوار اسماعیل بەچەند پێشمەرگەیەکەوە، لەسەرەتادا ئەرکی شاردنەوەی چەند پارچە چەکێکی پێ سپێردراوە، دوایی پەیوەندی بە ڕێکخستنە نهێنیەکانی ئەو سنورەوەو داڕشتنی بەرنامەی ئیشکردنی پێویست لەوکاتەدا.

٣- ڕەحمان حاجی خدر ئەوکاتە جێگری تیپی کاروخ بوو بەنهێنی ژمارەیەك لە سنوری هەڵەموون.

٤- هەر لەسەرەتاشدا مامۆستا بێستون (خدر)و کاك ڕێبین و کاك وشیارە سوور. ئەمانە بەزۆری کادری وریای سیاسی و ڕێکخستن بوون، توانیان ئەو ماوەیە بە سەرکەوتوویی بمێننەوەو ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام بدەن.

٥- شەهید ڕێبازیش وەکو فەرمانەیەکی عەسکەری لێهاتوو سەرپەرشتی کۆمەڵێك کادری عەسکەری و چەند دەستە پێشمەرگەی خاوەن ئەزموون و بەتوانا، هەر لە

(١٩٨٨/٨/٢٧)ەوە بەڕێکەوتن لەدەشتی هەولێرو زۆربەی سنورەکاندا، ئەو کادرانەیش بریتی بوون لە:

شەهید مەلا سلێمان	ئەحمەد خدر
جەلال ئیلینجاغی	ئازاد محمد
هاشمی جهاز (بێ سیم)	ئارام چاوشین
برهان سعید صۆفی	سەید غەوسە
ئاسۆ معلیم	عەباس عەوێنە
ئاسۆ ئەڵمانی	محمد سوسەیی
ئەبو زەید تەها	ئیدریس مەسیفی
مامۆستا ڕەنجە	غازۆ عەدۆ
شەهید سۆران	

ئەمانە بەدەستە دەستەی بچوک، پەیوەندی بەردەوامی پێکەوە جەولەی تەواویان بەسنورەکاندا ئەکردو پەیوەندیان بەجەماوەرەوە ئەکرد، تەنانەت سەردانی کۆمەڵگا زۆرەملێکانیان ئەکرد، لەوانە:- (بەستۆرە، بنەسلاوە، دارەتوو، مەلا ئۆمەر، پیرزین، کەسنەزان)، پەیوەندیان بەکەسانی دڵسۆزو کوردپەروەرەوە ئەکرد، هەندێ جاریش کۆبوونەوەیان ساز ئەداو تا ڕادەیەك وورەی جەماوەرەکەیان بەرز کردبووەوەو دریان بەشەوەزەنگی ترس و تۆقاندنی دەزگاکانی ڕژێم هێنا بوو، ئەمانە هەرچەند بەیناو بەین ئەگەڕانەوە بۆ لای سەرکردایەتی لە قاسمەڕەش، بەڵام بەردەوام هەتا کاتی ڕاپەڕین سەریان لەم سنورانە ئەدایەوە، بەشێوەی پارتیزانی هەمیشە ترس و لەرزیان خستبووە ناو هێزەکانی ڕژێم..*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێزان مامۆستا ڕێبوار ، بێستون.

پێكهێنانی سوپای رزگاری كوردستان (سرك)

لەدوای كۆتایی هێرشەكانی ئەنفالی ڕژێمی عێراق و ڕۆیشتنی هێزەكانی هێزەكانی پێشمەرگەی كوردستان بۆ دیوی سنورەكانی ئێران و سازدانەوەیان، بۆ هەندێ جولاندن و كاری ڕێكخستنەكانی ناوەوەی ژێر دەسەلاتی ڕژێم، بیر لەپێكهێنانی دەزگایەكی شێوە چەكداری حزبی لەناو ڕێكخستنە بەتواناكاندا كرایەوە، لەلایەن سەركردایەتی (ی.ن.ك)ەوە بەتایبەت بەڕێزان كاك نەوشیروان مستەفا سەرپەرشتی ئەكردن، دوایش كاك مستەفای سەید قادر، لەدەستەو پێشمەرگەكانی شارەزووردا ئەمانە بەشێوەی تیپ و دەستە ڕێك و سازكران، هەر دەستەیەك بەرپرسی خۆی هەبوو، ئەمانە بەناوی سوپای ڕزگاری كوردستان (سرك) دەست بەكاربوون، ل ڕۆژی (١٩٨٨/١١/١٥) دا بڕیاری دروست بونیان درا، لەسنورەكانی شارەزوور بەناوی تیپی سركی ژمارە (٣) ی تایبەت، كە لەلایەن شەهید هاوڕێ شەماڵ (حەمە ڕەحیم حەسەن) سەرپەرشتی ئەكرا، لەگەڵ لیژنەیەك و چەند دەستەیەك بەم جۆرە بوو:-

١- هاوڕێ شەماڵ: شەهید حەمە ڕەحیم حەسەن ڕەسوڵ، پێنجوێنی بەرپرسی یەكەم بوو بۆ كڕینی چەك لەجۆری میكاڕۆف و كاك شەماڵ ڕۆیشت بۆ (كەلاری گەرمیان)، لە ڕۆژی (١٩٨٩/٧/٧) لەوێ لەلایەن خۆفرۆشێكەوە دەستنیشان كراو گیرا، لە دەزگای ئەمنی كەلار، دوایی لەگەڵ ئەو كۆمەڵە كادرەی لەناو شاری سلێمانیدا یەكیان پێ‌گرتنەوە، ئەم هاوڕێیە بەتواناو دڵسۆزەیان حوكمی لە سێدارەدان دا، لەگەڵ كاك جەباری حاجی ڕەشیدو هاوڕێكانی، دوای ئەوە سەرپەرشتی سركەكان لەناو سەرپەرشتی ڕێكخستنی پۆلی شارەزوور بەسەرپەرشتی حەمە نوری و حەمە ڕەشید باریكەیی و فارس عەزیزو عوسمان ئەمەلی هەتا نزیكی ڕاپەڕین، لەكاتی ئامادەیی و سازدانی ڕاپەڕینیش، لەناو جەماوەری ئەو سنورەی شارەزوورو دۆستە چەكدارەكان توانیان (١٤) دەستەی چەكدار دروست بكەن بەمەبەستی سازدانی ڕاپەڕین، بەناوی دەستە چەكدارەكانی (شالاو) وە لەكۆمەڵێك كەسانی بەهیمەت و خاوەن دڵسۆزی ئەوكاتە لەناویاندا:

١- بەكری دەلاك ٢- حەسەن مامەقادر گەرمیانی سەیدسادقی ٣- مامۆستا عەزیز حەمە ئەمین ٤- بەكر سەرسپی ٥-ئەحمەد كوڵكنی كەڕۆڵی چاكی هەبووە ٦-حاجی قادر ئەمەڵی ٧- جلال حاجی كاكەڵی شانەدەری ٩- ناجح حاجی قادر گردەنازێیی.

ئەمانە لەكاتی دەستە چەكدارەكانیشدا هاوكاریان كردووە، لەناو شاری سلێمانیشدا كاك سامی جافەرانی و خێزانەكەی و شێخ تایەر سوڵەیی ڕۆڵی بەرچاوو مەردانەیان هەبوو، لەنێوان ڕێكخستنە نهێنیەكان و سركەكاندا، لە ٧(١٩٨٩/٣/) لە ناو شاری

سلێمانیدا دەزگا ئەمنە سەركوت كەرەكانی ڕژێمی بەعسی عێراق (٥) پێنج هاوڵاتیان گوللەباران كرد، هەریەكە بە (١٨) هەژدە فیشەك، لەخوار زیندانیەكەی سلێمانی بە بەرچاوی خەڵكەوە، زۆر بێئابڕوانە، كەسە خۆفرۆشەكانی ناو ڕژێم بە دەسكەوتەوە خۆیان پێوە هەڵ ئەكێشا، هەروەكو پیشەی خۆفرۆشیانو خەڵكی شارەكەیش نەفرەتیان لێ ئەكردن.. وە بۆ مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاری گەلی كوردمان ڕۆڵی جوامێرانەو بوێرانەی كاك حەمە ڕەشید حاجی شەریف باریكەیی شارەزوورو بەدوایدا كاك حەمە نوری گەرمیانی، كە حەلقەیەكی پەیوەندی زۆر پتەوو هاوكاری بوون لەنێوان ڕێكخستنە سركەكانو سەركردایەتی ئەوكاتەو پێشمەرگە پارتیزانەكانی ناو سنورەكانی گەرمیانو قەرەداخ، گەیاندنی هەموو هاوكاریو پێداویستیەكی خواردەمەنیو پزیشكیو شتی تر، هەروەها ڕۆڵی بەتواناى كاك شێخ صدیق بەرزنجی وەكو برین پێچێك بەناوی (دكتۆر محمود) بۆ چارەسەركردنی برینەكانی كاك ئازادی سەگرمە بۆ ماوەی نزیكەی ٣ هەفتەكە، بووە هۆی سەندنەوەی ژیانی لەمەرگ، لەوكاتە سەختو ناهەموارەدا، ئەم هاوكاریانەی دەستە پارتیزانەكان لەڕێگای دەواجنەكەی كاكە حەمەی وەلی كەلاریو ئازایەتی مامە خەلیفە كەلاریو ئەبو عەلی خەڵكی كفریو چەند كەسانێكی زۆر بەهیمەتو دڵسۆزانی كوردو شۆڕشو پێشمەرگە لەوكاتەدا بۆ مێژوو.

هەر ئەم دەستە سركە توانیان بەهاوكاری كاك (صالح حمە خان) كە كاك ئازادی سەگرمە بگەیەننە بەغداد بۆ چارەسەركردنو هێناوەییو گەیاندنی بەسنوری ئێران، بەسەركردایەتی پێشمەرگەی كوردستان (ی.ن.ك)وە، لەوێشەوە توانیان بیگەیەننە دەرەوەی وڵات، بۆ چارەسەركردنی تەواوی، چونكە برینەكانی زۆر سەخت بوو، كاتێك گەیشتە ئێرانو ناو هێزی پێشمەرگە، بەسەركەوتنێكی زۆر گەورە تۆماركراو مایەی دڵخۆشیو ئومێدێكی سەركەوتن بوو، بۆ هێزی پێشمەرگەو جەماوەری گەلی كورد زیندوو كرایەوە.

ئەم داستانە تەنیا لەتوانای ئەم ڕۆڵە بەهیمەتو تێكۆشەرو دڵسۆزانەی كوردو قاڵبووی خەباتو گیانی شۆڕشگێڕی ئەو كاتەدا بەدی ئەكرێت. لێرەدا گەلی كوردو كادرەكانی دڵیان زیاتر بەپاشە ڕۆژی گەلو شۆڕشەكەیان خۆشتربوو، ئاسۆی ڕووناكترو سەركەوتن تیا بەدی كرا، لێرەدا بەڕاستی ڕۆڵی هەرە دڵسۆزیو توانای كەسانی وەكو (صالح حمە خان)و براكانیو ئەو كادرە پڕ لە وورانە دەرئەكەوێت بۆ مێژوو.

ناوی سیانی پێشمەرگەکانی سوپای ڕزگاری کوردستان (سرك)
لەسنوری سلێمانی - دەربەندیخان – کەلار

ز	ناوی سیانی	شوێن	تێبینی
١	نوری احمد حمید گەرمیانی	کلار	فەرماندەی سوپای سرك
٢	فارس عزیز محمود	سلێمانی/شارەزوور	فەرماندەی تیپ
٣	محمود حاجی صالح	سلێمانی	ج/یەکەم تیپ
٤	عوسمان مجیدحسن نەمەڵی	سلێمانی	ج/دووەم تیپ
٥	خالید قادر محمد	سلێمانی	فەرماندەیی مەفرەزە
٦	عومەر رحیم محمود	سلێمانی	پ.م
٧	عیمان حمەرشید احمەد	سلێمانی	پ.م
٨	ناصرمحمود شریف	سلێمانی	پ.م
٩	صدیق عوسمان معروف	سلێمانی	فەرماندەی مەفرەزە
١٠	شێخ صدیق بەرزنجی	سلێمانی	پ.م
١١	عومر عزیز محمود	سلێمانی	پ.م
١٢	ئیبراهیم محمەد ئەمین محمود	سلێمانی	پ.م
١٣	جەزا حمە فتاح کریم	سلێمانی	پ.م
١٤	عومەر احمد محمد سەعید	سلێمانی	فەرماندەی مەفرەزە
١٥	محەمەد احمد مستەفا	سلێمانی	پ.م
١٦	کەریم عوسمان حمە سور	سلێمانی	پ.م
١٧	احمد عوسمان احمد	سلێمانی	پ.م
١٨	توفیق عزیز حمە	سلێمانی	پ.م
١٩	عبدالله عبدالرحمن کەریم	سلێمانی	پ.م
٢٠	عومەر عبدالله عزیز	سلێمانی	پ.م
٢١	عبدالله احمد عبدالقادر	سلێمانی	پ.م
٢٢	سامی جمال قەرەداغی	قەرەداغ/ جافەران	فەرماندەیی تیپ
٢٣	هیوا محمود	سلێمانی	پ.م
٢٤	لەتیف ئەحمەد قادر	سلێمانی	پ.م
٢٥	حەیدەر محمەد قادر	سلێمانی	پ.م
٢٦	سیروان صادق محەمەد	سلێمانی	پ.م

٢٧	ڕزگار ئەحمەد قادر	سلێمانی	پ.م
٢٨	تاهیر لەتیف کاکە حمە	سلێمانی	فەرماندەیی تیپ
٢٩	علی حمە شریف	سلێمانی	پ.م
٣٠	هێرش حسن محی الدین	سلێمانی	پ.م
٣١	قادر احمد بارام	سلێمانی	پ.م
٣٢	صدیق سەعید ئەحمەد	کفری	ج/فەرماندەیی تیپ
٣٣	شەهاب ئەحمەد محی الدین	کفری	فەرماندەیی مەفرەزە
٣٤	مجید قادر علی	کفری	پ.م
٣٥	نوری سعید احمد	کفری	پ.م
٣٦	ئەنوەر محمد عبدالرحمن	کفری	پ.م
٣٧	خەلیل ابراهیم	کفری	پ.م
٣٨	محەمەد حمە ئەمین	کفری	پ.م
٣٩	فایەق حسن ئەحمەد	کفری	پ.م
٤٠	نازم محەمەد سلێمان	کفری	پ.م
٤١	ساڵح حەمەخان کریم	دەربەندیخان	فەرماندەیی تیپ
٤٢	قادر صالح عزیز	دەربەندیخان	پ.م
٤٣	کەمال قادر فەتاح	دەربەندیخان	پ.م
٤٤	علی قادر فەتاح	دەربەندیخان	
٤٥	مجید حمە خان کریم	دەربەندیخان	پ.م
٤٦	یەحیا ئەحمەد حمە	دەربەندیخان	پ.م
٤٧	فەتاح شەوکەت ڕەشید	دەربەندیخان	پ.م
٤٨	نوری حمە خان کریم	دەربەندیخان	پ.م
٤٩	سەلاح ئەحمەد حمە	دەربەندیخان	پ.م
٥٠	ئیبراهیم عەزیز فارس	دەربەندیخان	پ.م
٥١	محەمەد جلال	دەربەندیخان	پ.م
٥٢	بورهان حسێن علی	دەربەندیخان	پ.م
٥٣	ئەحمەد حمە خان کریم	دەربەندیخان	پ.م
٥٤	واحید حمە خان کریم	دەربەندیخان	پ.م
٥٥	علی محەمەد شاسوار	کەلار	ف/تیپ
٥٦	فایەق توفیق	کەلار	ف/مەفرەزە
٥٧	جومعە مجید	کەلار	ف/مەفرەزە

٥٨	حەمید علی محمەد	كەلار	پ.م/مام نەریمان
٥٩	كەریم حسن ئەحمەد	كەلار	پ.م
٦٠	ئەحمەد علی عوسمان	كەلار	پ.م
٦١	كەریم ڕۆستەم	كەلار	پ.م
٦٢	كامەران عبدالله	كەلار	پ.م
٦٣	فاروق محمەد	كەلار	پ.م
٦٤	ئەحمەد حسن محمەد	كەلار	پ.م
٦٥	حەمید علی محمەد	كەلار	پ.م
٦٦	جەلال ئەحمەد	كەلار	پ.م
٦٧	حسن ئیبراهیم ئەحمەد	كەلار	ف/مەفرەزە
٦٨	بەختیار محمەد سالح	كەلار	پ.م
٦٩	ئەبوبەكر ئەحمەد محمود	كەلار	پ.م
٧٠	علی عبالقادر حسن	كەلار	پ.م
٧١	ئیسماعیل ئیبراهیم مەردان	كەلار	پ.م
٧٢	كامەران عباله محمەد	كەلار	پ.م
٧٣	جەلال عبدالله محمەد	كەلار	پ.م
٧٤	جەلال عبدالله محمەد	كەلار	پ.م
٧٥	ئەحمەد شەوكەت ڕۆستەم	كەلار	پ.م
٧٦	محمەد محمود ئەمین	كەلار	پ.م
٧٧	كەریم عبدالمجید	كەلار	ف/مەفرەزە
٧٨	عومەر مام فەیزوڵا	عەربەت (زەردەشت)	پ.م
٧٩	عەبدوڵا ڕەشید پوشێنی		

پێکهێنانی (سرك) لە سنوری شاری هەولێر

هەروەکو شوێنەکانی تری کوردستان لەمانگی (١٩٨٨/١١) پێکهێنانی (سرك) لەسنوری شاری هەولێریش بریار درا، لەناو هەڵبژاردەی ڕێکخستنە چۆنایەتیە بە تواناکاندا بۆ ئەم بوارە، لەم کاتەدا کاك (مەلا قادر) سەرپەرشتی ڕێکخستنە نهێنیەکانی ناوشار بوو، کاك مستەفای سەید قادر بەگشتی سەرپەرشتی دەستەکانی (سرك)ی ئەکرد لەکوردستاندا لەلایەن سەرکردایەتیەوە لەسنوری هەولێریشدا چەند دەستەیەکیش دروست کرا، لەسەرەتادا وا بریار بوو، هەر چەند دەستەیەك بکرێت بە تیپێك، بەگشتی (٢) تیپ دوو پێك بهێنرێت، یەکێکیان لەلایەن (کاکە زیاد) و ئەوی تریان لەلایەن شەهید (خولە)وە سەرپەرشتی بکرێن، بەڵام گرتنی کاکە زیادی بەسەرداهات، بەشێوەی مەفرەزە مایەوەو هەر بەوجۆرە سەرپەرشتی ئەکران و ئەبینران، دواییش گرتنی کاك (مستەفای سەید قادر)یش لەلایەن ڕژێمەوە، مایەوە کاك مەلا قادرو شەهید خولە سەرپەرشتیان ئەکردن، هەتا سازدانی ڕاپەرین، لە بەهاری (١٩٩١) وە لەو کەسانەی کە بەچاکی هاوکاری کاك مەلا قادریان ئەکرد، بۆ دەستەکانی کاکە زیاد دوو هاوڕێی زۆر بەتوانا بوون ئەوانیش: کاك (هونەرو کاك ئارام) بوون، هەر ئەم مەفرەزانەیش بوونە هەوێنی ڕاپەرین، کە بەشێوەیەکی دەستەی چەکدار مابونەوەو جموجوڵی خۆیان ئەکرد، لەناو جەماوەردا، کە شانەی چەکداری باشیان دروست کردبوو، لەنزیك ڕاپەرین دا بەشانە چەکدارەکانی (بروسك) ناسران لەسەرەتای سازدانی ڕاپەرین و هەندێ لە چەکدارەکانی لای ڕژێم هاوکاریان ئەکردن، وە لە فەرماندە دەستەکانی (سرك) ئەمانە ناوی چەند کەسێکیانە:-

١- لالە حەکیم

٢- ڕێباز

٣- هونەر اسماعیل

٤- ئارام

٥- مستەفا چاوشین

٦- ئەبوبەکر ڕەشید (شۆڕش)

پێشمەرگەی ناو دەستەکانیش زیاتر لە (٧٠) حەفتا کەس ئەبوون..*

---

* چاوپێکەوتن لەگەڵ بەڕێز مەلا قادر.

كۆتایی ساڵی (١٩٩٠) و ئاسۆی ڕاپهڕین

لـه كاتێكـدا ڕژێمـی عێـراق هـهموو تواناكـانی خـستبووه نـاو (كوێـت)، لهبـهردهم ههڕهشـهی لێـدانی ئـهمریكاو هاوپهیمانهكانیـدا بـوو، لـهناوخۆدا بـاری بـهرهو لاوازیو بێدهسـهڵاتی ئهڕۆیـشت، لـهناو داموو دهزگاكانیـدا دهسـته چـهكدارهكانیش بـهرهو زیـاتر چالاكیو سـازدانی جـهماوهر بـوون، بـۆ ڕاپـهڕینو بهچـهند ڕۆژێـك پـێش ڕاپـهڕین بـیر لـه ڕزگاركردنی زیندانیـهكانی نـاو شـاری موسڵ كرایـهوه، بههۆی پهیوهنـدی چـهند كهسـێكی نزیكـی زیندانهكـهوه، بـهڵام زیندانیـهكان خۆیـان ئـهو ههلـهیان قۆسـتبوهوهو توانیبویـان زیندان بشكێننو دهربازبن، ئهمه له (٤- ٣ /١٩٩١/٣) دا، ههر ئهم بارودۆخـه وای كـرد كـه جهماوهری ناحیـهی خهبات (ئاسـكی كهڵهك) بههڵچونی خۆیـان لهگـهڵ ڕێكخستنهكانیان ڕاپهڕینیان بهرپاكرد پێش وهخت له ڕۆژی (١٩٩١/٣/٤) دا، بهڵام ڕژێم چواردهوری گرتنو لێیاندان، تیایـدا (٢) دوو ڕێكخستنو ههنـدێك لـه جـهماوهر شـههید بـوون، ئـهم جموجۆڵـهو خۆدهرخستنهی جهماوهره وایكرد كه ڕێكخستنهكانو دهستهو شانه چهكدارهكان زیـاتر ههوڵبـدهن بـۆ دهسـت پێـشخهری سـازدانی ڕاپـهڕین، سـوود وهرگـرتن لـهو ههڵـچوونه جهماوهریه كه ئهبینرا، بۆ ئـهم مهبهسته بهرنامـهیان دارشـت، له ڕۆژی (١٩٩١/٣/٤) چـهند كادرێكی ڕێكخستنیان ڕهوانهی ههریهك له سنورهكان كرد، لهوانه:

١- كاك ئهحمهده بچكۆل بۆ سنوری ڕانیه.

٢- محمد قادر بۆ سنوری بازیان.

به پهیوهندی كردن به ڕێكخستنهكانو شانه چهكدارهكان، سازدانی ڕاپـهڕین لهشـاری ڕانیـه بـۆ یهكـهم جـار هـهتا گهیـشتنی هێـزی پێـشمهرگه بـهم سـنوره، ههرچـهند ههنـدێ پارێزگـاری ئـهكرا لهسـهر ئـهو ڕاپهڕینـهی ئاسـكی كهڵـهك، لهبـهر ئـهوهی مهترسـی هـهبوو كهڕژێم دهست بوهشێنێت، لهكوشتنو گرتنـی جهماوهرهكـه بـهڵام هـهواڵ گهیـشت كهمیـچی نهكردووه، ئیتر بهرنامـهی ڕاپهڕینـهكان لههـهموو شـوێنهكان دارێـژراو بڕیاریـان لهسـهر درا، بهتایبـهت لـه گهیـشتنی هێـزی پێـشمهرگهدا بهتـهواوی كڵپـهی سـهند، هـهموو شـوێنهكانی گرتـهوه، هـهتا ئـهم كاتـهی ڕاپـهڕین سهرپـهرشتی ڕێكخستنه نهێنیـهكانی سنوری هـهولێر لهلایهن كاك مهلا قادرهوه ئهكرا، دوایی بهڕێزان: شـههید عبـدالرزاقو كاك كۆسـرهتو كـاك بێستونو شههید محمد قـادر كـه لهسـێدارهدرا، گهیـشتنه سنورهكهو بهتـهواوی بـهڕێز كـاك كۆسرهت سهرپهرشتی مهیدانی كرد.

گرتنی كوێت لەلایەن ڕژێمی عیراقەوەو گۆڕانكاری لە بەرنامەی پێشمەرگایەتی و سیاسیدا

داڕشتنی بەرنامەی تازە لەلایەن سەركردایەتی (ی.ن.ك)، لەگەڵ ئەوەشدا كە سەركردایەتی (ی.ن.ك) بەگشتیو لەسەرو هەموویانەوە هەڤاڵانی بەڕێز: مام جەلالو كاك نەوشیروانو كاك كۆسرەتو ئەندامانی (م.س) هەمیشە لەدراسەو داڕشتنی بەرنامەی واقعیو گونجاو بوون، بۆ بەرێوەبردنو گۆڕانكاری پێشكەوتوو بزوتنەوە كوردایەتیەكە پاراستنو بەكارهێنانی هێزەكانی پێشمەرگە بە پێی پێویستو گونجاوو بەردەوامی پەیوەندی بەرێكخستنەكانی خوارەوە، كەسانی پێشكەوتووی كوردپەروەرەكانو چاودێری گۆڕانكاریە دەرەكیەكانو نێودەوڵەتیەكانی گونجاوی سەردەم، لەگەڵ بزووتنەوەكەو مافی گەلانداو بەكارهێنانو سەرپەرشتی دەستەكانی پێشمەرگە پارتیزانەكان، بۆ هەموو سنورەكانی كوردستانو وەرگرتنی زانیاریو هەواڵی گۆڕانكاریەكانی ناوخۆی كوردستانو عێراقو دەوڵەتانی دەوروبەری جیهان، بەتایبەت لەدوای شەڕی ٨ ساڵەی عێراق ئێرانو ڕەنگدانەوەی لەسەر ناوچەكەو جهانو دەوڵەتانی ڕۆژئاوا، دەركەوتنی عێراق وەكو خاوەن سوپاو هەموو جۆرە چەكە كۆكوژو ئاستی مەترسی لەدەوروپشتیو بەرژەوەندیەكانی كەنداوو ڕۆژئاواو لەسەرو هەموویانەوە دەوڵەتی ئەمریكای زل هێزو بڕیار بەدەستی جیهانی، چاودێریو دراسەو متابعەی ئەم بارودۆخە هەمیشە لەناو بەرنامەكانی سەركردایەتی (ی.ن.ك) و حزبە كوردستانیو نیشتمانیەكانی ئەوكاتەی دوای هێرشەكانی ئەنفالدا ڕۆژانە بوو، بەتایبەت هەڤاڵ مام جەلال لەو كاتانەدا وەكو دیبلۆماتو سیاسەتمەدارێكی بەتوانا هەمیشە سەردانی ولاتانی دەرەوەی ئەكرد هەم بۆ گەیاندنی كێشەو بارودۆخی مەترسیداری كورد لە كوردستانی عێراقدا، لەبەردەم هەڕەشەی پاكتاوكردنی ڕەگەزیو سڕینەوەی تەواوی ناسەواری نەتەوایەتی گەلی كورد لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە، بەتایبەت لەوكاتەدا تا ڕادەیەك ڕژێمی عێراق زەمینەی بۆ لەباربوو، بۆ بەڕاگواستنی تەواوی دێهات نشینەكان بۆ كۆمەڵگا زۆرەملێكان، سەپاندنی تەواوی دەسەلات بەسەریاندا بۆ شوێنی نادیاری، تەنانەت لەناو شارو شارۆچكەكانیشداو ڕۆژانەیش دەركردنی خێزانو ماڵە كوردەكان لەشارەكانی كەركوكو خانەقینو سنورەكانی شاری موسڵو شوێنی تر، كە ڕژێم مەبەستی بوو بێت بۆ جێگیركردنی ماڵە عەرەبەكانو نیشتەجێ كردنیان لەسەر زەویو خاكی كوردستان، ئەمانە

هه‌موو بووبوونه به‌لگه‌یه‌كی دیارو ئاشكرا به‌ده‌ست سه‌ركرده كورده‌كانه‌وه كه له‌جهان‌و ڕاگه‌یاندنه نێوده‌وڵه‌تی‌و مرۆیی‌و خێرخوازه‌كاندا، به‌ڕاپۆرت‌و سكاڵاو یاداشت‌و به‌شداری له كۆبوونه‌وه‌كانیان، ڕۆڵی كاریگه‌ری هه‌بوو، به‌ڕاكێشان ویژدانی گه‌ل‌و ده‌وڵه‌تانی دونیا بۆ لای كێشه‌ی كوردو مافه ڕه‌واكانی، كه پشتگیری لێ بكرێت‌و به‌رگری له‌پاكتاوكردنی ڕه‌گه‌زی نه‌ته‌وه‌یی له‌سه‌ر بوه‌ستێنرێت، له‌لایه‌ن ده‌سه‌ڵات‌و ده‌زگا به‌رپرسه‌كانی تایبه‌ت به‌م كردارانه‌ی دژی كورد، له‌لایه‌ن ڕژێمی عێراقه‌وه ته‌رخان‌و به‌رپرس كرابوون، جگه له ده‌ركه‌وتن‌و به‌رزبونه‌وه‌ی دنیایه‌ك نارەزایی له به‌كارهێنانی چه‌كی كیمیاوی له‌لایه‌ن ڕژێمی عێراقه‌وه بۆ شاری هه‌ڵه‌بجه‌ی كوردستانی عێراق، كه به‌ڕاستی هه‌ڵه‌بجه بوو به‌ناوی هه‌موو كوردستان، له‌ناو هه‌موو گه‌لانی مرۆڤ په‌روه‌رو ماف ناسان‌و ده‌وڵه‌ته خاوه‌ن به‌زه‌ییه‌كاندا، كه به‌ته‌واوی سیاسه‌تی جهان گۆڕا به‌رامبه‌ر به‌سه‌رۆك و سه‌ركردایه‌تی عێراق‌و ده‌سه‌ڵاتداره‌كانیه‌وه، له‌سه‌رو هه‌موویانه‌وه (سه‌دام حسێن) به تاوانبارێكی زۆر گه‌وره‌ی ئه‌نجامده‌ری به‌كارهێنانی گه‌وره‌ترین چه‌كی كۆكوژی قه‌ده‌غه‌كراوی نێوده‌وڵه‌تی (كیمیاوی) دانرا، ئه‌م گۆڕانكاریه له‌سیاسه‌ت‌و ڕاگه‌یاندنی جیهاندا ڕۆڵێكی زۆر ئیجابی‌و گونجاوی په‌یداكرد به‌رامبه‌ر به‌پشتیوانی له مافه‌كانی گه‌لی كوردو كێشه ڕه‌واكه‌ی له كوردستانی عێراقدا، كۆمه‌ڵێك دۆست‌و لایه‌نگیری به‌تواناو دڵسۆزی بۆ هێنایه پێشه‌وه، له‌سه‌روو هه‌موویانه‌وه ده‌وڵه‌تی فه‌ره‌نساو سه‌رۆكی دڵسۆزی (فرانسومیتران‌و دانیال میتران)ی ژنه هه‌ره دڵسۆزو هاوغه‌می گه‌لی كورد، كه له‌به‌رده‌م كۆنگریسی ئه‌مریكادا باسی كێشه‌ی كوردی كردو خستیه ناو كێشه‌كانی ڕۆژهه‌ڵاتی ناوه‌ڕاست زۆر به‌گه‌وره نرخاندی، له‌ناو ئه‌م هه‌موو گۆڕانكاری‌و هه‌وڵه به‌رده‌وامانه‌ی سه‌ركرده‌كانی كورد، به‌رامبه‌ر سیاسه‌ت‌و به‌رپرسه نێوده‌وڵه‌تیه‌كانی جیهان‌و له‌سه‌ر ڕۆشنایی‌و نه‌خشه‌ی گونجاوی له‌بار به‌رامبه‌ر به ڕه‌خساندن‌و دۆزینه‌وه‌ی هه‌لێكی له‌بار به‌مه‌به‌ستی ده‌ربازكردن‌و ڕزگاركردنی بزووتنه‌وه‌ی شۆڕش‌و ڕزگاریخوازی گه‌لی كوردو كێشه‌كه‌ی له‌و بارودۆخه ناسكه‌و دژواره‌دا، و دۆزینه‌وه‌ی ڕێگا چاره‌یه‌ك بۆ پێشه‌وه‌بردنی بواری له‌باری بزووتنه‌وه‌ی كورد به‌ئاقارێكی به‌رژه‌وه‌ندی گه‌لی كوردو هه‌ڵسانه‌وه‌ی شۆڕش‌و پێشمه‌رگایه‌تی گه‌یشتنه‌وه بۆ ناو جه‌ماوه‌ری گه‌لی كورد له كوردستان‌و خاكی نیشتیماندا، له‌م كاته سه‌رقاڵیه گه‌رم‌و دراسه‌ی چاره‌نوس سازیه‌دا بۆ كورد كه ڕۆژانه سه‌ركرده‌كانی (ی.ن.ك) و حزبه كوردستانی‌و نیشتمانیه‌كان له‌چاودێری‌و بیركردنه‌وه‌دا بوون‌و هه‌ر هه‌موشیان تێبینی ئه‌وه‌یان هه‌بوو زۆر به‌ئومێده‌وه كه ئه‌بێ سه‌رۆك‌و ڕژێمی عێراق له‌م ساڵانه‌دا له‌ئاستی گۆڕانكاریه‌ك یان هه‌نگاوێكی ملهوڕیانه بنێت، ببێته مایه‌ی

گۆڕانکاری لەسیاسەت و جۆری تێڕوانینی دەوڵەتانی دراوسێ و عەرەبی و جیهانی، ئەمەیش ببێتە هێنانە پێشەوەی بوارێکی گونجاو بۆ هەڵسانەوەی بزووتنەوە شۆڕشگێڕیە کوردیەکان، ئەمە بەئاشکرا لەسەردان و کۆبوونەوەکەی هەڤاڵ مام جەلال دا ڕوونی کردەوە لەبەردەم کادرو پێشمەرگەکانی مەڵبەندەکاندا، لە کۆبوونەوەی ساڵی (١٩٨٩) بۆ مەڵبەندی یەك لەبەردەم دەربەند دزلی –مەریوان، کە بارەگاکانی پێشمەرگەی مەڵبەندی یەکی لێ بوو، لەم کاتەدا ورەیەکی زۆر بەرزو پڕ لەئومێدو دڵخۆشکاری دا بەهەموو پێشمەرگەکان، هەموو گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە لە ساڵی داهاتوودا واتە نەوەدەکان ڕژێمی عێراق و سەرکردە دکتاتۆرەکەی (صدام حسێن) سەرکێشی و ملهوریەك ئەکات، دڵنیابوون کە لەدوای شەڕی ٨ ساڵەی ئێران هەروا بەئاسانی دانانیشێ و ئەبێ پەلاماری شوێنێك بدات یان شەڕێك بە شوێنێك بفرۆشێت و نەیەڵێ لەشکری عێراقی هەروا بێ شەڕو بێ سەرقاڵی بێت.. لەپڕ لە ٨/٢ ئاب/١٩٩٠ کاتێك زانیمان لە بەیانیەکی زووی شەوەکیدا لەشکری عێراق بەئەمری صدام حسێنی سەرۆکی داویە بەسەر وڵاتی کوێتی میرنشیندا، بەجۆرێکی زۆر ناڕەواو وێرانکاری دەستی کێشاوە بەسەر هەموو ئیدارەکانی، سامانی و خاك و گەلەکەی دا، بەپارێزگایەکی عێراقی بەرەسمی خۆیان ناساند، لە ئعلامەکانی عێراقەوە، بەو جۆرەی بەوڵاتانی هەموو جیهانی ڕاگەیاند زۆر لەخۆبایی و بێ‌منەتانە ئەم پەلامارو هێرشەی ڕژێمی عێراق، وەکو داگیرکردنی کوێت بوو بەسەرچاوەی هەموو کەناڵەکانی ڕاگەیاندن، هەواڵەکانی ڕۆژانەی هەموو جیهان، بەگشتی جێگای مەترسی و درێژەدان بەپێشڕەوی، سەرەڕوی ڕژێمی عێراق بوو، بەرەو دەوڵەتی کەنداوو لەپێش هەموویانەوە دەوڵەتی عەرەبی سعودی، لەبەر ئەوە لەو کۆمەڵە ناڕەزاییە دەوڵەتیانەی جیهان بەهەمان شێوەی نارەزایی کۆمەڵەی دەوڵەتانی عەرەبیش، وەکو یاساو بەرنامەو بەرگری لەمافی یاساو سیادەی دەوڵەتانیش ئەنجومەنی نەتەوەکانیش ڕاستەوخۆ کەوتنە ناو دراسەو کۆبوونەوەو دەرکردنی بڕیارەکانیان، بە زۆرترین دەنگی دەوڵەتە بەشدارەکان، بەمەبەستی کشانەوەی لەشکری عێراقی و گەڕانەوەی دەسەڵات بۆ میرو حکومەتی کوێت، گەڕانەوەی دیل و قەرەبووی سامانەکانیان کە هەموویان بەتاڵان بردبوون، هەروەکو پیشەو کردارەکانیان کە لەگەڵ کوردی هەژارو لەخانوو ماڵی کوردستانیان کردبوو ئەم کردەوەیەی ڕژێمی عێراق لەگرتنی کومیت دا، بەتەواوی پەردەی دڕندەیەتی ڕژێمی عێراقی هەڵدایەوە لە ڕووی هەموو جیهان و ئەنجومەنی نێونەتەوەیی و مرۆییەکاندا، ئینجا بەتەواوی کردەوە نامرۆڤانەکەیان بەسەر گەلی کوردا کە ئەنجامیان دابوو لەچەندەها ساڵی پێشترەوە تا ئەوکاتە خستیانە پاڵ ئەم تاوانە داگیرکردن و

کوشتن‌و برین‌و ماڵ بەتالان بردن، ئەمە بوو بەبنەمای دارشتنی هەوڵ‌و بەرنامەی سیاسی، بەرەی سەربازی نێودەوڵەتی لەلایەن زۆرترین دەوڵەتانی جیهان‌و ئەورووپاو رۆژئاواو بەتایبەت هەردوو دەوڵەتی ئەمریکاو بەریتانیا بەسەرپەرشتی تەواوی ئەمریکا پێکهات، لە بەر ئەوەی تەواوی بەرژەوەندیەکانیان، لەکەنداودا کەوتە بەر مەترسیەوە، هەموو هەوڵە دیبلۆماسی‌و بەرنامەکانیشی لەنێوان رۆژی داگیرکردن هەتا لێدانی لەشکری عێراق لە کوێت هەمووی بەپەیوەندی‌و بەستنەوە بە ئەنجومەنی نێونەتەوەییەکان، لەسەر رۆشنایی‌و بەرنامەو بریارە یاساییە نێودەوڵەتانە بەسرایەوەو ئەچوو بەرێوە، کە ئەوکاتە سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان (پتروس پتروس غالی) بوو، لەملاشەوە لەناو کوردستان، بەگشتی‌و لەناو هێزی پێشمەرگەو خێزانی ئاوارەی ناو سنوری ئێران‌و پێشمەرگە پارتیزانەکانی ناو کوردستان هەلێکی زۆرباش‌و بوو بەمایەی خۆشی‌و شادی‌و چاوی پر لەئومێدی رزگاربوون لەئاوارەیی‌و گەرانەوە بە سەرکەوتنەوە بۆ شوێن‌و خاکی کوردستانی عێراق‌و ناو کەسوکار، کە چەند ساڵ بوو لەیەکتر دابرابوون.. سەرکردایەتی (ی.ن.ك)یش وەکو هاتنە پێشەوەی گۆرانکاریەکی مێژوویی گەورەو چارەنوسسازی کوردو شۆرشەکەی دیاری کرد، هەروەکو پێشترو هەمیشە لە چاودێری‌و چاوەروانیدا بوون، بەمەبەستی قۆستنەوەو سوود وەرگرتن لەم گۆرانکاریە، بەکارهێنانی بوارێك لەناو هەلێکی گونجاوو لەباردا، کەوتنە دراسەو کۆبوونەوە لەناو کۆمەڵێك ئەگەردا، بەرامبەر بەرەنگدانەوەی کرداری داگیرکاری رژێمی عێراق لە کوەیت، بەرامبەر بەرەتدانەوەو جۆری لەلایەن دەوڵەتە هاوپەیمانەکان بەسەرپەرشتی زل هێزی دنیا (ئەمریکا)، لەناو ئەو ئەگەرانەی کە بەهەلێکی باش دانرا بۆ گەلی کوردو شۆرشەکەی ئەگەری بەردەوامی ملهوری سەدام‌و رژێمەکەی‌و بریاری مانەوەو نەکشانەوەی لەشکرەکەی لە میرنشین‌و خاکی کوەیت.

سازدانی بەرنامە بۆ راپەرین لەلایەن سەرکردایەتی (ی.ن.ك)

لەئەنجامی هەوڵ‌و سازدانی کۆبونەوەکانیاندا بۆ سنوری مەڵبەندەکان، لەناو سنورەکانی ئێراندا، لەناو ئەندامانی (م.س) و فەرماندە عەسکەریەکاندا چەند جارێك سەریان لەسنوری مەڵبەندی یەکی ئەوکاتەدا، کە لەسنوری مەریوان-دزلی بوو، لەلایەن بەرێزان کاك عمر فەتاح‌و کاك شێخ جەعفەر، جارێك وە جارێکی کە لەلایەن بەرێزان کاك کۆسرەت‌و کاك شێخ جەعفەر کە زۆر باش‌و بەهەستی لێپرسینەوەو بەمەبەست‌و دڵسۆزی بەسازدان‌و سەرکەوتنی ئەو راپەرینە جەماوەریەوە پێی لێ دائەگیرا بەتایبەت

بەکارهێنان و ئەنجامدانی ئەم دروشمانە وەکو زامن و پیرۆزی ڕەچاوکردنی بەئەمانەتی مێژوییەوە، لەپێناوی سەرکەوتنی ڕاپەرینەکەدا، کە ئەویش یەکەم دروشم: (ئاشتبوونەوەی گشتی) بوو، زۆر بە بەرزی ڕابگیرێت، دوور لەهەموو دوژمنایەتی و کینەو ناحەزی کەسی بەئاشکرا ڕاگەیەنرا، ئەوی کارێکی تایبەتی ئەنجام بدات لەئاستی تۆڵە یان مافی کەسی بڕیاری سزای توند ئەدرێ، بەهەمان کردارو لەهەمان شوێن دا، کە ئەم بڕیارە هەر بۆ ئەم مەبەستەیەش هەر زوو دەستکرا بە دروستکردنی دەستەی چەکداری بچوک بچوک، بەسەرپەرشتی کادری عەسکەری و سیاسی لێهاتوو بەتوانا، هەرچەند دەستەیەك بۆ ئەو سنورەی لەئاستی جەماوەری خزمی و ناسیاوی و پەیوەندی و ناسراویان هەبوو، هەتا تێکەڵاوی بەمەبەستی زیاترو بەئاساتترو زووتر پەیوەندی دروست کردن و گەیاندنی پەیامەکەو داڕشتنی بەرنامەکە پێش وەخت، لەکاتی خۆی دا، هەر لەو سات و وەختانەشدا لەلایەن (م.س) و سەرکردایەتیەوە پەیوەندی تایبەت و لەکاتی خۆی بەچاکی ئەنجامدرا، کادرو پێویستی تایبەت، لەوانە جهازی پەیوەندی گەیەنرا بەشوێن و جێگای لەبار بۆ ڕێنمایی و داڕشتنی بەرنامەو گەیاندنی ئامۆژگارییەکانی ڕۆژانە، دروست کردنی دەستەی چەکداری لەناو ڕێکخستن و چەکدارە کوردەکاندا، داڕشتن و دانانی نەخشەو پلانی لەبار، دیاریکردنی دام و دەزگاکانی ڕژێم لەهەموو شوێن و بارەگاو سەربازگەکان و ڕەبایەکانی ناوشارو شارۆچکەو کۆمەڵگاکاندا، پەیوەندی ڕۆژانە لەچۆنیەتی پێشەوەچوونی بەرنامەکان، بەپێویستیان و ڕۆژانەیش تا ئەهات بەرنامەکانی ڕاپەرین لەپەیوەندی و هاوکاری ڕێکخستن و هێزی پێشمەرگە پێشکەوتوو ترو زیاتر گەشەی ئەکرد، بەتایبەت لەبەرامبەریشدا هێزو دەزگاکانی ڕژێمیش بەرەو باری نائاسایی و پاشاگەردانی و شپرزەیی ئەڕۆیشت، بەجۆرێك بەرەو لەیەکتر ترازان و لەدەستدانی دەسەڵاتیان و بێئومێدیان لە کوردستاندا، بەجۆرێك بوو زیاتر بیریان لە خۆپاراستن و دۆزینەوەی ڕێگاچارەیەك ئەکردەوە، پیاوەکانی ڕژێم بۆ ڕزگاربوونی گیانیان و منداڵ و خێزانیان و دەربازبوونیان و لەولاشەوە چەکدارە کوردەکانیش زۆربەیان بەپەرۆشەوە بەرنامەکەیان قبوڵ کردو بەدەمیەوە هاتن، بەتایبەت ئەو دروشمەی ئاشتبوونەوەی گشتی بوو بەچەترێك هەموو کورد لەژێر سایەیدا یەکی گرت و ڕیزەکانی ڕێکخست و لەناو یەك سەنگەرەوە پەلاماری هێزەکانی ڕژێمی داگیرکەری کوردستانیاندا هەر بۆیە ووتراوە یەکگرتن هێزە، کە لەبەرامبەریشدا پێشێل کردنی سیادەی کوێتی و ڕەتدانەوەی بڕیارە نێودەوڵەتیەکان، کە لەم کاتەدا ڕێگا بەدەوڵەتە هاوپەیمانەکان ئەدرێ بەجۆری یاسایی نێودەوڵەتی و بڕیاری ئەنجومەنی دەوڵەتە یەکگرتوەکان کە هێرشی

هاوپەیمانی بەهەموو جۆری بەکارهێنانی چەکەکانیان بکەنە سەر لەشکری عێراق، لێرەدا تەنیا بەمەبەستی دەرپەڕاندنی لەشکری عێراق لەکوێت و گەڕانەوەی سیادە بەمیرو حکومەتی پێشوویان، لەناو ئەم ئەگەرە بەئومێدەدا سەرکردەکانی (ی.ن.ک) کەوتنە دراسەو کۆبوونەوەی بەردەوام بەمەبەستی داڕشتنی بەرنامەی (ڕاپەڕین) بە جەماوەری گەلی کورد لە کوردستانی عێراقدا، بەسەرپەرشتی و بەکارهێنانی هێزی پێشمەرگە وەکو هەوێن و پێشڕەوایەتی و سەکردایەتی ئەو ڕاپەڕینە جەماوەریە، کە لەئەنجامی لێدانی لەشکرو سوپای عێراق و لەیەك هەڵوەشان و شپرزەیی و پشێوی لەناو دەزگاکانی ڕژێمی عێراقدا دروست ئەبێت، لە عێراق بەگشتی و لە کوردستاندا بەتایبەتی، توانای دەسەڵاتی نامێنێ و لەدەستی ئەدا، بەم جۆرە ناوو وشەی(ڕاپەڕین) کەوتە ناو بەرنامەکانی سەرکردایەتی (ی.ن.ك) و بەمەبەست و پەرۆشی قۆزتنەوەی ئەم هەلەو زامنکردنی سەرکەوتنی و چۆنیەتی سازدانی جەماوەرو ئاگادارکردنەوەی ڕێکخستنەکانی ناو شارو هەموو شوێنەکانی کوردستان، لەسەرو هەموو بەرنامەکەوە چۆنیەتی میکانیزمێك بۆ بەکارهێنانی ئەو هەموو چەکدارە کوردەی لای ڕژێم کە زیاتر لە (٢٥٠) هەزار کەس ئەبوون لە فەوجە سوکەکاندا بۆ ئەم مەبەستەیەش سەرکەوترین و لەبارترین دروشم بەرزکرایەوەو بڕیاری لەسەردراو ڕاگەیەنرا ئەویش دروشمی (ئاشتبوونەوەی گشتی) بوو، بۆ هەموو گەلی کورد بەهەموو چین و توێژو بیرو بۆچوون و حزب و چەکدارەکانی لای ڕژێم، بەهەمان سۆزی برایەتی و هاوسەنگەری و هاوبەرپرسێتی مێژوویی لەو هەلە مەزنەدا کە سازدان و سەرکەوتنی ڕاپەرینی جەماوەری و سەرتاسەری گەلی کوردە لە کوردستانی عێراقدا، دەرنانی تەواوی دەسەڵاتی ڕژێمی عێراقەو پاك کردنەوەیان لەسەر خاك و نیشتمانی کوردستان و نیشتیمانی هەموو کورد بێ جیاوازی، لە منداڵێکەوە هەتا گەورەیەك، لەکورو کچ لەژن و پیاو لە پێشمەرگەو لەچەکداری پێشووی لای ڕژێم، کورد لەهەر دەزگایەکدا، بەیەك بەرنامە بەیەك چاو، بەیەك هەست بە بەرپرسیاریەت زانین، یەك پەیام بەرامبەر بەمێژوو، لەبەر ڕۆشنایی داڕشتنی ئەم بەرنامەی (ڕاپەرینی جەماوەری یە)و بەرزکردنەوەی ئەو دروشمە پیرۆزەی (ئاشتبوونەوەی گشتی)یە لەناو هەموو جەماوەری گەلی کوردا لە کوردستانی عێراقدا، بەمەبەستی گەیاندنی بەرنامەکە بەهەموو هێزەکانی پێشمەرگەو دەزگاکانی شۆڕش لەسنوری مەڵبەندەکاندا، زۆربەی ئەندامانی (م.س) و سەرکردایەتی و هەندێ لەفەرماندە عەسکەریەکان کەوتنە سەردانی مەڵبەندەکان، هەر چەند کەسێکیان بۆ لایەك و بۆ مەڵبەندێك و بەووردی و لەسەرخۆیی لەئاستی ناو چەند کۆبوونەوەیەك بەهێزەکانی پێشمەرگەو بەکادرە پێشکەوتوەکانی خاڵەکانی بەرنامەی

ســازدانی (ڕاپــەرین) شــی ئەکرایــەوە، لــەهێزی پێــشمەرگە ئەگەیــەنرا، بــۆ تــەواو لێ تێگەیشتنی و دەستکردن بەکرداری سازدانی بەرنامەکە، ئەویش هەر زوو پەیوەندی کردن بەجـەماوەری کوردسـتان، لـەپێش هەموویانـەوە ڕێنمـایی و دەسـت بـەکاربوونی کـادرو ڕێکخـستنە نهێنیـەکانی، کەسـایەتیە ڕۆشـنبیرو بـەتواناو کـورد پـەروەرەکان، خـاوەن نفوسەکان، چۆنیەتی پەیوەندی بەبەرپرس و چەکدارە کوردەکانی لای ڕژێم، هەر شوێنەو سنورە بەپێی گونجاندنی نزیکی و پەیوەندی تایبـەتی کادرە عەسکەری و سیاسیەکان و پێشمەرگەکانەوە، هەندێکیش پێویستی بەنامەی تایبەتی ئەندامانی (م.س) و هەتا بەڕێز مـام جـەلال تـا سـەرکردایەتی و فەرمانـدە سـەربازیەکانەوە هـەبوو، هـەر هـەموو لـەو چـەند مانگــەی نێــوان(٢/٨/١٩٩٠)، هــەتا نزیکــی لێــدان لــەڕژێمی عێــراق لــە شــەوی ١٦-١٩٩١/١/١٧، ئەو چەند مانگەی تەواو پشێویەکەی ناو عێراق ئەنجامدرا، تەواو جەماوەرو هێـزی پێـشمەرگەو چـەکداری کـورد سـازو ئامـادەکرا، بـۆ ڕۆژی ڕاگەیانـدنی ڕاپـەرین و دەربڕینی ووشەی ڕاپەرین بەبانگەوازی (زەماوەندە) بووبووە مەبەست و دروشمێکی زۆر گـەورەو مەبەسـتی سـەرکەوتنی ئەوکاتـەی گـەلی کـورد، بـەو ڕاپەرینـە پـڕ لەشـکۆدارە کـە تێکڕای گەلی کوردو شۆڕشەکەی و هێزی پێشمەرگەی لەلێواری لەناوچونەوە خستەوە نـاو دنیـای واقـع و سـەروەری سـەرکەوتن و خـۆش و دەسـت لـەملان و یەکپارچـەیی کـورد، لەگۆڕنانی تـەواوی بەرنامـەو نەخشە گلاوو کورد بەکۆمـەڵ کوشتنە لـەناوبردنی تـەواوی گەلی کوردە لەلایـەن ڕژێمـی عیراقەوە، کە لـەماوەی چـەند سـاڵی دوای هەرەسـەوە بەهـەموو توانــای ســەربازی و مادیــەوە دەســتی پــێکردبوو، لــەناو هــەر ســێ سیاســەتە ڕەگەزپەرستیەکەیدا کـە ئـەویش:- سیاسـەتەکانی (بەعـەرەب کـردن، بـە بـەعس کـردن، ڕاگواستن) بوو، بۆیە لەم ڕاپەرینـە مەزنـەدا لـەماوەی چـەند ڕۆژێکدا سـەرجەم دەزگاکـانی شـیرازەی نـەماو لـەگۆڕنرا بەسیاسـەت و بەرپرسـە دەزگـا بـەجێ هێنەرەکانیانـەوە لـە کوردسـتاندا، بەبانگـەوازە پـڕ لەسـۆزو هەسـت بزوێنـەرە گیـانی شۆڕشـگێریەکەی ڕادیـۆی دەنگـی گـەلی کوردسـتان و مارشـە کاریگەریەکـەی، بەوشـەی (زەماوەنـدە) هـەموو کـوردی خرۆشاند.

سازدان و بەرپابوونی (راپەڕین)ی جەماوەری کوردستان لەرۆژی ١٩٩١/٣/٥ بۆ ١٩٩١/٣/٣٠)

دوای ئەوەی بەتەواوی بەرنامە داڕێژراوەکانی سەرکردایەتی سیاسی (ی.ن.ک) سەرکەوتنی بەدەست هێنا، لەسەر ڕۆشنایی بیروبۆچونی ڕەنگدانەوەی داگیرکردنی کوێت لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە، و هاوکات بەئەنجام گەیاندنی ئەو ئەگەرەی کە بەردەوامی ملهوڕی و لاساری سەدامی دیکتاتۆری تیا بگاتە ئەنجام، لەبەرامبەریدا زەمینە لەبارکردن بۆ لێدانی عەسکەری ئەمەریکاو بریتانیاو هەموو دەوڵەتە هاوپەیمانەکان، لەهەمان کاتیشدا ئەو خۆسازدانە پێشبینیەو دەستپێشخەریەی بەهێزی پێشمەرگە کرا، بەسەرپەرشتی هەڤاڵانی تەواوی (م.س)، (ی.ن.ک) لەسەروو هەمویانەوە بەڕێز مام جلال، بەناردنەوەی زیاترو زۆرتری دەستەی پێشمەرگە، هەر دەستەیەك بۆ سنورو ناوچەکانی خۆیان، لەکۆمەڵگە زۆرەملێ و ناو شارو شارۆچکەکان، هاوکاری تەواوی پێشمەرگەو کادرە سیاسی و عەسکەریە پارتیزانەکانی خوارەوە، ڕۆڵی سەرەکیان هەبوو، هەرزوو پەلەکردن بەپەیوەندیکردن بەچەکدارو فەوجە سوکەکانەوە، هەریەکە بەپێی بۆچوون و پێویست و جۆری قەناعەت پێکردنی بەپەیوەندی ناسراوی خزمایەتی و دۆستایەتی، یان بەنوسراوی سەرکردایەتی، هاوکات سازدانی دەستەی چەکداری بچوکی زۆر، لەناو دڵسۆزان و ڕێکخستنەکان و سرکەکاندا، سازادنیان و ئامادەکردنێکی یەکپارچەیی هەموو جەماوەری کورد، تەنانەت بەفەرمانبەرو مامۆستاو خوێنکارەکانیشەوە، بۆ ڕۆژی ئاگاداری و هاوکات ڕۆڵی تەواوو جۆشداری بێوێنەی ڕادیۆی دەنگی شۆرشی گەلی کوردستان، و دەربڕینی نهێنی ووشەی (زەماوەندە) کە ئەمە ووروژاندنێکی تەواوی هەموو جەماوەری کوردبوو، هەر لە شەوی(١٦-١٩٩١/١/١٧) لەکات ژمێر (٢)ی شەودا کە لە لەشکری عێراق درا لەکوێت، گەیاندنەوەی هەموو هێزی پێشمەرگەو گەیشتنیان بەو سنورانەی بۆیان دیاریکرابوو، لەو ڕۆژە زستانە ساردەو بەفراویەدا شێر ئاساو بە ئەوپەڕی خۆشی و شادیەوە بۆ گەورەترین ئاوات و بەدیهاتنی خەونەکان گەیشتن، هاوکات لەژێر دروشمی ئەو پەیامە پیرۆزەی ئاشتبوونەوەی گشتی، لەچەند ڕۆژێکدا ڕاپەڕین زۆربەی خاکی کوردستانی ئازادکرد بەکەرکوکی کوردستانیشەوە، کە ڕۆڵەکانی جەماوەر لەپێشەوەی هەڵمەتی ڕاپەڕینەکدا بوون، بێ هیچ سڵکردنەوەیەکی لەچەك و دەزگا جۆربەجۆرەکانی ڕژێم، هەر لە سەربازگاکانیان و تانك و زرێ پۆشەکانیان و ئەمن و

ئیستیخباراتەکانیان، لەسەروو بەرنامەی هەموو ڕاپەڕینەوە هێزی پێشمەرگە هەوێنی تەواوی ڕاپەڕینەکە بوو، کە هەردەستەیەك پێشمەرگە ئەگەیشتنە ناو جەماوەرە ڕاپەڕیوەکە، پێناسە ناکرێت لەچ ئاستێکی خۆش و سەروەریدا جەماوەری ڕاپەڕیو بەپێشوازیانەوە ئەچوون، ئەوەندەی تر کڵپەو بڵێسەی ڕاپەڕین پەرەی ئەسەند، داموو دازگاکانی ڕژێمیان ئەگرت، پیاوەکانیان بەچ جۆرە بێ دەسەڵاتیەك زەلیل و دەستگیر ئەکرد، لەدادگایەکی واقعی و هەرکەس بەپێی لاپەرەی تاوانەکانی لێی ئەپرسرایەوەو دادگای شۆڕشگێڕانەی جەماوەری و هاوسۆزی و ئەنجامی ئێش و ئازارەکانی دەرونیان بۆ ئەهێنایە بەرچاو، بۆ مێژوو گەلی ژێردەستە توانی خاکی نیشتمانی کوردستان پاك بکاتەوە، لەجێ پۆستاڵی دوژمنی داگیرکەر، برینەکانی جەستەی خۆی سارێژ بکات، بەم جۆرە هەتا کەرکوکی خەونی گەلی کورد ڕزگارکراو، بۆ یەکەمجار تۆڵەی دەها شەهیدو ئازارو ئەشکەنجەو سیاسەتی بەعەرەبکردن و دەرکردنی چەندەها خێزانی کوردی تیا کرایەوە، لەناو ڕاپەڕینەکان و ئازادکردنی شوێن و شارۆچکەکاندا، شارۆچکەی ڕانیەی بیتوین بوو بەبوك و سەرمەشق و ناوی پیرۆزی دەروازەی ڕاپەڕینی لەمێژوودا تۆمارکرد، کە لەڕۆژی (١٩٩١/٣/٥)،(١٩٩١/٣/٧) شاری سلێمانی هەڵمەت و قوربانی، (١٩٩١/٣/٨) چەمچەماڵ و بازیان و ئەڵڵایی و تەکیە، (١٩٩١/٣/٩) کۆیە، کەلار، دەربەندیخان شەقڵاوە(١٩٩١/٣/١١) شاری هەولێری هۆلاکۆبەزین و خانقین و دوز، (١٩٩١/٣/١٤) شاری دهۆك و دەورو بەری، (١٩٩١/٣/٢١) شاری کەرکوکی هەموو ئاواتی کوردو چارەنوسی کێشەکەی، (١٩٩١/٣/١٠) ڕەواندوزو سۆران.

دروستبونی کۆڕەوی جەماوەری گەلی کورد

زۆر بەداخەوە ئەم ڕاپەڕینە مەزنە زوو بەرپەرچی پیلانی بۆ دانرا، گەلی کورد بەهەمان یەکگرتوویی خستە ناو تراژیدیایەکی پڕ لە مەینەت، لەکۆتایی مانگی (۳/۱۹۹۱) کە ئەویش بەپەلاماری ڕژێمی عێراق و دروستکردنی کۆڕەوێ مێژوویی چەند ملیۆنی بوو، بەهەمان شێوەی ڕاپەڕین یەکڕیزی بەڵام لەبوارێکی پێچەوانەدا، هەموو کوردی لێکەوتەوە کە هەرچەند گەلی کوردی سەرجەم خستە بارێکی زۆر نائاسایی سەختی ژیان لەرۆژی (۱۹۹۱/۳/۳۱) بەدواوە، دوای گرتنەوەی شاری کرکوك بەدەستی ڕژێم ئەم ڕوداوە بەچۆڵکردنی هەموو شارۆچکەو کۆمەڵگاکان، بەشارە گەورەکانیشەوە، ڕێگای دوورو درێژی سەخت و بەردەم سەرماو باران و بەفری هەموو شوێنەکانی کوردستانیان گرتەبەر، بێگوێدانە نالەباری ڕێگاو سەرشاخ و چاڵ و چۆڵی و ناو ئەڵفام، ئەمە بەجۆرێك ویژدانی هەموو دەوڵەتانی جهانی هەژاندو هاوارو کێشەی گەلی کوردی گەیاندە سەر مێزو بەردەم کۆبونەوەکانی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان و کەوتنەوەی بڕیاری نێودەوڵەتی ژمارە (٦٨٨) لەرۆژی (۱۹۹۱/٤/٥)ی بەپێویست لێ کەوتەوە، بەدیاریکرنی ناوچەیەکی ئارام و ئاسایش بۆ گەلی کورد لەخاك و نیشتمانەکەی خۆیدا، ئەمە هۆکاری دامەزراندنی ئیدارەیەکی کورد خۆی بوو، لەبەر سازدانێکی ئەزموونی بەڕێوەبردنی، خۆی لەبەردەم هەموو جهان و بەپارێزگارو پاراستنی نێودەوڵەتی و دانانی بنکەی ئینچەرلیك لە تورکیا، بەم جۆرە گەلی کورد کەوتە ناو سازدانی ژیانێکی نوێ و داڕشتنی بەرنامەی لەبارو گونجاو بۆ پێشەوەچوونی کێشە ڕەواکەی، زیاتر لەبەردەم هەموو جهاندا، بەم هەڵە ڕەخساوە، بەڵام ئەم دەسکەوتە مەزنە بەم بڕیارە نێودەوڵەتیە بەهیمەت و دەستپێشخەری فرانسوا میتران بوو. هەرچەند بەداخێکی زۆرەوە گەلی کوردو شۆڕشەکەی لەم ڕاپەڕینەدا چەندەها فەرماندەو کادری سیاسی و عەسکەری مەیدانی چەند ساڵەی لەدەستداو شەهید بوون لەوانە:-

شەهیدی فەرماندە حەمەرەش گەرمیانی و شەهید عبالرزاق و شەهید سالار حاجی قادرو شەهیدانی چیمەن زیاتر لە ٤٠ شەهید، بەشەهید حەمە علی بەرخانەقاو شەهید شۆڕشی حەپسەو شەهید تەمای حاجی علی، سەرحەد قارەمان و شەهید علی ڕەسول و عوسمان ماوەتی و شێخ کەریمی باخ و برهان حەمەی مینەو حاجی محمودو عمر گەرمیانی کوڕی و شەهید جەوهەری کۆیەو کەماله سورو صلاح و فەلاح کوێخا عزیزو.....هتد.

جگە لەدەستدانی چەندەها منالّی ساواو پیرو پەککەوتەو نەخۆش، لەبەر سەرماو ڕێگای دوورو سەخت گیانیان لەدەست دا، بەلاّم ئەم تراژیدیایە لەبەرژەوەندی تەواوی گەلی کورد گەڕایەوە لەبەر ئەوەی تەنیا بەیەك پارچەیی و یەکڕیزی گەلی کورد بوو، هەرهەموو پێکەوە پشتیان لەدەستەلاّتی ڕەشی داگیرکەری ڕژێمی بەعس کرد، بەیەك دەنگ و بەو وەرچەرخانە مێژووییە سەختە ژێردەستیان ڕەت کردەوە. بەم دوو هەنگاوە بەنرخەی یەکڕیزیەی کورد لە (ڕاپەڕین و کۆڕەو) گەلی کوردو شۆڕشە ڕزگاریخوازەکەی دوو وەرچەرخانی مێژوویی زۆر گرنگی تۆمارکرد، بوو بەسەرەتای بنەماو بنچینەیەکی پتەو بۆ داڕشتنی خواست و ئاواتەکانی لەئامێزی یەك پەیامی یەکتریدا، لێرەوە دروشمی خەباتی جەماوەری (ی.ن.ك) و حزبە کوردستانیەکان دەستی پێکرد.

بۆچوونەکان لەساتەکانی پێش هێرشی ئەنفالەکان دا:

سەرەتای مانگەکانی ساڵی (١٩٨٨) لەدوا مانگەکانی ساڵی (١٩٨٧)ەوە بەبارودۆخێکی تەم و مژاوی هاتە کایەوە، لەبەردەم هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستان دا، چونکە تا دەهات سنورە ئازادکراوەکانیان تەسك ئەبوەوە، بەهۆی بەرفراوانی شەڕی عێراق – ئێران و گەیشتنی هێزی سەربازی ڕژێمی عێراق بەشوێنە سنوری و شاخاویەکان، کە لەوکاتەدا هێز لە بەرژەوەندی عێراق بەدی ئەکرا، لە بەرامبەر هاوکاری دەوڵەتیدا، لەسنورە ئازادکراوەکانی بەردەم هێزی پێشمەرگەی هەر سێ مەڵبەندەکەوە مەڵبەندی یەك بەتایبەت لەو چەند سەد دێهاتێکی هەموو گەرمیان هەتا چەمچەماڵ و بازیان و ناو حەوزەی قەرەداغ، بۆ مێژوو چەند دێیەکی شارەزوور لەبناردا مابوونەوە بە ئەوپەڕی خۆڕاگری و بە شانازیەوە ژیانیان ئەبردەسەر، لەبەردەم ڕۆژانەی تۆپ و هاوەن و لێدانی کۆپتەرو فڕۆکەی پیلادۆزو فڕۆکەی سیخۆ بە ناپاڵم و ڕاجیمەی کیمیاویدا، هەتا دوا ڕۆژی هێرشی بەدناوو شومی ئەنفالی ٢ی قەرەداغ و ٣ی گەرمیاندا، لەگەڵ بەرگری پێشمەرگەو ئاواتی مانەوەی شوێنەکانیاندا ململانێی مەرگیان کرد، بەهەموو منداڵ و خێزانەکانیانەوە، لەدوا بڕینی ئومێددا لەگەڵ کشانەوەی هێزی پێشمەرگەدا پێکەوە لەیەکتری دابڕان، بۆ ناو کارەساتێکی نادیاری چارەنوسدا. لەو دێهاتە خۆڕاگرانەی بناری شارەزوور کە تا دواسات مابونەوەو ئەو ژیانە پڕ لەمەترسیەیان هەڵبژارد بوو، لەهەمان کاتدا شەوو ڕۆژ لەخزمەتی پێشمەرگەو میوان و سەردانی کەسوکارەکانیان دا بوون، دێکانی: کۆرەی سەروو، ئاوەکەڵەی کوێخا قادر، دەربەند فقرە، شەمەو وێڵەکە، هەردوو قسرت بەپیاوی بەهیمەت حاجی حەمە خورشیدەوە دێی قەراڵ کە نزیکترین دێی

کۆمەڵگەی برایەتی و باریکە بوو، یەخی ماڵی تا ماوەیەك دێی ڕەمەزان، کانی هەنجیرو چەند دێیەکی نزیك برجەکەی دارە ڕەش و چەند ئەواجینێك لەو ناوەدا خاوەنی زۆر خزمەتی پێشمەرگەو حەوانەیان بوون، زۆر لەدێهاتەکانی تر خانوەکانیان چۆڵکرا بوون، هێشتا تێك نەدرابوون بارەگای تیپی ١٥ی شارەزوورو ماڵی پێشمەرگەکان لە کۆرەی سەروو بوون، زۆرترین هێزەکانی پێشمەرگە لەو ماوەیەدا بۆ چەند جارێك ڕەوانەی سەرکردایەتی (ی.ن.ك) کران، کە لەسنورەکانی دێی سەرگەڵوو بەرگەلووی خۆڕاگردا بوون، کە کورد بۆ مێژوو قەرزاریانن، بەدێی هەڵەدن و دێکانی دۆڵی جافایەتیەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو ساڵە زۆر باراناوی بوو لەگەڵ سەرماو سۆڵەو بەفردا، بۆ بەختی هێزی پێشمەرگەو خێزان و گوندنشینەکان کە ئەوە زۆربەی ساڵەکانی لێ قەومانی گەلی کوردە، کە بەو جۆرە بووە هەر لەساڵەکانی کۆتایی ١٩٧٤ و ١٩٨٨ و١٩٩١ ی کۆرەوە ملیۆنەکەی کورد کە ئەمجارەیان بەتەواوی لەشانس و سەرکەوتنی کوردا گەڕایەوە کە ئەویش ئەنجامی یەکگرتنی تەواویان بوو، بۆ ئێمە ماڵەکەمان لەدێی (شیوی قازی بوو) لەگەڵ ماڵی کاك عەلی حاجی عبداللە پێنجوێنی (علی بچکۆل) کادری کۆمەڵایەتی تیپی ٥٥ ی قەرەداخ، ئەو لەگەڵ خالدی برازام و پێشمەرگەکان گەیشتبوونە سەرکردایەتی، بۆ جاری سێیەمی ڕەوانەکردنیان.

دەستپێکردنی هێرشی ئەنفال

هێرشی بەربڵاوی ڕژێمی عێراق بەناوی (ئەنفال) دەستی پێکرد، تا ئەوکاتە ناوی (ئەنفال) بەو جۆرە نەبیسترابوو، کاتێکیش هێرشی ئەنفالی ١ ی ڕژێم دەستی پێکرد ماوەی مانگێکی خایاند، سنورەکانی قەرەداغ و گەرمیان تا ڕادەیەك لەو کاتەدا هێمن بوو، جگە لەپەژارەو هەمیشە لەهەواڵی پێشمەرگەکانی ناو شەڕەکەدا هیچی تر نەبوو، چونکە هەموو خێزانەکانیان لەو دێیانەدا بوون و لەچاوەڕوانی گەڕانەوەیاندا بوون، بەجەماوەرەکەیشەوە، لەکۆتایی ئەنفالی یەکدا، لەپڕ ئازادکردنی شارۆچکەی هەڵەبجەو دەوروپشتی باسکرا، بەڵام هەرزوو بێدەنگیەك کشا بەسەریدا، ڕۆژانە بەسرب فڕۆکەی جەنگی بەسەر ئاسمانی قەرەداغدا لەگەڕانەوەو ڕۆیشتن بوون، بۆ سەر هەڵەبجەو سنورەکە، دوای چەند ڕۆژ بێدەنگی مقۆ مقۆی لێدانی کیمیاوی بەسەر هەڵەبجەو ناوچەکەدا بڵاوبوبوەوە، لەسەرەتادا کارەساتەکە وەکو خۆی باس نەئەکرا بەتایبەت بۆ ناو جەماوەرەکە، لەڕۆژی (١٩٨٨/٣/٢٢) دا لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەك، لەوانە کاك شێخ أحمد شێخ عەبدول بەرزنجی کە بەرپرسی بەشی کۆمەڵایەتی سنورەکە بوو، هەروەها حاجی

عبدالله پێنجوێنی باوکی کاك عەلی بچکۆلمان لەگەڵدا بوو، ڕۆیشتن بۆ دێی سۆڵەی شارەزوور بۆ پرسەی پێشمەرگە (عمری کاکە حەمە شارەزووری) کە بەهۆی کیمیاویەکەی هەڵەبجە شەهیدبوو لەگەڕانەوەماندا بەلای ماڵی لالە سەرحەدا هاتین، کە بەخۆیو خێزانو کەسوکارو کوڕەکانیانەوەو براکانی سەرپەرشتی تیپی ۲۹ ی خنجەرەیان ئەکردو ماڵەکانیان لەم دێیەدا بوون، لەم کاتەدا دوو پیاو لە پێشمانەوە بەهەڵەداوان گەیشتنە لای لالە سەرحەدو نامەیەکیان دایە، کاك سەرحەد لەبەردەم دەرگای مەرقەدەکەدا دەستی بە خوێندنەوەی کرد، لەوکاتەدا ژنو منالەکان شڵەژانو یەکێکیان بەدەنگی بەرز ووتی یاخوا خێربێت، ئەویش ووتی خێر ئەبێتو ئێمەی بانگ کردو ووتی ئەم نامەیە بۆم هاتووە کە بەیانی هێرش لەچوار لاوە دێت بۆ سەر ناوچەی قەرەداخ بەڵکو لە دوکانەوە بەجهازەکەی تیپی ٥٥ ئاگاداری مەڵبەند (کاك عمر فەتاح) بکەن ئێمەیش لە هاتنەوەماندا زوو پەیوەندیمان کرد لەوەڵامدا کاك عمر فەتاح ووتی زانیاریمان هەیە ئێمە گەڕاینەوە ماڵەکەمان لەدێی شیوی قازی، لەگەڵ حاجی عبدالله دا بەبێ دەنگی دانیشتین، هەرچەند لەرێگادا دوو بەدوو لەگەڵ حاجی عبداللەدا هەندێ تەکبیرو قسەمان کرد، بۆ ئایندەی خێزانەکان (ئەڵماس)ی هاوسەرم تازە گەڕابوەوە بۆ لەدایك بوونی (دیار)ی کوڕمان، لەشەودا ئەڵماسو سێوەی ژنی مامۆستا عەلی یاری دۆمینەیان ئەکرد بێئاگا لەدنیای ڕووداوەکان هەتا کات ژمێر ۳۰ر۱۱ی شەو لە پڕ مقۆ مقۆی لێدانی کیمیاوی بڵاوبۆوە لەبارەگای پێشمەرگەکانی حزبی شیوعی، مامۆستا شێخ جەمیل، کە لەدێی دوکانی داوەو بەئاشکرا باسکرا، کە لەدێی سێوسێنانیش لەئێوارەدا دراوەو کارەسات ڕوویداوە، لەوکاتە بەدواوە چەند پێشمەرگەو کەسانی دێی دوکان، گەیشتن بەزامداریو نیوە کوێری کیمیاویەکەی دوکان، لەوانە کاك حەمە ڕەزای مام برایمو کاك بەهزاد خانەقینی، بۆ بەیانی (۱۹۸۸/۳/۲۳) هێزەکانی ڕژێمی بەعس لەهەموو لاکانەوە دەستی بەهێرش کردن کرد، بەرەو ناوچەو سنورەکانی هێزی پێشمەرگە لەبناری شارەزوورو ناوچەکانی قەرەداخ بەرەو شاخەکانی دەورووپشتی، لەسەرەتادا هێرشەکان لەسەرخۆ بوون، هێزەکانی پێشمەرگە ئەوەی لەسنورەکەدا مابونەوە، بەسەرپەرشتی کاك (عمر فەتاح) دامەزراندن لەهەموو شوێنە پێویستە بەرگریەکان، هێزی پێشمەرگەی سنوری قەرەداخ زۆر مەردانە هاتنە پێشەوە شان بەشانی پێشمەرگە، خێزانەکانی دێکان لەناو دێکاندا دەرچوون بەرەو چاڵو چۆڵیە نادیارەکان، بەئومێدی مانەوەیانو خۆپاراستنیان لەچوونە کۆمەڵگاکانی ڕژێم، ئێمە بۆ چەند ڕۆژێك ژنو منداڵەکانمان ناردە شوێنێکی نادیاری بەردەم دێی شیوی قازی، بەلام تا ئەهات هێرشەکەی ڕژێم کە بەناوی (ئەنفالی ۲)ی قەرەداخ بوو زیاتر

چڕ تر ئهبوو، بهتایبهت تۆپی قورس‌و دوور هاوێژی بهكار ئهمێنا، فڕۆكهو خهڵكهكهیش مهترسی كیمیاوی زۆر لهسهر بوو، ناچار بریارماندا كه ژن‌و منالهكان دهرباز بكهین بهرهو كۆمهڵگاكان‌و ناو شارۆچكهی سلێمانی، من لهگهڵ ئهو پێشمهرگانهی لهگهڵمدا بوون كه كاك غهفور مۆریاسی‌و شههیدان حهمهخان‌و ناصر مۆریاسی بوون، ههموو پێكهوهو وڵاخی گوێدرێژمان بۆ گرتن، لهگهڵ خهڵكی دێی (فهقیره)و كهسانی بههیمهت (سهعدهخان)و كاك مستهفا كوێخا قادر، به ئهمانهتهوه دامانه دهستیان‌و كاكه (دیاری) چهند مانگهمان جارێكی تر لهناو هێرشی ئهنفال‌و تۆپ‌و هاوهندا لهدێی فهقیره خواحافیزیمان لێكردن، منیش له ماڵهكهمدا تهنیا یهك دهسته گوێزان‌و تاقمی ڕیش تاشینهكهم خسته گیرفانی قهمسهڵهكهم.

جیابونهوهی پێشمهرگهو خێزانهكانیان و جهماوهرهكه

لێرهدا پێشمهرگهو خێزان‌و جهماوهر لهیهكتری دابڕان، بێزانینی چارهنووس، بهڵام بهزۆری له بناری قهندیل‌و دێكانی سوره دێ‌و قڕناقا بهیهكتری گهیشتینهوه، دوای نزیكهی ۲ مانگ‌و بڕینی چهندهها كیلۆمهتر ڕێگای دوورو سهختی ناههموار، ژن‌و منالیش خۆشاردنهوهی ناو شارو لهناو ماله خزم‌و دۆستهكاندا، بهدله لهرزێ‌و دله ڕاوكێی بهردهم (منع التجول) و كێومالی (ئهنفال) ی ناو شار، بهبڵند گۆی كۆپتهرو دهستهكانی دهزگاكانی ئهمن‌و بهناو (جیش الشعبیه‌وه) ڕژێم بهمهبهستی دهستگیركردنی خێزانهكانی پێشمهرگه، ئهو خێزانانهی كه لهسنوره ئازادكراوهكانهوه گهڕابونهوه ناو شار، ئێمه بهههرحاڵ دوای هێرشی بهدناوی ئهنفالی ۲ ی گهرمیان‌و گهڕانهوهمان بۆ سهر قۆپی‌و دهربازبوونمان له قازانقایهوه بهجادهی ئهڵڵایی دا، بۆ چهمی ڕێزان‌و دهشتی كۆیه، من‌و چهند پێشمهرگهیهك فهرمانی ڕۆیشتنمان پێدرا لهدوا نیوهڕۆی (۱۹۸۸/٤/۲۷) ی كات ژمێر ۳۰ر٤ ی عهسردا به ڕێكهوتین لهدێی (مهلا زیاد) ی دهشتی كۆیهوه لهگهڵ ئهم كادرو پێشمهرگانه: مامۆستا سۆران خانهقینی (مامۆستا محسن عهلی خان)، كاك مهلا ئهحمهد دهلوجه، حاجی عبدالله ئهوپهڕی، شههید جهمال حاجی قادر خوشكهزای حهمه ڕهزا، كه بریندار بوو، كاك مهجید خانهقینی، خالد مام مهجید كانی پانكهیی برازام، كاك یاسین برای شههید مام هێرش، بۆ شهو گهیشتنه دیێی (مهرزان)، ئهوبهری جادهی تهقتهق، لهڕۆژدا بۆ نیوهڕۆ چوینه دێی (دارا بهسهر) و مالی مامه (صابر) باوكی شههید، نیوهڕۆ بردینیه مالهوه خزمهتی كردین لهناو چاویدا چهندهها یادگاری كوڕه شههیدهكهی بهدی ئهكرا، كه جار جار بههمومانی ئهڕوانی، دوایی بهڕێی كردین، لهعهسردا به

ڕێکەوتین لەلای دێی گۆپتەپەی جادەی کۆیە هەولێردا کە ئەبوایە لەکات ژمێر(٣٠ر٤) بۆ پێنجی ئێوارە لەجادەکە بدرێت لەبەر فڕۆکە، لەڕێگادا پێش پەڕینەوەمان بەلای مالی باوکی کاك کۆسرەتدا ڕۆیشتین لەناو تیغە شاخێکدا بوون، براکەی ڕێگاکەی پیشاندایـن، دوایی ئەوانیش و هەموو هێزی پێشمەرگە سنورەکەیان بەجێ هێلا، ئێمە ئەو شەوە بەرەو دێی سماقولی هەر ئەڕۆیشتین، بارانێکی زۆر لـێی دایـن و زۆر مانـدوو بووین، بەدوای شوێنێکدا ئەگەڕاین کە پشویەك بدەین، و زۆریش تەڕو برسی بووین، بیرمان لەجێگایەك ئەکردەوە لەپڕ دەنگی سەگێك هاتە گوێمان، کە ئاوڕمان دایەوە ڕوناکی چەند چرایەك لەشیوێکدا ئەبینرا، ڕاستەوخۆ ڕوومان تێکرد، کاتێ گەیشتین چەند مالێکی ڕەش دەواری مەڕداری ئەو سنورە بوون، هەر زوو هاتن بەدەممانەوەو ئاگریان بۆ کردینەوە لەناو دەوارێکیاندا، ژنەکانیشیان بردە دەوارێکی تر، خواردنی ئێوارەیان بۆ گەرم کردینەوە زۆرمان خوارد، دوایی نوستین لە بەیانیدا خواردنی لۆرکیان دایـنـێ، دواخزمەتی ناو خێزانەکان بوو، بەڕێیان کردین بەرەو سماقولی، لێرەدا هەستمان بەدلنیایی لەخۆمان کرد چونکە گەیشتینە ناو هێزی پێشمەرگەی مەلبەندی ٣ ی هەولێر، لەدێکانی: سماقولی، نازەنین، کاموسەك چەند ڕۆژ ماینەوە، خۆمان شۆرد کە یەك کەل و پەلمان پێ نەبوو، جگە لەوەی بەرمان ئەبوایە لەپێشدا فانیلەو دەرپێکەی ژێرەوەمان بشۆردایە، هەتا وشك ئەبوەوە، ئینجا خۆمان بشۆردایە، بەم جۆرە ڕۆیشتین هەتا دێکانی: کونە فلوسەو چێویێ و خەتێ و بارەگای مەلبەندی ٣و شیرێ و مەلەکان و وەرتێی نزیك شاخی کاروخ، لەدێی شیرێ کاك حسێن ژاژلەییمان پێگەیشت، کە ئەوکاتە ئەندامی مەکتەبی ڕێکخستنی شۆڕشگێران بوو لەگەل پێشمەرگەی بریندار کاك سەمەدە درێژ هێسرێکمان بۆ بەکرێ گرت هەتا بەشاخی شیرەدا سەرکەوێت، ڕێگاکەی وەکو پلەکانی دروست کرابوو، بەچەند سەعاتێك بڕیمان، گەیشتینە دێی وەرتێ لەمالێکدا نان و چایەکیان دایـنـێ، بۆ شەو چووینە بارەگای تیپی ٧٨ ی کاروخ، هەتا نیوەڕۆژی دوایی.

ڕۆیشتنمان بەرەو بناری قەندیل

ئەو ڕۆژە (١٩٨٨/٥/٤) بوو هێرشی ڕژێم بەناوی ئەنفالی ٤ بۆ دەشتی کۆیە دەستی پێکردبوو، چەند هاوڕێیەکی خۆشەویستمان شەهیدبوو بوون، لەوانە شەهیدان: ئەنوەری خەلیفە خورشیدو وەستا تایەر سورو کاکە حەمە دسکەرەیی کە هاوڕێم بوون، چەند شەهیدێکی تر، لە عەسرێکی درەنگدا بەمەبەستی ڕۆیشتن چووینە ئەودیوی دێی وەرتێ، زۆر کۆبووینەوە لەوانە کاك حەمە ڕەحیم تۆفیق بوو، لەگەڵ دەستەیەکی پێشمەرگەی تیپی ٧٨ ی کاروخ و ٤٤ ی چەکوج بەمەبەستی شارەزایی و دەربازبوونمان هاتبوون، چەند ماڵێکی ناوچەی جەباری بەباری گوێدرێژ بەمناڵ و خێزانەکانیان، کات بەرەو تاریکی ئەڕۆیشت، هەموو سەیری سەرجادەی بناری شاخی کونە کۆترمان ئەکرد، کە ڕەبایەی ڕژێمی لەسەربوو، لەپڕ فیشەکێکی گڕدار بە درێژایی جادەکە تەقی و هەموو پێشمەرگەکان کەوتنە جموجۆڵ، دیاربوو نیشانەی چەکدارە کوردەکانی ئەو ناوە بوون، بۆ ڕۆیشتنی پێشمەرگەو پەڕینەوەیان، کاتێك لە ئاوەکەمان دا بۆ چوارجار بێ خۆهەڵکردن بێ پێڵاو داکەندن، هەتا گەیشتینە نزیکی چەکدارەکان کە بەچەکەوە پارێزگاریان لە پەڕینەوەی پێشمەرگە ئەکرد، لەکاتێکدا کە هێزی عەسکەری ڕژێم بەشەودا نەئەما، کە بەڕاستی خاوەنی خزمەت بوون لەو کاتەدا، شەو چووینە دێی ئینزێ و لێوژێ گیانمان هەموو تەڕبوو، بۆ چەند سەعات بەنان خواردن و خەوتنەوە ڕێگامان پێدرا لەکاتژمێر ٤ ی شەودا هەڵساین هەتا ڕەبایەکانی عەسکەری ڕژێم نەمان بینێ، کە هەموو کوردستانی تەنی بوو، چەند کیلۆمەترێك ڕێگامان بڕی، نزیك بارەگای دەفتەری سیاسی دیموکراتی ئێران بوینەوە، ڕێگایان نەدا بەجادەکەدا بەناویاندا بڕۆین، بەناچاری هەڵگەڕاینەوە بۆ بناری شاخی کونە کۆتر، بەبەردەم تاڤگەیەکدا ڕۆیشتین کە ڕقمان لەئاوو لەو دیمەنە جوانە سروشتیەی کوردستان ئەبوەوە، ئەوەندە ماندووبوین بێخواردن بێجێگا بێحەوانەوە شەوو ڕۆژ ڕێگامان ئەبڕی بەحساب کە گەیشتینە دێی (پشت ئاشان) گوایە ڕزگارمان بووە لەهێزی ڕژێمی بەعس، کە ئاوڕمان دایەوە بەرامبەر بەو دێیانە چەندەها ڕەبایەی ڕژێمی لێ بوو، بەڵام ئەوەی کە لەبارو چاکبوو بۆمان زیاتر چەکداری کوردی ئەوناوە بوون، بەڕاستی هاوکاریان ئەکردین. لەیەکەم ماڵی پشت ئاشان جێیان نەکردین تەنانەت بۆ هەندێك خەویش، ناچار چووینە سەر بانیجەی (بانی) بەردەم ماڵێك، هێشتا هەڵنەسابوون لەخەو، ئێمە لە چاوەڕوانی هەڵسانیاندا لەسەر بانیجەکەیان بەو سەرمایە خەومان لێ کەوتبوو، لە هەڵسانماندا ژنێکی بەتەمەن هەندێ نان و ماست و چای بۆ

هێنایانە دەرەوەو خواردمان، ئینجا ناچار چووینە بارەگای کۆمیتە شارستانی (نەغەدە) ی دیموکراتی ئێران، هەرچی بارەگاکانیانە لەو سنوورەدا کەوتنە خزمەتی بەرچاوو هاوکاری برایانەیان کردین بێ سڵ کردنەوە.

بەیەك گەیشتنەوەی پێشمەرگەو خێزانەکانیان

لێرەدا هەر پێشمەرگەبوو کەوتنە بیرکردنەوە لەهێنانی ژن و منداڵەکانیان لەناو شارو شارۆچکەکانی بەردەستی ڕژێم بۆ ئەم سنووری دێیانەی بناری قەندیل، خەڵکی ئەم دێیانە هەتا دێکانی سنووری چوارقورنەو حاجیاواو قەڵادزێو ڕانیە، بەهەموو چەکدارەکانیانەوە زۆر هاوکاری گەیاندنی خێزان و منداڵەکانی پێشمەرگەو کەسوکاریان کرد، بەسەیارەی خۆیان و بەوڵاخ، تەنانەت چەندەها کادرو پێشمەرگەشیان دەربازکرد، بەناو هێزی ڕژێمدا بەم سنوورە بەسەلامەتی، جگە لە هاوکاری پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران کە درێخیان نەکرد لێمان، هەر پێشمەرگەیەك ژن و منداڵەکانی نەگەیشت زۆر دڵی خۆش نەبوو چەند ڕۆژێك لەوناوەدا پشوویان ئەداو خواردنیان پەیدا ئەکرد، ئینجا وڵاخی ئێرانیان ئەگرت، بەرەو سنوورەکانی ئێران هەر لە قاسمە ڕەشەوە هەتا بادیناوای پیرانشهر (خانە)، بەقەندیلی بەفریندا ئەڕۆیشتین، ئێمە لەسەرەتای مانگی ٦ دا ئەڵماس و منداڵەکانمان لەناو توبەرەی سەر وڵاخدا گەیشت، هەریەکە بەبنە گونیەکی کەلوپەلێکی بەریاندا لە(١٩٨٨/٦/٦)دا کاکە مجیدم بەخۆی و خێزانیەوە گەیشت، دوای ئەوەی خێزانەکەی کاك قادری حاجی عەلی (سەبیحە خان) ئەوی ئێمەی بەخوالێخۆش بوو کاك شێخ جەبارو کاك سەید عبداللەداو عومەری مامە ڕەشە ڕەوانە کرد، کە بەڕاستی لەوکاتەدا ئەم چەند پیاوە بۆ مێژوو بەهیمەت بوون، لەگەیاندنی چەندەها ژن و خێزانی پێشمەرگە، لەناو شاری سلێمانیەوە بەبناری قەندیل، بە ماندووبوونی خۆیان، ئێمە دوای چەند ڕۆژ پشوودان و بەیەك شادبوونەوەی چەند مانگ و ساڵانمان، هەندێ خواردن و چوار بەتانیمان پێ بوو بۆ (١٦) سەر خێزان و بەدوو منداڵی ساواوەو دوو پێشمەرگە کە ئەوانیش کاك کەریم برای کاك محمود سەنگاوی و شەهید بەختیاری کاکە حەمە کوردستانی بوو، کە خوالێخۆش بووی باوکی بۆ شارەزایی ناردی لەگەڵمان تەکبیری ڕۆیشتنمان بۆ ئێران کرد، لە ڕۆژی (٩-١٠ /١٩٨٨/٦) شەش وڵاخمان گرت لەوڵاخدارەکانی سنووری پیرانشهر (خانە)، لەسەر قسەی وڵاخدارەکان بڕیارماندا دوای نیوەڕۆ بەڕێکەوتین بۆ ناوەڕاستی شاخەکەی پشتی قڕناقاو شەو لە هەوارێکیانداماینەوە، گیایەکی بەناوی (گەونیان) هێنا بۆ سوتاندن، هەتا بەیانی زوو گڕاندیان و چایان لێنا، ئێمە (دیارو ژینۆمان) منداڵ بوون و خستنمانە کونە

بەردەکانەوە، لەبەردەم ئاگرەکەدا، بەیانی زوو هەڵسساین بەڕێکەوتین، لەزۆر بەرزایی زنجیرە شاخە بەفراویەکانی قەندیل دا ئەبوایە بەقنگە خلیسکێ برۆیشتیایەتە خوارەوە، لەنزمایی و چاڵاییەکاندا سواری وڵاخەکان بونایە، منداڵەکان هەرچەند دوانە بچوکەکە لەناو جامانە بە ملمان و بەدەستمانەوە هەڵمان ئەگرتن، لەشوێنە سەختەکاندا، لەڕێگا وڵاخ بکەوتایەتە خوارەوە ئەکەوتە ناو تواوەی بەفرەکە کە جۆگایەکی ساردی دروست کردبوو، چەند وڵاخ گیانیان لەدەست دابوو، لەزۆر شوێندا بەسەر بەستەڵەکی بەفری سەر جۆگاکەدا ئەپەڕینەوە، ئێمەیش وڵاخێکمان ترازاو کەوتە خوارەوە، بەڕێکەوت ئەو گونیە کەلوپەلەی بەسەرەوە بوو کە جلە تازەکانی منی تیابوو، لە قەرەداغەوە ناردبومەوە، دوایی بە بەردێکەوە گیرابووەوە، خالدی برازام و شەهید بەختیار چوون هێنایانەوە لەخوارەوە، دوای هەندێ پشوو نانخواردنی نیوەڕۆ لەنیوەی ڕێگاماندا، ئینجا وڵاخێکی ترمان گرت و بەڕێکەوتین لەدەمەو ئێوارەدا گەیشتینە سەر بەرزایی بەڕوی دۆی بادیناوا، لێرەدا ئەوەندە ماندوو بووبووین من بە دەممدا هات وتم وەعدبێت ئەگەر امام خمینی بەخۆی و دارعاساکەی دەرم کات لەئێران ئەبێ بەم ڕێگایەدا نەگەڕێمەوە، ئەوەندە سەخت و ناخۆش بوو، بەتایبەت بۆ ژن و منداڵ، کە لەو کاتانەشدا بەتایبەتی مانگەکانی ٤ بۆ ١٩٨٨/٩ ئەم سنورانەی دۆی سورە دۆی بناری قەندیل بووبووە مەیدانی ئاڵۆزی و هاتوچۆی دەرەوە دەها خێزان لەهاتنە دەرەوە لەسنورەکانی سلێمانی و ڕانیەو قەڵادزەو کۆمەڵگاکانی و هەڵاتنی بەخێزانی چەکدارەکانیان بە چەکەوە، لەهەمان کاتدا زۆر لەخێزانەکانی پێشمەرگەو خەڵکی سنوری مەڵبەندی ٢ی هەولێر بەگشتی و بەتایبەت دۆی وەرتێ، بەخێزان و ماڵ و ئاژەڵیانەوە هاتبوون، لەولاشەوە لەئێرانەوە چەندەها خێزانی سنوری هەڵەبجەیی کە لەکاتی لێدانی کیمیاویەکەدا پەرتەوازەی ئێران بووبوون، لێرەوە بەپێ و بەوڵاخی سواری ئەگەڕانەوە دیمەنێکی زۆر سەیری ناو گێژاوی بێ چارەنووسی لەم کاتەدا بەسەر گەلی کورد پیشان ئەدا، لەڕێگەی قەڵاتوکانەوە بەهاوەنی سەربازەکانی ڕژێم لە پەڕینەوەیاندا لە مسافەیەکدا ئەیگرتەوە، هەندێ خێزان و منالی هەڵاتووی شەهیدکرد، کە زۆر بەداخەوە دوای بڕینی چەندەها سەیتەرەو شوێنی ژێر دەسەڵاتی ڕژێم، بەهەر حاڵ ئێمە لە ڕۆژی(١٩٨٨/٦/١١) لەنزیك گۆڕستانەکەی دۆی بادیناوا شوێنمان گرت، دەوڵەتی ئێران هەندێ هاوکاری نان و پێویستی ئامادەکردبوو بەخەڵکە ئاوارەکەی ئەدا بەڵام لەڕووی ئیدارەوە ئاوارەکان زۆر شپرزە بوون، دیارو ژینۆ کە منال بوون لەبەر سەرما نەخۆش کەوتن، ناچار هەولی ژوورێکمان دا لەناو دێکەدا، داوای گراجی تراکتۆرێکمان کرد لەژنێك ئەویش مەردانە ژورێکی سەر تەنوری داینێ، بۆ ئێمە لە جێگای قەسرێك بوو،

چەند ڕۆژێك تیا بووین، دوایی بەرگەمان كرد لە قاسمە ڕەش و ژوورەكەمان دا بەكادرێك بەناوی (سەلام كۆیی)، سەیارەمان گرت بەرەو شاری بانە، ئەوەی لەڕێگادا جێگای سەرنجمان بوو سەیری دێهاتەكانی ئەمبەرەوبەری جادەكە بوو، دیمەنی ڕازاوەی دێكان خوێندنگاو ئاوو مزگەوتی ناو دێ، بەری دێكەو هات و چۆی سەیارەو خەڵكەكەی بۆی، چەندەها بەئاواتی شادبوونەوەی دێكانی خۆمانی بە بیرماندا ئەهێنا، بەم شێوەیە گەیشتینە ناو شاری بانەو ماڵی پورە خەجێ، لە دڵەڕاوكێی ئەوەدا شوێنمان نەبێت، بەڵام خۆشبەختانە هەر دەرگامان كردەوە دوو ژوری بەتاڵ بوو بێ پرسی چوینە ناویان و بەتانیەكمان داخست، لەگەڵ كاكە مەجیدمدا چوینە بازاڕ هەندێ پێویستی ماڵمان كڕی، بەڵام حكومەتی ئێران نەیهێشت زۆر بمێنینەوەو پشویەك بدەین، دەستی كرد بەگرتنی ئاوارە، ناچار ئێمەیش بەپەلە پڕوزە پیكابەكەی كاك صدیق نامە ڕەشمان گرت كە پیاوێكی زۆر چاكی سنوری پێنجوێن بوو، هەر ئەو ئێوارەیە گەیاندینیانە ناوچەی شلێری ئازاد، كە بەهۆی چونە پێشەوەی هێزەكانی ئێران بۆ گەرمك لەدواوە چەند دێیەك ئاوەدان كرابوەوە، لەوانە (گۆخلان، وێنە، دارۆخان)، هەروەها بارەگای تیپی ٢٥ی كوڕەكاژاو كە خوالێخۆش بوو كاكە حەمە مۆریاسی فەرماندەی بوو بەزۆربەی پێشمەرگەو خێزانەكانیانەوە لەم دێیانە بوون، ئێمەیش لەدێی (بایەڵان) بە ئومێدێكی زۆرەوە كەپرمان كرد، زۆر مەردانە كاكە حەمەو خێزان و پێشمەرگەكان هاتن بەدەممانەوە، بەڵام مێشولەیەكی یەكجار زۆری لێ بوو، لەگەڵ ئەوەشدا دوای نزیكەی دوو هەفتە مەسەلەی كشانەوەی (عقب نشینی) هێزەكانی ئێران و هاتنە پێشەوەی هێزەكانی عێراق هاتە كایەوە، ئێران دەستی كرد بە تەقاندنەوەی پردو سەربازگەكانی، هەتا سەردەشت و بانەیش، ئەو سنورەی ئێمەیش بەگشتی درایە بەر تۆپ، ناچار تراكتۆرمان لەدێی ساوجی ئێران پەیدا كرد، هەر بەئومێدی مانەوەمان لەناو دێكانی كوردستانی عێراقداو لە شوێنی ئازادا، بەخەیاڵی خۆمان ئەو ڕۆژە بە مناڵەكانمانەوە بەتراكتۆر هەتا دێكانی لارەدەرو شایانی میشیاو ڕۆیشتین لەوێ كەوتینە ناو سەربازگەی ئێرانەوە سەر بەفەرماندەی سەقز بوون گەڕاندینیانەوە بۆ دواوە.

ژیانی ئاوارەیی ناو ئێران

ناچار خۆمان كرد بەدێی ساوجی ئێراندا، دوای شەوو ڕۆژێك كە چادرێكمان لەساوجی هەڵدا، ئینجا خۆمان كرد بەگەڕەكی چوارباخی چۆڵی مەریواندا، بە ئارەزووی خۆمان خانوومان ئەگرت، كە هەموویان لەترسی لێدانی فڕۆكەو تۆپی عێراقی چووبوونە شوێنەكانی دەرەوەی مەریوان: جوجەسازی (دەواجنەكە)، كانی دینار، نێ، و لەژێر بەرقەلاو دزلێو شوێنی تر، كە پێشتر لێی بوون هەتا وەستانی شەڕ، ئینجا ئێرانیەكان هاتنەوە ناو شارو ئێمە چوینە شوێنەكانی ئەوان، بەم جۆرە ژیانی ئاوارەیی (پەناهندەیی) لەنێوان (١٩٨٨/٦/٢١ بۆ ١٩٩١/٧/٢٥) بەسەربرد، كە خواو گۆڕانكاریەكان والە بەرژەوەندی كوردی گێڕا، بەرنامەی گەڕانەوەمان بۆ كوردستان دەست پێكرد. لەدوای ڕاپەرین و كۆرەوی بەهاری ساڵی ١٩٩١ هەموو خێزانەكانمان بە ئەوپەڕی خۆشحاڵی و شانازیەوە بەرەسمی سەیارەمان گرت بۆ خێزان و كەلوپەلی ماڵەكانمان، لەناو مەریوانەوە بۆ مەرزی سنوری گوێخلانی كوردستانی عێراق، هەتا سەیارەكان بەئارەزووی خۆیان لەهەردوو دیوەكەدا پشتیان ئەنا پێكەوەو ماڵەكانمان تیا ئەگۆڕی، هاتینەوە ناو شارۆچكەی پێنجوێنی وێرانكراو، كە هێشتا بەچەند هەزار خێزانی ئاوارەی تیابوو ڕێكخراوە دەوڵەتیەكان هاوكاری خواردەمەنیان ئەدانێ و دوای ماوەیەك پشوودان لە پێنجوێن لە ڕۆژی (١٩٩١/١٠/٥) بەتەواوی بەخێزانەوە گەڕاینەوە ناو شاری سلێمانی، بەمەبەستی بەردەوام بوونەوەی خوێندنی منداڵەكانمان و ئیشكردنمان.

ژیانی نووسەر

نووسەر لەگەڵ سەرۆك مام جەلال

مـن نـاوم (عوسمـان كـەریم) كـانی پانكـەیی شـارەزووری (شـیخ سمـایلی)، ناحیـەی سەیدسـادق، لـەدایك بـووی سـاڵی (١٩٤٨)، دەرچـــووی پـــەیمانگای مامۆســـتایان، مامۆســـتا بـــووم لـــە قوتابخانەكانی دێكانی: بێستانسور، كانی پانكە، شانەدەری، گرێزە، لـەپاڵ خزمـەتی مامۆســـتایی و پەیوەنـــدیم بەبزوتنـــەوەی ڕزگاریخوازی گـەلی كوردمـان بـووە، لەساڵی ١٩٦٨ لـە ڕێگـای كـادری بەهیمـەتی كـاك حەمـە ڕەشـید حـاجی شـەریف باریكـەیی، لەساڵەكانی حەفتاكانـدا ئەنـدامی ڕێكخـراوی سەیدسـادق و نوێنـەری مامۆسـتایانی ئـەو سـنورە بـووم، بەشـداری كـۆنگرەی چـوارەمی مامۆسـتایانی كوردسـتان لەسـلێمانی و كۆنگرەی دەیەمی مامۆستایانی عێراق لەبەغدا كردوە، بەشداری شۆڕشی ئەیلوول بووم هـەتا كۆتـایی لـە (١٩٧٥/٣/٢٦). لـەڕۆژی (١٩٧٦/٥/١)ەوە پەیوەنـدیم بـە ڕێكخسـتنی (ی.ن.ك) كـرد لـەڕێگای كـادری پـشوودرێژ مامـە عبـدالخالق هـەورامی و دواتـر هـەڤاڵی سەركردە شەهید مامۆستا جەمال تایەر، لەگەڵ بەڕێزان: سەلیم سەرسپی و كاك كەمال تایەرو قادری حاجی علی و خوالێخۆش بوو كاك قادری فەقێ عەلی و كاك عوسمـان حەمە ڕەزا لـەناو شـاری سلێمانی و ڕێكخـراوی سیروان لەسـەید سـادقی شـارەزوور، بەشداریم كردوەو لەگەڵ شەهید حەمە ئەمین فەتاح و حەمەنوری گەرمیانی لەسنوری شامزوور، لەدوای ساڵەكانی ١٩٧٥ەوە خۆم و خێزانەكەم (ئەڵماس فـەرەج)و بـراو كەسـوكارەكەم بەتایبەت كاكە مجیدی برا گەورەم زۆر ئازاریان داین لەلایەن دەزگاكـانی ڕژێم بەگشتی و بەتایبەت ئەمنی سەیدسادق و عەسكەری سنورەكە، بەگرتن و چاودێری و لێپرسینەوەمان پێكەوە، هەتا لەساڵی ١٩٨٦ بۆ دواجار دەركرام لە پیشەكەم، پەیوەندیم بەهێزی پێشمەرگەوە كرد لەسنوری مەڵبەندی یەك، لـە تیپـی ١٥ ی شـارەزوور دوایـی تیپـی ٥٥ ی قـەرەداغ و ٣٥ی كوڕەكـاژاو ٣٩ ی خنجـەرە بەرپرسـی ڕێكخستنی تیپ بووم، بەشـداری هـەردوو بـەرگری لەهێرشی ئەنفالی (٢ – ٣) ی قەرەداغ و گـەرمیان كـردوە، سێ سـاڵ بەئاوارەیی بەرپرسـی پەیوەندیـەكانی سـنوری مـەریوانی (ی.ن.ك) بـووم ، دوایـی بەرپرسـی ئیـشوكاری

پێشمەرگەو خێزانە ئاوارەکان و ئەندامی ڕێکخراوی کرای بووم هەتا ڕاپەرین، تیپێکیان بۆ دروست کردم، دوایی بەتالیۆنێك بەناوی بەتالیۆنی ٣١٠ ی کانی پانکەو سپاردم بەبرا گەورەکەم بە ناوی (مام مەجیدی کانی پانکەیی) لەو سنورەداو بەشداری هەموو چالاکیەکان خۆیشم لەسەر پێشنیاری بەڕێز کاك ئاسۆی شێخ نوری چوومە سنوری مەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی، لە لیژنەی کاسبکارانەوە بووم بەسەرپەرشتیاری کۆمیتەی ٧ و دوایی لێپرسراوی کۆمیتەی٢ی ڕێکخستنی سلێمانی کە لەسەر دابەشکردنی سنوری ناو شارەکە کرابوو، لە ڕۆژی(١٩٩٤/٧/١٤) بووم بە کارگێری مەڵبەندی سەرپەرشتیاری ڕێکخستن لەگەڵ شەهید ڕزگار محمد عبداللەو حاکم ئیبراهیم و شەماڵ عبدالوفا. پاشان بووم بەلێپرسراوی ئیدارەی لەشکری شارەزوور، دوایی جارێکی تر بەئەندامی مەڵبەندی سلێمانی هەڵبژێرامەوەو کرام بە (لێپرسراوی کاروباری کۆمەڵایەتی مەڵبەند) هەتا ٣١ ی ئاب، لە هاتنەوەکەماندا کرام بە (لێپرسراوی کۆمیتەی شۆفێران)، پاشان لێپرسراوی کۆمیتەی سەید سادق مەڵبەندی شارەزوور، هەروەها کرام بەجێگری بەڕێوەبەری گشتی لەدەزگای شەهیدانی گەلی کوردستان، ئەم ئەرکەم زۆر لا پیرۆزبوو، بەخواستی خۆم بوو بۆ خومەتی کەسوکاری شەهیدە سەربەرزەکانمان، کاك شێخ عەلی (خولە کەشکۆڵ) بەرپرسمان بوو. دوای ئەوە لەسەر داوای خۆم کرام بە کارگێری مەڵبەندی پێشمەرگایەتی ئێستا بەپلەی جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی پێشمەرگە دەست بەکارم، لەبواری سیاسی و عەسکەریدا خواستی گەورەم ئیش کردنە لەخزمەتی تەواوی هێزی پێشمەرگەی کوردستان لەو پێناوەدا باپیرەمو مامە قادرم شەهیدی ئەو کاتەیەو باوکیشم بەبریندای شەڕی ئاوباریك هەرزوو کۆچی کردووە چونکە تەنیا لای ژنێکی دەرمانزانی سروشتی ئەو کاتە لەدێی بانی بنوکی سورێن چارەسەر کراوە، ئێمەش زۆرترین ژیانمان ئاوارەیی بووە، هەریەکەمان لە دێیەکی ئەم کوردستانە لەدایك بووین، لەناوچەکانی شارباژێڕو پێنجوێن و شلێرو دوای گەڕانەوەمان بۆ سنووری شارەزوری خۆمان لەدێی کانی پانکەی خواروو. ئاوات و خەونەکانم ئەوەیە کە گەلی کورد بگاتە ڕزگاری تەواوی، خاکی پیرۆزی (کوردستان) لەچوارچێوەی کیان و سنوری دیاریکراو دروشمی ئاڵای بەرزو شەکاوەی لەسەر نەخشەی جیهان و لەناو ئەنجومەنی نەتەوەیەکگرتوەکاندا بچەسپێت.

نووسەر

مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی

٢٠٠٦/٢/٥ یەك شەممە

زنجیرەی کتێبی ڕووناکبیری

ژ	ناوی کتێب	ناوی نووسەر
١	کورد و کوردستان	دیرك کینان
٢	٢٤ ساڵ خەبات و سەروەری و هەڵوێستی شۆڕشگێڕانە	کۆمەڵە نووسەرێك
٣	ڕێکخستن و ڕێکخستنی سیاسی	ئەحمەد صالح
٤	ئازادی، دیموکراسی و کۆمەڵی مەدەنی	دیڤید بیتهام/ کیڤین بیڤل
٥	کارنامەی ڕێکخراوی لێبوردنی نێو دەوڵەتی چییە	و.جەبار شێخە
٦	ڕێبازەکانی ئاسایشی نەتەوەیی	
٧	ئـــاراستەی گشتی پەرەسەندنی دانیشتوانی	د. شاکر خەسباك و.عەتا قەرەداخی
٨	کۆمەڵی مەدەنی	و. ئەبوبەکر خۆشناو
٩	ماف مرۆڤ	شێخ عەبدوڵ
١٠	بەڕێوەبردن، چەند بابەتێکی هەڵبژاردە	رفیق ساڵح ئەحمەد
١١	ئیخوان موسلمین	و. ئەمرۆ هەینی
١٢	ڕاپۆرتی سیاسیی یەکەمین کۆنگرەی گشتی (ی.ن.ك)	فوئاد تاهیر سادق
١٣	هۆشیاریی ڕامیاری	
١٤	پەیماننامەی نەتەوە یەکگرتووەکان	و. شێخ عەبدوڵ
١٥	هەڵسەنگاندنی شێوازی دیموکراسی	و. ئاوات ئەحمەد
١٦	سیاسەتمەدارانی کورد سیاسەتەکانی Pkk ڕیسوا دەکەن	
١٧	گریمانە نەژادیەکان و کۆسپەکانی بەردەم	و. ئازاد گەناوی
١٨	کتێبی ڕێکخستن	و. بێستون سابوراوایی
١٩	فەلسەفەی ماف مرۆڤ	سەمەد زەنگەنە
٢٠	دەربارەی هونەری سەرکردایەتی کردن	و. سابیر بەکر بۆکانی
٢١	ئیسلام و بە عیلمانیکردن	و. ژیانەوە
٢٢	دیموکراسی و ماف مرۆڤ	و. ئەبوبەکر خۆشناو
٢٣	سەید قوتب و تیۆری تەکفیرکردنی کۆمەڵگەو دەوڵەت	شوان ئەحمەد
٢٤	چەند بابەتێك دەربارەی مێژووی کورد	ئا: ئەژی
٢٥	ئامانجەکانی سۆسیالیزم	و. سامی قادر
٢٦	پۆست مارکسیزم	و. ئەکرەم میهرداد

٢٧	سۆسیال دیموكراسی لە چەند دیدێكەوە	چەند نوسەرێك
٢٨	ڕاپەڕینی ئاگری	و. ئەرسەلان بایز
٢٩	چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان	
٣٠	ململانێ‌و گۆڕانكاری ڕێكخراوەیی	و. ئەبوبەكر خۆشناو
٣١	ناسیۆنالیزم	و. ڕێباز مستەفا
٣٢	خەباتی ڕزگاریی نەتەوایەتی گەلی كوردستان	سیروان نەجم وعلی قادر
٣٣	جیهانگیری‌وداهاتووی دەوڵەتی نەتەوەیی‌و پرسی كورد	رفیق سابیر
٣٤	دەستووری حزبی و دەستووری هەڵبژاردن	د. محەمەد غەفوری
٣٥	مێژووی هاوچەرخی كورد	و. ئەبوبەكر خۆشناو
٣٦	كۆنگرەی ئۆپۆزسیۆنی عێراقی	
٣٧	ڕێكخستن	محەمەد مەنگوڕی
٣٨	ڕۆژنامە و جەنگ	نەوزاد عەلی ئەحمەد
٣٩	ناسیۆنالیزم	و. ڕێباز مستەفا
٤٠	میتۆدی لێكۆڵینەوەی زانستی	
٤١	هەڵبژاردن" شێوە و تایبەتمەندیەكانی	و. ئەبوبەكر خۆشناو
٤٢	ئیسلامی سیاسی	شوان ئەحمەد
٤٣	ڕاپەڕینی كەركوك ساڵی ١٩٩١	پشكۆ حەمە تاهیر ئاغجەلەری
٤٤	صفحات من تاریخ الاتحاد الوطنی الكردستانی	
٤٥	كوردستانی بەر ئاگرباران	و. ئەبوبەكر خۆشناو
٤٦	كتێبی ڕێكخستن	محەمە مەنگوری، ئەحمەد سالح، بێستون سابوراوایی
٤٧	فەرهەنگی كادیر	محەمەد فاتیح
٤٨	دیكتاتۆر	شۆڕش عومەر
٤٩	هونەرەكانی ئەدەب لە ڕۆژنامەگەری نهێنی كوردیدا ١٩٦١-١٩٩١	نەوزاد عەلی ئەحمەد
٥٠	گەشتەكانی ماركۆ پۆلۆ	و. ڕێباز مستەفا
٥١	ڕۆژانی سەخت	د. ئەرسەلان بایز
٥٢	سۆشیال دیموكراتی نێودەوڵەتی	ئا: حەمەچاوشین
٥٣	ململانێی هەڵبژاردن	و. ئەبوبەكر خۆشناو
٥٤	جیۆپۆلەتیكی ٢٤ وڵات	ئا: عومەر ڕەسوڵ خدر
٥٥	بەجیهانیبوونی وڵاتانی باشوور	ئا: عومەر ڕەسوڵ خدر
٥٦	بەجیهانیبوون و ئاراستەی تیرۆر	عومەر ڕەسوڵ
٥٧	دەروازەیەك بۆ ڕاپەڕینی جوتیارانی دەشتی هەولێر ١٩٥٣	سالار سیامەند
٥٨	جیۆپۆلەتیكی دنیا و بەجیهانیبوون	عومەر ڕەسوڵ خدر

٥٩	هونەری سیاسەت	سەمەد زەنگەنە
٦٠	جولەکەکانی شاری سلێمانی	بەرزان ئەحمەد کوردە
٦١	بەرەنگارییەکان و ئامادەکردنی سەرکردە	محەمەد فاتح
٦٢	بەراوردو جیاوازی نێوان مارکسیزم، سۆسیال دیموکرات، سۆسیالیزمی دیموکراسی	ئەکرەم مهرداد
٦٣	رۆڵی نەوت لە چارەنووسی گەلی کوردستاندا	کاوە نادر قادر

زنجیرەی ئامیلکە

ژ	ناوی ئامیلکە
١	خوێندنەوەیەکی کتێبی (بارزانی و بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد)
٢	دووبابەت دەربارەی تورکیا
٣	گەلی ئەمازیغ لە نێوان تەعریب و پاراستنی ناسنامەدا
٤	جاڕی گەردوونیی مافی مرۆڤ
٥	دەربارەی خۆتێ گەیاندنی مرۆڤدۆستانە
٧	کێشەی کەمینە نەتەوەییەکان لە وڵاتانی عەرەب دا
٧	مێژووی بزووتنەوەی سەندیکایی
٨	چەند گوتارێك دەربارەی سیڤرەولۆژان
٩	کۆماری مهاباد
١٠	کێشەی ئاو لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا
١١	بەرنامەی (اجندە)ی M.B.C دەربارەی رێککەوتننامەی واشنتۆن
١٢	دروست بوونی دەوڵەتی کوردی
١٣	لە پێناوی یەکگرتنێکی نیشتمانیدا
١٤	قۆناغە مێژووییەکانی مافی مرۆڤ
١٥	عێراق و بڕیارەکانی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان
١٦	سەربەستییە گشتییەکان و مافی مرۆڤ
١٧	لە گفت و گۆیەکی چەند تەوەرییو هەمە لایەن دا مام جەلال بۆ LBC دەدوێ
١٨	عەبدولناسرو ئیخوان موسلمین
١٩	دەقی رێککەوتننامەی واشنتۆن
٢٠	دەقی کۆنگرەی رۆژنامە نووسی هەڤاڵ مام جەلال
٢١	هەڤاڵ مام جەلال بۆ B.B.C و C.N.N دەدوێ
٢٢	فەلسەفەی سۆشیال دیموکرات
٢٣	هەڤاڵ مام جەلال بۆ کوردستانی نوێو لە کوردستانی نوێ دەدوێ
٢٤	گوتاری هەڤاڵ مام جەلال بەبۆنەی رۆژی جیهانیی ژنان

٢٥ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال لە یادی ڕزگاركردنی كەركوك

٢٦ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال لە كۆنفرانسی مەڵبەندی ڕێكخستنی سلێمانی

٢٧ بەڕێوەبردن و سیاسەت

٢٨ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال لە یادی (٢٤) ساڵەی دامەزراندنی (ی.ن.ك) دا

٢٩ هەندێ مەسەلەی پێویست لە كاری ڕێكخراوەییدا

٣٠ ئاشتی، دیموكراسی، مافی مرۆڤ، مافی چارەنووس

٣١ دەرزی و مرۆ

٣٢ دەربارەی هەڵبژاردن

٣٣ دەربارەی دیموكراسی

٣٤ نەتەوە و نەتەوایەتی

٣٥ بەڕێوەبردنی گۆڕانكاری ڕێكخراوەیی

٣٦ بەڕێوەبردنی گۆڕانكاری ڕێكخراوەیی

٣٧ بەڕێوەبردنی ململانێی ڕێكخراوەیی

٣٨ پێداچوونەوەیەك بە ئەزموونی (ئیخوان موسلمین)دا

٣٩ بەڕێوەبردنی گەشەسەندنی ڕێكخراوەیی

٤٠ ئیسلامی سیاسی (ئیخوان موسلمین وەك حزب)

٤١ شەبەك: مێژوو، ئاین، سەرژمێر

٤٢ گرووپەكانی "تەكفیر" لە میسر

٤٣ ئیسلام و دیموكراسی

٤٤ ئیسلامی سیاسی و كۆمەڵگای مەدەنی

٤٥ دەروازەیەك بۆ زانستی سیاسی و بیری سیاسی كوردستان

٤٦ مام جەلال وردەكاریی و ڕاستییەكانی ڕاپەڕین ڕوون دەكاتەوە

٤٧ پوختەی ژیاننامەی مامۆستا برایم ئەحمەدی نەمر

٤٨ مێژووی بیری كوردی

٤٩ لە یۆبیلی زیوین دا مام جەلال سەروەرییەكانی یەكێتی دەگێڕێتەوە

٥٠ لە فەرهەنگی ئابوورییەوە

٥١ یەكێتی و پرەنسیپەكانی تیۆری كوردایەتی نوێ

٥٢ ئەنفال لۆناغێكە لە پراكتیك كردنی جینۆساید

٥٣ مێژووی پەرەسەندنی پارەو ئەركەكانی

٥٤ وتار بێژی و چۆنیەتی خوێندنەوەی گوتاری سیاسی

٥٥ دیدارێك لەگەڵ ئەحمەد ئۆكجو ئۆغلوو كۆنووسی قسەكانی ئۆجەلان

٥٦ ڕەنگی دیموكراسی لە كوردستان دا

٥٧ یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان بۆچی ...؟

٥٨ كادر كێیە؟

٥٩ لە كۆمەڵێكی كۆلۆنیالكراودا، دەوڵەت چییەو كێیە؟
٦٠ سۆسیالیزمی خەیاڵی
٦١ پرۆسەی بە مۆدێرنكردنی سیاسی لە كوردستاندا
٦٢ مافی مرۆڤ و دەسەڵاتی نیشتمانی
٦٣ بڕیاری ٦٨٨ پێكهاتەو ئاسەوار
٦٤ جیهانگیری چییە؟
٦٥ دەسكەوتەكانمان
٦٦ دەربارەی شەڕی ناوخۆ
٦٧ كەم و كوڕییەكانمان
٦٨ ئەركە گرنگەكانمان
٦٩ با یادی ئەنفال بكەینە هەوێنی پتەوكردنی ریزەكانی گەلەكەمان
٧٠ پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان
٧١ دەقی گوتاری مام جەلال لە كۆبوونەوەی ٢٠٠١/٧/١٢ی خەڵكی هەڵەبجە
٧٢ ئاسنامەی هەرێمایەتی كۆمارە ئیسلامییەكانی ئاسیای ناوەڕاست
٧٣ سەرەتایەك بۆ پێناسەی دیموكراسی
٧٤ داهێنانی دیموكراسی
٧٥ ڕەشەبای مەرگ
٧٦ جیهانگیری: سەرهەڵدان و گەشەكردنی
٧٧ ئیسلامی سیاسی و مەدەنییەت
٧٨ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال لە پێشوازی نوێنەرانی هەڵەبجەی شەهید و تەوێڵەو بیارەدا
٧٩ ئیسلامی سیاسی و ئاسنامەی نەتەوەیی
٨٠ خوێندنەوەیەك بۆ بیری ماكیاڤیللی
٨١ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال لەكردنەوەی بەدالەی دیجیتاڵو وێستگەی جیهانی تەلەفۆن و فاكسی (كوردتێل) دا
٨٢ چەند سەرەتایەك لە تیۆری یاساو ماف
٨٣ سیاسەتی جەماوەری لە پرۆسەی دیموكراسیدا
٨٤ چاككردنی سیستەمی ئیداری پێویستە
٨٥ سەرهەڵدان وگەشەكردنی بیری سۆسیال-دیموكرات
٨٦ دەربارەی پۆست مۆدێرنیزم
٨٧ ڕێگای سێیەم
٨٨ هۆكاری گۆڕان
٨٩ چاوپێكەوتنی هەڤاڵ مام جەلال لەگەڵ (الشرق الاوسط)
٩٠ ئیخوان موسلمین لەسەردەمی حوكمڕانی (ئەنوەر سادات) دا
٩١ چاوپێكەوتنی تەلەفزیۆنی سەحەر لەگەڵ هەڤاڵ مام جەلال
٩٢ جیهانگیری و ئاسنامەی نەتەوەیی

٩٣ عێراق لە دیکتاتۆریەوە بەرەو دیموکراسی
٩٤ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال لە چوارەمین کۆنگرەی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان
٩٥ گوتاری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لە ڕێوڕەسمی کردنەوەی حەوتەمین ڤیستڤاڵی گەلاوێژدا
٩٦ چاوپێکەوتنی هەڤاڵ مام جەلال لەگەڵ کەناڵی ئاسمانی کوردسات
٩٧ چەند زانیاریەکی تایبەت بە حزبی سۆسیال دیموکرات لە وڵاتی سوید
٩٨ دەربارەی بارودۆخی عێراق و فیدرالیزم
٩٩ ژمارەکان وەدەنگ دێن و ئیدیعاکان ریسوا دەکەن
١٠٠ چەند ڕێنوێنییەکی ڕێکخراوەیی
١٠١ کوردستان فیدراڵییەکی بالآیە زۆرانبازی لەگەڵدا ناکرێ
١٠٢ بەرژەوەندییە راستەقینەکانی نەتەوەی تورکمان لەکوێدایە
١٠٣ کورد چی لەعێراق دەوێ
١٠٤ پەیامی مام جەلال بۆ گەلانی عێراق
١٠٥ گوتاری هەڤاڵ مام جەلال دەربارەی پاکسازی و چاکسازی
١٠٦ گروپەکانی گوشار و کاریگەرییان لەسەر رای گشتی
١٠٧ بەڕێوەبردنی بانگەشەکانی هەڵبژاردن
١٠٨ سیستمەکانی هەڵبژاردن، جۆر و شێوازەکانی
١٠٩ پرسیاری عەرەبەکان لەهۆکاری تیرۆر و تۆقاندن
١١٠ رۆشنبیری و رۆشنبیری حزبایەتی
١١١ رۆڵی قەزای حەویجە لەپرۆسەی بەعەرەبکردنی پارێزگای کەرکوك
١١٢ تورك و تورکچێتی
١١٣ ڕێسای هەڵسوکەوتی فەرمانبەرانی پەیوەست بەجێبەجێکردنی یاسا
١١٤ چەمك و بنەماکانی مۆدێرنێتە
١١٥ هوشیاری دیموکراسی
١١٦ وانەکانی ئامادەکردن و راهێنانی کادیر

Patriotic Union of Kurdistan
Organizational Bureau
The Department of Culture

کتێبی رووناکبیری
ژمارە (٦٤)

لە بڵاوکراوەکانی
بەشی رووناکبیری
مەکتبەی رێکخستنی
(ی. ن. ک)